MB
171.328/1

BABITS MIHÁLY

„ENGEM NEM LÁTOTT SENKI MÉG."

BABITS-OLVASÓKÖNYV I.

SZERKESZTETTE: SIPOS LAJOS

BABITS KÖNYVTÁR
Szerkeszti SIPOS LAJOS

1. Babits Mihály: „Itt a halk és komoly beszéd ideje." Interjúk, nyilatkozatok, vallomások. Szerk. Téglás János. Második, bővített kiadás. Celldömölk, Pauz-Westermann Könyvkiadó Kft, 1997.
2. A Babits család levelezése. Szerk. Buda Attila. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.
3. A vádlott: Babits Mihály. Dokumentumok, 1915-1920. Szerk. Téglás János. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.

4–5. „Engem nem látott senki még." Babits-Olvasókönyv, I–II. Szerk. Sipos Lajos. Budapest, Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1999.

6. A Baumgarten-díj története. Dokumentumok, 1918-1947. Szerk. Téglás János. Budapest, Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó. Megjelenés előtt

BABITS MIHÁLY
PRÓZAI ÉS DRÁMAI MŰVEI, LEVELEZÉSE
Kritikai kiadás
Szerkeszti SIPOS LAJOS

REGÉNYEI

1. Babits Mihály: A gólyakalifa. Szerk. Éder Zoltán. Kártyavár. Szerk. Babits Kutatócsoport. Bp., Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1997.
2. Babits Mihály: Timár Virgil fia. Szerk. Sipos Lajos. Elza pilóta. Szerk. Buda Attila. Bp., Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó. Megjelenés előtt.

LEVELEZÉSE

1. Babits Mihály levelezése, 1890–1906. Szerk. Zsoldos Sándor. Bp., Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1998.
2. Babits Mihály levelezése, 1907–1909. Szerk. Szőke Mária. Bp., Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó. Megjelenés előtt.

„ENGEM NEM LÁTOTT SENKI MÉG."

BABITS-OLVASÓKÖNYV

Első kötet

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

BABITS KÖNYVTÁR
Szerkeszti SIPOS LAJOS

1. Babits Mihály: „Itt a halk és komoly beszéd ideje..." Interjúk, nyilatkozatok, vallomások. Szerk. Téglás János. Második, bővített kiadás. Celldömölk, Pauz-Westermann Könyvkiadó Kft, 1997.
2. A Babits család levelezése. Szerk. Buda Attila. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.
3. A vádlott: Babits Mihály. Dokumentumok, 1915-1920. Szerk. Téglás János. Budapest, Universitas Kiadó, 1996.

4–5. „Engem nem látott senki még." Babits-Olvasókönyv, I–II. Szerk. Sipos Lajos. Budapest, Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1999.

6. A Baumgarten-díj története. Dokumentumok, 1918-1947. Szerk. Téglás János. Budapest, Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó. Megjelenés előtt

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

„ENGEM NEM LÁTOTT SENKI MÉG."

BABITS-OLVASÓKÖNYV

Első kötet

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó
Budapest, 1999

409123

Készült az ELTE BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén

Szerkesztette, válogatta, a szöveget gondozta,
az utószót és a jegyzeteket írta
SIPOS LAJOS

Lektorálta:
KENYERES ZOLTÁN

A borító- és kötésterv
BANGA FERENC

A könyv elkészítését és megjelenését támogatta
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Magyar Könyv Alapítvány
Nemzeti Kulturális Alap
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Oktatási Minisztérium
Országos Tudományos Kutatási Alap (OTKA)

HB 17.1.328/1

© Babits Kutatócsoport
© Sipos Lajos

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

2000

ISSN 1416 3292
ISBN 963 9191 38 8

Kiadja a Korona Kiadó Kft.
1111 Budapest, Bartók Béla út 30.
Tel/fax: (06-1) 385-8089, 365-4387, 385-8661
A kiadásért felel Vilhelm József,
a Korona Kiadó Kft ügyvezető igazgatója.
Kiadói szerkesztő: dr. Horváth Gedeonné
Nyomdai előkészítés: Tordas és Társa Kft.
Készült a Gyomai Kner Nyomda Rt.-ben
az alapítás 117. esztendejében
Felelős vezető: Papp Lajos vezérigazgató

ISBN 963 9191 60 4.

„ÉLETEM EGY KIS VIDÉKI VÁROSBAN KEZDŐDÖTT...”

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Babits Mihály édesapjával (1895)

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

1. A SZAKVIZSGAI FOLYAMODÁSHOZ KÍVÁNT ÖNÉLETRAJZ IMPURUMA

Jövendőbeli biographusaim rendelkezésére

1883. november 26-án születtem Szekszárdon, Tolna vármegye főhelyén. Atyámat azonban, mikor én még egészen kis gyermek voltam, Budapestre nevezték ki királyi táblabírónak; majd a királyi tábla decentralizációja után Pécsre helyezték át. Így gimnáziumi tanulmányaimat már Pécsett kezdtem meg, a zirc-ciszteri rend római katolikus főgimnáziumában.

Első iskolaéveim kedves tantárgya a latin volt: emlékszem, mint tízéves gyermek, mily élvezettel skandáltam a pattogó hexametereket, és fordítottam a nehéz pensumokat. Szívesen olvastam a mitológiát is, a római történetet s olvasókönyvem régiségtani jegyzeteit. Kevesebb vonzalommal viseltettem ekkor a számtan, s éppen semmivel a magyar nyelvtan iránt. Mindazonáltal az első két évben csupa jeles bizonyítványokat hoztam haza, ami tán inkább gyermekileg friss eszemnek, mintsem szorgalmamnak volt köszönhető.

A harmadik évben kissé elhanyagoltam magamat: ekkor elfogott az olvasás szenvedélye, és nem a tankönyveimet olvastam. Mint az e korú gyermekek többnyire, kaptam a fantasztikus históriákon, regényeken: Jules Verne-t előbb, aztán Jókait faltam. Ha nem volt más olvasnivalóm, apám *Természettudományi Közlöny*eiből böngésztem, amit megérthettem.

Ekkor már meglehetősen értettem franciául, s apám járatott is nekem egy francia lapot.

A negyedik évben, látván kalkulusaim hanyatlását, ismét megszállt a törekvés, tanulni kezdtem, és sikerült is kivívnom év végére az egyik „osztályaranyat". De e szorgalmam, amennyire emlékszem, inkább ambícióból, mint élvezetből fakadt.

Átlépvén az ötödik osztályba, természetesen a görög nyelvet választottam a pótló tanulmányok helyett. – Ebben az évben történt, hogy atyámat elvesztettem. Édesanyám ekkor Szekszárdra

költözött, s én, folytatván pécsi tanulmányaimat, azóta csak a szünidőket tölthetém a szülői házban.

Ekkor kezdtem érdeklődni a magyar irodalom iránt. Jókai olvasása a népiesnek bámulásához, majd a nagy nemzeti költőkhöz vezetett, akiket ugyan szemelvényesen már gyermekkorom óta ismerék. Arany János lett az, akit már ekkor leginkább megkedveltem, s az ő hatalmas költészete azóta sem szűnt meg soha folytonos bámulatom és élvezetem tárgyát képezni.

Eközben a görögben is (mely nyelven az iskolában sokat olvastunk, de a nyelvtant meglehetősen elhanyagoltuk) vittem annyira, hogy tanárom, bízván szorgalmamban, magánolvasmányt is adott számomra, Szókratészt – akit különben mihamar meguntam. Annál szívesebben fordítottam Platónt – és vágyakoztam Aiszkhülosz után, akit magyar fordításban olvasván, igen megkedveltem.

Arany *Buda halála*, melyet akkor is, mint most, költeményei közül leginkább bámultam, a hun-magyar mondák tanulmányára indított, melyet akkori viszonyaimhoz képest elég terjedelemben kíséreltem meg. – Éppen így (egy önképzőköri pályatételtől buzdítva) megírtam II. Rákóczi György erdélyi fejedelem uralkodását, szorgalmasan felhasználván minden forrást, melyet a város szegényes könyvtárai rendelkezésemre bocsáthattak; az összegyűjtött adatok tekintélyes tömege (melyekből a világért sem hagytam volna ki egyet is) munkámat egész terjedelmes könyvvé tette, s a pályadíjat megnyertem; – de önállóbb felfogásnak árnyéka sem élénkítette e száraz stílusgyakorlatokat. Legnagyobb hasznom belőle a régi erdélyi emlékiratok alapos áttanulmányozása volt [...]

1904

2. SZEKSZÁRD

Szegzárd (Szegszárd, Szekszárd), nagyközség Tolna vármegye központi j. -ban, (1891) 1895 házzal és 14,325 lakóval (köz-

te 13,764 magyar, 476 német, hitfelekezet szerint 10,944 róm. kat., 303 ág. evang., 2154 ev. ref. és 847 izraelita); csinos község, melynek főbb épületei a díszes vármegyeháza, az Auguszféle kastély (egykor Liszt Ferenc kedves pihenő helye) s a nagy templom a főtéren. Sz. a vármegye törvényhatóságának és a központi járás szolgabirói hivatalának, törvényszéknek és járásbíróságnak, királyi közjegyzőségnek, tanfelügyelőségnek, államépítészeti hivatalnak, pénzügyigazgatóságnak és csendőrszakasz-parancsnokságnak székhelye; itt székel a selyemtenyésztési központi főfelügyelőség, ezzel selyempetetenyésztő és górcsövező intézet (150 górcsővel) van összekötve, mely évenként 2000 kg petét termel; itt van továbbá a szőllészeti és borászati felügyelőnek és gyümölcsészeti közegnek, méhészeti vándortanítói kerületnek széke, kapcsolatban állandó szőllészeti és kertészeti tanfolyammal; iparostanonciskolája, ipartestülete, közkórháza, takarékpénztára (az osztrák-magyar bank mellékhelyisége), népbank önsegélyző szövetkezete, többféle egyesülete és társulata, vasúti és gőzhajóállomása (utóbbi a várostól távol esik), posta- és távíróhivatala és postatakarékpénztára. Lakói nagy mértékben űzik a selyemtermelést és gyümölcstenyésztést. Sz. a rómaiak alatt Alisca nevet viselt. Régi várából épült a mostani vármegyeház 1442; itt verte meg Hunyadi János Erzsébet párthíveit; a törököktől 1528. máj. 6. foglaltatott vissza. 1812. itt született Garay János költő, kinek szülőházát emléktábla jelöli meg.

Pallas Nagy Lexikona, 1897

3. A HÁZ...

A költő nagyapja, Kelemen József a szabadságharc leverése után ügyvédi diplomát szerzett és 1852-ben Szekszárdon telepedett le. A családi adatok alapján ebben az időben vásárolta a házat Schmidt Jakab szekszárdi lakostól.

Kelemen József két esztendő múlva családot alapított. 1854. május elsején feleségül vette Raácz Innocentiát. 1855. június 29-én született meg első gyermekük Kelemen Auróra, a költő édesanyja. Babits Mihály nagyanyja, ahogy az egész család nevezte: Cenci néni, már ebben a házban nevelte fel gyermekeit.

Aki építette, igen szép pontot választott. Ahol az út áthidalja a Sédet, középső szakaszának kanyarulatában áll a kiemelkedő épület. A Béla térről jőve megpillanthatjuk az utca tengelyében, már az első lépések után.

Kissé zömök tömegét két végén lekontyolt nyeregtető fedi. A copf-stílus egyszerű, késői jegyeit viseli. Legjellemzőbb délre néző, utcai homlokzata. A földszinti négy ablak kismélységű falfülkékben ül. Az ablakok tengelye mindkét traktuson megegyezik. Az épület jellegzetes része a koronázópárkány, egyszerű tagozatokkal, konzolokkal díszítve, a copf-stílus provinciális formajegyeit tükrözi.

Vendel-Mohay Lajosné

4. A RÉGI KERT

Szeretek itt olvasni, a kertben, a szőllőlugas alatt,
ahol a könyvre apró kerek fényfoltokat vet a nap –
mind titkos lencse fényköre titkos mikroszkóp alatt,
amelyben titkos porszemek szálló árnyai mozganak.

Itt csak egyszerű virágok vannak: árvácskavirág,
petúnia, muskátli, dáhlia és georginák,
és rózsa, rózsa! – A reggelnek még a zöld gyep örül,
a zöld gyep és a barna lóher az ágyások körül.

Nem tudok én már dalolni cifra mértéken, rimen,
csak ily hanyagon, mint ez a kert dalol, porosan, szeliden,

ahonnan az utcára semmi se néz, csak a jegenyeakác
sárga fejével; mert nagyobb szegény mint az emeletes ház.

II.

Talán örökké lehetne verselni rólad régi kert,
vén köhögős kutadról, mely szalma közt fázva telelt,
a tamariszkról, melynek bőre ráncos és durva mint a vén emberé
s mégis oly virágos gyengeszép ágakat nyujt az ég felé!

Gyerekkoromban a levelekbe szerettem harapni mint a csikó.
Tudtam: keserű ízű az orgona, illatos zamattal leveles a dió.
Sokszor álmodoztam diólevél-ágyrul, ott volna délután heverni jó!
Ott volna valami szépmellű kisleányt ölelni jó!

Este ha a kertre a hosszú ház árnyéka lassan ráfeküszik,
sűrű nyári este a forró légben fülledt illat úszik.
Tikkadtan a magas fának üzen akkor titkon a kis virág:
„Te messze látsz, bátya, mondd meg, jön-e már a holdvilág?"

III.

Ház, pince, istálló, félszer, körülötted régi kert.
Elül a mi házunk, emeletes, de mégis fehérre meszelt
zöld ablakokkal; oldalt a szomszédé, alacsony, falusi, nádfödeles
(hányszor kihúztam nyílnak a nádat, indián voltam, ki nyilazva les!)

Kert mögött az udvar, a régi félszer ott áll az udvaron
négy vályogoszlopon, benn mosókemence, mángorló, ócska lom.
A vályogról hull a mész. Az istálló is ott van, rég üres, törött
az ablaka:
nagyapám virgonc lovai álltak a jászol előtt valaha.

Foltos, szalmás a vályog. A gerendák közt fecskék keringnek.
Pincetorok
hűsöng, nagy hordók, misztikusan, jó pénz, jó mámorok,
kadarkaborok.

Szemközt nagy bálvány fakapu néz ki az utcára, zöld rácsos, szép.
S künn a ház előtt évrül évre eszi az utcát az akácos Séd.

Nyugat, 1917. aug. 16.

5. APÁM, ANYÁM...

Én rendkívül szerettem és tiszteltem [az apámat]. Ma is úgy áll előttem, hogy nagyon kiváló embernek kell lennie. Mindenki úgy beszél ma is róla, mint a becsületes, nyílt magyar ember mintaképéről; rendkívül becsületes arca volt, és egész világnézetéből csak úgy dőlt a hamisítatlan nyíltság. De intelligencia tekintetében is kitűnő kellett hogy legyen, azt mondják, hogy kitűnő ember volt, és tudom, hogy rendkívül sokat foglalkozott a jogi dolgok legújabb kutatásaival, büntetőjogi dolgokkal. Például utolsó éveiben folyton Lombroso könyveit olvasta, ami akkor nagy újdonság volt. Én is borzasztó érdeklődéssel nézegettem a nagy német könyveket, mert az öreg németül olvasta ezt. [...]

– Anyám rendkívül ideges asszony. Hisztériás, azt mondhatnám. Mindig is az volt, mindig betegeskedett, amikor ismertem. Koronkint vannak hónapjai, hogy ma is – öreg kora dacára – majd kicsattan az egészségtől, és úgy néz ki, hogy ha teljesen fehér haját elfödte, azt lehetett hinni, hogy fiatal lány. Piros arca van, és nagyon szép lány lehetett. [...]

1920

6. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – ID. BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1890. aug. 2.

Kedves jó Apuskám!

[...] Misikénk hétfő óta jobb lábát nem használhatja, egy nagy ütés következtében. Felkapaszkodtak a hátsó udvarban egy

parasztszánra és ez felbillent, Angyalka arcra esett, felütötte orrát, száját, ajkát, csak úgy dűlt a vér, képzelheted ijedtségünket. Misike folytonosan azt kiabálta, nem-e halt meg a kis Angyalunk? És mikor őt akarom vígasztalni, veszem csak észre, hogy Misike jobb lába bokában már nagyon dagad. Akkor kezdi ő is, hogy mennyire fáj, de akkor még lépett is vele. Rögtön jött Dragits, aki avval kezdte, hogy ne írja meg Miskának, mert nem hiszi veszélyesnek, tehát ne ijesszük őt is meg. Most már apadt, de nagyon kék is, zöld is, sárga is, de rááll pillanatokra és nem is fájdítja már nagyon. Lépni persze még nem tud, de folytonosan hideggel borogatjuk és a doktor úr minden nap arról akar meggyőzni, hogy semmi utóbaja nem maradhat. Mégis még nem apadt le egészen, mert amint ez megtörténik, orvos úr azt mondja, hogy befácslizza és akkor majd rá is léphet. Szegényke mindig azt ígérteti velem, hogy apikának meg ne írjam, mert ő nem akarja, hogy apika is búsuljon és meg van győződve hogy szótfogadatlanságért büntette őket a Jézuska, mert a hátsó udvarba menni meg volt tiltva nekik [...]

7. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1890. aug. 2.

kedves jó apikám! már régen akartam írni, de tegnap hozta Imre bácsi Harkányból ezt a szép levélpapirost, először is kedves apikámnak irok, hogy megköszönjem a szép barackot és a jó dinnyét Angyalka és én csokoljúk a kezeit és alig várjuk hogy meg jöjön kedves apikánk volt e azóta városligetben?

csokolja kezeit Misike

8. MISIKE ELSŐ VERSE, AZ ELEMI ISKOLAI IDŐBŐL

Köszöntő

Eléd állok én jó apám,
S köszöntelek neved napján
Hidd el, szeretlek igazán.

Értem annyit fáradtál te,
Neved napja, hogy köszönt be,
Gyúljon a ház is örömre.

Hidd el apám, én szeretlek,
Jobban szeretni senkinek,
Bárhogy próbálja, nem lehet

S neved napja, hogy köszönt be,
Gyúlok én is nagy örömre,
Apámat Isten Éltesse!

9. ID. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1890. aug. 8.

Kedves kis feleségem!

Táviratomból már értesültél, hogy izgató, bizonytalan helyzetünknek vége szakadt, én most már rendes, kinevezett táblai bíró vagyok. Az a többlete a fizetésnek, melyet kapni fogok, könnyebben elviselhetővé teszi a reámnehezedő terheket és most már lehet mondanom, hogy minden nagyobb gond nélkül nézhetünk a jövőbe.

Csak egy óhajtásom van még, hogy te, az én kis hű életpárom egészségedet teljesen visszanyerd. Reménylem, hogy ez is meglesz!

Ha kineveztetésem változást nem okoz a szabadságidőm megállapításában, akkor jövő hét csütörtöki vagy pénteki napján hazamegyek ölelésedre.

Téged és gyermekeinket ezerszer csókolva maradok hű férjed:

Mihály

10. BABITS MIHÁLY – KELEMEN JÓZSEFNÉ RAÁCZ CENCINEK ÉS KELEMEN ILONÁNAK

Pécs, 1891. dec. 31. előtt.

Kedves Nagyanya és Nenne!

Hidegen süt a nap,
Hó alatt a határ,
Nem nyilik a virág,
Nem dalol a madár.

Nyíló virág helyett
A szivemet adom,
Drága neveteket
Imába foglalom.

Érjetek, érjetek
Még számos uj évet,
Mondhassátok mindig:
De szép ez az élet

Misike

A „Történelmi Lapok" 1-ső évfolyama készen van, csakhogy, mint a nenne irja, tavaszkor a Bimbissel küldöm el. Csókoltatom a nagyanyát, és köszönöm a kriszkindlit Angyalkával egygyütt. Csokoltatom kezeit szerető unokája

Misike

11. „PETŐFIBŐL, ARANYBÓL JÖTTEM RÁ, ...MI A KÖLTÉSZET. ”

Én gyermekkoromban Petőfiből, Aranyból jöttem rá először, hogy mi a költészet. Vörösmarty idegenebb volt: fenségesebb, és szinte azt mondhatnám, félelmesebb. De családunkban bizonyos megkülönböztetett tisztelet övezte nevét. Apám, a szabadelvűség vallásában nevelkedve, a nemzeti liberalizmus nagy költőjét látta benne. Nagyapám testi valóságában is látta, még egész fiatalon, a szekszárdi Nagy utcán. Nagyapám vakációs növendék volt akkor, s Garay Jánossal sétált, földijével, akivel egy osztályba jártak [...]

Anyám magányos óráiban vagy gyermekei közt, ének helyett, sokszor szavalgatta a *Szép Ilonká*t és *A merengőhöz* címzett ódát. Ezeknek rímei legrégibb emlékezetemből csengenek vissza [...]

1920

12. A GIMNAZISTA...

1894. szeptember elejétől 1901 június végéig [lettem Pécsett] Babits Mihály osztálytársa [...]

Tapasztalván naponként a magyar nyelv és latin nyelvből való gyöngeségemet [...] meghívott, hogy hetenként kétszer [...] menjek hozzá; kedden délután magyar és csütörtök délután latin nyelvtan tanulására [...] Már a második osztály vége felé gyakran mondogatta osztályfőnökünk [...] „nézzétek csak fiúk, ez a Misi mennyire vitte már ezzel a magyarban, latinban eddig gyönge kövér sváb fiúval. Még eléri, hogy az év végén jót fogok növendékének adni magyarból” [...] Osztályfőnökünk, Csokonay Zsigmond [...] a harmadik osztályban állandóan serkentette Babits Miskát, hogy csak folytassa velem való vesződést [...]

Faludi(Faulstich) Ádám

13. „MÁSODIKBAN HATÁROZOTT IRODALMI HAJLAMAIM VOLTAK..."

– Emlékszem *A majomkirály* című könyvre, ami kedves könyvem volt. Egyszer csináltam egy gúnykönyvet, ugyanezzel a címmel. Az osztályban nagy sikert arattak a magam színes illusztrációi és négysoros versei.

– II. -ban határozott irodalmi hajlamaim voltak, mert lapot szerkesztettem. Egyik barátom bátyjának volt egy sokszorosítója, ez vállalta a folyóirat kiadását, én meg a szerkesztést. Ragaszkodtam, hogy ez legyen a címe hogy: *Szekszárdi Szépirodalmi Lapok*. Ezt lokálpatriotizmusból tettem. A pécsiek nagyon haragudtak rá, de nagy tekintélyem ezt keresztülvitte. Rajzok is voltak benne, nagyon ügyesek, egy hatodikos csinálta őket. Buday Dezső is írt bele, szegény, aki a kommunizmus után a fehérterror áldozata lett. Verset írt. Én meg egy regényt Verne Gyula mintájára, akiért akkor rajongtam és bolondultam. Akkor csupa Vernét olvastam. Regényem címe volt: *Egy hering története*. Sose fejeztem be. Az első fejezetekbe le volt írva a hollandiai partokon a heringhalászat, amit én földrajzkönyvekből szedtem össze. Volt egy óriási hering, egy géphering, amit valaki csinált; erről szólt a dolog. Körülbelül ez volt a legrégibb művem. [...]

– Gyerekkoromban csodagyerek voltam. Otthon apámat ámulatba ejtettem nagy eszem és olvasottságom által, és emlékszem, hogy apám vendégei, táblabírák, mind elcsodálkoztak rajtam, [...]

– Harmadikos koromban voltam az ezredéves kiállításon. Apám felhozott Pestre. Itt találkoztam Kazár Emillel, aki apám ismerőse volt, és együtt vacsorázgattunk. Nekem nagyon imponált az öreg Kazár...(Ma a legöregebb magyar író; tehetséges író volt, az első követője nálunk a naturalizmusnak, Tolnai és Kazár hozták be Zola irányát)...Egyszer beszéltünk Jókairól. Mert én Verne után Vas Gerebent, utána Jókait olvastam, rajongva. Vas Gerebent is iszonyúan szerettem. Akkortájban olvastam a *Rab*

Rábyt és mondtam Kazárnak, hogy most olvastam. Azt felelte, hogy végtelen vigasztalan könyv és sivár. Én bizonygattam, hogy megvan benne a költői igazság-szolgáltatás stb. Ez volt a legrégibb irodalmi beszélgetésem. [...]

Apám egy kollégájának, Lukács Adolf későbbi kolozsvári egyetemi tanárnak a lánya, Edit, volt az első szerelmem. De ezt csak úgy elképzeltem tizenkét-tizenhárom éves koromban. Ez független volt a nemi érzésektől. Írtam egy eposzt, talán III. gimnazista koromban az apám kék aktapapirosaira, a *Toldi szerelme* hatása alatt, ugyanabban a versformában ...A hősök István és Viola voltak. Szerelmesek. Nem emlékszem rá. [...]

– Aztán IV. -es koromban jött a Dreyfus-ügy, és apámat nagyon érdekelte, mert ő szenvedélyes liberális volt. Az öreg Tisza rajongó híve, és így liberális világnézetű. Azt tanította, hogy minden ember egyenlő, a zsidó is olyan, mint mi, és a Dreyfus-ügyben Zola pártján állt. Zolát olvasta, de nekem nem engedte olvasni, de soknak a tartalmát elmondta. [...] én is akartam írni egy zolai naturalista regényt, és bele is kezdtem, és az volt a címe, hogy *Az őrültek*. [...]

– Ekkor történt apám halála. Ez volt gyermekkorom legnagyobb eseménye. [...]

1920

14. HALÁLOZÁS

Babics [!] Mihályné szül. Kelemen Auróra a saját, úgy gyermekei Mihály, Angyalka és Pistike, valamint a kiterjedt rokonság nevében is fájdalomtól megtört szívvel jelenti, hogy forrón szeretett férje, illetve atyjuk, Babits Mihály kir. ítélőtáblai bíró f. hó 12-én d. u. 2 órakor, életének 53. és boldog házasságának 16. évében rövid szenvedés és a halotti szentségek ájtatos felvétele után jobblétre szenderült.

Tolna Megyei Közlöny, 1898. máj. 15.

15. KVÁRTÉLYON ÉS KOSZTON

Apám halála után elköltöztünk Szekszárdra Pécsről, és így engem ott hagytak Pécsett, mert Szekszárdon nem volt gimnázium. Én akkor kételetű lettem. Egy nagybátyámhoz adtak szállásba, tulajdonképpen anyám nagybátyja volt, az öreg Kelemen Mihály, Miska bácsi, aki nyugalmazott főtörzsorvos volt, aki gazdag ember volt és agglegény. Hunyadi utca 25. szám alatt. Itt voltam lakáson, de a szomszédban kosztoltam, rokonaimnál, Budayéknál. Egymás melletti házban laktunk. [...]

Az öreg egy különc agglegény volt, és könyveket gyűjtött. Csak magyar könyveket. De mindent megvett, ami magyarul megjelent. Ezt tette fiatal korától fogva, mert gazdag volt. Óriási könyvtára volt, de legnagyobbrészt szemét. Azt mind beköttette félbőrbe. Ezt arra gyűjtötte, hogy a városra fogja hagyni kölcsönkönyvtárnak. Büszke volt, hogy a teljes Jókai és Jósika első kiadásban megvolt neki. [...]

1920

16. ELSŐ MŰVEI NYOMTATÁSBAN...

Julius Sturm: Enyém vagy

Ha két szép rózsa az enyém,
Két csillagot kívánok,

Oly nyájas az a csillag fény.
Nyájasak e világok.

A rózsák bájos ajkaid,
Róluk mi jó csók árad!

S lelkembe fényt két csillag hint,
Hűséges szép szempárad.

Robur

Szekszárd és Vidéke, 1898, szept. 3.

Heinrich Heine: Hol vannak ők

Tengerbe nyúl a sziklakő,
Én rajt ülök merengve,
Halálmadár sivítva jő,
A hullámok kerengve.

Pár szép leányt szerettem én
S barátaim is valának,
Hol vannak ők? Sivít a szél,
Kerengnek a hullámok...

Robur*

Szekszárd és Vidéke, 1898. szept. 10.

17. „DIÁKKORUNKBAN EBBŐL FORDÍTGATTUNK..."

[...] Vajon ma is olyan népszerű még [Heine kötete, a *Dalok könyve*], mint az én fiatalkoromban? Akkor Magyarországon majd minden poéta egy kicsit hatása alatt állt. Diákkorunkban ebből fordítgattunk, első költői gyakorlat gyanánt [...]

18. AZ ÖNKÉPZŐKÖRBEN

[...] először a prózához érzett tehetséget magában, mert hetedikes korában két elbeszélést is bemutatott az önképzőkörben; az egyiknek címe: *Viszály a tanácsházán*, a másiké *Bíró uram karácsonyestje* [...] Március 15-én „nagyobb terjedelmű érteke-

* E név alatt, bizalmasan megsúgjuk olvasóinknak, Babits Mihály volt kir. Tábla bírónak 5.-dik gimnazista fia rejtőzik, a kinek több sikeres költeménye és fordítása jelent meg.
[*Szekszárd és Vidéke* c. újság szerkesztőjének megjegyzése]

zést" olvasott föl *Vázlatok egy nap történetéből,* s még ebben az esztendőben könyvszámba menő tanulmányt írt Rákóczi György koráról *Tíz év Erdély történetéből* címmel [...] Az értekezés központi alakjáról balladát írt *II. Rákóczi György* címmel. Ez volt az első olyan verses műve, mellyel a nyilvánosság elé lépett, ráadásul sikeresen az önképzőkör Kóczián-féle balladapályázatára küldte be, s megnyerte a kitűzött egy aranyat [...]

Hetedikes korában harmadmagával írt egyik bírálata elő is került [...] A beérkezett pályaműveket nyolcadikos korában is szorgalmasan bírálta. Bizonyára nemcsak pályaműveket bírált, hanem hozzászólt minden bemutatott műhöz, mert a záróülésen – „mint a legjobb bíráló" – egy arany jutalmat kapott [...]

Belia György

[A] Horváth Ágoston-féle pályatételre beérkezett II. Endre hadjárata című pályamű bírálata

Hazánk történetére nem valami nagy befolyással bíró eseményt választott tárgyául, s ezt is inkább történelmi mozzanatai szerint, mint okaiban és hatásában méltatja. Azonban forrásait helyesen használta föl; szerkezete ellen sem emelhető kifogás; és stílusa is elég világos, szabatos értekező stílus.

Mindezekért jutalmazásra méltónak ítéljük.

Puppits Géza	Babits Mihály	Tóth Dezső
1. bíráló	2. bíráló	3. bíráló

19. „MISKA JELES DIÁK VOLT..."

Miska jeles diák volt. A piciny testben nagy akarat székelt. Szerénységénél csak nagy, elmélyülni igyekvő akaratereje volt nagyobb. [...]

[...] a korzó, a flört, az akkor divatos fenszterlizés Miskát

nem érdekelte. Csak a klasszikusok. Egyébként ő is, én is a Zrínyi utcában laktunk. [...] Miska nagybátyjának, doktor Kelemen Mihály honvéd főtörzsorvosnak házában.

Miska lakása [...] ideális legénylakás volt, amit akkor tanulószobának hívtunk. A nyolc évig tartó gimnáziumi időkben talán senki sem volt annyit vele együtt, mint én. A téli félévben szabad időnk nagy részét sakkozással töltöttük el. Mondhatnám, szenvedélye volt Miskának a sakkozás.

A sakkozás és az a gyönyörű könyvtár vonzotta, melyet nagybátyja hosszú évtizedeken keresztül egybegyűjtött. Boldog voltam, ha Miskával ebbe a terembe beléphettem.

[...] 1901-et írtak akkor, amikor harminchárom „levente" boldogan, tele reményekkel elhagyta az Alma Mater falait. Osztálytársaink kétharmada a jogi pályát választotta. Miska is. És amikor a pécsi püspöki jogakadémia falai között szeptemberben újra találkoztunk, Miska nem volt közöttünk.

Gebhardt József

20. „KILENC ÉVET TÖLTÖTTEM PÉCSETT..."

Kilenc évet töltöttem Pécsett, első tudatos benyomásaim, szellemi életem ébredése, egész diákkorom története odafűz. Mi a legkedvesebb emlékem? Alig tudnám megmondani: egy darab maradt ott az életemből.

1925

„HOGY MINEK KÉSZÜLTEM? ÍRÓNAK, ÍRÓNAK!”

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Babits fényképe az egyetemi indexből

21. A SZAKVIZSGAI FOLYAMODÁSHOZ KÍVÁNT ÖNÉLETRAJZ IMPURUMA

Jövendőbeli biographusaim rendelkezésére

[...] Letévén az érettségi vizsgálatot, hozzám tartozóim atyám pályájára szántak, s magam is sokáig haboztam, mielőtt hajlamaimat követve a tanárira léptem. Felkerülvén ekként a fővárosba, iparkodtam felhasználni mindazon eszközöket, melyeket új helyzetem nyújtott, hogy nagyon is hiányos általános műveltségemet kiegészítsem. Kivált nyelvismereteimet óhajtottam tökéletesíteni, anyanyelvemen kívül addig úgyszólván csak a franciát ismervén, s németet annyit, amennyi a gimnáziumban okvetlen reám ragadt. Most tehát német könyvek olvasásának láttam, s ezúton tényleg vittem is annyira, hogy alapvizsgámkor már meglehetősen megértettem bármit. Párhuzamosan, hasonló úton könyvekből, elsajátítottam az angol nyelvet is, s kivált az alapvizsgám után meglehetős sok könyvet olvastam angolul.

Egyetemi tanulmányaim első évében általában sok időt szenteltem a modern nagy irodalmak megismerésére, melyeket a gimnáziumból kikerülvén (Shakespeare-en kívül) úgyszólván egyáltalában nem ismertem. Kivált a francia irodalmat (s pedig inkább a régebbit) tanulmányoztam ez év első felében, amikor (mint indexemből kitűnik) mint bölcsészettan-hallgató is a francia szakra készültem, hogy nemsokára a hajlamaimnak inkább megfelelő latinra térjek. De foglalkoztam az orosz irodalommal is, s erről szóló egy értekezésemet nagys. Bodnár Zsigmond egyetemi magántanár (tudtomon kívül!) közzé is tette valamely hetilapban. Ami a magyart illeti, ekkor kezdtem a magyar nyelvvel behatóbban foglalkozni; néhány népnyelvi és népköltészeti vizsgálódás után *Tárgyas ragozás kül[önböző] szem[élyű] tárgyakkal* címen nyújtottam be nagys. Simonyi tanár úrnak egy dolgozatot [...]

A következő hónapokban sűrű egymásutánban olvastam a latin auctorokat, s legtöbbet és legszívesebben ez időben Sallus-

tiusszal foglalkozván. De szívesen olvastam a nagy filológusok értekezéseit, kivált a franciákét... (Fustel de C., Boissier).

Összes irodalmi tanulmányaim eredményei közt akadt ekkor néhány műfordítás is (latin, francia, angol, német költőkből), melyeket nagys. Négyesy tanár úr arra méltatott, hogy néhány kiváló műfordítónak megmutassa, és dicséretében részesítse nemcsak ezeket, de néhány bírálatomat is (egyet Horatiusról, másikat Taine-ről, harmadikat a műfordítás elméletéről), úgyszintén alapvizsgálati dolgozatomat, mely Balassi Bálintról szólt, kinek költészetével azelőtt véletlenül részletesebben foglalkoztam [...]

Alapvizsgám után beláttam, hogy ha – eddig csupán részletekbe vesző – tanulmányaimat igazán gyümölcsözőkké akarom tenni, mélyebb filozófiai alapot s mintegy keretet kell szereznem nekik. A filozófiát s elsősorban a filozófia történetét kezdtem tehát tanulmányozni; ebben kivált két nagy alak vonta magára figyelmemet, kiknek munkáit is nagyobb részben alaposan áttanulmányoztam: ezek Spinoza és Hume. A kedves Hume vezetett a pszichlógiához; s őt támogatták ebben gyermekkorom óta táplált pozitív hajlamaim s azon meggyőződésem, hogy *szaktárgyamat, a filológiát csakis a minden tudományok alapjának: a pszichológiának az eddiginél nagyobb mértékű és egzaktabb felhasználása révén lehet a jövőben tovább fejleszteni.* Kevesebb időt fordítva azonban a német, Wundt-féle irányra, inkább a francia és legkivált az amerikai modern lélektant törekedtem megismerni; nagy lelkesedéssel olvastam Jamest, s jelenleg dr. Pauler Ákos egyet. magántanár úr megbízásából amerikai pszichológiai folyóiratokat ismertetek.

A szoros értelemben vett mai filozófiából Spencert (az *Epitomé*ben), Nietzschét, Machtot olvastam, mást alig.

Ami szakvizsgálati munkáimat illeti: egyesített pszichológiai és philológiai s teljesen egzakt, az irodalmi életrajzírásnak azon módszere, amellyel Arany János életének egy jelentős fél esztendejét készülök szakvizsgálati dolgozat gyanánt részletesen feldolgozni. E dolgozat bevezetésében bővebben ki fogom fej-

teni e módszerről alkotott eszményemet, melyet, hogy e rövid időben s a rendelkezésemre álló szűk források miatt magam el nem érhettem, tudom, de melynek elérhetőségében azért nem kevésbé hiszek.

Latin értekezésemben, melyben nagys. Bartal Antal kir. tanácsos úr útbaigazítására, de saját hajlamaimnak teljesen megfelelően, Vergilius *Georgicon*jának hasonlatairól szólok, szintén – ha szabad így keresztelnem – pszichofilológiai alapon próbálom kifejteni az eszmetársulás lélektani törvényeit, melyeknek nevezetes termékei a költői hasonlatok.

Mindkét dolgozat készületeiben – természetesen – a szűk időhöz képest lehetőleg nagyobb terjedelemben feldolgoztam kérdéseimnek az irodalmát is – s kivált a latinban kiterjeszkedtem a szövegkritika bizonyos mértékű tanulmányára, bár önálló konjektúráktól ezen a téren tartózkodtam.

Íme, eddigi tanulmányaim, melyeket ugyan csak bevezetésül lehet tekinteni. Keveset írtam, semmit sem tettem közzé; – de annál többet iparkodtam olvasni; mert meg vagyok győződve, hogy minden, még olyan önálló munkásságnak is, alapjául csakis alapos készültség szolgálhat.

1904

22. BUDAPESTEN

[...] a családi hagyományok magától értetődően rendelték a jogi pályára; itt vártak rá a könnyű érvényesülés, a gyors előmenetel lehetőségei, a tekintélyes jogászcsalád támogatást ígérő kapcsolatai a közigazgatásban és a bíróságokon. [...] A család bizonyára nemcsak a hagyományokra hivatkozva szánta jogi pályára [...] a jogot már Pécsett is el lehetett végezni, s a mama talán jobban örült volna, ha dédelgetett fia a közeli, szolíd és ismerős városban folytatja tanulmányait, mint a távoli [...] fővárosban [...]

Lakást Budapesten, a nagybátyjánál, Kelemen Imre törvényszéki bírónál kapott az Aréna úton a második emeleti kétszobás összkomfortos lakásból egy üres telekre néző személyzeti szobát. Onnan kitekintve vigasztalan tűzfalat, gazos telket láthatott [...]

Belia György

23. A VILÁGOSSÁG UDVARA

Ismeritek a bérházak fonákját,
mely valamely üres telekre hátall,
a függőlegesen leszelt tetővel
– akár az ucca hasadt volna szét –
a nyirkos aljat s lépcsős tűzfalat,
s köztük a puszta, sápadt, síma sárgát,
amelyen nem fog semmi napsugár,
s a szomszéd ház egyenes árnyékának
éles vonala elomlik, elolvad?
Ismeritek a négyszög-mélyedést
a hosszú, keskeny, apró ablakokkal,
melyeknek barna, szűk keretjei
egymás fölé ritkásan sorakoznak?
Ismeritek zugán a tört árnyékot,
hová lihegve jőnek meghüsűlni
az uccakölykök nyári délután,
akik kiszedték a kerítés lécét
s gazos tágon métázva gondtalan,
kalap híján a nap fejükre tűzött?
Ismeritek az árnyas mélyedést,
hol egymagában, hűsebb alkonyattal
lábat emelt s usgyé! a kóbor eb!

Jöttek egy reggel hosszu mérőfával,
spárgával, léccel; – ástak, kerítettek
s meg' méricskéltek; póznát vertek szerte
s táblát aggattak: „Bemenet tilos!" –
Majd ujra jöttek malterral, kalánnal,
téglával és szekérrel: ástak, raktak,
fából nagy állványokat eszkábáltak,
léces hágókat, deszkaemelettel,
azon dongott sark, csoszogott papucs,
nyikorgott a talyiga kereke;
görrent a csigás téglaemelő gép
s párosan hordta piros útasát. –
Majd szűnt a munka; nyult a téglamű,
csokrot s fedélt nyert; eltisztult az állvány,
leszállt a hágók kettős emeletje
– deszkánként hordta hosszú tengely el –
és meztelen maradt egy friss uj háznak
még szűziesen fehér homloka.
Száradt a ház. A lakók beköltöztek,
uj számozást kapott az uccasor
s a mélyedést mindenki elfeledte.

Csak a házmesterné, ha reggelente
seprő s lapáttal végigjárt hatalma
szemektől elrejtettebb szögein
– míg nyelve is lapátként hánya piszkot –
vagy a cseléd, mikor kiszórta a
frissen tört váza drága cserepét
– ügyetlensége kárát palástolni –
ama hosszúkás keskeny ablak résén –
vagy, eleinte, még az asszony is,
ha gyertya nélkül, mert a gyertya drága,
kamrában néha szerte rakosgatván
levert a polcról hébért, köcsögöt,
s bosszankodék a szomszéd uj falára

mely árnyékával kis tárát betölté –
csak ők emlékeztek hálásan olykor
e csöpp szögletnek létezésire
s nevezték német szóval, mely be sem megy
versembe: Világosság Udvarának.

Lucus a non lucendo – mert valóban
a világosság nem hatott ide
s mélyét nem érte soha napsugár,
csak oly kevéssé mint a kútak mélyét,
csak peremén vetett rövid szegélyt
napszak szerint, felváltva, más falára.
Mélyén tojáshéj, váza cserepe,
csont, konyharongy, üvegnyak, toll, szemét
és ujságfoszlány, széttépett levél
– ki tudja kinek az írása rajta? –
szüz összevisszaság között hever
szemtől bizonytalan időre rejtve.
Mert bárha néha, lakomák után
egy kábult fej és felkavart gyomor
émelygésében frissebb légre vágyva
kinyitná rése homályüvegét,
tekintete idáig el nem érne,
sötétben veszne el e szurdokalj.

S így míg a nagy ház hármas emeletjén
folyton folyik az élet üzleti
s tenyérnyi hely sincs hol lakó ne nyüzsögjön
a földszint boltjától a tűzhelyig,
melynél unottan gubbad a család,
az első emelet úrilakáig
és a poloskás ágyakig, melyekben
nyomor nyög avagy céda gyönyör izzad:
addig van a háznak egy szöglete
– mint régi kastély titkos rejteki –

hová láb, fény és mozgás el nem ér,
mely némán gyüjti egy jövendő napra
folyton növekvő piszka halmazát;
egy kis hely az élet zajától mentve,
még jobban mentve, mint a temető.

Miért mondám el ezt? Nem is tudom,
csak gyakran oly nyomasztón jut eszembe,
ha járok a bérházak folyosóin
s kinézek holmi keskeny ablakon –
s nem tehetém, hogy egyszer el ne mondjam –
Mi van benne? Mi bánt úgy engem benne?

1904-1905 tele
A Holnap új versei, 1909. ápr. 10.

24. EPIZÓD

Van egy [...] szerelmes verseket összefogó ciklusa, az *Epizódok*. Ennek első három versét 1901 tavaszán írta, a következő hatot pedig már Budapesten, egyetemista korában, 1901 szeptembere és decembere között [Landerer Elzának]. A ciklus hatodik verse érdekes adalék Babits életrajzához.

Két hétig folyton együtt voltak,
Bomoltak egy a más után,
Szerelmet százszor is vallottak,
Egyszer pöröltek ők csupán.

Aztán elvált az egyik messze
Erdélyi havasok közé,
Imádóját meg gúnyos sorsa
A fővárosba üldözé.

És soha többet itt a földön
A víg pár össze nem kerül:
Egész szerelmük néhány képes-
Kártyába, többe nem kerül.

Közli Belia György

25. AZ EGYETEMEN...

Sok zavart álommal, kevés műveltséggel, még kevesebb életismerettel kerültem a pesti egyetemre. Katolicizmussal átitatott, de hitében hamar megtört lelkem kereste az új dogmát, melybe kapcsolódhat. Egy darabig rajongó szocialista voltam, majd a filozófiára vetettem magamat. Akkor azt hittem, filozófus leszek: a Filozófiai Társulat közleményeiben jelentek meg első cikkeim [...] A lázas tanulás kora volt ez. Egyszerre kinyílt szemem körülnézett az egész világban. Megdöbbenve ébredtem rá a magyar középosztály, az egész akkori magyar kultúra elmaradottságára. Ez a kor a magyar szellemi életnek nagy apálya volt. A magyar élet benn ült a látszólag biztosban, s visszaesett a régi magyar apátiába. Arany János halála óta fajunk zsenije is kihaltnak látszott [...]

Közli F[azekas] I[mre]

Magyarország, 1923. dec. 8.

26. A VERS TITKA

Arany Jánosnak köszönhetem, hogy megtanultam a verset szeretni és szépségeit értékelni. Ő tanított meg rá, hogy az emberi lélek kifejezéséhez gyakran komplikált eszközökre van szükség. Mert eleinte én is a mindennapi nyelvben, a szinte prózai egyszerűségben láttam a vers titkát, mint Gárdonyi és Sza-

bolcska vagy Heine, akit akkor még mindig divat volt fordítgatni, s akinek én is lefordítottam szinte összes verseit. Ezek elveszelődtek, s én soká azután még mindig nem tudtam, hogy legelsősorban költő vagyok. [...]

Közli Bende László

Esti Kurír, 1928. jún. 27.

27. „A VÁRADI ANTALOK ÉS ÁBRÁNYI EMILEK KORA VOLT EZ..."

Tanáraink a nagy magyar költők műveiben alig láttak meg mást, mint hazafias vagy népies „tartalmat". S az újabb poéták is, akikhez hozzájutottunk, nyilván ezt gondolták lényegesnek a költészetben. A Váradi Antalok és Ábrányi Emilek kora volt ez, másfelől a Szabolcskáké és Pósáké. Nekünk, szigorú fiataloknak, nagyon sommás ítéletünk volt erről az egész korszakbeli költészetről. Nem volt ez a mi szemünkben más, mint üres szónoklat vagy útszéli érzelgés. Egyik oldalon a frázis, másikon a nóta! De a közönség általában el is szokott már attól, hogy a versben mást keressen, mint frázist vagy nótát. A versolvasás mindjobban kiment a divatból. Verset legfeljebb szavalni vagy dalolni lehetett. S az átlag ízlés nem tett különbséget: Petőfi is csak nóta volt, és Vörösmarty is csak szavalmány [...]

28. STÍLUSGYAKORLATOK

Annál fontosabbak, Babits és az egész huszadik századi magyar irodalom kibontakozásának útján nagy jelentőségűek azok a „stílusgyakorlatok", amelyeket Négyesy László professzor vezetésével hetenként tartottak a bölcsészeti karon. Négyesy sem volt kevésbé konzervatív, mint az egyetem többi tanára, tiltakozik is gyakran a fiatalok műveiben megnyilatkozó modern törekvések ellen, de kétségtelen érdeme, hogy megteremtette a

születő új irodalom szárnypróbálgatásainak ezt a fórumát. Egyébként nemcsak az olyan „modernnek" lépnek fel itt, mint Babits, Kosztolányi vagy Juhász Gyula, a szeminárium titkára, hanem más írói magatartás képviselői is, Gyökössy Endrétől, Ritoók Emmától Benedek Marcellig, Czóbel Ernőig, Vágó Béláig [...]

Pók Lajos

[...] Ezeken az irodalmi tornákon seregszemlére vonult föl az akkori ifjúság, teljes számban és teljes fegyverzetben. Senki se hiányzott. Az előadóterem, a második emelet szakában, zsúfolásig megtelt, s a lépcsőzetesen emelkedő padokban érdekes fejek tünedeztek fel [...]

Kürtőkalapos világfiak jönnek ide, elefánt-csontfogantyús sétabottal, széplelkek „merészen öltözködő" leányok társaságában, tolsztojánusok, kik Krisztus-szakállat, hátrafésült, nagy hajat viselnek és bőrsarujukból meztelen lábuk kandikál ki, piros nyakkendős szocialisták, akiknek a *Marseillaise* még forradalmi dal, szelíd növényevők és teozófusok, akik esténként az Akadémia-kávéházban Schmidt Jenőt hallgatják, komor és titokzatos materialisták, akik angol pipát színak [...]

Egy ilyen gyakorlaton egy égőszemű, barnaarcú, szekszárdi fiatalember olvassa fel verseit – köztük a Spinozáról szóló szonettjét is –, és fűszeres, új rímeit, ideges anapestusait éppoly egyénien énekli, mint manapság: Babits Mihály[...]

Kosztolányi Dezső

29. EZ 1903-BAN LEHETETT...

[...] Mikor én előmerészkedtem az első versemmel és fölolvastam a stílusgyakorlatokon, fölolvasásaimat harsogó kacaj kísérte, mert énekelve mondtam a sorokat, és a vers egészen szokatlan és merőben új volt. Négyesy professzor lesújtó kritikát mondott, és az egész egyetemen csak Juhász Gyula és Koszto-

lányi Dezső voltak azok, akik védelmükbe mertek venni, bizonyítgatni próbálták a vers kitűnőségét, sőt – emlékszem jól – az óra után Juhász Négyesy után szaladt, bement vele szobájába, és ott is próbálta ellenkező véleményre bírni a nagy tudású professzort. Hosszú idő után jött ki csak a szobából Juhász, ahol végre Négyesy így búcsúzott el tőle: „Ha Ön és Kosztolányi azt mondják, hogy jó az a Babits-vers, akkor minden bizonnyal lehet valami benne – én nem tudom".

Közli Vér György

Szeged, 1923. máj. 18.

30. A SPINOZA SZOBOR ELŐTT

Jólesik látni, nagy zsidó, remek
képmásod, íróasztalom fölött:
jólesik nézni terhes fejedet,
amely nyakadnál szinte megtörött.

És látni, hogy a kínba' vajudó
gondolat szent gyötrelmét élvezed,
amit a művész benned, nagy zsidó,
századaidon át kiérezett.

Te boldog vagy: már csak kőmásod töpreng;
az én agyamban még küzd a velő,
én még itt bolygok lenn e földi ködben,

és fáradok csiholni fényt elő –
nagy rokonom! én is gondolkodom, ládd,
és szenvedek s méltó vagyok tehozzád.

1903 ősze vagy ősz előtt
Budapesti Napló, 1906. jún. 22.

31. „ANTOKOLSZKIJNAK ... SPINOZA SZOBRÁRA BABITS VERSET ÍRT"

Spinoza, Schopenhauer és Nietzsche költőnk világnézeti, illetve etikai hajlamait tudatosította, vagy adott magatartásának szilárd rendszertani pontokat.

Antokolszkijnak, a Justh Zsigmond naplójából szintén ismert, Párizsban élő orosz szobrásznak Spinoza-szobrára Babits verset írt, s bár egyetlen fordulata sem utal a filozófus valamely meghatározott elvére, ódai hangütése erős rokonszenvre vall. 1904. augusztus 20-án így ír Kosztolányinak: „Most fejeztem be áttanulmányozását (s nagyon lelkiismeretesen) Spinoza Etikájának...ez az egyetlen monista, akiről némileg különvéleményem van." Tehát *monizmusa ellenére* tiszteli, s így azok a tételei vonzzák leginkább, melyek a filozófus szemléletének lényegétől viszonylag távolabb állnak. Spinoza panteizmusa a *szubsztanciá*-t, a dolgok és jelenségek Istent föltételező rendjét csak *attributumai*-ból tartja észrevehetőnek és *modusai*-ból érthetőnek. A világ szerkezetét tehát az jellemzi, hogy a teremtő természet, a lényeg (natura naturans) változataiban muntatja meg lehetséges arcait. „A (spinozai, legtágabb értelemben vett) szellem első és egyetlen tudomása a különbség" – olvassuk az eredetileg Locke-nál megszeretett és Spinoza nyomán lételvvé emelt tétel dicséretét ugyanabban a levélben. Már itt sejthető, ami a „stílusember" sokirányú érdeklődésének és tematikai-hangnembeli különféleségének látszott, s amiről Ignotus egyébként elismerő kritikájában azt tartotta, „árkon-bokron át" cipeli olvasóját a világnak egymástól elütő jelenségei elé, az a bölcselő szellem kíváncsisága s a sokarcú világ jobb megismerésének vágya: mindez inkább föltételezi, mintsem valószínűtleníti az erős érzelmi indítékot. Amikor Babits a *Játékfilozófiá*-ban az érzetet semminek minősíti, mondván, „a tudat a különbségnél kezdődik", akkor a lét spinozai értelmű gondolkodásbeli és kiterjedésbeli kettősségével is számol. Az *Etika* egyik fontos *modusa* szerint ugyanis a világ a szemlélet összefüggése meg a dolgoké, de a kettő rendje ugyanaz.

„Babits lelki történetének, filozófiájának, költészetének, a laikus tökéletlen szemében talán *jellemének* is legsajgóbb, leggyötrelmesebb és legszárnyalóbb mozgatója egy probléma: a *kettősség* problémája" – írta Karinthy. A kettősség elve Babits alkata szerint a teljesség keresését és az igazságtalanság meg a téves ítélet kizárását jelentette. „Az agya becsületességére is hiú volt" – mondja Szabó Lőrinc. „Kérdőjelállapot"-nak nevezi ezt az intellektuális magatartást Dienes Valéria: „Sohasem akarta egészen elárulni magát, azért menekült mindenből az ellenkezőbe és vissza...Mindent meg akart próbálni, minden hangszert, minden skálát, minden dallamot. Minden emberit. " Ahogyan alkati kettősségének a teljesség reményével kecsegtető természetét fölfedi, „nem is az a titka, hogy kerek *igen*-ekkel nem tudott csatlakozni, hanem inkább az, hogy hiányzottak belőle a határozott *nem*-ek".

A megismerő ítélet kettősségének filozófiai érvényességére a *spinozai értelemben vett* különbségtétel bátorította, s a költő számára az érvényesség a műalkotásban ölt testet. A szellem – írja Babits Kosztolányinak – „először csak a második érzését érezheti; vagy ikreket...a világ a kettőnél kezdődik: (így mondom én), s ha született, a világanya elsőszülöttei ikrek voltak". A fiatal költő ezért rendeli egymás mellé a kersztény és buddhista theodicaeát a *Theosophikus énekek*ben, ezért jár karöltve a Bánat és a Vágy a *Két nővér*ben, ahogyan a *Szőlőhegy télen*t ikerként kíséri egy másik szonett, az *Aestati hiems*. De Wolfram epekedő és Tannhäuser erotikus éneke is együtt ikervers a *Strófák a wartburgi dalnokversenyből* című költeményben. Karinthy a tudathasadás kóresetét életdarabbá regényesítő műből, *A gólyakalifá*ból általánosított a Babits szellemi életét meghatározó kettősségre, s a regény újabb elemzője „a művészet és az élet végzetes szembenállását" példázó alkotásnak tekinti. Ez a következtetés azonban *A gólyakalifá*ra nem áll, és ellentétes Babits életszomjával, mely szüntelenül a létet és az életet mind teljesebben megragadó filozófiák átélésére sarkallta.

Mert a mindenségre vágyott, mint költő és mint gondolkodó

lény, s lévén a kettősség puszta elvének spinozai valóságszintje a determinista monizmus „foglya", nem is érhette be vele. Tulajdonképpen ikerverseit is a különbség spinozai elvénél tágasabb fölfogás forrasztja össze. Ellentétes erkölcsi fogalmaknak ugyan már Spinoza is csupán viszonyértéket tulajdonít, de Babitsnál az erotikus és az epekedő ének ellentéte teremt „dalnokverseny"-t, s ez a cím a kiegyenlítődésnek harmóniát szimbolizáló értelmére utal, ahogyan a Bánat és Vágy a *Két nővér*ben az életfolyamat fölcserélhető, egyenértékű jelenségei. Mielőtt ezt a tágabb értelmezést, forrását is fölfedve, megvilágítanánk, Babits költészetében is megnyilatkozó világszemléleti fejlődése következő láncszeméül látnunk kell, hogy Spinoza természetfelfogásán épp az ő egyik tételét magáénak, belső hajtó ösztönének fölismerve lépett túl. „A kívánság az ember lényege maga" – tanítja az *Etika,* és *A lírikus epilógja* a vágy problémáját bővíti programverssé [...]

Rába György

32. A LÍRIKUS EPILÓGJA

Csak én birok versemnek hőse lenni,
első s utolsó mindenik dalomban:
a mindenséget vágyom versbe venni,
de még tovább magamnál nem jutottam.

S már azt hiszem: nincs rajtam kívül semmi,
de hogyha van is, Isten tudja hogy' van?
Vak dióként dióban zárva lenni
s törésre várni beh megundorodtam.

Bűvös körömből nincsen mód kitörnöm,
csak nyílam szökhet rajta át: a vágy –
de jól tudom, vágyam sejtése csalfa.

Én maradok: magam számára börtön,
mert én vagyok az alany és a tárgy
jaj én vagyok az ómega s az alfa.

1903. jún.
Szeged és Vidéke, 1908. dec. 25.

33. A PÁLYAKEZDŐ KÖLTŐ ARS POETICÁJA

A lírikus epilógja a költő legkorábbi, 1903 júniusából való költeménye. Magát megmutatni vágyó és magamutogatástól erősen viszolygó alkatának személyes vívódását „magasabb törvények" rendszertani összefüggésében ismerte föl, s tágabb értelemben jogos a szonett költői énjének szolipszizmusáról beszélnünk, mert rendszer és frazeológia mindenekelőtt Schopenhaueré. „Nincs bizonyos igazság – hirdette –, minthogy az egész világ az alany számára tárgy." *A mindenséget vágyom versbe venni* – mondja erre Babits. A világ eszméje *szabadon* föl is fogható, de sajátságainak jelenségeiben: tér- és időbeli, oksági tapasztalatként kifürkészhetetlen (l. Mája fátyla), tanítja a frankfurti mester, s ily módon az alany, mint megismerő a megismerendő, de végül is a megismerhetetlen valósághoz, mint tárgyhoz is tartozik: pontosan látja Bata, amikor alany és tárgy egymásba játszásáról szól. De Schopenhauernek ez a nézete mintegy föld alatti folyosón visszavezet az önmegismeréshez mint végállomáshoz, s így „minden objektív képzet tehát tünemény, merő elképzelés". *De még tovább magamnál nem jutottam* – mondja ugyanezt Babits, sőt: *S már azt hiszem, nincs rajtam kívül semmi...*A *vak dió* és a *bűvös kör* a schopenhaueri metafizika metaforája, illetve exmetaforája: a *vak dió* az alany, mely maga is feltörésre, önmegmutatásra vár, a mindenség diójába záratott, és tárgyi mivoltában szintén feltörhetetlen, megismerhetetlen; Schopenhauer még a földgolyóval is példálódzik, mert annak is csak héját ismerjük. Eddig tart a szonett metafizikai

gondolatmenete, a tercinákban a kinyithatatlan világhoz Babits előveszi az etikai kulcsot, a spinozai eredetű vágyat, mely ezúttal a vak akarat, hiábavaló s végső soron – tematikusan majd a költő *Sírversében* – csak szenvedéshez vezet, melynek föloldása a megsemmisülés. Mégis a tercinák olyan költői képpel, illetve toposszal élnek, melyek ha *A lírikus epilógja* jelentés-összefüggésében még nem is, de erős hatásra való, szó szerinti átvételük alapján világszemléleti fejlődésben a *hogyan* válaszával kecsegtetnek. *Csak nyilam szökhet rajta át, a vágy:* ez *a vágy nyila* kifejezés Zarathustrának a néphez intézett szózatából való, s az ember önmagát meghaladása magasztos céljának képi megfogalmazása. Tudjuk, Juhász Gyula és Babits azt tervezte, együtt lefordítják az *Also sprach Zarathustrát*. *A lírikus epilógjának* zárósora – *én vagyok az ómega s az alfa* – Babits elkészült fordításrészletében *(A két pecsét [Vagy az Igen és Amen-dal])* – fölszabadult, teljes élet elvének poétikus kifejtését kísérő toposz [...]

Rába György

34. GYÖRGY OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1903. júl.–aug.

[...] De beszéljünk a maga verseiről. Affektációt nem vettem észre bennök, de egy-egy olyan nagyon is reális szó mint színszegény, amellett, hogy színszegény, nagyon kizökkenti az embert a hangulatból. De ezek a versek már eredetiek, sokkal inkább mint az a két hosszú vers, amit utoljára láttam, amiken csak az eredetiség után való kínos törekvés látszik meg. Különösen a frisseségük kapott meg. Nagyon kíváncsi vagyok az igért versekre [...]

35. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Szekszárd, 1904. jún. 3. előtt

[...] Pesten ha találkozunk, valószínűleg fogok olvasni önnek néhány csinos verset, most még nem küldöm el, mert csiszolom

őket! (Egészen l'art pour l'artos ember kezdek lenni!). Ezek a versek nincsenek teletömve savanyú gondolatokkal; a nyelv és verselés ujszerüsége, hajlékonysága és szinessége az, amiért talán érdemes volt megcsinálni őket [...]

36. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

1904. júl. 24. előtt

Kedves Barátom! Néztem, kerestem az Ön számára valamit, valami újat; semmi sincs [...]

Új – istenem! az *Ódák* csakugyan nem készek, és nem szépek; –előbbutóbb mégis meglátja őket. A két készet elküldöm, hogy ne panaszkodjék; de ne vegye mutatónak a többire nézve; más és több lesz azokban; az ilyen célzatosan tartott előhangokba, mint az *In Horatium* akart lenni, rendesen belesül az ember. Mindezek még lágyak, nyúlók és szintelenek; még nincs rajtuk a bélyeg és a zsineg. Látja, hogy a két vers ugyanaz akart lenni, és egyformán nem sült el. A színeket már látom, de nedves az ecsetem – még nem elég sürü rajt a festék [...]

Babics [!]

Országos Széchényi Könyvtár

37. IN HORATIUM

Gyülöllek: távol légy, alacsony tömeg!
ne rezzents nyelvet: hadd dalolok soha
nem hallott verseket ma, múzsák
papja, erős fiatal füleknek.
Nézz fel az égre: barna cigány ködök –
nézz szét a vízen: fürge fehér habok
örök cseréjükért hálásak,
halld, Aiolost hogyan áldják, dallal.

A láng is hullám. Szüntelenül lobog
főnix-világunk. Így nem is él soha,
mi soha meg nem halt. Halálnak
köszönöd életedet, fü és vad!
Minden e földön, minden a föld fölött
folytonfolyású, mint csobogó patak
s „nem lépsz be kétszer egy patakba",
így akarák Thanatos s Aiolos.
Ekként a dal is légyen örökkön új,
a régi eszme váltson ezer köpenyt,
s a régi forma új eszmének
öltönyeként kerekedjen újra.
S ha Tibur gazdadalnoka egykor ily
mértéken zengte a megelégedést,
hadd dalljam rajt ma himnuszát én
a soha-meg-nem-elégedésnek!
Minden a földön, minden a föld fölött
folytonfolyású, mint hegyi záporár,
hullámtörés, lavina, láva
s tűz, örökös lobogó. – Te is vesd
el restségednek ónsulyu köntösét,
elégeld már meg a megelégedést,
légy könnyű, mint a hab s a felhő,
mint a madár, a halál, a szél az.
Görnyedt szerénység, kishitü pórerény
ne nyomja lelked járomunott nyakát:
törékeny bár, tengerre termett,
hagyj kikötőt s aranyos középszert
s szabad szolgájuk, állj akarattal a
rejtett erőkhöz, melyek változás
százszínű, soha el nem kapcsolt
kúsza kerek koszorúját fonják.

1904. júl.
A Holnap új versei, 1909. ápr. 10.

38. HELIOS

[CANZONÉKBÓL]

Únt szélcsendes idő. Ünnepi délután...
Míly fülledt tavasz ez! Lomb sem inog sehol.
Kis felhőt a kifáradt nap
Kémel a síma egen – hiába.
S pislog. Az örökös lusta sugárszórás
elvéníti szegényt. Ládd, arany árnyait
már tunyán veti szét fakó
fű koravén, hajhullós plüssén.
Zöldjét görbe akácágon elült levél
látni szinte, miként veszti, ezer tüdőn
kapna friss levegő után
jaj, de rezegni se bir szél híjján.
Óh mi lesz, ha a szél meg sem ered soha?
tán meghalt a világ! Nincs, ami mozgatná
Ajolos, szelek úra jöjj,
félek a lelkem is itt elalszík
Végre ködlepedő ráborul egy tenyér
elsárgult napatyánk gömbölyű testére:
izzadtan takarózik ő:
védi – (saját melegétől!) arcát.
Hasztalan menekülsz! Gyomrod a tűz helye!
Jaj, jaj annak aki adja a meleget
és jaj, jaj a világnak,
mely az unott sugaron melegszik!
Ó mílyen tavasz ez! Meg sem ered soha
lombon új levegő, légben uj ér, uj ár:
Ajolos, szelek úra jőjj:
fúdd el a mostanit, uj napot hozz!

1904. máj.

39. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Szekszárd, 1904. júl. 21. előtt

[...] meg fogom irni Önnek, mit olvastam, s meg fogom irni véleményemet Br. Willéről (Brrr! – erről mégsem, ezt megelégeltem – pedig még csak első kötetét olvastam), Spencer Herbertről (amely eléggé lealázó), Madame Bovaryról (erről irni csupa élvezet lesz), akár Shakespeareről is (mert most ezt az urat nagyban kultiválom), a Bhagavad Gitáról (melyet nagyon sajnálom, hogy nem küldhettem el Önnek, de tulajdonosa hirtelen visszakérte, különben legyen nyugodt, nem sokat vesztett vele, hogy nem olvasta) – kivánsága szerint még Schopenhauerről is (kiből igen sokat most újraolvastam, – mindezek azonban külön firkát fognak képezni, melyet talán már nagyon hamar meg fog Ön kapni. Ettől most már meg nem menekül. Ide azonban most nem irom, mert ime megint elfog a lustaság. Kora délután van; nagy meleg; nálunk más (becsületes) ember alszik ilyenkor. Előttem pedig egy halom könyv és az Ön levele és Ön. Igen itt áll előttem Ön is, s nem nyári toilettben, hanem vállára vetve ama nagy kabát, amint sokszor láttam, duzzadt nyakkendejével, állva, kezében könyvek (Arany és Komjáthy?), felvetve nagy feje, dacosráncú vastag homlokára fürte csap – úgy áll itt – mint egy Byron [...] maga az Új Költészet szelleme, s ha Faustot írnék, ön lenne az Euphorionom [...] én ki eldaloltam „in Horatium" (s az öreg Carducci módjára klasszikusan) himnuszát

„a soha meg-nem elégedésnek",

melyben atyai tanácsokat osztogattam flottám társhajóinak [...]

40. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Szabadka, 1904. aug. 1.

[...] a költeményeket újraolvastam és élveztem. Az a pár intelligens ember nem sok gyönyört meritett belőlük s még most

is elfintorodva áll az orruk az erős és különös tápláléktól; de az én edzett gyomrom teljesen bevette és megemésztette [...] A második elolvasásnál a költemények rangfokozat szerint való elrendezésében nagy változás állott be: a dekadens ízüeket félretettem s inkább az egyszerűeket emeltem ki, melyeket azelőtt én – s talán ön is – figyelemre se méltattam; úgy hogy most szememben a „Bomoljatok ti" kezdetű vers sokkal fölötte áll a kritikátlan kritikámban magasztaltakon. Poe Edgárnál és Baudelairenál mindég nagyobb lesz Shakespeare és Arany s gondolatainak kifejezése tekintetében ezerszer több Hume, mint Nietzsche [...]

41. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Szekszárd, 1904. aug. 20.

[...] Aki ma filozofál, legyen tudományos és természettudományos. Félre hát, poézis. A fiziológia (minden mai bölcsesség alfája) amint én, laikus értem, azt tanítja, hogy a (spinózai, legtágabb értelemben vett) szellem első és egyetlen tudomása a különbség. Akár időben (=változás; minden érzet) – akár térben. Akár successiv, akár simultán. Először csak a második érzését érezheti; vagy ikreket. Hályoggal született lát-e bár feketét is? most vakult lát azt. Bizony: elseje és utolsója annak, amit érzünk, a különbség; s annak ami létezik, talán nem? A lét fogalma nem zárja-e magában a különbséget is? Ha *egy* volna csak, volna-e valami? a világ a kettőnél kezdődik: (így mondom én) s ha született, a világanya elsőszülöttei ikrek voltak [...] Az egyetlen, amiről tudunk, a különbség – és mégis hány század óta, és soha jobban mint ma azon fárad az emberi elme, hogy az azonosságot, minden dolognak *rejtett* azonosságát és egységét megtalálja [...]

42. GYÖRGY OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1904. szept. 3. előtt

[...] Fordításaidból, különösen a Nietzsche-fordítások tetszettek nagyon, olyan friss, különös a nyelvük, mint az eredetinek. Egészen megszerettem és egy kicsit megismertem belőlük Nietzschét. Honnan fordítottad ezeket a verseket? A Baudelaire-fordítások közt is van szép [...]

43. BABITS MIHÁLY MŰFORDÍTÁSAI

Charles Baudelaire: A semmi vágya

Bús szellem, küzködés vad imádója hajdan,
a Remény, mely előbb sarkantyuzott vigan,
nem ösztökél tovább. Ülj el, boldogtalan,
vén ló, ki tántorogsz, botlasz az utcazajban!

Törődj belé, szivem, aludj bután a bajban!

Bukott, bolond! neked se kéj álmaidban
nincs már öröm, öreg, se büszke viadalban
akár fuvola zeng, akár trombita harsan:
Gyönyör! ne is kisértsd dacomat! Hagyj magam!

A drága kikelet illata odavan.

S az Idő úgy robog át percről-percre rajtam,
mint dermedt test fölé néha szönyü hó zuhan:
magasból nézem én e Gömböt, hogy suhan,
helyet se kérve rajt, hová fejem lehajtsam.

Hóförgeteg, ragadj! röpíts a zivatarban!

1904. aug. előtt

Edgar Alan Poe: A harangok

1

Halld, a szánon a harang,
szép ezüst-harang!
Mily világát a vigságnak zengi ez a hang!
halld, mint pendül, kondul, csendül
át az éj jeges legén,
míg a csillagnak, mely fent ül,
fénye kristályfényesen dül
keresztül a lég egén.
Ritmussá fut ám
mintegy titkos rím után
össze a csilingelés itt, melyre bong a sok harang,
sok harang, giling-galang,
gingalang –
és e csengés és e bongás, melyre bong a sok harang.

2

Halld, az esküvő-harang,
lágy arany-harang!
Mily boldogság bőségéről búg e lanyha hang!
Át a balzsam-éj legén
kéj kereng az énekén!
S az arany-harang alól
hinta-hang
olvatag patakja foly,
melyet holdat nézve hallgat a komoly
him-galamb.
Óh, e rezgő érc alatt
mennyi gazdag, enyhe hangzat-ár fakad!
S mint dagad!
Mint szakad
a jövőbe! S ingatag

mámorába mint ragad
e merengés, e csapongás,
melyre cseng e sok harang,
sok harang, giling-galang,
gingalang –
és e zengés és e zsongás, melyre leng e sok harang.

3

Halld, a hangos vészharang,
réz-harang!
Milyen rém-regét regél e zord zivatar-hang!
Vad sikoly, vad rémület
veri, hökkent éj, füled!
Oly nagyon fél, nem beszél:
hogyha ily nagy a veszély,
minden hang
lármás kegyelem-kiáltás a kegyetlen tűz felé.
Rémült irgalom-könyörgés a siket-vad tűz felé,
melyet egyre fellebb-fellebb
őrült vágya űz felé,
hogy – ma, vagy sohsem – de fellebb
tán a sápadt hold-arc mellett
égne és nem itt alant.
Óh, e sok harang.
Mely kétséget kong a hang!
Rettenet!
Mind mint búg és bong és bőg!
Milyen borzalom, mit ők
a vonagló lég keblébe öntenek,
mégis érzi jól a fül
e zugásból,
pattogásból:
nő-e a vész, vagy elül:
mégis jelzi jól a hang,
mint sikoltás,

lárma, oltás,
árad a vész, vagy lappang,
amint árad, vagy kifárad a haragban a harang,
sok harang,
sok harang, giling-galang,
gingalang –
és zugásban és bugásban mind a kongó sok harang.

4

Halld, a harsány nagyharang,
vas-harang!
Mennyi ünnepélyes gondolatra hí e hang!
Hányszor csendes éjjelen
borzadunk, ha hirtelen,
mint egy néma jóslat kél a vad harang-moraj,
mert minden hang, mely ömöl
a rozsdás torok mögöl
egy sohaj
s a harangozók csapatja,
amely fenn a tornyot lakja.
Ah, e raj!
mely nagy érc-nyelvet lenditve
monotón zenére csal,
s ember-szivre hengeritve
köveket, tell kedve – jaj!
Ez nem ember, nem is állat,
nem is asszony – ó utálat!
Ez a raj: manó
és királyuk a harang-vonó
vonja – csingi – lingi – lang
lang!
vonja, mert övé a rang –
s egy peánt ver a harang.
S keble tágul, gingalang,
úgy mulat, hogy víg a hang

táncol és fel-felrikkant –
ritmussá fut ám
össze titkos rím után
hangja s a harang-peán
gingalang!
Ritmussá fut ám
össze titkos rím után
mind a sok nyögő harang,
száz zugó harang –
mind a zokogó harang –
ritmussá fut ám
össze mind a, mind a hang,
boldog titkos rím után
száz nyögő, zugó harang,
mind a, mind a sok harang,
sok harang, giling-galang,
gingalang –
mind a kongás, mind a bongás, melyre bong a sok harang.

1904

Leconte de Lisle: Vile potabis

Kupámban, melyet olcsón vettem,
Megkóstolod szerény borom?
A sabin prés alól fejtettem
Görög hordóba múltkoron.
Kisé csipős, mert még uj ám ez,
És Caecubum, Falernum, Cales
Nem érlelték pincém alatt,
De jó barátim ám a múzsák,
S tán elfeledtetik a múzsák
Formium, *arany borodat!*

1904–1905

ORSZ. KÖZ. TÁR

44. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Budapest, 1904. nov. 17.

[...] Az ember azt képzelné, hogy valahol, ott lenn, folyamának a mélyén – ahová nem látni, mert a folyam hullámzik, és zavaros, és piszkos, mílyen sokszor piszkos! – ott lenn valahol, egész csöndben mégis képek alszanak, képek bizony, végig megszakítatlanul, a két partnak a folytonos képei, és a felhőknek is, – talán a napnak is! –istenem: a napnak! – képei a világnak úsznak ott a mélyen, talán fürödnek, csakhogy nem látszanak, mert a felszin zavaros – de ők lenn vannak és nem zavarosak, ők tiszták mint egy elsűlyedt város; – így képzeltem én, képmedre van a folyamomnak; olcsó vizemnek drága képedénye, képes edénye, mint a görög panathenaia-vázák, mint a sárközi pásztortűlkök, amelyekre az egész emberi élettörténet van vésve képekben – ilyen folytonos képedénye, és seholsem csempe, – egy képszalag *kép*ezi életem alaprétegét, csak azért nem látszó, mert minden már rajt nyugszik[...]

Vannak ideáljaim, halottak, akiknek az életében, jellemében megtestesítve sejtem azt a tisztaságot, amelyre vágyakozom; ilyen szentjeim most Spinóza, – Nietzsche, – Arany. Nietzsche elméleteiből ki lehet ábrándulni félórák alatt; de alakjának csodálatosan tiszta és harmonikus alakjának bámúlásából, remélem hogy nem egyhamar gyógyulok ki. (Azonkívűl nagyon irígylem is őt, mert szigetei – már szinte nem is szigetek.) – Arany az, akit a legjobban irigylek a világon – eh elég volt a rajongásból mára [...]

Négyesynél csakugyan „szerepeltem" óriási sikerrel; *star*-ja primadonnája valék a fényes óráknak Juhász verseimet körözi; – mások *filozófiai kondiciót* akarnak szerezni nekem. Vannak néhányan (sok első éves is), akik tisztelnek és bámulnak. Most duzzadozhatsz, régi hiúság!

Kosztolányi, kérem, ne vessen meg! Én olyan idegen vagyok itt, azok között, akik környeznek; s ön azt írja, hogy ön is az ott Bécsben. Mért ne fognánk távolból kezet, mért ne kapaszkodnánk egymásba, mi magányosok? mért ne lehetnénk jóbarátok?

hisz elég messzi vagyunk! Azt magyarázhatjuk egymásba, amit akarunk. Ne ábrándúljunk ki egymásból, legalább amíg messzi vagyunk!

Lássa, minden gőgömet félretettem, és legaljasabb és naivabb érzékenységemmel, itt vagyok ön előtt. – irjon, hamar, irja, hazudja, hogy nem vet meg, az ily szamár levélért.

Babics [!] Mihály

45. A TUDATLÍRA...

[Babits] 1904. november 17-én Kosztolányinak megírja elméletét az „összefüggő képszalag"-ról [...] Az „összefüggő képszalag"-ról: eszerint tudatunk mélyét tiszta képek megszakítatlan sora alkotja, mely „egész emberi élettörténet", mint a görög vázák vagy sárközi pásztortülkök rajzolata. Az „összefüggő képszalag" fogalma William James tudatfolyam-elméletéből, és főként a személyes, állandóan alakuló s az egyénen belüli folyamatosság összetett elveiből ered [...]

Már Rónay György észrevette, hogy az „összefüggő képszalag" elméletét Babits kétkedéssel fejti ki, mert „maliciózus tanítómesterek" ítéletét megingatták. Bírálói ekkori legjobb barátja, Zalai Béla, és az ő ismertetésében, Jean Philippe francia pszichológus. Zalai érzékeléslélektani doktori értekezése bírálja fölül Jamesnek a tudat összefüggő természetére vonatkozó tételét, és – többek közt – az időszerű lelki tartalom meghatározottságát, valamint megszakítottságát feltételezi, ahogy Babits levelében említett elmarasztalói a tudatáramlás folytonossága helyett csak eszmélkedésük „szigetei"-ről hajlandók tudni: szó szerint ezt a képi meghatározást használja a tudatműködés fő sajátságára Philippe.

Az induló Babits, aki az érzelmi életből a tárgyiasítható személyiségrajz, az önkifejezésből a megismerés törvényeinek megragadására törekszik, tudatlírájának poétikai talpkövét az „erkölcsi emlékezet" (Gedächtnis) elvében találja meg, amelyre

Aranyról szólva *(Petőfi és Arany)* és egyetemi előadásaiban hivatkozik. Ez valamely hívásra várva lappangó, tanú emlék, rendszerint a gyermekkorból és a szülővidékről. Az „erkölcsi emlékezet"-nek ez a leggyakoribb változata lírai tárggyá, majd tematikává bővülve végigvonul Babits költői fejlődésén.

Babits módosított tudatlírai elveinek szemléletes példája az *Anyám nevére* és a *Sírvers* [...]

Rába György

46. ANYÁM NEVÉRE

Hajnalka volt az édesanyám,
hajnalra születtem én.
S lelkemben már ily fiatalon
nincs hajnal, semmi remény,
nincs hajnal, semmi vidámság,
nincs hajnal, nincsen öröm.
Hajnalka volt az édesanyám
s csak alkony az örököm.

Hajnalka volt az édesanyám:
Kedélybeteg, árva nő ma;
Mióta meghalt édesapám,
házunk oly szomoru, néma:
Mióta meghalt édesapám,
házunk oly hallgatag, árva:
Gyermekkoromba' – szegény fiú:
e házba valék bezárva.

Novemberben születtem én,
Hajnalka volt az anyám:
Ah, annyi gondja volt, szegény,
Hogy gondolt volna reám?

Hogy gondolt volna fiára,
ki titkon búra hajolt?
(Hajnalka volt az anyja, de ő
November gyermeke volt.)

Síromra, ha meghalok, ez jön:
„Itt nyugszik az, ki nem élt:
Nem nyúlt az eléberakotthoz,
jöhetleneket remélt.
Világa nem a nap vala,
csak a kölcsönfényü hold:
Hajnalka volt az anyja – de ő
e hajnal alkonya volt. "

1906. márc. 1.
Politikai Hetiszemle, 1907. szept. 22.

47. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Bécs, 1904. nov. 20.

[...] Megtanultam, hogy ami exisztál feltétlenül szent, már azért is, mert él s a mult hagyományait nem kell leköpnünk, mert porosak, de térdet kell hajtanunk előttük, mert *vannak*. Heracleitos mondja: az ember sorsa az ember jelleme; de hol van az ember sorsa: a múltban!

Létünk minden gyökérszála oda kapaszkodik, nevelésünk onnan kaptuk, első benyomásainkat onnan szereztük. Nem tudom miért, de én fanatikusa lettem az eltűnt időnek [...]

De ha már a multról beszélek Petőfire térek. Hogy is szól a dal: „Haza és szerelem..." Lássa, most megértem e felkiáltást! A két legvénebb bútora a világnak az a két dolog, mely leköt a földre. Mily szent és örök mindakettő! Itt gyökértelenül tengek, mert nem ismerek senkit; itt minden idegen rám nézve kezdve a szótól egészen a szokásokig s a nép dalokig. És idegen az ember mindenütt, ahol nem szeretik [...]

[...] kissé magyar lettem, ha tetszik soviniszta, ha tetszik honfi. Az, a ki a tollat forgatja s magyar nyelven ír, (vagy akar) nem beszélhet másképen, ha nem hülye. S mindebből csak az a morál, jövőt-zengő barátom, hogy a *Múlt* is ép oly erős és vonzó, (nem le felé!), mint a *Jövendő* [...]

S most még a versekről szólok pár szót. Ki kell mondanom, szerényen és határozottan, hogy az, a ki önt ismeri, meg nem lepődik általok. Az utolsó verse a jövőről nyelvben kifejezésben elsőrangú, de nagyon egyszerű a thema, szinte bánt. Nem veszett kárba valami a kidolgozásnál, nem akart többet mondani, nem maradt egy mondat, egy szín a tollban? Én ilyesfélét érzek. A *Nincsen kísértet* azonban fölséges, babicsos és nietzschés, (különösen a nyelv tekintetében nietzschés) mindazáltal ez sem árul el önről semmi újságot. Bocsásson meg, de én azt gondolom, hogy ön másodpercre nő s félek találkozni rendesen önnel, azon hitben, hogy majd nem érem el. (Sokszor kellett a nyakamat nyújtogatni ön felé.)

E két szonettben, mint mondtam semmi érdekeset nem kaptam *önről, öntől* azonban két szép verset. A második különösen tetsző nekem. Ez Baudelaire, ez Richepin hangja! (Sajnálom, hogy nem küldhetem a dekadenst: jelenleg Zalainál van Lipcsében.) Nem, ez ön! *Bátor csibék* – ez az egész foglalatja [...] Ezt a költeményt elteszem azon irások közé, melyet az ön költészetének nevezek. Felveszem összes műveibe!

A nyelvét nem győzöm bámulni. Szép, tömör és, *a mi a fő,* modortalan. Legfeljebb dekadens kissé, más különben önálló. A verselésben azonban, mint rendesen, hanyag [...]

Sokszor átolvastam a két költeményt s most is előttem van. Hörpintek egyet a theámból s még egyszer átolvasom. Újra és újra az a benyomásom, hogy önben ezek komplikáltabban jelentkeztek s túl egyszerűsítette, elkuszította a gondolatot. Nem is talán ön, hanem az átkozott szonett forma, melynek úgy látszik szerelmese, de amely valójában mindég lustaságra csábit s csak olyan férfiaknak való, mint Hérédia és Sully Prudhomme. (Ma mindenkit ócsárlok.) Ez a műforma mindég biztosit, hogy

nem sülünk be a themánkba, de viszont, ha hozzá törődtünk, rabul ejt, s képtelenné tesz más formában való írásban. Ha versalkatokat kell keresnem, Byronhoz, Goethéhez fordulok s nem az ujdonász franciákhoz, – mindenekelőtt azonban Byronhoz, kit jelenleg a legnagyobb költőnek tartok [...]

48. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Szekszárd, 1905. jan. 5.

[...] én mindenben ki- és beszámíthatatlan vagyok, igéreteimet és kötelességeimet beváltani képtelen. Jelenleg minden absurdum; nagy munkában vagyok...ostort fonok...lángostort [...] oly nehezen csurran minden betű a tollam alól, és oly fájdalmasan, mintha vérem volna. Meg kell tanúlnom, mit tesz kínnal szülni [...] Megszüntem modern ember lenni, feledtem az uj nótákat, elégetem amit imádtam stb. Hanem hogy mi is hát a művészet, arra most nagyon kíváncsi vagyok. Legyen szíves, mondja meg vagy irja meg [...]

49. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Bécs, 1905. febr. 18.

[...] Mi egy jó darab óta mellékutakon kalandoztunk s viszkető talpakkal magas hegyekre akarván mászni felidéztük a költészet szellemeit, manóit, kik csak akkor tetszettek nekünk, ha újat hoztak. Végtelen újság-kór jellemezte mindkettőnk irásait! Sohanemlátottság volt a jelszavunk; s a közönségtől nem tapsot, hanem hasraesést vártunk! Akkor midőn Budapesten el voltam ragadtatva öntől és magamtól, tudtam, hogy ez nem sokáig tarthat; olyan forma félelem lepett meg, mint a sárban fekvő részegembert, ki a mámor gőzében arra eszmél, hogy még kijózanodhatik. Tisztán láttam, hogy mindkettőnk költészetében egészségesebb iránynak kell túlsúlyra vergődnie s csak akkor érvénye-

sülhetünk teljesen. Először megutáltam a dekadenseket; ez újjászületésem első stádiuma; másodsorban megszerettem a philosophiát igazán: ez lényem alkotmányának kupolája. Erről a csúcsról most beláthatom a multunkat és az ön fényesen elterülő jövőjébe is vethetek a hitemet megerősitő pillantást.

Mi igazán olyan tudományos pöffeszkedéssel tekintettünk le a költészetre, mint a XVII. század buta német papjai. Azt hittük, hogy kevéske olvasottságunkkal lenézhetjük a költészetet egyedül termékenyítő ihletet s hideg megfontolással pótolhatjuk. Ön azt irja, még verset sem tud kivágni; – hogyan, van nagyobb dolog egy versnél, melyben a lélek indulata ömölt ki?

Gondoljon csak vissza arra az időre, mikor azokat a verseket irta, melyek nekem oly igen tetszettek s belátandja, hogy a legtüzesebb ihlet kohán született mind. Részemről, a nietzschei olvasmányok hatása alatt, elűztem az íly perceket ha jöttek; gyengeségnek tartottam lefogni őket; – valószínűleg ön is! – s mindeme übermensch erénynek homokos és hamus gyümölcse lett az összetépetett Arany-értekezés s a "heti levél".

Nem akarok Kátét írni önnek, kit úgy szeretnék megmenteni, mint magamat, de kérem, rendezze be tanácsom szerint az életét. Az „alkotás gyönyörét" állítsa az ormára. Sokat írjon. Fogja le az ihletet. Csikarja ki, ha nem jő [...]

Dagadt a májam, mikor olvastam, hogy ön is átalakult magyarrá s keményen bedolgozza magát irodalmunkba [...]

Részemről alig várom a szeptembert, hogy Bpestre rándulhassak s önökkel élhessek. Azt hiszem, hogy akkor majd összeűlhetünk s sokat használhatunk egymásnak bukfenceink bemutatásával. Fejemben járt az is, hogy irodalmi társulatot alapítunk [...]

Zalai, ki most Párisba készül, addigra visszajő hozzánk: ő lesz a mi Brandesünk. Juhász a költő; ön az irodalmi mindenes. Én drámaíró-jelölt [...]

50. ELSŐ MEGJELENÉSE BUDAPESTEN

Babits Mihály és a Tűz

A fiatal Babits Mihályról két vizió él bennem.

A pesti egyetem központi épületének egyik tantermében vagyunk. A katedrán az ősz, körszakállas Négyesy László ül: stílusgyakorlatait vezeti. Szívesen vagyunk itt. Hallgatjuk a fölolvasásokat, a bírálatokat; élvezzük a vitákat, az esztétikai nézetek összecsapását. A teremben baloldalt, a harmadik vagy negyedik sorban, egy sötétbőrű, sötéthajú férfi áll, aki fölolvassa tompa hangon, de mégis megszállottan, furcsa, éneklő hanglejtéssel, Poe *A harangok* című költeményének fordítását. Káprázatosan cseng a vers, a rímek csengettyűznek, harangoznak. Ez Babits Mihály, 1905 elején.

Aztán, néhány hónappal később, egy zugligeti réten ülünk hárman. Babits Mihály és György Oszkár negyedéves bölcsészhallgatók és én, elsőéves jogász. Babits a verseit olvassa föl. *A halál automobilon. A világosság udvara.* Többet, sokat azokból, amelyek később híresek lettek. Vad fantasztikum; leszállás az élet piszkos mélységeibe. A szinte éneklő recitációból valami különös erő sugárzik. E. Th. A. Hoffmann egy rejtélyes alakja, ezt gondolom. Ez, mondom, 1905 tavaszán volt.

Miért olvasta föl a fiatal költő nekem, akkor sokkal fiatalabbnak, közre nem adott, féltett, titokban tartott verseit? Talán azért, mert akkor már napvilágot látott lapomban [a *Tűz*ben] Babits Mihály egy műve. Ez volt az első Babits-alkotás, mely Budapesten megjelent. [...]

Itt fekszik előttem [az újság] egyetlen megjelent száma: 1905 április 20-áról. Szerkesztik: Ifj. Hegedüs Gyula és Mohácsi Jenő.

A *Tűz* száma harminckétlapos. Nem elvből, de valójában csak egyetemi hallgatók írták. Juhász Gyula akkor negyedéves filozopter, három cikket adott. [...]

A tizenötödik lapon látom Kosztolányi Dezső *Bölcsesség* cí-

mű versét, első írását, mely a fővárosban megjelent. (A költőt, aki akkor Bécsben volt másodéves bölcsész, Juhász ajánlotta nekünk.) A *Tűz* tizenhatodik lapján olvasható Babits Nietzsche-fordítása, a *Délen.*

Mohácsi Jenő

Délen

– A Gaya scienziából, Friedrich Nietzsche –

Igy csüggök én a görbe ágon,
vendégül hitt meg egy madár,
madárfészekben szunyókázom,
és kihintázom fáradtságom –
hol vagyok hát? – Ah messze már!

A fehér tenger alig pilleg,
bibor vitorla száll azon,
torony, kikötő, szirt, idillek,
bárány béget, fügefa billeg,
gyermekdél, fogadj nyájason!

Lépésben lábra láb – nem élet!
Az ember német lesz s nehéz.
Emeljen – mondom én a szélnek,
madárral versenyútra kélek,
utam tengerbe, délbe vész!

Józanság! – unott mesterség a!
Nagyon korán célt vet felém,
megtanulám a repülést ma,
most új életre, új játékra
érzek vért, nedvet, kedvet én!...

A bölcs – egyedül gondolkozhat,
bolond, ki egyedül dalol!
Ma én is nektek dalolok dalt
madárkák, körülállhattok majd
csöndben fülelve domb alól!

Ily ifjan, csalfán ellebbenve
játéktok mintha szerelemre
ingerelne, csábitana...
Északon – szégyenkezve vallom –
szeretőm vén volt, csunya asszony,
az „Igazság" volt e banya!

51. VALLOMÁS OLVASMÁNYAIRÓL

A könyvtári szemle ankétja

Egyetemi hallgató koromban kezdtem idegen nyelven is olvasni. Németül Heinéből tanultam, kinek ez időben én is lefordítottam majdnem minden versét. Óriási hatással volt ekkor reám a Raszkolnyikov. Később filozófusokat kezdtem olvasni: Nietzschét (Zarathustra), James pszichológiáját, Schopenhauert, Spinozát. Ugyanezen idő kedves olvasmányai voltak Baudelaire és Poe (főleg versei), aztán A. France. A teljesség kedvéért leírom még Ibsen, Tolsztoj, Flaubert neveit (Balzac és Stendhal kevésbé hatottak.)

Vörösmartyt ez időben ismertem meg igazán; s egy fél évet jóformán kizárólag Arany-tanulmányokkal töltöttem. – A római költők közül, akikkel tanulmányaim folytán meg kellett ismerkednem, nagy élvezettel olvastam Vergiliust és Horatiust; az írók közül Tacitust. [...]

52. BABITS TANÁRAI

Gyulai Pált csak első éves korában, az első és a második szemeszterben hallgatta, mégpedig *A magyar irodalom története* című kollégiumát, s mindkét félévben *jelesen felelt* bejegyzést kapott tőle. Másodéves korában már nem is vehetett föl Gyulai-kollégiumot, mert az idős professzor végleg megvált az egyetemtől. [...]

Az esztétikai és a magyar irodalomtörténeti kollégiumokat, miután Gyulai megvált az egyetemtől, Beöthy Zsoltnál, Dézsi Lajosnál, Bodnár Zsigmondnál és Négyesy Lászlónál hallgatta [...]

Beöthy Zsoltot, az esztétika professzorát, a hivatalos körök által körülrajongott közéleti férfiút, elnököt, társelnököt, díszelnököt, főtitkárt, tiszteletbeli miniszteri tanácsost, főrendiházi tagot, a konzervatív-romantikus rétort, az Akadémia tagját, a Kisfaludy Társaság titkárát, a Cseh Királyi Akadémia levelező tagját, lapszerkesztőt illett megvetniök, vagy legalábbis lenézniök [...]

Dézsi Lajosnak egy kollégiumát hallgatta mindössze, igaz, két féléven át. Dézsi előadásai nem nagyon érdekelhették, hiszen a XVIII. századról pozitivista módon beszélni – ez bizony még unalmas is lehetett [...]

Bodnár Zsigmondot másodéves korában hallgatta először; két kollégiumát vette föl az első félévben, s mindkettőből vizsgázott is: *jelesen colloquált* bejegyzést kapott indexébe. Az ekkor – 1902-ben – hatvanhárom esztendős egyetemi magántanár *A magyar irodalom története a XVI. század végéig és A XIX. század regényirodalma* címmel tartotta két előadássorozatát. Az első bizonyára az 1891-1893-ban kiadott kétkötetes művének, *A magyar irodalom történet*ének – pontosabban: nagy műve első kötetének – szóbeli, talán módosított megismétlése volt. Ebben az irodalomtörténetében adta elő híres – bizonyos körökben hírhedt – elméletének tömör összefoglalását, mely szerint az erkölcsi világot az eszme mozgatja, mégpedig ritmikusan, hullámszerűen: megközelítőleg a sinusgörbével lehetne leírni. Az új eszmét visszaszorítja a régi, de meg is újul közben, úgyhogy a régi eszmét mindig gazdagítja az új, s az erkölcsi-szellemi világ

ilyen ritmikus változásokban megy előre – természetesen az irodalom is ilyen ritmusokban fejlődik. Ha az új eszme az *akció*, a régi a *reakció*, akkor ennek megfelelően váltakozik az idealizmus a realizmussal, s ennek megfelelően válnak uralkodóvá, vagy szorulnak háttérbe például a vers- és stílusformák is. [...]

Négyesy szemináriuma 1901-ben, amikor Babits először vette föl indexébe, „szabályos" egyetemi szeminárium volt: a hallgatók öntevékenysége ekkor még nem bontakozott ki, s a hozzászólókat is a tanár jelölte ki. Négyesy László följegyzései szerint Babits először 1902. február 28-án adott elő: megbírálta Bródy Mihály Heine-tolmácsolásait, majd a saját Heine-fordításaiból is bemutatott néhányat; Négyesy ezeket a Babits-féle Heine-átültetéseket „nagyrészt kitűnő"-nek találta. Ekkoriban fordíthatta le a *Lyrisches Intermezzo* ciklus hatvanöt és a *Die Heimkehr* ciklus kilencven darabját, s ezeken fölül is még egy-két más Heine-verset[...] ez a föllépése már elegendő volt ahhoz, hogy tanárától a félév végén *kitűnően dolgozott* minősítést kapjon leckekönyvébe.

Az 1902-1903-as tanítási év első szemeszterében Babits egy Goethe-fordítását mutatta be a szeminárium. [...]

A gyér adatokból arra lehet következtetni, hogy az 1903/1904-es tanítási év első szemeszterében Baudelaire-fordításokat mutatott be a szeminárium egyik pénteki ülésén. Ugyanezen az őszön olvasta föl *A Spinoza szobor előtt* című versét is, több más verse közt [...]

Az 1903/1904-es tanítási évnek talán a második szemeszterében mondta el Babits a Taine-ről szóló előadását [...]

Belia György

53. A SZAKVIZSGA

Szakvizsgája 1905. május 26-án volt. Bartal Antal elnökölt; Négyesy László, Szinnyei József és Simonyi Zsigmond volt még a bizottság tagja és vizsgáztatója.

Magyar irodalomból három szóbeli tételt kapott: *A lírai köl-*

temények fejtegetésének módszeréről; *Kisfaludy Sándor és Csokonai*; *A magyar műfordítás története* [...]

Latin filológiából házidolgozatot is kellett írnia [...] A szóbeli vizsgán öt tétele volt: Vergiliusról kellett latinul beszélnie, majd Livius irodalmi működéséről magyarul felelnie; Róma egyik nagy jelentőségű törvényéről, a lex agráriáról adott még számot [...] Cicero leveleinek fontosságairól kérdezték ezután, végül Liviusból és Horatiusból kellett egy passzust, illetve egy szatírát lefordítania.

Görög filológiából is Bartal vizsgáztatta [...]

A jegyzőkönyv szerint a szakvizsgálat eredménye fokozatilag: magyar: kitűnő; latin: kitűnő; görög: jó.

Babits ezzel a vizsgával egy évre búcsút mondott az egyetemnek; gyakorlóévének letöltése után jelentkezhetett pedagógiai vizsgára, s annak letétele után átvehette tanári oklevelét.

Belia György

54. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Szekszárd, 1905. júl. 28. [?]

[...] olvasok sok szépirodalmat és törekedek, obiectíven, költeni. Tárgyakat, mint más, a bibliából s majd Boccacioból csenek [...] Én most teknikát tanulok, szükségem van új magyar versekre; már rég akarok e kéréssel Ön elé járulni, de mondom, gyáva voltam. Szánja meg egy vajudó, vágyó, s semmi tökéleteset alkotni nem bíró poéta vergődéseit és teljesítse könyörgéseimet [...]

55. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Szabadka, 1905. júl. 29.

[...] A múzsám a multakon kérődzött, de azért elég sokat irtam. Ezen kivül magyar lettem, keserves, javíthatatlan, bu-

tául naiv magyar, – minden Mohácsi Jenők és Ady Endrék ellenére [...]

Ha mai irodalmunkon végígtekintek igazán furcsa érzés ragad meg: mi lesz belőlem? És Önből? E két emberben, kit egyformán szeretek, helyeztem minden reményem. Nagyon fájt, mikor ezen reménynek korai végét sejtettem meg multkorjában. Ma azonban azt hiszem, hogy nem volt igazam.

Tanár úr, alázatosan kérem küldjön nekem verset. [...] Ha nem is bolondozik velünk többet az egyetem tantermeiben a dicsőség – távol és – magasugrási versenyein, mint eddig, ne felejtse el bohó társát, kivel egykor a lirai versformák úszógatyáiban oly vígan bukfencezett. Ön barátom, már komolyan megy a célja felé.

Ön már elhagyott bennünket [...]

56. GYAKORLÓÉV BAJÁN

Miután elvégezte az egyetemet, Babitsnak iskolát kellett keresnie, ahol eltöltse gyakorlóévét: megindulhasson a „szabad és tudós" pályán – amelyre ifjúkora óta vágyott, és érvényesítse a benne élő „pedagógiai akarat"-ot –, amelyről még a tanári pályától búcsúzóban is beszélt. Az elhelyezkedés nem volt egyszerű, a biztos állami „rendes tanár"-sághoz vidéki „helyettes tanár"-i állomásokon vezetett az út. Könnyebb volt állást kapni egyházi iskolában (amint Juhász Gyula példája is mutatja). – Családja ezért – így kell feltételeznünk, mert nem lehet véletlen dolga, hogy ciszterci gimnáziumba kerül – a zirciekhez fordult, így került a zirci apát 337/1905. sz. 1905. szept. 20-án kelt kinevezésével „Babics Mihály világi ideiglenes h. tanár" a bajai r. k. főgimnáziumba, ahol – személyi lapja szerint – szeptember 30-án foglalta el állását.

Éder Zoltán

57. CSALÁDI KAPCSOLATOK

A ház, melyben Baján lakott, a Petőfi Sándor utcán állt, s áll ma is [...]

A címet családi kapcsolatok révén szerezte: a Babits família ismeretségben volt Szuper Mihály nyugalmazott honvéd századossal és feleségével, Ilka nénivel. Az ismeretség talán még Engel Rozália dédmama bajai rokonsága által volt a két család közt, talán onnan [...] hogy Szuper Mihályné, Ilka néni sóti, azaz pécsi származású volt, s férje nyugdíjaztatása után telepedtek le Baján [...]

Belia György

58. HELYFOGLALÁS SZUPER MIHÁLYÉKNÁL

[...] 1905 mustillatú őszén, mikor a Cenci nagyanya által bérelt fiáker a fáradt lovakkal Baja felé kocogott a szeremlei úton, Misi, szegény árva fiú, szorongva nézett a jövőbe. Eddig valamennyi szállását valamely öreg rokonnak köszönhette. Alkalmazkodni kellett és hálásnak lenni [...]

A szegény kis tanárjelölt vézna volt, sápadt, fekete hajú, bajuszú, a homloka gyöngyözött, kalapja poros, öltönye gyűrött, cipője sose látott pasztát [...] Amint a vendég belépett a biztonságos mély kapualjba, jobbkézt nyílt a „kapu alatti szoba" [...]

A „kapu alatti" szobába – mindig is így hívtuk, a lakástól különálló helyzetét hangsúlyozva – fehérre lakkozott kettős ajtón lehetett belépni. A fal olyan vastag volt, hogy az ajtófélbe rejtekes fali szekrényt rakott a valamikori pallér. A réz makkkilincs ragyogott, a grenadinfüggönyke megrebbent a belső üvegajtón. Az első, a legelső saját otthon...

A méreteihez képest alacsony mennyezetű szobát két, a Petőfi utcára nyíló ablak világította be [...] A lakkozatlan, nyersen hagyott, gyúródeszka tisztaságúra súrolt padlót tarka, vidám

rongyszőnyeg borította. Sárközi, bátai menyecskék szőtték ilyen szépre. Az ablakkal szemközt fehér biedermeier kályha állt, megbízható jószág. A sarokban, tarkavirágos függöny mögött a mosdóalkalmatosság [...]

Volt még egy nagy asztal, két kerek hátú kis karosszék, négy másik a kifogyhatatlan mennyiségű nádhátú ebédlőgarnitúrából, egy kényelmetlen dívány ebéd utáni pihenőre, polc a két ablak között, eredetileg csecsebecséknek, fényképeknek, – Misi a könyveit rakta rá [...]

Babits az őszt, a telet s a rövidke tavaszt töltötte az Öreg Házban, rózsanyíláskor ment már.

Külley Lea

59. HATHOLDAS RÓZSAKERT

A ház egyholdnyi telek közepén épült, és előtte mintegy negyedholdnyi rózsakert illatozott kora nyártól késő őszig. Az utcai kaputól rózsalugas alatt lehetett a házig jutni [...]

Babits képzelete később megnagyobbította ezt a rózsakertet. Sárközi György például ezt írja „Egyszer elmesélte [Babits], hogy Baján egy olyan házban volt albérleti szobája, amelyet hatalmas rózsakert vett körül. Ez a rózsakert néhány évvel később fölmerült, mint a *Hatholdas rózsakert* című nagy elbeszélésnek színtere. ”

Belia György

60. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Szekszárd, 1905. aug. 3. előtt

[...] Elkésve sietek [...] hogy teljesítsem igéretemet s küldjek Önnek két verset[...]

Az egyikhez jegyzetet kell csatolni: ez a régebbi Lichthof

Tudom, hogy e vers tárgyilag míly abszurdum; s ha mégis kiadom a kezemből [...] ennek oka, hogy a stilusban, irányban találok valami újat, amit meg akarok Önnel ismertetni: s ugyan a Baudelaire *Tableaux Parisien*jeinek mintájára egész ciklust terveztem budapesti képekből de e ciklusból egy sem lett úgy készen, mint az elhibázott, megállhatatlan Lichthof. Azért kérem e versnek ne a tárgyát, csak az előadási modorát ítélje, ha olvassa.

A másik tárgyát a biblia szolgáltatta.

Csatolok néhány fordítást is.

Ezennel üdvözlöm Önben az objektív művészt; kérem, tartsa meg jó feltételeit s ne folytassa a lírát, amelyet hiszen Önnek is elég oka volt megúnnia, mint nékem. Szeretnék filippikákat tartani, nyilvánosan, ez átkozott szellemirány, a líra ellen, amelynek egyáltalán nincs joga a művészetek örökkévalóságára igényt tartani, mert hisz egész új betegség! alig kétszázéves; az ókorban nem voltak lírikusok, a középkorban csak egyoldalú lírikusok voltak s a reneszánsz Petrarkáinak [!] csak egyik oldala – és a leglaposabbik –, Aretinóinak pedig, hogy folytassam a geometriai hasonlatot – csak egyik éle – s nem a legélesebbik – volt a líra. Soha a XIX. század előtt művészet alatt lírát nem értettek. Ön érteni fogja, minden Szász Károlyok dacára, ha azt állítom, hogy még a Goethe-félék sem az igazi lírikusok – ez apollonikus, parnasszusi, alkalmi költészet époly kevéssé a modern értelemben vett líra, mint a régi görögök dyonisosi költészete a maga általánosságában. A modern lírikus jellemvonása, hogy mikor költeni kezd, behunyja szemét s ez az aligmúlt század előtt egyáltalán nem volt így (Byron kezdte).

Hogy ne értsen félre, ki kell fejeznem, hogy nem annyira a líra nevű műfaj, mint az átkos lírai szellem ellen harcolok. És ezalatt nem az egyénit értem; minden kor objektiv költői egyéni módon látták a világot s szubjektiv költői (az úgynevezett lírikusok) egyéni reakciójukat fejezték ki – Pindarus lelkesedését, Catullus dühét, Propertius érzéki indulatát –, de mindig a világért és a világ ellen; szemét behunyni még a félénk Tibullusnak sincs esze ágában sem [...]

61. KELEMEN MIHÁLY – BABITS MIHÁLYNAK

Pécs, 1905. okt. 3.

Kedves Misi őcsém!

Szivből gratulálok neked ugy névnapodra, mint főleg a hamarosan elnyert bár ideiglenesnek tekinthetö állásodhoz.

A fődolog az, hogy van állásod és így önálló lettél, utóbb majd juthatsz az államhoz jobb álláshoz is. –

A kezdet nehézségein, bár hová jut is az ember, át kell esnie ez csak az elsö hetekben tart, azután már úgy megy mint a karika csapás, kivált, ha kedvencz tárgyát tanitja az ember. –

1600 korona ha nem is sok, de egyes ember beosztással jól kijöhet vele és én hiszem is, hogy te jól ki fogsz jönni fizetéseddel.

Képzelem édes Anyád is milyen boldog, hogy fia már állásbeli ember lett. –

Azt hiszem, a zirciekkel is jól ki fogsz jönni [...]

Megköszönve szives névnapi megemlékezésedet – ölel szeretettel

bátyád
Mihály

62. WERNER ADOLF – BABITS MIHÁLYNAK

Baja, 1905. okt. 3.

A ciszterci rend bajai társháza szerencséjének tartja
kívül címzett Uraságodat
f. hó 4-én ftdő Magyarász Ferenc tanár úr
nevenapja alkalmából
déli 12 órakor tartandó ebédre
egész tisztelettel meghívni.

Werner Adolf dr.
házfőnök-igazgató

63. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Baja, 1905. okt. 31.

[...] Magamról nem sok jót írhatok, bár azt nem mondhatom, hogy nem élek értelmi életet: sokat olvasok ugyanis, de kevés, ami fel birna melegíteni [...]

Veszekedem a gyerekekkel (t. i. a tanítványaimmal) és iszom a papokkal (a kollégáimmal): ez a mindennapi sorsom. Nem mondhatom, hogy környezetemben nincsenek intelligens emberek, azt sem, hogy absolute unatkoznék. De mégis roppant hiányokat érzek [...]

Terveimet kérdi? Mit érnek a terveim, míg nem lépek legalább egyet valósításuk felé [...] A hiú ambiciókon kívül vannak irodalmi terveim is, mint mindíg. Egy társadalmi regény [...] byronikus beszély a renaissance korából (melyről sokat olvastam mostanában, Burckhardtot, Gobineaut, Merezskovszkijt, Muthert) – a beszély tartalmát Boccaccionak egy novellájából meríteném és roppant lélektanivá tenném; van egy excentrikus drámatervem [...]

64. MEGJELENÉSE AZ ISKOLÁBAN

[...] Külseje kopott volt, mindig ugyanabban a ruhában járt, s így szinte kirívott a ciszterci tanárok közül. Megjelenése az iskolában szigoruságot árasztott, és minden szimpátiánkat már eleve kizárta. [...] Az első félévben az osztály egyharmadát megbuktatta [...] Szigorusága csak a második félévben enyhült valamelyest [...]

Ami tanítását illeti, bennünket tulajdonképpen nem is tanított. Ha magyarázott, magyarázatait nem tudtuk megérteni. Azok hasonlítottak inkább egy egyetemi előadáshoz, sem mint tanításhoz. [...]

Ruppert Miklós

65. „...A CISZTEREK CSODÁKAT TUDTAK MESÉLNI RÓLA"

[...] Babits nagyon intelligens, okos, szimpatikus ember volt, sokat olvasott, de egyáltalán nem volt modora. Ennek ellenére szerette a társaságot, sőt egyenesen kereste azt, de csak Ilka néninél. Nem is járt el sehová, még úri házakhoz sem. [...] Ilka nénihez azonban mindig bejött, ha a másik szobából az ajtón keresztül hallotta [...] hogy vendégei vannak. [...] Ha közénk jött olykor, mielőtt a szobába lépett volna, halkan, kimért ütemben hármat koppantott az ajtón, majd lassan kinyitotta azt, bedugva fejét bekukucskált, aztán szó nélkül bejött, és leült a székre. Ha idegen volt a társaságban, ő sohasem mutatkozott be. Ilka néni intézte el ezt is helyette – Miska üljön le –, szokta mondani Babitsnak, a vendégeknek pedig, akik nem ismerték őt, ezt: – Babits Miska, úgy is ismeritek – ezzel mutatva be őt.

Egyébként Babits nagyon félszeg volt, de a ciszterek csodákat tudtak mesélni róla. Tudásáról tanártársai a legnagyobb elismeréssel, bámulattal szóltak. Amit mondott, abban nem tévedett, az okos volt, de mozdulatai nagyon ügyetlenek voltak.

Wzentek Irén

66. GYÖRGY OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1906. febr. 19. előtt

[...] Azért írok, mert szeretném tudni: akarsz-e Kosztolányival és velem egy Baudelaire-fordítást kiadni.

Kosztolányi szívesen beleegyezne, talán te is. Nem kellene egyéb, csak hogy mind a hárman még néhány verset fordítsunk a meglevőkhöz [...] Én eddig 13 verset fordítottam [...] Karácsonyig lefordítanék még 10-12-őt [...]

67. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Szabadka, 1906. febr. 19.

[...] Mi Budapesten mindég úgy beszélünk Önről, mint a ki bennünket megvet s higyje el nem volt nap, hogy akárhol szó ne esett volna magáról. Különösen én – ó istenem! hogy feledhetném el Önt, kit egyedüli méltó barátomnak hiszek és ismerek a Juhász-, Mohácsi- és Hegedűs-féle smokok gyűlölt seregében? [...]

Utolsó levelemben is ezen a hangon szóltam Önhöz, a csömör, az undor, melyet e felemás emberek alkotásától éreztem kipattantotta belőlem az igazságot s nyiltan szemébe mondatta velem Önnek, hogy a nyomdafestéktől és az irodalmi pacsizástól prostituált lelkű ifjú óriások között egyedül Ön szűz még, ki tud gondolkodni, látni és érezni. S nem habozom egy percig sem, hogy magamat is Ön mellé állítsam [...]

Emlékezik még azokra a napokra, mikor együtt álmodoztunk a mi irodalmunk újjá alkotásáról s modern és új szellemet, igaz ihletet és tudományos képzettséget követeltünk minden új költőtől?

Ma más idők járnak s úgy látszik a mi tervünknek s egyúttal érvényesülésünknek jó ideig kell még várni.

A modern magyar irodalom trónusába egy kiállhatatlan és üres poseurt ültettek: Ady Endrét s nem mások, kedves barátom, mint azon szintén modern szellemű fiatal emberek, kik arra aspirálnak, hogy rossz, modoros és affektáltan zűrzavaros verseiket a B[udapesti] N[apló] tárcarovatában közöljék.

Nem akarok Juhászról írni: a szemébe meg mondottam neki mindent! Ő azok közé tartozik, kik minden húron tudnak zörögni s egy kis nyomdafestéktől megkergülnek. A verseim jórészt ellopta, átgyúrta és – főleg – elrontotta s miután csúszásmászással felkúszott az Adykhoz és Kiss Józsefekhez csodálkozást keltett azzal, amit az én írófiókomból csent. Olvasta a *Magyar szonett*jeit; nem vette észre a csenést a jelzőkben, a formában, az egész hangban? De azért mindenki vivát-ot kiáltott feléje...

Sok hasonlót írhatnék az émelyitő Adyról s az üres Mohácsi-

ról is. E tanulatlan és gyönge legénykék valami rendkivül különöset keresnek s maguk sem tudják mit Affektálják a világbánatot, a különcködést, mellyel sok ember akkor sem tud megbarátkozni, ha természetes, pedig van természetes affektálás: ilyen pl. a Baudelaire-é – és sohasem érzik magukat jobban; mintha sikerült egy olyan verset irniok, melyet – maguk sem értenek meg. De másról álmodoztunk mi, kedves Mihály! De mások az Ön versei a Spinoza szonett, a tavaszról szóló, a szatirikus éposz – mindegyikben erő, hév, igasság és könny, sok elfojtott, gyémánttiszta könyű van.

Póstán elküldtem számára az Ady új – hülye! – kötetét, olvassa el s rögtön irja meg róla véleményét [...] Feltétlenül szóljon arról is mit tart a magyar szidásról, a „bús magyar ugar"-féle kifejezésekről, mely őt a „nagyratörőt" (ugyan hova a fenébe siet?) tönkre teszi. Nekem viszket a tenyerem, s felpezsdül bennem ugyan a vér, mely a nagyapám eréből 1848ban lecsurgott az isaszegi sikra. Mert vad magyar, fájdalmasan magyar vagyok minden szociológiai tanulmányom ellenére is, s az is maradok [...]

68. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Baja, 1906. febr. 21–22.

[...] Először hadd végezzünk a legkellemetlenebb üggyel: letárgyalom a küldeményét. Igaza van: Ady Endre émelyítő poéta: ez a legtalálóbb szó rá: azt hiszem nincs a világirodalomnak alakja, akinek művei oly intenzív hatással volnának a hányószervekre. (Ez ugyan lehet művészet is; de Adynál nagyon öntudatlan; – a „művészi öntudatlanság" legmagasabb foka.) Halvány zöldessárga – hányás-szinű – nála minden, vagy mint a 6 éven alóli gyermekek hasmenése. Mikor első pár – igazán szép – versét olvastam a *Jövendő*ben, már megjegyeztem hogy nagy benső ritmus hullámzás van ez emberben; – e hullámzás azóta oly kvalitásuvá lett, amilyentől tengeri betegséget szokás kapni.

Hogy *nem nagy* tehetség: azt bizonyitja modorossága és

bamba, impotens önismétlése; de az mást is bizonyít: hogy tétlen és lusta. Forma-slampettsége annál megbocsáthatatlanabb, mert nem őszinte s nem a tartalommal való küzdelmen alapul. Hiányzik belőle minden Knappheit – minden kapcsolás, keménység, ekonomia [...]

Érdemes lenne egyszer ennyi-sokat nyilvánosan is elmondani Adyról – vagy *másvalakiről* – mert az ifjú, a „modern" magyar irodalomnak közös hibája ez a hígság, ez a hanyagság, lazaság; folyton komoly *tanulmány*t, *tartalmasság*ot hangoztatnak – és minden komolyságra, minden tanulmányra lusták – ez az igaz szó: lusták!

Éjjel. Megint meg kellett szakitanom: ebből a levélből napló lesz. – Nos, ha már tanár vagyok – „szorgalom-és tehetség"-beli hiányain kivül van Adynak még egy kellemetlen oldala: izléstelensége, ellenszenvessége. Nem képzelek izléstelenebb dolgot, mint könyvének ajánlását *Léda asszonyhoz* [...]

De a sok izléstelenség között a legnagyobb kétségtelenül a magyar ugarra való szitkozódás. A témából van valami a levegőben – nálunk a hol ép most oly csodálatos tisztán kristályosodik ki a haza eszméje körül való küzdelem. – Európának ma tán legsürgősebb kérdése – nálunk az Andrássy és - Pikler Gyulák hazájában - és a gondolatot megtaláltam egy másik új könyvben is: (*Ignótus*: Olvasás közben 357-363. l. v. ö. a magyar mese és legenda c. cikkét is): „Valaha a pestis volt a morbus hungaricus, mi a csömört ismerjük annak, de valójában a megrokkanást lehetne ennek nevezni"...„Vakard meg a magyart és elédtünik a búsmagyar" – „a magyar azon kezdi, hogy megőszül és azon végzi, hogy elcsöndesedik" – mi több: magam is irtam egy hasonló eszméjű költeményt egykor a magyar mélaságról – épen *Paris* cimen – és az alapmegfigyelés – minden példa mutatja – igaz is. De nagy a különbség a tárgyalási módban. Ignotus rokonszenvvel beszél a magyarról és nyomban utána teszi: „Tán ezzel kell fizetnünk a sok természetes zsenialitásért, mely a magyarral veleszületik?" – Adynak e téma csak alkalom a dekadenciára?

Vajon Ady ősmagyar családból származik-e? (Hogy Adükét emlegeti.) – De ha úgy van is, csak szeretettel szabadna e tárgyhoz nyúlnia. Széchenyit tiszteltem, mert szídja a magyart: Bokányit utálom. – Magamnak megengedném néha – mert (szintén minden szociológiai tanulmány ellenére – vagy következtében?) imádom a magyart – s „engem ér a lúg, ha fejét mosom." Magyar vagyok, – magyar nemesi családból származom (igen büszke vagyok rá) ugy apai, mint anyai részről [...] napról-napra jobban érzem, mily természetes és szoros folytatása vagyok becsületes magyar őseimnek. Nagyapámnak, aki végigkűzdte a szabadságharcot, könyvtárt gyűjtött, és szerette a verseket...

Ó ez a föld nem a lelkek temetője" – itt nemcsak „gatyás, bamba" társak vannak. Nem tudom, van-e másutt annyi csíllogó szem, él-e, igazán *él*-e másutt annyi *lélek* mint itt? Én ugy tudom, – ugy tapasztaltam – hogy az igazi magyar fajiság többnyire bizonyos lelki nemességet is jelent – s a mi fajunk, barátom, nemes faj! S hami átok, hami nehézség, mélaság tényleg rajta ül: nem csak nemességéből ered, nemességét bizonyítja-e? nem értékesebb-e mint sok könnyüség, mozgékonyság? A mi fajunk nemes faj, barátom!

Távolítsuk el ezt a kellemetlen alakot, aki gondolataink hátterében áll: Ady Endrének megvan a létjoga a magyar költészetben (bár költészetének hires magyarságát sem hangulat, sem stiláris fordulatok nem igazolják): mert néhány uj ritmust, uj szóhangulatot alkotott, mert néhány szép verset csinált [...]

69. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – CSÁTH GÉZÁNAK ÉS IFJ. KOSZTOLÁNYI ÁRPÁDNAK

Szabadka, 1906. febr. 22 után

[...] Egyébként itt küldök egy levelet, azzal a kéréssel, hogy Juhásszal, Mohácsival, Hegedűs B. Gyulával, György Oszkárral, s az Ady-imádókkal olvastasd el: Babics [!] Mihály írta, az én édes jó barátom, a gondolkozó, a költő, miután elküldtem

neki Ady *Új versek*ét. A szemérmetlenül hazug újságkritikák után jó lesz elolvasni a „modern"-eknek tanulságul. Én egy hasonló levelet írtam hozzá, s ő minden szavamat helyeselte. Gyűlöletemnek, mózesi haragomnak ő ad hangot ékesszóló áron nyelvével.

A *levelet olvastasd el mindenkivel, de ne hagyd senkinél*, mert Babics [!] minden sorát megőrzöm, s ha elveszne az – valósággal vigasztalhatatlan lennék. Amint lehet, küldd vissza [...]

70. BABITS MIHÁLY – GYÖRGY OSZKÁRNAK

Baja, 1906. febr. 22. után

[...] Baudelaire most egyik legkedvesebb költőm: s ha van Magyarországon ember aki ezt a kényes és finom munkát megcsinálhatja: akkor te vagy az és Kosztolányi. Más kérdés az én közreműködésem. Jól tudod hogy én nehézkes verselő és kevéssé szabadkezű műfordító vagyok; bár ujabb gyakorlatom tán valamivel ügyesebbé tett e téren, mint voltam. Mindenesetre átdolgozom és elküldöm kész Baudelaire-darabjaimat: néhány ujabbal is megpróbálkozom [...]

71. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Baja, 1906. márc. 25. előtt

Kedves Barátom! nem tehet többé szemrehányást. Itt küldök anyi verset hogy akár úszhat bennük; s e küldeményt tán nemsokára egy prózapakk is fogja követni. A versek némileg teljes gyüjteményt alkotnak: itt vannak t. i. mindazok, amelyeket az 1904. juliusától való termésemből Ön még nem ismer. Megjelöltem – amennyire emlékszem – a keletkezés idejét is mindegyiknél. Megitélheti termékenységemet, fejlődésemet, képzetkörömet stb. Engedje meg hogy én is mondjak önkritikát előszó gyanánt. E versek nálam az erőltetett mesterkéltség, és az abso-

lut gondolatszegénység termékei. Tartalmuk teljesen «sz»sablonos, hangulataik monotónok; legfelebb képeik, nyelvük számíthat itt kis «kis» gyenge érdeklésre. A hét sovány esztendő termését küldöm önnek; de ön kényszerített. A jobb darabokat már ugyis ismeri; de kicsikarja tőlem a rosszakat is. Jó: most már csupa büntetésből olvassa is el őket! És írjon lehető részletes bírálatot: szidja le mindegyiket külön.

Rajta. Előhangnak pedig olvassa el a *Vile potabis* cimüt, (melynek megirásánál ép Önre gondoltam) [...]

72. VILE POTABIS

Szerény borral kínállak íme
nem Szekszárd régi lángbora:
ennek világosabb a színe
és szelídebb a mámora
de mégsem altató, butító
s nem durva főleg, s nem hamis
s vélvén, baráti körben itt jó
olykornap ily olcsóbb bor is.

Kertem bizony már járta féreg
pár tán még most is benne rág:
de rohadjon a régi kéreg:
adott új vesszőt – új világ!
új vesszőt, mely bár fája vérez
lombja rozsdátlan kihajt;
új vesszőt, amely meg sem érez
most semmi férget, semmi bajt!

Új vesszőt, melynek bár gyümölcse
savanyúbb a tavalyinál
elég hogy kádamat betöltse
és nektek enyhülést kínál,

ha szátok ízét ronda karcos
rontá vagy édeskés barack –
s nekem erőt új kapaharchoz
veletek, gyűvötény, tarack!

1904. dec.
Nyugat, 1915. aug. 16.

73. ÉDES AZ OTTHON

Mikor a szőlő leve buggyán,
barnul a fanyar berkenye,
kalászt szentel a dűlő utján
az Egyház, az Isten menye,
nap arany sávot vet a falra
s a vidám iskolásfiuk
táskafület lóbálló rajja
a tanteremből rétre fut:
édes az otthon.

Mikor a zsaluk leeresztve,
mert félhomály kell, nem üveg,
Lord hűs kövön, nyelvet eresztve
hempereg – és áll a légysüveg;
keresztútnál, hol tócsa poccsant
máskor, most por füstölg eléd:
izzadtan áll meg s levest loccsant
az ebédet vivő cseléd:
édes az otthon.

Mikor a nappal megin' enyhe,
mikor az ember újra vig,
mikor csupán a beteg renyhe,
amikor a diót verik,

mikor szellőztetik a pincét
s a gazda a tanyán időz:
őrizni a hegyeknek kincsét
fényes fokossal jár a csősz:
édes az otthon.

S mikor a kályha tüze pattog,
mikor a szoba jó meleg,
halkan a régi óra kattog
s jégcsapot olvaszt a gyerek:
benn nyájas körtől víg az asztal
s a meghitt lámpa gyúl korán,
bár új hó ablaknál marasztal
merengni lepkezáporán:
édes az otthon.

1905. márc.
Nyugat, 1915. aug. 16.

74. STRÓFÁK A WARTBURGI DALNOKVERSENYBŐL
(WOLFRAM ÍGY ÉNEKELT:)

Fehérruhás az én madonnám,
kihez köt fehér szerelem,
megvívok érte hősi tornán,
kiontom érte életem.

Halvány rózsaszínü bőre
rezegve tömjént párolog –
sirok, ha messziről belőle
csak egy sugárka rámcsorog.
Új tagja, újra nézve rája
új rózsaként nyíl szerteszét,
s a friss csokornak nedves bája
önti el érett termetét.

Dicsérje kő, dicsérje minden
angyali madonnám kegyét!
dalaim záporával hintem:
ruháját gyöngyössé tegyék.

Ruhája teste tagja is talán:
testével mintha összefolyna
s e selyemhab a meleg, tiszta lány
illatos, illó ködje volna.
Áttetszik rajta minden mozdulat,
a finom ideg-hárfa-háló
s selyemzúgásán dal gyulad
szivemben, soha el nem álló!

Halványködü rózsabőre
éneket ekként párolog:
boldog, ha messziről belőle
csak egy sugárka rám csorog.
S mily ujszerű, mily meglepő az arca,
ha szembeveti gyöngyös mosolyát!
Tekintetének gyenge gyémántkarca
üveglelkemet csengve metszi át.
Komoly nyakától halkan lefelé dől
lankára lágyan omlékony vonal,
s a fésű és tű szoros börtönéből
kigöndörödni vágyik az
aranyos barna haj.

Új tagja, újra nézve rája
új rózsaként nyíl szerteszét,
s a friss csokornak nedves bája
önti el érett termetét.

Ó, új gyöngyörűség, mit senki még nem érzett,
nincsen neved, hát hogyan hívjalak?

Új vágyam új nyila, új mesterséggel élzett,
rád új dal kéne, most talált szavak.
E régi rím, ez elavult alak
frissen kinyílt napod mily szégyenkezve zengi,
ó, új vágy! Új csoda a nap alatt!
Ó, új gyönyörűség, mit még nem sejtett senki!

x x x

(TANNHÄUSER PEDIG ÍGY ÉNEKELT:)

– – – – – – – – – – – – – – – – – –
– – – – – – – – – – – – – – – – – –
– – – – – – – – – – – – – – – – – –

Vigyázz! tudod, szerelmem ég.
Úgy mint a tűz. Vagy mint a jég,
a jég mely ég és éget.
Szerelmem nem tej, nem fehér.
Itala bor. S a bora vér.
Vigyázz! megöllek téged!

Piros véredre szomjazom,
ma megrészegszem én azon,
azon a piros véren.
Harci dal párzó énekem:
tudod nem kedves énnekem
a hófehér szemérem.

Ágynak az fázón búj alá,
nem melegíti búja láng,
aludjon hát a gyáva!
mi vadak tépjük a lepelt
vérezzen arcot és kebelt
körmünk királyi vágya.

Nyálként és vérként omlani
csordulnak bűnös vágyai
körmünknek és fogunknak:
a szeszt lángjával nyaljuk el,
a kín a kéjtől nem rug el:
kéjjé pirul kínunk csak.

Ugye hogy lázad ma dalom?
Tüzem tovább nem takarom:
áldott a meztelenség!
A kéjnek teljét akarom!
Jöjj vágyam, aljas hatalom,
legédesebb ellenség!

Jöjj vágyam, aljas hatalom,
vagyonnal áldozok neked
s élettel és erénnyel:
épígy tisztelték egykoron
arannyal a szent gyermeket
s mirrhával és tömjénnel...

1904. szept.
A Holnap új versei, 1909. ápr. 10.

OSZK Országos Széchényi Könyvtár

75. BABITS ALAKRAJZAI ÉS HELYZETVERSEI

Babits objektív költői célját [...] „persona"-i: alakrajzai és helyzetversei közvetítik leghívebben. Már a romantika óta lírikusok az ember jobbik vagy megvalósulatlan énjét élték ki álarcos versekben, hasonmásaikban. Az alakmás és helyzetvers objektivált költői lehetőségére Browning drámai monológjai ébresztették Babitsot, de az angol költő lírájával csak 1905-ben, Baján ismerkedett, ezért a *Recanatin* kívül az 1904-es *Strófák a wartburgi dalnokversenyből*t is még csupán álarcos versnek ol-

vashatjuk. Az álarcos vers és Babits „persona"-i közt lényegi különbség, hogy az előbbi leplezett vallomás, az utóbbi – költőnk megnyilatkozásai szerint – a megismerés eszköze. A korábbi típushoz elegendő volt Nietzsche új és új maszkokat követelő bátorítása, mely a szemlélet mélyebb poétikai hátterét nem igényelte még. A *Strófák* Wolfram rajongó és Tannhäuser érzéki dalának ikerkölteménye. Eszméje Wagner *Tannhäuser*énak operai hallgatása közben fogant meg Babitsban. Keletkezéstörténeti feljegyzéséből tudjuk, hogy az Operában egy fehér ruhájú, fehér arcú, vörös hajú lány fölkeltette érdeklődését: rá vonatkoznak Wolframnak az *angyali madonná*ról meg *halvány rózsaszínű bőré*ről zengő szavai; az előadást követően Szekszárdra utazva egy fiatal, barna ezredesné kacérkodott vele, és Wolfram képzetfűzésének igazi költői meglepetései már rá utalnak:

> S mily ujszerű, mily meglepő az arca,
> ha szembeveti gyöngyös mosolyát!
> Tekintetének gyenge gyémántkarca
> üveglelkemet csengve metszi át.

A *Tannhäuser*t hallgató Babitsnak Nietzsche értelmezéséből tudnia kellett, Wagner „hogyan keres viharosan kielégülést, hatalmat és mámorító élvezetet", ezért a 21 éves fiatalember a személyiségnek az erotikában megnyilvánuló szabadságharcát várhatta az operai élménytől, melynek értelme a két hús-vér nőalak láttán kibomlott benne. Mögötte volt már a *Vérivó leányok* társadalmon kívüli, naturális és megrázó tapasztalata, melyet, ahogy a vers záróakkordjai tanúsítják, egy Mária-himnusz variációjában, valláserkölcsi alapon oldott föl. Wolfram énekében Babits a zene-dráma élményét az érzékek személyesen átélt ébredésének tudatzajlásában adta vissza, és csak azért módjával, mert tudatlírájának formavilága még éppen fejlődőben volt a nietzschei szó- és szólamritmusoktól a hullámzó tudatfolyam kifejezése felé. Beszédes tünet, hogy a szenvedélyesebbnek szánt „Tannhäuser pedig így énekelt" üres retorika, Wolfram sóvárgása meggyőzőbb: a fiatal poéta kezdeti fejlődésére jellemzően

a tapasztalathoz közelebb álló verse egyelőre hitelesebb a teremtő képzelet munkájánál. Ami két költemény egységét, együttes jelentését illeti, már Németh László szót ejt Babits ikerverseiről, „melyekben két forma egymás után következve egy harmadikat ad". Liszt Ferenc *Lohengrin és Tannhäuser* című tanulmányában a *Tannhäuser* két végletet egyesítő nyitányáról beszél, s a kettőn a vallásos meg az érzéki éneket érti, mely, úgymond, a finálében egyenlítődik ki. Babitsnak e két álarca alól az apollói-harmonikus és a dionüszikus-mámoros szemlélet nietzschei polarizációjának felfogása bukkan elő, mely a „dalnokverseny" szimbólumában, azaz a természet magasabb összhangjában egyenlítődik ki. A *Tannhäuser* Baudelaire-t is kontrasztjaival izgatta, és emlékeztette „Shakespeare bő és szabad modorá"-ra: Babits ekkori nézetei rímelnek erre [...]

Rába György

76. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Szabadka, 1906. márc. 25.–ápr. 4. között

Kedves jó barátom, megkaptam a levelét és az első betűtől az utolsóig lankadatlan örömmel olvastam minden sorát. A póstás keltett fel álmomból, s friss, üde hajnali üdvözletként hozta nekem a maga ifjúságától és erőtől duzzanó írásait s én ott azon lustán és álmosan hozzá fogtam a silabizáláshoz, s olvastam, faltam szélesre húzódott érzéki pofával, tág orrlyukakkal; az óra elütötte a tizenegyet, a tizenkettőt, s én – még mindég az ágyban voltam. Most pedig megfürödve az ön lelkének és költészetének forrásvízhabjaiban nem ebédelek, hanem levelet írok önnek, az ön verseiről, s zengem a dicséretét a maga levélstílusában, az öntől lopott lanton...

Az első benyomás hatásától most sem tudok szabadulni. Az ön felfogása, szine, nyelve valami annyira egyéni, hogy az ember, ha arra kerülne a dolog, Önt nem tudná egyetlenegy irodal-

mi iskolához beosztani. Modern? – sokkal klasszikusabb; klasszikus? – sokkal erőteljesebb, szinesebb, újabb, igen is, ön maga egy új irány, egy új, eddig sosem látott szin és sosem hallott hang, – egyéniség. Milyen szeme van: hogy meglátja a szőllő hangulatát, az esten nyújtózkodó jegenyéket és mindenekfelett leirja bámulatosan hajlékony nyelvvel, magyarul és magyarán. Önnek a kezében nem csak kőműveseszköz a nyelvünk, de maga is alkotás; gyúrja, csinálja, a gondolathoz s az érzelemhez formálja, minden sorban egy új fordulat, egy új szó. A többiek beszélhetnek frázisokban és közhelyekben – önnek nincs készlete, ön mindenkoron szobrot farag nyelvének hajlékony viaszából [...]

A modernek, a budapestiek, kik az egyetemi körben délelőtt vidéki lapokat olvasnak s délután a fővárosi szerkesztőségek kilincseit adogatják át egymásnak, sok hazug jelszót terjesztettek el, mely már a köztudatba egészen beleette magát. Ezek közé tartozik az, hogy a költőnek „mély"nek kell lenni, vagyis oly stílben kell irnia, hogy senki se érthesse meg. Mohácsi, Juhász és társai, ha Ady egy gyönge verset ir, melyet egyformán nem értenek, a gyönyörtől szinte felsikoltanak: milyen mély [...]

Nem, édes barátom, a poézis nem a smokkoknak működvelő filozófálása, hanem igenis az érett elméknek üdítő játéka. A vers *mögött* keressük a tartalmat, magában az emberben. A versben csak dalnak, játéknak, édességnek, rímnek kell lenni [...]

77. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Szabadka, 1906. ápr. 17.

[...] minden nap legalább egyszer elolvasom a versküldeményét is. Én valósággal fanatizálva vagyok s bizony kérelmét sem tartom be, hanem az itt lévő kevés intelligens embernek hencegő garral mutogatom a nagyszerű költeményeket és bizvást állithatom, hogy Szabadkán is több imádója van. Bámulják a nyelvét, az eredetiségét, és káromkodva szidják mért nem lép már

elő. Úgy látszik, nekünk kell kezünkbe venni az ügyet s önt valósággal a hajánál fogva kell kicibálni az irodalmi vásár szemetes piacára [...]

78. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1906. máj. 6.

[...] Költeményeit minden jó barátjának: Juhásznak, György Oszkárnak megmutattam. Az volt a véleményük, ami az enyém. Önt tartjuk a leendő Magyarország legérdekesebb emberének, kitől mind nagyon sokat várunk. [...]

79. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1906. máj. 6. után

[...] Tudatom Önnel, hogy mindenki, aki intelligens olvasta a küldeményét s nem volt egyetlenegy ember sem, ki ne tapsolt volna Önnek. Zalai mindenkinél többre becsüli Önt, s igazán nagyon fáj neki, hogy a szokott arisztokratikus hidegségével utasítja vissza többször felajánlott, ezüst tálcán kínált barátságát [...]

80. PEDAGÓGIAI VIZSGA

Pedagógiai vizsgája 1906. május 15-én volt, Finánczy Ernő elnökletével; másik vizsgáztatója Pauer Imre. Zárthelyi dolgozatul ezt a tételt kapta: *A klasszikus nyelvek tanításának jelentősége.* Pauer Imre *dicséretes*t adott rá.

Filozófiából Pauer Imre vizsgáztatta, s a következő szóbeli tételeket adta neki: Kant *A tiszta ész kritikájá*nak ismertetése; A tudat problémája; A constans deductio módszer; A bizonyítás elmélete. Pauer Imre a szóbeli vizsgájára *jó*t adott.

Ezután következett a szóbeli vizsgája pedagógiából. A kér-

dező Finánczy Ernő volt. Szóbeli tételei a következők: A Toldi tárgyalása a IV. osztályban; Analitikus oktatás; A latin fordítás kellékei; Cicero: *De oratore*; Quintilianus. Ez a szóbeli vizsga igen-igen rosszul mehetett, mert Finánczy *még elégségest* adott feleletére, vagyis gyönge elégségest. Viszonylag jó filozófiai vizsgájának köszönhette végül is, hogy a pedagógiai vizsgát lezárhatta egy *jó*val és egy *elégséges*sel.

Belia György

[...] Az eredmény [...] úgy látszik megpecsételte a sorsát. Tudomására hozták, hogy a Rend a következő tanévben nem tart igényt szolgálataira [...] A nem várt hír lesújtotta a fiút. Lesújtotta és megbénította [...]

Köszönet, búcsúszó nélkül ment el a „kövér, nevelő házból". A hetek kifolytak a keze alól, múlt a nyár, múlt a szünidő tétlenül. Végül augusztus 11-i kelettel kérvényt nyújtott be a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumhoz, hogy nevezzék ki az ország akármelyik gimnáziumába [...]

Külley Lea

81. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1906. jún. 24.

Édes barátom nagy ember, Babics [!] Mihály, meg tud e nekem bocsájtani? Nézze, újra itt vagyok az ajtója előtt és az én szokott modoromban könyörgök önnek, hogy ígéreteimet sohase vegye komolyan s szeressen gyarlóságaimmal, hibáimmal együtt. Ön tudja, hogy mily nagyra becsültem Önt mindenkoron [...]

Én, édesem, Pesten ragadtam. Ady Endre helyére, ki Párisba ment, a *Budapesti Napló*hoz szerződtem belmunkatársul. Szépirodalmi cikkeket, verseket, tárca cikkeket irok bele s a versrovat vezetője vagyok.

Mint ilyen irok most önnek. Kabos Edének nagyon sokat beszéltem az ön bájos és nagy egyéniségéről s több versét megmutattam neki. Mind nagyon tetszett. A Spinoza-szonettet stante pede kikapta kezemből és leközöltette, engem pedig felkért, hogy irjak Önnek s kérjem meg, szíveskedjék beküldeni összes verseit [...]

82. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1906. jún. 28. előtt

[...] De mi van önnel?

Leveleinek szomorú tónusát megszoktam, de ez a kártyája igazán megdöbbentett. *Miért siránkozik? Miért ez a nagy szomorúság? Lelki vagy testi* betegsége van? Irjon, édesem [...]

Barátom, ne csüggedjen. Barátom, dolgozzék. Önt mind nagyon szeretjük s hiszünk hivatásában, az irásaiban.

Dolgozzon, ne csak magának, a nyilvánosságnak is.

Iróemberek, – neves és általam is becsült nagy irók – azt mondották az ön dolgaira hogy egyetlen hibájok a nyílvánosság kerüléséből származik [...]

Küldjön sok kéziratot. Mind elhelyezem [...]

83. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1906. aug. 11.

Nagy izgatottsággal várom a küldeményt. Eddig semmi hírt sem adott magáról. Küldje rögtön, mert szükségem van reá. Levelét, írásait is.

Öleli
Kosztolányi

84. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ ÉS HEGEDŰS-BITE GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1906. aug. 18 után

[...] Versei hatalmas visszhangot keltettek Budapesten. A *Magyar Szemlé*nek egész szerkesztősége valósággal szerelmes Önbe. Jövő számban, a *Babits-számban,* csak öntől hozunk verseket, még pedig hat eredetit (*Spinoza, A sápadt vérivó..., Tájkép, Márciusi reggelen, Napszálltakor)* s a *Harangok* fordítását [...]

Mindenütt *általános elragadtatással* beszélnek önről. Márkus László (Marco), Hevesi Sándor, Gergely József nagyon sokat várnak öntől. Én a magyar poézis jövőjét, az új magyar költészetet...

Nem túlzok, ha azt mondom, hogy az irodalmi piacok nagyszájú kófái között elfásult lelkem csak még önben bízik, s Önt látva én is erőre kapok.

Ön, édes barátom, a mi nagy és nemes fajunknak megtestesült genialitása. Petőfi unokája. Egy kölyök – Arany [...]

Előre édes Mihály, Vörösmarty-Babics-Mihály előre.

A poézis nem a szifiliszes és impotens Ady Endrék, az agyalágyult Juhász Gyulák és okvetetlenkedő Mohácsy Jenők előjoga, hanem a küzdő és hivő embereké [...]

85. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Szekszárd, 1906. aug. vége

[...] felteszem Önhöz a kérdést, amely engem most rendkívül ingerel, – feltétlen válaszát várva: Mit gondol: meg lenne-e alapítható, rövid időn belül, mai tehetségeinkkel egy egészen sajátos jelleggel bíró (minden más nemzet modern lyrájától különböző) *modern magyar* lyra?[...]

Egy könyvet olvastam, voltaképp csak ujságból kivagdalt versek összeragasztott gyüjteményét, amely bennem a legnagyobb elbizakodást és büszkeséget költé. Kétségtelen, hogy egy kiváló

modern Magyar Költőnk már van; s kétségtelen, hogy az ő versei nem hasonlítanak sem az eddigi magyar költők egyikének, sem bármely modern külföldi lyrikusnak verseihez. Nagy egyéniség ő s nagy egyénisége akkor tűnik fel leginkább, ha utánozza Puskint vagy Herédiát. – Engedje meg kifejeznem azt a hitemet, hogy Kosztolányi *Árkádok alatt*jával, *Őrült*jével, *Fasti*jával, *Magyar Sonettjei*vel meg van alapítva a modern magyar lyra. Ha hozzáveszem ehhez Önnek oly igaz és szép verseit, mint a *Maris* – s tán az én csekély, de mégis kétségtelenül *némi* tehetségem és tanulmányom: lehetetlen, hogy ne lássak elég erőt arra, hogy lassan, de biztosan némi átalakulást és fellendülést...* [...]

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

* A levél (vagy levélfogalmazvány) gondolatmenete itt megszakad.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

„ORSZÁGOS HÍRŰ POÉTA LETTÉL”

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

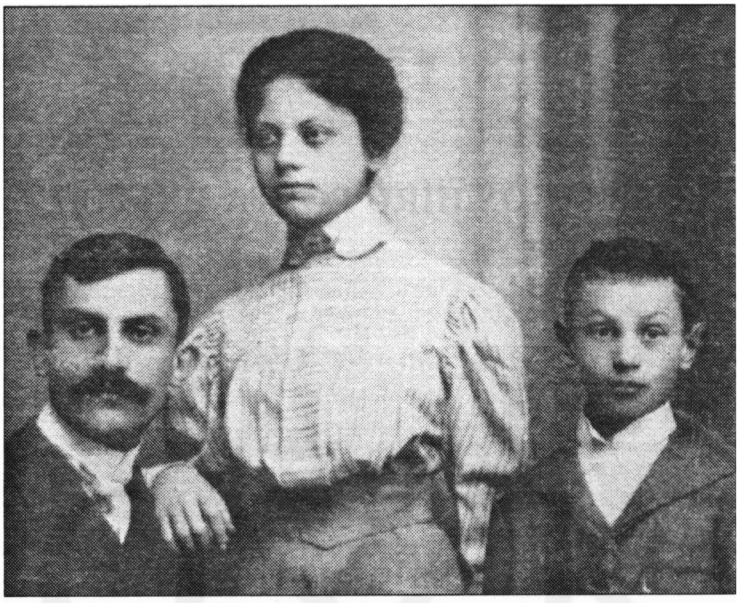

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Babits Mihály nővérével és öccsével

86. RENDELET

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 786333. számú rendelete:

A szegedi áll. főreáliskolánál a latin nyelvnek mint rendkivüli tárgynak tanitása végett Babits Mihály okleveles tanárjelöltet kinek kérvényét a mellékletekkel együtt idecsatolom egyelőre a folyó tanév végéig helyettes tanári minőségben alkalmazom kötelességévé tévén egyuttal, hogy szükség esetében más oly tantárgyakat is tanitson, melyre képesitve van [...]

Budapest, 1906. szeptember hó 21-én.

A miniszter helyett:
Molnár s. k.
államtitkár

87. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Szeged, 1906. okt. 27.

[...] Itt vagyok tehát az Ön és [...] – a Balassa Ármin városában és a Balassa Ármin jövendőbeli hűséges olvasója (és az Öné!). Itt vagyok az Ön és a – buckai irodalom városában és jövendő kliense a Tömörkény Könyvtárnak és Homok borbélyüzletének.

Itt vagyok tehát a szép, gyönyörű Szegeden – nem tudom eléggé kifejezni, hogy mennyire szép és gyönyörü [...] Itt vagyok az „Alföld legszebb leányá"-n – és egy szép lányon lenni fenséges gondolat, mint Shakespeare mondja. Egy szép leányon, aki hozzá fiatal is, friss és tiszta, – mint egy más város sem Kárpátoktól az Adriáig [...]

88. A SZEGEDI ÁLLAMI FŐREÁLISKOLÁBAN

Babits lett [...] a 6. osztály 25 tanulójának a főnöke, és az iskola ifjusági könyvtára felső osztálybeli csoportjának az őre.

[...] az 5. osztályban [...] heti három órában magyar nyelvet és retorikát [...], a 6. osztályban heti három órában magyart és poétikát tanított [...]

Babits az 5. osztályban heti négy, a 6-7-8. osztályban heti három-három órában tanította a rendkívüli latint [...] Az 5. osztályosok között volt az adai születésű Rákosi Mátyás (1892-1971) [...]

Apró Ferenc

89. „...SORRA LEFESTEM KOLLÉGÁIMAT"

[...] kivánságod szerint sorra lefestem a kollégáimat, [...] *Homor* [...] igen kedvelt uriember; [...] ő a legöregebb igazgató a kerületben, 60-on felül van. [...]

Blau Ármin, alacsony, szőke, igen intelligens zsidó, mathematikus, s mint mondják a legjobb mathematikus Szegeden, azonkívűl irodalmi műveltsége is van. Nőtlen, a 40 felé járhat.

Csonka Ferenc, vegyész, és pedig „paprikavegyész", kizárólag paprikafajok vegyelemzésével foglalkozik s ebben egész Európában specialista [...]

Dr. *Kálnai* Adolf, az idősebbek közt alacsony, hajlott, ősz kis zsidó, a németet és a filozófiát tanítja [...]

Kátai Lajos a rajztanár. Igen kedélyes, élénk bácsi. A piaristáknál is ő tanít rajzot. A felesége gazdag.

Kis Lajos, nekem legrokonszenvesebb, az egész karban, [...] történelem tanár s alapos tudós és iró [...]

Kratochwill Péter [...] kedélyes, rokonszenves német, hajdan egy konviktus igazgatója [...]

Simits Ferenc (német francia) a Kristóf-lány férje a kiről beszéltem. Azt mondják hogy tüdőbajos; szenvedélyes vadász és fotografus, még fiatalember [...]

Szabó Imre szintén fiatal, nőtlen, jelenleg tanulmányutra küldték Görögországba, államköltségen [...]

Szemerjai Károly, agglegény, 50-en felül, aki most egyszerre avval lepte meg a világot, hogy megnősül, Pécsről [...]

Bérci Ede, a tornatanár, egy félbemaradt zseni, alapvizsgája van mathematikából és tanít is számtant, de irtózik vizsgáit letenni [...] – tartja, mondják, a szüleit is, akik szegény emberek. Bogara, hogy hajadonfőtt szeret járni az utcán, iszonyú gyaloglásokat tesz, szabad ég alatt alszik stb.

Babits Mihály levele id. Babits Mihálynénak, Szeged, 1906. okt. 26.

*

[Kun József] Barátom volt ő, mikor én még senkise voltam, és ő már valaki. Az idősebb barát elnézésével és szeretetével vigasztalt fiatalos és oktalan kétségbeeséseimben [...] Szent dolog volt neki a művészet [...], igaz érzés súgta verseit. Minden szépnek valódi rajongója volt. Nem volt sor, amit könnyelműen és hirtelen írt volna le [...] Jó és szelíd ember volt [...] Minden durvaság, minden szigorúság idegen volt neki [...]

Nyugat, 1912. júl.

Országos Széchényi Könyvtár

90. LAKÁSAI

A századeleji Szegeden nem volt nehéz szobát, akár egész lakást bérbe venni. Babits érkezése napján, október 3-án költözött albérletébe, a főreáliskolához közeli Szent György utca 11. (ma József Attila sugárút 15.) számú házba [...] minden bizonnyal az állami gimnáziumban tanító Borosnyay Károly ajánlhatta neki özv. Szűcs Györgyné magasföldszintes, egyablakos utcai szobáját. Maga Borosnyay is Szűcsné albérlője volt [...]

Apró Ferenc

*

[...] fütetlen volt a szobám, pedig most nagyon hideg idő jár, jelenleg is kegyetlenül fázik a kezem, amint ezt írom; meg a lábam. Bizony, itt nem becsűlnek meg annyira [a háziak], mint Baján, és nem is valami kellemesen érzem magamat közöttük [...]

Babits Mihály levele id. Babits Mihálynénak, 1906. okt. 26.

*

Nem sokáig lakott a költő a Szent György utcában [...] Valószinű [...], hogy [...] október 28. és november 1. napja között költözött a Vitéz utcába [...] hangulata az új lakásban nem változott meg egy csapásra [...] Hozzájárult ehhez siralmas anyagi helyzete, fizetésének a késése. Nem volt elfogadható ruhája, amelyben feszélyezettség nélkül megjelenhetett volna valahol [...]

Apró Ferenc

*

[...] 1908 őszéig lakott itt a Vitéz utca egyik emeletes házának földszinti szobájában, a könyvei és gondolatai, az írásai és tervei között [...] az igazi munka forrott a Vitéz utca csöndes szobája mélyén. Életét megosztotta az iskola és az irodalom között, volt idő, amikor csak az éjszaka óráit szakíthatta a költészetnek [...] Megesett, hogy késő reggel benyitottam hozzá és még mindig olvasmányába elmerülve találtam. Lámpája égett, pedig a nap már régen besütött ablakán [...]

Egész felolvasó délutánok voltak a lakásán, az ő utánozhatatlanul eredeti, különös és hatásos éneklő modorában, mint valami keleti megszállott mondogatta azokat a strófákat, amelyeket ma már irodalmunk legkülömb értékei közül valók. A *Fekete ország*ot is nekem olvasta föl először [...]

Juhász Gyula

Nyugat, 1924. jún.

91. FEKETE ORSZÁG

Fekete országot álmodtam én,
ahol minden fekete volt,
minden fekete, de nem csak kívül:
csontig, velőig fekete,
fekete,
fekete, fekete, fekete.
Fekete ég és fekete tenger,
fekete fák és fekete ház,
fekete állat, fekete ember,
fekete öröm, fekete gyász,
fekete érc és fekete kő és
fekete föld és fekete fák,
fekete férfi, fekete nő és
fekete, fekete, fekete világ.
Áshatod íme, vághatod egyre
az anyagot, mely lusta, tömör,
fekete földbe, fekete hegybe
csap csak a csáklyád, fúr be furód:
s mélyre merítsd bár tintapatakját
még feketébben árad, ömöl
nézd a fü magját, nézd a fa makkját,
gerle tojását, csíragolyót,
fekete, fekete, fekete,
fekete kelme s fekete elme,
fekete arc és fekete gond,
fekete ér és fekete vér és
fekete velő és fekete csont.
Más szin a napfény vendég-máza,
a nap a színek piktora mind:
fekete *bellül* a földnek váza,
nem a fény festi a fekete szint
karcsu sugárecsetével

nem:
fekete az anyag rejtett lelke,
jaj,
fekete, fekete, fekete.

A Holnap, 1908.

92. „BOTRÁNYKŐ VOLT EZ A VERS..."

Botránykő volt ez a vers a maga idejében. Hahotáztak rajta és megbotránkoztak rajta; olyasféle volt a fogadtatása, mint Ady *Fekete zongorá*jának. Egyébként éppúgy létszimbólum, mint a *Fekete zongora*.

[...] a vers fő költői eszközei az ismétlés és a felsorolás. A „fekete"' szó 45-ször fordul elő 36 sorban, ami minden eddigi ismétlés-mennyiséget felülmúl és Babitsnál is kivételes. A „feketére" van tehát alapozva a vers, az az első és utolsó szava, kezdete-vége-közepe, külszíne-belseje, értelme-magva.

[...] Az alapszó úgy vonul végig a versen, mint egy nem szűnő kereplő hangja, hol sorozatban, hol egymástól szabályos, hol szabálytalan távolságban, külön sorban, sor elején és végén, ilyen módon – az elhelyezés által – különféle modulációkat, hangsúlyokat, szüneteket vagy futamokat kényszerítve az olvasóra, a Babits-féle zenei variációkat most *egyetlen* szó hely-változataival képezve. Bravúr ez, szembeszökő vagy inkább fülbeszökő bravúr, azonkívül ráolvasás, sámán-mondóka, nem szűnő játék, hang-hipnózis. Éppen ez nem kellett a saját korában, ezt tartották képtelennek; olyan hatásokkal él itt a költő, a hangzás lehetőségeit szélsőségesen kihasználva, amelyek később, az avantgarde által váltak elfogadottá, a lettrizmus egy ágában például egyedül-valóvá.

Ami viszont a felsorolást illeti (fekete ég és fekete tenger, fekete fák és fekete ház...), a hanghatáson túl vizuálissá tételének egy fajtája ez. A „minden fekete" általánosságától haladunk itt az egyes felé: azzal hogy a költő egyenként kézbe veszi, meg-

emeli a fekete ország tárgyait, mindenkiről állítva az egyetlen állítmányt, valóban minden elfeketül, darabról darabra a szemünk előtt. Mondom, kevés itt a külön költői kép, *ez* a kép, az ország teljességének feketéje, valahány részecskéjén át bemutatva. S ha szóltunk a hanghatásról meg a képhatásról, szólnunk kell még valamiről, ami megint csak általánosan jellemző a Babits-versre, a dinamikájáról tudniillik. A *Fekete ország* nominális vers, csupa főnév, állítmánya is névszói, igék csak itt-ott úszkálnak a szövegben. Egy berendezés áll előttünk, egy hely, egy körülhatárolt locus, amelyet tárgyai és jelzője-állítmánya minősítenek. Ez azonban ne vezessen félre bennünket, a vers csupa mozgás, sőt rohanás, a felfedezés, a sötét ráébredés izgalma fűti az ellenállhatatlan főritmust, a két ötösből álló magyaros tízest, amelynek őspéldája a Kiskacsa fürdik – fekete tóban – és talántalán nem is véletlen ez az őspélda, elvégre a kiskacsa is *fekete* tóban fürdik – s amely minduntalan át-átcsap daktilusba. A versritmus izgatott, gyors, heves, és még annál is hevesebb, *fokozódó* a vers egészének mozgása. A szerkezet második része („Áshatod íme, vághatod egyre...") mind mélyebbre irányozza a tekintetünket; már nemcsak az a fekete, amit látunk, hanem az is, ami mögötte van (mögöttesek!), a föld mélye, a víz alja, az élet gócai, az örökletes anyag. A fekete feketébb lesz és a második áradás-felsorolás, amely eleve, helyénél fogva fokozott jellegű, e növekvő feketeséggel sűrűbb. A zárórész aztán („más szín a napfény vendég-máza...") elkanyarodik, lelassul, hogy az utolsó sorokon visszakanyarodjék az alapmotívumhoz, a fekete-fekete-feketéhez. A *Fekete ország* egy állókép dinamikus bemutatása. [...]

Nemes Nagy Ágnes

93. JUHÁSZ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Máramarossziget, 1906. okt. 27. után

[...] Irjon Szegedről. A szegedi lányokról és irodalomról. És írjon a Sz[eged] és V[idéké]be, hogy én is olvashassam Magát.

Borzasztó az, hogy mennyire szüzeskedik Maga, kedves Babits, a nyilvánosság előtt. Legyen kurva, mint én és Kosztolányi, mint Farkas Imre és Shakspere.

Hatni végre is, ebben áll minden boldogságunk, életünk, mindenünk! Hatni, ezt akarta a *negatív frankfurti bölcs*, t. i. bolond, ezt akarja most a szép asszony, a purgo, a szociáldemokrácia, Komjáthy Jenő és Béla, Boromisza Jenő és Tibor, Goethe Farkas Imre, ezt kell akarnia – minden állattal közösen – Babits Mihálynak is. Ez Közérdek, kedves bölcsem – és Maga diplomatikusan meg szokott hajolni a *Közérdek* előtt! [...]

94. „ALAPOS KÉSZÜLTSÉGŰ...TANÁR"

[Babits Mihály] Alapos készültségű, pontos és lelkiismeretes tanár. Eredményes a tanítása, szoros a fegyelmezési ügyessége. Magaviselete kifogástalan. Rendes tanári kinevezésre a legmelegebben ajánlom.

Szeged, 1906. dec.

Homor István
igazgató

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

95. SZEGED ÉS VIDÉKE

1907. január 6-án, vasárnap jelent meg a *Szeged és Vidéke* hasábjain a szegedi lakos Babits első munkája [...]

Nem lehet a véletlen szülötte [ez...] Biztosra vehetjük, hogy a karácsonyt és az újévet Szegeden töltő Juhász vitte be költőbarátját a szerkesztőségbe, és mutatta be a lap munkatársainak. Ezután már gyakrabban tűnik föl Babits neve a lap hasábjain. Májusig hét műfordítása jelent meg: Richepin: *Dal a földről* (jan. 6.), Baudelaire: *Spleen* (jan. 13.), Baudelaire: *Egy pogány imája* (febr. 24.), Liliencron: *Várakozás* (márc. 10.), Liliencron:

Két szicilián (márc. 10.), Whitman: *Halálének* (márc. 31.) és Bryant: *Június* (máj. 19.) [...]

Apró Ferenc

96. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1907. febr. 13.

[...] legjobbnak találnám ha ott egy jól renomírozott üzletben vennél egy nadrágot, és egy fekete kabátot, hogy ne volnál annyira feszélyezve ha valahova menned kell, én ezt most kifizetném mert igazán sajnállak, hogy nem bírsz megbarátkozni avval, hogy előre meggondolni és számolni kell a kiadásainkkal [...]

97. BABITS MIHÁLY KÉRVÉNYE – APPONYI ALBERTNEK

Szeged, 1907. máj.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!
Kegyelmes Uram!

Alólírott a szegedi m. kir. állami főreáliskolán a latin nyelv okleveles h. tanára azon alázatos kéréssel járulok a Nagyméltóságú Miniszter úr elé, méltóztassék lehetővé tenni, hogy a jövő tanévben egy félévet a parisi egyetemen latin filológiai és román tanulmányokkal tölthessek és e célra féléven át havonként 200 (kétszáz) korona segélyt számomra kiutalványozni kegyeskedjék [...]

Babits Mihály
szegedi áll. főreáliskolai
okl. h. tanár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

98. „...A FOLYAMODÓ KÉRELMÉT NEM TELJESÍTHETTE"

A május 8-án tartott értekezleten a tanári testület meghallgatván Babitsnak külföldi tanulmányútra beadott kérvényét, [...] ajánlva terjeszti azt a miniszter elé. A miniszter június 8-án kelt rendeletével értesíti az iskolát, hogy a folyamodó kérelmét nem teljesíthette. Az ösztöndíj elnyerésének reménye azonban elérhető közelségbe hozta számára az első külföldi utazás lehetőségét, amelyre egyébként mint anyagi gondokkal küszködő helyettes tanár, még nem gondolhatott. Bizonyos, hogy *Messze... messze...* című versének – amelynek keletkezését „1906-7 Szeged"-del jelezte – létrejöttében szerepe van ennek a már-már megvalósuló, de mégis füstbe ment tervnek [...]

Éder Zoltán

99. MESSZE... MESSZE...

Spanyolhon. Tarka hímü rét.
Tört árnyat nyujt a minarét.
Bús donna barna balkonon
mereng a bíbor alkonyon.

Olaszhon. Göndör fellegek.
Sötét ég lanyhul fülleteg.
Szökőkut víze fölbuzog.
Tört márvány, fáradt mirtuszok.

Göröghon. Szirtek, régi rom,
ködöt pipáló bús orom.
A lég sürű, a föld kopár.
Nyáj, pásztorok, fenyő, gyopár.

Svájc. Zerge, bércek, szédület.
Sikló. Major felhők felett.
Sötétzöld völgyek, jégmező:
harapni friss a levegő.

Némethon. Város, régi ház:
emeletes tető, faváz.
Cégérek, kancsók, ó kutak,
hizott polgárok, szűk utak.

Frankhon. Vidám, könnyelmü nép.
Mennyi kirakat, mennyi kép!
Mekkora nyüzsgés, mennyi hang:
masina, csengő, kürt, harang.

Angolhon. Hidak és ködök.
Sok kormos kémény füstölög.
Kastélyok, parkok, labdatér,
mért legelőkön nyáj kövér.

Svédhon. Csipkézve hull a fjord,
sötétkék vízbe durva folt.
Nagy fák és kristálytengerek,
nagyarcu szőke emberek.

Ó mennyi város, mennyi nép.
Ó mennyi messze szép vidék!
Rabsorsom milyen mostoha,
hogy *mind* nem láthatom soha!

Nyugat, 1908. nov. 16.

100. „...FOLYTATÓLAGOSAN HELYETTES TANÁRUL ALKALMAZOM..."

A Vallás- és Közoktatási Minisztérium 93. 131. számú rendelete:

Babits Mihály okl. hely. tanárt a szegedi állami főreáliskolánál az 1907/8. iskolai évfolyamára folytatólagosan helyettes tanárul alkalmazom, és a fenti szám alatt utasítottam a szegedi adóhivatalt, hogy nevezettnek folyó évi szeptember hó 1-től 1908. évi augusztus hó végéig bélyeges és a tanintézet igazgatója által láttamozott nyugtatványaira egyenlő és utólagos havi részletekben évi egyezerhatszáz 1600 korona helyettes tanári díjat fizessen.

Miről a Főigazgatóságot, a további eljárás végett értesítem.

Budapest, 1907. aug. 16.

A miniszter megbízásából:

Ladány [?]
miniszteri tanácsos

101. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – JUHÁSZ GYULÁNAK

Budapest, 1907. okt. 21.

[...] Babitsnak pár nap múlva okvetlenül írok s küldök neki egy csomó új érdekes modern könyvet. Kimondhatatlanul boldog vagyok, hogy újra szeret. Én úgy érzem, hogy három évvel visszafiatalodtam, mióta Szegeden az ő bűvös közelségébe érhettem. Csak az fáj, hogy ez a nagy poéta végleg megveti a poézist! Kérem beszéljen a fejével [...]

102. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1906. nov. vége

Édes Misim, [...] ne akarj a négy fal közt élő könyveidbe temetkező tudossá válni és csak egyetlen egy eszmét egy ideát követni a többieket elhanyagolni és meg se látni, akarj tudni és élni minden áron, a tudományt mint valami birtokot kivánd élvezni [...] adja a jo Isten hogy képességed és erőd elegendő legyen erre!

103. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1907. dec. 3.

[...] Révész Béla, a *Népszava* karácsonyi mellékletének szerkesztője felkér, küldj egy szép verset nekünk. Új, friss, modern verset kérünk, nem szociálistát. Neked bizonyára sok van már készletben, de nézetem szerint legjobb lenne, ha a *Feketét* juttatnád el a *Népszava* szerkesztőségébe. Mindenesetre azonban küldj. Tartózkodásod nem csak sértő lenne reám nézve, minthogy biztosan kilátásba helyeztem a versedet, hanem oktalan is. Amellett pedig honoráriumot kapnál, ami ezen a fekete télen szintén nem megvetendő [...]

104. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1907. dec. közepe

[...] Budapesten irántad óriási az érdeklődés. Kéziratait kézről kézre forognak. Igazán szeretném, ha valahogy elhagynád odúdat, és Deér Dénes névvel meghódítanád szegény országunkat. *Izgatottan várom írásaid, a költeményeket, a fordításokat és prózád.* Esedezem *rögtön* levelem vétele után *add postára a csomagot a saját költségemre* [...]

105. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1908. jan. 17.

Kedves jó Babits,

Budapesten vagyok. (Baross utca 4. II. 12.) Miért nem írsz nekem? Miért nem küldöd a kéziratokat? Igazán erre a hosszú várakoztatásomra nem szolgáltam rá.

Ölellek
Kosztolányi D.

Kéziratait én is nagyon várom. Úgye nem lesz kifogása ellene hogy én is elolvassam?

Legjobb üdvözlettel
Csáth Géza

106. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1908. febr.

[...] Többször átolvastam a küldeményedet. A versek újra igen tetszenek s szent hitem, hogy egyik másik már egészen mutatja a te poétai arcodat. Nem is merem őket összehasonlítani a prózáddal. Te született versíró, mértékember vagy, egy költészetig felemelkedő filológus-szójátszó, s ebben van az eredetiséged, a létjogosultságod, a nagyságod. Még a drámáid emberei is a te nyelvedet beszélik, a te ideges, bizarr és furcsa ötleteidet morzsolgatják. A villany és a csillag hasonlatos, csakhogy az egyik új, a másik régi. Ez te vagy. Ilyen ötletet kívüled senkisem mond, sem itthon, sem máshol. A Budapesten futkosó tucatpoéták, hivatalból századvégi lantosok pedig sohasem érzékeltetik meg a mozihangulatot annyira, mint te komikusan szapora anapesztusaiddal. Ez a te szemed látása. Nálunk – sajnos – még nem elég érett a közönség arra, hogy ezeket a finom differenci-

álódottságokat méltányolja, mert a hájfejű burzsoák fejébe még mindig nem fér be, hogy több modern költő is van. Egyet szükségből, gúnyból udvari bohocul szerződtettek: Ady Endrét. A többiről csak kénytelen-kelletlen vesznek tudomást.

Ma nagyon sokat olvastam a *Sírvers*et. Ezt tartom az ittlevők közt a legnagyobbnak és a legújabbnak [...]

A drámát és egyik novelládat ezzel a levéllel együtt postára adom. Az egyfelvonásost én sem tartom sikerültnek, de *nekem* érdekes, mert közelebb hozza hozzám a te talányos ideges és mérges egyéniségedet. A hős – bármennyire szemérmeskedtél – mintha hasonlítana kicsit a te profilodra [...]

107. MOZGÓFÉNYKÉP

Máskép: Amerikai Leányszöktetés – szenzációs szerelmi tragédia mozgófényképben előadva

A gép sugarát kereken veti, képköre fénylik a sik lepedőn mindjárt, szivem, uj szinek és alakok lovagolnak
a fénylegyezőn
olcsó s remek élvezet összecsodálni e gyors jelentéseket itt: első a Szerelmi Tragédia, melyet a lámpa a falra vetit.

Ni – Ámerikában e nagy palotának a dús ura – milliomos rendel, levelez, sürög, üzleteit köti, telefonoz.
Titkára előtte. Beszélni akar vele. Várja. Magára marad.
Beszél neki. Karja mozog hevesen s ura szörnyü haragra
gyulad.

Éjfélkor a hószinü lányszoba villanymécsese zöld. Jön a lány bálból, kimerülten – a báli ruhában is oly ideges, halavány.
Vetkőzik az édes. Az éjjeli gyolcs fedi már. A komorna kimén.
Megkoccan az ablaka. Nyitja. Vetekszik a holddal a zöld
szobafény.

Titkáruk az. „Édesem!" – Újul a kép. Palotájuk elébe mutat.
Fellegkaparójuk előtt ki az éjbe mutatja a hosszu utat.
Fellegkaparón kötelekből létra. Az emelet ablaka nyil.
Surrannak alá. Hamar: – Elbuj a hold köre. Rebben az
ótomobil.

És tűnik a gépkocsi. Mind kicsinyebb-kicsinyebb. De a
palota ébred.
Vádat sug a létra. Mi volt az? Utánok! A gép! Tova!
S mozdul a képlet.
Nyargalnak az útközi fák növekedve szemünkbe: a kocsi
sötét pont
nyargalnak az út jegenyéi. Kigyózik az út tova. Két kocsi
két pont.

És fordul a kép. Jön a halmon a két szeretővel a gép lefelé.
Vakít ide: hallani szinte, amint robog a kanyarúlat elé.
Nőnek az arcok. A hölgy a lovagra simul. De az ég henye
fellege gyül.
S tűnik kanyarodva a gép. Jön a második. Ebben a dúlt öreg ül.

S elpattan a kép, valamint hab a síma vizen. Jön az új.
Csupa álom.
Villannak az ég csodanyílai. Zuppan a zápor a messze
határon.
Ó nézd, gyönyörű! gyönyörű ez a fény- és árnycsere kékbe
pirosból!
S hogy gördül a két robogó! Hogyan is, hogyan is lehet ez
papirosból!

S hogy gördül a két robogó; hegyeken tova, völgyeken,
árkokon át!
Pornimbusz után pocsolyás utakon ver a kereke sárkoronát.
Tágulnak a messze prerík. Zug a zápor, a sík tavakon
kopogó:

S sebesebben mint hir a dróton, a bús utakon tovagördül
a két robogó.

S dacolva vonattal a síneken át kerekük suhan. Alszik a város.
Surrannak elénk magas ércemeletjei. Csöndje halálos.
S már az öregnek a kocsija csusszan a – csusszan a jól
követett uton át:
Követi, keresi, hőn lesi, nem leli – nem leli lánya nyomát.

Zöldbeszegett hegy alatt tovanyúl sima tó vize, mint a lepény.
Most oda – lám oda jönnek a – szöknek a – törnek a lány
s a legény.
A kocsi mint csodaparipa ront oda, jaj neki – jaj bele vad
kerekén
loccsan a – csobban a tó vize: jobb biz e tört szeretőknek a tó
fenekén.

Még egy rémszerü kép (az apáról) a vásznon jő: az utolsó:
vágtat a vad kocsi, mint robogó sír, fürge koporsó.
Így a halálkocsi Ámerikát szeli, szeldeli, szegdeli, jár:
drága szekér kerekén, sima tó fenekén csupa kéj a halál.

*

Ah! Ámerikába! csak ott tul a tengeren, ott van az élet!
Ah! Ámerikába miért nem utazhatom én soha véled...
Ott van az élet, a pénz, az öröm, s a kaland tere, küzdeni tér:
tengve a drága kenyéren unalmasan itt nyavalyogni mit ér?

1906–1907
Nyugat, 1909. jan. 1.

108. „...NAGYVÁROSI LEGENDA... A *MOZGÓFÉNYKÉP*"

Legérdekesebb és legjellegzetesebb nagyvárosi legendája a *Mozgófénykép*. Kisebb leleményei közé tartozik, hogy mai éle-

tünk egyik mítoszképző vívmányát, a filmet filmszerűen érzékelteti. De Babits még némafilmet ír le, mely nem pergett folyamatosan: az állóképek a néző vizuális benyomásainak mozgásélménye szerint pulzálnak, és tárgyi valósága a schopenhaueri színjáték (vagy 'jele': a némajáték és a plétinoszi „zarándokút") fantáziaképeinek alakváltozataként rendeződik el. A fénylegyező azonban, ahogy az alcím előre utal („Másképp: Amerikai Leányszöktetés – szenzációs szerelmi tragédia mozgófényképben előadva"), a történet többszörös és ironizált síkváltásait jelzi. A vásári megfogalmazásra is figyelmeztet, hogy tragikus cselekmény mulatságos torzképét fogjuk megismerni, és úgy, ahogy a korabeli, naivul lelkendező néző tudatában megjelent: „A gép sugarát kereken veti, képköre fénylik a sík lepedőn / mindjárt, szivem, új színek és alakok lovagolnak a fénylegyezőn / olcsó s remek élvezet összecsodálni e gyors jeleneséket itt: / első a Szerelmi Tragédia, melyet a lámpa a falra vetít". A költő mind az egykorú melodramatikus történetet, mind a századelő naiv tudatát csúfondáros fénytörésbe állítja, ami a szemlélet harmadik síkját jelenti. A film és vizuális élményének dialektikája így az „összefüggő képszalag" magasabb rendű változata, mint megkérdőjelezett realitás pedig a látszat szemszögéből nézett varázslat, s ez a beállítás nincs eszmei kritika híján. Babits régi, vásárbeli „képmutogató" módján mintegy felváltva hol a „szenzációs szerelmi tragédiá"-t, hol gyermeteg lelkű nézőjét, hol meg éppen narrátor önmagát világítja meg. A néző izgalmát felsorolások, hiányos és tőmondatok a némafilm feliratai gyanánt adják vissza („Ni – Ámerikában e nagy palotának a dús ura – milliomos / rendel, levelez, sürög, üzleteit köti, telefonoz. / Titkára előtte. Beszélni akar vele. Várja. Magára marad. "), de komikus vizualitás is jellemzi: „Zöldbeszegett hegy alatt tovanyúl sima tó vize, mint a lepény. " A kívülálló narrátor, a költő szemlélete a szókincsben: idegen és tükörszavakban (prerik; fellegkaparó; ércemeletjei), továbbá egyrészt a leírásban, másrészt a néző tudatának ironizálásában nyilvánul meg: „S tűnik kanyarodva a gép. Jön a második. Eb-

ben a dúlt öreg ül."; ill.: „Ó nézd, gyönyörű! gyönyörű ez a fény- és árnycsere kékbe pirosból! / S hogy gördül a két robogó! Hogyan is, hogyan is lehet ez papirosból!" Se Babits, se nézője nem láthatott még színeket, ez már a hatás elmélyítésének mesterfogása, akárcsak az anapesztusi lüktetés, mely elbeszélő hősköltemény töretlenül egynemű érzékcsalódását kelti.

A *Mozgófénykép* társadalmi tudatára, mint az urbanizált századeleji élet értelmére, irányítja figyelmünket egy rájátszás Arany *A kép-mutogató* című balladájára, mellyel egyébként is azonos a lányszöktetés, a szökevények üldözésének, a szerelmespár vesztének és a zord apa bűnhődésének motívuma. Arany: „Még egy kép jön, az utolsó..." Babits: „Még egy rémszerű kép (az apáról) a vásznon jő: az utolsó..." Ebben az összefüggésben a vers egész szövege úgy rájátszás, ahogy pl. Picasso variálta Goya „témáit", más szóval önértelmezés, az elődök kritikája, közvetett művészi program, sőt korrajz. De a *Mozgófénykép* egy mentális tükörszobában játszódó életfolyamat is, és szervezetét teljesen csak a befejezés tárja föl. Miután az előadás végeztével a film „Ámeriká"-jának csodavilágáról ironizált kép alakult ki bennünk, egy csillag nyomdai jele után ismét az elvágyódás hangja szólal meg: előadás kezdődik elölről. A nietzschei „örök visszatérés", a „Sein"-nél, a létnél csábítóbb „Werden", a levés válik a *Mozgófénykép* körkörös szerkezetének szimbólumává.

Rába György

109. A SZÍNIKRITIKUS

A *Szeged és Vidéke* 1908. február 12-i, szerdai híradása szerint Juhász csütörtökön Nagyváradra utazik, hogy elfoglalja állását a premontreiek gimnáziumában [...] kellett valaki, aki átveszi a színházi rovatot [...] Juhász utódul Babitsot ajánlotta [...] Babitsnak két hosszabb-rövidebb jelzett színikritikája található

a lap februári számaiban: 13-án (B. M.) *Az aranyember*, 14-én (B. M.) *Tália*, 15-én Babits Mihály: *A remény*, 19-én (B. M.) *A cifra nyomorúság*, 21-én (B. M.) *Gül baba*, 22-én Babits Mihály: *Sámson* és 27-én (B. M.) *A dolovai nábob leánya*.

Apró Ferenc

110. A CIFRA NYOMORÚSÁG

Cifrának elég cifra volt, harsány bohózat, érzékeny dráma, vegyest, fölváltva, átmenettelen. Ez nem a darabra szól, nemcsak a darabra. Az öreg Csiky „jókor jött" technikáját, éles körvonalú s árnyékolatlan rajzát enyhíteni, árnyékolni kell, a végleteket közelíteni: kell? lehetne! Nem tették: ki tette volna? Klenovics, az örök Vasgyáros? Tán Tóvölgyi, nyilalló szemjátékával? Almássy sablonszerepében? Vagy a másik végletben Szomori, Iványi, Kendi Boriska? Becsületes s diszkrét játékos volt Makó az öreg diurnista szerepében. Igazán Csiky-alak, akit nem tagadott volna meg az író. S vajon nem ez a főalakja a *Cifra nyomorúság*nak, s nem ő-e az, aki maga egy forint ötven krajcár napidíjával megmenti és életben tartja (az irodalom és színpad számára) a regényes és unalmas Esztert és Bálnayt? Eddig a kritikus véleménye; most a közönség szólal meg, és azt fogja mondani: jól mulattunk, elemünkben éreztük magunkat, nevettünk és sírtunk, úgy éreztük, hogy a szerző és hősei közülünk valók, úgy gondolkoznak, mint mi, megértettük őket, megértettünk mindent, és ez jólesett. Mai irodalmunk előresietett, a mi irodalmunk mindig előresiet – de nekünk jólesik megállni azokkal, akik harminc évvel ezelőtt értek idáig, ahol most mi vagyunk.

Szeged és Vidéke, 1908. febr. 21.

111. JUHÁSZ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Nagyvárad, 1908. febr. 24.

[...] Amit nem egészen dicstelenül kezdék a színi kritika terén, azt te (olvaslak!) folytatod teljes dicsőséggel. Nagyvárad eddig nagy, jelentős, gyönyörű lelki szenzációkat adott. Túlságosan intelligens, sőt zseniális város. Íme barátaim és tisztelőim csekély hányada: Antal Sándor író és szobrász (nagy tisztelőd), Manojlovics, Ady német fordítója, Hartmann János, Petőfi jövendő megírója, Kardeván, a jeles pedagógus, Udvardy Ignác Ödön, a gyermekrajzos, Károly Irén etikus, Kozáry Gyula filozófusabbé, Kollányi, aki a *Huszadik Század*ba a költőkről ír essayt, Léda, akinek nevéhez nem kell jelző és – last but not least – Dutka, Emőd Tamás poéták. És még egy sereg jeles. [...]

112. ERKÖLCS ÉS ISKOLA

[...] Mennyiben lehet az iskolában hatni a gyermekek erkölcsi fejlődésére? Mit csinál e célból ma a tanár? Ha angol, *Children's Book of Moral*okat szerkeszt és olvastat vagy sportnevelést ád. Ha magyar: erkölcsileg elemzi a történelmet és az írók műveit, erősen fegyelmez, és rendőrködik [...]

Bizony minden prédikáció kútba esett dolog a hajlamokkal szemben. A folytonos nagy megtérések, erős fogadások, erkölcsi rázkódtatások csak izgatottá s lassanként kétségbeesetté teszik a gyermek kedélyvilágát, anélkül hogy a javulást előidéznék. *Video meliora proboque: deteriora sequor.* Mit tegyünk tehát? Rendőrködjünk? Büntessünk? Ez fölébreszti a dacot, s nem hat a lélekre, a voltaképpeni akaratra, az igazi erkölcsre. Sőt gyakran éppen azokra legkárosabb, akik leghajlékonyabbak volnának a javulásra. Mert a dac gyakran nemes tulajdonság, és nem a legrosszabbaké. Miért tartjuk mi tanárok a dacot a legrosszabb tulajdonságnak a gyermekben? Megmondom őszintén. Mert ez nekünk a legkényelmetlenebb. S egyáltalán, nem egész

fegyelmi rendszerünk ebből a szempontból van-e felépítve: a tanár kényelmének szempontjából? „Tégy bármit, csak engem ne háborgass vele!" – ez volna a legőszintébb fegyelmi szabály, amit az ifjakhoz intézhetnénk. És a legfőbb elv: a tanulók távol tartása a tanártól!

Ez az elv véleményem szerint az, ami tökéletesen ellenkezik a nevelés lényegével, és tökéletesen lehetetlenné teszi az iskola erkölcsi hatásának rendszeres hasznosítását. Mert van az iskolának erkölcsi hatása, van most is, éspedig kiszámíthatatlan nagy: amint a gyermek kedélye kiszámíthatatlan hajlékony. De ez nem a leckék, tanítások hatása, hanem a jellemek egymásra való hatása. Ezt a természetes hatást céltudatossá tenni s kizárólag jó irányba terelni: a jövő feladata. Ez a hatás pedig kétágú: a tanulóknak egymásra hatása; és a tanár hatása a tanulókra. Az első nagyon sok rossznak okozója: de ellenőrizve igen sok jónak szülője is lehet. Kétségtelen, hogy a zárkózott, pajtástalan gyermekek lelkileg romlatlanabbak a bandásoknál; de testileg nem mindig egészségesebbek, ami szintén az erkölcshöz tartozik. S a tapasztalás mutatja, hogy a gyermekekre egymás révén lehet legjobban hatni. Mert a gyermek alapjában nemes lelkének egyik leghatalmasabb tirannusa a szégyenérzet. S elsősorban pajtásai előtt szégyenli magát. Ez viszi sok rosszra, s ez viheti sok jóra is [...]

Szeged és Vidéke, 1908. márc. 3.

113. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Szeged, 1908. márc. 15.

Kedves Barátom!

Ezer bocsánat hogy csak most felelek kedves levelezőlapodra: nem felelhettem előbb, borzasztó elfoglaltságom miatt: Veszprémi úr beteg lévén a VIII. osztályban egész máig én tanítottam a magyart, ami oly munkatöbbletet jelentett, hogy az

estét kivéve alig értem rá másra gondolni, mint iskolai dolgokra: este pedig oly fáradt voltam, hogy levélírás sok lett volna tőlem. Igy ment napról-napra. Kritikusi működésem beszűnt s helyemet Domokos László foglalta el; azóta hírlapíróiddal, akikkel különben sem nyertük meg egymás rokonszenvét, nem találkoztam, bár törött esernyőm máig is a szerkesztőségben van. Igy léptem le a díszes méltóságról, melybe beiktattál: újságíróktól, színháztól hosszu időre idioszinkráziát kapva. Örülök, hogy jól érzed magad Nagyváradon. Mindenesetre jobb dolgod lesz mint nekem. Azóta talán már belehelyezkedtél az új viszonyokba s időd lesz nekem hosszabban és részletsebben is írni. Leveledet tehát várom.

Kosztolányi írt a műveimről röviden és mérsékelten dicsérve, de például drámámat lerántva, s általában prózámat. Előtte filológus vagyok, „aki néha költői magasságokba emelkedik". Ma írtam neki. Kun és neje sokat kérdezősködnek rólad. Kun fordítását a *Readingi fegyház*at összehasonlítottam Radóéval; a *Hét*nek küldte, azonban gyalázatosan bántak vele: elvettek belőle és hozzáírtak, szóval enyhítették és elrontották az összefüggést és értelmét mellesleg.

A *Vasárnapi*, olvastad talán, mit írt a *Turáni Indulóról*. Be kellene küldenem oda más dolgokat, de evvel is egyre késlekedem.

Mily boldog emberek akik még verseket írni és beküldeni ráérnek!

Egyébiránt nem értem mért nem találja Schöpflin elég egésznek a *Turáni Indulót*.

Nur Zeit!!

Mennyi dolgom, mennyi szép tervem: összetorlódtak s szégyellek egyedül maradni, félve a lelkifurdalásoktól, amelyek egyébként csöppet sem használnak, sőt gátolnak.

Verseidet olvassuk, bíráljuk, s többnyire dicsérjük. Sokat beszélünk rólad. Szeged és főleg mi nagyon sokat vesztettünk benned.

Képzeld: még Kratochwill is sokszor és *jóakarattal* kérdezősködik irántad.

Ugy kontemplálom, hogy a *Vasárnapi*nak a *Golgotai csárdát*, talán *Recantit*, az *Éjszakát*, két apró kedves verset (a hajad olyan fekete...) és a *Fête galante*-ot küldöm: a *Nyugat*nak *Feketeország*ot, *Párizs*t, a sápadt vérivó lányokat; s külön a Szagokról szóló essayt. Ha nem közlik legalább írnak róla. S némi pezsgést és fellendülést várok ettől szellemi életemben.

Bocsáss meg a kusza levélért és *írj*!

Március idusán.

Ölel Babits Mihály

114. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Szeged, 1908. ápr. 19. előtt

[...] Csak most irhatok, miután a főigazgatói látogatás is lezajlott és megvolt a főigazgatói konferencia. A főigazgató a tanításom eredményével (a latinban) egyáltalán nem volt megelégedve – de azért a konferencián hála Isten nem említette [...]

115. „BABITS MIHÁLY ...ÁTHELYEZÉSE KÍVÁNATOS"

Szeged, 1908. ápr. 14.

Babics Mihály latin nyelvi h. tanárnak valamelyik gimnáziumhoz való áthelyezése kívánatos. Babics igen művelt, alapos készültségű, tudós tanár, de a reáliskolai latin nyelv tanításában eredményt elérni még hosszú évek során lesz csak képes [...] Ha a tanárban változás nem történik, a tanár is, tanítványok is az eredménytelenség folytán elvesztik önbizalmukat, lassanként csökkenni fog a tanítványok száma, s hovatovább be kell szüntetni résztvevők híján a latin nyelvi tanfolyamot.

Homor István
igazgató

116. JUHÁSZ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Nagyvárad, 1908. ápr. 28.

Kedves Mihályom!

nagy dologról van szó.

Modern magyar antológiát akarunk szerkeszteni, Adyval élén. (*A Poétes d'aujourdhui* mintájára.) Azonnal küldj egy bokrétát verseidből, mert terád nagyon számítunk [...]

Hogy vagy? Irj egyetmást terveidről és tetteidről. A költészettől pedig el ne pártolj, hiszen a költészet úgy is melletted marad mindvégig [...] a *Golgotai csárdát* mutattam Antal Sándornak és másoknak és ujjongó gyönyörűséggel olvasták. Azt vallja az egyik, hogy Ady mellett te vagy a legnagyobb, aki más, aki egészen maga, aki modern és zeitlos. Abszolút művész.

Szeretettel üdvözöllek és kérve kérlek, gondolj ránk:

Juhász Gyula

117. JUHÁSZ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Nagyvárad, 1908. máj. 6.

Kedves Mihályom,

már írtam neked, hogy egy nagy, modern antológia készül (Adytól kezdve) és abban Neked is méltó módon benne kell lenned. Választ eddig hiába vártam, újra sürgetve kérlek, egy csomó verset légy szives postafordultával küldeni cimemre: Premontrei főgimn. Nagyvárad, mert az antológia egyébként már sajtó alá készen volna. Balázs Béla is benne van, én is. Hétmagyarok: ez lesz a címe, igen szép, előkelő, gazdag köntösben jelenik meg junius elején, előszóval és irodalmi portrékkal. Még egyszer kérlek, esdve, sürgetve: küldj! Szeretettel köszönt Juhász Gyula.

[Antal Sándor kézírásával:]
Kedves Babics Ur!

Ismeretlenül kérem, mint az említett Antológia sajtó alá rendezője, hogy verseit Juhásznak sürgősen küldje el. Feltétlenül számítunk rá. Előre megnyugtathatom, hogy méltó formában és méltó társaságban fog megjelenni. Verseit várja tisztelő híve

Antal Sándor

118. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Szekszárd, 1908. júl. 24.

[...] Értesítelek, amiről én is most kaptam értesítést, hogy kineveztek Fogarasra rendes tanárnak. Ez a rettenetes hír különben is rossz kedélyállapotomban annyira levert, hogy vigasztalásra van szükségem [...] Úgy érzem magamat, mint Ovidius, mikor Tomiba készült [...] Mielőtt Tomiba mennék, augusztusban, elmegyek Velencébe. Egy kis vigasztalás. Minden kilátásom, minden reményem egyszerre elveszett [...]

119. BABITS MIHÁLY

A hivatalos lap ma közli Babits Mihály szegedi főreáliskolai tanár kinevezését Fogarasra. Ez a kinevezés nagy veszteséget jelent Szeged kulturális életében. Babits Mihály nem csupán mintaszerű, a szürkeátlagon magasan fölülemelkedő tanár és nem csupán végtelenül szerény, kiváló emberi egyéniség, de mindezeken fölül a modern magyar irodalomnak egyik, bár még széles körben nem ismert, de az irodalmi decemvírek által annál inkább csodált és szeretett alakja [...]

És most, mégis, szomorúsággal kell hírül adjunk, hogy Babits Mihályt a távoli Fogarasra helyezte át a magyar kormány. Pedig Babits mint tanár és ember mindenben megfelelt, és ő

maga nagyon szeretett volna tovább is Szegeden működni. Elhelyezték.

Juhász Gyula

Szeged és Vidéke, 1908. júl 24.

120. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Szekszárd, 1908. aug. 26. előtt

Kedves Barátom!

Megjöttem és megint elmegyek – Fogarasra; és nagyon-nagyon vegyes érzelmekkel. Ugy érzem mint aki valami nagy sötétségbe megy bele: valóban Fogarason nekem minden sötét. A havasok nagyárnyakat vetnek [...] Mi van hát ott? Sötétség. Úgy érzem, hogy sötétségbe megyek – és ez keserű érzés [...]

Kedves barátom, megjártam egy kis karajt a szép Itáliából és úgy érzem, hogy megnőttem egy fejjel [...] Konstatáltam hogy a mi szép dunántúli egünk ép oly kék, dombjaink ép oly zöldek és enyhén gömbölyűek, mint az olasz ég és olasz dombok: de honfitársaink mogorvábbak, utcáink csöndesebbek mint a kedves olaszok és az olasz utcák [...]

Az utóbbi napokban elkövettem néhány új verset [...] Nagy kedvvel, lelkesedéssel olvasom, fordítom, tanulmányozom a világnak kétségtelenül legnagyobb költőjét Dantét. Ilyen óriási költőzseni csak oly költői levegőjű korban születhetett, mint a középkor, melyet Velencében tanultam meg igazán bámulni. A középkori embernek egész élete, ruházata, hite, háza, csupa költészet. Még a kalmárüzletei is, a hajózás veszélyeivel, melyekkel össze voltak kötve, költőiek. Dante egy világot átfoglaló zseni, azonkívül nyelv, verselés, hangulat rendkívüli művésze. Ez utóbbiakról a Szász-féle fordításokból gyenge fogalmunk lehet [...] Azonkívül Szász döcögős jambusaiból fogalmunk sem lehet az utólérhetetlen terzinák szomorús csengéséről [...]

Mindezekben bár igazoltam egy új Dante fordításának szükségét: egyáltalán nem igazoltam saját jogosultságomat e feladatra. Ezt, félek, nem is tudnám igazolni: egy mentségem, hogy magamnak s teljes lelkemmel csinálom.

Carduccit is Velencében megvettem s nagy szeretettel olvasom [...] A Baudelaire-imitációk élénken mutatják a két költő különbségét: Carducci inkább festői, Baudelaire tisztán zenei zseni.

Elolvastam olaszul a *Fuoco*t, D'Annunzio regényét [...] Coleridge verseit is most olvastam. Coleridge egy angol Poe, ami annyit jelent, hogy moralista Poe, de szintén bírja a nyelvnek és verselésnek azt a szinte tündéri varázsát, ami az amerikai költőnél megkap [...] Emersont is újra olvastam, angolul, s róla sokat írnék, de már ma nem. Egyébként főtanulmányaim mégis Ribot, Lebon, Michel, Mario psychológusok, esztétikusok, lennének. De sohasem tudok csak egyfélével törődni[...]

Ölel addig is

Babits Mihály

U. i. A versek közül ideírok kettőt találomra, a többit, nem rosszabbak, elküldöm később [...]

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Új leoninusok

Kékek az alkonyi dombok, elülnek a szürke galambok,
hallgat az esteli táj, ballag a kései nyáj.
Villám; távoli dörgés; a faluban kocsizörgés,
gyűl a vihar serege: még lila s már fekete.
Éjre csukódnak az aklok, jönnek az éjjeli baglyok,
csöndben a törpe tanyák, félnek az édesanyák.
Sápad a kék hegytábor, fátyola távoli zápor;
szél jön; csattan az ég; porban a puszta vidék.
Szép est a szerelemre: jövel kegyesen kebelemre;
sír és fél a világ; jer velem árva virág.

Mikor ölembe kaplak, zörren az üveges ablak!
Hajtsd a szivemre fejed; künn az eső megered.
Sűrűn csillan a villám; bús szemed isteni csillám.
Míg künn csattan az ég, csókom az ajkadon ég.
Ó, bár gyujtana minket, egy hamuvá teteminket
a villám, a vihar; boldog az, így aki hal.

A következő szonettet azért írom ide, mert közvetlen e levél írása közben támadt, amint láthatod.

Itália

Itália! tudom városaid csodálni,
hol dús sikátoron vidám nép bizsereg.
Lázas az ily szük út, mint testben kék erek,
s nemes, habár hanyag, szennyében is királyi.

Vonzanak íveid s tűnt fényed palotái,
árkádod, oszlopod, a sugaras terek,
hol elszédülnek az ideges emberek;
vonzanak a sötét toronylépcsők csigái.

De nem kékebb eged és a dombod se zöldebb,
mint honni dombjaink s a dunántúli ég,
e gömbölyű, szelid, szinjátszó kék vidék.

S olasz szív nem lehet emlékektől gyötörtebb
a vén boltok alatt, az ősök piacán,
mint én, ha földeden bolyongok, bús hazám!

Leoninusokat még akarok irni: örülök, hogy találtam egy formát, melynek múltja van ugyan a magyar költészetben, de jelenleg senkisem használja kivülem: legföllebb utánzóm! E formának (nem tudom, érzed-e a küldött versben, melynek vé-

ge kissé nehézkes) különös dekadens hangulata van – legalább ugy érzem.

121. JUHÁSZ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1908. aug. 26.

Kedves Mihályom,

én most úgy lógok Szeged és Nagyvárad közt, mint a próféta koporsója. Mindazonáltal valószínűleg Nagyváradon leszek – tanár és szinházi kritikus – 29-én. Leveledet nagyon köszönöm és érdemlegesen fogok rá Váradról vagy ahol leszek – válaszolni.

1. Antológiánk szeptemberben, a szezon kezdetével Singer és Wolfner bizományában meg fog végre jelenni.

2. Osvát Ernő, a *Nyugat* szerkesztője általam sürgősen kér tőled verset, prózát.

3. A *Nyugat* fizet, újabb, gazdagabb lett tartalomban, formában.

4. Az operettemet adni fogják. Pénz!

Nagy szeretettel ölel Horatiód

Juhász Gyula

122. „FOGARAS MESSZE VOLT..."

[...] Fogaras a régi Magyarország délkeleti csücskén feküdt, a természetes határt alkotó havasok alatt. Még a boldog, történelem előtti időben volt ez, a magyar földet egyetlen testként tartottuk számon, szinte mintha egy élőlény volna. Aki akkoriban már újságot olvasott, jól emlékszik az időjárásjelentésekből hogy az ország leghidegebb pontja Botfalu volt, nyomban utána Fogaras következett.

Fogaras messze volt. Mondhatnám, távol sarkvidékén e magyar glóbusznak. Mikor először odautaztam, meg kellett állapí-

tanom, hogy Velencébe hamarabb elértem volna. Brassóig vagy Szebenig kellett menni, onnan aztán kínos vicinális vitt még, hosszú órákon át. Én nem is igen utaztam egyfolytában, megszálltam Kolozsvárott vagy Szebenben. Volt úgy, hogy megnéztem útközben Tordát is. Ettem elég tordai pogácsát. Jártam föl és alá, a vasúti góchelyek peronán, Tövisen vagy Aranyosgyéresen. A hegyek mind morcabban néztek le rám, és elém sorakoztak. Mire Fogarasig értem, egy szikrázó fal állott előttem, kemény óriások sora, mely minden utat elzárni látszott.

Itt voltam a világ végén. Túlnan már a Balkán kezdődött, az idegenség. Sőt ez is már egy kicsit Balkán volt. Már Balkán, de egyúttal még Erdély, tündérkert [...]

123. „NEM VOLT NÁLA NAIVABBUL EURÓPA-HÍVŐ"

Fogaras, ahová úgy indult, mint a nagy római, Ovidius, száműzetésének színhelyére, Tomiba, (s ahová augusztus 27-én érkezett meg) sokféle élménnyel ajándékozta meg. A „zord havasok gyűrűjében" élő város, a település közepén terpeszkedő „kövér" és „kedélyes" várral egyrészt Erdély történelmét idézte: Apafi Mihályt, „aki ebben a várban ült, ivott, dorbézolt, végtelen éjeken át", Béldi Pált, aki a tömlöcrácsot rázva zsoltárokat énekelt reggeltől estelig. Mayláth István vajdát, akit a török álnok csellel fogott el itt. Fogaras másrészt a századelő világát tárta Babits elé. Három nép: a magyarok, a szászok, a románok közös életét. A magyarok főként hivatalnokok voltak, megyei urak, ittak és kártyáztak, a közeli rétekre vadászni jártak, vagy a városka egyetlen kávézójának teraszán bivalytejes kávét szürcsöltek. A szászok másként éltek, turistaegyletet alapítottak, a Negoj morc rengetegébe kirándultak, távolabbi hegyekbe merészkedtek, dalárdát szerveztek. A környékbeli falvakban többnyire románok laktak. Házaikon nem volt kémény. Ajtó-ablak résén és a tető szalmáján tódult ki a füst. Gyerekeik ebből a világból kerültek be a fogarasi gimnáziumba tanulni. Babits, az

„Európa-hívő", minden sovinizmus ellensége, a kultúra őre, esetleg papja, amint magát több, ekkori versében és nyilatkozatában mondta, úgy képzelte, azért érkezett ide, hogy segítse ezeket a szegényeket „kiemelkedni egészségtelen, puliszkás életükből"[...]

Sipos Lajos

124. VÁSÁR

Friss hótól pöttyös bárányból süveg,
vásári pénz koppan a durva markon.
Kilógó ing, zord búsa szemivek,
s római szó kopik a szennyes ajkon.

Sötét örménnyel alkud az oláh,
szekérre szórva hosszuszőrü szűre;
kis kutya béfut a szekér alá
s gyáván vonít a tarka népsürűre.

Elül is kötény, hátul is kötény,
jön vastaglábu asszony sárga arccal
át a tér hóval rácsozott ködén,
kész alkuharcba szállni száz piarccal.

Magyar szó végre. Kis székely gyerek,
füle se látszik süvegtől, subától,
pirulva, boldog arccal ténfereg,
hol új csodát igér az ócska sátor.

Sátorban a gondolatolvasó:
ki bé mer menni, bámulhatsz a merszén.
Hegyes könyök lök s éles, cifra szó:
Au, a cigányok!...zsebbe' még az erszény?

Láthatsz sok pópát, hosszú szép szakállt,
kirakva sok ügyetlen, cifra képet,
míg a Nemere éles hangja vált,
s füleket festve fütyüli a népet.

Messze a tiszteletes nagy hegyek,
égbenéző társai agg Negojnak,
melyekre nem vet senki most ügyet,
lassan a bús ködökkel egybefolynak.

1908. aug. vége
A Hét, 1908. dec. 27.

125. LENKERT U. 9.

„Régen ez az utca, mikor Babits Mihály itt lakott, Lenkert utca volt. Én most a hetes szám alatt lakom, a mellettünk lévő ház az apám testvérének a háza volt, Tomtschkó Idáé [...]

A nagynéném férje meghalt, özvegy maradt, nagyon kis nyugdíja volt, ezért azt a szobát kiadta a tanár úrnak, s azután is, lakóknak. A szoba berendezésére emlékszem, azután is az a berendezés maradt. Volt egy vaságy, fönt szép rézgombokkal. Az pont, ahogy az ember bement, az ajtó mögött volt. Utána volt egy szekrény, akkor volt az ablak az utca felé, két ablak volt. A két ablak között volt egy kisállvány, virágoknak, de könyveket is, mindenfélét tartott ottan a tanár úr. Egy asztal a másik falon. Ott volt egy közlekedőajtó is a másik két szobához, ahol a nénémnek volt még a két szobája. És volt ott még egy ottomán, egy olyan kis divány. És az ajtó mögött mindjárt, bal kéz felől, ahogy bement az ember, ott volt egy kályha. A kályha mellett volt egy fehér, festett, vas mosdó. Alul volt a vizeskorsó. Egy tükör is volt ottan. És utána is így volt a szoba."

Közli Illés Sándor

Irodalomtörténeti Közlemények, 1997/5-6.

126. „...MAGÁNYOSAN, VISSZAVONULTAN ÉLT"

[Babits] A városban magányosan, visszavonultan élt. Társaságba, családokhoz nem járt, esténként nem maradt ki. Az idegenek feszélyezték, hűvös, tartózkodó, zárkózott embernek ismerték. Ő sem titkolta, hogy Fogarason nem érzi jól magát. Amikor csak tehette, utazott haza Szekszárdra, szüleihez. Fogarason az iskolához közel bérelt lakást. Amíg a Bethlen utcai régi épületben tanított [akkor feltételezhetően a Lenkert utca 30-ban vett szállást, másodjára] a néhai Lenkert utca 9. szám alatti házban, özvegy Tomtschkóné Olmützer Ida házában lakott [...] A gimnázium Brevoj-parti új épületét 1909 nyarán adták át, ősszel már ott kezdődött az új tanév. Ekkor Babits átköltözött az új épület mellé (a mai Iskola utcába), egy világos, földszintes házban bérelt csinosan berendezett szobát. Ezt a házat azóta lebontották.

Két tanártársával együtt naponta a Mexikóban (mai Erdély vendéglő) ebédelt és vacsorázott, reggelizni pedig a főtér északi oldalán lévő Chiba-féle cukrászdába tért be.

A Főgimnázium akkori értesítői szerint tanárként sokoldalú tevékenységet fejtett ki. Kötelező heti óraszáma 18 volt, ebből ténylegesen 16-ot tanított, hozzájött egy óra osztályfőnökség és egy óra könyvtári munka. Tanított magyart, latint, görögpótlót és görögöt is. Ezenkívül előadással szerepelt a Szabad Líceumban. 1908-ban ötödikesek osztályfőnöke lett és három éven keresztül irányította őket. Szigorú tanár volt. [...]

Salló László

127. A NAGYVÁRADI ANTOLÓGIA

[...] [Antal Sándor szerkesztésében, előszavával és bevezető portréival] Ady Endre, Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Juhász Gyula és Miklós Jutka költeményeit gyűjti össze első kötete számára *A Holnap* [...]

Az eredetileg *Hétmagyarok* címen tervezett gyűjtemény igen gyorsan, augusztus végére elhagyja a sajtót. A szép kiállítású, alig kétszáz oldalas kötet közel fele Ady verseit tartalmazza [...]

A nagyváradi antológia igazi felfedezettje Babits.

És itt Juhász érdemeire igen nyomatékosan rá kell mutatnunk [...]

„Ő volt – vallja Babits Mihály fél emberöltővel később – az én felfedezőm. Szinte erőszakkal cibált magával együtt, az úgynevezett nyilvánosságra. "

Lakatos István

128. A SEMMI KÖLTŐJE

[...] Egy csomó külső körülmény, meg a saját szemlélődő, okoskodó énje a semmi költőjévé, nihilistává tették Babits Mihályt. Környezetében mint ember, eltörpült. Vidéken ugyis sok a tekintélyes nagy ember. Sok a jó író, jó szónok, furfangos ügyvéd. Még az olyan költő sem számít, akinek versei megjelennek. A kinek nincsen díszesen rendezett hullámos haja, aki inkább hasonlít egy vidéki cigánybanda második kontrásához, mint Ábrányi Emilhez, az ilyen költő állandó gúny tárgyává zsugorodik össze. A sémi fajta ilyenkor szatírával áll bosszút. Babits ellenben nyugodtan, dac és kétségbeesés nélkül áll meg és gondolkozik.

Antal Sándor

1908. szept. 1.

129. THEOSOPHIKUS ÉNEKEK

I. KERESZTÉNY

Bizony, bizony, sötét az élet
és nincsen benne semmi jó,
s majd eljövend a nagy itélet,
hol törve lészen a dió.

És aki gonosz, balra térend,
és jobbra áll az, aki jó,
és kürttel harsan az ítélet,
a nagy Annunciáció.

A Fiúisten trónra száll,
árnyat vet az örök szemöldök;
sír a dús gaz, sivít az ördög.

Az angyalok harmónikálnak,
a szentek körben térden állnak
és Cecilia zongorál.

II. INDUS

A fény alatt, az ég alatt, a lég alatt,
a fény alatt, a lég alatt, a jég alatt,
a fény alatt, a kék alatt, a zöld alatt,
a fény alatt, az ég alatt, a föld alatt,
a fény alatt, az árny alatt, a láng alatt,
a teknősbéka és az elefánt alatt
a lenti durvább semmiségre vánkosúl
egy óriási isten arca súlyosúl,
egy isten óriási arca tartja fenn
szemöldökével a mindent a semmiben,
s szemöldökét folyvást mozgatva egyaránt
mindent egyhangú és örök mozgásba ránt.
Kimérten mint az óra, némán mint a kő,
örök-busásan, mint maga a bús Idő.
Tiktak, tiktak, tiktak, tiktak, tiktak, bizony
betegen fekszik a világ e vánkoson,
e kőkemény istenkoponya vánkosán
fekszik a vak világ betegen, ostobán,
és óriási keble lázasan piheg. –
Ki érti meg ma énekem, ki érti meg?

S ki tudja, mert én nem tudom, hogy mit jelent?
S ki hiszi el, hogy jártam, jártam odalent?
Hogy jártam ott, hol nincs világos, nincs sötét,
és láttam azt az arcot és szemöldökét,
amelynek ütemére a világkebel
piheg...Én jártam ott.
És nem rémültem el.

1904. szept.
A Holnap, 1908. szept. 1.

130. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Fogaras, 1908. szept. 24.

[...] Levelezőlapjaidat kézhez vettem, valamint a *Holnap* egy példányát. Igen köszönöm nagyváradi bajtársaidnak szíves üdvözletüket és soraikat. Bár a *Holnap*ban megjelent verseim újra olvasva kellemetlenül hatottak rám: hiszem, hogy nem fogok szégyent vallani azzal az X-szel, akit oly nemesen és szívesen fegyvertársul vettetek. Dutkát, Emődöt meleget üdvözlöm s kérlek, hogyha Balázs Bélának írsz, neki is add át üdvözletemet. Kún Jóska volt oly szíves és a *Holnap* egynéhány kritikáját elküldte számomra [...] A kapott kritikákat, ami az én darabjaimat illeti, elég furcsáknak és ferdéknek találtam [...] Csakugyan a pour épater les bourgeois elvei látszanak verseimen, amiket pedig nem vallok. Ez a sajátságos dualizmus életem és költészetem között, most hogy a nyilvánosság erős világításában látom, bánt kissé. Ami a *Holnap* általános hatását illeti, Ady bizony kimagaslik közülünk két fejjel [...]

A nyáron felgyűlt egy egész csomó versem (vagy hat) és sokkal jobbak az utóbbiaknál. Gondoltam rá, hogy elküldöm neked, de inkább lehető sürgősen beküldöm a folyóiratokba. Éppen ezért kérem az említett folyóiratok címeit. Lehetőleg nyilvánosságra hozom legjobb verseimet, hogy megnyerjem azokat is, akiket a *Holnap*ban megjelentek vadsága elidegenített [...]

131. A HOLNAP*

Hat fiatal nagyváradi költő, hetediknek Ady Endrét véve maga mellé *A Holnap* címmel verses könyvet adott ki. A könyvet összeállította, rendezte Antal Sándor, előszót írt elébe, általánosságban s külön-külön apró tanulmányokban méltatja *A Holnap* hét hősét. Ha elolvassuk *A Holnap*ot, gondolataink nem Dutka, Emőd vagy Miklós Jutka rímeihez térnek vissza, hanem Antal kis tanulmányaihoz, amelyek túlságos mély és komoly jelentőségeket aggatnak a hat ifjú alakra. (Ady Endrét mindjárt ki kell kapcsolni a társaságból, a Ma embere.)

[...] a bevezetések írója azt mondja egy helyen, hogy az egész mai líra Adytól való. Amennyiben az egész mai líra alatt *A Holnap* költőit értjük: igaza van. Mert csakugyan ezeknek apjuk, anyjuk, nagyapjuk: mindenük Ady Endre. Még Babits Mihálynak legkevésbé, de neki is. Szándékosan hallgattam Balázs Béláról, akit igazságtalanság volna e néhány verséről megítélni.

Tessék csak átolvasgatni Balassát, Csokonait és Petőfit, akikről azt írja *A Holnap*, hogy a „fiataljai társaságába tartoznak". Egy kicsit csodálkozni méltóztatik majd.

Nyugat, 1908. okt. 1.

Kemény Simon

132. A HOLNAPRÓL

[...] *A Holnap* irodalmi hitvallása az, hogy utánozzák Adyt. Kár, hogy ez a művészember mindig csak tág öblű gramofonok

* A hét költő könyvéről e szigorú ítéleteiben sok igazságon túl is figyelemre méltó cikk nem utolsó szavunk. A Babits Mihály nagy tehetsége csodálatos jeleinek felmutatása oly érdeme *A Holnap*nak, mely említetlenül nem hagyható. Minél komolyabban méltányoljuk bíráló illetékességét, annál inkább sajnáljuk, hogy elkedvetlenedésében a milieu iránt – azok mellett is bizalmatlanul s már sietve haladt el.
Szerk. [Osvát Ernő megjegyzése a *Nyugat*ban]

kíséretében hallja szavát. Ezek túladyendrézik magát Ady Endrét, és abba a furcsa helyzetbe juttatják, hogy ő, aki hadat üzen a tekintélynek és iskolának, tekintéllyé lesz és irodalmi zugiskolát alapít. [...]

Herczeg Ferenc

Új Idők, 1908. okt. 25.

*

[...] Ennek a kritikának igazi tartalma – akárhogy fogunk is hozzá – egy lehet csak: megállapítani, mit jelent a mai költészetben Ady Endre, mit hozott olyat, amit lehet továbbfejleszteni, mindenkinek tulajdonává tenni; mit változtatott az új verseken az, hogy ő itt járt közöttünk. Más szóval és egészen röviden: mennyi és mi folytatható Ady Endre költészetében. Az antológia itt kínos helyzetet teremt a bíráló számára: ha volt értelme, hogy kiadassék, ha van haszna, hogy megjelent, csak ez lehet, és mégis talán igazságtalanság most felvetni ezt a kérdést, amikor mégsem csak ők heten a mi egész új líránk, és amikor minden kiválasztás meghamisítja minden költőnek profilját úgy, hogy azokról közülük, akiknek itt olvastuk először verseiket, csak a saját ítéletük helyességével szembeni legnagyobb fenntartással és mély gyanakvással merünk írni [...]

Veszélynek mondják finom emberek is Ady hatását. Nem hiszem és nem is fogom hinni addig, amig nem látok nagy talentumot vergődni miatta. Most azt látom csak, hogy szárnyakat ad, és repülni képesíti az ő nélküle talán porban botorkálókat is.

Két nevet vegyünk ki ebből a nagyon általános megállapításbél, Babits Mihályét és Balázs Béláét. [...] Babits Mihály ritmusában megszólal valami, amit nálunk még nem lehetett hallani; valami vad gazdagság, a látások izzó részegsége és az érzések mélységes, komplikált és mégis töretlen primitivitása. [...]

Lukács György

Huszadik Század, 1908. nov. 1.

*

[...] A kritikák melyek *A Holnap*ról a lapokban jöttek, valósággal kétségbeejtő viszonyokat tártak fel. A dicséretek a hányásig ízléstelenek voltak, a támadások félreértők és felületesek. Mindazonáltal a támadások közt akadt egy, amelyet megérdemeltünk: egy goromba és találó szó. A Horkayné szava. Valóban irodalmi mozgalmunk kissé az ízléstelenség jegyében született s ezt legalább magunknak meg kell vallanunk, ha jövőre meg akarjuk edzeni magunkat e betegség ellen. Végre ilyesmi minden hasonló irodalmi lázadással vele jár: de mi komolyan akarjuk magunkat vétetni, s magunk is komolyan vesszük magunkat [...]

Babits Mihály – Juhász Gyulának

Fogaras, 1908. nov. 14 előtt

*

[...] Nincs közöm az úgynevezett magyar modernekhez, s az én állítólagos irodalmi lázadásom nem is lázadás. Ravasz, kicsi emberek belém kapaszkodhatnak, mert türelmes vagyok és kicsit élhetetlen, de oka ennek se vagyok [...]

[...] Se Balassinál, se Csokonainál, se Petőfinél újfélébbnek, modernebbnek nem tartom magamat. Különben is régen tisztázott dolog, hogy a modernek roppant szolid emberek: a jövendő klasszikusai. Nem vállalok semmi közösséget és sorsot azokkal, akik elfelejtettek magyarul is megtanulni. Nincs dolgom azokkal akik elolvastak néhány olcsó kiadású német könyvet s most ennek az árán meg akarják váltani a magyar irodalmat. Nincs közöm a betegekhez, impotensekhez s mindazokhoz a fiatalokhoz, akik engem jobban gyűlölnek Gyulai Pálnál, aki végre – tudom – nem is olyan nagyon gyűlöl. Ki vagyok, mi vagyok, mit jelentek, sem én, sem kortársaim nem dönthetjük el. De azt már jogom van kijelenteni, hogy a nevemben, cégérem alatt ágálló senkiket jobban utálom, mint általában engem szokás [...]

Ady Endre

Új Idők, 1908. nov. 15.

*

[...] ha jobban a szemük közé nézünk Apolló e fenegyerekeinek, e hisztériás zseniknek, rájöhetünk, hogy ők bizonyos tekintetben nem a holnap hősei, de már a Máéi sem [...] Szó ami szó, ezek a mi fiatal magyar uraink francia növendékek. Ott van Párizsban ilyen irodalom. Igaz, ott van hozzá feketemise is. Mondhatom zseniálisan magyarosították át a francia földben termelt parnasszusi virágokat. Ott, Párizsban, amely a legnagyobbszerű boszorkányüst a világon, amelyben fölváltva és egyszerre forr és bugyborékol minden jó és minden rossz, amely a legretteneteseb véglegeket úgy termeli, hogy szinte egymást érik sisteregve: ott ez természetes. Nálunk, a mi társadalmunknak, a mi világunknak idegen, mert úgy az izlés, mint a gondolkodás föltételei hiányoznak hozzá. [...]

Rákosi Jenő

Budapesti Hírlap, 1908. dec. 20.

133. OSVÁT ERNŐ TÁVIRATA BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1908. nov. 19.

Tisztelt Uram, kérem, küldje el nekem összes műveit

Híve
Osvát Ernő

134. A *NYUGAT* NEM A SEMMIBŐL NŐTT KI...

A történelmi tévképzetek közé tartozik, hogy a *Nyugat* 1908-ban a semmiből nőtt ki. Ha szemügyre vesszük az adatokat és a tényeket, akkor azt kell mondanunk, hogy mozgalmas és eleven, kiterjedt és szerteágazó, a könyvkiadás, színház és sajtó arányait tekintve mindenképpen jelentős szellemi életben született meg [...]

A zseniális nagy költő, Ady Endre és a korlátokat áttörő kö-

tet, az *Új versek* mellett kellett egy rendkívüli szerkesztő egyéniség, akinek hívó szavát elfogadják az irányba tartó írók. Ez a szerkesztő egyéniség volt Osvát Ernő. Aztán kellett egy éles tollú publicista, akit ismer és elfogad a közönség, és aki vállalja a viták vívócsörtéit. Ez a publicista volt Ignotus. Kellett egy higgadt, józan műbíráló, akinek véleményét írók és olvasók egyaránt méltányolják. Ez volt Schöpflin Aladár. Kellett egy megállapodott, idősebb író, aki köztiszteletben áll, és aki már azzal is segít, hogy használhatják a nevét. Ez az író volt Ambrus Zoltán. Kellett egy művelt irodalombarát, aki felkészülten tud visszaválaszolni kritikai támadásokra [...] Ez volt Fenyő Miksa. Végül kellett egy fiatalember, aki elég érzékeny ahhoz, hogy maga is író legyen, és elég érzékenység nélküli, hogy betöltse a szerkesztőségi mindenes szerepét. Ez a fiatalember volt Gellért Oszkár [...]

Kaffka Margit már a *Nyugat* előzményeiben is szerepelt [...] a prózaírók közül elsők között lépett a munkatársak sorába Szini Gyula, Jób Dániel, Révész Béla, Cholnoky Viktor, Csáth Géza és Bíró Lajos, az idősebbek közül pedig Szomory Dezső és Heltai Jenő. A költők sorát Ady után Kemény Simon nyitotta meg, aztán Pásztor Árpád következett Gellért Oszkár és Ignotus társaságában. Juhász Gyula februárban, Kosztolányi, Balázs Béla és Szép Ernő márciusban, Babits novemberben, Tóth Árpád decemberben szólalt meg [...]

Kenyeres Zoltán

135. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1908. dec. 3–4.

Kedves Barátom,

kérem, hogy sürgősen küldjön kéziratot a *Magyar Szemlé*be, mely karácsony napján nagy dicsőséggel és igen igen sok pénzzel fog feltámadni. Mindent dúsan honorálunk. Öntől leginkább

eredeti, meg nem jelent verset szeretnék, de küldhet műfordítást és prózát is.

Sokszor üdvözli és válaszát okvetlenül várja régi barátja

Kosztolányi

136. „A VÉGLEGESEN ELFOGADOTT KÖLTŐSZEREP..."

[...] 1908 őszén [...] nyilvánvaló lett Babits számára, hogy Budapesttől távol nem lehet belőle filozófus, mint egyetemista társából, Zalai Bélából, inspiráló közeg nélkül nem művelheti a pszichológiát, nem kapcsolhatja össze a neki kedves két stúdiumot, a lélektant és a filológiát, nem készíthet doktori disszertációt Aranyról. Ehelyett – költő lesz. Sok minden terelte a poézis felé. Az 1905-től lassan, de mégis folyamatosan megjelenő versek. A teoretikusan sok vonatkozásban már kidolgozott poétikai modell [...] 1908 őszén Babits Mihályt a költészet felé sodorta *A Holnap* antológia zajos sikere és a *Nyugat* meghívása is.

A véglegesen elfogadott költőszerep külső bizonyítéka a szeptembertől decemberig készülő versek sokasága: a *Vásár*, a *Városvég*, a *Zrínyi Velencében*, a *Darutörpeharc* és a *Sugár* [...] Belső bizonyítéka pedig a *Zrínyi Velencében*, melynek központi gondolata a költőség és a költővé válás folyamata [...]

Sipos Lajos

137. ZRÍNYI VELENCÉBEN

Szent Márk dicső terén, melyet mélán tapostam,
valaha réges-rég egy másik bús magyar,
méltóbb költő mint én, és hős mint senki mostan,
tiport hatalmasan, ki tudta mit akar!

Ki tudta mit akar s nem tudta, hogy a rosszban
fogyhatatlan a világ s nem tudta, hogy hamar
ide vágy vissza a földről, hol bármi sorsban
élni és halni kell; mely ápol s eltakar.

Ezt mind nem tudta még s árva honára gondolt,
s döngött csizmája a márványon s lelke tombolt,
látván sok harci jelt ős ívek oldalán.

Alkonyfelhő borult lagunára, piarcra,
felhőn az angyalok készültek már a harcra,
melyre a holtakat felkölté Alderán.

1908 ősz
Nyugat, 1909. márc. 1.

138. HIMNUSZ IRISHEZ

Sötét van. Hol az ezer szín? Mivé lett?
Hol az ezer tárgy külön élete?
(Szín a különség, különség az élet) –
éj van s most minden tehén fekete.
Belém esett a világ és lett oly vad,
oly egy-sötét, hogy szinte már ragyog
s a lelkem indus bölcsességbe olvad:
nincs semmi sem, csak semmi van,
s e semmi én vagyok.

Egy-semmi! Minden-semmi! Színek nélkül
ragyogó semmi! Únlak, hagyj te most!
Sokszorzó lelkem veled nem elégül,
meddő szám, mely nem szoroz, se nem oszt.
Ért gyümölcs nedvvel, fejem telve vággyal,
vágyaim súlya nyomja vánkosom:

ah, nem békülök én unalmas ággyal
s Morpheus karjai között
Irisről álmodom.

Iris! te lelkem régi istensége!
hétszínű, gyöngyös, mint nektári kelyh,
ezerszínű, uszályos, égnek éke,
Iris, kinek ruhája pávapelyh,
Iris, kinek mosolyja a szivárvány,
színek bontója, koszorús hajú,
ívelt szeszély, ég hídja, tarka bálvány,
jer ontsd elémbe képeid,
beszédes színkapú!

Idézz fel nékem ezer égi képet
és földi képet, trilliót ha van,
sok földet, vizet, új és régi népet,
idézz fel, szóval *teljes enmagam*.
Királyt, papot, pénzt, nemes daliákat
s a daliával idézd fel lovát,
aljas gonosztevőt, tudós diákot:
a multak kövét érted-é
csiholni, mint kovát?

Költő-szemeddel többet lelsz te benne,
mint ásatagban egynémely tudós –
De ha ráuntál múltra és jelenre,
színek bontója, légy nekem te jós:
hiszen te fested, Iris, a világot
s ne tudnád, hogy ecseted merre fut?
Idézd fel, amit még egy szem se látott: –
a jövő falát érted-é
kitárni mint kaput?

Színek bontója, viharok barátja,
világ költője, tarka mint virág,
jer, kedvesebb nekem a Mája fátyla,
mint az unalmas-egy-való világ!
Vihar barátja, szép idő követje,
Junó követje, koszorús hajú,
világszínháznak kárpitos szövetje,
jer, ontsd elémbe képeid,
beszédes ívkapú.

1904. nyara
Nyugat, 1908. nov. 16.

139. „A FILOZÓFUSOK NEM IGEN FOGLALKOZTAK A SEMMI ESZMÉJÉVEL..."

[...] A filozófusok nem igen foglalkoztak a semmi eszméjével. Pedig gyakorta ez a filozófiai gondolkodásnak rejtett rúgója, láthatatlan mozgatója. Az elmélkedés első ébredése óta ez tol előtérbe, egyenesen az eszmélet tekintete elé, aggasztó problémákat, oly kérdéseket, melyekre nem szegezhetjük pillantásunkat anélkül, hogy szédülés ne fogna el. Alig kezdek filozofálni, máris azt kérdem, miért vagyok; és mikor észrevettem, hogy összefüggésben vagyok a mindenséggel, a nehézség csak meghátrált, most azt akarom tudni, miért van a világegyetem; és ha a mindenséget immanens vagy transzcendens Princípiumhoz füzöm, mely hordozza vagy teremti, gondolatom e princípiumban is csak pár pillanatra pihen; ugyanaz a probléma merül fel ezúttal egész szélességében és általánosságában: honnan származik, hogyan értsük, hogy valami van? Még itt is, a jelen munkában, mikor az anyagot mint a leszállásnak egy nemét, ezt a leszállást mint egy felmenőnek megszakítását, e felmenőt magát mint növést értelmeztük, midőn végül teremtő Princípiumot tettünk a dolgok mélyére, ugyanez a kérdés merül fel: hogyan, miért van inkább ez a princípium, mint a semmi?

Ha most elhárítom ezeket a kérdéseket, hogy hozzájussak ahhoz, ami mögöttük rejtőzik, ezeket találom. A lét úgy tűnik fel nekem, mint győzelem a semmin. Azt mondom magamban, hogy megeshetnék, sőt úgy is kellene lenni, hogy semmi se legyen, s aztán csodálkozom, hogy valami van. Vagy úgy képzelem, hogy minden valóság a semmire, mint szőnyegre van terítve: előbb volt a semmi, aztán a lét többletnek járult hozzá. Vagy pedig ha mindig volt valami, akkor kell, hogy a semmi annak mindig alátámasztóul vagy tartályul szolgált légyen, tehát nálánál régebbről való. Hasztalan van mindig tele a pohár, a folyadék, mely tölti, mégis üreset telít. Szóval nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy a teli az üres vásznára készített himzés, hogy a lét a semmire van téve és hogy a „semmi" képzetében *kevesebb* van, mint a „valami"-ében. Innen az egész misztérium.

Ezt a misztériumot meg kell világosítani. Kell, kivált ha a tartamot és a szabad választást tesszük a dolgok mélyére. Mert a metafizika megvető magatartása minden tartamos valósággal szemben éppen onnan ered, hogy a léthez csak a „semmin" át érkezik, s a tartamos lét nem tűnik neki elég erősnek arra, hogy a nemlétet legyőzze és magát tételezze. Kivált ebből az okból hajlandó az igazi létet *logikai* s nem pszichológiai vagy fizikai létezéssel ajándékozni meg. Mert a tisztán logikai létezésnek olyan a természete, hogy látszólag elég önmagának és pusztán az igazságban rejlő erőnél fogva tételezi magát. Ha azt kérdem, miért vannak testek, vagy szellemek inkább, mint hogy semmi se legyen, nem találok választ. De hogy az ilyen logikai elv mint A = A képes legyen megteremteni önmagát, öröktől fogva legyőzve a semmit, azt természetesnek látom. A táblán krétával rajzolt kör megjelenése magyarázatra szoruló dolog; ennek az egészen fizikai létnek magában véve nincs miből legyőzni a nemlétet. De a kör „logikai lényege", vagyis egy bizonyos törvény szerinti rajzolásnak lehetősége, szóval a meghatározás, már olyasmi, ami nekem örökkévalónak látszik; nincs se helye, se dátuma, mert sehol és sohasem kezdődött a kör megvonásának lehetősége. Tegyük fel tehát, hogy az a principium, melyen

minden dolog nyugszik, s melyet minden dolog megnyilvánít, ugyanily természetűleg létezik, mint a kör meghatározása, vagy mint az A = A axióma: a lét misztériuma eltűnik, mert a mindenek mélyén rejtőző levés akkor öröktől fogva tételezi magát, akár csak maga a logika. Igaz, hogy ez nekünk elég vaskos áldozatba kerül. Ha minden dolog princípiuma logikai axióma, vagy matematikai meghatározás módjára van, maguk a dolgok kénytelenek úgy lépni ki e princípiumból, mint az axióma alkalmazásai, vagy mint a meghatározás következményei és többé sem a dolgokban, sem a princípiumokban nem lesz hely a szabad választás értelmében vett hatékony okság számára. Éppen ezek a Spinoza, sőt a Leibniz-féle doktrinák végkövetkezései, és ilyen volt azoknak származása is.

Ha megállapíthatnók, hogy a semmi eszméje abban az értelemben, amint akkor vesszük, mikor a léttel szembeállítjuk, áleszme, akkor a problémák, melyeket maga körül támaszt, álproblémákká válnának. A szabadon cselekvő s kiváltképen tartamos abszolútum föltevésében nem volna többé semmi megütközni való. Az út meg volna törve az intuíció felé közelítő filozófia számára, mely a józan észtől nem kívánna többé akkora áldozatokat.

Lássuk tehát, mire gondol az ember, mikor a semmiről beszél? Megjeleníteni a semmit annyi, mint vagy elképzelni, vagy fogalmilag elgondolni. Vizsgáljuk meg, mi lehet ez a kép vagy ez az eszme? Kezdjük a képen.

Becsukom a szemem, bedugom a fülem, egyenkint kioltom a külső világból jövő érzeteket. Megtörtént. Minden észrevevésem eltűnik, anyagi világom csendbe és éjszakába merül. De én még vagyok, s nem tudom megakadályozni, hogy meglegyek. Még itt vagyok testem külsejéről és belsejéről érkező szervi érzeteimmel, mult észrevevéseimből maradt emlékeimmel, sőt a most magam körül teremtett ürességnek igen pozitív és igen teli benyomásával. Hogyan tüntessem el mindezt? Hogyan küszöböljem ki önmagamat? Ha szigorúan veszem, félretolhatom em-

lékeimet s feledhetek mindent egészen közvetlen multamig: de megmarad bennem legalább is a végső szegénységig fogyasztott jelenemről, azaz testem mostani állapotáról való eszmélésem. Mégis megpróbálok végezni még ezzel az eszméléssel is. Mindjobban legyengítem a testem küldötte érzeteket: ime már-már kialusznak; ki is aludtak s eltüntek az éjtszakában, ahol már minden elveszett. De nem! abban a pillanatban, mikor eszmélésem kialszik, felgyúl egy másik; vagy inkább már égett is, egy pillanattal ezelőtt gyúlt ki, hogy végignézhesse az elsőnek eltűnését. Mert az első csak egy másodikhoz képest, egy másodikkal szemben tűnhetett el. Csak akkor látom a magam megsemmisülését, ha akár akaratlan és eszméletlen, de pozitív tettel már előbb feltámasztottam magamat. Így hasztalanul igyekszem, akár kivül, akár belül, de mindig észreveszek valamit. Ha már semmit sem ismerek a külső tárgyakból, ez annyi, hogy a magamról való eszmélésembe bújtam; ha eltörlöm e belsőséget, eltörlése maga egy képzelt én számára válik tárggyá s ez az én ezúttal az eltűnő ént mint külső tárgyat veszi észre. Mindig van tehát akár külső, akár belső tárgy, melyet képzeletem megjelenít. Mehet ugyan egyiktől a másikhoz és képzelheti sorra a külső észrevevés semmijét, vagy a belső észrevevés semmijét, de a kettőt egyszerre nem, mert egyiknek távolléte alapjában véve a másiknak kizárólagos jelenléte. De az ember abból, hogy két viszonylagos semmi egymásután képzelhető, helytelenül azt következteti, hogy együttesen is képzelhetők. A következtetés képtelen voltának szembeszökővé kellene válnia, mert semmit sem képzelhetünk anélkül, hogy legalább is zavarosan tudomást ne vennénk e képzelésről, azaz arról, hogy cselekszünk, hogy gondolkodunk s hogy következőleg még megmaradt valami.

A minden megszüntetésének tulajdonképeni képét tehát a gondolkodás sohasem formálja. Az erőkifejtés, mellyel e képet megteremteni igyekszünk, egyszerűen ingadoztat egy külső valóság és egy belső valóság látványa között. Elménknek e külső és belső között való jövésmenésében van egy pont, mindkettőtől egyforma távol, melyben úgy véljük, hogy már nem vesszük

tudomásul egyiket s még nem vesszük tudomásul a másikat: itt alakul a semmi képe. Valójában mindkettőt tudomásul vesszük, mert arra a pontra értünk, ahonnan a két kép egyforma távol van, s az így meghatározott semmi képe dolgokkal teletöltött kép, mely egyszerre tartalmazza a tárgy és az alany képét s hozzá egy örökös egyikről másikra szökellést és a vonakodást attól, hogy véglegesen bármelyiken is megtelepedjünk. Világos, hogy ez nem az a semmi, amit a léttel szembeállíthatnánk, vagy odatehetnénk elébe vagy alája, mert hiszen ez a létet általában már magába zárja. De azt fogják mondani nekünk, hogy mikor a semmi képzete láthatóan vagy lappangóan belép a filozófusok okoskodásaiba, ez nem kép, hanem eszme alakjában történik. Meg fognak egyezni velünk abban, hogy el nem képzeljük a mindennek megsemmisítését, de azt állítják majd, hogy fogalmilag elgondolhatjuk. Értjük – mondotta Descartes – az ezeroldalú sokszöget, bár képzeletben nem látjuk: elegendő tisztán elgondolnunk szerkesztésének lehetőségét. Ugyanígy állanánk minden dolgok megsemmisítésének eszméjével. Nincs egyszerűbb, fogják mondani, mint az az eljárás, mellyel a megsemmisítés eszméjét megszerkesztjük. Tapasztalásunknak nincs egyetlen tárgya sem, amelyet eltüntnek ne gondolhatnánk. Terjesszük ki ezt az eltüntetést egy első tárgyról egy másodikra, aztán tovább, addig amíg tetszik: a semmi nem egyéb, mint e művelet határértéke. S az így meghatározott semmi valóban mindennek eltüntetése. Ime a tétel. Elég megtekinteni e formában, hogy észrevegyük, milyen képtelenséget rejteget.

A minden ízében elmealkotta eszme ugyanis csak akkor eszme, ha darabjai képesek együtt maradni: egyszerű szóvá fogyatkoznék, ha a képzése végett közelített elemek szétkergetnék egymást, amint tagról-tagra összegyülemlenek. Mikor meghatározom a kört, könnyen képzelek fekete kört, fehér kört, karton-, vas- vagy rézkört, átlátszó vagy tömör kört, – de nem szegletes kört, mert a kör származásának törvénye kizárja, hogy ezt az ábrát egyenes vonallal határoljam. Így elmém képzelhet eltüntetve bármely létező dolgot, de ha az akárminek elmebeli eltün-

tetése oly művelet volna, melynek gépezete azt hozná magával, hogy az egésznek részén és ne magán az Egészen menjen végbe, akkor az ilyen műveletnek a dolgok összeségére való kiterjesztése képtelenség, önmagának való ellentmondás volna s a minden eltüntetésének eszméje talán ugyanoly vonásokat tüntetne fel, mint a szegletes köré: nem volna többé eszme, hanem puszta szó. Vizsgáljuk meg tehát közelebbről e művelet gépezetét.

Az eltüntetett tárgy vagy külső, vagy belső: dolog vagy eszméleti állapot. Nézzük az első esetet. Gondolatban megszüntetek egy külső tárgyat: azon a helyen, ahol volt, „nincs többé semmi." – Semmi ebből a tárgyból, kétségtelen, de más tárgy foglalta el a helyét: a természetben nincsen abszolút üresség. Fogadjuk el mégis, hogy lehet abszolút üresség: nem erre az ürességre gondolok, mikor mondom, hogy a megszüntetett tárgy elfoglalatlanul hagyja helyét, mert feltevés szerint *hely*-ről, azaz pontos körvonalakkal határolt ürességről, azaz valami *dolog*-féléről van szó. Az üresség, melyről beszélek, tehát nem egyéb, mint ennek és ennek a határozott tárgynak hiánya, mely az előbb itt volt, most máshol van, s amennyiben nincsen a régi helyén, úgyszólván saját magának az ürességét hagyja maga után. Oly lény, ki nem volna megáldva emlékezettel vagy előrelátással, sohasem mondaná ki itt az „üres" vagy „semmi" szókat; egyszerűen azt fejezné ki, ami van és amit észrevesz; már pedig az, ami van és az, amit észrevesz, az egy vagy más dolognak *jelenléte* és sohasem bármiféle dolognak *hiánya*. Hiány csak emlékezni és várni tudó lény számára van. Emlékezett egy tárgyra és talán várta, hogy rátalál: mást talál és emlékeiből született várakozásában való csalatkozását úgy fejezi ki, hogy azt mondja, semmitse talál, a semmibe ütközik. Ha még nem is várta azt a tárgyat, akkor is e tárgy lehetséges várásában való csalatkozását fejezi ki, mikor azt mondja, hogy a tárgy nincs ott, ahol volt. Amit valóságban észrevesz, az a régi tárgy jelenléte újabb helyen, vagy egy újabb tárgy jelenléte a régi helyen; a többi, mindaz ami negatív módon oly szavakban jut kifejezésre, mint a semmi vagy az üres, az nem annyira gondolat, mint érzelem

vagy, pontosabban beszélve, a gondolat érzelmi szinezete. A megszüntetés vagy a részleges semmi eszméje itt tehát egy dolognak egy másikkal való behelyettesítése folyamán alakul, mihelyt ezt a behelyettesítést oly elme gondolja, mely jobban szeretné megtartani a régi tárgyat, vagy ezt az értékelést legalább lehetségesnek fogja fel [...]

Henri Bergson

1907

140. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1908. nov. 26. előtt

[...] mindig éjjel nappal eszembe vagy hogy oly sokat gondolok reád [...] én mily örömmel olvasnám hogy mit csinálsz? mennyire vagy elfoglalt, van e társaságod? Jó meleg e már a szobád? lesz e eléggé szellőztetve, helyreállították e már a villanyt? hát a fával csak ugyan lefőztek, már most tanuld meg mennyi az az öl, ha betudod bizonyítani talán a házi asszonnyal hogy csak fél öl volt, úgy talán még mindig utána mehetsz, és ha nem füttenek rendesen ijessz rájuk hogy ott hagyod őket [...]

141. ADY BABITSRÓL

[...] Babits Mihály nagy ember és nagy költő [...]

Független Magyarország, 1908. nov. 26.

142. KUN JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1908. dec. 1.

[...] írni akartam neked, ki utolsó levelem óta – nem kis örömömre – országos hírű poéta lettél. [...] A héten jöttem haza

Bpestről, hol sokat fordultam meg irodalmi és művészeti körökben s ahol egyébről sem beszéltek, mint a *Nyugat*ban megjelent verseidről, különösen a *Himnus Irishez* tetszett [...] Kiss Józsefnek is nagyon tetszett [...] szeretné, ha lapja állandó oszlopa lennél [...]

143. FOGARAS

[...] Otthon a könyvekbe temetkeztem, s mint valóságos időmilliomos, megtanultam görögül. Korán alkonyodott; az asztalomon kitárt Homéroszra lila árnyat vetett a Balkán havasainak visszfénye. Ha meguntam magam, átmentem a cukrászdába, s bivalytejes kávét uzsonnáztam, melynek színén nagy zsírgyöngyök úsztak. Néha oly hideg volt, hogy már a korcsolya se csábított. Egyszer defektet kapott a városi villanytelep dinamója, s egy hónapig tartott, míg a gépet Pestről pótolhatták. Ebben a hónapban gyertya mellett ültünk. A küküllei még sűrűbben ürült, a vaskályha vérvörösre izott, a gyertyák lobogtak és füstöltek. Künn tombolt a nemere. A kaszinó kártyaszobájában a vén dúsgazdag örmény kereskedők vitáztak filléreken. Úgy éreztem magam, mintha a Fekete tengernek nem is a partján, hanem a fenekén ülnék, egy rossz levegőjű búvárharangban. [...]

Nagy, magányos sétákat tettem Bethlenbe, Galacba, a környékbeli román falvak barbárul kékre festett házai közé [...]

Engem izgatott, hogyan élnek e barbár zsaluk mögött, e füstölgő házkupacokban. Sokszor beszélgettem tanítványaimmal, a fogarasi gimnázium vézna növendékeivel, akik ezekben a házakban születtek, vagy még messzebb, még eldugottabb falvakban, mert végérhetetlen területen Fogaras volt az egyetlen város, egyetlen iskola. Meglátogattam szállásaikat, ahol hármával-négyével aludtak egy vackon, s egész hétig éltek az ablakközben dugdosott hideg puliszkán, amit apjuk a hetivásárkor behozott számukra; soha húsféle, soha meleg étel![...]

Szerettem ezeket a fiúkat, noha volt bennük valami idegen-

szerű; szerettem különös csinosságukat, alattomos, szinte állati kedvességüket s az elhasználatlan népi energiát, amit bennük éreztem. Volt bennük valami idegenszerű, s mégis volt bennük valami mélyen ismerős is. Mozdulataikban, szemük csillogásában ugyanaz az ősi varázs babonázott, ami a székely balladákban, az erdélyi ételek ízében, tájszavakban, folyók és falvak nevében s az öreg székely iskolaszolga által használt félmúltakban, melyeket oly különös szenzáció volt eleven ajkakról hallani. Mint a népművészet s népzene gyűjtői, én is megilletődve pillantottam e gyermekszemeken át olyan mélységbe, ahol a kultúra még nem választja el egymástól a népeket, inkább összeköti; közös dalokkal, közös mesékkel, közös emlékekkel; s hol székely és román szomszédul és testvériesen őriznek valamit, havasaik félhomályában, amit mi már régen elvesztettünk.

Szóval szerettem a tanítványaimat, s örültem, hogy segíthetem őket művelődni s kiemelkedni egészségtelen, puliszkás életükből, melyben ha megmaradnak, elbutulnak, s harmincéves korukra elasznak, akár nővéreik, a bársonyszemű, hímzett pártájú, körülköténves fáták, akiknek festői viseletét s nosztalgikus szépségét annyiszor bámultam. Mégis nemegyszer eltűnődtem, szétnézve a fürtös, fiatal fejeken. Mi hozza e gyermekeket ide? S mi lesz belőlük, ha elhagyják az iskolát? Magyarokat nevelek vagy ellenséget? Kultúrát osztok-e vagy fegyvert? Én a magyarságban kultúrát láttam; de lehetetlen nem volt éreznem, hogy más nézőpontok is vannak. Az idő végzetes volt, valami készülődött, amit mi még nem sejtettünk. [...]

1937

144. „EGY KIS CUKRÁSZLÁNYT SZERETTEM."

Egy kis cukrászlányt szerettem egyszer minden csepp véremmel. [...] Emmának hívták a lányt, hideg volt, ostoba és közömbös: de szép! [...] Minden nap habos csokoládét ettem a

cukrászdában, csakhogy őt láthassam. Éhes voltam az asszonyra, de nem mertem lopni magamnak, a fizetett csókot utáltam, ott vergődtem hát az illatos torták között, szemmel falva, mit kezem nem ért el. Vizenyős ideálokban is hittem, s Emma volt cukrozott álmaim királynője [...] De egyszer rám mosolygott – mily egyszerűen történt mindez! – s másnap már eljött a lakásomra. Tüzes fiatal must folyt bennem vér helyett, majd megfojtottam veszett csókjaimmal [...] Szép teste mesebeli Eldorádó fiatal vágyaimnak [...] Csak tűrt engem, dühítően közömbös, ostoba kis nő! Úgy utazott ismeretlen városba, hogy még csak nem is említette célját, s búcsúcsók nélkül hagyott itt engem, magányos, szomorú kis hónapos szobámban [...]

1937

145. SUGÁR

Hogy bomlanak, hogy hullanak
a fésük és gyürűs csatok:
ha büszkén a tükör előtt
bontod villanyos hajzatod!
Ugy nyúlik karcsú két karod
a válladtól a fürtödig,
mint antik kancsó két füle
ha könnyed ívben fölszökik.

Ó kancsók kincse! drága kincs!
Kincsek kancsója! Csókedény!
Hozzád hasonló semmi sincs,
szent vággyal nézlek téged én!
Eleven kancsó! életé,
kiben a nagy elixir áll,
amelytől élő lesz a holt
s a koldus több lesz, mint király.

Hogyan dicsérjem termeted?
A pálmafák, a cédrusok,
az árboc és a liliom –
az mind nem él, az nem mozog...
De benned minden izom él,
idegek, izmok és inak,
titkon mint rejtelmes habok
szélcsöndben is hullámlanak.

Amerre jársz, a levegő
megkéjesül, megfínomul,
s miként dicsfény a szent köré
testedhez fényköddel borul.
Kályhában fellobog a láng,
falon az óra elakad,
ha büszkén a tükör előtt
kibontod élő derekad.

1908 okt. vége – nov. eleje
Nyugat, 1909. márc. 1.

146. KOLLÁNYI BOLDIZSÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Nagyvárad, 1909. jan. 14.

[...] *A Holnap* múlt heti ülésén elhatározta, hogy egy újabb Antológiát ád közre. [...] Teljes szeretettel kérem tehát Önt legyen szíves 15 verset, olyan összeállításban hozzám küldeni, ahogyan akarja, hogy azok megjelenjenek[...]

147. JUHÁSZ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Nagyvárad, 1909. január 27. után

[...] Rákosi Jenőtől Kenedi Gézától Lampért Gézáig és Szabolcska Mihályig mindenki rólad ír, beszél, dalol és dadog, a

*Nyugat*nak – akarod, nem akarod – szellemi primadonnája lettél és Kis József azt mondotta rólad nekem – már ő is – hogy *nagy* poéta vagy! És szívesen közöl tőled a *Hét*ben [...]

A Holnap rajongó szeretettel, tisztelettel üdvözöl! Február végén új antológia készül Ady nélkül, elöl te leszel, add beleegyezésedet és válogass ki ide 15 verset, lehetőleg pár egészen újat! Mit szólsz [...] ahhoz az egész őrülten nagy irodalmi kavarodáshoz és forradalomhoz, amely *A Holnap* révén keletkezett és tombol? [...]

148. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Fogaras, 1909. febr. 2.

Levelet kaptam (már régen) egy Kollányi nevű úrtól, aki kér hogy küldjek neki az új *Holnap* részére 15 verset. Írtam neki, hogy az ő címét s nevét sem tudván biztosan a verseket neked küldöm. De elkéstem: beteg is voltam, dolgaim is voltak; féltem is, hogy az illető versek közzététele nagyon is nagy kritikai lármát fog csapni igen-igen modernek s ez engem igen bosszant. De nem tudok máskép írni...nem mindig...Ha írsz, *azonnal* hogy a versekre még szükség van, s az új *Holnap* nincs még kész nélkülem: küldöm őket, azóta letisztáztam. Régebben neked küldött kéziratairól is *adj hírt*, ha mást nem, hogy elvesztek. Dühöngök hogy akaratom ellenére gyenge kezdő műveimet közlik a lapok; a jókat meg nem. *Felelj!* Semmiesetre sem akarok úgy küldeni írást, hogy *ne kapjam vissza.*

Babits

149. FENYŐ MIKSA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1909. febr. 8.

[...] A *Nyugat* mint kiadóvállalat néhány verses és néhány elbeszélő (2 1/2–4 íves) füzetet akarna kiadni. És pedig úgy ter-

vezi, hogy elsőbb három verses füzettel jelenne meg: Ignotus, Kemény Simon és az ön verseit adván [...] Minthogy a füzeteket már márczius közepén szeretnők hozni: nagyon kérjük, szánja el minél előbb a dologra magát és küldje el a verseket [...]

150. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1909. febr. 28.

[...] Ma délután Biró Lajos Budapesten volt. Átutazott s holnap ismét visszamegy Berlinbe. Egész délután vele voltam s egy kávéházban meghánytuk-vetettük a mai magyar irodalom sorsát és rólad, Te rólad beszélt majdnem egész idő alatt. Velem közölte s engem kért meg, írjam meg nevében, micsoda elragadtatással olvassa minden sorodat [...]

Egyébként nem értem elkeseredettségedet. Én Barátom, én lehetnék elkeseredve „a megállapodott hírnevű író", akiről azt mondják: igen – De a te pályád szeszélyesen kanyargó fölfelé kigyózó vonala büszkeséget kelthet benned és irigységet mindenkiben, bennem is. Kaphat-e többet valaki, mint te? Az egész fiatal Magyarország terád tekint. [...]

Országos Széchényi Könyvtár

151. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1909. márc. eleje

[...] Verseidet átadtam Andor Józsefnek, a szerkesztőnek, de az eredeti nem tetszett neki és nem fogadta el. Teljesen nemintelligens ember. A lapot pedig igazán úgy szerkeszti, mintha szemetesvillával hányná össze [...] Versedet tehát elkértem és – utólagos engedelmeddel – átadtam Osvátnak, aki nagyon kíváncsi volt reá. Most a *Nyugat*ban fog jönni. Elfogadott műfordításaidért járó honoráriumot pedig még holnap útnak indítom. [...]

152. *A HOLNAP* ÚJ VERSEI

[...] A nagy magyar Gaea vajúdik itten s a világ legmagasztosabb eseménye közben fagyasztó sikoltásokat hallunk. A nagy magyar Gaea nyögései ajzották fel a poéták húrjait – cinikus füleknek lehet csak kedves a mások szenvedése. Új világok születésének lettünk szemtanúi.

Nagy, idegen bűnök vezeklője a költő. A nemzet felébredt lelkiismerete sír Ady Endre lantján. – Egész nevelési rendszerünk és kispolgári társadalmunk csődje tükröződik vissza Juhász költészetén [...] Dutka pasztellszerű, üde szinein keresztül is átborong valami szláv bánat; Balázs Béla egész világfelfogását tükrözteti szerelmén keresztül [...] Miklós Jutka közelében érezzük a jövő Asszonyát [...] Emőd Tamásban a régi Kálvin-szirt ereje, sajátos, impozáns egyszerűsége, becsülete kér szót [...] És végül, véletlenül végül, mert ki akarna itt osztályozni, Babits Mihály hindu világszemlélete. Néha úgy tetszik nekünk, mintha a modern epikus megjelenését látnánk, de az abszolút nyugalmat szarkasztikus éllel zavarja fel gúnyja, mintha ő maga kéjelegne a hiábavaló világrend megzavarásában. [...]

Kollányi Boldizsár

Nagyvárad, 1909. márc. 15.

153. *A HOLNAP* ÚJ VERSEIRŐL

Hogy mi van a boltjukban? Istenem, semmi kulturmissio. Mert néhány jó vers és több rossz vers csak nem kulturmissio? Ez majd minden verseskönyvnek őskritériuma. A jó versek szerzői között van – Adyról fölösleges beszélnünk [...] Emőd Tamás. Ez talpig tehetséges poéta. Alig várjuk, hogy a nagyváradi versesbolttól függetlenül írhassunk róla. Kevésbé várjuk ezt – lévén a kellemetlenkedés nem mesterségünk – Babits Mihállyal szemben, akit igen tekintélyes kritikusok úgy állítanak be, mint

egy kivételes tehetséget; holott az itt kapott versei, amennyiben jók, nem közönséges intelligenciára valló, kigondolt poémák, szív, lendület, ritmus nélkül [...]

[név nélkül]

Pesti Hírlap, 1909. ápr. 18.

*

Az ugynevezett holnaposok kiadták második kötetüket, amelyben jóformán ugyanazok a nevek szerepelnek, melyek az elsőben voltak, élükön Ady Endrével. A kötet szomorú, némely részében lesújtó hatást tesz az emberre [...] Akik az elsőben hóbortosoknak látszottak, itt már mániákusoknak nézzük. Ott még remélhette az ember, hogy tehetségük ki fog vergődni megrendült idegrendszerük okozta hallucinációikból, itt már rendszert csinálnak őrültségükből [...]

Rákosi Jenő

Budapesti Hírlap, 1909. máj. 20.

*

[...] A zaj, mely e társaság föllépését fogadta, talán tulzott is volt, elvégre nem történt egyéb, mint hogy hét fiatal költő együtt, egy almanachszerű kötetben adja ki verseit, bizonyos rokon törekvések alapján, mondjuk programszerűen. A sok vita folyamán aztán *A Holnap*ot megtették gyűjtőfogalomnak, s értették rajta az egész fiatal irodalmat, amely – a fiatalság örök szokása szerint – ellenzékül lép fel a régivel szemben s a fiatal temperamentumhoz illő hevességgel ostromolja a nyilvánosság kapuit. Ez azonban tévedésre vezet, mert *A Holnap* csak egy része az irodalmi fiatalságnak s egész serege van rajta kívül, sőt bizonyos tekintetben ellene is a fiatal irodalom erős legényeinek s róla magáról sem lehet bizonyos nagyon tág határvonalakon kivül azt mondani, hogy valami egységes programot képviselne. Alig köti össze egyéb, mint hogy egy-két pontján a magyar élet aktuális kérdéseinek hasonló a felfogásuk, a formák alakításá-

ban, témákban, nyelvben többé-kevésbé uj nyomokat igyekeznek találni s végül valamennyien Ady Endrét vallják vezérükül. Ez az utóbbi dolog bajt is hozott a fejükre, rájuk zudította az utánzás vádját. S kétségtelen, hogy ez a vád nem is alaptalan, csak tulságosan ki volt élezve. A mostani második könyvben [...] reminiscentiáról legfeljebb egyik-másik versében lehet szó. Mind a hét költő különálló, többé-kevésbbé erős egyéniség. [...] Babits Mihály elsősorban a nyelvnek, mint a költői alakítás eszközének virtuóza egészen a szavakkal való játszásig; igen erős intellektusa uralkodik fantáziáján és érzékenységén, a gondolatoknak megvan nála az a lendülete, a mely hangulatokat fest és fantáziát serkent, sajátképen intellektuális lirát csinál, de nem mindig tudja elkerülni a kiszámítottság veszedelmét, néha pedig bogarasnak, különczködőnek látjuk. [...]

Schöpflin Aladár

Vasárnapi Újság, 1909. ápr. 25.

154. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

Berlin, 1909. ápr. 22.

[...] *Nyugat*ok után lázasan nyúlok – verseid miatt. Szebbnél szebbek. Szegény fiú, nagy poéta te – micsoda komisz életből írod a te szép verseidet. Ne hidd, hogy Ignotus haragszik reád, vagy nem szeret. Csak szereti Babitsot is. Ezt én is megteszem. Ami nem von le semmit irántad érzett bámulatomból és abból az érzésből, hogy számomra ma te vagy: Magyarország [...]

155. ADY

Sajátságos dolog, hogy az utánzókat éppen az utánozhatatlan egyéniségek vonzzák a legjobban. Ilyen utánozhatatlan egyéniség Ady. Minden, ami jó benne, megtanulhatatlan [...]

Magyar tehetség: ez az első szál. Magyar környezet, magyar minták érlelték. Ez kipusztíthatatlan. Senki sem akarta annyira kipusztítani, mint Ady. E sajátságos léleknek egyik fő vonása valami dac. Magyar vonás. S ennek a magyar dacnak ebben a mai világban így kellett fejlődnie. Elszakadni, mindenáron, Nyugatra! [...]

[...] Naiv a honátkozása, naiv a Párizs-szerelme, naiv a büszkesége. Ősmagyar és lírikus naivság van benne, amilyen Petőfiben volt, s ami bátorságot ad. Ez az egészséges naivság. Ady naivul és ősmagyar egészséggel hüpermodern, mint ahogy Petőfi egész naivul volt királyellenes és forradalmár [...]

De az életen túl egy sajátságos képzelt világa is van ennek az örökösen izgatott fantáziának. Ő is szimbolikus, mint minden költő; de nem áll meg a metaforánál: nála minden hasonlat allegóriává nyílik szét. A természet eleven előtte: gondoljunk a párizsi őszre, a havasokra a Riviéránál, jó Csönd hercegre. De éppúgy megelevenednek előtte az élet ismeretlen erői, s mindent valami sajátszerű, költői és élővilágításban lát: mondhatni, saját külön mitológiája van [...]

Övé a nyelv is, és gazdag: nyelv és képzelet egyek. Csak úgy dőlnek a jelzők és a mellérendelt igék: buggyan a szó: ez a gazdagság. Nyelve dacos nyelv, sokszor dacosan pongyola, máskor dacosan erős és néha tökéletesen tömör. Bámulatos kifejező árnyai vannak, s a szavak újszerű összerakásával a legfinomabb hatásokat tudja elérni. De ez a hatás majdnem mindig spontán és mesterkedés nélküli. Minden igazi lírikus veszedelme a modorosság; de ez a saját modora; Swinburne is modoros, Balassa is az. De aztán jön a legszükségesebb, a más-nem-lehet jelző, s egyszerre leszögezi a képet, a hangulatot, eltörölhetetlen. Feledhetetlen strófái vannak. S ez igazi, önként fakadó líranyelv annál őszintébb és megragadóbb, mert tökéletesen magyar [...]

Dacos és magyar és spontán a verselés is. Jambusban kezdte, mint minden mai magyar költő, és a jambust megunta, mint minden mai magyar költő. Pályája folytonos fejlődést mutat a *magyar vers* felé: az egész új magyar költészet iránya ez legyen. A közbeeső fok sajátos, utánozhatatlan szabad verselés volt,

melyet maga alkotott magának (meglevén benne a legritkább és legnagyobb költői tulajdonságok egyike: a formainvenció és a hozzávaló merészség): jambikus strófák szabályosan ismétlődő döccenésekkel vagy anapesztikus lejtésű s a fülnek egyáltalán nem kellemetlen hangsúlyos sorok. Majd, stílszerűség kedvéért, olyan versekben, mint a *Fölszállott a páva* vagy a *Hepehupás vén Szilágyban*, magyar versben írt, csodásan szonórus, telt hangzású ütemekkel. Lassankint, tán öntudatlanul, szabad versei is magyarosan ütemeződtek. S lám: azelőtt dacosan, úri módon, Petőfiesen pongyola volt verselése: most a magyar ütemek szoros zenét adnak, s vége a bizonytalan ringásnak, mely néha kissé émelyítő volt, a hajók ringásához hasonlatos. S a nyelv is nyert, erőben, szabatos hangzásban.

*

Adyt sohasem utánoztam, Adyt személyesen nem ismerem, Adynak irányát nem vallom, mert egyáltalán semmi költői irányt nem vallok, Adyról teljesen elfogulatlanul beszéltem. A *Nyugat* szerkesztője, midőn felszólított, hogy írjak lapjába valamit Adyról, egyszersmind kifejezte, hogy véleményem minden fenntartás nélküli elmondását kívánja. Íme. Megpróbáltam megkeresni a faculté maitresse-t Ady költészetében, és a lírikus és magyar *dacot* találtam annak. S talán először próbáltam elfogulatlanul, polémiátlanul elemezni azt a poézist, melyről még igen sokan és igen soká fognak beszélni és írni.

Nyugat, 1909. máj. 16. – jún. 1.

156. FENYŐ MIKSA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1909. márc. 26.

Igen tisztelt uram
Vagy:
„Fanyar gyümölcsök" vagy

„Írisz koszorújából". („Levelek" nélkül.) Az első címet Osvát kedveli, a másodikat Ignotus. Most döntsön ön.

A többiről jövő levelemben

Igaz híve

Fenyő Miksa

157. „BABITS MIHÁLY TALÁN A LEGNAGYOBB NYELVMŰVÉSZ..."

[...] Babits Mihály talán a legnagyobb nyelvművész és legtudatosabb nyelvvirtuóz költőink között. Az ő ezer színben csillogó képei az egész világot magukba képesek zárni; szavainak csodálatosan simulékony ereje nem érez határokat sehol sem, sehol valamit magától idegennek és kifejezhetetlennek. A legtöbb költő élményképességének vannak tematikus határai: bizonyos dolgok nem léteznek számára; Babits lírája számára nincsenek idegen dolgok sehol sem [...] És a kis kötet határtalan világának szinte a végtelenbe vesző kertjeként, ott az ezerszínben ragyogó Irisz himnusza és a másik oldalon feketeország izzóan sötét elégiája.

Lukács György

Huszadik Század, 1909. máj. 1.

158. FENYŐ MIKSA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1909. máj. 23.

[...] Tegnap küldtem címére egy postacsomagot 20 példánynyal. Ha többre van szüksége, küldünk még. A lapoknak mi küldünk. Azonkívül Juhász Gyulának és a *Szeged és Vidék*nek.

Most pedig engedje meg, hogy az ön privát dolgába avatkozzak. Küld ön e kötetekből Ignotusnak és Osvátnak? (Nem is szólván Fenyő Miksáról?) [...]

159. LEVELEK IRISZ KOSZORÚJÁBÓL

Levelek, vélemények, kritikák

[...] Köszönöm a figyelmet, már olvasgatjuk *sic itur ad astra.*

Kelemen Imre

Budapest, 1909. máj. 30.

*

[...] itt talált egy váratlan meglepetés, egy kötet vers Babits Mihálytól! Örömömben kiáltani szerettem volna. Mint az éhes farkas a prédára, úgy vetettem magam a kötetre és újra meg újra élveztem verseid eredetiségét, nyelvét, zenéjét és páratlan mélységeit [...]

Látod, ma egy éve még majdnem teljesen ismeretlen, immár nagyreményű büszkesége vagy a magyar irodalomnak[...]

Kun József

Szeged, 1909. máj. 31.

*

[...] A Pünkösdi ünnepekre nagy meglepetést, és kiváló örömöt keltett keblemben a te tudományos irányú *verses könyved* megküldött első füzete. Köszönöm becses megemlékezésedet, s adja az Ég! hogy hosszas és lankadatlan szorgalmu munkásságod ezen kitűnő gyümölcsét megérdemelt siker koronázza [...]

Újfalusy Imre

Szekszárd, 1909. jún. 2.

*

Hódolattal köszöntöm a bátor kalózt, aki e leveleket úgy tudta elrabolni Irisz koszorújából, hogy meg sem halványodott szent tüzük és égi ragyogásuk.

Miklós Jutka

Nagyvárad, 1909. jún. 2.

[...] sokszorosan köszönöm szíves megemlékezésedet – gyönyörködve olvasom a szép verseket [...]

Buday Dezső

Pécs, 1909. jún. 3.

*

[...] Könyvét szombaton kaptam meg Osváttól, a vasárnapomat egészen nekiadtam. De még sokszor, igen sokszor fogok visszatérni olyan versekhez, mint a – könyve e pillanatban nincs közelemben, csak emlékezetből és hiányosan sorolhatok föl, – *Sugár, Sírvers, Fekete ország, Hegeso sírja, Golgotai csárda.* [...] Magyarországon ilyen *első* könyve még senkinek meg nem jelent [...]

Gellért Oszkár

Budapest, 1909. jún. 7.

*

[...] számomra nagy öröm, hogy kegyed a világon van, s még nagyobb, hogy olyan hamar tudomásomra jutott [...]

Ignotus

Budapest, 1909. jún. 11.

*

[...] Babitsnak kultúr-szerelmei vannak, melyekkel nemcsak a verset, a formákat, a témákat, de ezeknek megcsináltatását, azt, hogy ő ezeket megcsinálja és meg tudja csinálni, úgy szereti, mint más az asszonyát. Pedantériája és tudákossága heves és teremtő, valósággal vizionárius. Tudományos törvényeket és képleteket hallucináló megérzékítésben úgy lát maga előtt, mint Kekulé látta (s így jutott rá a sztereo-kémiára) álmában a molekulákat [...]

Ignotus

Nyugat, 1909. júl. 1.

*

[...] Kiválóképen intellektuális lélek, minden az értelmen, a tudaton szűrődik át benne. De kiválóképen lirikus is, mert értelmének minden terméke, minden gondolat, minden megfigyelés, minden tudás külön, saját ritmust kap agyában, már érzéssé melegedve jelenik meg. Sokféle ismerete – bár inkább rejti, mint hirdeti – bámulatot kelt. [...] Ettől néha egy kis könyvtárszaga is van egyik-másik versnek, de ez sem zavarja meg az olvasót, mert mint egy lirikus egyéniség természetből folyó tulajdonsága jelentkezik. [...] [Nyelvművészete] tudatos, a szók értékének, hangzásának, szinező képességének pontos kiszámításán alapuló művészet. Mindenre megvan a kellő szava, a mely pontosan összevág azzal, a mit mondani akar: ebben a tekintetben szemmel láthatóan Arany Jánoshoz járt iskolába, a nélkül, hogy a közönséges értelemben vett tanitványnak tekinthetnők. [...] Két alapjellemvonásából származnak hibái is: néha mégse birja a gondolatot teljesen líraivá tenni s akkor értekezés-szerű, nyelvművészete pedig néha mesterkedéssé fajul. Ehhez járul egy kis különczködés, egy úgy látszik csaknem kizárólag belső életet élő ember aprólékossága, a melylyel tulságosan izekre bont minden keze ügyébe eső ötletet, olyanokat is, a melyeket jobb volna összefogni egy erős vonalban. [...]

Schöpflin Aladár

Vasárnapi Újság, 1909.

*

[...] A legkevésbé szemérmetlen, a régi értelemben, tudniillik, hogy lénye legbelsejéből legkevesebbet árul el: Babits Mihály [...] A nyelvnek és a verselésnek akkora művésze, hogy formájának olykor ijesztő tökéletessége nem egyszer szinte egészen elvonja figyelmünket verseinek tartalmától. Filozofáló hajlandóságú, régi korok lelkében áhitatosan elmerülő ember, akinek amellett fejlett érzéke van az élet parányi realitásai iránt is. Nagyívű lendület nincsen verseiben, sokszor valami hidegség és szárazság teszi rideggé vagy bágyadttá sorait, viszont gyakran

csodálatos szirmú, bár illattalan virágok kandikálnak ki mesteri rímeinek ágyából és sokszögletűvé csiszolt szavak gyémántjai csillognak ki holt kőzetekből. Egy hatalmas érzés bizonyára emberibbé és melegebbé bűvölhetné költészetét úgy, hogy talán – amire eddig nem volt eset – megindulást érezhetnénk majd olvastán [...]

Szilágyi Géza

Új Idők, 1909. júl. 11.

160. „EKKOR JUTOTTAM EL A GÖRÖGÖKHÖZ..."

[...] Egyetemi hallgató koromban filozófiai tanulmányoknak éltem, s verseimet szinte csak mellékteremtményeknek tekintettem. Filozófiai ábrándjaimról akkor kellett lemondanom, mikor vidékre kerültem, falura, ahol lehetetlen egy modern tudománnyal kapcsolatban maradni. Az aktuális tudomány helyét az örök költészet foglalta el [...] Jöttek a fogarasi évek, a három évig tartó remeteség, amikor csakis a könyvekben éltem ki magamat. Ekkor jutottam el a görögökhöz, – az angolokon át. Megcsapott Swinburne s más angol költők lázas, izzó görög hangulata, és úgy találtam, hogy ez a hangnem a magyar költészetből hiányzik [...]

Az igazi költészet [...] azért száll vissza a múltba, hogy röptében végigélje valamennyi elmúlt kor lelkivilágát, hogy leszálljon az emberi érzéseknek az ősidőkben fakadó gyökeréig [...]

Közli Bende László

Esti Kurir, 1928. jún 27.

161. A DANAIDÁK

Lenn a csöndes alvilágban, szellőtlen, bús alvilágban, asphodelosok között, hol asphodelos meg se moccan, gyászfa nem bókol galyával, mákvirág szirmát nem ejti, mert a szél ott mélyen alszik, alszik asphodelos-ágyban, mélyen alszik nem beszél,

hol a tók acéltükörként mozdulatlan elterülnek, pillák könnyen szenderülnek, mert a pillák legyezője, habszövetnek fodrozója sohase jár ott, a szél;

óriási amphorákba, alabastrom amphorákba ötven asszony, bűnös asszony karcsu vázát megmerítve, majd merítve, majd ürítve kárhozott bús ötven asszony mindörökre töltöget,

ötven kárhozott bús asszony óriási alabastrom amphorákba mindhiába töltögeti drága nedvét, drága Léthéből merített sohasem elég vizet.

Óriási karcsu gyászfák ágaikat sohse rázzák: [minden águk egy-egy lélek, öngyilkos bús régi lélek, mely most néma fán tenyész;

érzőn, mégis öntudatlan nyujtja lombát mozdulatlan, mozdulatlan és sötéten, át a réten,

át a réten, hol a Léthe (mert e rét a Léthe réte) száz belémosott bünöktől szennyes vízzel, elfelejtett ős bünöktől szennyes vízzel körbefolyva nem enyész,

nem enyész, nem ér tengerbe, hanem hétszer körbe-körbe, visszsza önmagába]: ottan ötven asszony kárhozottan ötven órjás amphorába mindhiába, mindhiába tölti könnyét és vizét,

majd merítve, majd ürítve, mindhiába, mert az ötven bűvös edény tölthetetlen, mint a tenger önmagától megapad és elhúzódik és az ötven bűnös asszony Léthe vizét alabastrom amphorákba mindörökre csak hiába tölti szét.

Ötven asszony, alabastrom testtel, ébenszínű hajjal érzőn, mégis öntudatlan öntögtve szakadatlan félig értett dalra kel,

ötven kárhozott bús asszony felvilágból lehozott és lelkeikbe visszajáró félig értett félemléket fojtott hangon énekel:

„Meggyilkoltuk férjeinket, ötven daliás nagy férfit és szerettünk, csak szerettünk, Isten tudja, kit szerettünk, vágykan-

csóból merítettünk, merítettünk, ürítettünk, fenn a zöldvilágu földön, az aranyos nap alatt –

Régi szavak járnak vissza elsötétült lelkeinkbe, mint sötétben nagy szobákba uccáról behullott fények; mit jelentenek? hiába próbálunk rá emlékezni; mit jelent az, hogy: *szeretni?* mit: *kívánni?* és *ölelni?* a homályban mindhiába kérdezzük az árnyakat.

Csak daloljunk: *Meggyilkoltuk* – s emlékezzünk: *férjeinket,* csak daloljunk, bár nem értjük, és merítsünk és ürítsünk; úgysem tudjuk abbahagyni; és daloljunk, bár nem értjük, mert különben némaság van, és a némaság oly félős! néma, rengeteg sötétség: a sötétség nem beszél –"

Igy dalolt az ötven asszony, ötven kárhozott bús asszony, egymáshoz mind oly hasonló ébenfürtü, alabastrom testü ötven testvérasszony így dalolt a Léthe-réten, lélekfák közt, mákvirág közt, óriási amphorák közt, Léthe mellett, hol a szél

lenn a csöndes alvilágban, szellőtlen bús alvilágban alszik asphodelosságyban, mélyen alszik nem beszél.

1910 eleje, febr. 19. előtt
Nyugat, 1910. márc. 1.

162. SWINBURNE

[...] A nagy költők, akiket a brit társaság felső körei adtak a világnak Byrontól Wilde Oszkárig, mind betegek és dekadensek. Hanem ez két különböző dolog. Könnyű kimutatni, hogy minden költészet, mert művészet, *már azért* dekadens. A művészet a teremtés folytatása: új kombinációkat teremteni, új képeket adni, új érzéseket költeni, újat, újat! Az a művészlélek, akiben új módon csoportosulnak a világtól nyert képzetek: a többiekétől eltérő módon. S a nagy költőnél új módon csoportosulnak a szavak is, hogy új képzet-egymásutánt költsenek az olva-

sóban. Minden nagy költő dekadens volt. Horatius nyelve nem dekadens-é? A görög antológia legtöbb darabja modern nyelvre fordítva: dekadens költemény. „Az ember őrült sár", „az ember fáj a földnek" – ki írta ezt? Valamelyik modern dekadens? Vörösmarty írta: Vörösmarty minden oldalán van ilyen. S Arany nincs-e teli dekadenciával, szóösszeforgatással, különködéssel? *A vén cigány* éppúgy dekadens költemény, mint a *Hídavatás*.

De e kor dekadens költői betegek is voltak. Betegségük a koré volt, s a neve talán pesszimizmus. S minden, ami a költők pesszimizmusával jár: fájdalmas titok, romantikus untság, megtévedt szerelmek. S Byron után, a Swinburne korában, a legdekadensebb, leglázadóbb s talán legköltőbb költő: a legbetegebb – Baudelaire volt [...]

Erotikus költővé fejlett ő maga is: a tüzes vágy, az emésztő szenvedély költőjévé. S folyton tanulva, az ókori, örök mintákon folyvást csiszolva előkelő lelkét, felkereste azokat az ókori erotikusokat, akikkel ő és Baudelaire rokon lelkek voltak. Szapphó emléke, alakja folyton kísérte költészetét. (Egyszer egy nagyon jellemző szót mond. „Szapphó költői töredékei csupa Jég és Tűz" – így ír híres önvédő iratában. Nem jellemző-e ez rá is?) Fölkeresi az antik szerelmi mítoszokat, a szenvedély mély szimbólumait [...]

[...] De még inkább meglepte az egész közönséget a kórusok formája. Elsősorban a nagy inventív képesség, mellyel egymaga annyi új metrumot talált fel, mint kortársai együttvéve nem, s az előtte élt angol költők közül is alig valaki. Kétségtelenül túlszárnyalta ebben mesterét, Shelleyt is. Ez invenció bámulatos stílérzékkel párosult: az általa alkalmazott rímes angol formák oly tökéletes görög hatásúak, mintha Aiszkhülosz vagy Szophoklész karénekeinek bonyolult formáit utánozta volna. Evvel összefügg az a csodás, széles, hömpölygő lírai lendület, mely e karénekeket s legtöbb költeményét jellemzi. Költeményei leggyakrabban hosszúak és hosszú sorokban: e hosszú sorok folyama csupa nagy, mindent magával ragadó zene. Mindent elborító zene: a tengerhez hasonlít. A tengerzúgáshoz, a szélzúgáshoz. [...]

Nyugat, 1909. febr. 1.

163. BABITS MIHÁLY – KOSZTOLÁNYI DEZSŐNEK

Szekszárd, 1909. júl. 8.

Kedves Barátom!

Boszorkányos esték c. könyved megjelenése alkalmából szívből üdvözöllek s a szép könyvet nagyon köszönöm. (Már a címe is szép.) Bocsáss meg, hogy többet nem írok, de a cimedet sem tudom bizonyosan. Én egy csomó dologba vagyok bonyolódva jelenleg itthon, 15-én Rómába megyek. Talán találkozhatunk valahol? Pesten nem volt időm hogy felkeresselek, s nem is tudtam, merre.

Szívből üdvözöl

Régi híved

Babits Mihály

Verseim egy példányát szabadkai cimedre küldtem. Megkaptad-e?

164. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1909. nov. 5. és 15. között

[...] A *Vasárnapi Újság*ban is hiába kereslek, pedig már alig várjuk mindig, de ugye nem dolgozol most olyan sokat, írd meg kérlek hogy van beosztva a napod és mennyi jut szabad levegőre? a napokban is hogy Pista olvasta miszerint mennyi neves irónk költőnk ideg gyöngeségben sinlődött sőt egyik másik agy lágyulatban halt el, egész éjjel nem aludtam annyira aggódtam mert te is megerőlteted magad, de ugye nincs semmi bajod? Irtál e Imre bácsinak Bimbisnek a neve napjára? [...]

165. RÉVÉSZ BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1909. dec. 3.

[...] Nagyon örülnék, ha Ön a *Népszava* Karácsonyi számába verset írna, bizonyára talál olyan poémát, mely nyíltságánál fogva inkább a mi egyszerű embereinknek való [...]

166. BABITS MIHÁLY – ELEK ARTÚRNAK

Fogaras, 1910. jan. 21.

Igen tisztelt Uram

Bocsánatot kérek hogy becses felhívására nagy elfoglaltságom miatt csak most válaszolhatok.

Költeményeimnek az antológia céljaira való átengedésébe természetesen készséggel beleegyezem és a választás jogát teljesen a szerkesztőre hagyom.

Magam a következő verseimet tartom a legjobbaknak és legjellemzőbbeknek:

Óda a bűnhöz
Himnusz Iriszhez
Sírvers
Golgotai csárda
Sugár
Feketeország
Esti kérdés

Maradok kiváló tisztelettel

Kész híve
Babits Mihály

167. BERGSON FILOZÓFIÁJA – A TEREMTŐ IDŐ

A XX. század első nagy metafizikai rendszerét francia ember adta a világnak: Bergson Henrik [...]

Bergson alapvető gondolata az időről alkotott felfogása. Kant szerint az idő is olyasvalami, mint a tér; szemléletünk egy formája, melyen kívül a valóság jelenségeit nem tudjuk elképzelni; de távolról sem önálló, külön létező és ható dolog. Ez helyes volna, ha az idő is közömbös irányú és egynemű volna, mint a tér, vagyis ha a jelenségek az időben is megfordíthatók lennének, mint a térben. Szóval, az idő nem változtatna a dolgokon semmit, s a dolgok minősége nem függne az időben való helyzetüktől. Valóban bizonyos fizikai tünemények ilyen megfordíthatók és visszafelé is megcsinálhatók: az idő rájuk nézve egynemű: akár előre, akár vissza.

De ha magunkba nézünk, látni fogjuk, hogy velünk a dolog nem így van. Mi minden pillanatban öregszünk, ami annyit jelent, hogy ránk nézve az idő minden pillanatban valami újat hoz, valami vissza nem térhetőt és visszafelé meg nem csinálhatót. A mi időnk csak egyirányú; az életet visszafordítani nem lehet. A mi időnk nem egynemű; sőt lényegileg különnemű: minden pillanatban más, új. A mi időnk teremt, újat alkot minden pillanatban.

Ez azért van, mert minden pillanatunkban benn van – tudtunkkal vagy anélkül – egész múltunk, sőt őseink egész múltja. A múlt nem halt meg, hanem hat reánk; él testünkben, lelkünkben; egész valónk az egész múlt eredője; minden jelen pillanat magában foglalja az egész múltat, és valamit ad hozzá. Eszerint minden jelen pillanat lényegileg különbözik az összes megelőzőktől, mert egyik sem foglalhatott magában annyit, mint emez, és sohasem térhet vissza *ugyanaz, éppen úgy,* ami már egyszer elmúlt. [...]

Nyugat, 1910. júl. 16.

168. „BERGSON MŰVEIT... MÉG 1908-BAN ISMERTE MEG..."

Bergson műveit Fogarason, s minden jel szerint még 1908-ban ismerte meg. Ekkor már rég napvilágot látott a filozófus

lélektana, mely a tér-idő probléma túlhaladására a tudat „tartam"-ának önmegfigyelésen alapuló, szabad lelki erőközpontja fogalmát vezette be; megjelent az előhívható és önkéntelen emlékezést megkülönböztető *Anyag és emlékezet*, mely múltunkat virtuális jelenné avatva a teremtő idő eszméjét föltételezte és a prousti emlékezés varázslatait is ihlette. Komikumelmélete nem hatott különösebben Babitsra, de *A teremtő fejlődés* a külső életben szakadatlan változás, a végtelen variációkban felszínre törő életlendület elvileg korlátlan ihletforrásával ajándékozta meg, és a tapasztalati valóságra még fogékonyabbá tette. Az új filozófiai hatást megkönnyítette, hogy James tudatfolyam-elmélete és Bergson lelki „tartam"-a közt szoros a rokonság, ahogy a bölcselettörténet erre rámutatott.

A bergsoni filozófia „szabadító" eszményének korai s legszemléltetőbb példája az *Esti kérdés*[...]

Rába György

169. BERGSON BABITSRÓL

[...] Volt egy nagyon nehéz ideje, amikor elrakták Fogarasra [t. i. Babits Mihályt], ott nem érezte jól magát. Ezt azért tudom, mert Fogarasra írtam neki. Abban az évben mi Párizsban éltünk [Dienes] Pállal, ahol Bergsont hallgattam. Egyik előadása után bementem hozzá, és francia nyelven felolvastam neki Babitsnak magyarul a *Nyugat*ban megjelent Bergson-ismertetését. Bergson nagy figyelemmel hallgatta, és azt mondta: ez annyira jó, hogy ha általánosan ismert nyelven volna írva, mindenkinek ezt ajánlanám, aki röviden meg akarná ismerni gondolatait. Hát képzelheti, hogy ezt azonnal megírtam Babitsnak. Nagy örömmel, postafordultával válaszolt. [...]

Vitányi Iván interjúja Dienes Valériával

170. ESTI KÉRDÉS

Midőn az est, e lágyan takaró
fekete, síma bársonytakaró,
melyet terít egy óriási dajka,
a féltett földet lassan eltakarja
s oly óvatossan, hogy minden füszál
lágy leple alatt egyenessen áll
és nem kap a virágok szirma ráncot
s a hímes lepke kényes, dupla szárnyán
nem veszti a szivárványos zománcot
és úgy pihennek e lepelnek árnyán,
e könnyü, síma, bársonyos lepelnek,
hogy nem is érzik e lepelt tehernek:
olyankor bárhol járj a nagyvilágban,
vagy otthon ülhetsz barna, bús szobádban,
vagy kávéházban bámészan vigyázd,
hogy gyujtják sorban a napfényü gázt;
vagy fáradtan, domb oldalán, ebeddel
nézzed a lombon át a lusta holdat;
vagy országúton, melyet por lepett el,
álmos kocsisod bóbiskolva hajthat;
vagy a hajónak ingó padlatán
szédülj, vagy a vonatnak pamlagán;
vagy idegen várost bolygván keresztül
állj meg a sarkokon csodálni restül
a távol utcák hosszú fonalát,
az utcalángok kettős vonalát;
vagy épp a vízi városban, a Riván,
hol lángot apróz matt opáltükör,
merengj a messze multba visszaríván,
melynek emléke édesen gyötör,
elmúlt korodba, mely miként a bűvös
lámpának képe van is már, de nincs is,
melynek emléke sohse lehet hűvös,

melynek emléke teher is, de kincs is:
ott emlékektől terhes fejedet
a márványföldnek elcsüggesztheted:
csupa szépség közt és gyönyörben járván
mégis csak arra fogsz gondolni gyáván:
ez a sok szépség mind mire való?
mégis csak arra fogsz gondolni árván:
minek a selymes víz, a tarka márvány?
minek az est, e szárnyas takaró?
miért a dombok és miért a lombok
s a tenger, melybe nem vet magvető?
minek az árok, minek az apályok
s a felhők, e bús Danaida-lányok
s a nap, az égő szizifuszi kő?
miért az emlékek, miért a multak?
miért a lámpák és miért a holdak?
miért a végét nem lelő idő?
vagy vedd példának a piciny füszálat:
miért nő a fü, hogyha majd leszárad?
miért szárad le, hogyha újra nő?

Az Újság, 1909. dec. 19.

OSZK Országos Széchényi Könyvtár

171. „AZ ALKOTÁS LEGSZEMBETŰNŐBB VONÁSA MAGA A BESZÉDFOLYAM..."

1909. december 9-én jelent meg *Az Újság*ban Babits majdani második kötetének, a *Herceg, hátha megjön a tél is!* című gyűjteménynek fontos darabja, az *Esti kérdés* [...]

Babits nem 1909-ben kezdte írni a költeményt. Az első 12 sor nem Fogarason, hanem korábban, feltehetőleg Szegeden készült. Erről a töredékről akkor nem tudta, hogyan fejezi be, „mi jön ki belőle". Amikor 1909-ben munkába fogta a korábbi versrészt, a 12 sort 53-ra növelte, a narratív vázban összefoglalható

közlés elemeit kiegészítette, összekapcsolta, átformálta, természeti, individuális, históriai és filozófiai képasszociációkkal, utalásokkal dúsította. A mű így bonyolult beszédfolyam eredménye is lett.

Az alkotás legszembetűnőbb vonása maga a beszédfolyam, az 53 soron át tartó, egyetlen mondatból álló szövegszervezés.

Az első 12 sorban az „est", a „bársonytakaró", a „dajka" motívumok az éjszaka közeledtét idézik. E rész vezérmotívuma a „bársonytakaró". Egyrészt rokonértelmű szóval is illetődik, „lepel"-nek mondatik, egészen pontosan négyszer, a rész utolsó három sorára pedig, ahol szimmetrikus helyzetben jön elő, minden szót magához vonz, másrészt magához kapcsolja a „dajka"-képzetet, mégpedig úgy, hogy átveszi a „dajka" gesztusrendszerét, s a részlet lehetséges logikai alanyának, az „est"-nek vagy a „dajká"-nak nem hagy semmiféle grammatikai funkciót. Az éjszaka közeledte azonban nem az élővilág elcsitulása vagy a lírai én nyugodalma, mint Csokonai költeményében, *Az estvé*ben, hanem a természeti világ legkisebb részeinek: a fűszálnak, a virágnak, a lepkének a háborítatlansága. A háborítatlanság eme óhajtása a kis részek bonyolultságát egyre kiteljesedőbben mutatja. A „fűszál" csupáncsak megneveződik. A „virágok" mint egész helyett a birtokos jelzős szintagma csak egy részre figyel, ez a „virágok szirma" mégis már egy gazdagabb életet, bonyolultabb szerkezetet idéz. A „hímes lepke", az állatvilág reprezentációja kétsornyi terjedelemben nemcsak részleteiben és minőségében van jelen, de színteljességében, sorsteljességében is; a felidéző három főnév – „lepke", „szárny", „zománc" – három jelzős szintagmában jön elő, mégpedig úgy, hogy e három alaptaghoz összesen négy meghatározó tag társul. A figyelem az „est"-ről, a „bársonytakaró"-ról, a „dajká"-ról az élő természetre fordul. Mégpedig a leghétköznapibbnak gondolt élőlények bonyolultságát idézve fel.

A második rész, az „olyankor" szóval induló 13. sortól a 34. sorig, a természet általánosságából az általánosnak tűnő emberi világba, valójában a költő személyes sorsára fordítja a befogadó

figyelmét. Az ókori retorikáktól számítva szabályosnak mondott nyelvi szerkezetben, a beszélő vagy megszólított egyes szám második személyű szerepeltetésével. A fiatal Babits Mihály lírájában azonban szokatlan módon. Nála az első két kötetben inkább szerepversek, egy konkrétumhoz, egy gondolathoz, egy névhez kapcsolódó asszociációk alkotják a művet. Itt pedig minden a költő személyes sorsának egy-egy állomását idézi: a „barna, bús szoba", a „kávéház", az utcai gázláng a szegedi tanár emléke, a „domb", az „eb", a „lusta hold" feltételezhetően a szekszárdi gyermekkor vagy a bajai gyakorlóéves tanár miliője, a „hajó", a „vonat", az „idegen város" az 1908-as és 1909-es itáliai kirándulásból rémlik föl, az alkonyok a budapesti tartózkodásra emlékeztetnek, de az is lehet, hogy ezek a foszlányok vagy legalábbis egy részük a kisgyermek legelső lakáskörnyezetből való emlékei, egy paraván rajzolt képei, metszetek, rézkarcok darabjai, az emlékezet összekapcsoló pillanatai, a tudat mozgása, az emlékek feltolulása.

A 35. sorban az „ott"-tal induló harmadik részben a természeti környezet és a személyes világ egybekapcsolódik. A természeti környezetet a nagy formák jelentik: a víz, a domb, a tenger, a felhők, a nap, a hold. A személyes világot, az alakított emberi vidéket az érzékelt természet és az emlékek. Ebben a részben van e körmondatszerűen ritmikus felépítésű, 53 soros mondat grammatikai és logikai centruma. A grammatikai főmondat – „mégis csak arra fogsz gondolni gyáván" – önmagában semmi érdemit nem tartalmaz. Szerkezetileg kapcsolódik a nyitó időhatározói mellékmondathoz („Midőn az est..."), az időhatározói mellékmondat fölé rendelt megengedő mellékmondatokhoz („olyankor bárhol járj a nagyvilágban..."), a lényegi közlést azonban rábízza a logikailag tárgyi – formailag határozói – mellékmondatra („ez a sok szépség mind mire való?"). Ez utóbbi mondatot követő 15 sor az élet értelmét kutatja. A természeti környezetből indít – felemlegetve a „selymes víz"-et, a „dombok"-at, a „lombok"-at, a „holdak"-at, a környezetet alakító ember munkájának eredményeit – a vetés gesztusát, a lámpákat –,

a kultúra emlékeit – például a Danaidákat, a görög mitológia egyik történetét, a férjgyilkos asszonyokat, bűnhődésüket, a görög ember túlvilágképzetét – és a legáltalánosabbat, az „idő"-t, a „tér" mellett a filozófia egyik alapkérdését – többek között Bergson központi problémáját is – csak azért, hogy az utolsó két sorban visszatérjen a természet legegyszerűbb produktumához, az *Esti kérdés* nyitó részében feltűnő fűszálhoz. A verset záró 15 sor, a kérdészuhatag részletezése a grammatikai főmondathoz közvetlenül kapcsolódó mellékmondatnak. Egészében mindegyik kérdő mondat, s mert van olyan sor, melyben nem egy, de több valódi kérdés van, igazában 15-nél több szerkesztett, elkülönített kérdésnek kellene következnie. Babits azonban itt a mondatszerkesztéssel is növeli az alkotás feszültségét. Nemcsak nem zárja le egy főmondattal a verset, amint az a klasszikus körmondatok esetében kötelező, ahogy Vörösmarty tette *A Gutenberg-albuma* című versében, hanem kérdéssorozatba futtatja a művet, mint ahogy a romantikus tirádák esetében megfigyelhető.

Ez az 53 soros mondat nem követi sem a klasszikus, sem a barokk körmondat, sem a romantikus tiráda szabályait. Nem „szabályos" hosszú mondat. A narratív vázat körülfolyó alá- és mellérendelések a szecessziós korszak ornamentikáját, díszítését utánzó mondatindák, mondat-szövevények. Mintha a költő ebben az 1909-es évben, *A Danaidák* és az *Esti kérdés* időszakában (akárcsak később, a *Húsvét előtt* című költeményben) a nyelvteremtés és nyelvújítás különleges lehetőségeit kutatta volna. Nem szavakat teremtett, mint a kortárs Ady, nem a népköltészet nyelvi és műfajtörténeti megújításával kísérletezett, mint Balázs Béla, hanem a nagyobb szerkezeti egység, a mondat teherbírását tette próbára [...]

Sipos Lajos

172. LAODAMEIA

Részlet

Laodameia:

Ó jaj, álmomban nagy csarnokban voltam én,
sohasem láttam ébren ezt a csarnokot,
de álmaimból ismerem minden zugát.
Nagy, csúf kövekből összehordott kapuján
két nőoroszlán dugja egybe bús fejét.
Belől homály van. Itt-amott nagy oszlopok
alján pislog csak a setétes árva mécs,
hogy jobban lássuk a homályt; s az oszlopok
lila árnya rőt falakra rézsut ingva dől.
Ah, csúf pillérek, lomha, barbár támaszok,
egymás fölé rakott kockákból éktelen
s nincs gömbölyű árny, minden durva, szögletes.
És az ormótlan kockák rücskös, rút falán
véres betűkkel ismeretlen ősirás
oly vastagon, mint vérbemártott ujj nyoma.
A nagy teremben egymagam bolyongtam én
végét nem érve. S ím egyszerre egy tetem
bukott a karjaimba, véres és hideg,
aludt a vér és összecsapzott rajt a fürt,
de félelmemnek őt ölelni jólesett.
Lázas testemnek hűvös teste jólesett.
S magamhoz szorítottam őt, mint lázbeteg
hideg márványra nyomja égő homlokát
s teste jegén hűsítém tikkadt tagjaim.
S egyszerre lelkem átborzongott kéjesen,
hogy férjem ez! s hogy ím halottat ölelek
s hogy élőnél holtat szeretni több talán.
S csókolni kezdtem; s teste égető jegét
mohó parazsára szítta szomjas ajakam

s ujjomra fontam összecsapzott fürteit
s a sós vért nyaltam nyíllal sebzett homlokán
szorítva mint egy őrült, s tán remélve, hogy
megolvad; ó, ha zord Hádésban van szerelem,
ilyen lehet, ily őrült! s én ohajtanék
Hádésba szállni s örökké szeretni ott.

Kar:

Ó jaj, királynő, zord Hádésban nincs szerelem,
nincs csók, királynő, zord Hádésban nincs ölelés,
csak tengve lengnek ott az árnyak tétova,
mint puszta képek; lengve tengnek testtelen
s nem tudják azt, hogy vannak; Léthe bús vizét
ízlelték ők; s nincsenek többé vágyaik.

Laodameia:

Ó lányok, halhatatlan a valódi vágy,
Léthé álomvizétől az nem alszik el,
hanem mint drága szesznek gáza ég tovább
a vágyak gyásza testtelen lélekben is
s titkon lobog a lélek lengve mint a láng
s fellobban olykor és legyőzi végzetét.
Így hallá férje bús dalát Eurydiké
holt árnya és kezdett ütemre lengeni
a lantos Orpheüsz nyomán.

Nyugat, 1910. szept. 1.

173. „...AZ ÖNKÍVÜLET SZIKRÁIVAL VILLOGÓ DRÁMAI KÖLTEMÉNY"

[...] A trójai partra elsőnek lépő, hős Protesilaos a jóslat végzetét kihíva az *Óda a bűnhöz* nietzschei „nagy nemes erény"-eit

folytatja. A téma folyamatos „fejezete" a *Laodameia*, melyben már a megözvegyült királyné három órára visszafohászkodja elhunyt férjét az alvilágból. Mintája és helyenként szövegforrása Swinburne *Atalanta in Calydon*ja (*Atalanté Kalüdonban)*, intarziaszerűen azonban régi magyar költők (Kölcsey, Berzsenyi, Fabchich) és antik szerzők (Homérosz, Aiszkhülosz, Horatius, Szappho) sorait is művébe építi Babits, sőt Catullus Artémisz-himnuszának szép fordítását egyik „semichorus"-ául olvashatjuk. Mégis szimbolikába hajló, olykor lidércesen félhomályos, máskor az önkívület szikráival villogó drámai költemény. „Minden, ami a darabban történik, belül történik, Laodameia lelkében" – mondja Schöpflin, és „lírai szimfónia"-nak nevezi. A szerző 1922-ben szintén nem előadásra szánt műnek vallotta, és szó szerint a „könyvdrámát" jelölte meg műfaji eszményéül. 1926-ban Kósa György megzenésítette és színre vitte, műfaját azonban ő is „kantaté"-nak jelölte meg. A mű hősnője, akárcsak a Danaidák, csakugyan a lét feltételeivel küzd, s ez nem drámai összeütközést, hanem lírai szituációt jelent [...]

Rába György

174. SZILASI VILMOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1910. szept. 4.

[...] Engedje meg, hogy azon jóságnál fogva, mellyel ha irántam viseltetik, – üdvözölhessem Önt tragédiája megjelenése alkalmából. Hallatlan nagy vágyódással lesem kis gyermekkorom óta a görög drámák kifürkészhetetlen nagy melódiáját, – Péterfy Jenőtől tanultam görögül, és a berlini meg párizsi egyetem nagy mesterei mind tanítóim voltak. Tanulásom és munkám javarésze ezeknek az utolérhetetlen formáknak szólt. Most Ön megszólalt ebben a formában, oly nagy szépséggel és biztonsággal, mint azok a mesterek s úgy áll itt egyszerre, mint a legendás nagyok, a szépség legmélyebb értői és a legnagyobb lelki titkok megsej-

tői. Nekem ez nagy boldogság, mert biztos akarattal kutatom a szépségnek és általában a lelki életnek törvényeit, az ember lelki életének nagy szupremáciáját az összes anyag fölött. Most, mikor azt hiszem, hogy itt biztos eredményre juthatok, mikor azt hiszem, hogy a rendszer alapjait vethetem meg, rendszerét, amely a lelki élet nagy zenéjét mechanikai biztonsággal bontja elemeire, nagy boldogságom, hogy Önben megvalósulni látom esztétikai ideáljaimat, hogy itt csodálkozó szemeim előtt nő ki ebben a formailag kusza és fejvesztett világban egy mester, – aki szigorú mint a görög nagy mesterek és Dante – s aki méltó lenne mint azok, új Aristotelesre, aki formájának belső törvényeit hirdesse [...]

175. „*NYUGAT*-ESTÉLY VOLT, S Ő IS FELOLVASOTT..."

[...] Először egy nagyon kulturált helyen találkoztam vele: a Royal épület ragyogó nagy hangversenytermében. *Nyugat*-estély volt, s ő is felolvasott. Hallatlanul érdekes volt a dobogón. Sovány, fekete ember, hosszú kabátban, olyan Paganini-jelenség, izzó arc, amely befelé remeg, nem szuggerál, de magára vonz, nagyon egyéni deklamálás, egy sötétben élő ember, magányos, önmagának szóló közlési modor, semmi megalkuvás és semmi kinyilatkozás: művészi játékban való megnyilatkozás: abszolút lelki élet.

Nagyon megszerettem, már szemmel: mulattatott, látványosság: egy igen-igen finom erdei vad, aki riadt szemmel, s magára ijedten üti fel fejét a csalitban: figyel, nem lát, de őt látják, s megrezzenve állja, hogy körülcsaholják az ezernyi figyelem kopói [...]

Móricz Zsigmond

Nyugat, 1924. máj. 3.

176. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Fogaras, 1910. ápr. 20.

[...] a kedvesség, mellyel Budapesten létemkor kitüntettél s a nagy szeretet, mellyel irásaidhoz viseltetem, bátorít és biztat.

Valamely újságban olvastam, hogy egy könyvecskéd jelent meg, gyermekversekkel telve: végtelen kiváncsiság fogott el, olvasni. De fogalmam sincs, hol lehetne megszerezni e könyvecskét [...]

177. HORVÁT HENRIK – BABITS MIHÁLYNAK

Nagyvárad, 1910. máj. 10.

[...] Egy antológián dolgozom: magyar líra német fordításban, amelyben – szíves engedelmével – az Ön költeményeit is be szeretném mutatni. Nagyon lekötelezne, ha eljuttatná hozzám a kötetén kivül megjelent költeményeit, főleg a „Danaidákat", hogy azok közül is választhassak [...]

178. BABITS MIHÁLY – HORVÁT HENRIKNEK

Fogaras, 1910. máj. 14.

Igen tisztelt Uram!

Nagyon köszönöm a becses küldeményt. A fordításba készséggel beleegyezem, annál is inkább mert fordításait szépeknek, művészieknek találom. Ugy találom, nemes szabadság és művészi kifejezés jellemzi őket s kivált *Az őszi tücsökhöz* írt vers fordítása szinte-szinte még az eredetinél is jobban tetszik nekem. Alig hittem hogy ily jól hangzanak ezek a versek németül.

Mégis volna egy megjegyzésem. Kérem, ne vegye ugy mintha a fordító művészi szabadságát bármiben is korlátozni akarnám: az ily fordító voltakép újraköltő s méltán követelhet a mű-

vésszel egyenlő szabadságot. De saját érdekemben önzőn, szólok valamit a *Cumulus* c. versről. Nem arról hogy másfél oly hosszú mint az eredeti: a vers azért époly szép maradt. Hanem a *tógás átheni,* és a *marathoni diszkoszvető* nincsenek az eredetiben, és filologiai és történeti képtelenségnek találhatja a pedáns olvasó. A fordítónál ki egyedül a művészi kifejezésre törekszik, ez mellékes lehet: de a költőt, (akit filológus költőnek kiáltottak ki, bármily alaptalanul) komprommitálhatja. Athénben épp oly kevéssé jártak tógában, mint Marathonnál nem harcoltak a diszkosszal. Kérem tehát (mondom önzőn, a saját érdekemben) valahogy ezen segíteni, természetesen csak akkor, ha saját művészi meggyőződésével összefér.

A versek nekem csak egy példányban vannak meg, ujságokból kivagdalva. Azonban le fogom őket másoltatni és rövid idő alatt elküldöm.

Addig is maradok kiváló tisztelettel

kész híve
Babits Mihály

179. FENYŐ MIKSA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1910. jún 26.

[...] Múltkori levelemben jeleztem hogy legközelebb előterjesztem azt az anyagi kárpótlást, melyet a *Nyugat* önnek a kizárólagos munkatársi viszonyért nyújtana [...] a *Nyugat* arra törekedne, hogy minden dolgát, mely a *Nyugat*ban jön, a lehető legnagyobb skála szerint honorálná s ezenkívül fizetne önnek évenként 400 korona külön honoráriumot [...]

180. KIRÁNDULÁS OLASZ- ÉS FRANCIAORSZÁGBA

1910 nyarán Babits Olasz- és Franciaországba utazik, ezúttal Fridrich András kollégájával és egy másik közös fogarasi barát-

jukkal, Kontesveller Károly gyógyszerésszel együtt. Fridrich július 4-i leveléből kapunk ízelítőt az útvonalról: „Az út, mint azt a menetrend kapcsán kikalkuláltam, Párizsra tíz, Münchenre öt napot számítva, minimum harminc napot tesz ki...Elolvastam München a Baedekerből. Egy ügyes kirándulást tehetünk majd a környékére. Vajon S. Remót és Monacót ne nézzük-e meg? Nizzától Marseilleig ne menjünk esetleg hajón?" Az indulás napját július 13-ra tették, és Bécsen keresztül mentek Olaszországba. A kéthetes olasz tartózkodás során Közép-Olaszországban is jártak [...]

Éder Zoltán

181. SZIRMAI ALBERT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1910. szept. 10.

[...] egyik verse [a *Gáláns ünnepség*] *Minét* címen esténként előadásra kerül az Andrássy-uti cabaretben. Medgyaszay énekli krinolinban és igen nagy sikere van a számmal. Én csináltam a zenét az Ön verséhez [...] igazi élvezet volt az Ön végtelenül hangulatos, már önmagukban is zeneszerű verseit zenei formába önteni. Ön, ki egyébként nem szokott verseiben megszabott korlátokat tűrni, e kis versében oly tökéletesen, oly konzekvensen ragaszkodott a menüett ritmusához, hogy nekem, zeneszerzőnek, mint mondtam, élvezet volt a készen feltálalt ritmusra melódiát komponálni. [...]

182. GALÁNS ÜNNEPSÉG

Medgyaszay Vilmának

Nincs galánsnak szeri-száma:
csupa sikk e hercig dáma,
karcsu mint a minarét:
illik néki a minét.

Rechtsre perdül, linksre fordul,
spicce van tán némi bortul:
tempót íme mégse vét,
illik néki a minét.

Mint vázájából, kibimbul
dagadozó krinolinbul
s műredőkben veti szét –
illik néki a minét.

Ilyen abroncsvázas aljjal,
s könnyü taille-jal, bodros hajjal
fennen hordja a toupet-t –
illik néki a minét.

Melly fórném és melly valódi!
S mint pretenzív gallus módi
tartja hatkor a diner-t –
illik néki a minét.

Csupa illem, csupa kellem,
mért ütenyre szabott szellem,
csupa szoros etikét:
illik néki a minét.

Kéjjel-kedvvel, indulattal
könnyü báju mozdulattal
messze hagyja Dérinét:
illik néki a minét.

Linksre ferdül, rechtsre fordul,
spicce van tán némi bortul,
púder rejti hév szinét,
illik néki a minét.

A Hét, 1908. dec. 13.

183. BALÁZS BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1910. szept. 26.

[...] A *Reneissance* [*Renaissance*] című revue szellemi irányítását és szerkesztését Lukács György és én vettük át [...] a lapot egészen reformáltuk. Új programot, új stílust és új írógárdát állítottunk össze [...] Odakint is érzik meg, hogy materializmus, technika és szociológia egymás tetejébe állítva se ad kultúrát, és jön az új metafizika és világáhitat ideje. De nálunk százszorosan itt az ideje, mert nálunk sohse volt, ami meg is érzik kultúránkon [...] A versíró Adyt kivéve, akit a *Nyugat* egészen megvásárolt, minden komolyan veendő munkatársa fog dolgozni nekünk is. Hiszen nem a *Nyugat* ellen indulunk [...] Itt egy csoport komolyabb, nehezebb járású ember szükséglete megteremtett egy orgánumot mely a *Nyugat* igazi publikumát úgy sem fogja elhódítani, mert azt untatni fogja. A *mi* publikumunknak meg úgy sem kell már a *Nyugat*. Itt két világnézlet [!] két orgánumáról van szó, melynek léteznie kell egymás mellett, mert van, és mely két egész különböző emberrétegnek szól. És mi, a *Reneissance*, és én külön is, megkérjük magát Babics [...] Mihály, hogy dolgozzon a *Reneissance*nak is [...]

184. LUKÁCS GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1910. szept.

Tisztelt Uram,

Ignotus mondta a minap, hogy érdeklik az írásaim Önt. Örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy elküldjem Önnek. Bár a fontos mondanivalóink terjesztésében nem kellene, hogy szempont legyen a modor és a tolakodás látszatának kerülése: én mégis így vagyok egy kicsit ezzel. De – mondom – örülök, hogy van így alkalmam rá. Egyúttal fel akarom használni az alkalmat, hogy nyári Bergson cikkét megköszönjem Önnek. Azt

hiszem, kevés magyar cikk végzett még eddig ilyen hasznos munkát.

Kitűnő tisztelettel maradok őszinte híve

Lukács György

185. IGNOTUS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1910. okt. 4.

[...] e percben, d. u. 4-kor kapom Szüllő telefonüzenetét, mely szerint ma d. e. beszélt a *miniszterrel;* a dolog rendben van; önt vagy Szekszárdra, vagy Budapestre, de okvetlen áthelyezik rövidesen [...]

186. GÁVRA MIKLÓSNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Vaskút, 1910. okt. 30.

Tekintetes

Babits Mihály osztályfőnök

Urnak.

Fogaras

E hó fent említett napján kaptam ezen intvényt a mely ugy is bánatos szívemet még inkább el szomorította. Nagyon kérem tekintetes Tanár Urat hogy fiamat Gávra Sándort minnél szigorubban venni szíveskedjen és egyetlen orát sem engedjen neki felelet nélkül. Nagyon kérem intézkedni e czélból a többi tanár Uraknál is.

Vagyok mély tisztelettel

özv. Gávra Miklósné

187. FRANYÓ ZOLTÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest[?], 1910. második fele

[...] december 1. -én *Korunk* cím alatt az én szerkesztésemben egy arisztokratikusan finom, nagyszabású modern folyóirat fog megjelenni, amely előkelő tartalmával [...] erős, konkurenciát fog jelenteni a *Nyugat*nak és a *Reneissance*nak [*Renaissance*] [...] A *Korunk* szerződött és *kizárólagos* belső munkatársa és színházi referense: Kosztolányi, zenereferensünk: Csáth, azonkívül állandó munkatársaink: Juhász, Ady, Balázs, Lukács, Cholnoky, Szilágyi, Szini, Nádai, Kóbor, Karinthy stb. stb. és egy csomó külföldi író. Ezek után arról van szó, hogy kedves kolléga Úr szintén munkatársaink sorába lépjen és mint ilyen már az első szám részére küldene néhány új verset, vagy egy szenzációs cikket bármiről [...]

188. PETŐFI ÉS ARANY

[...] Íme, az örök kontroverzia Petőfi vagy Arany elsőbbségéről: bármily esztétikátlan és filozófiátlan, mégis igen érdekes jelenség, mert jóformán az egyetlen esztétikai probléma, mely a magyar közönség legszélesebb rétegeibe beszivárgott. S ha az irodalmilag kevésbé művelt emberek körében vizsgáljuk ezt a tömegpszichológiai jelenséget – ahol kevésbé bonyolultan jelenik meg –, észrevesszük, hogy a két költő összehasonlításánál nem annyira költészetük, mint emberi egyéniségük a mértékadó. E két nagy egyéniség oly hatalmas és végletes két szembenálló típusa a magyar léleknek, hogy valamelyikét mindenikünk közel állónak érzi a maga kedélyéhez, s e rokonságérzet adja meg irodalmi ítélkezéseink öntudatlan alapját. Így lőn nálunk az esztétika bizonyos fokig vérmérséklet kérdése; s a flegmatikusok és melankolikusok különváltak a szangvinikusoktól és kolerikusoktól, öregek a fiataloktól s (mert a politika is többnyire vérmérséklet dolga) a nyugodtabb haladás hívei függetlenségiektől és szocialistáktól [...]

[...] az új magyar irodalomnak Petőfivel szemben voltaképp állásfoglalása nincs. Ady iskolája, melynek igen romantikus ideálja van a zseniről, mint Balassában és Csokonaiban, úgy Petőfiben is ennek az ideálnak a megtestesülését szeretné látni; ők Petőfi regényes életéből, idealisztikus forradalmi politikájából s némely fiatalos és affektált rakoncátlankodásából akarják megalkotni Petőfi képét, megfeledkezvén mindazon vonásokról, melyek az ő ideáljuknak ellentmondhatnának [...]

Nyugat, 1910. nov. 16.

189. ARANY KONTRA PETŐFI

Mesteri (igaz, hogy csak iskolamesteri) ügyességgel keveri Babits Mihály fogarasi tanár a *Nyugat* utolsó számában az egyetemi esztétika kártyáit úgy, hogy egyre Arany Jánost játssza ki Petőfi ellen. [...]

Azt hisszük, hogy a nagy „Arany kontra Petőfi" perben szomorú harmadikul csak Babits a vesztes. És azt hisszük, hogy e nagy pör, mely csak azért éled új meg új tűzzel, mert prókátorai szítják, minden poros, vaskos aktáival csak arra volt jó, hogy közben eldőljön az új pör: „Babits kontra Ady". Hiszen Babits szerint voltaképpen ma is ez az esztétikai ellentét mered elénk és hosszú, sötéten zavaros levezetés után kijelenti: „Ilyen világításban az Arany–Petőfi kontroverzia tipikus jelensége a magyar irodalmi életnek mind e mai napig." És apró mellékmondatokban bujkálnak a célzások az „Ady iskolájáról". És az Arany és Petőfi közt való hamis párhuzam mögött ott lappang a másik párhuzam Ady és Babits között. A nagy elsőbbség kérdésében, ahogy jezsuita ügyességgel rúg egyet-egyet Petőfin, mikor komplimentumokat karcol előtte a lábával és hamis, nem rá igaz dolgokért földicséri Aranyt: a háttérben voltaképpen Ady költészetéről és Babits költészetéről igaz dolgok vannak.

Ahogy Petőfi költészetéről kihozza Babits, hogy nem deka-

dens költészet, tehát nem is modern költészet, közben Adyra gondol; ahogy Aranyra azt keni rá, hogy beteg költő és dekadens és modern, akkor meg Babitsról van szó. Mindenképpen egymás mellé akarja láncolni Adyt és Petőfit. Petőfi mellé, akit most ültetett tüzes Dózsatrónra, odaállítja Adyt: nesze, faljál a húsából! Arany mellett pedig, akit zsenije kiemelt egy vidéki város ismeretlen homályából, ott áll maga Babits, és ahogy megkoronázza Aranyt, már jelentkezik is jogos, törvényes örököse gyanánt.

Nagy igénypör első aktája ez a cikke, melyben magának követeli a modern magyar költészet vezéri helyét. De azt hisszük, soha nagyobb fénnyel, hatóbb ragyogással, több élettel nem világított trónusán az Ady költészete, mint éppen most, amikor egy esztergapad-költészet palotaforradalma akarja letaszítani onnan.

Pogány József

Renaissance, 1910. nov. 25.

190. FENYŐ MIKSA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1910. nov. 27.

[...] Az Arany–Petőfi tanulmány pompás volt; mindenki elragadtatással olvasta.

A verses kötetet szivesen kiadjuk. Megjelentetjük 1500-2000 példányban s fizetünk érte – sajnos nagyon keveset – 250 koronát [...]

191. BABITS MIHÁLY – LUKÁCS GYÖRGYNEK

Fogaras, 1910. nov. 28.

Igen tisztelt Uram,

nagyon köszönöm a két levelet; mindegyik nagy örömet okozott nekem, mert megmutatta azt, hogy nemcsak vitázó és egy-

mást támadó ellenfelek nem vagyunk, hanem éppen a legfontosabb dolgokban egyetértünk, vagy még pontosabb szóval együtt érzünk. Még inkább köszönöm az Ön válaszát, melyet a *Nyugat*nak küldött s mely, azt hiszem, a legközelebbi számban már jön: egypár sorban, jegyzet alakjában kifejeztem ott, mennyire örülök neki, hogy az én igénytelen soraim ilyen szép gondolatokat váltottak ki Önből; válaszolni a dolog érdemére vonatkozólag nem válaszoltam: az Ön által felvetett kérdés annyira mély és annyira általános filozófiai kérdés, hogy nézetem szerint nem ily irodalmi vitába való. Az én privát gondolataim ebben a dologban nagyrészt megegyeznek az Önéivel, avval a különbséggel, hogy én ismerek és elismerek egy másik filozófiát is, amelyre az ön leírása nem illik rá; lehet, hogy ez a másik filozófia nem olyan magas, mint az Ön által leírt; de hogy igazi filozófiának elfogadjuk-e, ez azt hiszem csak a név dolga: minthogy általában így nevezik, talán nincs ok e nyelvszokást megváltoztatni.

Ami az Ön által leírt transzcendens (Ön érti, milyen értelemben használom e szót) filozófiának az alkalmazását az irodalmi életre illeti: az kétségtelenül jogos, és így jogos „az a bizonyos homályosság" is a kritikában. De figyeljünk rá, hogy az a homályosság, más mint az, mely nekem az Ön könyvében nem tetszett: lehet, hogy csalódom, de nekem úgy tetszik, hogy Önnél nem a gondolatok mélyében, hanem a kifejezésekben és mondatszerkezetekben van a homályosság: s ez talán mégsem kötelezheti a filozófust, még pedagógiai szempontból sem. Minden nagy filozófus világos, amennyire tud: Ön világosabb tudna lenni, mint amilyen.

Ez a kritikus privát nézete, melyet ki kellett mondania: a szerző lehet más nézetben. De a kritikus, ha a kifejezést gáncsolja is, a legteljesebb bámulattal és szeretettel van a szerző gondolatai iránt és gondolatiránya iránt is: ellentétben (bocsásson meg, hogy megemlítem) a *Renaissance* gondolatirányával.

A *Renaissance* támadásai (melyeknek talán az az oka, hogy felszólításukat, lennék munkatársuk, nem vállaltam és a „kon-

kurrens" *Nyugat*nál maradtam) magamnak is teljesen éretleneknek és értetleneknek tűnnek fel. Ez az ember hol erővel mondernkedőnek néz engem, hol „iskolamesternek", hol azt mondja, hogy irigykedem Adyra és le akarom taszítani a trónusról; a támadások (melyek megismétlődtek) ti. nyilván énellenem szólnak és nem Ön mellett. Rendszeres hadjárat ez, mely nekem nagy örömet okoz, megvallom hiúságból: mert vannak, akiknek a gáncsa dicséret. –

Engedje meg uram, hogy a távolból és félig ismeretlenül a rokonérző elvtárs és bajtárs kézszorítását küldjem Önnek. Az én érzésem az, hogy semmi sem hozhatott volna közelebb Önhöz, mint ez a polémia, s minden okom van örülni, hogy így történt.

Üdvözli őszinte tisztelője,
Babits Mihály

Rossz szokás és szórakozottság, hogy megírt leveleimet sokszor hetekig elfelejtem feladni. Azóta, mióta Önnek a mellékelt levelet írtam, az Ön válasza az én megjegyzésemmel együtt megjelent. S azóta újra elolvastam az Ön irodalomtörténet-elméletét: s ím még egyszer megköszönöm, hogy elküldte. Ebben a könyvben nincs *semmi homályosság:* s mégis az egész könyv filozófia. Ha világosságot kívánok: nem felületességet, hanem éles és egyértelmű gondolati átdolgozást kívánok és kifejezésben a lehető legnagyobb (megengedem, hogy teljes nem lehet) élességet. Filozofikus és művészeti szempontok egyaránt ezt kívánják, és bűn lenne erről lemondani: bűn és olyan ajtó, amelyen a legrosszabb anarchia jöhetne be filozófiába és művészetbe. –

Bocsásson meg a hosszú levélért,

Babits Mihály

192. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Fogaras, 1910. dec.

[...] bocsásd meg hogy ily soká nem írtam megint. Sok minden gátolt benne. Nemsokára élőszóval elmondok mindent. Először beteg voltam: a gyomrommal volt és van állandóan bajom, ami folyton rosszkedvűvé tett, hogy semmihez sem volt kedvem. Aztán sok mindenféle dolgom és más elfoglaltságom volt keveset lehettem otthon és akkor fáradt voltam.

Karácsony estére leszek valószínűleg otthon. Budapesten nincs időm időzni.

Korcsolyázni sokat járok orvosi tanácsra is. Fogarason most színház is van; és igen sok hangverseny.

Néhány hete a Szabad Líceumban előadást tartottam a modern impresszionizmusról [...]

193. FENYŐ MIKSA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1910. dec. 17.

[...] A verseskötet elrendezését várjuk [...]

A füzetes Nyugat könyvtárban is szeretnénk öntől egy négyöt ívre való kis füzetet hozni és pedig az Arany-Petőfi tanulmánnyal az élén [...]

194. BABITS MIHÁLY – FÜST MILÁNNAK

Fogaras, 1911. jan. 7.

Igen tisztelt Uram

Fenyő urtól, a *Nyugat* Szerkesztőjétől hallottam, hogy Önt érdekli az én véleményem az Ön sorstragédiájáról, mely a *Nyugat* karácsonyi számában megjelent. Talán nem veszi rossz néven, ha most megírom Önnek, hogy ez a dráma nekem nagy

élvezetet szerzett. Hangulata valóban megkapó s egyszerű sötét színei a legnemesebb hatást keltik. Nem hiszem hogy akárki is teljesen megindulás nélkül olvashassa.

Engem, az írót még más dolog is megörvendeztetett az Ön tragédiájában; bocsásson meg hogy ezt is megírom. Azokat a művészi ideálokat látom az Ön művében, melyekért magam is (mily eredménnyel az nem tartozik ide) küzdöttem <törekvést> arra a nemes és magas költészetre, mely az én álmom is volt. Végtelen örömet okoz nekem, hogy nem vagyok egészen egyedül.

Fogadja legnagyobb tiszteletem és nagyrabecsülésem őszinte kifejezését

Babits Mihály

195. FENYŐ MIKSA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1911. jan. 18.

[...] Tegnap találkozott Osvát Angyal Dáviddal, a ki a következőt monda: A III. ker. gymn. -ban (Óbudán) (Zsigmond-u. 114) van egy tanár Szabó István, a ki hajlandó volna önnel helyet cserélni. Hogy ön írjon neki. A gymnázium igazgatója Morvay Győző [...]

196. FÜST MILÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1911. jan. 19.

Mélyen tisztelt Uram!

Végtelenül megtisztelő szíves leveléért hálásan és a legnagyobb tisztelettel köszönetet mondok! – E levél sikertelen és egyhangú életemnek kivételesen kedves emléke marad: hiszen Ön, Uram méltónak talált, hogy magához hasonlítson! Ilyen dícsérettel pedig engem nem kényeztettek eddig, nem remélhettem most, – és ki tudja, mikor lehet benne megint részem!

Higyje meg Uram, meghatottság vesz rajtam erőt, valahányszor végtelenül elégedetlen szívvel az Ön levelére gondolva próbálok megnyugvást találni!

Fogadja nagy szeretetemnek és hálámnak kifejezését!

Legalázatosabb szolgája és tisztelő híve

Füst Milán

197. VÁGÓ BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Brassó, 1911. jan. 29.

Kedves Babits úr!

megbocsásson hogy nem köszöntem el. Hirtelen haza kellett utaznom s csak innét köszönthetem s [...] kérem bocsánatát hogy csöndes magányában megzavartam.

Azért is írok, hogy figyelmeztessem, elmenjen ám Szebenbe! Roppant érdekes és tanulságos az az elmegyógyintézet. *Dr. Hollós István főorvos* és a felesége várják Önt, s arra kérik, ha átmegy, előzőleg írja meg mikor érkezik [...]

Szeretettel üdvözli

Vágó Béla

OSZK Országos Széchényi Könyvtár

198. MIVEL FOGLALKOZOTT DR. HOLLÓS ISTVÁN?

[...] Vágó Béla személyesen ismerte Hollós Istvánt [...]

A nagyszebeni magyar királyi állami elmegyógyintézet főorvosának neve ismerősen cseng azoknak a fülében, akik járatosak a pszichoanalízis magyarországi történetében [...] ő fordította magyarra Freud: *Álomfejtés* (Bp., 1935.) és *Az ősvalami és az én* (Bp., 1937.) című munkáit. Számos eredeti műve közül itt csak kettőt érdemes kiemelni. Az egyik 1909-ben jelent meg Temesvárott, és az ápolói szakiskola tankönyveként funkcionált: *Tudnivalók az elmebetegek ápolásáról. Kérdésekben és feleletekben* [...] Babits [*A gólyakalifa* című] regénye szempont-

jából sem érdektelen az egyik káté-páros: „– Miért akar némely beteg öngyilkossá lenni? – Mert káprázatokban szenved, rémképeket lát, szitkozódást hall, vagy mert bűnösnek érzi magát." (18. p.) – emlékezzünk csak Tábory Elemér végső döntésének motivációjára! A másik mű 1903-ban jelent meg Budapesten, és dr. Hollós előadásának anyagát tartalmazza, melyet az előző évi II. országos elmeorvosi értekezleten adott elő: *Adatok a paralysis progressivához Magyarországon*. Innen a 26. oldal két szociológiai-orvosi megjegyzését fontos kiemelni: az egyik a szegényt is úrrá nevelő, felfelé kapaszkodó szemlélettel magyarázza a betegségek növekvő mértékét, a másik így szól: „Mert úrnak látszani sokkal nagyobb munka és fáradság, mint úrrá lenni" – vajon mi lehetett volna a véleménye erről *A gólyakalifa* díjnok-Elemérének?

Láthatjuk tehát, hogy 1911 januárjának végén nem akármilyen képességű szakember várta a költőt. Nem tudjuk, vajon létrejött-e a személyes találkozó, hiszen Hollóshoz írott Babits-levélről ez idő szerint nincs tudomásunk. Akár kapcsolatba kerültek azonban, akár nem, ez a dokumentum jelzi, hogy *A gólyakalifa* formálódásának idején az író nemcsak az elméleti, hanem a gyakorlati elmegyógyászat iránt sem volt közömbös.

Sáli Erika

Magyar Napló, 1996. júl.–aug.

199. FENYŐ MIKSA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1911. febr. 12.

[...] A kötet szedése a napokban készen lesz. Nekem tetszik a *Herczeg, megjön a tél is* cím... a többieknek kevésbé! Szánja el magát erre s két hónap múlva mindenki szépnek találja. A filozófiai dolgozatokat igen nagy érdeklődéssel várjuk. A legutóbb megjelent filozófiai-novelláknak nagy volt a sikere. Szóval mihelyt megjavul a szembaja – erről is kérnénk szíves értesítést –, írja meg témáit s küldje nekünk.

A verseket nagyon szépen köszönjük. Ady Arany cikke nem éppen sikerült dolog s nem kell túlkomolyan venni [...]

200. KLASSZIKUS ÁLMOK

Klasszikus álmok az én lelkem bús álmai: fáradt
gondolatom szeret ölteni hosszuredőzetü tógát.
Régi redőjü ruhában jöttök most is előmbe
halvány gondolatok, mint régi szüzek, kosarakkal
menve az istennő szentélye felé. Koszorútok
nedvtelen árva babér; s a peplosz drága szegélye
visszájára mutatja szinét, mint lázbeteg álma:
nem csoda, régi babér és több évezredes öltöny.
Mit hoztok ma szegények, a sárga fonott kosarakban?
Bort, tejet és mézet, hogy lenne áldozat abból,
áldozat az istennőnek, kit örökre imádtok,
halvány gondolatok, beteg, őrült, régi rajongók!
Ámde az istennő veletek nem gondol. Örökké
benn ül ezüst trónján és temploma drága hüsében
nézi az áthaladó nagy időket, nézi az ember
koldus-áldozatát s oltára busillatu füstjét.
Búbos, vaksi sisakja alól kiragyognak opállal
illesztett szemei – de a kéz és arc elefántcsont,
régi merev faragás, és öltönye vertarany öltöny.
Néma nyugodtsággal néz így és isteni arcán
régi mosoly, milyet kiidéztek régi müvészek
régi nemes kőből, vagy az ájtatos egykori festők
láttak a vászonra – titkos, bús, régi mosolygás.
Igy ül ezüst trónján és temploma drága hüsében
nézi az áthaladó nagy időket, nézi az ember
koldus-áldozatát s oltára busillatu füstjét
s meg sem rezzen a Győzelem ércmezü szobra kezében.

Nyugat, 1910. márc. 1.

201. NAIV CSÖMÖR

1.

Pfuj, megutáltam magamat
magamat és a verseket:
tengeri betegséget kaptam
a sok ringó ütemektől.

Még egy csokor verset küldök nektek
szép verseket, szép mértékben, rímben
klasszikus verseket
klasszikus álmokat.

És lesz akinek nem fog tetszeni
mert még nem ért, mert később jár
mint én jártam.
És lesz akinek tetszeni fog,

tetszeni fog, mert később jár
mint én járok
mert én messze járok
tul minden mértéken, mértéktelen.

Lelkiismeretvizsgálást tartok,
elégetem magamat, mint a főnix,
uj leszek, szabadabb,
szabadon dalolom a nagy pfuj-nótát.

2.

Pfuj, megutáltam magamat,
magamat és a verseket,
tengeri betegséget kaptam
a sok ringó ütemektől.

Pfuj, utálok mindent ami klasszikus,
ami klasszikus és ami szép
ki kell köpnöm a sok szépség után
mert minden szépség hazugság.

Pfuj, sok hazugság szárad a lelkemen
sok hazugság és sok szépség,
szépségek teremtése,
bünnél rosszabb erények.

Pfuj, minden erény hazugság
hazugság és bor
és buta ópium
és klasszicizmus.

Ezentúl igy fogok énekelni, mérték nélkül,
mérték és rím nélkül
és énekelni fogok
az utcai lóról

És mindenről ami csunya
vén banyákról és sárról
olvadt hóléről.
és részeg nótáriusokról.

Utálok minden szépet, a szép nőket is
már csak a csunyákat szeretem
a csunyákat, akik tudják, hogy csunyák
és a szemük őszinte, szomoru és mély.

3.

Ezentul igy fogok csak énekelni
mérték nélkül és rím nélkül
és a legprózaibb kifejezésekkel
minél prózaibban: ez a költői célom.

Füzér a szép vers, nem gyöngyből (tengerből)
csak szóból, szóból, cifra szóból
és minden szó üveg, cifra szó cifra üveg
cifra üveg nem lehet átlátszó,

Más ha szidja a szépséget
nemtelen barbárság, nem tudja mit beszél
de én ha szidom a szépséget, a formát,
ez a legszentebb káromkodás.

(Mert szent a káromkodás
szent szenzáció és nagy érzés
szent minden érzett, váratlan szentségtörés,
szentebb az únott szentségeknél.)

Minden léleknek megvan az istene
(bár nem minden istent neveznek istennek)
és az a legszentebb káromkodás
ha a saját lelked istenét tudod káromolni.

4.

Im, még egy csokor verset küldök nektek
szép verseket szép mértékben, rímben,
klasszikus verseket,
klasszikus álmokat.

Ti mögöttem, nektek tetszeni fog,
mert később jártok, mint én járok
mert én már messze járok
tul minden mértéken, mértéktelen.

1910. dec.

202. PAULOVICS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Selmecbánya, 1911. ápr. 3.

Tisztelt uram!

[...] Olvastam a *Nyugat*ban Reviczky Gyula c. könyvemről írt kritikáját. Olvastam és nagyon meghatott igen t. Uramnak irodalmi tájékozottsága, merészsége. Ne értsen félre. Ezt a pár sort nem a könyvem érdekében vagy ügyében írom. Nem! Ha az ember könyvet ír, mindig számolnia kell azzal, hogy munkája merőben avatatlanok kezébe is kerülhet, akik, akár értenek hozzá, akár nem, kritikát (?) írnak róla. Ön a második fogarasi, aki belém törölte a lábát, ok nélkül, alaptalanul, tudatlanságból, vagy talán rosszakaratból. De mint a másikat, az Ön ismertetését is elhallgattam volna, ha könyvemet bírálja csupán s nem Reviczkyt, aki – már csak bocsássa meg nekem! – százszor nagyobb poéta volt, mint Ady Endre és hűséges uszályosa Babits Mihály. Sokkal több szép költeményt írt az a közepes műveltségű ember, mint a nyugatisták, akik fennen kérkednek műveltségükkel, de a „közepes műveltségen" is jóval alul maradnak. [...] Amit Önök produkálnak, nem költészet; beteg agynak beteg szüleményei. Reviczky élete nem volt „valami különösen egyéni élet". Nohát az Önöké az, mert minden normális emberi élettől elütő, különböző. Nagy költő sem volt, szegény, csak amolyan verselő, mint amilyen ezerszámra akad ebben a szegény magyar irodalomban. Mindenesetre nem volt olyan nagy, mint Ady és Ön. Ezt azonban majd az eljövendő idők fogják eldönteni. Azok az idők, melyek R. nagyságát el fogják ismerni, az Önök reklamizált költészetét pedig a kellő mértékére, a nullára, fogják alászállítani. S csodálkozni fognak az utódok azon, hogy hogyan tudott a magyar (?) olvasóközönség egykor annyira eltévelyedni, ízlésében annyira degenerálódni, hogy az Önök verseit szeresse az Önök irányát s tobzódását megtűrje[...] Majd ha Ön évekig tanulmányozza Reviczkyt, belemélyed, ahogy én belemélyedtem, az életébe, a költészetébe: akkor vegye kezébe a

tollat s akkor írjon, de nem a *Nyugat*ba, melynek a papirosa nagyon türelmes, hanem olyan lapba, vagy folyóiratba, melyet komolyan vesznek s nem tekintenek kuriózumnak, nevetséges furcsaságnak, a tehetségtelenül erőlködő, mindenáron különcködő írók (?) refugiumának.

Tanulni kell előbb, igen t. uram, azután írni és kritizálni. [...]

Paulovics István dr.

203. FENYŐ MIKSA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1911. márc. [?]

Igen tisztelt uram!

A Szabó-tanár féle ügyet borzasztóan sajnálom. Mi teljesen jóhiszeműen jártunk el. Nekünk Angyal Dávid mint teljes bizonyosságot mondotta a dolgot s mi siettük ezt – örömmel – közölni önnel. Bocsásson meg, ha kellemetlenségbe sodortuk.

A mi levelének egyéb (*Nyugat*) vonatkozó részét illeti, erre ma már sajnos érdemlegesen nem válaszolhatok. Osvát és én kiléptünk a *Nyugat* szerkesztőségéből. Olyan differenciák merültek fel Osvát és Hatvany között a szerkesztést illetőleg, melyek – Osvát helyzetét a lapnál lehetetlenné tették. És én minthogy Osvát ügyének igazáról teljesen meg voltam győződve, vele szolidaritást vállaltam.

Minthogy a dolognak a *Nyugat*ra, ránk messze kiható következményei lesznek, engedje meg, hogy önt a dologról informáljam. Hatvanynak Osvát szerkesztéséről az volt a véleménye, hogy az addig a míg a lapot úgyszólván magunknak csináltuk, addig helyes volt, de most, a mikor – nagyrészt az ö agitációja folytán – az előfizetők száma 1800, már másképp kell csinálni. Ezzel szemben Osvát az ő szerkesztői függetlenségének biztosítását kívánta, a mit Hatvany nem volt hajlandó nyujtani, [...] (s erre) Osvát kilépett a laptól. Én, a ki láttam, hogy a *Nyugat*ot Osvát csinálta meg, a ki tudom, hogy hogyan csinálta meg, hogy

évek megfeszítette munkáját és – bátran használhatok frázisokat: lelkét fektette bele, s ki tudom, hogy az a *Nyugat* a mit ö csinál: ezt a legnagyobb igazságtalanságnak tartom.

Minthogy nekem igen fontos az ön véleménye ebben az ügyben, engedje meg, hogy rapszodikusan elmondjam az előzményeket. Talán tudja ön, hogy nekünk ez nem első lapkísérletünk, Osvát már 12 évvel az előtt megvásárolt egy lehetetlen lapot a *Magyar Géniusz*t s beleölt sok pénzt és temérdek munkát. De nem sajnálta: ő szólaltatta ott meg először Adyt, Szinit, Cholnokyt, Kaffkát, Elek Artúrt s hintette el magvát úgyszólván azoknak az irodalmi törekvéseknek, melyek a mai magyar irodalomban sudárba szökkentek. A *Géniusz* megszűnt, néhány év mulva heten összefogtunk s megcsináltuk a *Figyelő*t. Fizetés nélkül, sőt ellenkezőleg mindenikünk havonta 60 koronát fizetett s csináltuk egészen gyerek-lelkesedéssel, üzletre egy pillanatig nem gondolva. Egy esztendőnél tovább nem bírtuk, belebuktunk. De nem nyugodtunk: megcsináltuk a *Nyugat*ot Ignotus, Osvát és én azzal a szándékkal (mely iránt egyébként egy pillanatig sem voltunk kétségben) hogy Osvát szerkessze. Hatvanynak az egész ügy nem volt akkor szimpatikus, s mikor én a tervet közöltem vele, ő arról elutasítólag nyilatkozott, bár anyagilag – száz előfizetéssel – szívesen támogatta. A lap megindult, tekintélyben fejlődött, de anyagilag nem tudott boldogulni s mi szívesen fogadtuk Hatvanynak azt az ajánlatát, hogy legyen övé a lap, ő biztosítja a lap anyagi boldogulását. Szívesen fogadtuk ezt, mert egy pillanatig sem képzeltük, hogy ennek szerkesztésében változás álljon be, hogy a *Nyugat*nál a kiadói szempontok az irodalmiak elé kerüljenek, holott az a mit Hatvany Osváttól kívánt ennek a szempontnak az érvényesülését jelenti.

Szóval úgy áll a dolog, hogy mi egy lapból, melyet nagy lelkiismeretességgel, nagy szívességgel, abszolut becsületes irodalmi törekvésekkel csináltunk, hogy (ebből) a lapból kiszorultunk. Kezdhetjük ujra, harminczötéves korunkban.

Mire a levélírásban idáig jutottam, a dolog elintéződött. Megmaradtunk. T. i. az összes *Nyugat*-írók (Móricczal, Schöpflinnel

az élükön) Osváttal szolidaritást vállaltak s ez arra bírta Hatvanyt, hogy megtegye a kívánt konczessziokat. A helyzet az volt, hogy vagy nem adja meg a szerkesztői függetlenség kívánta engedményeket, s akkor felborul az egész *Nyugat*, vagy megadja – a mint hogy meg is adta s akkor csupa keserűség, kedvetlenség, harag, megszégyenülés az egész vonalon. Szóval a helyzet sajnos ránk nézve alighanem egészen kínos lesz és tarthatatlan. S jelenleg ez a helyzet.

Illőnek tartottam, hogy önt e dologba beavassam. Ne haragudjon, hogy ezzel a dologgal zavarom az ön magányát. Nekünk nagyon nagy dolog, a melyben végtelenül fontos, hogy azok, kiknek véleményére sokat adunk, informálva legyenek. Mondom bár látszólag el van símítva az ügy, egészen biztos, hogy elintézetlenebb mint valaha.

Ne haragudjon, ha ez izgatott hangulatban nem tudok másról beszélni mint erről. És erről is csak zavarosan, rapszodikusan.

Verse a Vasárnapi Ujságban gyönyörű volt. Igazán gyönyörű. Kötetjéről és egyéb dolgokról a napokban írok.

Igaz tisztelettel
őszinte híve
Fenyő Miksa

204. HERCEG, HÁTHA MEGJÖN A TÉL IS!

Levelek, vélemények, kritikák

[...] A kötet igazán gyönyörű [...] Ady Endre [...] legőszintébb s igazán nagy elismeréssel beszélt kötetéről [...]

Fenyő Miksa

Budapest, 1911. ápr. 3.

*

[...] Senkit ostobábban nem vádoltak meg azzal, hogy játszik a szavakkal. Halálos játék ez, komoly játék, kétségbeesett játék. Az ütem itt az ősi lényeget takarja. Haladunk valami felé a versek sínein. A zakatolás, az ütemek kopogása az ütőerek percegését mímeli [...] ez a költő sohase akar múlót, mindig valami örök köti le az érdeklődését [...]

A nyelve színmagyar, csodálatos gazdagságú, ősi s mégis rafinált, anélkül, hogy szótárszerű lenne. Mit írjak róla? 1911-ben magyarul ő fejezi ki legmegrendítőbben a modern lélek ideges, beteg hánykódását, harmóniával a disszonanciát és mindazt, ami örökkévaló bennünk[...]

Kosztolányi Dezső

Aurora, 1911. ápr. 8.

*

[...] Új verseskötetét megkaptam, nagyon köszönöm. Most legalább kettő van belőle, az értékesebbik mindenesetre az, amellyel Ön megtisztelt. Engedje meg, hogy régi szokásunkhoz híven elsőbben is azt közöljem Önnel, mely versei tetszenek nekem a legjobban:

Esti kérdés
Az őszi tücsökhöz
Esti dal
Éji dal
Non quam revertar
Tavasz előtt
Csipkerózsa
Haláltánc
Örök dolgok közé legyen híred beszőtt
Szonettek
Két nővér
A sorshoz
Bakhánslárma
s végül természetesen a
Laodameia.

Talán úgy illenék, hogy ezeket a verseket most elhalmozzam egy sereg igaz jelzővel. – Nagyon kérem, fogadjon el tőlem ehelyett egy szót, a legtöbbet, amit adhatok: én nemcsak bámulom, de szívemből szeretem is ezeket a verseket s velük Önt. [...]

Gellért Oszkár

Budapest, 1911. ápr. 20.

*

[...] Az új kötetet gyakran lapozgatom. Nem sietek vele; hadd zsongjanak a lelkemben azok, a melyekre a lelkem visszhangot ád, mint pl. a *Danaidák* s mily erősen rezonálnak bennem.

Majd egyszer aztán számot adok a rám tett hatásokról.

Tegyünk azonban addig is egymásnak ígéretet, hogy a ki előbb elmegy a másiknak a városába, meglátogatja a másikat.

Ez a kötés talán nem olyan egyoldalú, mint Ön véli.

Sok szép motívumot és jó kedvet, bőséget hozzá kíván a ki Önre szeretettel gondol

Négyesy László

Budapest, 1911. ápr. 21.

*

[...] Sokszor mondták már rá, hogy hideg. Pedig nem az, csak arisztokrata lélek. Irtózik a födetlen sebek mutogatásától [...] Egy végtelenül érzékeny lélek művészete ez, aki büszkén takarja el az igazi arcát. Ezek a versek kettős életet élnek. Kívül rengő rímek, pattogó, búgó, elringató muzsika, belül mélyen elrejtőzve, egy hánykódó remete-lélek, egy különös és forrongó intellektus vívódásai. Azt is sokszor szemére vetették, hogy üres játékot űz a verssel, a formával. Ezt is csak azok mondhatják, akiknek sejtelmük sincs arról, micsoda végzetesen jelentőséges a poéta életében a vers, a ritmus, a beszéd muzsikája. Hiszen egy hangzatos szó, egy alliteráció, egy rím: neki élmény, lelki szenzáció lehet, jelentőségében bármiféle nagyfontosságú külső eseménnyel fölérő. A ritmus nem egy meglévő külső forma,

amibe gondolatok és érzések belekovácsolódnak. A ritmus egy misztikus hatalom, belső szükségszerűség, a költészetben egy a lényeggel.

Kevés költőnk van, aki annyira tudná éreztetni a mai ember vívódásait, annyira mélyükben látná problémáit, annyira egészen, szinte viharosan érezné és érezhetné érzéseit mint ez a hidegnek látszó formaművész.

Abban, hogy a legnagyobb gondolatokat és a legmélyebb érzéseket rejti hidegen csillogó szavak és szinte fagyosan kristályos formák köntösébe: egyenes utódja Aranynak.

Sík Sándor

Élet, 1911. jún. 11.

*

[...] Babits Mihály költészete olyan, mint a hideg ötvösmesterség, vagy márványrelief-művészet. Merev, mozdulatlan és művésziesen kikalapácsolt. Szinte élettelen [...] Nincs egyetlen valamirevaló magyar témája [...]

Harsányi Lajos

Kultúra, [Sopron], 1911. jún. 25.

*

[...] Babits a lírában csak akkor alkot értékeset, s csak akkor tudja szerencsésen kifejezni önmagát, ha valamely külső szemlélet, forma, stílus: valami rajta kívül álló is közrejátszik a költemény létrehozásában. Erre mutat már az első kötet néhány legjobb lírai darabja is [...] *Sunt lacrime rerum:* szoba, hangulat, melyben a butordarabok – az asztal, terhét emelni únva, elhagyja magát, az ágy önmegadással vár gyötrelmes éjet, a vén karszék némán húzódva félre, bús daccal tölti bársonyos begyét, a képek szögekre feszített vértanúk – sírnak a költővel a költő nevében: megelevenítő stíluslátás. [...]

Hasonlóképp a második kötetbeliek: ha nem helyettesíti is ma-

gát egészen egy líraiságát átvevő objektummal, legalábbis társat talál, kivel megosztja s egyúttal kifejezteti lelkiállapotát. [...]

Szerelmi költészete is nem vallomásszerű megnyilatkozása a szerelem érzésének, hanem a testi szépség, az eleven *forma* kultusza. Az első kötetbeli *Sugár* egyik legszebb darab e nemben [...]

[...] Gyöngéje Babitsnak a szójáték érthetetlenül mohó kedvelése [...]

Horváth János

1912

205. BABICS [!] BIHÁLY*

(Született Szekszárdon: néhány nappal születése előtt ugyanis titkos figyelmeztetéssel rávette édesanyját, hogy utazzék Szekszárdra, nehogy „Szekszárdon Születtem. Színésznőt Szerettem" című leendő versében az alliterációt elrontsák. Már hatéves korában egészen fejlett nyelvezete volt: az iskolában fél kézzel, harmincezer olyan magyar szót tudott fölemelni, ami „B"-vel kezdődik, míg iskolatársainak a fáradtságtól már kilógott a nyelvezete. A fogarasi elemi és a verseci főgimnázium nyolc osztálya jártak beléje, azonkívül nála végzett a budapesti tudományegyetem filológiai fakultása. Majd a technikára került, ahol több szabadalmat nyert, újfajta alumínium ige-kötő-szócsavarok- és kettősfedelű mondatszerkezetekre, melyek Edisonnak *A modern verstechnika vívmányai és a villamos nagyanyacsavar* című munkájában is fölemlítvék. Nyersei nyőleg a *Nyugat*nál nyelentek meg: legutolsó kötete a *Főtisztelendő úr, kérem, az esti takarmányszállítás minden valószínűség szerint megérkezik* című, hosszú feltűnést keltett.)

* Az eredeti „Mihály"-t belügyminiszteri engedéllyel „Bihály"-ra változtatta a költőnk azzal a megjegyzéssel, hogy tehetségtelen keresztapja nem gondolt az alliterációkra. [Karinthy Frigyes megj.]

Futurum exactum

Plutó e torzót márványból szoborta
Ó, torzók torza, bőrző Dunakorzó
Ó, korzók korza, őrző dunnaorzó,
Mint ferde torta és megint retorta.

De Afrikában fű az antipasszát
És négerek masszálnak pántlimasszát
És ott az ég oly régi, égi méla.

S tán pápuákok pengetnek poros fát
S nem lesz Nyugat már, sem Fenyő, sem Osvát
S még él Balázs, még él a méla Béla.

Karinthy Frigyes

206. MÓRICZ ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1911. jún. 5.

[...] Szeretném ha közelebb fűzne minket kettőnket valami, de magánosok nehezen találkoznak. Szeretnék tudni Rólad, szeretnék beszélni magamról [...]

207. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1911. júl.

Kedves barátom,

nagyon köszönöm a leveled, a gratulációd és az ígéreted. Csak a munkatorlódás zavarában és undorában feledkeztem meg a válaszról, amiért bocsánatot kérek.

[...] a *Világ* mindennemű írásod nagyon szívesen látja s illően honorálja. Küldj tárcát, novellát, amit akarsz, ötven koronát

fizetünk érte. A napilap más, mint a revü. Irj okvetlenül. Uj szenzációkat hoz neked, ha egy rosszabb papíroson látod meg a nevedet és tudod, hogy nem ezer, de húsz, harmincezer ember olvassa. [...]

Kosztolányi Dezső

208. ADY ENDRÉNEK 1911.

E rég elavult verset, melyet kedvetlen órában az ismeretlen Adynak írtam: ajánlom ma a bajtársnak és a jó barátnak

1

Hajdan mint bajnok társa mellett,
melletted mentem harc elé:
neked egyfelé győzni kellett,
nekem harcolni kétfelé.

Győztél; s a harc új harcot ellett,
visszáját úntig meglelé,
s harccal a szívem úgy betellett:
alélva kérdem: több jön-é?

Ó te rég ismert ismeretlen,
ki mellé csúful emlegettek,
kinek nem tudtam lenni társa,
de egy anyánk volt: Magyarország:

Mégis vérek vagyunk mi ketten,
bár ellentétek, együtt eggyek,
harcom a harcod folytatása,
s testvérül szólok íme hozzád:

2

Kit nem értek, kit sohse láttam,
ki mellé csúful emlegettek,
ki vagy, bár nem szeretsz, barátom,

jobb mint sokan, akik szerettek;
halld, már a hangom alig hallszik,
mint lámpa, melyet elfeledtek,

egyedül és lassan kialszik,
s a koncert egy hanggal fakóbb,
s egy színnel némább lesz a rajz itt,

hol együtt voltunk hallhatók:
megint álomba hull Magyarhon?
szólnak már titkos altatók.

Még egyedül te állsz a parton,
éjig a bukó napba nézve,
s hogy jő mögötted, nő az alkony

hátad mögött, nem veszed észre:
Ébresztő, ébredj! Vagy kivárod,
mig a hazug hold megigézne?

Neked kell mindent mgcsinálnod,
azt is ám amit én akartam:
te kiállod! (Én már kiállok.)

Én már elhallgatok zavartan.
Nem értek hangos lenni. Téged
meghallanak. (Én már meghaltam.)

És kincsemet hagyom tenéked:
elődöm voltál, légy utódom:
az üszköt, ami bennem égett,

máglyádra vetve, elhuzódom.

3.

Nem! amit mondtam, fájdalom volt.
Nem! nem! bűn volt, amit beszéltem,
mikor a szívem arra gondolt,

hogy szálljon el dalom a szélben:
amit zengtem, örökre zengtem,
és nem halhatok meg, ha éltem.

Nem értek néma lenni. Nem, nem!
S szavam pelyhét nem vethetem
idegen ajk sodrába. Ennen

törvényem lenni végzetem...

_ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
_ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _

_ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
s mig képet oltáromra vágni,
avagy színnel igézni bírok,

idegen kép nem fogja látni
hajolását acél nyakamnak,
s csak oly istent fogok imádni,

akit én alkotok magamnak.

Nyugat, 1915. nov. 16.

209. A MÁSODIK ÉNEK

Részlet

Az ifjú király:

Nem tudok én, látod, dalolni a gondtól.
Ifjunak az első könnyü dal és vig dal,
de ki tudja, mi nem jön a másodikkal?
Visszaeső, kényes rakéta a véré,
nem körmös a szárnya, mint a denevéré.
Jön a szégyen!

A királynő:

Nem! Nem! Soha! Semmiképpen!

Az ifju király:

Tudod, mért dalolok? Mert *kötelességem!*
És tudod-e mi a kötelesség? Börtön,
börtön, amely fogva tart idegen földön,
falait a foglyok életükön át túrják
s halnak a homályban: soha ki nem fúrják,
és magas a börtön: de nincsen tetője,
s akinek van szárnya, kiszállhat belőle,
föléje repülhet, messze – ha nem gyáva.

A királynő (*biztatva*):

Madár a te lelked, csodaszép!

Az ifju király:

Az: páva!
Kötelesség nékem hét lakat a szájra,
mely a fogoly lelket elapadni zárja,

s ha kötelességtől ajakam megzendül,
nem az ének tör ki, csak a lakat csendül.

A királynő:

Gyere, szökjünk messze! Ne dalolj, csak nékem!

Az ifju király:

Maradok, dalolok – mert kötelességem.
Eldalolok mindent, úgy, ahogyan érzem,
beleöntöm a vért, amitől most vérzem.
Hajdan a világot énekeltem ifjan,
amikor még *énnek* a világot hívtam.
Szívvel idegenbe hódítva beszálltam,
ami legmesszebb volt, legszebbnek találtam:
de a fájdalomnak természete olyan:
megtanitott, hogy csak magamat daloljam.

210. BABITS MIHÁLY KIADATLAN MESEDRÁMÁJA

Ez a négy felvonásos mesedráma 1911-ben készült, de Babits Mihály csak a harmadik felvonást tartotta méltónak arra, hogy nyilvánosság elé bocsássa; ez a harmadik felvonás *Vihar* címmel 1911. október 1-én jelent meg a *Nyugat*ban, később pedig 1928-ban ismét kiadta az *Összes versek* között.

A *Nyugat*ban kiadott harmadik felvonás elé a következő bevezető sorokat írta:

„Ez a költemény harmadik felvonása egy készülő mesedrámának, mellyel talán valamelyik színházunk is kísérletet tehet. A mese, mely egészen sablonos, egy balatoni mondán és a jó Garay ismert versén alapul, a kecskekörmökről és a tihanyi ekhóról. Az első felvonásban a dalos pásztor 'aranyszőrű kecskéket őriz Tihany fokán', míg a király meghallja bűvös énekét, és elhívja őt a beteg királylányhoz, hogy dalával felvidítsa. Ez ama

véletlenség, mely minden dalos életében egyszer előfordul. A második felvonás azt adja elő, hogyan gyógyítja meg a pásztor dalával a beteg királylányt. Hősiesen, mert sikertelenség esetén a halál vár rá, mint minden dalosra. A harmadik felvonásban a pásztor már ifjú király és a királylány férje. Így látjuk őt viszont."

[...] Ez az egyetlen írása, amit életében nem ismertem meg. De sokszor beszélt róla, különösen abban az időben, amikor bizonyos népiesek támadták őt, s poeta doctus-nak, művelt tudós költőnek bélyegezték – akkoriban, hol gúnyosan, hol keserűen többször mondta, hogy írt ő „népiest", hamarabb, minthogy ezek megszülettek! Többször célzott erre az ifjúkori művére, néha eszébe jutott egy-egy sora, megelégedéssel emlékezett ízekre, színekre, megoldásokra, melyeket újnak s eredetinek érzett, és sokszor sajnálta, hogy sötétbe vannak temetve [...]

1910 tavaszán, éppen egy évvel előbb írta a *Laodameiát*. Talán úgy gondolta, hogy az volt az *Első ének*, s megpróbálta, vajon sikerülne-e a második is? De Arany Jánoshoz visszatérni abban az időben sokkal merészebb és kockázatosabb vállalkozás volt, mint a legújabb, legmodernebb hangok koncertjébe illeszkedni: Swinburne, Poe és Wilde ízeit kóstolgatni s a maga ízeivel elkeverni, ez könnyebb és sikeresebb feladat lehetett, mint Tóth Kálmán után a magyaros versben remélni új eret s feltámadó életet, únt hazai hangot próbálni, amikor az egész irodalom szomjasan és türelmetlenül nézett Nyugat felé. Ő mégis megpróbálta, olyan időben, amikor a magyaros egyértelmű volt az avulttal s a rossz Arany-epigonok által keltett csömörrel. Én éppen a magyar versforma felélesztésének bátorságáért érzem Babits művei közt nagyon fontos állomásnak *A második éneket*. [...]

Török Sophie

211. KISS ERNŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Balatonvilágos, 1911. aug. 13.

[...] Örömmel értesültünk róla, hogy régi vágyad teljesült s Fogarasról áthelyeztek Újpestre [...]

212. ÚJPEST, RÁKOSPALOTA

[...]1840-ben, amikor Károlyi István Újmegyer néven kisközséget alapított itt, a településen már 101 ember lakott. A település pedig amerikai stílusú, gyors fejlődésnek indult. Mivel az 1840. április 5-én kelt Alapítólevél szerint „Minden megtelepedő házzal bíró lakosok mindenféle gyárakat szabadon" állíthatnak, és „akár minémű kézi mesterséget vagy kereskedést a hazai törvények korlátai közt szabadon" folytathatnak, „ipart megszorító kirekesztő kiváltságos leveleket" nem szerezhetnek, továbbá „minden hit, vallás és nemzet különbsége nélkül" mindenki egyenlő jogokkal rendelkezett, a másutt érvényes korlátozások mellőzésével alakuló község erősen iparosodott. 1868-ban már nagyközség, az 1880-as években véglegesre formálódott a városszerkezet, a többségében ma is meglévő utcák nyomvonalával, 1907-ben rendezett tanácsú város lett 147 utcával, 5 térrel, az állandó lakosok száma pedig meghaladta az 55000 lelket.

Újpest ekkor az ipari termelésben Budapest, Temesvár és Pozsony után a negyedik helyen állt. Teret adott országos, nem egy esetben Európa hírű iparnak, a Duna parton, a mai külső Váci úton végig bőrgyárak működtek, jelentős fa- és textilüzemek voltak, 1900-ban idetelepült az Egyesült Villamossági Részvénytársaság, amelyik (később Tungsram márkanévvel) az Osztrák-Magyar Monarchiában egyedüliként állította elő termékeit. Voltak kövezett és csatornázott utak, volt európai színvonalú vízmű, melyet egy belga társaság tervezett. 1894 óta működött a Budapest-Újpest-Rákospalotai Villamos Társaság (BÚRV), mely Rákospalotáról indult [1911-ben], a költő lakása

elől „A" jelzéssel, s a mai Árpád úton haladt az István (ma: Szent István) útig – Babits tanár úr itt szállt le a villamosról, ha tanítani ment –, majd ezen tovább Angyalföldön (a mai Béke úton) és a Lehel úton érkezett el a Berlini (ma: Nyugati) térre [...]

Sipos Lajos

213. „UTÁLATOS EGY VÁROS EZ..."

Milyen benyomásai voltak új környezetéről az Újpestre érkezett költőnek? Valószínű hasonlóak, mint a *Kártyavár* vidékről ide helyezett hősének, Partos Kálmánnak, aki „tétován állt" a szennyes forgatagban, „mint egy hajótörött idegen"; aki „félszegnek érezte magát, mint egy tolvaj"; aki úgy találta, hogy „utálatos egy város ez", „a csúnyaságnak, a közönségességnek, az üzletiségnek tanyája", ahol „minden szemérmetlen volt és kiabáló", ahol a zajok, a színek és szagok „bolond zuhataga" az iszonyodásnak és a menekülésnek érzését váltotta ki belőle, miközben „a szakolcai délutánok arany pihenőjére gondolt". Bizonyára Babits is úgy gondolta, mint Partos, hogy „a város centrumában" lesznek tán szebb helyek is; munkahelye közelében és a „pesti villamoshoz is közel", „ott kell lakást keresnie, mert Pestről bejárni naponta egy strapa volna mégis. " De mint ahogy Partos drágállotta a kiadó szoba árát, amely ráadásul „biztosan poloskás is", úgy Babitsnak is elment a kedve attól, hogy Újpesten vegyen ki lakást. Így juthatott el az újpesti gimnáziumhoz elég közel eső Rákospalotára, amely vidékies hangulatával megtetszhetett neki, aki élete nagyobb részét kis városokban töltötte [...] Palotai lakása pedig egyszerű volt: állt – a ház első emeleti folyosójáról nyíló – előszobából, két mellékhelyiségből és egy nagyméretű – alkóvszerű kiképzéssel két részre tagolódó – szobából. A szobának az előszobához közelebb eső nagyobb részében asztal állt, bőrfotellal, jobbra a fal teljes hosszában a hatalmas könyvespolc; az ablak felé eső kisebb részében pedig

egy íróasztal néhány székkel, a fal mellett rézágy, fölötte a falon olvasólámpával és egy-két képpel [...]

[...] Az újpesti lapok [...] augusztus 13-án hozzák az Újpestre nézve nem közömbös esemény hírét [...] A „kiváló költő" áthelyezéséről emlékezik meg az *Újpest és Vidéke,* valamint az *Ellenzéki Hírlap* is. Áthelyezése azonban már Újpesten sem mentes a disszonáns hangoktól. Az *Újpesti Figyelő* gúnyolódó hangú cikket [és verset] ír a hír kapcsán *A nagy modern, Babits Mihály Újpesten* címmel [...]

Éder Zoltán

214. A NAGY MODERN, BABITS MIHÁLY ÚJPESTEN

Tudtára adjuk minden szamárnak,
Hogy idejön Babits tanárnak,
Verset fog írni egyre
Reggel s ha a nap megy le,
Verset fog írni viharban, szélben
És délben,
Megénekel sok újpesti Micit
És Tercsit,
És dalba foglalja Löwy Bercit
És néhány sorba
Verset lehel az újpesti porba,
És nem lehet vitás,
Témája lesz a világítás,
És ideje ha jut,
A búrvasút,
És elméláz,
Mily modern a Kör-kávéház,
Milyen műveltek itt a papok
És a lapok,
Milyen szépek a lányok,

És az utcákon a sok árok,
Verset ír a mészárosra, pékre
A soha el nem készülő vízvezetékre
Egy szóval Babits jön Fogarashonból
És mi kinn leszünk a Balatonból.

215. JUHÁSZ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Szakolca, 1911. szept. 8.

[...] Én Szenic mellett vagyok ime, ahol egy régi, magányos és mélylelkű magyar szőtte végtelen álma pókhálóját. Szenic mellett, morvai határon. Hogy élek, gondolhatod. Távol az élő élettől, de lélekben oly közel hozzád és a kevesekhez, akik szerettek és a nagy halottakhoz, akik „többen vannak, mint az élők" és velünk vannak éltető hatalommal [...]

És ime, a „költőtárs" is küld neked valamit [...] lennél oly jó és beajánlanád őket a *Nyugat*nak, ha érdemesek erre. A *Nyugat*-ban megjelenni, ahol te jelensz meg, újra erős és – nemde – indokolt vágyam nékem [...]

216. TANÍTVÁNYAI ÉS KOLLÉGÁI ...

[...] a csöngetés után ...egyszerre csak egészen váratlanul belépett Babits tanár úr. Halálos csend támadt és titkos izgalom. Amikor Babits tanár úr felment a katedrára [...] egyszerű szavakkal adta tudtunkra, hogy ezentúl ő fogja tanítani a latint és a magyart [...] és én leszek az osztályfőnök, mondta [...]

Szabó Tivadar

[...] A régen várt első órán Babits sietős, ideges lépésekkel ment a katedrára, végigpillantott az osztályon [...] Most is előttem van nyurga alakja, csapott, szinte nőies válla, hosszúkás,

sovány arca és borostás álla. Nyírott kis fekete bajuszt viselt, és rövidre vágott sötét haját oldalt elválasztva hordta. A szeme csodaszép volt. Ritkán láttam ilyen mélytüzű, lelkes és szomorú szemet [...] Papos, magasan záródó zakóöltönyt, és magas, elöl kihajtott ún. álló gallért hordott [...]

Troján Pál

[...] talált hasonló érdeklődésű kollégákat a testületben Dékáni Árpád, Fischer Izidor, Szigeti Gyula és főleg Hendel Ödön személyében. Velük a görög-latin nyelvek, az antikvitás és Itália szeretete kapcsolta össze elsősorban. Mellettük a diákok között is voltak, akikkel szemben a tanár-diák viszony hamarosan barátsággá fejlődött: elsősorban Komjáthy Aladár nevét kell említeni. E kapcsolatban az idősebb az iskolai órákon túl is foglalkozott tanítványa szellemi épülésével, kulcsot adott neki palotai albérletéhez, megkérte kisebb-nagyobb szívességekre, melyek készülő munkáival voltak összefüggésben; a diák pedig használhatta tanítója könyvtárát, beszámolt neki olvasmányairól, elfoglaltságairól, egészségi állapotáról: „lékek szerinti" apa-fiú összetartozás alakult ki közöttük, ahogy az például *A Fiamhoz* című versből is kiderül [...]

Buda Attila

217. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Újpest, 1911. nov. 14.

Igen tisztelt kedves Barátom!

Bocsáss meg, hogy nagyon kedves és megtisztelő leveledre most válaszolok csak és csak most köszönöm meg szívességedet, mellyel új – és mindjárt hozzáteszem hogy remek – könyvedet nekem megküldted.

A viszontlátásig üdvözöl nagy rokonérzéssel híved és bámulód:

Babits Mihály

218. BABITS MIHÁLY – MÓRICZ ZSIGMONDNAK

Budapest, 1911. dec. 1.

[...] ma van az első nap, hogy otthon és nyugodtan lehetek, a legkülönbözőbb és legotrombább dolgok minden percemet elvették, hetek óta nem értem rá sem érezni sem gondolkodni, sem élni egyáltalán mert ez nem élet.

Mennyire irigyellek Téged aki csak annak élsz, amit szeretsz! A matinén lehetetlenség volt megjelennem, bármennyire szerettem volna. Egy látogatás jött közbe, teljességgel áttehetetlen más terminusra és amely több volt számomra mint egyszerű társadalmi kötelezettség, s amely ellen kétségkívül nem is volna okom panaszkodni ha nem éppen a te darabodtól a társaságotoktól vont volna el. Remélem, a matinét megismétlik és a darabot látni fogom.

Az azelőtti héten pedig beteg voltam. Influenzám volt s oly fej- és szemfájásom, mely minden jókedvemet elrabolta. Végtelen melankoliával tekintettem az egész világra s ennek a melankoliának ma sincs vége. Kezdem érezni az élet rövidségét. Minden nap rövid, s a betegségek és a haszontalanságok és a depressziók még jobban rövidítik. [...]

219. AZ IFJÚ VÖRÖSMARTY

[...] Vörösmartyt nem ismerik – jóformán senki sem ismeri, még az írók sem. Vörösmarty, a *Szózat* költője – egy olyan költeményé, amelynek szépségeit a megszokástól nehezen érezzük; Vörösmarty a *Zalán futásá*nak költője, egy hosszú eposzé, amely (mondjuk csak ki) számunkra unalmas. De Vörösmarty *A vén cigány* költője is, kétségkívül a legcsodálatosabb magyar versé, amelyet ismerünk; s ezért Vörösmarty nagy ember és izgató talány számunkra, töredékekből, amelyek összetartozandóságát nem értjük – mint a fejtörő játékok, amelyekben különböző alakú kövecsekből kell kirakni egy figurát. De lehet-e kirakni

a figurát, ha a kövecsek nagy része hiányzik? Vörösmarty műveinek legnagyobb részét egyáltalában nem ismerjük. Vörösmarty elfeledett költő, és nagyságát csak sejthetjük. [...]

Ez a [korai műveket író]Vörösmarty talán nem nagy költő még (az első *Salamon*t nem ismerjük), csak erő és férfi, aki nem született hasztalan veszteglődni, hanem egész életét, minden benyomását bele tudja görbíteni annak a célnak a szolgálatába, melyet az élet kínál neki. *Zalán*t kezdi írni, éjjelezve, makacsul, és töri magát: elnyomni az eszköz lázadását a cél ellen; mert íme, az eszköz fellázad, az igába hajtott lélek fellázad mestere, a munka ellen; és evvel a lázadással kezd Vörösmarty nagy költővé lenni. Ez a lázadó lélek, az eszközök gyűjteménye, rendkívül, abnormisan gazdag már; magába szedett ezer képet és ezer hangulatot, sokkal többet, hogysem ki ne dagadnának a cél szűk kancsójából. Eleven nép volt ez a képzetek népe, melyet nem lehetett sorompókba zárni; s oly szesz, melynek íze kiégett a tortából. [...]

Vörösmarty huszonhat éves. És még gyermek, az *Ezeregyéjszaká*t olvassa. Ő az a gyermek, aki egy délszaki puszta szigeten él, és a bérc tetejére kiállva, a csillagokat faggatja:

Szép kis ezüst csillag, menj el, kérdezd meg az istent.

De akkor, a lázadás tetőpontján, a makacs és erős lélek, aki annyira ragaszkodott munkájához, észrevette, hogy kisiklott a munka alól. Mi hozta eszébe? Először a külső kötelesség (*Eger*t kellett megírnia, hideg szobában, pénzért, hamar, az *Aurora* számára), azután Zrínyi. Zrínyi, ez a praktikus, csupa erő magyar, a *Török áfium* Zrínyije, aki észrevette, hogy senkitől sem várhatunk mi magyarok semmit, csak magunktól, aki talán legelőször látta meg a mi népünk nagy tragikumát Nyugat és Kelet közt, amelyet Vörösmarty a róla szóló versben oly klasszikus tömörséggel tudott kifejezni:

Néz nyúgatra, borús szemmel néz vissza keletre
A magyar, elszakadott testvértelen ága nemének.

Zalán költője egyszerre megérti a nagy tragikumot, mely a Nyugatra és Keletre való örök nézdelésben rejlik. S gondoljunk arra, hogy e kor nagy szelleme, Széchenyi, azt hirdeti, hogy ne nézzünk többé vissza Keletre. S gondoljunk arra, amit még nem emeltünk ki elég határozottan, hogy Vörösmarty, a múltnak énekese, voltaképp egyáltalán nem a múltnak énekese. A világot, melyet ábrázol, maga teremti; [...]

De ne magyarázzunk bele Vörösmartyba semmit. Vegyük azonban észre, hogy ami a munka és a cél fékével lehetetlen volt – rendet csinálni a lázadt képzetek káoszában –, az a művészet fékével lehetségessé válik, és a művészet fékét kezelni Vörösmarty néhány év alatt tökéletesen megtanulta. Megtanulta talán Zrínyitől, talán Shakespeare-től (akinek szellemébe a nagyobb behatolást *Salamon* átdolgozása mutatja először). Ez *ars*, azaz mesterség, és meg lehet tanulni a nagy mesterektől. De a képzetek táborának megfékezése nem jelenti azok meggyilkolását, csak rendes csatasorba sorakoztatását. Sőt Vörösmarty még új színeket vesz Zrínyitől és Shakespeare-től, mint előbb Ossziántól, megtalálja és kiválasztja belőlük a Vörösmartyhoz illő színeket, mint ahogy a színes fotográfiai eljárásokon kiválasztja a szükséges színeket a fény [...]

Mert nem szabad az ifjú Vörösmartyt könyvek között képzelni. A munkás, benyomásokat mohón gyűjtő és azokat aktív felhasználó szellem, akit benne az első pillanattól megismertünk, a természetben és az emberek között érezte magát jól. Mindent szeretett, és mindenütt szerették; semmi jónak nem volt elrontója, mint Gyulai mondja. Fiatal volt, egészséges, kedves, élvezte az életet, amelyből oly dús teljességet tudott szerezni lelke; s ha e dús teljesség végtelenbe lendült és már érezte a végtelenség tragikumát és melankóliáját, kétségkívül ezt is élvezte, mint valami szép és nagy érzést, igazában a legszebbet és legnagyobbat, ami létezik. De a legkisebb apróságot is élvezni tudta, és a legkisebb apróságban is megtalálta a végtelenség minden mélységét és varázsát. Vörösmarty birodalmában a legbájosabb szögleteket találjuk, ahol kedves és hamis parasztlány-

kák és -legények, Ilus és Andor ingerkednek, ahol Matild, a kis gili, zokogva búg, ahol búsmogorván ül Petike, ahol Gábor diák ugyancsak meg van akadva; a költő végtelen gyönyörűségét leli mindenben, pattognak ritmusai, tetszik neki a világ, tetszenek az okos és huncut parasztok, tetszik a félős öreg, aki eloltja a mécset, hogy a tolvaj be ne találjon hozzá, tetszik, bár megátkozza, az elhagyott csárda, amelyre rászáll a nagy kelepes gólya, gözütanya, denevérház, tetszenek a kalandos mesék és holdvilágos éjek, a csínyek és tréfák, tetszik a betűk kitanult zenéjével mímelni az élet ezer hangjait, örökös dobpergését, tetszik a történelem, de még jobban tetszik az élet; a kisgyerekek tetszenek csakúgy, mint a nagy vitézek, legjobban a szép lányok tetszenek; tetszik neki „a szerelem dalain ligetekben epedni", felfedezni a nő ezeregy édességét, ismételgetni bolondos zengéssel: haj, haj, haj, száj, száj, száj, szem, szem, szem.

Tarka s tarkább lőn tapasztalása. [...]

[...] az ifjú Vörösmarty, az élet szeretője, több, mint az élet szeretője: nem elégszik meg az élettel, hanem kilendül minden lehetetlenek felé. És nem látjuk-e lépten-nyomon fantasztikus színeit: a sugár topolyt, mely a holdnál messze kinyújtja képtelen árnyékát, az áradó Zagyva elől szaladó szoknyás agg Uleman bizarr komikumát, vagy amint az omló templomtorony darabonként leszórja fénylő bádogait, vagy amint Ída és Dalár kezeiben két liliom ég: két hószínű szövétnek; nem látjuk-e Dobó holdat ijesztő jobbját s a bombákat, melyek terhelt gyomrukat földszint hordozzák, görbe szivárványként lánghidat festenek, s megszökkenve, tüzes szárnyukkal pázsitot égetnek, nem látjuk-e Salamont futni a tetőkön, mint az éji rémet? Minden éppen a roppant reális szemléletessége által lesz fantasztikussá, mint Danténál. Az ifjú Vörösmarty a képek költője, s így elsősorban epikus költő, de ez az epika a telhetetlenség által, mellyel kibuggyan, lírává lesz. Minden dolog végtelent rejteget, az egészség alatt rettenetes betegségek lehetőségei lappanganak, és a szépség – maga mondja -, a szépség, mint a hínár, veszedelmes mély fölött jár [...]

Nyugat, 1911. nov. 1.

220. A FÉRFI VÖRÖSMARTY

[...] Amíg az ifjú Vörösmarty műveinek a kifejezés minden klasszicitása, a sorok minden befejezett tökéletessége ellenére is, a képek zavaros bősége valami romantikus kuszáltságot ad, s a rendkívülinek, a sohasem hallottnak keresése még fokozza a romantikus hatást: addig a harmincéves költőnek már nemcsak egyes sorai, hanem egész versei teszik a klasszikus tökéletesség benyomását. A romantikus iskola nagy költője ebben az időpontban oly rokon a klasszikusokkal, amennyire egyetlen más magyar költő sem volt az soha. Olyan most a költészete, mint az érett gyümölcs: dús nedvű, zamatos, édes, teljes, gömbölyű – és ki gondol rá, hogy az édes baracknak keserű magva van? [...]

A *Csongor* utáni évekből valók Vörösmarty szerelmi költészetének remekei. 1830-tól 1844-ig (amely évszám ismét fordulópontot jelent a költészetében) átzajlik e lelken a szerelem egész skálája, az *Idá*hoz című heinei hatású, de mély és komoly dalocska gyengéd epedésétől a *Késő vágy* mindenek ellenére való szenvedélyéig. Mennyi édes nő képét hordja magában, mennyi édes nő képét festi meg, a gyenge, gyermeteg *Szép Ilonká*-tól, a begyes kis *Pipis*kétől, a döbbent és tragikus Enikőig, vagy *Az úri hölgy*ig, akinek fürte tengervészes éj, és csupa gőg és kéj a lelke. Hajdan az ilyeneket hajlandók voltak stilisztikai szóvirágoknak tekinteni; Vörösmartyról azt mondták, hogy nyelve remek, de ...de ...és nem vették észre, hogy mikor azt mondták, hogy a nyelv remek és gazdag, avval már minden képzelhető dicséretet elmondtak. Valóban, a nyelv nem lehet *külön* gazdag; a nyelv gazdagsága mögött a képzetek, a lélek gazdagságának, a nyelv színessége mögött a lélek színességének kell rejtőznie; a nyelv kristályedény: ha színes, tele van. Vörösmartynak *látni* kellett a nő fürtében a tengervészes éjt, hogy e sort leírhassa.

[...] 1844-től 1848-ig Vörösmarty költészete folytonos közeledés a nihilizmus felé. [...] De nem valami derűs Anatole France-i nihilizmusra kell itt gondolni (talán csak az egyetlen, *A szent ember* című költeményében lehetne ilyet látni): lázas,

szenvedélyes, kétségbeesett, vörösmartyas nihilizmus ez, égő nihilizmus. Miután e lélek teljesen megérett erre, minden értéknek rendkívül gyors és gyökeres átértékelése történik meg. Az eddigi ideálok és remények egymás után vetkőznek meztelenre. Láttuk már, hogyan tűnik ki a munka haszontalansága, az alkotás hazugsága, az élvezet tehetetlensége, a vágy elégülhetetlensége; a hatalom boldogsága csak a képzeletben áll, a tudás csak szavakból.

– Szavak, nevek, ti öltök minket el! – mondja *Csongor* tudósa. De a szavak is értéküket vesztik, a költő előtt annyira szent szavak. [...]

[...] A forradalom egy pillanatra fellobbantja a régi Vörösmartyt, ír egy buzdító verset, mely éppoly kevéssé remek, mint Arany forradalmi versei. A költőben már nincs annyi hit, amennyi a forradalmi költészethez kell. Nihilista nem lehet forradalmár. Mégis halálra van ítélve, mégis bujdosnia kell, kiállnia a forradalmár minden izgalmait. Idegzete megrendül, fejében az őrület kezd kalapálni. Ez a harmadik Vörösmarty [...]

A költő szegény, a megélhetés legapróbb gondjaival küzd. A költő beteg, idegbeteg, valóban az őrültség szélén. A költő hazája rab, barátai halottak, őrültek vagy foglyok. Ha Vörösmarty megőrül, csak osztja sorsát e kor legnagyobb magyarjainak. A költő vén cigány – felejti nótáit, a *Szózat*ot hallani retteg, az emberektől búj, öltözetét, melyre sokat adott azelőtt, most elhanyagolja.

Fogytán van a napod,
Fogytán van szerencséd,
– – – – – – – – – – –
Véred megsűrűdött,
Agyvelőd kiapadt,
Fáradt vállaidról
Vén gunyád leszakadt.
Fogytán van erszényed,
Fogytán van a borod,
Szegény magyar költő,
Mire virradsz te még.

És ebben az állapotban énekli el leghatalmasabb költeményét; a legszebb magyar verset.

Milyen különös vers ez! Semmi sincs benne a megszokottból. Egy őrült verse. A logika kapcsolata elszakadt. A képzetek rendetlen és rengeteg káoszba űzik egymást. A költő agyában megrendült a velő. A vére forr. A világ háborús képeit kavarogni érzi a lelkében A zengő zivatartól tanulja dalát. A kemény jégveréstől – „odalett az emberek vetése!" Íme, hogy lép a képzet, a hasonlat egyszerre a valóság birodalmába. A képzetek víziókká, a víziók fájdalmakká, a remények kéjjé és istenek borává válnak. Minden képzet a testre hat, mint azé, aki ópiumot evett. A föld, a vak csillag, keserű levében forog. A lázadt ember vad keserveit, gyilkos testvér botja zuhanását halljuk. A szent honban Isten sírja reszket. Ki dörömböl az ég boltozatján? Mi zokog, mint malom a pokolban?

Hulló angyal, tört szív, őrült lélek,
Vert hadak vagy vakmerő remények?

Ez egy őrült képzetkapcsolása. Ez a vers egy őrült verse. De ez szent őrültség. Az őrült látománya szent látomány. A bárka, mely egy új világot zár magába, egyetlen, lehetetlen, vallásos remény. A költő próféta és dalában „Isteneknek telik kedve". Zordon homloka derül. Az ember, aki minden dolgok végére jutott, minden dolgok végén különös remények kéjét, különös örömök borát találja. Lesz még egyszer ünnep a világon!

Nyugat, 1911. dec. 16.

221. JUHÁSZ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Szakolca, 1912. jan. 8.

Kedves Mihály,

köszönet és minden jókívánat. Sokat gondolok rád. Vörösmartyd remek, congeniális. Drámád előadását várva várom. Én

a *durate et rebus servate vos secundis* aegise alatt élek, ha élet az enyém. Csiholom az eső év hóverte, sorsverte kovát.

Ölel mindig igaz híved

Juhász Gyula

222. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1912. jan. 12.

[...] azért aggódom hogy az alsónadrágjaid igen silányak talán csináltassak vagy jobb készen venni? hát harisnyád van e? meg a nadrágjaid sem elég melegek, féltelek a meghüléstől meg a villanyostól ugy e vigyázol magadra, hát mikor az a rémítő szél dühöngött otthon voltál e? [...]

223. DANTE

1912-ben készült el Dante *Komédiája* I. részének a *Pokol*nak a fordításával, amely az év végén jelenik meg, de már 1913-as jelzéssel. Határkő ez a munka a magyar műfordítás történetében, de határkő az a „műhelytanulmány" is, amelyet Babits a *Nyugat* 1912. április 16-i számában tesz *Dante fordítása* címmel [...]

Kardos Pál

224. DANTE FORDÍTÁSA

[...] Dante fordítása mindig a világirodalom legnehezebb feladatai, legcsábítóbb problémái közé tartozott. [...] Nyelvek és nemzedékek vetélkedtek benne, egymás vállára hágva törtek a magas pálma felé. Nagy költők, nagy nyelvművészek és nagy tudósok áldozták rá idejük és erejük jó részét [...]

[...] a *Divina Commedia* terzinái még talánynak is tökélete-

sebbek minden más talánynál, melyet alkotás valaha műfordító elé állított. Az igazi talány, melynek csak egy megoldása van. Más remekműveknek el tudom képzeli több jó fordítását, Dante egy-egy tercináját oly talánynak érzem, melynek minden nyelven csak egy tökéletes megoldása lehet [...]

Nyugat, 1912. ápr. 16.

225. ISMERETLEN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1912. máj. 9.

Mélyen Tisztelt Tanár Úr!

Abból a köztudomású dologból folyólag, hogy Ön vasárnap a *Nyugat*-matinén szerepelni fog, szükségesnek tartjuk figyelmeztetni, hogy eme szándékáról tessék letenni. – Nagyon sajnálnók a *Nyugat*ot, ha ilyen blamage érné, de nem tűrhetjük, hogy egy egyén a költészet gloriájával övezve legyen, ki *önző* érdekből egy titkos maffia, egy vallásos klikk: a Mária-Kongregáció lovagjává vedlett, noha egy igazi költői lélek piszkos emberi dolgokon érdekeken felül kell, hogy emelkedjék. – Hova jutott volna a világ-litteratura, ha egy Heine, vagy Petőfi is így megalkudott volna a sorssal. Ismételten figyelmeztetjük, hogy eme szándékáról tegyen le!

300 szabadgondolkodó diák

226. MÁJUS HUSZONHÁROM RÁKOSPALOTÁN

1912.

1.

Pest utcái között rohanó nép, puskalövések,
rendőr, tört üvegek, népszava, forradalom.

Én egyedül tehetetlenül itt számlálom a percet
nincs hír, nincs újság, villanyosom megakadt.
Néma falun lakom én, hol még az ebek sem ugatnak,
nem bőgnek tehenek, még a malac se visít.
Nádas eresznek alatta topázszemü tengericső csügg.
Hószinü fal, kék árny. Csend, csak a fecske csicserg.
Csak ha a villanyos átrohan itt (és mint a tehén bőg)
sejteni a város szörnyeteges közelét.
Ám most alszik a táj: egy döglött villanyos állong.
Ó bús villanyosom! bús ez a néma világ!
Bús e méla falún az üres sínekre merengni.
Ó jövevény sínek, visztek-e még ma tovább?
Visztek-e még ma odáig, ahol most csörren az ablak,
hol most csorran a vér, forran a forradalom?
hol zajgó tömegen most úr a néma Petőfi
s sarkra az Eszme kiáll isteni ríma gyanánt;
hol tán míg irom ezt, Magyarország nagy betegágyán
vér és kínok közt megszületett a Jövő.

2.

Ó te Jövő, aki jössz és senki se sejti, hogy itt vagy;
jössz és senki se lát; jössz sürü fátyol alatt,
mit hoztál, idegen? mit, mit viszel el? van-e célod
vagy boros emberként ingatod útaidat?
Ah, boros is vagy már ezer őrült eszme borától.
Álmodsz s kóros vágy szennyezi álmod izét!
Álom vagy magad: a mult álma, ki halni szeretne,
s sír, hogy mindene fáj s nem lehet így betegen.
Jöjjön az elhazugult életre halálos igazság,
lesben az utcákon álljon a kósza halál:
minden mindegy már! zúgjon fel a tengerek alja!
hányódjon fel a geny! jöjjön a forradalom!
Jöjjön a barbárság! jöjjön legalább az igazság,
annyi hazugság és elmulatások után!

Jöjjön a lázálom, mely minden bűnt kibeszél majd:
egynek mondja: „Jogok gyáva barátja, remegj!"
Másnak: „Ajkaidon kopott szó lett a szabadság!
s szíved zsarnok volt, öklöd rossz kalapács."
Másnak: „Álnokul és önzőn fogtál kezet: íme
véres lett a kezed: moshatod a kezedet!"
Mindnek: „Félre vakult csökevény, s ti koholt ideálok!
Nem játék a világ! Látni, teremteni kell."

Nyugat, 1912. jún. 1.

227. ÖNKOMMENTÁR

[A *Május huszonhárom Rákospalotán*] nem volt pártvers [...], és ha a magamén kívül még valakinek az érzelmeit is kifejezni akarta, az nem egy párt volt, hanem az egész Magyarország, ahol ma már nincs ember, aki ne érezné, hogy rettenetesen összebonyolódott hazugságainkban megmaradni lehetetlen: azért közeledünk az őszinteséghez, aminek a neve felülről államcsíny, alulról forradalom [...]

Én hű katonája akarok lenni a jövendő Magyarországnak, melynek igazságtalanságok, előítéletek és hazugságok mellett őszinteség, szeretet és szabadság lesz az alapja. Gyáva nem vagyok, ha új állapotot kívánni forradalom: forradalmár vagyok. De semmi közöm a pártokhoz [...]

Nyugat, 1912. jún. 16.

228. „FÉLRE, VAKULT CSÖKEVÉNY..."

[...] 1912-ben a *Május huszonhárom Rákospalotán* a „véres csütörtök" tömegmegmozdulásának ad tiszteletet. A vers a világháború alatt megjelent kötetének abba a ciklusába került, melynek görög címe az alkalmi és személyes vonatkozást dom-

borítja ki. Az „igazmondó" költő ezen a forradalmi napon a városba készült, de a tüntetők megszakították a villamosközlekedést, és a születőben levő versre jellemző eljárásként az első rész a falusias környezetet, és nem kisebb művészi fortéllyal, negatív leírása a nemtapasztalt, de képzeletben együttérzően átélt, városközponti forrongást festi, „hol tán míg írom ezt Magyarország nagy betegágyán / vér és kínok közt megszületett a Jövő. " Babits a véres eseményre disztichonokban *néniát*, azaz antik gyászdalt, elégiát írt, ami az ő fogalomrendszerében siratóének. A vers második része az utópia felhőalakjait rajzolja ki, és a jövőbe réved, *a múlt álmá*ról állítva, hogy *halni szeretne,* s boldog vágyteljesülés jövendőlátását a szociális igazságosztás dramaturgiai tetőfoka zárja: „Mindnek: »Félre, vakult csökevény, s ti koholt ideálok! Nem játék a világ! Látni, teremteni kell.«" [...]

Rába György

229. JÁSZI OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1912. máj. 28.

[...] A Huszadik Század júniusi száma folytatni fogja az Irodalom és Társadalom vitájában elhangzott felszólalások közlését.

Nagy súlyt helyezünk rá, hogy az Ön fontos fejtegetései is megjelenjenek a folyóirat hasábjain [...]

230. IRODALOM ÉS TÁRSADALOM

[...] a kiváló költő gyakran konzervatívnak látszik, de valójában nem lehet konzervatív, még ha maga is hiszi magáról, hogy az. De viszont: a költő új ideált akar teremteni, és épp ezért nem lehet híve a mai többség ideáljának: a nagy költő mindig ellenzék. Figyelmeztetnem kell önöket arra, hogy ha Wells és Anatole France, a jelenkor legnagyobb szellemei szociálisták,

az egyiknek arisztokrata, önkényes nemességével a lovagkor szellemére emlékeztető szociálizmusa, a másiknak a régi kultúrák szellemével átitatott bölcs és szkeptikus világnézete mennyire ellenkezik a köznapi értelemben vett szociálizmussal. Anatole France, vagy hogy a mi irodalmunknál maradjunk, Arany János, mint polgár, kétségkívül demokrata és szabadgondolkodó, de nem mélyebb és nagyobb érzéseket keltenek-e bennünk azok a műveik, melyek a nagy múlt ideáljait, nyelvét, hangulatait is visszaoltják, mint azok a politikai költemények, melyek csak korukat fejezik ki, és csak azt mondják, amit akkor minden harmadrendű költő, minden Sárosi Gyula el tudott volna mondani? Még oly költőknél is, kik kifejezetten koruk eszméinek költői, és azok is akarnak lenni, ha valóban nagy költők, mint Vörösmarty vagy Ady, ki-kicsendülnek a múlt hangjai, hogy az énekelt jelent jövőnek érezzük, mert a jelen magában nem költői dolog. Mért mennek a nagy költők mindig régmúltba, idegenbe tárgyért, díszletért, mért vallott ma már szemmel látható kudarcot a XIX. század irodalmi realizmusa, mért szerelmese a költő a régi neveknek, a régi szavaknak? Mert a művésznek nem kell vagy inkább nem elég az az élet, ami úgyis körülötte forr, neki mindenáron más kell, új szín kell ebbe az életbe.

Ilyen értelemben konzervatív és arisztokrata a művészet. Lehet tőle félteni egy politikai irány népszerűségét: nem lehet tőle félteni magát a haladást. A politikai irányok sohasem örökkévalók, és a művész túllát rajtuk. A politikai irányok idővel elvesztik vonzásukat, a műremekek még újabb varázst nyernek a távolsággal, a múlt távolságában: mennél távolabbak, annál újabbak számunkra, annál szebbek. A politikai irányok halandók, a művészet halhatatlan; a politika a jelent gyűri múltba, a művészet a múltból jövőt teremt. A művészettől félni annyi, mint a jövendőtől félni.

Én, tisztelt Társaság, nem akarok félni a jövőtől. Én hiszem, hogy a költők, akik látszólag oly félénken vagy közömbösen vonulnak el a politikai forradalom zavaraiból, voltaképp talán tudtukon kívül is olyanok, mint a hegyeken csüggő felhők, me-

lyek a jövendő villámát hordozzák magukban. Magányosak ők, visszahúzódtak a pártoktól és szervezetektől, s mégis gyakran közülük kerül a vezető. A bárányok csoportosan járnak, a pásztor egyedül van – a furulyájával.

Huszadik Század, 1912.

231. DIENES VALÉRIA – BABITS MIHÁLYNAK

Firenze, 1912. máj. 29.

[...] Mit csinálnak a terzinák? S mit a magyar forradalom, mi miatt nem találkozhattunk utoljára [...]

232. AZ ÁTHELYEZÉS TERVE

Babits az igazgató miatt nem érezte jól magát az újpesti gimnáziumban. A Dienes Pállal való találkozások során merülhetett föl a gondolat, hogy átkerüljön a tisztviselőtelepi gimnáziumba, ahol Gaál Mózes volt az igazgató. Dienes igen jó viszonyban volt Gaálékkal, s így ő egyengeti az áthelyezés útját [...]

Éder Zoltán

233. GAÁL MÓZES – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1912. szept. 14.

[...] igen nagy az én szomorúságom, hogy ebben az évben nem sikerült téged ide kéretnem [...]

234. IGNOTUS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1912. szept. 14.

[...] levelét és kérvényét magához vette Szüllő Géza képvi-

selő, aki, mint nyilván tudja, bizalmas embere Zichy János grófnak. Ígérte, hogy a dologban okvetlen eljár [...]

235. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Rákospalota, 1912. okt. 15. körül

[...] Nekem magamnak tettem a legrosszabbat azzal, hogy ily soká nem írtam, mert azóta folyton bántott, gyötört az a gondolat, hogy írnom kellene, de az én gyakran előforduló érthetetlen lelkiállapotaimnak egyikében megint hetekig teljesen lehetetlennek éreztem azt, hogy tollal a kezemben az íróasztal elé üljek. Egyébként is nem voltam normális állapotban az egész (két) héten, senkivel sem találkoztam (Dieneséket kivéve) és nem tudtam rá szánni magamat, hogy Budapestre bemenjek. Végre az lett belőle, hogy úgy látszik ez a rossz hangulat csakugyan betegség volt, ma megint visszaestem a náthába, köhögésbe, úgy hogy megtettem azt, amit Újpesten létem óta még nem tettem: nem mentem iskolába. [...] A Dante-könyv nagyban készül, s ha Isten segít, novemberre megjelenhetik [...]

[...] nagyon magányosan és nyomoruan érzem magamat itt, különösen most, hogy nem vagyok egészen jól [...]

Folyton zaklatnak, emberek, akikhez semmi közöm [...]

236. JUHÁSZ GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Szakolca, 1912. nov. 11.

[...] Régvolt, midőn utoljára jeleket váltottunk egymással, de azért nekem úgy tűnik föl, hogy tegnap volt, még látom elektromos fényben villogó komoly szemeidet (elektromos fényben csillogó elméd lámpásait), hallom idegesen nyugodt hangod férfias és egyéni zenéjét s igyekszem elrakni a kincseket, (sokszor egy ötlet, mely mélyebb egy kötetnél, sokszor egy idézet, mely emberekre és eszmékre vet világot) melyeket elszórtál a kávéházi fülke jólesően baráti mélyén. Én, az új irodalom „harmo-

nikusan" boldogtalan Tompája, az én Hanvám (inkább Recanatim) sötétségéből oly világosan látom emlékeimet, oly közel és épen a múltat, mint kevesen és most a régi szeretettel, bizalommal kérlek, hogy légy szíves, ha lehet, érdekemben szólani. Tudod miről van szó? Pályáztam az újpesti állásra a törvényes formák között és most – remélek, mert ezt szabad [...]

Légy szíves, kedves jó Mihály, ha lehet, ezirányban szólani a Magad körében. A gondolat, hogy közeledbe kerülhetnék, aranyos csillogással tölti el e szokatlanul sivár délutánt [...]

237. BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Budapest, 1912. nov. vége

[...] Nagyon elszomorított a leveled és bizony én, ha valaki megértem szomorúságodat: bár tőlem függne rajtad segíteni![...] Mondanom sem kell, mennyire szeretném úgy a magad, mint az én érdekemben, ha idejöhetnél közelembe. Együtt akkor sem leszünk egészen, mert az állás, amire folyamodtál, az én állásom volt. De közel lennél és aztán iparkodnod kellene a nyomomban még beljebb jönni Budapestre. Kétségtelenül elég volt már Szakolcából. Bár ami a verseidre való hatást illeti, ebben nem egyezem meg teljesen a te pesszimizmusoddal. A szakolcai verseid époly szépek mint a régiek és ha van bennük monotonság, az nagyon értékes monotonság. Ha nem félnék veled szemben az olvasó önzésével fejezni ki magamat, azt mondanám, hogy a szakolcai magány neked semmiesetre sem ártott. Ezt mondom mint olvasód, de mint barátodat valóban elszomorít kedélyednek csüggedése, bár remélem, hogy az tartós nem lesz. [...]

238. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Rákospalota, 1912. nov. 15.

[...] az áthelyezésem csakugyan megtörtént és holnaptól kezdve én már budapesti, tisztviselőtelepi tanár vagyok [...]

[...] rögtön lakást keresek és hurcolkodom. A Tisztviselőtelepen szeretnék lakni, ami nagyon jó hely lenne számomra, bár kissé drága [...]

Félek hogy ez a dolog hurcolkodás stb. nagyon sok pénzbe kerül, nekem pedig most éppen nincs pénzem. Egyetlen reményem, hogy ti még most az egyszer kisegítetek néhány száz koronával. Tudom, hogy ezt nem érdemlem meg, de nincs máshová fordulnom ha kölcsönt vagy előleget veszek fel a fizetésemre, ezt csak egy hónap múlva kaphatnám meg, nekem pedig most igazán rögtön kell pénz. Abban reménykedem, hogy még így is örülsz az új helyzetemnek, mert igazán sokkal jobb lesz. Ezentúl igazán megszállhattok majd nálam. [...]

Egész boldog vagyok, hogy Újpesttől megszabadultam.

A könyvem gyönyörű lesz és néhány nap múlva már meg kell jelennie. Rögtön küldök belőle.

Kérlek kedves anyám, ha teheted, küldj *azonnal* pénzt, ha lehet 300 koronát, azt hiszem, ennyire szükségem lesz [...] Remélem, a pénzt nagyon hamar visszaadhatom.

239. A TISZTVISELŐTELEP

[...] A Tisztviselőtelep a főváros peremén lévő, nem egészen három évtizedes múltra visszatekintő település, melyet a mai Üllői út, Könyves Kálmán körút, Vajda Péter utca és Kerepesi út határol. A telepen csak földszintes és egyemeletes, kertes családiházak épülhettek, melyekben legfeljebb két lakás lehetett [...]

A Tisztviselőtelep büszkesége az 1911. május 1-jén megnyitott állami főgimnázium kétemeletes „tündérpalotája". A gimnázium Gaál Mózes igazgató pedagógiai elképzelései és Kőrösi Albert építész tervei alapján készült. A hatalmas épületben a 14 tantermen kívül könyvtár, olvasóterem, zene- és tanulószoba, szertárak és előadótermek is vannak. Az iskolában munkaoktatás is folyik: a tanulók asztalos és könyvkötő műhelyben dol-

goznak. Így akarja megvalósítani Gaál Mózes nagy eszméjét: „Minden haladásnak forrása a munka!"

Babits Mihály 1912. november 16-án került [...] a tisztviselőtelepi magyar királyi főgimnáziumba [...]

Téglás János

240. HAZA A TELEPRE

Rég elmaradt a fény, a körut;
a villanyos a sötétbe fut.

Ó, Istenem, megint egyedül:
az ég, a föld megint megürül.

A villanyos az éjbe szalad:
kék villanások a sín alatt.

Ó, távoli villany, száz régi est! –
rideg hátad mögött, Budapest!

Örömvölgy-utca, örömtelen:
szeszgyár, kis korcsma, köz-szerelem.

Kültelki házak udvarai,
hol nappal a korcs kintorna rí,

s hol az éjben, kéjben, szenvedőn
nyögi párzó macska a háztetőn,

jaj, gyermekhangon, az Állati Lét
kitettje, iszonyu kényszerét.

Sivítva surran az éji sinpár
fölött a kocsink s fordulva himbál

a Ganz-gyár únott falainál
hirtelenebbül a nappalinál.

A gyár, a Ganz-gyár, ó Mária!
s a pesti lapos Kálvária!

A gyár tetején nagy éjjeli nap rak
tüzet vörös-izzón, nagy kerek ablak.

Leszállni, haza, az éjszakán –
ó, régi éjek! régi magány!

Ó, hol van a könyv, lekötni a lelkem?
Vagy hol van az álom, oldani engem?

Hol van a Múzsa, holt szeretőm?
Félek egyedül már, mint temetőn,

vagy mint aki egy halottal aludna –
Ó, kocsira! vissza! fénybe! körutra!

Nyugat, 1914. júl. 16.

241. SZABÓKY UTCA 54.

Itt a Tisztviselőtelepen, a Szabóky utca 54-ben, egy földszintes ház két szobájában lakik 1912-től 1916 júniusáig Babits Mihály [...] A négy ablakos, díszes homlokzatú épület tulajdonosa a Haász család, amelynek 14 éves Andor fia a gimnáziumban tanul. Az albérleti lakásban néha megfordul egy-egy tanítvány is [...] Az egyik a dolgozatfüzeteket viszi haza, a másik az önképzőköri ülés témájával jelenik meg a tanár úrnál [...]

Az albérleti szobájában lakó költő legtöbbször korán ébred. Ilyenkor hallja, hogy „reggeli csengő csengi végig" a „friss arany-

ban" tündöklő utcát. A „csengettyűsfiú" már szokásos munkáját végzi, döcögő kocsijára rakja a környék összegyűlt szemetét [...]

Innen, ebből a házból indul el reggelente több mint három éven át a tanár úr. Először a népligetben sétál, verssorait skandálva, néha egy-egy kézmozdulattal is kíséri a ritmust [...] A kiadós reggeli séta után lép be az iskola díszes kapuján [...]

Téglás János

242. DR. SZÁNTÓ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1912. nov. 18.

[...] van szerencsénk értesíteni, hogy a könyvkötő értesítése szerint szerdán, e hó 20-án rendelkezésre fognak állani a *Pokol* kész példányai. Kérjük, méltóztassék tehát bennünket csütörtökön délután nb. látogatásával megtisztelni a dedikációs példányok elkészítése végett [...]

243. DANTE: POKOL

Első ének
A sötét erdőben
Részlet

Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz útat nem lelém.
Ó szörnyű elbeszélni mi van ottan,
s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
már rágondolva reszketek legottan.
A halál sem sokkal rosszabb, tudom.
De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam,
hallanod kell, mit láttam az uton.

Akkortájt olyan álmodozva jártam:
nem is tudom, hogyan kerültem arra,
csak a jó útról valahogy leszálltam.
De mikor rábukkantam egy hegyaljra,
hol véget ért a völgy, mély, mint a pince,
melyben felébredt lelkem aggodalma,
a hegyre néztem s láttam, hogy gerince
már a csillag fényébe öltözött,
mely másnak drága vezetője, kincse.
Igy bátorságom kissé visszajött,
mely távol volt szivemből teljes éjjel,
melyet töltöttem annyi kín között.
És mint ki tengerről jött, sok veszéllyel,
amint kiért lihegve, visszafordul,
még egyszer a vad vízen nézni széllyel:
úgy lelkem, még remegve borzalomtul
végignézett a kiállt úton újra,
melyen még élve senkisem jutott túl. [...]

244. KOZMA ANDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1912. dec. 1.

[...] Fogadja hálás köszönetemet a kedves figyelemért, hogy remek kiadású Dante: *Pokol* műfordításának példányát számomra nagybecsű írott ajánlásával volt szíves ellátni [...]

245. RÁKOSI JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1912. dec. 3.

[...] Köszönöm a Dante szignált példányát, melyet megkaptam s melyet azon melegiben el is olvastam. Gratulálok a munkájához. Magában egy ilyen munka elvégzése egy nagy cselekedet [...]

[...] Kifogásom a verselése ellen van sok helyett. Azt gon-

dolom számos sora döczög, a folyamatosság kárára. De ezt csak azért mondom, hogy mondjam, s hozzá tegyem, hogy könnyű volna rajta segíteni, de persze, csak egy harmadiknak [...]

246. HENDEL ÖDÖN – BABITS MIHÁLYNAK

Újpest, 1912. dec. 7.

[...] De térjünk vissza Dantédra, mert külömben elönt a keserűség. Hát hallom Komjáthytól, hogy szebb mint remélted volna és roppant örömöd van benne. Szeretettel üdvözöllek harmadik hatalmas könyvszülötted megjövetelén. Sokat szeretnék kérdezni! Legalább hogy levélben hallanék egyet-mást Dantédról. De tudom most úgyse érnél rá felelni. Tehát csak egy kéréssel fordulok Hozzád. Küldess Sirolának (Fiume, Állami Főgimnázium címre) is egy példányt könyvedből, ki nagy érdeklődéssel várja a *Nyugat* szemelvénye után fordításodat. Bizonnyal fog írni róla valamelyik olasz lapban [...]

247. SOÓS NÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Pécs, 1913. jan. 30.

[...] A *Pokol*hoz gratulálok [...] Ha eddig verseidre – tisztelet a szépszámu kivételnek – nem is voltam iszonyu büszke, annál inkább az vagyok a *Pokol*ra [...]

248. VAKOK A HÍDON

A csöndnek
folyóján
pár deszka-
darab.
Mi zajból van e csönd? Zubog zúg a hab.

Támolyogva
tolongnak
a hídon
vakok
kis görnyedt, japános, naív alakok.

A lelkük
a testből
ki sem lát
soha.
A deszkát belepte iszamlós moha.

Se korlát
se hídrács
legörbülve
mind
lenn útat magának kezével tapint
üres szemgolyójuk
szanaszét tekint

Padlóig
derékban
letörpülve
mind
faruk meg feltolva
a zord égnek kint.

Mind bukdos
botorkál
gyámoltalanul

És olykor
kezével
a semmibe nyul

És olykor
tört lécen
hintázni tanul.

És néha
fülükbe
jön egy
csobbanás:

És néha
szemükbe
csap egy
loccsanás:
a Csöndbe taszítja le társát a társ.

S mi zajból
van e Csönd?
Zubognak a
habok.
A Csöndnek kis hídján tolongnak a
vakok.

Egy bús fűz hullatja ágak záporát.
Széles hold kacagja, mint gúnyos barát
szegény kis támolygó vakoknak farát.

Nyugat, 1913. febr. 1.

249. A *VAKOK A HÍDON* KÉT MOTÍVUMKINCS KERESZTEZŐDÉSI PONTJA

[...] Babits harmadik, 1916-os *Recitativ* című verseskötetében jelent meg a *Vakok a hídon*, 1912-es évszámjelöléssel. Korábban a *Nyugat* már közölte 1913 februárjában. Forrásairól, előképeiről, keletkezéséről nem sokat tudunk. Mindössze Hevesy Iván említi, hogy „a kiindulópont egy japán fametszet volt" (Hevesy Iván: Vakok a hídon. *Nyugat* 1924. I. 549.). Rába György *Hokusai* valamelyik rajzára gyanakszik, de id. Pieter Brueghel *Vakok* című képét is említi lehetséges ötletadóként; ez utóbbit különben a költő 1909-es Nápolyig vezető útja alkalmával láthatta. Költészeti előképként Addison *Story of Abdallah and of Hilpa* című költeményének egy részlete, továbbá Baudelaire *A vakok* című szonettje jöhet szóba (Rába, 1981. 398-400.).

Az 1911-1916 közötti időszak, melynek termését a *Recitatív* gyűjti össze, jelentős átrendeződést hoz Babits kedvelt hagyományanyagában. Míg első két versgyűjteményében a görög mitológia elemei uralkodnak, ebben a korszakban egyre jelentősebb szerepet kezd játszani a keresztény motívumkincs. [...]

A *Vakok a hídon* két kulcsmotívuma, a folyó (ami a „csönd folyója"), és a „vak" (pontosabban „a vakok vonulása") a görög és a keresztény motívumkincs kereszteződési pontjává avatja a költeményt.

Az „alvilág folyója" két Babits-műben jelenik meg. Kulcsmotívumként *A Danaidák*, kevésbé hangsúlyosan a *Laodameia* szövegében. A görög mitológia három alvilági folyója közül az előbbiben a Léthét említi, az utóbbiban ezenkívül a Styxet is, a

kettőt azonban összemossa: egyaránt „hétszer körbe-körbe, vissza önmagába" folyónak ábrázolva őket. Híven a mitológiához, mindkét költeményben „a feledés vize"-ként szerepelnek.

A *Vakok a hídon* motívumkészletében még két jellemző, és természetesen metaforikus attribútum társul a folyóhoz: a csönd és a vakság. Mindkettőt megleljük a fentebb idézett költeményekben is:

Lenn a csöndes alvilágban, (...)
Régi szavak járnak vissza elsötétült lelkeinkbe, (...)
(...) néma, rengeteg sötétség: a sötétség nem beszél –

(A Danaidák)

(...) hol az árnyban az árnyak álmai járnak
Behúnyja a lelkét, kiissza a Léthét (...)
(...) a léthei rétnek lakja sötétét(...)

(Laodameia)

Figyelemre méltó, hogy a vers indíttató forrásaiként megjelölhető képek közül csak a japán metszeten láthatunk folyót (Rába, 1981. 309.); Brueghel festménye országúton vándorló világtalanokat ábrázol, s az élen haladó figura nem hídról bukik a vízbe. S maga a víz, amelyet a festő a kép jobb szélén, hangsúlytalanul, s nem is pontosan azonosíthatóan ábrázolt, inkább sejlik pocsolyának, tavacskának, árokparti vizenyőnek, mint folyónak. Ez a tény is azt sugallja, hogy a görög mitológiának a témához kapcsolható, rokon jelentésű elemei hozták felszínre ezt a motívumot.

Annál is inkább gyanítható ez, mert az „alvilági" jellemzők a *Vakok a hídon* folyójánál is jelen vannak: a 'halál vizé'-ről van szó, amely térben is, 'alant' húzódik:

(...) a Csöndbe taszítja le társát a társ.

A „vakság" motívuma is gyakorta fordult elő a görög mitológiában. Az eposzok és a drámák a dalnokokat és a jósokat

ábrázolták világtalannak, hiszen ők isteni sugallattól inspiráltan hirdették az igazságot, nem volt szükségük földi szemre.

A vak, aki – az antik értelmezés szerint – különb a látóknál, mert a végső metafizikai igazságok tudója, kedvelt motívuma lett a szimbolista költészetnek is.

A motívum antik értelmezését figyelhetjük meg Babits *Húnyt szemmel...*című költeményében is (1906). A nyitott szemmel észlelt valóság unalmas, a lélek fázik tőle, a csodát csak „húnyt szemmel" lehet megpillantani. Mindazonáltal eltérés a hagyománytól, hogy megjelenik a versben az „álomigazságok" bizonytalanságának s kockázatának gondolata is:

Húnyt szemmel bérceken futunk (...)
Az álmok síkos gyöngyeit
szorítsd, (...)

A téma hat évvel későbbi babitsi feldolgozásában azonban a motívum keresztény értelmezése érvényesül. A hagyomány újszövetségi eredetű. Máté szól róla, hogy jellemezte Jézus a farizeusokat, akik félreértették egy példázatát, s megbotránkoztak rajta: „Hagyjátok őket! Vakoknak vak vezetői! De ha vak vezet világtalant, mind a kettő gödörbe esik." (Mt 15, 14.) Kevésbé ismert, de a példázat gazdagabb kifejtését tartalmazza János elbeszélése a vakon született ember meggyógyításáról: Jézus pedig azt mondta: „Azért jöttem a világba, hogy ítéletet tartsak, hogy akik nem látnak, azok lássanak, és akik látnak, azok vakok legyenek. " Amikor a körülötte álló farizeusok közül ezt néhányan meghallották, megkérdezték: „Csak nem vagyunk mi is vakok?" „Ha vakok volnátok – felelte Jézus, nem volna bűnötök. De azt állítjátok: Látunk. Ezért megmarad bűnötök." (Jn 9, 39-41.)

A *Máté evangéliumá*ból közmondássá híresült részlet a vakságot – a görög felfogással éppen ellenkezőleg – a magasabb igazságok iránti értetlenséggel, az ostoba földhözragadtsággal azonosítja. János pedig megkülönbözteti az „igazi látást" a hamistól, s azt nevezi vaknak, aki megátalkodik tévedésében, s magát önhitten az igazság tudójának nyilvánítja.

Természetesen Babits számára ez a bibliai hagyomány legalább annyira ismert, mint a másik, az antik. Ilyen értelemben minősíti (a *Huszadik, huszadik század* című írásban) „félig látónak" a modern embert, aki túl sokat olvas és túl sokat lát, de semmiben sem képes elmélyülni. Ebben az eszmefuttatásban, a „szem nélküli látás" antik eszménye örökre elvesztegetett kincsnek, soha vissza nem nyerhető képességnek tűnik.

Kelemen Péter

250. MAGYAR IRODALOM

[...] Nyilvánvalóan ahhoz, hogy valamely irodalmat egyáltalában világirodalmi jelenségnek tekinthessünk, a minimumkövetelmény, hogy valóban része legyen a világirodalomnak, kifejezője részlegesen annak, amit egészében a világirodalom fejez ki. Az irodalom – s ez lesz első nézőpontunk róla – *kifejezésnek* tekinthető; s minek a kifejezése? A népek lelkének – mondhatnók egyszerűen –, de ez még, ha egészen igaz volna is, nem volna a világirodalmi szempont. Azonban nem is egészen az, mert az egyes irodalmak nem népek, nem is országok, hanem nyelvek és kultúrák szerint különülnek el egymástól, s az, amit a nemzeti irodalmaknál a *nemzet* szóval jelölünk, voltaképp nyelvi és kulturális közösség. Az irodalom mindig kultúrának kifejezése a szó legtágabb értelmében: érzelmi és gondolati kultúrának és a világirodalom kifejezője annak, ami több nemzet kultúrájában közös, valamely nagy internacionális kultúrfolyamatnak [...]

De legelőbb is: nem szabad feledni, hogy a nemzeti karakter *világirodalmi* értéket csupán az irodalom egészének adhat és *sohasem az egyes műveknek*. Az *egyes* művek világirodalmi értéke éppen nincs arányban speciálisan nemzeti voltukkal. Ellenkezőleg, bármely műnek csak azon mértékben lehet szerepe és fontossága a világirodalomban, amint valami általánosat is fejez ki, valamit, ami nem *csupán* annak a nemzetnek érzésvilágába tar-

tozik, amely szülte. Sőt még ha valamely mű alig vagy egyáltalán nem bírna nemzeti vonásokkal: ez sem volna még ok, megtagadni világirodalmi értékét [...]

Míg tehát egy irodalomnak, *mint egésznek*, értéke annál nagyobb a világirodalomban, mennél inkább új hangot visz bele, s mennél több új kifejezőeszközzel gazdagítja, azaz mennél kifejezettebben külön nemzeti karakterrel bír: addig, megfordítva, valamely *egyes* műnek világirodalmi értéke annál nagyobb, mennél általánosabban emberi vagy európai érdekekkel bír, s mennél európaibb eszközöket használ a kifejezésre.

Eszerint a kis irodalmaknak kétféle szerepe és értéke lehet a világirodalomban. Vagy nemzeti jellegük által egy érdekes új színnel és hanggal, vagy kiváló világirodalmi értékű *egyes* művekkel gazdagítják. Ezzel függ össze, amit említettünk: hogy vannak irodalmak, melyek egészükben kiváló világirodalmi fontossággal bírnak, s európai értelemben maradandó műveket mégsem bírnak fölmutatni – és megfordítva is.

Az értéklehetőségek ilyetén megállapításánál azonban nem vettük még tekintetbe a történeti szempontot. Pedig kétségtelen, hogy az a szerep, amellyel valamely irodalom hatások fölvétele és kibocsátása által a világirodalom történeti folyamatában részt vesz, a világirodalmi érték egy neme, sőt annak többi nemére is módosítva hathat. Ennek azért kutatásainkban egészen külön fejezet kell. Világos azonban, hogy a történeti hatásnak, amennyiben nem puszta véletlen, csak az előbb megállapított két értékmomentum valamelyike teheti alapját; de viszont az esztétikai értékmomentumok nem alapulhatnak pusztán, sem főleg a történeti hatáson. Így vizsgálódásainkban is a megállapított esztétikai értékmomentumoknak kell elfoglalni az első és fontosabb helyet, s a történeti szempont csak utólag és másodsorban jöhet szóba.

Hogy a megállapított két értékmomentum – nemzeti karakter és európai horderejű művek – szükségének tudata az egyes irodalmak értéköntudatában valóban szerepel, azt minden irodalom és kritika története világosan bizonyítja. A magyar irodalom története azonban azt a sajátságos tüneményt mutatja, hogy e két

értékmomentum elismerése állandóan küzd egymással, és egymást háttérbe szorítani törekszik. Az egész magyar irodalom történetén két irány vonul végig: az egyik a nemzeti vonások konzervatív megőrzésére és kifejezésére törekvő, minden nyugati hatástól dacosan elzárkózó; a másik ezt az elzárkózást megvető és gúnyoló, európai minták szerint forradalmian újító. S miként a nemzeti karakter megőrzése, ahogy kimutattuk, az egész irodalom feladata, az európai érdekre való törekvés pedig az egyes alkotásoké: akként valóban az irodalmi közvélemény óvta rendesen a nemzeti irány zászlaját, míg az *egyesek*, a zseniális kiválók törekedtek az európai szellem irányában újítani [...]

1913

251. PINTÉR JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1913. márc. 3.

Igen Tisztelt Kedves
Kartárs Úr!

Örömmel tudatom, hogy a Magyar Irodalomtörténeti Társaság tegnapi első rendes közgyűlésén választmányi tagunkká választottuk. Tartoztunk vele, s ha kedves kartárs úrnak ez csekély jelentőségű is, *nekünk öröm és megnyugvás*. Kérem, fogadja szívesen tőlünk s támogasson bennünket munkánkban: a magyar irodalomtörténet és kritika modern szellemű müvelésében. Szeretettel üdvözli igaz tisztelője:

Pintér Jenő

252. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1913. márc. 21.

[...] vigyázz egészségedre, írj! nagyon szeretném, ha a jövő hónapban egy felső kabátot vennél magadnak, hidd el, nagy

szükséged van rá, a következő elsején talán megteheted. Pali segít választani [...]

253. KOMJÁTHY ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Szápár, 1913. aug. 3.

[...] A regénynek hozzám eljuttatott lapjai már le is vannak írva; azt még délelőtt elvégeztem. Arra a kérdésre, hogy milyen hatást tesz, – igazán bajosan tudok felelni. Lélektani hatást természetesen semmilyet sem, mert hiszen az előttem fekvő két lap a kezdet-kezdete egy nagyobb regény ouvertureje. Azt hiszem, egy regényt akárhogy lehet kezdeni, mert a kezdet jóságát csak a későbbi részekkel alkotott harmónia adja meg. Ilyen szempontból tehát igazán nem tudok mit felelni. Azonban azt hiszem, ha nem is tudnám, hogy te lírai verseket is írsz, akkor ebből a bevezetésből legalább is gyanum támadna ez iránt. Egy Dickens, egy Balzac, a regény igazi professzionista nagymesterei sohasem kezdenének ilyen módon egy regényt. Te belőled azonban akiből csak úgy duzzad a líraiság, mindjárt a két első lapon egy sereg gyönyörű hasonlat buggyan ki – az el nem fojtható lírai költő hasonlatai. Ez a körülmény azonban csak a regény érdekességének emelésére szolgál (azt hiszem ugyanis, hogy ez a sajátság a regény további részeinél is megmarad, mert hiszen egyéniségedben rejlik) és bizonyos, hogy műved akármilyen is lesz, akármit is fognak róla mondani, olyan lesz, amilyen eddig még nem volt, amilyent csak te tudsz írni [...]

254. „...KÖZÖS KONYHÁBÓL ÉTKEZTÜNK"

[...] Életünknek abban a szakaszában [...] sokat voltunk együtt [...]

[...] Dienes Pállal kollégaságban, mindketten Gaál Mózes gimnáziumában tanítottunk. Mihály a Szabóky utcában lakott,

mi a Villám utcában, és a tisztviselőtelepi „közös konyhából" étkeztünk. Mihály adagját is a mi lakásunkra hozattuk, s hármasban költöttük el a kollektív vállalkozásból származó ebédet.

Étkezés után Mihály rendesen elővette aznapi termését. Dante-fordításának első része készült akkor [...] és *A gólyakalifa.*

Vezér Erzsébet interjúja Dienes Valériával

255. A GÓLYAKALIFA

Részlet

[...] Görög óra után odamentem Darvas tanár úrhoz, akiről tudtam, hogy nagy könyvtára van.

– Tanár úr kérem, nagyon szeretnék valami tudományos könyvet olvasni az álmokról, kérem a tanár urat, legyen szíves nekem ajánlani egyet.

– Hát hogy jött kedve ilyeneket olvasni?

– Engem ez nagyon érdekel.

Darvas egy kicsit gondolkodott:

– Jól van, fiam, nekem magamnak is vannak erről könyveim, ha délután felkeres a lakásomon, szívesen megmutatom őket, és aztán kiválogathatja, melyikre van kedve.

Délután borzasztóan elálmosodtam, s szinte akaratom ellenére ledőltem egy kicsit a díványra, mialatt folyton azt éreztem, hogy a füvön fekszem, és a hideg harmattól egészen átnedvesedik a ruhám.

Darvashoz nagy büszkeséggel és örömmel mentem. A diákok közül senki sem volt még a lakásán és általán nehéz volt hozzá közel jutni. Magányos ember volt, és végletekig szótalan.

[...] egy nagy íróasztal mögött ült és a rendetlenül felhalmozott könyvektől alig látszott. Óriási csibuk volt a szájában. A szobában mindenütt könyvek hevertek. Díványon, ágyon, székeken. Még a földön is, a fal mellett, düledező könyvtornyok

voltak felhalmozva. Az éjjeli szekrényen is állt egy nagy torony. És e könyvek közül alig látszott ki a kis emberke, mint kukac a sajtból.

Ő, aki oly nagy tekintély volt az iskolában, itt, a saját könyvei közt, kicsinek és gyámoltalannak tűnt föl.

– Éppen kerestem a maga számára a könyveket – mondta. – De alig lehet itt megtalálni valamit. –

És tehetetlenül nézett körül.

Hosszas keresés kezdődött. Darvas szótalan, szemmelláthatólag kissé zavartan rakosgatta a könyveket, olykor céltalan is, ide-oda.

– De tanár úr kérem, ne tessék fáradni miattam.

Nem felelt; kutatott tovább szigorúan. És előjöttek mindenféle könyvek, német, angol, francia lélektani munkák, vaskos kötetek, csodálatos címekkel. *L'Automatisme Psychologique... The Dissociation of a Personality...*Angol volt a legtöbb. Eleget tudtam franciául és németül, hogy ezeknek a címeit is körülbelül megérthessem és ezek izgattak leginkább.

Egy pillanatra megint különös emlékezés, sejtelmes borzongás futott végig rajtam. Úgy éreztem magamat, mint a szökött asztalosinas, aki a könyvesbolt kirakata előtt áll.

Félig értve, izgatottan bámultam a könyvekre. A címek és szavak mögött mindenféléket sejtettem.

– Mi a személyiség-megoszlás? [...]

1913

256. *A GÓLYAKALIFÁ*RÓL

Levelek, vélemények, kritikák

[...] mindenekelőtt boldog uj esztendőt kívánok, s minden jót az elkövetkező napokra; hozzá még a *Gólyakalifa* nagy sikerét melyet nem is igen kell kívánni már, mert a kezdetei meg is

vannak. Vasárnap délelőtt kinn voltam nálad, hogy azon melegében elmeséljek egy hírt, mely bizonyára megörvendeztet. T. i. szombaton délben találkoztam az utcán Ranschburggal, s megálltunk egymással beszélgetni. Kb. a következő diskurzus folyt le köztünk. Kérdeztem, no direktor úr, hogy megy a könyvüzlet. Azt mondja kitünően, különben láttam-e már a Te regényedet amely az ő számára készült. Mert ez most a legjobb üzlete, s boldog, hogy részes e regény elkészültében, mert részben ő szedte ki belőled az előzetes alkuval. Azt mondta: „Mit szól hozzá, mily finom dolog ez, egyike a lehető legfinomabbaknak. Mit gondol lesz ennek közönsége nálunk? Különben majd teszünk róla, hogy legyen. Ez lesz a magyar Tunnel. Rendkívül ohajtom hogy mielőbb németül is megjelenjék. Majd ugyis gondoskodunk róla. S rajta leszek, hogy most egy egész nagy regényt kapjak mielőbb Babitstól. " S végig ez volt a hangja diskurzusunknak. Megjegyzem, ő nem tudott semmit arról, hogy én ismerlek téged, s találkozom veled, – azt csak a végén mondtam meg, midőn látva őszinte nagy örömét s könyvkiadói büszkeségét...Azt is megmondta, hogy még nem adtad át neki te a regényt. Mért nem? Én magam, hogy most újra egyben elolvastam, megint csak melegen gratulálhatok hozzá. Ha vannak is egyes fogyatkozásai és szépséghibái, az egész nagyon jó, és méltó teremtményed. De mindenkitől hallom, félliterátusoktól és literátusoktól, és az ú. n. nagyközönség tagjaitól egyaránt, hogy rendkívül meg vannak lepve, s nagyon meginditva; amint hogy ez a regény tényleg a legmeglepőbb termék mostani irodalmunkban, s én igaz örömemben afölött, hogy e regény menni fog, s neked még sok vidámságot fog okozni, csak azt kívánom kezdj minél előbb újba, akár regénybe, akár novellába, akár versbe, – csak kezdj, talán leginkább egy szép nagy regénybe, s menjen minden úgy, ahogy itt megkezdted [...]

Szilasi Vilmos

Budapest, 1913. dec. 31.

*

[...] A psychiatria révén jólismert személyiség-megoszlás kóros tüneteit dolgozta fel Babits igen szellemesen és rémregényszerű érdekességgel. [...] A regény sem másvalami, mint a tudományos álomtanra felépült modern változata Calderon: *Az élet álom* és Grillparzer: *Az álom élet* c. témájának. [...] Van benne sok olyan érzéki kép is, mely Babits tompítása mellett is elég bántó, és amely miatt csak felnőtteknek való a könyv. [...] A novellákban buján nyílik az erotika skarlátpiros virága. [...] Babits ügyes mesélő. A stílusáról felesleges beszélni: – akár prózában, akár versben ír, elsőrangú nyelvművész. Kár, hogy nemesebb témára nem fordítja művészi erejét.

Lám Frigyes

Magyar Kultúra, 1917. január 20.

*

[...] Most Babits Mihály regényében kell egyik első és jelentékeny modern kísérletét látnunk [t. i. a fantasztikus regénynek] s egészen különösnek érezzük, hogy éppen Babits Mihály az, aki ehhez a formához és ezekhez a mondanivalókhoz közeledett. Valahogy ellentétesnek érezzük ezt a teljesítményét egyéb hajlandóságaival és tulajdonságaival. Babits Mihályról bátran elmondható, hogy a legpregnánsabb magyar író, az erősen biztos és teljes formák embere, az okosságé, az organizáltságé és minden egyébé, ami a tisztaságot, a rend szépségét, a disszonáncok nélkül való harmóniákat adja, a fantasztikus regény pedig minden alakjában [...] mindig ott jár a misztikum határán. [...] Írásának előkelősége és mélysége föléje emelik ezt a regényt e fajta írások nívójának [...] Ha van valami, amit ez érdekes regényben kifogásolhatnánk, legfeljebb az, hogy e kettősség [...] t. i. a kettős élet [...] megkomponálásában túlságosan szimmetrikus, számítgató és realitásokat kereső. Ezt azonban enyhítik és elfelejtetik Babits íróművészi qualitásai [...]

Bálint Lajos

Világ, 1917. febr. 4.

[...] most olvastam *A gólyakalifát* [...] az egyetlen dolog, amit a kétlelkű emberről szóló első rangú „szenzációs" történetben kifogásoltam, a regény címe, ami nagyon is elvont, átvitt, irodalmias, (ilyennek persze kitűnő) nem eléggé nagyszerű. H. G. Wells, akinél pedig Te jobb *író* vagy (szerény, de egyedül helyes és ellentmondást nem tűrő nézetem szerint) nem riadt volna vissza ilyen ponyvacímektől, mint pl. *A kétlelkű ember* vagy mit tudom én, és neki lett volna igaza, mert ilyen címmel több ember veszi meg a könyvet – már pedig a jó könyv, mint dicséretesen mondod, nem a kritikusoknak íródik, hanem a közönségnek, szóval minél több embernek. [...]

Karinthy Frigyes

Budapest, 1917. febr. 16.

*

Babits Mihály, kinek a legnagyobb siker kivívásához szükséges minden eszköz immár hatalmában van, *A gólyalifa* című regény megírásában vélte a legnagyobb siker tárgyát megtalálni. Ha végignézünk a ma irodalmán, a nagyközönség valóban a hangos és borzalmas regényeket, az iszonytató látomásokat és a rémségek ábrázolását követeli, az ily műveket kidülledt szemek kísérik és az írójukat tisztelet, tekintély nyomon követi. S Babits Mihály úgy érezte, hogy most már minden eszköz hatalmában van, hogy ily nagy, meglepő és megdöbbentő hatást érhessen el. Költészetének előkelősége és mélysége teljesen kizárják azt, hogy a nagy világsikerek fantomjától elbódulva, olthatatlan szomjúság fogta volna el a kettős emberi lélek problémájának megírására, inkább a freudi álomrejtély mélységei ösztökélhették e kísérletre. Az iszonytató tárgyat [...] hatásosan, [...] szemkápráztató ügyességgel fejlesztette ki [...] Babits Mihály *A gólyakalifá*ban ragyogtatni akarta művészetét, s ha a technikát nem érzése szülte is, mesterségbeli készségét oly bravúrral fejlesztette, hogy az első kísérletre regényíróink legelejére került. [...]

Kázmér Ernő

Erdélyi Szemle, 1917. márc. 18.

[...] *A gólyakalifa* nem öregedett meg. Sőt! megifjult. Tele van a világ kettéhasadt lelkekkel. Ez a pszichológiai regény talán most aktuálisabb, mint volt első megjelenése idején. Ezért nem volt fölösleges újra kiadni. Komoly és tiszta irodalom és megrázóan izgalmas. Még a régi Babits szól belőle.

Sz. [akasits] Á. [rpád]

Népszava, 1932. nov. 13.

*

[...] A regény – mint az első oldalon olvashatjuk – Tábory Elemér önéletírása. S valóban: kora gyermekkorától haláláig beszámol Tábory sorsáról; ez a regény egyik története. A másik az asztalosinasból díjnokká vált szereplő életének krónikája. A díjnok Tábory Elemér „rossz énje", aki végülis teljessé teszi Tábory személyiségét. De hát akkor kicsoda Tábory Elemér, ha csak a díjnok tulajdonságaival válik teljes személyiséggé? Babits a mi világunknak, az aktuális világnak megfelelően teremt a regényben egy világot: a Tábory Elemérét. S ezzel párhuzamosan egy másik világot, amely Tábory ellenvilága. Ébrenlét és álom pontosan fedik egymást. „Minden, minden borzasztóan összevágott. Kísérteties pontossággal illeszkedtek két életem legkisebb mozzanatai egymás fölé." – Két egymást pontosan kiegészítő világ. A regény kezdetén Tábory az abszolút jó, az asztalosinas pedig az abszolút rossz. Két egymást pontosan kiegészítő szereplő. E két szereplő, a fent említett két (mellék) történet főszereplői együttesen alkotják a regény valódi főszereplőjét, aki se nem csak Tábory, se nem csak díjnok, hanem mindkettő. Hauff meséjét felhasználva azt mondhatni, hogy a főszereplő gólya is és kalifa is: gólyakalifa. Ezért beszélnünk kell egy „harmadik" történetről is, mely a regény valódi története, a főtörténet, s tartalmazza mindkét melléktörténetet. Ugyanis nem mondhatjuk azt, hogy „Ez a regény Tábory Elemér története", mint ahogy azt sem, hogy „Ez egy asztalosinasból díjnokká vált ember története". Csak annyi állítható, hogy

egy – konvencióink szerinti két emberből összegyúrt – lény történetét olvassuk, amely történet alapvetően Tábory nézőpontjából szólal meg. A nézőpont megválasztásának műimmanens magyarázata, hogy a két én közül Tábory sokkal tudatosabb. A befogadás szempontjából pedig az elbeszélő módszer adja meg okát, miszerint a kettősség tudatosulásának folyamatát, s nem állapotát ábrázolja a regény [...]

Odorics Ferenc

257. FENYŐ MIKSA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1914. jan. 10.

[...] Végtelenül sajnálom, hogy Ön betegeskedik. Úgy gondolom, ebben része lehet az utóbbi időben végzett, túlfeszített munkának. Regényének igen nagy sikere volt; magam is új, meg új kvalitásokat fedeztem fel benne, melyek az Ön művészetét eddig ismeretlen oldaláról mutatták be. [...]

258. „...AZ A FONTOS, AMIT MONDUNK"

[...] Körülbelül *A gólyakalifa* megjelenése után meggyőződéssé vált bennem, hogy a l'art pour l'art elve tarthatatlan a művészetben. Mégiscsak az a fontos, amit mondunk és nem az, hogyan mondjuk.

Közli Boros Ferenc

Élet, 1918. nov. 24.

259. BÉKÁSSY FERENC – BABITS MIHÁLYNAK

Cambridge, 1914. jan.

[...] Ezt a pár verset hívatlanul küldöm: de talán nem veszi rossz néven, ha arra kérem, mondja meg róluk a véleményét [...]

El merem küldeni ezeket a verseket, s abban amit gondol felőlük, mint jó tanácsban, bízni fogok, mert a maga verseit annyira szeretem, oly sokra becsülöm, s annyira örülök mikor látom hogyan lesz bennük abból amit a mult halmozott össze, valami egészen uj. S azt hiszem kell hogy kellemes legyen az a tudat, hogy valaki, ha csak én vagyok is, értem és szeretem a maga munkásságát és becsülöm annak gyümölcsét. [...]

260. VERSBESZÉDE 1912 UTÁN MÓDOSULT

[...] nem a háború változtatja Babitsot benyomásaira visszhangzó és környezetéhez forduló igehirdetővé. Már a „vérvörös csütörtök"-öt követő két évben kialakult újabb költői versbeszéde, mely az eleven tapasztalat drámai mozgását közvetíti: a filmszerűen átélt élmény a rejtett dialógus helyzetet, emez az emberi közösség iránti vágyát olykor szó szerint föltárta. Drámai versbeszédének kezdetei nagyjából egyidejűeknek bizonyultak Ady stílusa átalakulásának első, jól kivehető jegyeivel, ahogy az ő költészetéből a szimbólumok, mint „az élet salakos, sűrű, nehéz, álomszerű valóságá"-nak szemléletformái kisorvadnak, és líráját mindinkább csak a motorikus erők éltetik, azok is a külső beszédből fokozatosan a költői én kihagyásos, belső beszédévé módosulnak [...] a háborús évek Babitsának költészete az utolsó békeévek egyéni és társadalmi zaklatottságából szervesen következik, de a diszharmónia élményét a személyes drámától az emberiség egyetemes érvényű tapasztalatáig növelve élte át, s ez a fokozatosság költői jelentésrendszereinek drámaiságát elmélyítve, a jelenlét kifejezését a háborús világ-

fölfordulásra visszhangzó, rombolva teremtő formaépítéssel módosította, sőt új értékmozzanattal telítette. [...]

Rába György

261. FÁJÓ, FÁZÓ ÉNEK

Ó gondok, gondok, holnapok!
egy gondtalan mát hol kapok?

Szőnyeg-puhába betegen
búni hiába szigetem:

szivem verését halk ölén
csak annál jobban hallom én.

S nem hágy e belül ágyuzó
nyugodni tikkadt ágyuszó.

Rég mélyről únott hangja bánt
előbb sülyedt harang gyanánt:

de zord kohóba sülyedett
és a harangból ágyu lett.

S tép, tép e belül ágyuzó
lelkembe tikkadt ágyuszó.

Kifelé csupa sánc, perem:
befelé lelkem meztelen.

Fájón mezítlen, mint beteg
zománca-vesztett fogideg.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Úristen, ami itt hibás,
ki lesz eltömni Messiás?

Jámbor halászt, hiszem, lehet:
hanem ki vált meg *engemet?*

Adj Uram, kinek mit szeret:
az éhezőnek kenyeret,

a szomjazónak hűs italt,
a fiatalnak fiatalt,

adj az öregnek szép időt:
hadd üldögéljen ház előtt,

adj, Uram, néki friss erőt –
de nékem adj már pihenőt!

Nyugat, 1914. máj. 16.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

„AZ ÉN ÉLETEMBEN A LEGNAGYOBB FORDULÓPONT A HÁBORÚ VOLT”

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Országos Széchényi Könyvtár

Ady Endre és Babits Mihály 1917-ben

262. HADÜZENET SZERBI ELLEN

Ezerkilencszáztizennégy június 28-án az a megdöbbentő hír járta be a világot, hogy Ferenc Ferdinánd trónörökös és felesége, Hohenberg hercegnő ellen Sarajevóban merénylet történt, amely a főhercegnek és hitvesének életébe került. A trónörökös három nappal előbb érkezett meg Boszniába és 28-án Sarajevót tekintette meg. Az autóra, amelyben hitvesével együtt ült, útközben bombát dobtak, amely azonban csak két, egy második autóban ülő, a trónörökös kíséretéhez tartozó urat sebesített meg. Amikor a trónörökös a városháza megtekintése után a helyőrségi kórházba indult, hogy a sebesülteket meglátogassa, az egyik utcasarkon egy Princip nevű, röviddel azelőtt Belgrádból Boszniába érkezett középiskolai tanuló két revolverlövést adott le ellene. A lövések találtak és úgy a főherceg, mint hitvese egy negyedóra múlva meghalt.

Hogy a szörnyű bűnténynek politikai rugói voltak, az az első pillanattól kezdve nem volt kétséges és ezt a merénylők nem is tagadták. A megejtett hivatalos vizsgálat, amely a Szerbiához intézett ultimátumot megelőzte, számtalan bizonyítékot hozott felszínre azt illetően, hogy a merényletet a Szerbiában működő Narodna Odbrana nevű egyesületben a hivatalos katonai körök támogatásával készítették elő. Szerb forrásból eredő értesülések azóta világosságot vetettek arra is, hogy a szerb hadseregben „Fekete Kéz" néven működő titkos szervezet is részt vett merénylet előkészítésében és hogy különösen a szerb vezérkar információs szolgálat vezetője, Dimitrievics Ápisz alezredes, nemcsak tudott róla, de valószínűleg ő volt a merénylők szellemi irányítója. Dimitrievics alezredest később, amikor a világháború folyamán a szerbek ügye egy időben rosszul állt, valószínűleg ártatlanul, hogy Sándor szerb király ellen merényletet tervezett, ezért Salonikiben személyes ellenségeiből álló hadbíróság elé állították és agyonlőtték. A nemezis így utolérte őt. Szerb írók annak a gyanújoknak adnak kifejezést, hogy a saloniki-i perben hozott ítélet, amelynek indoklása igen gyenge

alapon állt, csak egy Szerbiára nézve kellemetlen tanúnak láb alól való eltevését szolgálta.

Gratz Gusztáv

263. KOMJÁTHY ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Újpest, 1914. júl. 18.

[...] Én nem tudom pontos okát adni, de a[z első] kötetet szeretem a legjobban. Lehet azért mert a bennük szövődő érzések és hangulatok jobban megtartották saját ritmusukat és a formai tökély melynek mindig nagyobb és nagyobb mestere leszel még nem volt akkora benned, hogy a forma ritmusa tökéletesen fedni tudta volna a hangulatok ritmusát. Ujabb verseidben ez a két ritmus az euklidesi geometria két párhuzamos egyenese, míg a régebbiekben inkább a bólyai geometria párhuzamos egyeneseihez hasonlítható, melyek metszik egymást. Úgy tűnik fel nekem (kérlek ne érts félre), mintha az emberi szellem működési területein (a művészetekben még inkább mint másutt) bizonyos (számú) évek elteltével az alkotás bizonyos mesterség jellegét öltené. Az ember régebbi művein mintegy experimentálva tanulja meg, hogy mit tud, mihez ért legjobban és a későbbiekben természetszerűleg ezekhez tér vissza legszívesebben. Ezért, ennek a tapasztalásnak híján van az, hogy a fiatalkori alkotások bizonyos rögösséget, a stílus és forma ellentmondásait tartalmazzák, de innen ered az is, hogy éppen ebből a tapasztalatlanságból eredő bártorság folytán egységtelen, egészében véve sokszor rossz, fiatalkori alkotásaikban a legszebb dolgaikat lapjaikat helyezik el. [...]

264. BABITS MIHÁLY – KOMJÁTHY ALADÁRNAK

Szekszárd, 1914. júl. 25.

[...] én még most is Szekszárdon vagyok de ma már remélem, utazhatom Pesten át Frohnleiten felé [...]

Én most kissé jobban vagyok, és őszintén bevallva egy csepp kedvem sincs a sanatoriumba menni, inkább kellemetlen kötelességnek tekintem az egészet. (Azért a pénzért milyen szép utat csinálhatnék Parisba vagy Athénbe!)

Szekszárdon egy kissé unatkoztam e nagy melegben, de édesanyám kívánta hogy (sokáig) mentül tovább itt maradjak. Néha szinte kísértetben jöttem hogy szidjalak magambam azért a szerető gondoskodásodért, amellyel megakadályoztad, hogy olvasmányt hozzak magammal ide. [...]

Szeretnék a verseimre és a fiatalság-öregség viszonyára vonatkozó fejtegetéseidről is írni egyetmást: a tények megállapítására nézve azt hiszem igazad van, de az értékelésben talán elragad egy kissé a saját fiatalságod. Nem az-e a célja végelemzésben minden emberi ujításnak és próbálgatásnak, hogy még hasznos és magasabbra segítő automatizmust szerezzen magának? Ami pedig a „homályosság iránti érzéket" illeti, a dolog lényegében nagyon is igazad van, de a kifejezésed módja félreértésekre vezethet: ugyis elegen vannak hazánkban, akik az értelmetlenséget és zavart egyértelműnek találják a zsenialitással [...]

265. KOMJÁTHY ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Arad, 1914. júl. 28.

[...] legtöbbnyire lent vagyok az utcán és nézem a tömérdek bevonulót a sürgönyöket az üzletek ablakaiban, a tüntető lelkes tömeget. Tegnap bent voltam a várban ahol óriási tömegű katona van alig győzik őket felszerelni. Annál inkább közelről érdekelnek az események mert egy világháború esetén igen könnyen megtörténhetik hogy a később sorozásra kerülő korosztályokat már előbb behívják [...]

266. „...MINDEN MÁSKÉPP LETT"

[...] Ebéd után hirtelen elborult, szinte egész sötét lett, mint ítéletnapján, a fák derékban megcsavarodtak, az udvar közepén hatalmas portölcsér emelkedett, s az emeletről egy ablaktábla csörömpölve zuhant a pázsitra. A kapu fölött magától csöngött a drótcsengő. Minden olyan volt, mintha csakugyan valami kozmikus erő ragadta volna meg a világot, s az elemek harcával jelentené be, hogy ezentúl minden másképp lesz, mint eddig volt.

Valóban minden másképp lett, s azon a napon derékba törve, kétfelé oszlik az életem, mint különben talán mindenkié, aki akkor már ember volt. Másnap izgatott csoportok gyűltek az utcákon, mindenki a jövőt találgatta, a katonasorban lévők már bevonulásra készülődtek, a türelmetlenek a vasúthoz gyalogoltak ki újságért. A vonat valószínűtlenül késett. A szerelvények vég nélkül vesztegeltek az állomásokon, s teljes huszonnégy óráig tartott, míg szülőhelyemről visszaérkeztem Budapestre. Budapesten már a levegő is megváltozott, a gépkocsiknak valóságos puskaporszagát éreztem, mely elvegyült a nyárvégi külvárosok zöldségbűzében, s arcokon villogó vagy aggodalmas feszültséget láttam. A biztonságérzés és nyugalom eltűnt a világból [...]

[...] Lassan eltűnt a szellemi erőd szilárdságába vetett hit is [...]

267. FIATAL KATONA

Még élni sem érte az életet,
egy bátor pillantást ha vetett
s az ég, a föld mind ránevetett –
de nem lesz birtoka semmi:
a szépség, épség, ifjui vér,
tudás, tanulás, az isteni ér,
nők biztató szeme – mind mit ér
ha menni kell neki, menni?

De megy szivesen, nem alkuszik,
anyjától könnytelen bucsuzik,
bár lelke szeretetben uszik:
sohasem tanult gyülölni.
S ki gyűlölt minden gyülöletet,
s minden szeretetet szeretett,
nem élhet, aminek született,
mert ölni kell neki, ölni.

Ő nem gyürüt gyürüért cserélt,
szivet cserélt aranyat vasért,
oly kincse volt, ami többet ért,
mihez e föld aranya talmi:
arany szive, arany mosolya –
mind értünk ingyen adja oda,
s győzünk-e, meg sem tudja soha,
mert halni kell neki, halni.

Nyugat, 1914. okt. 16.

268. „A ...LEGJOBB SZÁNDÉKÚ EMBEREKET IS ÁTHATOTTA A VÉRGŐZ"

[...] a háború első heteiben az ember lassan nem talált senkit, hogy értelmes szót váltson vele. A legbékésebb, a legjobb szándékú embereket is áthatotta a vérgőz. Némely jó barátaim [...] most hirtelen meghazafiasodtak, aztán a patriotizmusból örökletű irredentizmus lett [...] Jó barátok [...] most nyersen azzal vádoltak, hogy nem vagyok jó osztrák [...] Sőt finoman még arra is céloztak, hogy az ilyen nézeteket, mint hogy a háború bűn, tulajdonképpen a hatóságok tudomására kellene hozni – hiszen a haza legfőbb ellensége ma a defetista [...]

Stefan Zweig

269. MIATYÁNK

1914

(*Egy pécsi műintézet által kiadott műlaphoz készült*)

Miatyánk ki vagy a mennyekben,
harcokban, bűnökben, szennyekben,
rád tekint árva világod:
a te neved megszenteltessék,
a te legszebb neved: Békesség!
Jöjjön el a te országod.
Véres a földünk, háború van,
kezed sujtását sejtjük, uram,
s mondjuk, de nyögve, szomoruan
– add, hogy mondhassuk könnyebben –:
Legyen meg a te akaratod!
– mint angyalok mondják mennyekben.
Előtted uram, a hon java,
s hulljon a lomb, csak éljen a fa:
de vajjon a legkisebb lombot
nem őrzi-e atyai gondod?
nem leng-e az utolsó fürtön is,
áldva miképpen mennyekben,
azonképpen itt a földön is?
Megráztál, nem lehet szörnyebben,
mármost ami fánkon megmaradt
őrizd meg őszig a bús galyat:
mindennapi kenyerünket add
meg nekünk ma, és gyermekeinket
növeld békére: ha bűn, hogy lábunk
ma vérbe csúszik meg: értük az!
Bocsásd meg a mi bűneinket,
miképpen mi is megbocsátunk
ellenünk vétetteknek: a gaz
tied, büntetni: mienk csak az,

hogy védelmezzük a mieinket!
És ne vigy a kísértésbe minket,
hogy ártatlanságunk tudatát,
mint drága páncélos inget
őrizzük meg bár véresen,
hogy át ne hasadjon sohasem.
Jaj, aki ellenünk mozdul:
megvívunk, készen, bármi csatát,
de szabadíts meg a gonosztul,
mert tiéd az ország,
kezedbe tette le sorsát,
s te vagy a legnagyobb erősség:
ki neveden buzdul,
bármennyit küzd és vérez,
előbb vagy utóbb övé lesz
a hatalom és a dicsőség.

1914 ősz
Nyugat, 1915. nov. 16.

270. NAPLÓ

[...] Olvastam Babitsnak a *Miatyánk 1914* versét, melyet külön műlapokra nyomtatva árulnak. A vers szép, és én valami irigységfélét éreztem, holott ezt soha[sem] szoktam. De nem a műlapokat irigyeltem, nem is a vers szépségét, nem is nyilvánvaló nagy sikerét. A *verset magát* irigyeltem. Azt, hogy Babits, aki otthon maradt, nemcsak testben, de nyilván lélekben is ír 1914-es háborús verseket, és én, aki elmentem, nemcsak lélekben, hanem testben is, még egyet sem írtam. Miért nem? Vajon úgy van-e, hogy mégis *csak* testben mentem el, és morális okaim nem lelki kapcsolatok. Nincsen igazi közöm az emberekhez, nem tud megrázni a háborújuk sem; sajnálom, segítem őket, és velük szenvedek – de nem énekelnek bennem. Nekem ez a nép

sorsom és választott népem. (Majdnem „szabad" választásképpen.) De nem lelkem. Egyedül vagyok. És azért irigyeltem Adyt, Babits versét és még szegény Gyóni Géza verseit és mindenkiket, akik a magyarság nevében beszélnek. Nekem nem akar kijönni a számon. Holott lehet, hogy jobban szeretem náluknál, holott biztos, hogy nagyobbakat tudnék áldozni érte [...]

Balázs Béla

1915. ápr. 9.

271. BABITS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1914. nov. 26. körül

[...] A küldött fénykép nem igen nyerte meg a család tetszését, eléggé rosszul nézel ki rajta. Az volt az általános benyomás, hogy kissé kihúzhattad volna magad, és a hajadat is elsimítottad volna.

Ami a harctéri helyzetet illeti, jobb arról nem is emlékezni. Teljes bizalmunk herzog Hindenburgban, ő a mi mentsvárunk. [...]

272. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1915. jan. 8.

[...] sokat gondolok reád és arra hogy te nemzetőrnek készülsz [...] ez nem neked való, hisz annyira áthülhetsz ebben az évadban és időjárásban [...]

273. BABITS ANGYAL – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1915. febr. 20.

[...] Pistit naponta küldjük hogy próbáljon a városházán érdeklődni [...]

Ha a bevonulásra kerül a sor legvalószínűbb hogy gyalogosnak kell lennie, pedig mint mondják ez a legborzasztóbb. A tüzérségnél vagy a trénnél jobb dolguk van. Mi hajlandók volnánk lovat is venni neki ha ezzel jobbá tennénk a helyzetét. De a tüzérséghez rém nehéz bejutni, a trénhez is [...]

274. B. F. HUSZÁRÖNKÉNTES: ELESETT AZ ÉSZAKI HARCTÉREN, 1915. JÚNIUS

Mit ér ha szép? s mit ér ha szól?
B. F.

Megdöbbenéssel és fájdalommal olvastam az újságokban, hogy a fiatal B. F. az északi harctéren elesett. Ki volt ő? A rövid nekrológ csak az előkelő úri család sarját gyászolja benne, környezete bizonnyal a derék jó fiút; önöknek hiába írnám ide a nevét is: most már örökre névtelen marad, tán nem is tudja senki más, amit én: hogy a költészetnek is köze volt hozzá. Még a háború előtt küldte el nekem verseit Cambridge-ből, hol a híres King's College növendéke volt: magyar verseket egy szép angol loose-leaf-book-ban, szép rendes diákos írással letisztázva: nem a hiúság hányavetisége, hanem az önmagával és a nagy művészettel szemben egyformán áhítatos fiatalság gondja látszott a füzeten. A versek nem voltak teljesen érettek: írójuk inas volna különböző hatások készséges átvételén s a technika némely kezdetlegességén is kilátszott: de lendületük meglepett, s őszinte örömmel olvastam fel akkor barátaimnak nehány strófájukat, melyeket finom ízlés, komoly tanulmány, a külsőséges hatások és éretlen újdonságok megvetése, az egyforma köntös alatt forró nagy lendület tettek rokonszenvesekké: csupa oly vonások, melyeket ifjú költőinknél nemigen találunk.

A háború kitört, és a fiú hazatért: ekkor alkalmam lett volna vele találkoznom: íme, most már nem lesz alkalmam soha. Előveszem a szép füzetet, és megdöbbenek a címétől: Versek – az van ráírva gyerekesen – 1912-től 19-ig. Nézem ezt a naiv ké-

szülődést, ezeket a könnyelmű számokat: akkor, jól emlékeszem, mosolyra derítettek: most mintha a gúnyos Sors nézne onnan reám. Mit ér egészség, tehetség, fiatalság, akarat: minden mit ért? Ó, ha tudtam volna! Mért nem küldtem néhány jobb szót a fiúnak, valami nagyobb dicséretet, mért nem okoztam neki valami nagy-nagy örömöt, miért ítélgettem szárazon, hogy „még hatások alatt áll", hogy a „pátosza diákos", hogy „invenciótlan a technikája"? Hisz a pátosz, a konzervatizmus: éppen ezekben láttam én értékek csíráit. Most avval fogok szomorún mulatni, hogy elképzelem a legjobbat és legtöbbet: mi minden lehetett volna az ilyen csírákból, elképzelem őt a jövendő nagy poétájának: hisz, ha nem ő, hány más hullhatott el így, ki nagy leendett volna, de jelentéktelen ifjú próbáiban senki sem sejtette még e jövendő nagyot: igen, hadd beszélek róla, a jövendő nagyról, és nem írom ide a nevét: hadd legyen ő jelképe, emblémája minden lehető és valószínű és nem ismert és fel nem ismert csíravesztésünknek. [...]

A modern háború nem természetes küzdelem, mely az erős túlélését, a faj kiválasztódását és javulását mozdítaná elő. Itt éppen az erős, itt a legkiválóbb elem pusztul el, s ezért jön a fajnak nagy elkorcsosulása minden háború után. Pedig de kár érted, szép kincses magyar faj! Ebben a háborúban a magyar úrifiú pusztul legborzasztóbb percentekben: mert ő a legderekabb: nemes, bátor, egészséges és temperamentumos. S a nagy szellemi erőket nem ez az osztály adta-e országunknak? Ez az osztály, melyben a nemzet *lelke* él, az ép nemzeti lélek. S ez az osztály pusztul. A nyápic és gyáva megmarad, impotens és beteg szellemével. [...]

Nyugat, 1915. aug. 1.

275. JÁTSZOTTAM A KEZÉVEL

Még most is látom a kezét
hogy ágazott az ujja szét,
oly szeliden, mint ágtól ág
vagy halkan elvál öt barát,
kik váltan is segítgetik
egymást egy messze életig.

Még egyre látom csöpp kezét:
úgy dolgozott mint csöppke gép
a hímzőtűvel vánkosán:
tündérfogócska – igazán –
s hogy gyenge ujját meg ne szúrja,
arany gyüszűt viselt az ujja.

Ó álmodom már csöpp kezét
kerek a halma, völgye szép:
a völgye selyem, halma bársony:
ó gyönyörű táj! ó csodás hon!
Ott jártak szomjas ajkaim:
arany homokon beduin!

Nem vágy, nem álom, hanem emlék:
jaj milyen rég volt az a *nemrég*!
Tiz gyenge ága nyult felém
és én izenkint tördelém:
ó arany ágnak arany íze,
arany fa arany ízü méze!

Hát a köröm, a kis köröm!
Mennyi szépség, mily öröm:
üveges kép selyemkeretbe,
melyre a hajnal van lefestve
vagy piros ablak méla esten
vagy rózsaarc egy gyenge testen.

Országos Széchényi Könyvtár

Mert tündértest a pici kéz
mely rózsás-meztelen igéz
s a hely hol összeömlik ága
mint csöpp csipő hajlása, drága
vagy ujja láb és íze térd
s akkor hogy arca hol? ne kérdd

mert tündértest a kicsi kéz
mely arca nélkül is egész.
Még egyre álmodom vele:
ó hogy oly messze közele
s hogy minden e világon itt
furcsa szirtekbe ütközik!

Csak egyszer lenne még enyém
s kedvemre csókkal önteném
szivesen halnék azután
nagyobb örömmel ontanám
kis ujjáért a csobogó vért,
mint száz királyért, lobogóért!

Nyugat, 1915. aug. 16.

276. BABITS MIHÁLY A VERS KELETKEZÉSÉRŐL

Először megvoltam a következő sorokkal, majd az egész strófával: „Hát a körme...s hogy gyenge erejét. " Az ujja két sor gondolata megvolt az első megfogantatásban. „Minden e világon ...ütközik. " Háborús vonatkozás: háború volt és így írtam be készakarva, háború elleni célzattal. Nem gondoltam, hogy botrány lesz, csak hogy dühöngeni fognak a hazafiak. Csak egy hónap múlva tört ki a baj. Ennek két versvariánsa is van – Lobogó vért. Ezért kétféleképpen idézem mindig.

277. A *JÁTSZOTTAM A KEZÉVEL* MÚZSÁJA

[...] A *Játszottam a kezével* múzsáját Török Sophie a tizenhét éves rokon lánnyal, [...] Kiss Böskével azonosítja. Éder [Zoltán] viszont F. J. -né M. E. [Frideczky Józsefné Mattyasovszky Elza] említésére hivatkozva a költő pesti rajongásának tárgyában, Révész Ilusban látja a vers ihletőjét. Melyik vélemény a helytálló?

Mind a kettő.

Babits Kiss Böskére emlékezve kezdte írni a *Játszottam a kezével*t, ezután a vers befejezetlenül hevert, s amikor lekerekítette, szívét már Révész Ilus töltötte be, és a befejezést rágondolva egészítette ki háborúellenes célzattal [...]

Rába György

278. RÉVÉSZ ILUS

[...] Félelmetesen lobogott csodás mély fekete szeme és csontfekete haja. Sápadt arca, fátyolos hangja azt a benyomást keltették, hogy beteges vagy legalábbis túlfinomult [...]

Révész Ilus 1914-ben már menyasszonya volt Dienes Barnának, ha hivatalosan nem is jegyezték még el egymást. A szülők [...] Párizsba küldték őket a vakáció alatt. De közbejött a világháború, és mindkettőjüket Dél-Franciaországba, Aveyronba internálták. Ilus előbb szabadult [...]

Babits Révész Ilus iránti szerelmében lelte föl klasszikus álmainak megtestesülését [...]

Egy téli estén barátnőm halálsápadtan, dideregve jött sivár, fűtetlen bohémtanyánkra. Megint találkoztam Babitscsal, mondta elhalón. Ilusnak igen nagy lelkiereje volt, és határozottan megmondta, mikor Babits megkérte a kezét, hogy hű marad vőlegényéhez.

F. J. -né [Frideczky Józsefné Mattyasovszky Elza]

279. DR. GYULAI ÁGOST – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1915. okt. 19.

[...] Már a most dúló világháború legelején elhatároztam, hogy a vezetésem alatt álló paedagogiumi magyar irodalmi szemináriumban tudományos céllal összeállítom a háború magyar költészetének teljes gyűjteményét [...] sikerült eddig mintegy 8500 költeményt egybehoznom, melyek [...] tanulságos betekintést engednek e nagy napok egyik legérdekesebb jelenségébe: megláthatjuk benne, miképen érvényesül az óriási események hatása a nemzeti lélekben [...]

280. LEVÉL

[...] Nem rettenetes-e példának okáért ez, amit egy hozzám írt levélből veszek ki, íme:

Méltóztassék csak a *Nyugat* augusztus 16-i számát nagybecsű figyelmére méltatni, ahol egy Babits Mihály nevű úr versében az olvasható, hogy: Kedvesének kisujjáért szívesebben áldozná föl

a lobogó vért,
Mint száz királyért, lobogóért!

Aki ezt írta, magyar állami gimnáziumban, az állam jóvotából hazafiságra oktatja a gondjaira bízott gyermekeket. Milyen lehet egy olyan ember hazafias érzülete, aki ebben a rettenetes hekatombák alatt nyögő időben ilyen cinikus kijelentésre hajlandó [...]

Dunántúli [Rákosi Jenő]

Budapesti Hírlap, 1915. okt. 20.

281. JEGYZŐKÖNYV

felvétetett a bpesti X. tisztviselőtelepi áll. főgimn. tanártestületének 1915. nov. 5. és 6-án tartott rendkívüli tanácskozásáról. [...]

Az igazgató megnyitván az értekezletet, a jegyzőkönyv vezetésére Vinkler Józsefet kéri fel. Jelenti, hogy a r. kívüli tanácskozást 7 r tanár kérésére hívta össze „Babits Mihály nyilatkozataival szemben való vélemény" tárgyában. Ezért nem kapott Babits az értekezletre meghívást.

Váradi Béla az értekezletet kérők nevében indokolja a rendkívüli értekezlet kérését. – Nem a Babits ismert verséről akarnak tanácskozást, és nem annak tartalmával, magyarázatával akarnak foglalkozni. Ez írói dolog. Kétségtelen azonban, hogy, mint a szónoklat, a vers is dokumentuma az emberi elmének, amely, ha a nyilvánosság elé kerül, mindenféle megbeszélésnek, magyarázásnak lehet a tárgya. Ez történt ezzel a bizonyos verssel is. Legújabban igen éles bírálat tárgyává tétetett a *Budapesti Hírlap*ban, tehát a nagy nyilvánosság előtt. Dunántúli következtetést vont e versből a költő jellemére. E következtetés veleje az, hogy ezen vers alapján kétség férhet az illető tanári munkásságának a hazafiasságához.

Minden magyar tanár becsülete épségének egyik része, hogy nemcsak a hazafiassága, hanem még a híre is intakt legyen. Annál a közösségnél fogva pedig, amelyben a tanártestület Babitscsal van, ő a tanártestület becsületének, jó hírnevének is egy részét hordozza, tehát e vád, gyanusítás az egész testületet is éri. Kötelességüknek tartották tehát ezen ülés összehívását kérni, hogy Babits Mihály kollégájukat – anélkül, hogy ezzel az ő írói, költői szabadságába beleavatkozni akarnának – fölkérjék, hogy a nagy nyilvánosság előtt ez ügyben nyilatkozatot tegyen [...]

[...] az értekezlet elhatározza, hogy Babitsot ilyen nyilatkozatra fölkéri, s őt erről értesíti.

*

Kőszegi László [...] Azt hiszi, hogy nemcsak egy ember magyarázta félre Babits szavait, hanem igen sokan az országban. Háborús időben tudnia kell minden magyar tanárnak, hogy mit lehet és szabad írni a lapba [...] Ő az ifjuság elé kerülő folyóiratba ilyet nem írna [...] Itt egy nagy érzésről van szó: a saját érdekeink érzéséről [...]

282. BABITS MIHÁLY NYILATKOZATA

[...] A *Budapesti Hírlap*ban Dunántúli név alatt ellenem intézett támadásokra nem akartam reflektálni, de mivel Dunántúli [...] tanári működésemnek, sőt tanárkollégáimnak hazafiúságát is kétségbe vonni látszik, kötelezve érzem magamat annak kijelentésére, hogy [...] senkinek jogát nem ismerhetem el arra, hogy ártatlan verssorok rosszindulatú kommentálásából tanári tevékenységem megrágalmazására vagy éppen az egész magyar tanárság meggyanúsítására terjeszkedjen ki [...]

Budapesti Hírlap, 1915. nov. 7.

283. BABITS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Röchlitz, 1915. nov. 9.

[...] Nagyon köszönöm a küldött ötven koronát; igazán teljesen meglepetésre jött. És tényleg köpeny számlájára megy, bár nem fogok varratni vadonatúj köpenyt, (az legalább 130 K.) de adjusztáltatok egy jobbképű kincstári kabátot [...]

Még nem soroztak Téged és Aladárt? Reménylem azonnal értesíteni fogtok az eredményről [...]

284. LENDVAI ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1915. nov. 11.

[...] engedje meg, hogy [...] büszke szimpátiámról biztosítsam Önt Rákosiék aljas hajszája láttán. Az, amit Ön ettől a megvadult, szégyentelen bandától kapott, a szokott fizetség itt a tehetségért és a nálukénál mélyebb, szentebb magyarságért [...]

285. „KIRÁLYÉRT, LOBOGÓÉRT"

Királyért, lobogóért véreznek katonáink künn a csatatereken. Szent szimbólumként hordozzák a zászlót sosem látott idegen földeken, hegytetőkről vármormokra, diadalról kemény, meleg napok halálaratására [...]

S míg odakünn megtalálta magát ismét az ezer év előtti daliás magyar, lézeng itthon kettő-három nyomorult, magyarul dadogó, de az isten tudja, hogy micsoda szerzet, aki így nyávog belé ezekbe a világverő, minden férfilelket fölemelő legnagyobb napokba:

Csak egyszer lenne még enyém
s kedvemre csókkal önteném
szívesen halnék azután
nagyobb örömmel ontanám
kis ujjáért a csobogó vért,
mint száz királyért, lobogóért!

Írta: Babits Mihály

[...] szót kell, hogy ejtsünk róla. Tudják meg katonáink is azt, hogy amíg ők künn véreznek értünk, itthon maradottakért, s fáznak, szenvednek, halomra lövetik magukat azért, hogy mi addig biztonságban élhessünk – ül itthon olyan ember is, nem tudni kinek a jóvoltából, Dulcineája kisujja mellett, akinek még

eszébe mer jutni, hogy lekicsinylőn szóljon erről a mi felszentelt, annyi vérrel borított lobogónkról. [...]

Majd ha ti hazajöttök, szükség lesz itthon is a ti kemény ökleitekre, hogy szétüssetek a pulyák közt, akik kényelmesen odujokban így becsülik a ti véretek hullását. Majd ha ti hazajöttök, a ti színtiszta magyar lelketek csinál itt közvéleményt, de el is kell, hogy söpörjön innen minden aljasságot!

M. Gy.

Külügy-Hadügy, 1915. nov. 14.

286. PRO DOMO

Úgy mint a fát, ezer kicsinyek
ráznak és már a nagy fa remeg.

Ó, boldog a dús fa, nem busul:
ha rázzák, drága gyümölcse hull.

Szesznek ma meggyem drága gyümölcs:
Kelyhet ma, versem szent bora, tölts.

Meggybor, pajtások, rajta, kocints:
kicsit fanyar, de egyéb ma nincs.

A hazára az első telt pohárt:
igyunk, ne szóljunk: inni *nem árt.*

Az emberekre a második,
hogy adjon az isten észt nekik.

Most ezt is *szótlan,* harmadikat,
a kedvesem *kisujja* miatt!

Hadd áldozom még e poharat
minden gyönyörért ami megmaradt,

jóért és rosszért, ami csak ért,
bántalmakért és bánatokért.

Fanyar nedü, vérizü, nem csoda:
mert véres földből szűrte a fa.

Nyugat, 1915. nov. 15.

287. A BABITS-ÜGYHÖZ

[...] a „nyugatosok" néven ismert anarchista tanya – minden választóvíz alkalmazása nélkül – első tekintetre két jól megkülönböztethető csoportra osztható: a Veigelsberg Hugó, a Fenyő Miksa, az Osvát Ernő nevű magyarul írók, továbbá az Ady Endre, Babits Mihály, Móricz Zsigmond triumvirátusára. Az első csoport fütyül, a második táncol; az első ugrat, a másik beugrik; az első szállítja, közvetíti – tetszik tudni úgy, amint az a bizományosoknál már szokás –, amit a második nyújt. Az elsők képviselik az üzleti elánt, a második pedig a kihasználható, magát sokszor jóhiszeműleg prédául odadobó eszköz szerepét játssza el. Mindez eszünkbe jut annak kapcsán, hogy a jobb sorsra érdemes Babits Mihály – talán egy idegroham kényszerhatása alatt – megírta ama versét, amely babájának kisujjáért hajlandó áldozatot hozni, de királyért, vagy holmi lobogócafrangért nem. Gondolom, milyen reményteljes üzleti mosoly lepte el a *Nyugat* fent említett üzletvezetőinek ábrázatát, amikor Mihály költő elibük tette az erkölcstelen versikét. Erkölcstelenség kell a magyarnak, rigmusokba foglalt méreg, amint azt kiváló szabadkőmíves hitsorsosunk helyesen leszögezte! Derék fiú vagy te, Miska, hogy így kezünkre jársz, s üzleti pangásunkat ilyen eredeti elixírrel eleven életre kelted!

Bármily megvetendő és elítélendő is Babits inkriminált verse, főleg ebben az időben s legfőképp abban a nemzetellenes miliőben, ahol megjelent, nem tudjuk eltitkolni szánakozásunkat a kétségtelenül költői talentum gyászos sorsa felett. Magyarnak születni, költői ihlettel megáldva lenni s végül a magyarság lelkéből kivettetni, a nemzetölés céltudatos kitervezőinek vak eszközévé válni s néhány élelmes irodalmi közvetítő füttyszavára táncolni – bizony szomorú, magyar szomorú sors.

[Burján Károly] bk.

Magyar Kultúra, 1915. nov. 20.

288. A MÁRCIUS KÖR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1915. dec. 5.

A magyar egyetemi ifjúság a dunántuli affér alkalmával [...] tüntetett a méltatlanul megtagadott magyar modern irodalom mellett. [...]

289. A PETŐFI TÁRSASÁG ÚJ TAGJAI

A Petőfi Társaságnak ma volt az évi tagválasztó gyűlése, mely nagy izgalmat keltett a társaság tagjaiban [...]

A közgyűlés délután folyt le az Akadémia helyiségében Herczeg Ferenc elnökletével [...] Az egyhangú választás eredményeképpen elnök lett Herczeg Ferenc, alelnökök Ferenczi Zoltán és Endrődi Sándor, főtitkár Várady Antal [...] A rendes tagok választására ezután került sor. Minthogy az ülésen a társaságnak 28 tagja volt jelen, az abszolút többséget Gyóni Géza (16 szavazat), Móra Ferenc (18) és Malonyay Dezső (17) kapott. Utánuk a legtöbb szavazatot kapta Balla Ignác (12), Ivánfi Jenő (11) és Peterdi Andor (7) [...] Szavazatot kaptak még Csá-

szár Imre (9), Farkas Imre (7), Juhász Gyula (4), Krüzsey Erzsike (3) és Babits Mihály (2).

Budapesti Hírlap, 1915. dec. 19.

290. BUDAY DEZSŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Kecskemét, 1915. dec. 21.

[...] engedd meg, hogy gratuláljak abból az alkalomból, hogy nem lettél petőfista [...]

291. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1915. dec.

[...] teli vagyok aggodással [...] Ignotusnak is szólhatnál hisz ő [...] legjobban bebizonyíthatja hogy magyarságunk érdekében te többet buzgolkodhatsz mint mennyit tehetnél harctéren

292. SOLTÉSZ JUCI – BABITS MIHÁLYNAK

Tiszafüred, 1916. jan. 16.

Tisztelt Uram,

őszintén gratulálok, hogy nem került be a Petőfi Társaságba a vén hájfejűek közé.

Hive
Soltész Juci

293. „BABITS MIHÁLY ... NEM FOLYTATJA TANÁRI MŰKÖDÉSÉT"

Babits Mihály, a kiváló költő [...] nem folytatja tovább tanári működését [...] Utóbbi időben méltatlan támadások érték őt, egy

tisztán irodalmi célú verse miatt [...] azok a vádak, melyek elhangzottak ellene, nyomban visszapattantak a költő nemes egyéniségéről. Értesülésünk szerint, Babits Mihályt a budapesti tankerületi főigazgatósághoz nevezték ki.

Világ, 1916. jan. 30.

294. A BUDAPESTVIDÉKI TANKERÜLETI FŐIGAZGATÓSÁGON

[...] A világháború alatt majdnem mindennap együtt voltunk, gyakran többször is. Néha késő éjjel hozott a házmester egy kusza írású cédulát, melyben megható óvatossággal a rögtöni találkozás kényszerét alighogy érintette. Vigyázni kellett rá. Volt, hogy délután a Körúton fékezhetetlen indulat fogta el, és kiáltva figyelmeztette az embereket a rémségekre, melyek körülöttük lejátszódnak [...] Rémületes volt [...] Feszültsége elérte tetőfokát a lármával, mit a „Kedvesem kisujja" vers váltott ki. A miniszter el volt szánva rögtöni fegyelmi lépésekre. Az áldott Wolfner József, a kiadó, Herczeg Ferencnek is kiadója és bizalmasa, ismeretlenül is szíve mélyéig aggódott Babitsért, és rábírta Herczeget rögtöni közbenjárásra. Így lett Babits a pestvidéki tankerületi főigazgatóságra, Badics Ferenc főigazgatóhoz beosztva. [...]

Szilasi Vilmos

295. KIVONAT

a X. ker. tisztviselőtelepi m. kir. áll. főgimnázium Széchenyi-önképzőkörének 1916. márc. 7-én tartott rendkívüli zenei ülésén felvett jegyzőkönyvéből.

„Az Igazgató úr indítványára körünk hálás köszönetet mond Babits Mihály tanár úrnak, a Széchenyi-önképzőkör volt vezető

tanárának azért a lelkes munkásságáért, mellyel a kört több éven át vezette. Felejthetetlenül lelkünkbe lesz vésve ama – fájdalom – néhány esztendő. Hálásan köszönjük, hogy nagy tudását önképzésünk érdekében érvényesítette. [...]"

296. HÚSVÉT ELŐTT

S ha kiszakad ajkam, akkor is,
e vad, vad március évadán,
izgatva belül az izgatott
fákkal, a harci márciusi
inni való
sós, vérizü széltől részegen,
a felleg alatt,
sodrában a szörnyü malomnak:

ha szétszakad ajkam, akkor is,
ha vérbe lábbad a dallal és
magam sem hallva a nagy Malom
zúgásán át, dalomnak izét
a kínnak izén
tudnám csak érezni, akkor is
– mennyi a vér! –
szakadjon a véres ének!

Van most dícsérni hősöket, Istenem!
van óriások vak diadalmait
zengeni, gépeket, ádáz
munkára hűlni borogatott
ágyúk izzó torkait:
de nem győzelmi ének az énekem,
érctalpait a tipró diadalnak
nem tisztelem én,
sem az önkény pokoli malmát:

mert rejtek élet száz szele, március
friss vérizgalma nem türi géphalált
zengeni, malmokat; inkább
szerelmet, embert, életeket,
meg nem alvadt fürge vért:
s ha ajkam ronggyá szétszakad, akkor is
ez inni való sós vérizü szélben,
a felleg alatt,
sodrában a szörnyü Malomnak,

mely trónokat őröl, nemzeteket,
százados korlátokat
roppantva tör szét, érczabolát,
multak acél hiteit,
s lélekkel a testet, dupla halál
vércafatává
morzsolva a szűz Hold arcába köpi
s egy nemzedéket egy kerék-
forgása lejárat:

én mégsem a gépet énekelem
márciusba, most mikor
a levegőn, a szél erején
érzeni nedves izét
vérünk nedvének, drága magyar
vér italának:
nekem mikor ittam e sós levegőt,
kisebzett szájam és a szók
most fájnak e szájnak:

de ha szétszakad ajkam, akkor is,
magyar dal március évadán,
szélnek tör a véres ének!
Én nem a győztest énekelem,
nem a nép-gépet, a vak hőst,

kinek minden lépése halál,
tekintetétől ájul a szó,
kéznyomása szolgaság,
hanem azt, aki lesz, akárki,

ki először mondja ki azt a szót,
ki először el meri mondani,
kiáltani, bátor, bátor,
azt a varázsszót, százezerek
várta, lélekzetadó, szent,
embermegváltó, visszaadó,
nemzetmegmentő, kapunyitó,
szabadító drága szót,
hogy elég! hogy elég! elég volt!

hogy béke! béke!
béke! béke már!
Legyen vége már!
Aki alszik, aludjon,
aki él az éljen,
a szegény hős pihenjen,
szegény nép reméljen.
Szóljanak a harangok,
szóljon allelujja!
mire jön új március,
viruljunk ki újra!
egyik rész a munkára,
másik temetésre:
adjon Isten bort, buzát,
bort a feledésre!

Ó, béke! béke!
legyen béke már!
Legyen vége már!
Aki halott, megbocsát,

ragyog az ég sátra.
Testvérek, ha túl leszünk,
sohse nézünk hátra!
Ki a bűnös, ne kérdjük,
ültessünk virágot,
szeressük és megértsük
az egész világot:
egyik rész a munkára,
másik temetésre:
adjon Isten bort, buzát,
bort a feledésre!

1916. márc.
Nyugat, 1916. ápr. 1.

297. A *NYUGAT*-MATINÉN, A ZENEAKADÉMIÁN, 1916. MÁRC. 26-ÁN

[...] Keskeny arcélű, olajsárga bőrű, fekete nézésű, hajú és szemű, sovány ember szaladt ki az emelvényre. Még szemüvegének kerete is fekete volt. Nem középre, hol a felolvasó asztalka állott, hanem azon is túl, jobbra előre, egészen előre. Mintha valahonnan riadtan menekült volna ki a publikum elé, ahol ismét ellenséges tekintetekkel találta magát szemközt.

Már mindegy. Erről a papírlapról törik-szakad, fel kell itt olvasnia.

Ez elől most már sem kitérni, sem megfutamodni nem lehet.

Hang hördült belőle. Mintha idegené lett volna ez a hang, nem az övé. Talán a vers címét sem olvasta, egyenest belevágott:

„Ha kiszakad ajkam, akkor is..."

Megjelenésnek, hangnak, költeménynek együtt olyan volt a hatása, mintha ott, abban a helyben, abban a minutumban találták volna meg egymást.

A fekete-fekete ember, ott a Zeneakadémia pódiumán, mély

lélegzetet vett és kimondta. Kiénekelte magából, magas fejhangon, mely egyre magasabb lett és egyre vékonyabb, hogy annál kísértetibb biztonsággal hatoljon be füleken át és pórusokon át az agyvelő legbelső tekervényei közé.

Nagy pillanat volt. Bizonyára nemcsak én éreztem akkor ezt, a lőtt sebből hosszú kórházi kezelés után lábadozó katona. Mindenkinek éreznie kellett a teremben, hogy most, ebben a percben és ezen a helyen történt valami. *Verbum caro factum est.* Az ige szemünk láttára, fülünk hallatára testté lőn. Tetté lőn. [...]

Szentimrei Jenő

298. „A KÖZÖSSÉG FELÉ FORDULT SZÓSZÓLÓ TISZTÉT FELVÁLLALTA"

[...] A kompozició első hosszabb, 70 soros részét szenvedély sodorja, majd szaggatja jajongással: mondatfűzése, képi látása, verselése egyaránt az önkívületi igehirdetés, az élve átélt jelenés jegyeit kölcsönzi a *Húsvét előtt*nek. Az emberiség följajduló lelkét hallja ki Schöpflin a „ditirambikus, megszállott" szavakból. Valóban a *Húsvét előtt* ditirambusnak indul, akárcsak a műfaj ősképe, a dionüsziákon félig révületben fölmondott himnusz. Babitsnak tudatában kellett lennie, milyen költészet- és művelődéstörténeti hagyományt használ föl énekének fölerősítéséül, hiszen alig egy évvel később a görög ditirambus-költő, Bakkhülidész „béke-dalá"-t teszi közzé a *Nyugat*ban. A ditirambussal azonban együtt jár a diszharmónia, mely szerkesztő elv, de a mondanivaló része is. A *Húsvét előtt* versmagatartása, akárcsak a görög karvezetőé, a hely és idő parancsainak megfelelő intés, látnokian szárnyaló, olykor még zabolátlan, egyénen túli személyességgel zengő költői beszéd [...]

A *Húsvét előtt* verselése elmélyíti s tovább is árnyalja üzenetének expresszivitását. Első három sora a legünnepibb görög sorfaj, a nagy alkaioszi, de Babits a metrumokat kezdettől szi-

multán ritmusra kottázva és variálva teremt feszültséget. Így lesz a költemény igazi *threnos*, szilaj gyászének, mint ahogy Babits „a vérvörös csütörtök" halottaiért keseregve az elégia tipikus versformáját választotta, ami ugyancsak az antik siratódal előírásos, noha kötöttebb verstani alakja. Különben a kötött sorfajok *Húsvét előtt*beli szabad váltogatásának mintája a pindaroszi óda, maga is közösségi ének.

Ez a vad, s egyszersmind gyászos verszene hallucinativ vizióknak („s lélekkel a testet, dupla halál/vércafatává/ morzsolva a szűz Hold arcába köpi") és a nemzethalál költői illuziónak („érctalpait a tipró diadalnak/nem tisztelem én,/sem az önkény pokoli malmát") a fölrázott pátoszhoz illő ritmikai kísérete [...]

A *Húsvét előtt* hangnem- és szempontváltást is jelentő idilli befejezése drámai feloldással egyértelmű. A hangsúlyos, „magyaros" versidom, sőt szólamkincse is arra ébreszt, hogy a költő jövőbe álmodása az ősi közösség ünnepeinek, lakodalmi köszöntőknek a légkörét kívánja fölidézni [...]

Az önkívületi gyászének és az ünnepi rigmus szituációjának egysége a prófétikus magatartásban valósul meg [...] A *Húsvét előtt*ben a gyász átlényegülése vigassággá, a pusztulásé életté a cím előrejelzett szimbólikus jelentését mélyíti el: a húsvét-misztérium a dionüsziák, az eleusziszi misztériumok és a *Biblia* feltámadás-modelljének egyénített költői alkalmazása. Mai poétikai fogalmaink szerint a *Húsvét előtt* burkolt lírai oratórium, az „Isten kezében" ciklus legsúlyosabb verseként a tényvilág fölötti erők hatalmas éneke, melyet lírának és drámának egyaránt tekinthetünk.

Babits „béke-uszítása" itt már harsányan szól, a vers mégis arról tanúskodik, hogy szerzője nem lett merőben új költő, a közélet harcos ellenzékének pusztán tematikus dalnoka. A közösség felé fordult szószóló tisztét fölvállalta, de a lírai alkotást most is olyan költői valóságnak fogja föl, melynek rendje, iránya, jelentése nem azonos a tapasztalat leképezésével. Magatartásának megítélésére alkalmas képhasználatának vizsgálata. Nem metaforákkal, hanem inkább szünekdochékkal bujtogat:

„ha ajkam ronggyá szétszakad, akkor is/ez innivaló sós vérízű szélben. . " A költői képnek ez a tompább válfaja köznyelvi természetű, a ráhatás retorikáját kiélezi, nem a megismerő szemléltetés eszköze. A kaleidoszkóp másképp rendeződik el, de Babits művészi eszménye ezúttal is többértékű, sok jelentésréteget egyesítő és kisugárzó vers. [...]

Rába György

299. „...A *RECITATIV* HATÁRKŐ BABITS PÁLYÁJÁN..."

[...] A tomboló ünneplés, mellyel a közönség a hatalmas erővel előadott nagy költeményt a [*Húsvét előtt*et] fogadta, mindenesetre balzsam lehetett a sebre, melyet az iskolából való eltávolítás ejtett a költő érzékeny lelkén...És 1916 első felében egyébként is derűsebb napok kezdenek a költőre ragyogni. Külvárosi, albérleti szobák után végre önálló lakáshoz jut a Reviczky u. 7. számú ház harmadik emeletén...

Az új lakásba költözésnél persze sokkal nagyobb esemény, hogy 1916 áprilisában megjelenik harmadik verseskönyve: a *Recitativ* [...] a *Recitativ* határkő Babits pályáján [...]

Kardos Pál

300. „AZ ÉN UTCÁM" A REVICZKY UTCA

Reviczky utca [...] Mit mondjak róla?

Józsefváros, a legszolidabb: de van valami benne a Belvárosból is. A város közepe; szomszédságában az életveszélyes Kálvin térnek; és mégis arisztokratikus csönd. Kocsik nemigen járnak erre: csak autók. Villamos se. Napos időben egy öreg grófnő sétáltatja két apró kutyáját. Nemcsak a csönd arisztokratikus. A házak is azok. Csupa grófi palota, csak egy vagy két

bérház, abban is kevés lakó, komoly lateiner emberek. Egy orvos, egy egyetemi tanár...

Nagy címerek a kapun, szép reneszánsz udvarból áll elő a gépkocsi. A francia követség. A sarkon a Sacré Coeur leánygimnáziuma, abban a házban, melynek erkélyén valaha Mikszáth pipázott. Az egész utca alig egy pár ház. Délben kedves, barnasipkás leánycsapat csicsereg át rajta, főkötős apácák vezetésével. Az apácák most templomot építenek. Messzebbről a jezsuiták harangját is hallom.

Üzlet nincs ebben az utcában. Kávéház se. A Mikszáth téren van egy kis kocsma, meg egy könyvkereskedő, aki inkább csak imakönyvet árul és szentképet. Papok sokan járnak erre, fekete-fehér reverendás cisztercita, akik gyerekkoromból ismerősek: mert tanáraim is ilyenek voltak. Nem szükséges gombot fogni: nem hoznak szerencsétlenséget. Különben kéményseprőt is gyakran látni.

Ha kihajolok az ablakomból, jobbra a Mikszáth teret látom, ecetfáival, melyek tavaszon oly jó illatúak, és a várkastélyszerű vörös házzal, amit egész Pesten ismernek. Balra pedig, a házak vállán, kilátszik egy karaj a Gellért-hegy lombjaiból.

301. A SHAKESPEARE-ÜNNEPHEZ

A Shakespeare-jubileum megünneplése a háború alatt kétszeresen kötelességünk: ha valamikor, a nemzeti elnyomatás korszakában, az irodalom, már puszta létével is, zsarnok önkény s erős cenzúra alatt, a nemzeti kultúra különállásának biztos jele és záloga volt; úgy ma, megfordítva, az európai kultúra elpusztíthatatlan egységét és testvériségét kell, minden önkény ellen, puszta létével, dokumentálnia. Shakespeare neve igazán tipikusan jelentős erre az egységre: minden nagy író közül ő az, aki leginkább az egész világé: a németeké szinte éppannyira, mint az angoloké. Irodalmi hagyományainknál fogva a mienk is [...]

Nyugat, 1916. jún. 16.

302. A *RECITATIV*, BABITS MIHÁLY ÚJ VERSESKÖNYVE

Vélemények, kritikák

[...] Babits Mihály nem harcos ember, nem lázongó temperamentum, nem verekedő, csak szenvedőn vergődő, de szépen és művészi fájdalmas és szenvedő [...].

B.L. [Bálint Lajos]

Magyar Hírlap, 1916. május 7.

*

Az élet, amelyet Babits költészete akarva-akaratlan elénk tár, külső eseményekben a képzelhető legkevésbé gazdag [...] De mi minden történik, mennyi élmény, mennyi változás, mennyi izgalom rejtőzik e látszólagos eseménytelenség alatt!

Teljes belső élet ez, melynek eseményei, kalandjai, válságai a lélek rejtett mélyében zajlanak le [...]

[...] nincs bezárkózva, mint valami börtönbe, a magyarságba [...] De hogy mennyire átérzi a magyarság sorsát, azt [...] minduntalan elárulja. Legközvetlenebbül a háborúban fogant néhány versében. Ezek közül különösen kettő, *A fiatal katona* és a *Húsvét előtt* a háború egész világirodalmában nyomatékos helyet fog kijelölni a magyar költészetnek [...]

Schöpflin Aladár

Nyugat, 1916. jún. 1.

*

[...] Babitsnak a múlt szépség- és igazságkristályai ezért a bennünk való bontatlan erőért kellenek, hogy nagy kilengésű szkepszisét tiszta sarkokon rögzíthesse; de ő hideg fényüket közvetlenebbé, mélyebbé, emberibbé közelíti. Esztétikai és filo-

zófiai problémáinak megoldásáért fordul a múlthoz, mert ott találja a legtöbb esztétikai és emberi dokumentumot [...]

Rozványi Vilmos

Nyugat, 1916. jún. 1.

*

[...] Babits a nemzet költője lett, olyan verseskönyvei jelentek meg, melyeket egyenként számontart az irodalomtörténet [...]

Kosztolányi Dezső

Nyugat, 1916. jún. 1.

*

[...] Nálunk bélyeges minden tehetség és béklyós minden szép, szabad, egyéni külön élet. Nekünk az kell, hogy bajtársi hűségről zengjenek a költők és Lengyel Menyhért stricinek nevezze a franciákat, kalózoknak az angolokat és tatároknak az oroszokat [...] Mi imádjuk Mackensent. Gőgösek vagyunk turáni eredetünkre [...] De [...] ki fog még egyszer gyúlni az örök láng a *Recitativ* dicséretére. Akkor Canossát fogunk még járatni a ma gőgöseivel a megbántott szegény költőhöz [...]

Bors László

Kolozsvári Szemle, 1916. júl. 16.

*

A *Nyugat* íróinak kifejezésmódjára jellemző a félrebeszélésszerű értelmetlenség, a homály és mesterkéltség, bizonyos perverz játék a szókkal és ritmussal, de akárhányszor a műformának vandál összetörése is [...]

Célzataikra igen jellemző a háború alatt való viselkedésük. Akárhányszor abból is, amit megírnak, de méginkább abból, amit elhallgatnak, az tetszik ki, mennyire fáznak már előre a keresztény konzervativizmust jelentő központi hatalmak bekövetkezendő győzelmétől, mert ami akkor jön, az nem az ő világuk lesz [...]

Vékonyan csergedez a költői véna Babits Mihálynak gondos és hangzatos formákba szorított mesterkélt szóhalmazai alatt is [...] egész költészetét jellemzi szerintünk valami aszályos, miazmás atmoszféra [...]

Dr. Váradi Béla

Magyar Kultúra, 1916. aug. 5.

Ady Endre: Babits Mihály könyve
Kritika helyett vers

Öntött szavak, kik egyre olvadóbbak,
Barátom és én lelkem szavai,
Be jó lenni és rejtve lenni jónak
S nem gyilkos ágyút hizlaló vad ércnek,
De a sümpölygő aljak fölött: bércnek.

Íly bércnek lenni: ez a szent magyarság,
Táplálkozott a tájak mindivel
S ha persze sokszor rátámad a balság
S ha lentről bárkik rá rút fertőt kennek:
Megmarad fölső, magyar szerelemnek.

Ez a kis fajta, még nem biztos lélek:
Ez a magyar, azért oly bizonyos,
Hogy van joga élni, forrni és élhet:
Mert ércek s bércek iszapja fölötte
Ércek és bércek állnak odakötve.

Szép könyv, talán ha csak a keveseknek
Tetszenél ma: dicsőséged s bajod,
De sorsot ennél mégse hiszek szebbet:
Öntött szavak, kik egyre olvadóbbak,
Szálljatok szét jóságokként a jóknak.

Nyugat, 1916. júl. 16.

303. BABITS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Orosz hadszintér, 1916. máj. 17.

[...] Az orosz harctérre most óriási csendesség borult; minden mintha nyugodni vágyna a gyönyörű májusi időben. Az ember csak elnézi telve vággyal, sóvárgó szemmel azt a remekszép mezőt amely a két arcvonal között húzódik végig [...] mikor fölvidul a Nagy Természet, csicsereg a pacsirta: akkor az ember szívén valami különös fájdalom vesz erőt, valami addig nem érzett kínzó fájdalom [...] Nem nehéz megtalálni a nevét ennek a gyötrődésnek: ez a kérlelhetetlen, hatalmas honvágy. Hej, bizony haza kerülünk-e még valaha a Halál végtelen birodalmából [...]

304. KOVÁCS LÁSZLÓ – BABITS MIHÁLYNAK

1916. jún. 27.

[...] Tegnap éjjel öt órás pergőtűz után 2 lépésre mellettem egy gránát összetépte a legkedvesebb cugsfüreremet. Nekem a sapkámat átszakította egy szilánk és földre vágott s mikor hordágyon hozták azt az embert vértől lucskosan, aki kedvesebb volt minden barátomnál, mert mint a hű kutya kitartott mellettem, mikor mindenki csak a saját életére gondolt, rettenetesen fájt a szivem. [...]

305. BABITS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Orosz hadszintér, 1916. jún. 28.

[...] Kritikus napokat érünk mostanában itt az orosz harctéren. Mellettünk is a 67. -eseknél is áttörték a ruszkik a frontot; minek következtében nekünk is föl kellett adni a régi első állásokat [...] 18. ikán 7 órakor heves tüzelés ugrasztott fel bennünket álmainkból. Ez tartott délig, akkor egy óriási szünet állott be de 1 órakor megkezdődött az igazi Frommelfener, [Trommelfeuer = pergőtűz] amit máskép bajos jellemezni: egyszerűen borzasztó volt [...]

306. BABITS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Orosz hadszintér, 1916. júl. 24.

Kedves Bátyám Mihály!

Nagyon köszönöm, hogy magadnak egy számomra való hosszú levél megírásával oly fáradságot okoztál... Hidd el, hogy azok a panaszos hangok, melyekkel Téged illettelek [...] a harcos lélektanához tartoznak. Kíséreld csak meg magadat beleélni a mi helyzetünkbe, úgy rövid elmélkedés után csakhamar rá fogsz jutni, mik is lehetnek ennek a Halál országában megszületett pszichológiának az alapvonásai. A sors felett való keserűség; a másokéra való irigység; lemondás-beletörődés; az életnek, mint létező legfőbb jónak felismerése; [...] A háború pusztításai, borzalmai közepette mindenki humanus és szocialista gondolkozásúvá válik, viszont az életért való folytonos aggódásokban belátnom kell azt, hogy nekem az egész világon mindenekelőtt első az, „Én" személyem [...]

Pista

307. MOHOLY-NAGY LÁSZLÓ – BABITS MIHÁLYNAK

FHBt 1/32.Táb.p.105.

A nagy hóból, ködből, csöndeskés télből küldöm kedves tanár úrnak legmélyebb tiszteletemet.

Nagy László zászlós

308. „NEMZEDÉKEK IS SZERVEZKEDNEK..."

Most megint összeállott egynéhány fiatal író a Herkules-munkára: irodalmi lapot alapítani [...]

A sok halál után nagyon élet lesz az irodalom [...] Amint meghaltak a világháborúban – komikusan, cégéresen – történelmi osz-

tályok, úgy meghal az esztétizmus. Az irodalom igen mohón fog egybeérni minden életet, mint valaha a fiatal naturalizmus [...]

Szabó Dezső

A Tett, 1915. nov. 1.

*

Nemzedékek is szervezkednek: egymás mögött...és egymás ellen...falanx falanx után! „Hol vannak a húszévesek?" – kérdeztük még nemrég eltűnődve, és aggodalmasan nézegettünk vissza: nem jön mögöttünk senki, akinek hátraadhatnók a fáklyát [...]

A húszévesek pedig ott mentek az ablak alatt, összeszorított foggal, és benéztek. „Ezek már akadémikusok – gondolták magukban –, már megcsontosodtak, ellenségei az Újnak: ezek ellen már küzdenünk kell." [...]

A mi generációnk önnön hagyományai ellen vétene, ha meg nem hallaná a szavukat [...]

Milyen hát az Ifjaknak szava;? Tettnek szeretnék néhányan nevezni ezt a szót. *A Tett* egy különben nagyigényű fiatal folyóirat címe [...] Cím és program, ha mást nem, vágyakat árulnak el, ideálokat – és megtudjuk e címből, hogy az ifjak első sorban cselekedni óhajtanának [...] cselekedni annyi, mint változtatni – szabadon! [...] *A Tett* propagandája: valóságos irodalmi anarchia. [...]

E program a hagyományok elvetésének e programja [...] nemes megvetéssel ítéli el a „hiú primadonnákat, akik a háború apotheozisát éneklik: csak úgy, mint a tétlen művészkedőket: a Tett az ő szájukból nem háborús tettet jelent. Új irodalmuk a „szabaduló akarat kapunyitója" kíván lenni, de a szabadságot nem egyes egyéniségek féktelen önzésének értelmezik, mely milliók rabságával megfér. Ellenkezőleg: ha valamit, azt tanulták a háborúból, e világot átölelő jajból, a rettenetes tömegek együttmozgásából, együttszenvedéséből, a seregben élésből és az emberi hatalomnak messze seregekre sújtani képes modern technikájából, hogy ne az egyén lelkében, hanem valahogy e nagy szenvedő Egész lelkében keressék a világ legmélyét, ne

egyes jelenségekben, hanem a jelenségeknek a tudomány által megsejtett nagy összehatásában a világ külsejét. Még lírájukat is ki szeretnék röpíteni az egyén hangulatainak és kételyeinek szűk korlátaiból [...]

Babits Mihály

Nyugat, 1916. szept. 15.

*

[...] kaotikus a mai egész élet, [...] kaotikusak vagyunk mi nagyon kevesek *A Tett* költői közül. S ezt nem is szégyelljük, sőt bevalljuk, hogy azt a nem kis erényünket, amit Babits is elismer, hogy új témakört, forróbb, élettel lelkesebb mondanivalókat hoztunk a költészetbe, ennek a makacs árellenúszásnak köszönjük.

Elég volt a „jóból, szépből"!

Kassák Lajos

Nyugat, 1916. szept. 15.

*

[...] Felkérjük [...] vegye jóakaró pártfogásába törekvéseinket, s szíveskedjék a lapunkat alapítók sorába lépni. [...]

A Ma szerkesztősége – Babits Mihálynak, Budapest, 1916. nov.–dec.

309. JUHÁSZ GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Litvánia, 1916. okt. 11.

[...] És a legerősebb ütés az volt, amit a generációnkról mondott. A húsz évesekről, akik már elmultak husz évesek...és nem jönnek. [...]

Nálunk, Debrecenben és mindenütt az országban (hisz rengeteg vidékről tömérdek embert ismertem meg a háboru alatt)

ez a generáció vítta meg, juttatta diadalra azt a szellemi harcot, amit a *Nyugat* akart, de nem bírt győzelmesen megvívni. [...]

Aztán jött a Háboru. Aztán fuccs lett mindennek. [...] Persze, csak látszólag; – de a tény mindenesetre az volt, hogy a husz évesek nem jelentkeztek. De hogyan is? Ó mennyire szétszórt bennünket a vihar! A *Tett*ről az Ön szeptemberi cikkében hallottam először. Most [...] olvasom, azt is betiltották... A *Nyugat*, csak a *Nyugat* segíthetne rajtunk, amely sokkal jobb lehetne, ugy érzem, mint amilyen... Mester, hát nincs igazuk a husz éveseknek, s akik már elmultak husz évesek, mikor akadémikussá kövülve látják együtt azokat, kiknek neve az országban még most is forradalmat jelent?

Program, szabadvers, mit tudom én mi, igaza van Önnek, veszedelmes bolondság. Szerettem volna még arról irni, milyennek képzelem én a jövő irodalmat s talán, ha érdemesnek találná Ön egy szegény, tudatlan hadnagy fecsegéseit a válaszára, majd máskor irnék arról is. [...]

310. TÓTH ÁRPÁD – BRÓDY PÁLNAK

Tátraháza, 1916. okt. 12.

[...] A Balázs-vers, melyért [Hauser] eped, rossz. Megvan benne a vágy, a vágy, a vágy, de mégse tud jót irni. Régebben jobban irt szegény, akárcsak az az Ady. Hiába, jelenünk zenitjén Babits lógatja lábait, és az jól van igy, az ő lábszaga tűrhetőbb a Balázsénál [...]

311. HERCZEG FERENC – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1916. nov. 8.

[...] Illetékes helyen ismételten kilátásba helyezték nekem, hogy az első tanári szék, amely Budapesten üres, az Öné lesz [...]

312. A VI. KERÜLETI FŐGIMNÁZIUMBAN

[...] 1916. november 21-én érkezett a budapesti tankerületi főigazgatóságtól a VI. ker. áll. főgimnázium igazgatóságához a minisztérium 151821/916. sz. rendelete, mely Babitsot újra szolgálatra alkalmazza. Az igazgató november 23-án jelenti a főigazgatónak, hogy Babits november 19-én szolgálatát megkezdte [...]

A gimnáziumnak kiváló tanerői voltak. Dr. Finály Gábor 1913 óta állt az intézet élén. Itt tanított igazgatósága előtt Gaál Mózes, az akkori tanári testület tagjai közé egyebek közt Beke Ödön és a francia fogságban szenvedő Kuncz Aladár tartozott. [...]

Éder Zoltán

313. EZERKILENCSZÁZTIZENHAT UTOLSÓ HETEI

[A háborúban] Már a második év, 1915 katasztrófasorozatokkal zárult: Przemysl hősies védelme és eleste szinte szimbolikus jelleget kapott, az orosz hadsereg az uzsoki, vereckei, beszhidi, toronyai és körösmezei hágókon áttörte a szentséges „ezeresztendős" határokat, Olaszország hadat üzent, s a modern technika új találmánya, a rettegett „pergőtűz" soha nem látott hullamezőkké változtatta Doberdót és az Isonzó partjait; a „szibériai garnizonok" barak táboraiban hatszázezer osztrák-magyar hadifogoly sínylődött; [...] 1916-ban már csak az elvakultak hittek a győzelemben, a józanabbak tudták, ha megússzuk is, Magyarország nem kerül ki épen a háborúból. [...]

Várkonyi Nándor

314. IGNOTUS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1917. jan. 3.

Kedves Uram,

a *Nyugat*, fennállása tizedik évfordulója örömére, szívesen

kéri baráti vacsorára 1917. január 9-én, kedden este fél 9-re a Hungáriába.

Öltözet utcai ruha. Tessék az idemellékelt levelezőlapon tudatni, számíthatunk-e jövetelére.

Szeretettel
Ignotus

315. HERCZEG FERENC – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1917. jan. 30.

Tisztelt és Kedves uram,

több napi távollétem után megtaláltam a Hadsegélyzőben az Ön gyönyörű könyvét. Ugy látom, Ön nagyon megörült neki, hogy a száműzetése rövidebb lejáratu volt, mint a firenzei Mesteré és jókedvében túlbecsülte és erősen túlfizette az én megszényenítően szegényes szolgálataimat. Mégis pirulás nélkül és örömmel fogadom a remek kötetet, mert úgy érzem, valami bensőbb vonatkozást teremt köztem és Ön között, akit mint embert és írót egyformán tiszteletreméltónak és rokonszenvesnek találok. Fogadja kérem hálás köszönetem kifejezését.

Szívesen köszönti tisztelő igaz híve

Herczeg Ferenc

316. SURÁNYI MIKLÓS – BABITS MIHÁLYNAK

Máramarossziget, 1917. febr. 7.

Kedves Barátom,

nem tudom, emlékszel-e még gimnázista korodból egy hosszú, sovány, barna fiura, Surányi Miklós nevűre, aki egy osztállyal feljebb járt, mint te és az önképzőkörben erős barátságot kötött veled, irodalmi elvtársával. Bizony régen el mult mindez,

te azóta nagy író lettél – én sok léha lumpolás, betegeskedés, néma szemlélődés és olvasgatás után végre most jutottam oda, hogy megszólaljak.

Regényem, a *Trianoni páva*, a mely először *A Hét*ben jelent meg, most Singer és Wolfner kiadásában könyvben lát napvilágot. Arra kérlek, hogy ha kedved volna gyerekkori barátságunkat felujítani, olvasd el s írj róla valahol, talán a *Nyugat*ban. Ne érts, kérlek, félre. Nem azt kérem, hogy légy elnéző, jóakaratu és barátságos. Nekem az kell, hogy te foglalkozzál vele. Büszke és boldog volnék, ha objektív véleményedet hallanám és könyvemről Babits Mihály érdemesnek tartaná, hogy írjon.

Tudom, hogy nem éppen szerény a kérés, a mivel eléd állok. De talán a pécsi zirci gimnáziumban hagyott szép gyermekkorunkra való hivatkozás kedvet ad neked arra, hogy egy könyvet elolvass, a mi semmi mással nem bíztat, mint időtöltéssel.

Én most Máramarosszigeten élek, mint a vármegye főlevéltárosa. Belső hadszintéren vagyunk s míg könyvem ide-ér és innen eljut hozzád, hónapok telhetnek el. Addig is, míg az általam küldött könyvet megkapnád, talán átnézhetnéd a *Nyugat* példányát. Képzelheted, milyen jó reklám volna a könyvnek és tisztesség nekem, ha a regényről minél előbb írni szíveskednél. Azt hiszem, egy rövidke választ – ide a vármegyeházára – szabad tőled várnom. Addig is előre megköszöni baráti érdeklődésedet, a melyért nagyon hálás s neked minden jókat kíván

Őszinte, igaz tisztelőd

Surányi Miklós

317. „... NEM ÍRT VERSET"

[...] jelen ismereteink szerint a *Recitativ* 1916 áprilisi megjelenésétől 1917 január-februárjáig vagy egyáltalán nem írt verset [...], vagy csak [...] éretlen verskezdeteket vetett papírra [...]

Rába György

318. FORTISSIMO

Haragszik és dúl-fúl az Isten
vagy csak talán alszik az égben,
aluszik vagy halott is épen –
ki költi őt föl, emberek?
Anyák, sírjatok hangosabban:
akit föl nem ver annyi ágyú,
rezzenti-é gyenge sírástok?
És ne is könnyel sírjatok,
mert a könny mind csak földre hull
hanggal sírjatok föl az égre,
sírjatok irgalmatlanul:
ne oly édesen mint a forrás,
ne oly zenével mint a zápor,
ne mint a régi Niobék:
hanem parttalan mint az árvíz,
sírjatok vagy a görgeteg
lavína, sírjatok jeget,
tüzet sírjatok mint a láva!
A drága fiúk hullanak
vérben a hóra napra-nap.
Ne hagyjatok aludni senkit:
ki ma csöndes, gonosz vagy gyáva,
de érdemes-e félni még?
és érdemese-e élni még?
Ó, mért nem hallani hangotok?
Menjetek a piacra sírni,
sikoltsatok a templomokban
vadak asszonyai, vadakká
imuljatok őrjítő, őrült
imában!

És ha hasztalan
ima, sírás: – mi káromolni
tudunk még, férfiak! Ma már
hiszünk káromlani-érdemes
alvó magasságot a Sorsban.
Hányjuk álmára kopogó
bestemmiáknak jégesőjét!
Mért van, ha nincs? Mért nincs, ha van?
Tagadjuk őt, talán fölébred!
Cibáljuk őt, verjük a szókkal!
mint aki gazda horkol égő
házban – a süket Istenét!

Süket! Süket!...

Ó ma milyen jó
volna süketnek mint az Isten!
Süket a föld, nem érzi hátán
hadak alázó dobogását.
Jó volna süketen csirázni
mint virághagyma föld alatt:
minden süket, földben, Istenben
csak az ember szakadt ki a
süket Istenből iszonyokra
kikelt belőle féreg-módon,
Isten férgének, viszkető
nyüzsgésre, fájni – mert ami
nem süket Isten: fájdalom,
míg az Istenbe visszahal!

1917. febr.
Nyugat, 1917. márc. 1.

319. VÉGZÉS

Másolat. 2840/917. V. m. III. 348/917. szám. Végzés

A Budapesten „Nyugat" cím alatt megjelenő folyóirat folyó évi márczius hó 1-jén kiadott 5. számát a Bp. 567. paragrafusa alapján lefoglalom, s ennek foganatosítása végett a budapesti m. kir. államrendőrség főkapitányi hivatalát azzal keresem meg, hogy a lefoglalást elrendelő határozatomat a m. kir. belügy és kereskedelemügyi ministeriumokkal és a m. kir. posta és távirda igazgatóságával is közölje.

Indokok

A lefoglalni rendelt lappéldány 494-495. oldalán „*Fortissimo*" cím alatt Babits Mihály szerzői aláírásával megjelent verses közlemény tartalma a Btk. 190. paragrafusában, annak első bekezdésében meghatározott vallás elleni vétség tényálladékát magában foglalja, ama versében, melyben azt mondja, hogy ha az Istenhez intézett ima és sírás hasztalan – mi, férfiak káromolni is tudunk még; cibáljuk, verjük a süket Istent szókkal – mint az égő házban horkoló gazda. A nyomtatványnak ez a tartalma a közbotrány okozására alkalmasnak mutatkozik. Minthogy tehát a kir. ügyészség által vádba vett bűncselekmény nyomatékos gyanúja forog fennforog, (sic!) az indítványozott lefoglalás elrendelése indokolt.

Budapest, 1917. évi márczius hó 1-jén

Margalits sk. vizsgálóbíró

320. A *NYUGAT*OT ELKOBOZTÁK

A *Nyugat* legutóbbi számát Margalits vizsgálóbíró utasítására elkobozták. A magas irodalmi színvonalon tartott folyóirat a többi közt Babits Mihálytól közölt egy verset, amelyben a vizs-

gálóbíró *vallásellenes izgatást látott*. A költeményt meleg lírai hang fűti át, és a kiváló költő egyik nagyon szép alkotása. Igazi költészet van benne, de semmiesetre sem vallásellenes izgatás. Úgy látszik, már a költészet, a tiszta irodalom is a cenzúra rostájába kerül! Mind sűrűbb jelek vallanak arra, hogy klerikális elfogultságok környékezik csupán ezt a konfiskációt, mely azonban mit sem tud ártani a nemes, sebezhetetlen költészetnek. A *Nyugat*nak sem!

Világ, 1917. márc. 1.

321. „SOROZÁSRA MENTEM..."

Én sorozásra mentem [1917-ben] az Üllői úti kaszárnyába, megelőzőleg bementem a Valéria-kávéházba reggelizni. Ott olvasom az újságban, hogy a *Nyugat*ot elkobozták pacifista versem miatt. Megrémülök: mi lesz, ha ezt a sorozó orvos is olvasta. Odaállok az orvos elé, az rám se néz, mondja: *Babits Mihály alkalmatlan*. Azután hozzám fordul: „Igaz, hogy a *Nyugat*ot elkobozták?"

322. HATVANY LAJOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1917. febr.

Igen tisztelt Tanár úr!

[...] Nem vállalná a *Pesti Napló* számára megírandó Arany-cikket, az Arany-jubileum alkalmából? S ha könyvről van mondanivalója, még pedig olyanformán, hogy nem csak magánvéleményét akarja közölni egy magán társasággal, szóval nemcsak írói szenvedelmét akarja néhány amateur örömére a *Nyugat*ban kielégíteni, – hanem a könyv írójának akar közönséget toborozni, nem hiszi-e kedves tanár úr, és ugye megengedi, hogy így szólítsam, barátom, hogy ilyenkor jó, ha az embernek *lap* áll a rendelkezésére? Már pedig a *Pesti Napló* (amíg részem lesz ben-

ne) mindég, minden pillanatban és minden situatióban Babits Mihály rendelkezésére áll. (Bár már tavaly *Anno Dunántúli* is mondhattam volna ezt!)

Szíves válaszát várom – igaz tisztelettel

Hatvany Lajos

323. BÉKÁSSY ISTVÁNNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Zsennye, 1917. márc. 5.

Kedves Babits!

A *Nyugat*-szám lefoglalása késztet arra, hogy ezt a levelet megírjam, pedig nem tudom, mi van itt a culissák mögött, és így azt sem tudhatom, feljogosít-e ez az eset arra, hogy most kifejezzem Magának mindazt az igazi, átgondolt és változhatatlan tiszteletet, amelyet költészete iránt érzek[...]

Mindnyájunk érdekében remélem, hogy akiken múlik, képesek lesznek mégis megérteni a költészetnek törvénycikkek és paragrafusok szerinti megítélésének lehetetlenségét. S milyen nevetségesen értelmetlen felfogás éppen istenkáromlást látni oly igaz költészetben, amely bármiként fejezze ki, mégis önmagában mindig magasztos isten tisztelet! Olvasatlanul is tudom, hogy a *Fortissimo* is az – s mennyire hálás volnék, ha azt nekem elküldené! Jól esnék azt olvasni az értelmetlenség mostani uralkodása közben [...]

Szívélyesen, s őszinte megértéssel üdvözli:

Békássy Istvánné

324. A KÖLTŐ A BÍRÓSÁG ELŐTT

A vizsgálóbíró tudvalevőleg elkobozta a legtöbbet említett és a legkevésbé olvasott szépirodalmi folyóirat legutóbbi számát

Babits Mihálynak *Fortissimo* c. verse miatt, melynek prófétikus, zsoltári hangjában [...] istenkáromlást vélt látni. A vádtanács ma úgy határozott, hogy az elkobzott szám az inkriminált vers kihagyásával újra megjelenhetik. Tehát Babits a bíróság elé kerül.

Ez a határozat méltán ejthet mindenkit gondolkozóba, aki legalább oly komolynak hiszi a szabad gondolat és a szabad művészet ügyét, mint teszem, az inkompatibilitás világrendítő kérdéseit [...]

Hatvany Lajos

Pesti Napló, 1917. márc. 7.

325. A *NYUGAT*OT ELKOBOZTÁK

Babits Mihály ízetlenkedett, káromkodott megint a hasábjain. Hogy ezek után a kultuszkormányzat kilódítja-e mostmár végleg a reklámot is hajszoló tanférfiút az iskolából, nem tudjuk, de reméljük. Amíg – legalább papíron – keresztény Magyarország vagyunk, e remény táplálásához feljogosítva érezzük magunkat. A lejtőn a posvány irányában guruló poétához e helyen nincs több szavunk [...]

Magyar Kultúra, 1917. márc. 20.

326. ISTENKÁROMLÁS

1917. márc.–ápr.

[...] versem nem okozhat botrányt, mert a költészetnek ismert és örök motívumait alkalmazza oly korban, mely azok alkalmazását különösen indokolja, s mert belül marad oly határon, melyen irodalmunk s a világirodalom elismert nagyjai botrány nélkül sokszorosan és merészen túlmentek. De nem okozhat botrányt azért sem, mert nem alacsony stílusú [...] Letompított, szinte filozofikus befejezése kizárja az izgatás célzatát [...]

327. „FELFÜGGESZTETTEK AZ ÁLLÁSOMBÓL"

[...] a *Fortissimo* c. versem elkobzására bizonyára emlékszik. Fölfüggesztettek tanári állásomból [...] és büroba tettek. Két napig bírtam a hivatali munkát. Nagy utánajárással szabadságoltak [...]

Közli Boros Ferenc

Élet, 1918. nov. 24.

328. JUHÁSZ ILLÉSNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1917. máj. 17.

Mélyen tisztelt Tanár Úr!

Azt hiszem értesült már róla, hogy fiam Juhász Gyula idegbaja gyógyítása céljából Bpesten a Morawcsik féle klinikán (Balassa u. 6. sz.) alatt van már 2 hónapja. És hála a jó Istennek szépen javul egészségi állapota. Tegnapelőtt meglátogatta Károlyi festőművész akinek kérdésére felemlítette, hogy nagyon jól esne neki, ha jóbarátai, írótársai felkeresnék, hogy érezné, hogy nem felejtették még el.

Azért nagyon megkérem k. tanár urat, ha drága idejéből szakítana egy félórát fiamat felkeresni v. esetleg barátainak is szólna.

Szívességét előre is köszöni

hálás tisztelője
özv. Juhász Illésné
Szeged, Ipar u. 13. sz.

329. ÁGOSTON

1

Szent Ágoston *Vallomásai*nak fordítása esemény lenne bármely literatúrában. A világirodalom főművei közé tartozik ez a

könyv: azok közé, melyekből máig – s ki tudja, mily jövőbe – sugároznak erők. Új hang volt, új műforma, és örök: új lehetőség, örökre kitárult. Ágoston a keresztény szellem megformulázója; egyik kútfeje a folyamnak, mely civilizációnk folyama lett. A modern gondolkodásnak első mestere. De első mestere a modern irodalomnak is: s Dantéig alig követi második. [...]

Ágoston elsősorban filozófus: s egy filozófus vallomásai összeesnek filozófiájával. Ezért lesz könyve önéletrajz és filozófia egyszerre, „Régi-régi vágyakozásom – mondja ő maga – elmélkedve megvallani Neked, mit tudok, és mit nem, vagyis: mennyi bennem első megvilágosításod, és mennyi az én maradék sötétségem." Íme, a keresztény gondolkodás: s a modern egyúttal. A gondolat mint belső fejlődés: megvilágosodás: nem többé kész s a külső világra alkalmazandó kategória. Ágoston megtérésének rajza egy filozófus fejlődéstörténete: mint a *Discours de la méthode.* [...]

A két tengely, mely körül e filozófia forog, tehát a Szabadság és Kegyelem tana, az abszolút Felelősségé és az abszolút Kauzalitásé. A kiegyenlítés, melyet az ellentétekre a filozóf talál, nagyon hasonlít a Kantéhoz: a *Voluntas Intelligibilis!*

Az emberi akarat *a priori* szabad. Ez a szabadság időtlen, generikus; és minden létezhető emberi tényt megelőz: az időbeli világba, az események láncába beállítva az akarat immár teljesen determinált. A teológia naiv nyelvén mondva: csupán Ádám, az első ember volt szabad: az ő bűnével szabad akaratunkat elvesztettük: bűnben születünk, és a rosszra vagyunk determinálva. Ezt persze nem szabad ily szó szerint érteni: maga Ágoston tiltakozik a leghangosabban a naiv, időbeli felfogás ellen: Ádám nála éppoly időtlen, a priori fogalom mint például a teremtés: s jelenti az a priori embert, az idő és tények előttit. Szabadság és választás valóban csak az Időtlenben, a *Ding an sich*-ben, a Teremtéselőttiben, mintegy a valóság fogalmi csíráiban képzelhető: az egész *megjelent* világ e teremtés előtti és nem időben történt választások szerint immár önmagában és kihagyás nélkül determinált.

Mindannyian hát bűnben és bűnre születtünk egy a priori bűn miatt; vagy hogy így fejezzük ki: ősatyánk bűnéért. Ekként fájdalomra: mert fizikai és erkölcsi Rossz egyek. És nem is lennénk képesek a Jóra, s így boldogságra sem, ha az Igazság mintegy előnkbe nem jönne, s világosságával nem kényszerítene megigazulásra. Ez az Eredeti Bűn és Kényszerítő Kegyelem tana, Ágoston legsajátosabb és legtöbbet vitatott és egyúttal legnagyobb hatású dogmája. [...]

E tan azonban szorosan összefügg egy másikkal, mely a vallási gondolkodás történetében szintén a legnagyobb szerepre volt hivatva: a predesztináció tanával. Ha nem saját akaratunk eszközli a megigazulást, hanem a kényszerítő Kegyelem, akkor minthogy nem mindannyian igazulunk meg, ez a Kegyelem kétségkívül kiválasztást eszközöl, éspedig nem saját érdemünk szerint: hisz saját akaratunknál fogva mindannyian egyformán érdemetlenek vagyunk. Kegyetlen, sőt igazságtalan tan: de ha arra gondolunk, hogy a Kegyelem az Igazság, s a megigazulásban van valami rokon a zsenivel, a fölvilágosodással: be kell látnunk, hogy a Kegyelmet nem képzelhetjük egyenletesebben elosztva amannál.

A világ tehát, amint megjelenik, kegyetlen és gépszerű okozati láncolata a logika nélkül *adott* tényeknek, s igazságosságot éppoly kevéssé találhatunk benne, mint szabadságot, ami az igazságosság feltétele. Szabadság, logika és igazságosság (láttuk szoros összefüggésüket) nem az időben és térben adott világ tulajdonságai, hanem az időtlen, mögötte levő és láncába nem foglalt Akaraté, amelynek megjelenése: s nem a világ időrendjében található, hanem azon kívül, annak mintegy oka és célja gyanánt. [...]

De amint helynek, úgy az „időknek is alkotómestere" az Igazság, s így az alkotás maga időben sem történhetett. Azt sem lehet mondani,hogy előbb volt, mint a világ, mert ez már időbeli meghatározást jelentene; az ő elsősége pedig nem időbeli. Azt sem mondhatjuk, hogy nagyobb, mint a világ: mert a nagyság is térbeli kategória. Hanem oly elsőség az övé, mint a „hangé

az ének fölött": a hang nem kezdődik előbb, mint az ének, mennyiségben sem több az éneknél: „az elsőbbség eredetbeli, mert nem az éneket kell beigazítani, hogy hang legyen, hanem a hangot, hogy ének legyen." De az Igazság nem változik és múlik a tényekkel, mint a hang az ének modulációival: örök, és ugyanaz marad, mint a kétszer kettő négy, akkor is, ha minden elmúl a világon: olyan a világ tényeivel szemben, mint az ég a felhőkkel: „a felhők rohannak, az ég megmarad".

„Előbb" vagy „később" nincs a Teremtésben. Az Isten mindent egyszerre teremtett – a Biblia hét napja csupán logikai sorrendkülönbségekre vonatkozik, a hang és ének sorrendkülönségéhez hasonlókra. Eszerint az Isten nem a dolgokat teremtette külön-külön, hanem megadta a világ fejlődési erejét és irányát egyszer s mindenkorra. E pont az, ahol Ágoston rendszere az evolucionista felfogásnak nyit kaput: amiért, mint fordítónk megjegyzi, őt is az evolucionista filozófusok közé sorolják.

E ponton világlik át a teremtés nagy egysége és lelkisége is: minthogy egyetlen – helyesebben a szám kategóriájával nem bíró – és nem anyagi Dolognak – az Igazságnak – teremtése. A teremtés egy szempontból tények láncolata, melyek emlékezetben összegyűjthetők, másból igazságok összefüggése, melyek értelmében átláthatók, harmadik szempontból irányok összessége, melyeknek eredője egy akarat célját képezheti. Ez a nagy Emlékezet, Értelem és Akarat maga a Teremtő háromegysége: a Szentháromság. De ez az egyháromság a Teremtőből benyúlik mélyen a világba: s az egész világ e három szellemi valóság egysége: Lét (tények az emlékezetben), Tudat (igazságok az értelemben) és Akarat (irányok a cselekvésben). Lét, tudat és akarat *(esse, nosse, velle)* ez a mi életünk háromegy alaptényе is.

E nagy alapegység ellenére Ágoston rendszere mégis dualisztikus. Hisz két világ van nála: az egyik az Igazság időtlen világa, az egek ege; a másik a tények teremtett világa. A két világ azonban nem marad mereven külön: az Igazság az ember tudatában behatol a tények közé, s e behatolás a Kegyelem. Minden jó filozófia egységében van valami a körszerűségből, s

ezért nehéz ismétlések nélkül beszélni róla: itt újra el kellene mondanunk, amit a bűn és kegyelem, a világosság és sötétség viszonyáról az emberi életben beszél a doctor gratiae. A Kegyelem nem e világé, éppoly kevéssé, mint maga a Lét sem: „amint nem volt érdeme abban, hogy ezt a megvilágosításra váró életet kapta, éppen úgy – jóllehet, immár létezett – magát a megvilágosítást sem tudta kiérdemelni". Hanem amint a Létet az Igazság erejéből és annak megjelentetésére kapta, úgy a Kegyelmet is, amely nem egyéb, mint egy formáló és harmóniát fejlesztő erő a világban.

Így az emberi történetet úgy lehet felfogni, mint a Kegyelem munkájának történetét, s ha visszaemlékezünk arra, amit a jó és rossz, a természet és kegyelem örök küzdelméről mondottunk, úgy is, mint egy harcnak történetét, a két ország között: Természet és Kegyelem országai között. Ezt a nagy munkát kísérti meg Ágoston legterjedelmesebb könyvében: A *Civitas Dei*-ben. Mikor a barbárok betörtek Rómába, Alarik pusztításai idején, az elfogult, konzervatív szellemű rómaiak az újítókat, a keresztényeket vádolták meg minden szerencsétlenségek okozóinak: hisz soha a kereszténység előtt nem érték Rómát ily csapások. (Örök vád; a mi történetünkben ismétlődött, a török hódítás korában, a reformáció ellen.) Ágoston ekkor érezte szükségét, hogy egy nagy könyvben megmutassa a felvilágosodás szerepét a népek életében: amely sohasem lehet átok, hanem mindig áldás. Ez a Kegyelem szerepe, Isten Országának, az Igazságnak, lassú harca az Ember természete, a Természet Országának intelligenciátlansága ellen.

Itt érezzük meg azt, hogy mi lehet Ágoston nekünk, a jelennek, az Életnek is.

[...] Mennyire szükségünk van az Intelligencia Szentjére, ma, mikor minden Intelligenciát és Logikát valósággal lábbal tipor a világ; ma, az antiintellektuális rendszerek és az antiintellektuális élet: a Háború korában. Az intelligenciára, mint szenvedélyerőre: ma, mikor minden szenvedélyerő az Okosság ellen van. A kényszerítő Kegyelemre, a Megvilágosodásra: Isten Or-

ságára! A fordító mondja a *Vallomások* bevezetésében, hogy Ágoston könyve (éppen bensősége folytán) mindig aktuális; csak a neveket kellene áthelyettesíteni: manicheusok, pelagiánusok ma is vannak. Filozófiai és vallási problémáink ma is ugyanazok: s az igaz lélek isteneh sége ma sem változott. Úton a mindig nagyobb megigazulás felé Ágoston könyve régi és örök „Isteni Igazságra vezérlő Kalauz".

Nyugat, 1917. jún 1.

330. LEIBNIZ MINT HAZAFI

1. Kétszáz éve Leibniz halálának, s a Magyar Filozófiai Társaság vaskos könyvvel adózik emlékének. A könyv Leibnizről szóló cikkek gyűjteménye: van köztük jó is, van tűrhető, a többség egészen jelentéktelen; amilyen a magyar filozófiától kitelik. Nem akarjuk most megvilágítani (annál kevésbé pótolni) hiányaikat: e jogból valamit esetleg későbbre – időnk és erőnk szerint – fenntartunk magunknak. Csak az egész könyv szellemére vagyunk bátrak egy megjegyzést tenni.

2. Micsoda nagy dolog volna ma Leibnizot helyesen ünnepelni! Az ész ünnepe volna ez, a nemzeteken felülálló, igazságos és mindent kiegyenlítő, mindent egyformán megértő s mindenben a szent testvéri jövő csíráit ápoló, s a jelenben is minden zavaros felhők fölé a Rend gyönyörű, nyugodt szivárványát feszítő észnek ünnepe! Ha volt valaha filozófus, akinek működésében az ész örökké neutrális, internacionális volta külön is kidomborodott: Leibniz volt az. Ő, aki működésének teréül külföldet, eszközéül idegen és majdnem nemzetközi nyelvet választott (amilyen akkor volt a francia); aki először vetette föl a tudomány nemzetközi szervezkedésének és egy logikai és praktikus világnyelvnek eszméjét; ő, aki német létére nem vetette meg az idegen udvarok szolgálatát; aki Európa legnemzetközibb korának előkészítője és szellemi irányítója volt: bizonnyal

mindennek inkább nevezhető, mint a német hazafiság korlátolt nemzeti célokért hevülő apostolának. Hazafi, az volt bizonyára! De hazafisága a békés Haladás és filozofikus közjó hazafisága volt, a Concordia hazafisága; s a német egység gondolatát is így sejtette meg: velut Principum concordiam inter mutuos amplexus exultantem. Nem szabad feledni, hogy akkor, amikor Németország apró és viszálykodó nemzetekre tagolódott, egyesíteni akarni tulajdonképpen éppoly merész, nemzetközi gondolat volt, mint ma az európai egység gondolata lenne; és Leibniz a maga kora előtt még politikájában is körülbelül oly nemzetközinek tűnt föl, mint ahogy Dante is az olasz egység gondolatával nemzetközinek tűnt fel a kis olasz államok világában. S ha van valami, amivel mint egész alakja, filozófiája, úgy politikai viselkedése is a Mának nagy tanulságára szolgálhat, az bizonnyal nem a korlátolt és ösztönies nemzeti szellem (mely úgyis e Mának nagy tévedése és borzasztó átka), hanem éppen e tágasabb, nemzetközi törekvések, e törekvések a szent Egyesülés és Egyetértés felé, az éppen e mindent-megértés, az Ész uralma minden ösztönökön, a Filozófia és Kultúra egysége és fölülvalósága minden nemzeteken!

3. A Filozófiának sohasem szabad az ösztönöket szolgálni: mert ő az Ész szolgája. S hogy még a legszentebb ösztön is mennyire ellenkezhetik következményeiben, az Ésszel: azt éppen e mai háború mutatta meg. A vak ösztön biztos talaja a babonának; s ha ma a filozófia nemzeti alapokra helyezkedik, azzal nem is az ösztönt, hanem a babonát szolgálja. A vallások is tiszteletre méltó ösztönből származtak, s mégis vérengző babonáknak, vallásháborúknak és inkvizícióknak váltak szülőanyjaivá, melyekre ma szánva emlékezünk, szánva és meg nem gondolva, hogy korunkban a haza eredetileg olyan szent eszméje még sokkal borzasztóbb, sokkal gyilkosabb és észellenesebb babonává fejlődött, mint bármikor lehetett a vallás. Irigyen és tisztelettel nézhetünk vissza a vallásháborúk „sötét" korszakaira, melyek sokkal felvilágosodottabbak voltak a mienknél; a háború akkor többnyire csak rajongóinak vagy kalandorainak éle-

tét kívánta; s a babona nem öntötte el az egész világot; a Gondolat, a Filozófia fölötte maradt, és szabad, mint egy sziget, s gyakran inkább szenvedett, hagyta tépni, verni oldalát a dühös ártól, mint hogy vele ússzon. Van-e utálatosabb és természetellenesebb látvány, mint a Filozófia, mely a kor babonájával úszik?

4. Hogyan fognak egykor, jobb korban, emlékezni olyan könyvekről, amilyeneket manap derűre-borúra írnak, például: *Nemzeti szellem a filozófiában?* Úgy, mint ahogy ma a legsötétebb asztrológiára, a legfurcsább teológiára emlékezünk: mint az emberi ész elmaradottságának szégyenteljes dokumentumára. Nemzeti szellem a filozófiában: ez valóban annyit jelent, mint hogy az ész és igazság ösztönöknek vagy éppen politikának a rabja legyen; a legnagyobb „contradictio in adjecto" – nevetséget vagy megvetést érdemel. Szomorú dolog, hogy nálunk oly vezető nevek is, mint Alexander Bernáté ilyenekre eltévedhettek; még szomorúbb, hogy a „filozófusok" egész csapata a téves útra minden lelkifurdalás nélkül követi. Nem fölösleges-e mondani, hogy a filozófiának, ha tudomány, éppoly kevés a köze a nemzeti szellemhez, mint akár ahogy nem lehet „nemzeti matematika", mert az igazság csak egy; és még ha művészet, még ha valami érzelmi színezetű világnézet kifejezése is, akkor is csak az lehet a célja, hogy az egész emberiségre érvényes, egységesítő, mindenütt megállható világnézet kifejezője legyen, a nemzeteken fölülálló Egység, Rend és Igazság érzelmeié – ne pedig szétválasztó, nemzeti. Kétségtelen, a legtöbb filozófiában találhatunk sokszor markáns, nemzeti vonásokat, éppúgy, mint egyénieket: de ez a hibája és gyarlósága a filozófiának, fejletlenségének a jele, annak, hogy az Ész megszabadulása még nem tökéletes, amely felé a Filozófia tör. S e gyarlóságot dicsérni és ideálként állítani annyi, mint a filozófia haladása ellen cselekedni. [...]

Világ, 1917, okt. 1.

331. ZEMPLÉNI ÁRPÁD – AMBRUS ZOLTÁNNAK

Budapest, 1917. nov. 9.

Mélyen tisztelt Tagtárs!

Az újabb magyar lira két jeles tehetségét, *Babics* [!] Mihály és *Kosztolányi* Dezső urakat óhajtanák sokan a Petőfi Társaság tagjaiul jelölni. De uj bukásnak nem szeretnék őket kitenni. E miatt kívánatos volna, hogy a szavazás várható eredménye felől az ajánlók eleve tájékozódhassanak. Mély tisztelettel esedezem azért, kegyeskedjék értesiteni, lehetne-é a jelöltek számára igen tisztelt Tagtárs szavazatára számitani vagy sem?...

Hódolattal üdvözli

Zempléni Árpád

332. ZSOLT BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Komárom, 1917. dec. 17.

Mélyen Tisztelt Uram!

A Petőfi Társaság tagjává való megválasztása alkalmából engedje meg hogy én is beálljak az ünneplők sorába. Tudom, hogy e kitüntetés Ön előtt kétes értékű, de elvi diadalát jelenti annak az irodalomnak, amelynek Ön legnagyobb mestere s amely előtt a makacs kapuknak végre is meg kellett nyílni.

Őszinte jókívánságom nyilvánítása mellett, vagyok

mély tisztelettel
Zsolt Béla

333. A PETŐFI TÁRSASÁG – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1917. dec. 18.

Kedves Barátom!

Az ujságok közléséből már tudod, hogy a Petőfi Társaság december 15-i tagválasztó közgyűlése nagy szeretettel a tagok

közé választott. Addig is míg alkalmunk lesz Téged személyesen megismerni, az elnökség és a társasági tagok nevében kollegiális érzülettel köszöntelek. A Te nagyszerű tehetséged, kitűnő tudásod értéke lesz annak a munkának, amely a Petőfi szellemi körébe gyűlt társaságnak ideálja. Reméljük és várjuk, hogy kitűnő írói egyéniségeddel öregbíteni fogod társaságunk tekintélyét és munkásságoddal tartalmassá teszed szellemi munkánkat.

Az elnökség megbízásából járok el, amikor közlöm Veled, hogy 1918. márciusában megünnepeljük díszgyűlés keretében Zrínyi Miklós, a költő születésének 300-ik évfordulóját. Az volna társaságunk óhaja, hogy e díszgyűlésen Te légy Zrínyi esztetikai méltatója. Ez volna székfoglalód is társaságunkban. Nagyon kérlek, légy szíves velem közölni, vállalod-e az elnökség e kérelmét, aminek nagyon örvendenénk, ha azonban az az érzésed, hogy a saját szempontodból költői egyéniséged teljes kifejezése gyanánt megfelelőbb volna, ha költeményeket olvasnál fel székfoglalóul, kérlek közöld azt is velem, hogy
ebben a formában illesszelek bele programunkba.

Kollegiális üdvözlettel
Pakots József titkár

334. A VESZEDELMES VILÁGNÉZET

Vannak napok, hetek, amikor visszaesem a háború monomániájába.

Nem tudom megszokni. Nem tudok egyébre gondolni. Minden jelentéktelen esemény, minden szó, minden arc, minden kis atoma az életnek az *egész* szörnyűséget tükrözi elém. Minden kis életatom fertőzve van már az egész szörnyűséggel. Megpróbálom kicsukni ekkor az életet. Könyvekbe menekülök, eszmékbe, kultúrába. S egyszerre csak azon kapom magamat, hogy könyvekben, eszmékben, kultúrában is a *háború csíráit* keresem. [...]

Én meg vagyok győződve, hogy a történelem logikátlan, s

úgynevezett *mélyebb* okai a világháborúnak sincsenek. A világháború a történelem legmonstruózusabb véletlensége: amennyiben véletlenség minden, ami nem messzebbre látó szándék és terv szerint, hanem apró okoknak időben találkozásából és egymásra hatásából származik. Ilyen a háború. [...]

[...] Nem meggyőződés csinálja a háborút. Ha minden ember jobb meggyőződése szerint cselekedne: nem volna háború. Sohasem fordult még elő a történelemben, hogy oly óriási többsége az embereknek meggyőződése ellenére cselekedett fontos dolgokat, oly teljesen meggyőződése ellenére élt és halt volna, mint manapság. Nemcsak gonoszságból, nemcsak gyengeségből. Hanem valóságos világnézetből.

Nem háborús világnézet lehet ez, hanem valami fatalisztikus cinizmus, valami rezignált „minden mindegy" filozófia. S ez a tulajdonképpeni ellenség, ami ellen küzeni kell. Ez a veszedelmes világnézet, ami a háború lehetőségeit segíti. Megrajzolni az ellenség arcképét? Csak futólag tehetem, néhány ceruzavonással, hogy karikatúrához lesz talán hasonló. De annál jobban megérthetem, mért rossz, mi az üldözendő benne?

Az ellenség neve: *antiintellektualizmus* [...]

Pesti Napló, 1918. jan. 9.

OSZK Országos Széchényi Könyvtár

335. BABITS ISTVÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Berezovka, 1918. márc. 23.

[...] A Te működésednek híre, látod, még ide a messze Szibériába is elhatol; most íme, elkésve bár, de kérlek, fogadd öcsédnek is gratulációit [...]

336. ZSOLTÁR GYERMEKHANGRA

Az Úristen őriz engem
mert az ő zászlóját zengem,

Ő az Áldás, Ő a Béke
nem a harcok istensége.

Ő nem az a véres Isten:
az a véres Isten nincsen.

Kard ha csörren, vér ha csobban,
csak az ember vétkes abban.

Az Úristen örök áldás,
csira, élet és virágzás.

Nagy, süket és szent nyugalma
háborúnkat meg se hallja.

Csöndes ő míg mi viharzunk
békéjét nem bántja harcunk:

Az Úristen őriz engem,
mert az Ő országát zengem.

Az Ő országát, a Békét,
harcainkra süketségét.

Néha átokkal panaszlom
de Ő így szól: „Nem haragszom!"

Néha rángatom, cibálom: –
tudja hogy csak őt kivánom.

Az is kedvesebb számára,
mint a közömbös imája.

Az Úristen őriz engem
mert az Ő zászlóját zengem.

Hogy daloljak más éneket,
mint amit Ő ajkamra tett?

Tőle, Hozzá minden átkom:
hang vagyok az Ő szájában.

Lázas hang talán magában:
kell a szent Harmóniában.

S kell, hogy az Úr áldja, védje
aki azt énekli: Béke.

1917. márc.
Nyugat, 1918. aug. 1.

337. A NŐEGYLET MŰSOROS-ESTÉLYE

A Nőegylet április 1-én tartott műsoros-estélye minden tekintetben nagyon jól sikerült. A Szekszárd-Szálló nagyterme, amelyet ilyen célra már régóta nem használtak, teljesen megtelt a város intelligens közönségével [...] A műsornak nagy érdeklődéssel várt 3. pontja Babits Mihálynak, a hírneves költőnek előadása volt, aki 5 szép költeményét olvasta fel. Babits Mihályt már megjelentekor taps üdvözölte s mindenik költeményét nagy tetszés kísérte, különösen az utolsót, amelyben azon óhajának ad szárnyaló szavakban kifejezést, hogy jöjjön el már mielőtt az annyira áhított áldást hozó béke. E költeménye, amelyben minden ott levő óhaját tolmácsolta a legnagyobb mértékben magával ragadta a közönséget. – A nőegylet vezetősége Babits Mihályt városunk szülöttét, babérkoszorúval tisztelte meg [...]

Tolnavármegye és a Közérdek, 1918. ápr. 4.

338. WOLFNER JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1918. ápr. 16.

Kedves Uram!

Nagyon örülnék, ha néha az *Új Idők*re is gondolna, és vagy verset, vagy novellát küldene címünkre. Már régen szeretném, ha az *Új Idők* Babits nevével is gazdagodna.

Hogy érzi magát Kedves Uram?

Szívből köszönti
Wolfner József

339. ISAC, EMIL – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1918. júl 8.

Tisztelt Uram!

Szellemi vezetésemben a jövő hónap elején indul meg a román irodalmi könyvtár, a melyben egy számot az új magyar költőknek akarok szentelni. Legyen olyan szíves és jelölje ki nekem azt a *három* versét, a melyet legjobban szeret. A verseket személyesen fogom románra fordítani.

Tisztelettel:
E. Isac

340. BABITS MIHÁLY – ISAC, EMILNEK

Budapest, 1918. júl.

Igen tisztelt Uram

Kedves levelének nagyon megörültem: mert soha sem éreztem annyira a kulturális testvériség demonstrálásának szükségességét, mint a háború óta és alatt!

Verseket nem akarok kijelölni: mert az a véleményem, hogy itt nem annyira az írónak mint a fordítónak az izlése fontos. Azaz kívánsága szerint mégis ideírok 3 verscímet, avval a kéréssel, hogy ne vegye őket tekintetbe, ha a saját izlésének nem felelnek meg. Ezek: *Sugár* (Levelek Irisz koszorújából c. könyvből); *Két nővér* (Herceg, hátha megjön a tél is); *Recitativ* (Recitativ c. könyvből). – De valamennyinél nagyobb hatásu volt a közönségre a *Husvét előtt* című (a Recitativból.).

Kérem uram, fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését, és testvéri kézszorításomat.

Igaz hive
Babits Mihály

341. „VISSZAFOJTOTT, LÁZAS HANGULATBAN VAN AZ ORSZÁG"

[...] Babits [...] szervezett formában is kész volt szót emelni a békéért. A lakásán, a Reviczky utcában gyakori összejöveteleket rendezett. Arról tanakodtak, hogy „egy pacifista szövetséget" hoznak létre, „írókból, tudósokból és a szellemi élet ... más embereiből". Ezeken a találkozókon Jászi Oszkár, Bíró Lajos, Lengyel Menyhért, Karinthy Frigyes, Schöpflin Aladár és mások hónapokig tanácskoztak a költővel együtt arról, hogy [amint Schöpflin Aladár írta] „miképp lehetne ... valamivel hozzájárulni a háború befejezéséhez és az új magyar szellemi légkör megteremtéséhez."

1916-tól Babits antimilitarista tevékenysége határozottabb lett. Ebben az évben került személyes kapcsolatba – Schöpflin Aladár révén – Szabó Ervinnel. Szabó Ervin [...] Babits személyében a háborúellenes költészet egyik legfontosabb képviselőjét vonhatta be közvetlen baráti társaságába. Ebbe a – vasárnaponként Jászi Oszkáréknál találkozó – csoportba a polgári radikalizmus fontos képviselői tartoztak. Szabó Ervin, Madzsar Jó-

zsef és felesége, Jászi Aliz, továbbá Dienes Valéria, Dienes Pál és Babits jártak ide [...]

1918 augusztusára – szeptemberére [...] Szabó [Babitstól] várta [Kant *Az örök béke* című könyvnek a fordítása révén] a békemozgalom filozófiai megalapozását [...], bevonta [őt] egy nagyon fontos [az Európai Államszövetséget kívánó Európai Lovagrend] politikai programtervezet elkészítésének munkájába is. [...]

Sipos Lajos

342. KANT ÉS *AZ ÖRÖK BÉKE*

Egy kiadóvállalat nemrég felszólított Kant könyvecskéjének: *Az örök béké*nek, lefordítására.

Eleinte nem akartam vállalni. Én nem vagyok jogász. Nem vagyok jártas, hála istennek, a politikában; a tudományos etikában, sajnos, szintén csak kevéssé. Kant műve pedig ezekbe vág. S rendkívül nehéz mű. S formai – irodalmi – érdeke semmi sincs.

Mégis elfogadtam a megbízást. Mert az az érzésem, hogy a mai időkben senkinek sincs joga, semmiféle ok, semmi ürügy alatt, kitérni a legterhesebb feladat elől sem – amelyre csak egyáltalán képes –, ha avval a békegondolatnak csak a legcsekélyebb szolgálatot is teheti. Ezt a feladatot pedig ilyennek gondolom [...]

Két gyakorlati fogalmat kell itt különösen kiemelnünk, amelyeknek az örök béke szempontjából a legnagyobb fontosságuk van: a *hit* és a *kötelesség* fogalmát. Ennek a két fogalomnak férfias és lelkes előtérbe állítása talán a legszükségesebb és legmegszívlelendőbb lecke, amit Kant e könyvében a mai nemzedéknek adott.

Egyszerű nyelvre lefordítva ugyanaz, amit Kant itt a filozófia nyelvén elmond, talán így hangzanék:

Azt, hogy a békegondolat utópisztikus és kivihetetlen, az emberi ész matematikai bizonyossággal belátni nem képes. Mert láttuk, hogy ily ítélet – mely a fejlődés *irányára* vonatkozik –

ránézve transzcendens. Mindaddig pedig, amíg ez a teljes matematikai pontossággal bebizonyítva nincs – ahogyan sohasem lehet –: bármennyire nem hinnénk is az örök béke megvalósulásában, kényszerülünk annak (legalább halvány vagy távoli) *lehetőségét* megengedni. Addig azonban, amíg ez a lehetőség – bármily kicsike is különben – fennáll: alig megbocsátható bűnt követ el az emberiség ellen, aki ezt a lehetőséget kételyek kifejezése és hangoztatása által gyengíti. És aki ezt átgondolva, mégis cinizmusának és tapasztalati fölényének fitogtatására, a kételkedő pózában megmarad: azt joggal lehet erkölcstelen embernek és mindannyiunk ellenségének tekinteni.

Mert a békegondolat megvalósulásának legnagyobb akadálya az, hogy mindeddig az emberiség tömege nem *hisz* benne eléggé. Valóban: a hit itt már cselekedet! A pesszimizmus, mint Kant mondja, „maga hozza létre a bajt, melyet megjövendöl".

A második a kötelesség fogalma. Ezen a fogalmon alapul Kant egész erkölcsi gondolkodása: ebben ő teljesen német. Ami egyszer kötelesség, az nem lehet kiméra! Sőt az egész gyakorlati életben a kötelesség az egyetlen szilárd pont, amelyhez a többi mérhető. Láttuk, hogy a kötelesség *a priori* belátható törvényen nyugoszik: s ez minden jognak és erkölcsnek forrása.

Ha pedig ez így áll, akkor elég a következő tételt bizonyítani:

„A természet mechanizmusát minden tehetségünk szerint úgy irányítani, ahogy az a békegondolat megvalósulását legjobban és leghamarabb elősegítheti: *kötelesség*":

és rögtön erejét veszti az az ellenvetés, mely szerint a békegondolat a jogéletben gyenge érvényű gondolat. A kötelesség mindennél erősebb érvényű. „Nem az a kérdés itt többé – mondja Kant egy másik művében –, vajon az örök béke lehetséges-e (mint gondoljuk) – vagy nem lehetséges. Úgy kell cselekednünk, mintha lehetséges volna, akkor sem lehetne csalódás a maxima: *Tégy meg minden ezért a nagy célért* – mert ez kötelesség!"

Nyugat, 1918. aug. 16.

343. BABITS ÉS A *NYUGAT* – 1916/1918

A [*Nyugat*] életében Ady sugárzó hatása mellett ekkor már egyre fontosabb és befolyásosabb szerepet töltött be Babits Mihály. Verseivel, novelláival, kritikáival az első évfolyamtól kezdve jelen volt, de most egyre nagyobb jelentőségre tett szert a folyóirat arcélének alakításában. 1916 tavaszán írta meg békekiáltványnak hangzó versét, a *Húsvét előtt*et, 1916 nyarán, a Shakespeare-jubileumon pedig az európai kultúra egységéhez és testvériségéhez föllebbezett. [...]

A békeóhaj volt 1917-ben Ágostonról írott bölcseleti tanulmányának alapja. [...]

A béke, igazság, haladás, egyetértés, ráció, intellektualizmus értékfogalmai szükségszerűen irányították Babits figyelmét az európai felvilágosodás legnagyobb filozófusára, Kantra. 1918-ban megbízást kapott a *Zum ewigen Frieden, Az örök béke* lefordítására, és ehhez a munkához kapcsolódott a *Nyugat*ban közreadott Kant-tanulmánya, melyben megvallotta feladatvállalásának agitatív célját a béketeremtés érdekében.

A később oly ostobán életidegen filozopternek bélyegzett Babits az erkölcsi ember élet-elkötelezettségéről adott bizonyságot. Kant világbéke-eszméjéből azt emelte ki, ami közvetlen összefüggésben volt korának békeóhajával: a politika és erkölcs viszonyát hangsúlyozta, és azt a kívánatos ideált, hogy a politikát az erkölcs felügyelete alá helyezve kellene békét teremteni a világon. A politikai irányítást felváltó erkölcsi irányítás ideálképén keresztül jutott el a kanti etikában szereplő talán legszebb gondolathoz, a *Menschenwürde*, az *emberi méltóság* gondolatához. Az őszirózsás forradalmat megelőző hónapokban Lukács György is éppen ehhez fordult segítségül az etika szerepéről írva, és ugyanezt fejtette ki Kant alapján, mint Babits. Az ember definíciószerű joga eszerint, hogy embernek tekintsék, és ne próbálják eszközként felhasználni. Az ember független, szabad lény, rajta kívül nincsen olyan cél, amelynek alávetve meg lehetne engedni, hogy eszközzé változtassák.

Amikor Babits Kant filozófiájával foglalkozott, a *Nyugat* már csaknem két éve egy radikalizálódási folyamaton ment át. 1916-ban Ignotus közölte az olvasóközönséggel, hogy a szerkesztőség letette a politikai folyóiratok számára köteles óvadékot, és, mint írta: „egyenest követheti politikai érdeklődését". Követte is. Ettől kezdve sok politikai tárgyú cikk és állásfoglalás jelent meg benne, számos politikai vitában vett részt, és az antimilitarizmus és háborúellenesség állandó fórumává fejlődött. Mégsem lett belőle igazán politizáló lap. Íróinak alkati vonzódása és világnézete nem a politika felé hajtotta, az esztétizmusból nem a politikába lépett át, hanem az etikába. Az igazi politizáláshoz le kellett volna mondaniok arról, hogy az emberi méltóság eszméjét képviseljék a történelemmel szemben, és az erkölcsi elvek imperatívuszát alá kellett volna rendelniök a gyakorlati cselekvés parancsainak. Erre csak kevesen mutattak hajlandóságot, s azok elhagyták a folyóirat körét. Ezek közé tartozott Lukács György, aki az eszme és a tett között vívódva végül is felfüggesztette a kanti dignitas fogalmat, amelyet 1918 márciusában még oly idealizmussal tűzött zászlóra, és belevetette magát a politikai harcokba, nem kevesebb idealizmussal.

Kenyeres Zoltán

Új Írás, 1989. jan.

344. LOVAGREND

[...] Európa egyesülését akarjuk előkészíteni a lelkekben. Ellenségünk: minden előítélet [...]

A nép javát senki sem kívánhatja forróbban minálunk [...]

A mi hazánk nem név, nem fogalom. A mi hazánk: a nép maga. S a nép java egy az emberiség javával.

Az emberiség pedig nem lehet meg morál nélkül. Morál nélkül, mely nemzetektől és osztályoktól ugyanazt az önfeláldozást követeli, amit a közérdek az egyesektől kíván. Az ön-

zés sohasem szent: a nemzetek önzése még veszélyesebb az emberiségre, mint az egyeseké. S az emberiség ügye mindennél előbbre való.

Mi, Európa Lovagjai, a nemzetközi morál érzését akarjuk bevinni a népek tudatába [...]

1918. szept.

Babits Mihály, Jászi Oszkár,
Szabó Ervin közös tervezete
Babits fogalmazásában

345. KÖZELEG A VÉG

[...] A front eseményei, az egyes csapattestek járványszerűen terjedő átpártolása az ellenséghez, a katonaszökevények számának napról-napra való emelkedése, a fronton lévő katonák hallatlanul gyatra táplálkozása, a brutális belső katonai diktatúra, a munkásoknak és parasztoknak katonai erővel történő elnyomása, a folytonos sorozások, behívások, a háztartási cikkekre is kiterjedő rekviziciók, a katonák hozzátartozóival való galád eljárás, a hadisegélyek 72 filléres nyomorúsága és elsikkasztása, a rokkantakkal való becstelen bánásmód, a front mögötti lakosság nyomorúsága és éhezése [...] napról napra közelebb hozták az összeomlás pillanatát [...]

1918 közepén, júniusban az olasz offenziva már az összeomlás jegyében folyik le. Az osztrák–magyar hadseregnek vissza kell vonulnia. Hivatalosan beismerik, hogy a halottak száma 100.000-nél is több, a veszteség sebesültekben és foglyokban 200.000-et tesz ki [...] Mindenki érzi a monarchiában, hogy közeleg a vég kezdete, a leszámolás pillanata.

Szeptember 15-én a bolgárok fegyverszünetet kötnek az ántánttal [...]

Bőhm Vilmos

346. A FORRADALOM LELKE...

[...] A forradalom lelke szeptember-október folyamán már behatol úgyszólván az élet minden vonatkozásába. Az emberek elvesztették a napi dolgaikkal való minden összefüggésüket, s tekintetük lázasan meredt a jövőbe. Szelid filozopterek és metafizikusok égő szemekkel rohantak hozzám, s a forradalmi pártok habozó lassúságát szenvedélyes hangon kritizálták ... Egy elektrotechnikus-inas vészes jóslatok közepette javította meg a villamos vezetéket, kijelentvén, hogy küszöbön a forradalom... A leány azzal hozta be a levest, hogy falusi rokonaitól tudja, hogy már nemsokáig tart a régi világ... A Galilei-kör fiatalsága csaknem egész nyiltan űzött antimilitarista propagandát, s egyesek bebörtönzése csak fokozta forradalmi lelkesültségüket... Katonák és tisztek hangosan beszéltek nyilvános helyeken is a front összeroskadásáról... A villamosokon szenvedélyes kitöréseket lehetett hallani a háború, a hatóságok és a vagyonosok ellen. [...]

Jászi Oszkár

347. SZABÓ ERVIN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1918. szept. 14.

Kedves Mihályom!

örömmel hallottam Oszkártól, hogy lázad elmult és utra készülsz. Bárcsak igy volna. Remélem, látlak előbb. Nagyon nélkülözlek.

Addig is kérlek: a mesesorozat terve konkrét formákat ölt; küldd el a Tolsztojt (ha lehet, az eredetivel), hogy véglegesen dönthessek. Illusztrálva lesz. Kis unokaöcsém elhozhatja.

A viszontlátásra.

Baráti szerettel
E.

348. JÁSZI OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1918. szept. 24.

[...] Nagy szükség lesz a Te tiszta és pártatlan egyéniségedre az elkövetkezendő fergeteges időkben. Szegény [Szabó] Ervin állapota nem javul. Rosszabbodik. Nagyon kétségbe vagyok esve, félelemmel tekintek a jövőbe [...]

349. BABITS MIHÁLY – BAUMGARTEN FERENCNEK

Budapest, 1918. okt. előtt

Mélyen tisztelt Uram,

épen most kaptam meg rendkivül kedves és valóban becses küldeményét. Nagy örömet szerzett nekem nemcsak annyira megtisztelő sorai által, hanem magával a könyvvel is, mely már első áttekintésre is valóban nagyértékü, mélyenjáró, és egészen uj szempontokat növelő irodalmi tanulmánynak tünik fel előttem; nagy öröm lesz alaposabban áttanulmányozni.

E tanulmány mély gondolkodásu és finom izlésü szerzőjétől úgy becsültetni, mint amilyen becsülést kedves levele kifejez: valóban nagy jutalom.

Még egyszer köszönve a becses küldeményt, maradok

igaz tisztelője
és kész szolgája
Babits Mihály

350. BABITS MIHÁLY – KOMJÁTHY ALADÁRNAK

Szekszárd, 1918. okt. 1–2.

[...] Szegény Szabó Ervin haláláról tegnap értesültem az újságból [...] Az újságok nagyon szépen bucsuztatják, még az ellenkező pártiak is.

Teneked, tudom szintén és különösen szomoru hír a halála [...] Engem is nagyon lesújtott [...]

Ugy látom egyébként hogy nagy dolgok történnek most a világban, és roppant kíváncsi vagyok a fejleményekre [...]

351. IGNOTUS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1918. okt. 10.

Mihályom, a *Nyugat* nov. 1. száma annak a kérdésnek lesz szentelve, vajjon az új államhatárok közt teljesen magára utalt s területében remélhetöleg nem csökkenö független Magyarország számára mely politika volna természetes és ajánlatos? Kérlek, felelj rá általában, vagy valamely vonatkozásban. (Pl. oktatásügy, társadalmi politika, kultúrpolitika stb.) Beküldés, na el ne késsünk, oktb. 23-ika. Ugy-e vállalod?

Viszontl. kedden

Ölel szeretettel
Ignotus

Mi van az Ódry-felolvasással?

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

352. „EZT A HÁBORÚT ELVESZTETTÜK"

[...] Október 17-én, Tisza István emelkedett szólásra a képviselőházban, hogy feleljen nekem. Egészen mást mondott, mint amit vártak tőle: „Nem akarok játékot űzni a szavakkal. Elismerem azt, amit gróf Károlyi Mihály tegnapi beszédében mondott: elismerem, hogy ezt a háborút elvesztettük." Ez a mondat valóságos mennykőcsapásként érte a megdöbbent többséget [...] Tisza bejelentése futótűzként terjedt el az országban, a lövészárkokban és a frontok mögött. Sokan voltak, akik csak most hitték el az igazságot, pusztán azért, mert Tisza mondta [...]

Károlyi Mihály

353. A FORRADALOM...

[...] Október 24-én tisztek impozáns tüntetést rendeznek Károlyi és a béke mellett.

Ugyanezen a napon befejeződnek a szociáldemokrata párt, a Károlyi-párt és a radikális párt között megindult tanácskozások, amelyeknek eredményeképpen a csehszlovák, délszláv, németosztrák és lengyel nemzeti tanács megalakítását követő 8-14 nap után megalakult a Magyar Nemzeti Tanács is.

A Nemzeti Tanács október 26-án proklamációt intéz Magyarország népéhez, amelyben bejelenti a Magyar Nemzeti Tanács megalakítását, amely központi szerve kíván lenni minden olyan mozgalomnak és törekvésnek, amely Magyarország megmentésére és korszerű újjászervezésére irányul [...]

Október 30-án este a Nemzeti Tanács [...] felszólítja a katonákat, hogy a fegyelem megbontása nélkül csatlakozzanak a Nemzeti Tanácshoz, ne ontsanak polgárvért [...]

A forradalom éjszakáján a király nevében József főherceg kinevezte Károlyit miniszterelnökké és megbízta őt a kormány megalakításával [...]

A forradalmi kormány megalakításáról szóló hírt az utcákon hullámzó százezernyi tömeg ujjongó lelkesedéssel vette tudomásul. Katonák, polgárok, munkások tízezrei a vértelen forradalom örömére fehér őszirózsákkal díszítették fel magukat [...]

Bőhm Vilmos

354. KÉT EMLÉK

I.

Kitört a forradalom. Egy reggel tengerészekkel, katonákkal megrakott teherautók száguldoztak át külvárosi környékünkön. A díszítés és jelvény kocsin, sapkán és kézben őszirózsa. Vége a háborúnak, éljen a forradalom! A mai rádiós korszak szülötte

az első órában értesül a földgolyó másik felén kirobbanó eseményekről. Mi a főváros szívétől félóra járásnyira lestük a bizonytalan, kósza híreket. Délben megjött [a Tisztviselőtelepre, Dienes Pálékhoz – szerk.] Babits, kora délután Újpestről Komjáthy. Ekkor mi négyen, férfiak, két tanár és két volt diákja felkerekedtünk és bementünk a városba. A város felbolydult méhkas volt, tömegek, csoportok az utcán, a kávéházakban. Budapest akkor még a kávéházak városa volt. Első állomásunk a Belvárosi volt. Ismerőst még nem találtunk. Babits volt a kezdeményező: „elszavalom nekik Petőfi valamelyik forradalmi versét" – mondotta. Elvegyültünk az izgatottan tárgyaló csoportok között, hárman, három felé, azután elkezdtük kiáltani: „halljuk Babits Mihályt". A tömeg átvette a kiáltást és zúgott a kávéház: „halljuk Babits Mihályt". Egykettőre asztalra emelték és dörgő hangon szavalta: „Lamberg szivében kés, Latour nyakán / Kötél, s utánok több is jön talán, /Hatalmas kezdesz lenni végre nép! / ... Akasszátok föl a királyokat!" Hibátlanul tudta és mondta a hosszú forradalmi verset, az utolsó sort mindig vele üvöltötte a tömeg. A vers végére ért, Babits leszállt az asztalról, a tömeg követelt, halljuk, halljuk tovább! Még egy újabb vers. „Itt a nyilam, mibe lőjjem?" ... Záró sora már szelídebb: „Éljen, Éljen a köztársaság!" Vele mondja ezt is a tömeg, de a szenvedélyek csillapodnak. Sikerül feltűnés nélkül elhagyni a kávéházat. A siker felajzotta még jobban Babitsot, mentünk tovább. A nagykörúti kávéházak egész sorában megismételtük, újra, meg újra a játékot. Késő este volt, mikor a fáradt, kimerült költőt hazakísértük a lakására. Tudtommal ez volt Babits egyetlen, viharosan és színpadiasan induló forradalmi aktivitása.

Dr. Markos György

II.

Az őszirózsás forradalom. A köztársaság kikiáltásának kierőszakolásában nagy szerepe volt a Madzsar József és Babits Mihály köré csoportosult kis társaságnak. Röpcédulákon köve-

teltük a Károlyi-kormánytól, hogy mondja ki a trónfosztást. A tömegtüntetések megszervezésében jelentős mértékben vettünk részt. Babits, Kőhalmi Béla és még néhányan voltunk abban a csoportban, amelyik felvonult az Astoria elé. Itt Babits elszavalta az „Itt a nyilam, mibe lőjjem?" c. Petőfi-verset. Óriási tömeg gyűlt össze, kiáltások hangzottak el: „Le a királlyal", „Éljen a köztársaság!" Továbbmentünk a Károly körúton az Andrássy út felé. Ekkor már beláthatatlan tömeg kísért bennünket.

Dienes László

355. AZ ELSŐ PILLANATBAN

[...] Minden magától ment, szinte anélkül, hogy az emberek akarták vagy csinálták volna, [...] a történelem gépezete működött itt tovább, mely akkora lendületet kapott a világháborúban, hogy most a saját lendülete hajtja [...] A forradalom kétségtelenül egy és egységes, és mégis más képet ölt minden akaratban [...] Micsoda forradalom ez? Polgári forradalom? Negyvennyolcas szabadságforradalom? Nacionálista? Vagy antinacionálista forradalom, vörösforradalom, szociálista, társadalmi? Magyar vagy emberi? Vagy éppen a bolseviki anarchia szellemének első és még álcázott kirobbanása a Rend palackjából? [...] És mindegyik mást is vár tőle: más eredményeket, más tendenciát [...]

Nyugat, 1918. nov. 1.

356. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1918. nov. 15.

Kedves anyám

bocsáss meg hogy ily soká nem írtam; ezekben az izgalmas napokban, mikor csak ugy zudultak az események, bajos volt időt és nyugalmat találni arra.

Pesten már teljes rend van; remélem Szekszárdon is. Itt különben nem is volt veszedelmes felfordulás, a forradalom napja is gyönyörüen folyt le, igazán szép nap volt, és egy csöppet sem félelmes. Csak Ujpesten és a kültelkeken voltak nagyobb rendetlenségek.

Pisti tegnap kapott levelezőlapját mellékelem; sajnos, még márciusról van datálva. Most megint alig várhatjuk haza Pistit egy darabig, mert a vasuti állapotok majdnem lehetetlenné teszik a nagyobb utazást, mig a dolgok egy kissé rendbe nem jönnek [...]

Én jól érzem magam, most már nyugodtabbak a napok s talán fogok tudni dolgozni is.

Kézcsók és üdvözlet valamennyiőtőknek

Misitől

357. A VÖRÖSMARTY AKADÉMIA MEGALAKULÁSA

Vasárnap délután öt órakor tartotta meg alakuló gyűlését a Vörösmarty Akadémia a Magyar Tudományos Akadémia patkószobájában. Az alakuló ülést november 27-én előértekezlet készítette elő, amelyen Ady Endre megnyitó szavai után a tisztikart választották meg és a harminc tagból álló akadémia névsorát állították össze. Az akadémia elnöke Ady Endre lett, alelnökei Babits Mihály és Móricz Zsigmond, főtitkára Schöpflin Aladár, titkára Tóth Árpád. A tagok névsora a következő: Ambrus Zoltán, Barta Lajos, Biró Lajos, Bródy Sándor, Füst Milán, Gárdonyi Géza, Gellért Oszkár, Hatvany Lajos, Heltai Jenő, Herczeg Ferenc, Ignotus, Juhász Gyula, Karinthy Frigyes, Kassák Lajos, Kiss József, Kemény Simon, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Laczkó Géza, Lengyel Menyhért, Molnár Ferenc, Révész Béla, Szép Ernő, Szini Gyula és Szomory Dezső. A tagok között szerepel az azóta elhunyt Kaffka Margit is. Az alakuló ülést Móricz Zsigmond nyitotta meg, melegen méltatta az Akadémia első ha-

lottjának Kaffka Margitnak írói értékeit. Indítványára az Akadémia elhatározta, hogy Schöpflin Aladárral könyvet irat Kaffkáról, és az Akadémia ötezer koronás Vörösmarty-díját ez évben Kaffka Margit legutolsó művéért az elhunyt írónő családjának adják ki. Móricz Zsigmond ezután lelkes szavakban fejtegette az új Akadémia hivatását a magyar kultúra és irodalom életében. Majd Schöpflin Aladár olvasta fel Lovászi Márton kultuszminiszternek a Vörösmarty Akadémiához intézett üdvözlő levelét. A miniszter Vörösmarty költészetének nagy európai és pacifista eszményét idézi, majd reményét fejezi ki, hogy a Vörösmarty Akadémia működése irodalmi viszonyaink átalakítását fogja eredményezni. Végül lelkes melegséggel üdvözli a modern magyar irodalom legjelesebbjeinek új csoportosulását.

Lovászi levele után Schöpflin Aladár a Vörösmarty Akadémia megalakulásának előzményeit foglalta össze. A most tömörült írókat a forradalom hozta egy társaságba, de voltaképpen eddig is szolidárisan küzdöttek. Az ülés végén Babits Mihály ismertette a Vörösmarty Akadémia alapszabály-tervezetét és különféle indítványokat vitattak meg. Kimondották, hogy az Akadémia ötezer koronás Vörösmarty-díját minden év legjelesebb szépirodalmi termékének adják ki. Az Akadémia új tagjait ezentúl a Vörösmarty-díj nyertesei közül választják. Az Akadémia könyveket ad ki, megszerkeszti a közhasznú szavak magyar szótárát, gondot fordít az ifjusági irodalom színvonalának megjavítására, valamint a régi irodalom értékes emlékeinek feleleventésére. Az új Akadémia új kritikai szemlét is indít, azonkívül Vörösmartynak a kultuszát, aki irodalmunkban első nagy képviselője volt az európaiságnak és pacifizmusnak, állandóan ébren tartja, erre külön szakelőadót választ. Meg fogja alakítani maga mellett a magyar tudományosság legkiválóbbjainak társas csoportosulását is. Első nagy nyilvános ülését az Akadémia december hónapban fogja tartani a Nemzeti Színházban. Ezt az ülést Károlyi Mihály miniszterelnök nyitja meg.

Pesti Napló, 1918. dec. 3.

358. A MAGYAR NEMZETI TANÁCS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1918. dec. 14.

Nemzeti Tanács
Budapest

Nagyságos Babits Mihály úrnak
író
Budapest

Tisztelettel meghívom Önt, hogy a Magyar Nemzeti Tanács Irodalmi és Művészeti Szakbizottságának munkálataiban részt venni szíveskedjék.

Az ülés idejéről annak idején értesíteni fogjuk.

Kiváló tisztelettel

Kernstok Károly
a Magyar Nemzeti Tanács
Intézőbizottságának tagja

359. ÉRTESÍTÉS BABITS MIHÁLY NYUGDÍJAZÁSÁRÓL

11382 szám.

A vallás- és közokt. minisztérium folyó évi december 3-án 201.812 sz. a. kelt rendeletével tudomás és további eljárás végett értesítem az igazgatóságot, hogy *Babits Mihály* bpesti VI. ker. főgimn. r. tanárt a 1885 évi XI t. cikk alapján ideiglenesen nyugalomba helyezte s egyben utasította a IX. ker. állampénztárt, hogy nevezett részére évi 1960 azaz Egyezerkilencszázhatvan korona nyugdíjat írjon elő s ezen összeget, az 1919 évi január hó 1-től a nyugalomba helyezettnek kellően bélyegelt s életbenlétét az illetékes kerületi elöljáróság által igazoló látta-

mozással ellátott nyugtatványára havi előleges részletekben fizesse ki és eddig élvezett évi 2. 800 K fizetését, 800 K személyi és 400 K 1-11 évötödös korpótlékát az 1918 évi december hó végével, évi 1. 300 K lakpénzét pedig 1919 évi január hó végével állandóan szüntesse meg.

Az utalványozott összegről kiállított nyugta a vonatkozó értesítvénnyel együtt előzetes számfejtés végett számvevőségem 1. osztályának (V. ker. Aulich u. 8. sz. III. em) mutatandó be.

Budapest, 1919 január 3-án

Krompaszky Miksa
főgimn. tanár
az adminisztr. ügyek vezetője

A VI. ker. állami főgimnázium Igazgatóságának

360. KELEMEN ILONA – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1919. jan. 18.

Kedves Misikénk!

Hogy megnyugtassalak, a Szekszárdi állapotok, a katonák garázdálkodása miatt sietek közölni hogy mi ezt észre sem vesszük, de hallani lehet hogy este történnek olyan dolgok melyeket a régi világban is a jó „szekszárdi" hatásának tudtunk be. Mi este nem járunk ki a jó öreg kapu ötszörös zára mögött nyugodtan alusszuk át az éjszakát, az hogy sok katona van itt még növeli a biztonság érzetét bennünk, a melyet ugy látszik a szomszéd Bátaszéken lévő szerbek is megfigyeltek s megerősítették erre a hírre csapataikat 7,8 ágyuval is, s ha valami nagyobb dolog előadná magát még ők is sietnének rendet csinálni itt.

[...] Bosszantóbb dolog az ami itt a parasztok közt történik ugy látszik izgatók lehetnek, elejtett szavakból hallottam hogy még a tavasz előtt készülnek valamire azt hiszem – ha a communisták erőre kapnak, ugy megindul a láva a mely elönt mindent.

Képzeld nem kapunk munkást a tavaszra s már akartalak engogirozni téged Imrét is átaljásnak.

Még nagyobb dologról értesítelek hogy mi nők is pártgyűlésekre járunk, megalakult a keresztény szocialista párt, én már beléptem de Angyus még várakozó álláspontra helyezkedett mert tőled várja az információt. Kérlek írj többször mert mi jobban féltünk tégedet a Bpesti állapotok miatt, csak pár sort hogy nincs baj!

Szeretettel üdvözöl s Angyus vár tőled levelet csokol édesanyáddal együtt

a nenne

361. BABITS PROFESSZOR ÉS A TÖBBIEK

Az egyetemnek, az Akadémiának és az irodalmi társaságoknak réges-régen meg kellett volna nyitniok kapuikat a tudós poéta előtt, ki ma, végre katedrát kapott. Az egyetem, az Akadémia és az irodalmi társaságok vakságát süketségét, érzéketlenségét és lelketlenségét jelenti, hogy mint felforgatót üldözték a hagyományok őrét s Arany választott fiában csak holmi különcködő nyugatost láttak. A háború uszítói, agg szerkesztők, aljas lakájok, ékesszavú, de gonosz szándékú egyházfők is üldözőbe vették Babitsot. A legkevesebb, ami neki dukált, még a gimnáziumi katedrája is veszélyben forgott, mert a béke barátja volt, a múzsák barátja. És nem akadt senki Magyarország állítólagos tudósai, sovin spekulánsai között, aki mellette szót emelt volna.

Babits kénytelen volt a csataló-falka elől megvonulni, csak fiatal olvasóinak tábora nőtt folyton. Verskötetein egy új nemzedék épült. Ma büszkén és boldogan jelentjük, hogy a Babits-könyvek utján befolyásolt nemzedéknek immár hivatott tanára lesz.

Kunfi miniszter sem tehetett szebbet és jobbat, mint amikor Babitsot szemelte ki az esztétika tanárává. [...]

Hatvany Lajos

Pesti Napló, 1919. jan. 26.

362. A *NYUGAT* – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1919. jan. 28.

A *Nyugat* folyóirat mély fájdalommal tudatja, hogy szerkesztője és legnagyobb büszkesége

Ady Endre

meghalt.

Szellemi vezére volt ő munkásságunknak a *Nyugat* bölcsőkora óta s szellemi vezérünk marad a jövőben is! Ezzel a fogadalommal bucsuzunk nagy halottunktól. Nem akarjuk őt elveszteni soha!

363. „A *NYUGAT* ÍRÓINAK NEVÉBEN..."

A *Nyugat* íróinak nevében búcsúzom tőled, Ady Endre! Búcsúzom tőled mindazok nevében, akik hozzád a magyar irodalmi életben legközelebb álltunk: a hadsereg tiszteleg az elesett vezér ravatala előtt! Neveddel indultunk és neveddel vívtuk meg 12 esztendős nehéz küzdelmünket: a neved szabadságot és bátorságot jelentett nekünk, új célokat és új horizontokat [...]

Most az igazi fényesek táborában vezérkedsz, és végképp elhagytad a mi szegény táborunkat! De mi ragaszkodunk nevedhez örökre, és fájdalmas büszkeséggel kiáltjuk a világnak, hogy a magyarság nagy gyászában minekünk külön gyászhoz van jogunk: mert idelenn mi voltunk méltók rá, hogy köztünk vezérkedj! És hiába, nem hagyhattál el bennünket egészen: mert, ki magad mondtad, hogy „életed millió gyökerű", végképp meggyökereztél életeddel bennünk.

Vezér! nézz bennünket: a tieid vagyunk, egy részed él bennünk és csírázik, a te halhatatlanságod mibennünk indul el hosszú útjára. Földi maradványaidtól búcsúzunk ma, Mester, de lelkedtől sohasem akarunk elbúcsúzni!

364. LEITNER (BÖLCS) ÖDÖN – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1919. jan. 28.

Babits Mihály urnak
a „Nyugat" felelős szerkesztője
Budapest

Engedje meg, uram, hogy a legnagyobb költőnek, a költőfejedelemnek, Ady Endrének, halálakor ragaszkodásomnak adjak kifejezést végtelen fájdalmamban. S kifejezést kell adnom e nagy, sorsdöntő eseménykor azon érzésemnek, hogy Ady Endre halála után semmi okunk sincs többet Magyarországhoz, a régi magyar állam suverenitásához ragaszkodnunk s minden szivünkkel a világbirodalom alkotásán kell dolgoznunk.

Éljen az Internationale!

Maradok őszinte, tisztelő híve:
cím: Leitner (Bölcs) Ödön
VII. Ilka u. 48.

Bölcs Ödön

365. TISZTELŐK – BABITS MIHÁLYNAK

Debrecen, 1919. jan. 29.

[...] Diákéveink alatti nagy lelkesülés és az új magyar irodalom iránt, szinte feszült várakozás egy új Ady, Babits vers után [...] emlékezés adja kezembe a tollat hogy Professzor Urat, megillető méltóságában üdvözöljem [...]

[...] az új magyar köztársaság közoktatásügyi minisztere – legalább azt hisszük – kárpótolta a sok kellemetlenségért, mely azért érte, mert töretlenül kitartott útján. Adja Isten, hogy sokáig, nagyon sokáig üljön Professzor Úr Beöthy Zsolt katedráján irodalmunk büszkeségére!

Egyben kérjük, tolmácsolja a *Nyugat*nak Ady Endre halála felett érzett őszinte részvétünket [...]

366. KUNFI ZSIGMOND – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1919. febr. 2.

[...] Március hó első napjaiban meg akarok jelentetni egy kb. 5-6 íves könyvet, amelyet az összes IV. V. VI. elemi iskolai tanulók között szét akarok osztani. Ez a könyv volna az első kísérlet arra, hogy az új világfelfogást bevigye az elemi iskolákba, hogy a gyermekek az iskolában is értesüljenek arról, hogy forradalom volt és van Magyarországon. Mivel én azt hiszem, hogy a gyermekeknek a legjobb is éppen csak elég jó, nagyon szeretném, ha ebben a munkában a mai magyar irodalom első emberei segítenének bennünket. Ezért fordulok [...] Önhöz [...]

367. AZ IGAZI HAZA

[...] „S népek hazája nagy világ!" ... A „népek hazája" nem ügyel kiáltásainkra; a „nagy világ" el van foglalva a maga bajával, a maga forrongásaival: és ezer meg ezer lélek kérdi még remegve, hogy csakugyan *hazájuk* lesz-e a népeknek, vagy mindörökre csak küzdőterük? Mivelünk, kis néppel, senki sem törődik; sőt rosszakarattal néznek miránk. S ha elpusztulunk most: az „ember milliói" nem fogják „gyászkönnyel szemükben" körülállni a sírt, ahol a mi nemzetünk süllyed el. Inkább kárörvendően fognak osztozni az örökségünkön. [...]

[...] Nem a hazafiságra tanít bennünket az Idő, Emberiségre tanít! A Haza nevével rútul visszaéltek. Jelszónak használták a gyilkolásra, babonának, mely a bűnöket takarta, szájtömő kócnak a szabad szó ellen.

És talán azért bűnhődik a Haza. Legyünk férfiak, mondom, és mondjuk ki nyíltan: igenis, vétett a nemzet az Emberiség ellen! Vétett, mert gyenge volt: mert eszközül adta magát azoknak, akik üzletből és gonosz megszokásból az Emberek szabadsága és a népek jogai ellen szövetkeztek.

[...] Reánk nincsen szüksége az új világnak? Hagynak ben-

nünket eltűnni a földről? De hát mi vétkeztünk-e igazán: *mi*, a nép? Elvehetnek tőlünk földet, amennyit akarnak. De nem a föld a haza; és nem szabad abba a tévedésbe esnünk, amibe a régimódi háborús „hazafiak" estek: akik ezrével áldozták föl a szent magyar életeket a területekért, az élettelen földért. Nem a föld maga szent, nem a föld a haza: a föld csupán lakhely, üzlet és gazdaság. Ami a földben szent: az az emberek emlékei. [...]

Új Világ, 1919. febr. 15.

368. SUPKA GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1919. márc. 8.

Mélyentisztelt Professzorom,

engedje meg, hogy elsősorban is ujólag nagy köszönetünket fejezzem ki gyönyörű Szózat-cikkéért, amellyel valósággal irányt szabott kis folyóiratunknak. Ha már most szabad e köszönetemet kéréssel tetéznem: a következőket bátorkodnám Ön elé terjeszteni: az a szándékom, hogy a folyóirat minden egyes számában bizonyos alaphangot ütök meg: márciusban természetesen az átértékelt forradalmat, áprilisban a föld gondolatát, májusban az internacionálét, juniusban az emberi testet (kalokagathia) stb. – Az lenne tehát a kérésem, kegyeskedjék a májusi szám részére Petőfinek a szupranacionális gondolatvilágát (Apostol, stb.) bemutatni. Ha önnek konveniál a téma, méltóztassék engem valamelyik d. e. lakásomon (J. 66-15) erről az örvendetes körülményről értesíteni, a kéziratot pedig kérném április közepére.

Abban a reményben, hogy ránk nézve felbecsülhetetlen értékű munkásságát a jövőben sem vonja meg folyóiratunktól, méltóztassék szolgálatára mindenkor való igaz készségem szüntelen kifejezését elfogadni, amellyel mindenkor vagyok igaz jó hive:

Supka Géza

369. BONCZA BERTA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1919. febr. vége

[...] Maga okos, jó és mindenen túl és messze élő szabad ember. Nem fogja *pestin* érteni – a levél íróját és akarását. Csendre, igaz, tiszta baráti szóra van szükségem és bár semmi formaságos jogom nincsen magát zavarni magammal, tegye lehetővé, hogy megkapjam a csendet, és az igaz baráti szót Magától aki az egyetlen, kit ezen a beteg, svihák és szomorú Pesten halknak és igaznak és tisztának érzek [...]

370. [AZ ANTIKRISZTUST KELNI LÁTTUK ŐT]

Az Antikrisztust kelni láttuk őt
és vizek fölött a parázna nőt,
a királyokkal szajhálkodni, mig
lent fulladoztak hajszolt népeik.

Szivünkben most egy vádló hang süvölt:
Mi fontuk a korbácsot mely gyötört,
Mi öntöttük az ágyut mely megölt –
silány rabszolgák! mért tűrt meg a föld?

Két nép vagyunk ma, muszka és magyar,
ki több szégyenben élni nem akar
és inkább szenved, inkább belehal,
de ember lesz és újra fiatal!

Magyarok! A kor nagy dologra hi,
mi vagyunk az idő postásai,
mi küldjük szét a vörös levelet,
melynek pecsétjei vérző szivek.

S sokan remegnek, ha a pósta jön,
de még többeknek lesz ez szent öröm,
hogy nem volt annyi vér és annyi könny
hiába, mert már a nagy óra jön.

1919. márc.
Szabad Nép, 1956. aug. 5.

371. VEGYESEK

Az *Új Világ* című ifjúsági folyóiratban Babits Mihály a *Szózat*ról elmélkedik. A földet, a hozzá való ragaszkodást erősen lesajnálja. Oda konkludál, hogy magunkban, az emberben, a nemzeti kultúra emlékeiben, eredményeiben stb. van a haza, így ezt az „omnia mea cum mecum porto" elve szerint vihetjük magunkkal a világpolgárság széles és hosszú utain. Egészen határozott tudomásunk van róla, hogy éppen a Babits által is kultivált materialisztikus irányzat s a diatalra jutott szociáldemokrácia egyik legerősebb tantétele, amit a nép már a lelkébe-vérébe beléitatott, hogy „azé a haza, akié a föld". Kedvünk lenne Babits ellen feljelentést tenni a földosztó minisztériumban. De mivel a feljelentés nem kenyerünk, a Babits tévelygését a csendes részvétnek adjuk által; de viszont csendes részvéttel szánjuk azt a tanulóifjuságot is, amelyiket ilyen tanokkal maszlagolnak zöldtudományú emberek.

Lelkészegyesület, 1919. márc. 22.

372. BABITS ÓRÁI AZ EGYETEMEN

[...] Az új előadók először április 1-én jelentek meg az egyetemen (ekkorra hívta őket össze a politikai megbízott), néhány nap múlva pedig kijelölték előadásaikat és szemináriumaikat is. Babits *Az irodalom elmélete* címmel egy főkollégiumot és egy – Ady verseivel foglalkozó – stílusgyakorlatot hirdetett meg.

A hallgatókkal először április 8-án találkozott; ettől kezdve mindig szombaton és hétfőn tanított. Az első órán a tulajdonképpeni előadás előtt rövid bevezetőt tartott; ez a néhány mondat nemcsak az ő gondolatainak, hanem az első két hét forrongó, ábrándos időszakának is dokumentuma. Jelzi, hogy ezekben a napokban a világforradalom perspektívája milyen közelinek tűnt, de azt is mutatja, hogy ezt a közeli új világot természetesnek hitte és magáénak vallotta a költő is. Az április 8-án elmondott bevezető egyébként a következőképpen hangzott: „Mielőtt ezeknek az elmélkedéseknek a sorozatát megkezdeném, úgy érzem, hogy nem szabad elmulasztani, hogy... mi, akik az emberi szellem alkotásairól szóló tudományt akarjuk ezeken az órákon felvonalazni, meg ne hajtsuk a tudomány komoly zászlaját az új szellem vörös lobogója előtt. Bizonyára minden tudománynak, az egész tudományos gondolkozásnak megvan az oka rá, hogy a forradalom... fiatal szellemében felszabadítóját és testvérét üdvözölje. Felszabadítóját, mert hiszen a régi világ minden féltett és őrzött berendezkedése, minden [...] az egyház, a trón, a szent tulajdon és minden ebből következő intézmények csak bilincsei és kerékkötői lehettek az igazság elfogulatlan kutatásában; és testvérét, mert hiszen az igazság elfogulatlan kutatása maga is forradalom már, testvére és heroldja a forradalomnak, kétszeresen közel érezzük magunkat a forradalom szelleméhez, mikor vizsgálódásunk tárgya ma az emberiség alkotó szelleme..." [...]

Sipos Lajos

373. BONCZA BERTA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1919. ápr. 11. után

Nagyon szeretlek és ezért nagyon kell vigyázz magadra. Jobb ha holnap dél előtt látlak, nekem mindegy és ha tehetem úgy 7 óra körül lehet hogy fölszaladok és megcsókolom a kezedet drága Mis.

Királyfi, – olyan gyönyörű, hogy vagy nekem.
Ujság semmi – ami lényeges.
Ölel, nagyon Tied

Csinszka

374. BABITS MIHÁLY – BONCZA BERTÁNAK

Budapest, 1919. jún. vége

[...] Nagyon erős munkában vagyok s ha úgy lesz ahogy én akarom, a nyáron teljesen „utólérem magamat" és valami szép dolgot fogok csinálni. Minden már valóban mellékes most nekem, s az egész politika csak zavaró körülmény [...]

Én nem vadultam el tőled – csak nagyon benne élek a munkámban, nem vagyok magamé, bennem szövődik valami aminek nem vagyok ura [...]

375. SZÁLLÓ NAP UTÁN

(...Szelídre szűri a nyár sugarát
ez a délután
s langy fényfüggönnyel a házak vállát
bevonja puhán...)
– – – – – – – – – – – – – – – –

Ilyenkor, látod-e, húnyt lelkemre
csókot nyom a nap,
és menni (gondolom) oly jó lenne,
amerre a nap
csak menni (gondolom), egyre menni,
napot nap után,
vonatra ugrani, nem pihenni,
szálló nap után

suhanni, zöldszinü tenger lombok
közt fulladozó
faluig szállani, minden gondot
elhullatozó
lélekkel, túl a Dunára, messze,
szálló nap után,
lombos faluig, hol lombba veszve
nyíl egy kapu tán
elénk s azon át bejutunk egy házba
hűs pitvaron át,
s ott lelne a lelkünk elkáprázva
új túl-a Dunát,
új túl-a világot, új világot,
fehér falu sok
mély, régi pamlagu hűs szobákat,
hol védve susog
a függöny; így susog: „Én az ablak
hű őre vagyok
és kitekinteni sohase hagylak,
pillét se hagyok
ideszállni a külső zajból hozzád,
mert vám vagyok én,
s e csöpp szoba messze csöndes ország
a vágy fenekén:
majd okosan itten megbú lelked
(szökött katona)
és e szoba lesz majd szőnyeg-kerted,
párnák vadona.
Künn zúghat azóta az őrült bóra,
hányódhat a tó:
itt nézd, a hűs falon őr az óra,
áll a mutató,
a percek ostoba guillotinja,
s a perc fenekén,

hova nem hat a század szörnyü kínja,
elrejtelek én,
én, a függönyös angyal, szárnyaimmal:
ó, jer, te szegény,
jere fájó fejjel, fáradt ínnal,
védőd leszek én,
s szelídre szűrve az ég sugárát
(jere, szenvedő!)
oly hűn megőrzöm a lelked álmát,
mint egy szemfedő!"

Vasárnapi Újság, 1919. jún. 8.

376. BABITS MIHÁLY – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1919. júl. 18. után

[...] Most Pestre feljönni lehetetlen és Angyus most ne is kívánkozzék Pestre. Ezek az állapotok előbb-utóbb ugyis elmulnak, s akkor minden kívánsága teljesülni fog, jobban mint ő maga is gondolná. De addig muszáj türelemmel lenni, mindannyian tűrünk és várunk. Ezek rossz hónapok, de nem tarthatnak soká [...]

377. BABITS MIHÁLY – BONCZA BERTÁNAK

Budapest, 1919. júl. 24. előtt

[...] Én ma az írói szakszervezet ülésére megyek, (ellenforradalmárnak), és nem biztos hogy elmegyek-e Hatvanyhoz. Komolyan foglalkozom azzal a gondolattal hogy lemondok az egyetemi tanárságról, s elhagyom a Tanácsköztársaság területét. A helyzetem itt napról napra változhatik, mert igazán lehetetlennek kezdem érezni hogy tovább is szótalan maradjak. [...]

378. A DIKTATÚRA VÉGSŐ PILLANATAI

[...] Milliók hittek a világforradalomban: a szocializmus közeli megvalósíthatóságában. Beleértve mindazt, amit még a felvilágosultság forradalmai igértek a népek viszonyainak rendezésére [...]

Mindezek a hiedelmek 1919 júliusában párologtak el szinte egyik napról a másikra. Az érdes valóság – minden, ami a hiedelmek népére várt – ekkor kezdett megmutatkozni. Legtömörebben maga Kun Béla fogalmazta meg: „Egy idő óta hajlamosak vagyunk arra, hogy elhiggyük: a világ egy pillanat alatt megváltoztatható. De ez akkor sem és azóta sem sikerült. S nemcsak azért nem, mert a diktatúra születése pillanatában csak kevesen tudták, mit kellene tenni sokaknak... Kétféle fölfogás van: Az egyik az, amelyik a diktatúráról való ideiglenes lemondást javasolja, a másik az, amely azt mondja, küzdjünk az utolsó csepp vérig."

Ideiglenes lemondásról beszél.

S a diktatúra születése pillanatainak zavarosságáról. A diktatúra végső pillanatainak tragédiája visszamegy a születése pillanatainak hibáihoz. [...]

Illyés Gyula

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

379. SZÍTTÁL-E LASSÚ MÉRGEKET?

1919. július

Szíttál-e lassú mérgeket, illatok átkait?
jaj, rosszabb, aki kába Szók mérgéből tudva szítt
melyektől elzsibbad az ész, és megőrül a Tett –
ó, kárhozat, kiben a szó először született
az ábrándokbahurkoló, álomharanghuzó,
biborszínű, tömjénszagú, trombitahangu szó.
Haza... Szabadság... hallod ezt? ó ember! messze fuss,
mert ellenséged aki szól, zsarnok és háborus:

mert minden édenek neve vad poklokat büvöl
s Kasszandra átkát gunyosan *visszárul* veri föl.
Hazánk, harsan, s már durva harc dúlja a drága tájt,
s új tusa borzadt oka lesz, haki *békét* kiált.
Eszmét neveznek – és a föld bitókkal fölfakad;
jövőt – és viszik halni már a gyönge fiukat
népjavát – s a nép új nyomort lát, újabb szenvedést;
emberközösség: pompa-szó! de kerüld mint a kést;
szabadság: ez még csábosabb; de vigyázz, ki nem mondd,
mert súlyosabb bilincsbe fogsz botolni majd, bolond!
Ó, varázs van a szavakon, hogy a Teljesedés
fordítva értse mind, s legyen elátkozott vetés,
hol a konkolyt arassa az, ki a buzát veti,
s szive melegjén ölyvtojást költsön a gerle ki.
Ember azért, ha jót akarsz, tanácsom megfogadd
és köpd ki fogaid közül a véres szavakat, –
sőt hogyha érzed, hogy a szó, ez álnok gyűtövény,
ártatlan is, csírázni kezd lelkednek mezején,
égesd föl inkább a mezőt, és legyen kételyed
tikkadt és izzó, mint a láng száraz mező felett.

Nyugat, 1919. nov.

380. „...MEGBUKOTT A PROLETÁRDIKTATÚRA"

[...] Megbukott a proletárdiktatúra Magyarországon. Megbukott, de nem örökre bukott meg. Megbukott a proletárdiktatúra, gazdaságilag, politikailag és katonailag megbukott. Én elvtársak nem tudok ma analizist adni arról, hogy mi volt a proletárdiktatúra bukásának oka. Azt is kijelentem, hogy nem így kellett volna megbuknia a proletárdiktatúrának, ha itt egy rendes proletariátus van, ha gazdaságilag és politikailag lehetetlenné is lett a proletariátus diktatúrája, lehetetlenné lett egyelőre az átmenet a szocializmusból a kommunizmushoz akkor is, ha itt vannak

öntudatos és forradalmi proletártömegek, akkor sem így kellett volna megbuknia a proletariátus diktatúrájának.

Kun Béla

1919. aug. 1.

381. A MAGYAR ÍRÓK SZÖVETSÉGE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1919. aug. 17.

Igen tisztelt Uram!

A „proletárdiktatúra" irtózatos nyomása alól fölszabadulva, éreztük, hogy a magyar nemzeti érzés leghivatottabb apostolainak, magyar íróknak, újságíróknak és tudományos íróknak össze kell fognunk, a múlt hibáin, félreértésein és tévelyedésein túltéve magunkat, a szellem és a munka közösségében egy hatalmas táborrá egyesülve kell nekivágnunk az új honfoglalásnak. Ennek az érzésnek kifejeződéseül határoztuk el a Magyar Írók Szövetségének megalakítását [...] Fölkérjük tehát, hogy a *Magyar Írók Szövetségének alakuló közgyűlésére augusztus 23-án délután 4 órakor VIII., Eszterházy utca 30. számú palotába okvetlenül elfáradni szíveskedjék.*

Hazafias tisztelettel

Lendvai István
ügyv.titkár

Szabó Dezső
ügyv.elnök

382. BABITS MIHÁLY – SZABÓ DEZSŐNEK

Budapest, 1919. aug. 19.

Kedves Barátom!

Nem tudom, járt-e már nálad ma Komjáthy Aladár, s azt sem tudom, elfogadta-e az írói szövetség titkárának szerepét? Ha el-

fogadta, akkor ez a levelem minden további nélkül tárgytalan. Ha azonban ő nem fogadhatta volna el, (amit legutóbbi beszélgetésünkből valószínűbbnek tartok): azon esetre küldenék neked egy másik fiatalembert, egy nagyon megbizható és derék keresztény fiut. G. Szabó Lőrinc bölcsészethallgatót, akit én régebbről ismerek. Vele kétségkívül jót tennél, ha alkalmaznád; s azt hiszem te se bánnád meg, mert derék és buzgó alkalmazottat nyernél benne.

Én Szabó Lőrincet (mellékesen legyen mondva) igen tehetséges fiatal költőnek és műfordítónak ismerem; s minthogy szerkesztő koromtól fogva gyakran érintkeztem vele, más oldalakról is volt ismerni és becsülni alkalmam.

Ha tehát még nincs embered, gondolj rá.

Szívből üdvözöl

igaz hived
Babits Mihály

383. BABITS MIHÁLY – SZABÓ DEZSŐNEK

Babits Mihály a Magyar Írók Szövetségének megalakulását nyomban követő napok egyikén levelet intézett Szabó Dezsőhöz, melyben megmagyarázta azt, hogy, habár a Szövetség előleges megbeszéléseiben személyesen részt vett, ahhoz a megalakulás alkalmával mégsem csatlakozott. Az indoklás lényege a következő volt: Az a világnézeti változás, mely Babits Mihálynak egy túlnyomóan konzervatív írókból álló szövetségéhez való csatlakozását indokolttá tenné, a proletárdiktatúra alatt következett be: azaz a sajtó elnyomatásának idején. Ennélfogva az író írásaiban nem állíthatott a közönség elé oly dokumentumokat, melyek a csatlakozást előkészítették és a világnézeti változás megértésével természetesnek és indokoltnak mutathatták volna. Mindaddig, míg ily dokumentumok a közönség előtt nincsenek, a csatlakozás tisztán politikai jellegű, konjunkturális cselekedetnek látszanék...

Szabó Dezső e levélre alulírott Szabó Lőrinc útján hozzá juttatott többszörös szóbeli üzenettel felelt, melyben a csatlakozást rövid határidőkre követelte, s annak be nem következése esetén különböző fenyegetéseket helyezett kilátásba. A fenyegetések egyike az volt, hogy Babits Mihály régi, állítólagos „nemzetellenes" magatartását leleplezi, a másik, hogy az ismertetett levelet nyilvánosságra hozza.

Babits Mihálynak nincs oka titkolni vagy szégyellni állítólagos „nemzetellenes" nyilatkozatait, melyeket különben is a nyilvánosság előtt tett. Ezek nem a nemzet ellen, hanem csupán a militarisztikus jelszavak és fogalmazások ellen irányultak, a legtisztább emberszeretet sugallta őket, és egy sincs közöttük, amihez hasonlót az emberiség legnagyobb szellemei is ne mondtak volna. Babits Mihálynak nincs oka félni levelének közzétételétől sem, melyet úgyis az írók nyilvánossága számára fogalmazott, s melynek elvi része mai hitvallását is teljesen fedi. Minthogy azonban az előzmények után nem volt kedve oly szövetséghez csatlakozni, melyet Szabó Dezső vezet – annál kevésbé, mert meggyőződése szerint azt Szabó Dezső az első programban körvonalazott helyes elvektől eltérőleg, helytelen irányban vezette –, megírta Szabó Dezső címére a következő levelet:

Kedves barátom!

Üzenetedet megkaptam. Minthogy előző levelemben magam kértelek, hogy annak tartalmát a Szövetség tudomására hozd, semmi kifogásom sem lehet az ellen, hogy ezt meg is teszed. De közöld egyúttal azt is, hogy abban az előbbi levelemben tett feltételes igéretemet ma már nem tartom magamra nézve kötelezőnek. Mikor azt a levelet megírtam, Szövetségetek célját csak a te szavaidból és a kinyomtatott program alapján ismertem; s mindebben akkor semmi olyan nem volt, amit kész szívvel ne vállalhattam volna. Azóta azonban működésedben olyan tendenciákat látok, hogy addig, amíg ezek a tendenciák érvényesülnek az általad vezetett Szövetségben, én ahhoz nem csatlakozhatom.

Ismétlem előbbi levelemből: Az én világnézetem a proletárdiktatúra miatt teljesen konzervatív irányban tolódott el. De úgy látszik, a konzervativizmust nem egyformán értettük. A forradalmat az *eszközök* utáltatták meg velem; s ha a visszahatás ugyanoly eszközökkel dolgozik, akkor ez csak folytatása a forradalomnak. S az én konzervativizmusom nem jelentheti régi ideáljaim megtagadását. A fő cél a béke és boldogság; erre kétségtelenül rossz út a forradalom, melyben a nemzet önmagát öli meg; de nem kevésbé rossz út az, ha nemzetek és fajok egymást ölik. Az igazi hazafiság az, mely a maga nemzetét, faját belül erősíti, de nem az, mely idegen nemzeteket, fajokat kifelé támad. Az igazi hazafiság a kulturális, nem a politikai. Ebben ma sem tagadhatom régibb álláspontomat – bár ma a magyarság e szomorú napjaiban kétségtelenül más oldalát hangsúlyoznám mondanivalómnak.

Mindezek úgy nyilvánosan, mint magánkörben tett többszörös kijelentéseiddel annyira ellentétben állnak, hogy a magam részéről nem csatlakozhatom oly politikai jellegű szövetséghez, melyet a te véleményeiddel bíró ember irányít. Azt hirdetitek: ma muszáj politizálni, s mindenkinek állást kell foglalnia valamely véglet mellett. Én pedig azt mondom: nem szabad mellé állni egyik végletnek sem, hol mindkét véglet rossz. Nem a gyávaság: az erkölcs diktálja ezt nekem.

Maradok egyébként személyileg mindnyájatoknak régi tisztelőtök és barátotok

Babits Mihály

E levelet Babits Mihály egy névjegyen még a következő sorokkal kísérte:

Kedves Szabó Dezső!

A mellékelt levelet már akkor megírtam, mikor jónak láttál egy furcsa üzenetet elküldeni címemre. Azonban Kosztolányi sürgető kérésére a levél elküldését elhalasztottam. Ma mégis elküldöm.

Lojalitásodtól elvárom, hogy e levelet ne csak egyes kikapott részletekben, hanem egész terjedelmében ismertesd meg a Szövetséggel.

Babits Mihály

A levél átadására Babits Mihály alulírott Szabó Lőrincet, a Magyar Írók Szövetségének alkalmazottját kérte föl, aki azt személyesen nyújtotta át. Szabó Dezső a levelet azonnal elolvasván, rögtön *összetépte*, és kijelentette, hogy annak tartalmából egy szót sem fog a Szövetség tudomására hozni. Ezek után Babits Mihály jogosítva és kényszerítve érzi magát a levelet és a valódi tényállást olyan úton hozni a Szövetség tagjainak tudomására, amilyen úton tudja – annál inkább, mert ez újabb levél az előbbit tárgytalanná teszi –, holott Szabó Dezső saját – s alulírott Szabó Lőrinc előtt tett – kijelentése szerint, ezt az előbbi levelet szándékszik a Szövetség közgyűlése elé terjeszteni, egymagában és olyan kommentárok kíséretében, melyek annak tartalmát helytelen megvilágításba helyeznék.

Ezen írásban vázolt tényekről alulírottaknak megtörténésük idejében tudomásuk volt, ezeknek igazságáról valamint az idézett levelek tartalmának azonosságáról és elküldésük megtörténtéről meggyőződtünk, és a jelen írás igazmondását aláírásunkkal bizonyítjuk.

Horvát Henrik tanár, író
G. Szabó Lőrinc, a Magyar Írók
Szövetségének alkalmazottja

384. SZABÓ GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1919. szept. 15.

[...] Nagyon kérlek, Kosztolányi Dezsővel szemben légy óvatos és *semmi erős kijelentés*t ne tégy, amit fel lehetne használni ellened. [...]

385. BABITS MIHÁLY LEVELET ÍRT A MAGYAR ÍRÓK SZÖVETSÉGÉNEK!

Milyen kedves! És milyen őszinte

Babits Mihály, az ismert poéta, esztétikus és kiérdemült egyetemi tanár határozott és férfias lépésre szánta rá magát. Levelet írt a Magyar Írók Szövetségének, amely egyesülésről bizonyára tudják kedves olvasóink azt, hogy ez egy izig-vérig magyar és keresztény alakulás. Már magában véve az is meglepő, hogy Babits egy ilyen írói szövetségnek levelet ír, még meglepőbb azonban az, amit ír. Alig akarunk hinni a szemünknek! Babits Mihály és a Magyar Írók Szövetsége! Vajon nem csalóka álom-e mindez, amelyből rideg valóságra ébredünk? Vagy valóban megváltozott-e a mi híres-nevezetes Babits Mihályunk s a Saulból Pál lett? Csakugyan átértékelte-e az átértékelendőket, valóban fáj-e neki az, ami minket emészt, és talán – alig merem leírni! – részt kér ő is a keresztény Magyarország megalapozásának munkájából? Csupa izgató kérdés, amelyre igazán bajos volna ebben a pillanatban megnyugtató választ adni.

Bizonyára meglepő – írja Babits a levélben –, hogy mind ez ideig nem lépett be a szövetségbe. Érzi, hogy magyarázattal tartozik, annyival is inkább, mert hiszen irodalmi programja azonos a szövetségével. Konstatálja, hogy a Magyar Írók Szövetségében konzervatív írók egyesültek, de nem baj, ő is mindig konzervatív volt és ezzel az iránnyal szimpatizált. (Ujjé!) Lélekben velük van, de nem akar egyik napról a másikra átpártolni, nehogy azt higgyék, hogy most a gyengébbeket hagyja ott az erősebbekért. A közönség előtt akarja ezt az átfordulást megtenni írásban, és ha ez megtörtént, akkor fog nyíltan átlépni.

Eddig a ravasz kis írás, amely élénk fényt vet Babits Mihály koszorús költőnknek komplikált egyéniségére. Lehetnek naiv és jóhiszemű emberek, akik bedőlnek Babits úr levelének, de mi – ne tessék rossz néven venni! – nagyon is vegyes érzelmekkel olvastuk a kitűnő író levelét. Mert vannak ám némi kis bökke-

nők! Sőt, igen nagy bökkenők vannak! Egyáltalában nem értjük annak a Babitsnak morális rohamát most, aki akkor, amikor Magyarország elterült az ellenséges csapások alatt és a zsidóság féktelen uralma tobzódott, akkor támadta a nemzeti eszmét, akkor írt a *Szózat* ellen, akkor hirdette, hogy fütyül Magyarország integritására, akkor tartott a tanárok szociológiai kurzusán olyan nemzetellenes előadást, hogy még ez a megrémített és terrorizált hallgatóság is felzúdult (az előadás szövegével szívesen szolgálunk!), akkor hagyta ki a kuruc költészetet előadásai köréből, mert ez a költészet az ő nemzetellenes butaságai ellen bizonyított, akkor nevezte Petőfit ízléstelen fiatalembernek, s költészetét lesajnálta. S akkor nem jutott eszébe Babitsnak, hogy a saját leszúrt, haldokló faját támadja, mert akkor a zsidók voltak erősek, akik pénzt és egyetemi tanárságot adtak. Ekkor járt vidékre Kunfival egy autóban, üvölteni a nemzeti eszme ellen, ekkor nézték őt emiatt Fehérvárott őrült bádogos legénynek. [...]

Hát kedves Babits Mihály úr, az ön leveléből éppen az hiányzik, amire pedig nekünk manapság a legnagyobb szükségünk van, hiányzik belőle az őszinteség. A játék nem babra megy, a magyarság életéről vagy haláláról van szó ezekben a nehéz időkben. Nekünk bátor, gerinces hitvallók kellenek, akik kiállanak a gátra és nem nézegetnek minduntalan visszafelé, az egyetemi katedrák felé. Önzetlen emberekre van szükségünk, akik őszintén, minden fenntartás és hátsó gondolat nélkül óvják és védik megtiport fajtánkat. Most nem lehet balanszírozni, nem lehet jobbra és balra kacsingatni, most előre kell menni bátran és férfiasan fölemelt fővel és nyílt homlokkal. Avagy remélhetünk-e véres tavasz után egy eljövendő virágos tavaszban, ha azok, akiket az istenadta talentum vezetésre hívott, a cselekvés helyett tapogatódznak és dadognak? Oh, ennek az elfáradt nemzetnek valóban nagy szüksége van vezérekre, költőkre, prófétákra. És mi olyan szívesen megbocsátanánk még önnek is Babits úr, ha azt látnók, hogy ön csakugyan nem Saul már, hanem magyar tűzzel és reménységgel teljes Pál. De éppen ebben nem vagyunk bizonyosak. A levele után legkevésbé. Az a sejtésünk,

hogy ön még most sem tudja, jobbra-e vagy balra. Pedig, aki még a kommunizmusnak nevezett héber svindli után sem tanult, az megbukott. Attól tartunk, hogy ön is így járt kedves Babits úr, dacára annak, hogy egyetemi tanár volt a kommunizmus alatt.

Gondolat, 1919. okt. 5.

386. IFJ. HEGEDŰS SÁNDOR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1919. okt. 30.

[...] Legyen szíves november hó 3-án [...] megjelenni a Petőfi Társaság igazoló bizottsága előtt [...]

387. KÖZÉPISKOLAI TANÁRI FEGYELMI BIZOTTSÁG ELNÖKSÉGE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1919. nov. 29.

[...] Felkérem, hogy december hó 5-én [...] tartandó fegyelmi vizsgálaton saját érdekében, feltétlenül megjelenni szíveskedjék [...]

388. MAGYAR KÖLTŐ KILENCSZÁZTIZENKILENCBEN

[...] egyéni bánat tép, egyéni emlékek fojtogatnak, egyéni tiltakozás robban ki belőlem. Én egy napig sem voltam nyugodt igazán. Előttem még a legelső este; fájó fejjel jöttem haza egy lelkes tömegből, mely szinte-szinte engem is szuggerált; vér nem folyt ezen a napon, és minden szebb volt annál, amit vártam. Én mégis vért láttam, és nagy aggodalom szorított el.

– Hát megint háború! – mondtam barátomnak, aki velem jött.

– Megint halni fognak ártatlan emberek ügyért, mely talán

nem ügyük; és mennyi nyomor és mennyi baj még a várt Béke helyett!

– De barátom a világforradalomról álmodott, s én szégyelltem magam lelkessége mellett: hisz, ha az Emberiség legnagyobb ügyeiről van szó, mi akkor egy nemzet! Kétségbeesett szívvel iparkodtam magamban találni a hibát; és örömmé hazudni azt, ami kínzó gyötrelmem volt.

– A nemzet meghalt – mondtam s kiáltottam –, a nemzet mint politikum meghalt; meg kellett halnia, mert bűnös volt, gyilkos volt – és elkeseredve, mint Arany egyszeri parasztja, még segítettem verni a szörnyű jégesőnek. – Feledjük el a Nemzet szavait – mondottam –, a gyilkos szavakat, amik szétválasztottak, és vad harcba vittek egymás ellen; - tanuljuk meg az Emberiség szavait – *a nemzet* csak kultúrában éljen ezután - ott is vigyázzunk: kardok köszörűjévé ne legyen Apolló szent köve! [...]

De jaj, barátaim, hát az ostobákhoz álljunk, az ordítókhoz és a törtetőkhöz, ezekhez a nemzetfoglalókhoz? Be kell hát állnunk a kicsinyes piacba, amelyet utálunk; ott hagyjuk őrtornyunkat, és leszálljunk az utcai harcba? Az-e a hű őr, aki leszáll, harcol, lármáz – és magukra hagyja a kincseket? A felületen vagyunk hát, hogy a szél hányhasson s parthoz csapkodhasson? – s nem a tó szívében? Hagyjatok engemet! Politika? Én csak a nemzettel törődöm, mely a lelkekben van; s azt fogom tudni erősíteni és gazdagítani, a magam módján, politika nélkül. [...]

Nyugat, 1919.nov. 16.

389. SZILÁGYI JOLÁN – BABITS MIHÁLYNAK

Bécs, 1919. dec.

Te felkínálkozó „senki által meg nem értett szegény költő mimóza"! magyarúl írva mindenféle mázzal magad szépiteni akaró jellemtelen kutyadisznó!

Azt gondolod, hogy „Költő" neved ok arra, hogy ez után a

kínálkozás szépítgetés után enyhébbek legyenek veled szemben? – Tévedsz – egy költővel szigorubban kell bánni erkölcsi tekintetben mint mindenki mással!

De légy nyugodt: „befogadnak" *azok*, mint megtért keresztény báránykát. Nem hiába kérődztél oldalakon keresztül a *Nyugat*ban hogy: *„mily hasznos háziállat* vagyok forditok sexpirt dantét nem vagyok forradalmár mit akartok velem?" [...] dunántuli és kecskeméti gyilkosokkal. Hisz ennek van „auktoritása" szerinted „történelmi patinája". Csak befogadjanak téged.

Ah te kulturesszencia!

De fejétől bűzlik a hal!

Finomnak akarsz látszani, pedig gyönge trottyos gyáva vagy! Nem birtad ki gyáva lelkeddel a forradalom felelősségét és célját magadra vállalni – visszabújtál a borzjukadba és a költői gyönyörűségekkel képzelegve elfordulsz az emberi nyomorúságtól.

És ezt a gyávaságot leplezed azzal, hogy nem akarsz erőszakot?

Te csak strucc akarsz lenni és most az esztetika homokjába dugod fejed, hogy ne lássad az egymást marcangoló farkasokat! De mégis bűntárs vagy: az *övékké*. Nem a mi *munkatársunk*!!!

Nem is vagy te *vörösmester* ehhez erő kell igazi harag, igazi akarat a világrombolásra és ujraépitésre s nem l'art pour l'art klasszikus vázák agyon öblögetése kell, hanem életből szenvedésből kirobbanó alkotás.

De te csak kérődz tovább rothadt fájaiddal és görög reminiscenciáiddal! Hiszen erre van szüksége az „előkelő szalónoknak" az „antellektüelleknek" kik elfintorítják orrukat a szegényszagra.

Tényleg, mégis jobb „egy ünnepelt költőnek" s jó állásu tanárnak lenni, mint Hajmáskéren szenvedni rühtől tetütől, hidegtől.

Ugye jobb mégis mondani: „hopp nem is voltam forradalmár – nem akarok erőszakot, magyar vagyok, vétkeztem: mert költő vagyok! Bocsássatok meg a nagy költőnek nemzetünk kincsének! Fogok én még írni sok szép dolgot!!!!

Csak *ugy* bele űltem a vörös katedrába. Mit akartok?? Jó kis fiu vagyok!!!!"

Kell látnod még a te löttyös Szemeiddel is, hogy ki vagy!

De te nem látod, mert *agyad* egy *romlott konzerv.*

Jajgass! Óbégass „pengess lantot" bütykös ujjaiddal!

Messze van ez az emberiség küzdelmétől örö<...> ... akarásától!!!!

A te híres „elefántcsont tornyod" börtönöd lesz s soha ki nem kerülsz belőle gyávasággal magad ítéled magadat Örök fogságra!!!!!!!!!!!!!!

390. MAGYAR KÖLTŐ KILENCSZÁZTIZENKILENCBEN

Széljegyzetek Babits Mihály önvédelméről

Azokban a napokban, amikor a vörös banditavilág „közönséges" bűnözőiből egy tucat az akasztófa árnyékában állt, vallani s vezekelni, – a „nem közönséges" bűnösök közül egyik, a *Nyugat* című folyóirat régi arculatával és szemérmetlenül emelt homlokkal kiállt Budapest utcáira, tovább mérgezni. Ma még óvatos ez az ezerszeres mérgező, ma még keveset s inkább hallgatással politizál, a nemzet kétségbeesett utolsó talpraállását még nem támadja nyíltan, csak arra vigyáz, hogy egy meleg szava ne legyen hozzá s ne adjon ódát a három szín tiszteletére, mint ahogyan adott a gettó megszégyenitő vörös palástjáról a bosszú és megtorlás örök emlékezetével öröklött vörös szinek magasztalására [...]

Babits Mihály [*A Magyar költő* ... c. cikkében] húsz oldalon át mossa magáról a vörös festéket, és szánalom nézni, hogyan keveredik bele annál jobban. [...]

[...] Mikor Kun Béláék haramiauralma tobzódott, Babits azt az egyetlen dolgot utálta bennük, ami még érdemüknek indult, s ami még azzá válhatott volna: a területi integritásért való fegyverragadást. S most, mikor a faj szelleme minden akasztófa, gajdesz és kézigránát alól fellökte magát, most ő csak annyit lát, – éppen most! – hogy:

lábukkal tipornak
a *gazok* után most az *ostobák!*

[...] Ma még a magyar fölbuzdulásnak – amely többet jelent esetleges és talán valóban kellemetlen személyeknél – nincs irodalmi arculata, nincs komoly, méltó, nagy folyóirata. Ha Babits, akit – saját cikkének meghazudtolásául mondjuk – igenis hivtunk, s igenis szívesen látunk, közénk jött volna és tizedrészannyi időt töltött volna velünk, mint Balázs Bélával vagy Déry Tiborral, akkor talán már meg is volna. [...]

Lendvai István

Gondolat, 1919. dec. 4.

391. ISMERETLEN – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, [?] 1920. jan.–febr. [?]

[...] Kedves jó uram, térjen az eszére! [...] a kedves jó szüleit ismertem régen [...], s a fájdalom, hogy azoknak a drága becsületes embereknek a fia ilyen. Hiszen lehetne még segíteni, nem hangos megtéréssel, kínos pálfordulással, de csendben, észrevétlenül, hozzá igazítaná a szívét hozzánk, hiszen nem veszhetett még ki Önből minden keresztény, magyar és úri érzés! [...]

[...] Önök nem maradhatnak meg communistáknak. Agitálni, beszélni fogunk a *Nyugat* ellen és előre megmondom Önnek, hogy rövid idő alatt, minden nívós olvasó és előfizető ott fogja hagyni a *Nyugat*ot, mert az így nem mehet tovább, a mai kurzust nem lehet büntetlenül mellőzni, elég szomorú, hogy a kommunistáknak teleszájjal ordítottak [...]

392. JEGYZŐKÖNYV A PETŐFI TÁRSASÁG RENDKÍVÜLI KÖZGYŰLÉSÉN

Jegyzőkönyv

felvétetett Budapesten, 1920. február 21-én a Petőfi Társaságnak a Nemzeti Múzeum igazgatósági helyiségében tartott rendkívüli közgyűléséről.

Jelen voltak: Herczeg Ferenc elnök, Ferenczi Zoltán, Pekár Gyula alelnökök, Váradi Antal főtitkár, Pakots József titkár, Ábrányi Emil, Beöthy Zsolt, Mezei Ernő tiszteleti tagok, Csathó Kálmán, Bársony István, Feleki Sándor, Ferenczy József, Ferenczy Ferenc, Hegedüs Sándor, Jakab Ödön, Erődi Béla, Koroda Pál, Kosztolányi Dezső, Lázár Béla, Móricz Pál, László Mihály, Sas Ede, Szávay Gyula, Szécsi Ferenc, Szemere György, Szöllősi Zsigmond és Palágyi Lajos rendes tagok [...]

Sas Ede mint az igazolóbizottság jegyzője, ezután felolvassa az igazolóbizottság tárgyalásairól szóló jegyzőkönyvet. Az igazolóbizottság Babits Mihály, Móricz Zsigmond, Biró Lajos, Palágyi Lajos és Vértesy Gyula tagtársak ügyében tartotta szükségesnek a tárgyalások és vizsgálat anyagát előterjeszteni, mint akiknek magatartása a proletárdiktatúra alatt a nemzethűség elleni vétség kritériumát tünteti fel. Azokról, akik a Társaságból kiléptek, feleslegesnek ítélte a bizottság a jelentéstételt.

Herczeg Ferenc indítványára a Társaság az egyes tagokról előterjesztett jelentés után külön titkos név szerinti szavazással döntött afölött, hogy bennmaradhatnak-e a Társaságban, vagy kizáratnak. A szavazások eredménye a következő volt. Babits Mihály kizáratott 21 szavazattal 1 üres szavazat és 4 mellette szóló szavazattal szemben. Móricz Zsigmond kizáratott 20 szavazattal 2 üres és 3 mellette szóló szavazattal szemben. Palágyi Lajos a szavazás előtt személyesen is előterjesztette védelmét, s a Társaság később úgy határozott, hogy a bizonyítás kiegészítése céljából ügyében a döntést felfüggeszti. Éppúgy felfüggesz-

tette a Társaság a döntést Biró Lajos ügyében, aki nem tartózkodván Magyarországon, személyesen nem volt kihallgatható. Vértesy Gyula a proleárdiktatúra alatt írt egyik költeménye miatt rendes bírósági úton már felelősségre vonatott, de büntetése felfüggesztetett és pörének revíziója elrendeltetett. A Társaság a pör eldöntéig döntését függőben tartotta.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést berekeszti.

Kelt mint fent,

Pakots József — *Pekár Gyula*
tiktár — alelnök

Hitelesítők:

Gr. Zichy Géza — *Ábrányi Emil*

Melléklet: Az igazolóbizottság jegyzőkönyve
Budapest, 1920. febr. 21.

393. SZEBEN KÁROLY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1920. febr. 22.

[...] Semmiféle „határozat" nem ingat meg engem, és velem együtt [...] bizakodó, fiatal lelkek hatalmas táborát, hogy az Ön költészete adja nekünk nemcsak az iskola megutált klasszikusainak regenerációját, hanem egy biztató reményt a jövőbe is [...]

394. TANULMÁNY ADYRÓL

[...] Az Ady körüli nagy hallgatás egyébként nem a bolsevizmus elbukásával, hanem a bolsevizmus diadalra jutásával kezdődött. Ady nagyon távol állt attól, hogy a bolsevizmus költője legyen; s akik életének és halálának sorsszerűségét intenzíve érzik, szinte kiválasztottnak látják azt is, hogy abban a pil-

lanatban távozott e földi Országból, amikor még egy *nemzet* gyászolhatta benne utolsó nemzeti költőjét, éppúgy, mint egy forradalom első forradalmi prófétáját; a szabadságnak futó pillanatában, amikor még azt lehetett hinni, hogy e forradalom a Nemzet Szabadságának a forradalma marad. A bolsevizmus alatt már nehéz volt Adyról igazat mondani. Már nem lehetett mindent megmondani. Hisz Ady legmélyebb gyökerében éppen a nemzeti öntudatnak, a fajiságnak költője volt, mindannak költője, amit a Vörös Utópia tagadott, nem vett számításba; amibe beleütközött és belebukott. Ady az ős Tények költője volt, az Életé, mely nem kérdez Miértet, mely nem hagyja magát ésszel igazítani, mely ellenszegül az utópiának; az Élet szabadságának költője, melyet az Utópia hiába akar ésszel kimért korlátokba szorítani. (Az élet éppúgy áll tényekből, mint lehetőségekből.) Az Élet Szabadságának költője! Az ő igazi felfedezését éppoly kevéssé bátoríthatta föl az az irány, amely nem vette figyelembe az Életet, nagy tényével, a nemzeti élettel, mint az a másik, utána következő, amely tagadni szeretné a Szabadságot, a forradalmat [...]

Nyugat, 1920. jan.–febr.

395. BONCZA BERTA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1920. febr. vége

[...] Külön hálával szoritom meg a kezedet a *Nyugat* Ady irásodért. Bátor és szép. Első vagy Ady sok és sokféle barátai között aki helyt álltál érte. Különben ott tartunk, hogy a *Virrada*tba Figyelő-nevü kórtünet megállapítja miszerint csunya és igazságtalan dolog volt a zsidó barát Ady Endrét temetni Jókay mellé mikor ott a nemzeti irányt oly hiven és maradandóan képviselő Pósa bácsinak lett volna a helye. [...]

396. BABITS MIHÁLY – BONCZA BERTÁNAK

Szekszárd, 1920. febr. 22. után

Kedves Csinszkám!

Egyéb idegességeim mellett – amelyeket elég jól ismersz – előkelő helyet foglal el a levélírásra való képtelenség. Mióta itt vagyok, sokszor és nagyon gondoltam rád, s ezer és ezer mondanivalóm van számodra: de most hogy itt a fehér papír előttem, úgy érzem: semmi mondanivalóm sincs, amit ezen a papíron el lehetne mondani.

Igazában: a mondanivalóim egészen hangulatiak, amiket bajos lenne józan prózába önteni. Mert valami szóval elmondható, történetileg elbeszélhető érdekes dolog nem esett itt velem. Itt korai, de nagyon szép tavasz van – (ami nem akadályozta meg hogy néha egészen rossz hangulataim ne legyenek) – délelőttönként gyakran az udvaron sétálok, a napon már rügyező orgonafák között – délután a szőllőbe megyek ki (ami csak egy negyedóra séta) a gyengéd, párás, kék dombok közé. Majdnem változatlanul magam vagyok. Kerülöm az embereket, pedig magamnak sem vagyok valami jó társaság. Azelőtt az emberek nem hagytak dolgozni: most én magam nem hagyom dolgozni magamat. (Az egész idő alatt csak gépies és ostoba munkát végeztem, mesterember-munkát. Különben mostanában veszedelmesen úgy kezdem érezni magamat mint egy irodalmi mesterember...)

Újságot nem olvasok, s a pesti élettől egészen elmaradtam. Barátaim ugyan voltak olyan kedvesek, s értesítettek a Petőfi-társaságból való kidobatásomról. Ennek még inkább örülnék, ha itt Szekszárdon eleven példákon nem látnám: mit jelent ez a mai „intelligencia" többségének a szemében. De nem érdemes erről beszélni sem. Az emberek most alaposan bosszút állnak rajtam azért mert egy pillanatra kénytelenek voltak különbnek elismerni. Képzelem, Pesten is azóta mennyit mocskoltak, gúnyoltak, lesajnáltak, „megbocsátottak"... lassankint annyi mocsok tapadt rám, hogy nem szégyellek semmit, sőt magam keresem a piszkot, és mikor végére érek a vesszőfutásnak, akkor visszafordu-

lok és újra átmegyek a vesszők között... Én vagyok az az ember aki csupa seb, és épen azért már érzéketlen. Harcolni nem tudok evvel a csőcselékkel, és védtelenül vagyok kiszolgáltatva barátaimnak, akik nem tudják, ki vagyok, és ellenségeimnek, akik nagyon is tudják... Bánom is én!

Kedves Csinszkám, bocsáss meg hogy magamról beszéltem – de hát – magam vagyok! Nemsokára, alig várom, te is fogsz nekem magadról beszélni: élőszóval! Addig is minden szeretettel köszönt ölelő

Mihályod

397. KOMJÁTHY ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Újpest, 1920. febr. 25.

[...] Minden dologban úgy jártam el, amint elutazásod előtt megbeszéltük. Táltossal beszéltem a *Recitativ* dolgában, Földivel az *Erato*nak való versek dolgában, de azt mondta, még nem talált (alkalmasat:) ha akad valami értesíteni fog. Meghagyásod szerint Feketéékkel elintéztem az anyagiakat. Kifizettem: kosztra 240 K-t, szénre, fára 360 K-t. Lőrincnek meghagyásod szerint adtam 200 K-t, és én magam is kénytelen voltam felhatalmazásoddal élni és elsejéig 600 K-t vettem kölcsön, mert egyébként a szenet nem tudtam volna kifizetni [...] Mi most mind csak azt látjuk, amit a háború és az emberek végtelen őrjöngése, a matériákban rombolt le, de azt a névtelen rombolást, ami a lelkekben ment végbe, nincs aki számon tartaná. [...]

398. FEGYELMI HATÁROZAT

Magyar Kir. Vallás- és Közokt. Minisztérium
102 752/1920. szám
V.

Másolat

Tanár úrnak a proletárdiktatúra alatt tanúsított magatartásá-

nak megvizsgálására megejtett fegyelmi vizsgálat során beigazolást nyert, hogy a proletárdiktatúra idején egyetemi tanári állást vállalt, s úgy ezen állásában, mint a proletárdiktatúra kitörése előtt az *Új Világ* című ifjúsági folyóiratban különös nézőszögből vitatta a haza és nemzet fogalmát és mint pacifista, a haza és nemzet fogalmának nem tulajdonítja a közfelfogás által megkívánt fontosságot. Egyik ilyen cikkével mételyezőleg hatott az ifjúságra.

Ezek alapján a fegyelmi bizottság javaslata és a keb[elbeli] fegyelmi tanács meghallgatása után Tanár Urat *nyugdíjának elvesztésére* ítélem.

Magatartásának elbírálásánál súlyosbító körülménynek kellett vennem azt, hogy jóllehet betegség címén kérte nyugdíjazását, a proletárdiktatúra szerveitől az egyetemi tanári állást elvállalta, s így a proletárdiktatúra önkéntes támogatásának minden tényálladéka volt megállapítható; továbbá, hogy mint író, olyan cikket írt, amely a tapasztalatlan ifjúság lelkületében végzetes kárt okozott; végül azt a körülményt, hogy saját maga kijelentette a fegyelmi bizottság előtt, hogy az állammal semmiféle viszonyban lenni nem óhajt, s ezért nyugdíjat sem kíván és ezt eddig ezért nem is vette fel.

Nyugdíjának beszüntetése iránt egyidejűleg intézkedtem.

Budapesten, 1920. évi március hó 31-én

Haller s.k.

399. PURGATÓRIUM

Előszó

A *Purgatórium* fordítása hat esztendeig készült; viszontagságos időben, melyben lehetetlen volt folytonos és nyugodt munkát végezni. (Az olasz háború is ez időre esett...) Mégis a fordító szívesen tekint vissza munkájára. [...] A Dante tolmácsainak régi hagyománya, elárulni előszavukban: a nagy költemény

melyik része áll legközelebb szívükhöz. A jelen fordítás készítője a *Purgatórium*ot szerette legjobban...

Fordítás és kommentár egyébiránt ugyanazon elvek szerint készült, mint az első részé. A kapott kritikák megjegyzései közül keveset használhattam; ritkán voltak komolyak vagy érdemlegesek.

Még egyet. A fordítás hálátlan munka, mert a legjobb is megalkuvás és nem tökéletes; hibát mindig lehet benne találni és erényeit nem muszáj észrevenni. Kétszeresen hálátlan, mert minden fordítás csak egy nemzet számára értékes, s valóban ajándék a nemzetnek. Akármilyen paradoxnak hangozzék is: a műfordításkönyv a legmenthetetlenebbül magyar könyv; az író, akit nemzete kitagadott, evvel nem mehet külföldi piacra. Minden műfordításkötet – s mennél nagyobb munka- és időáldozattal készült, annál inkább – vallomás az író nemzetéhez-tartozása mellett; – bár vallomás egyuttal a nagy nemzetközi kultura egysége mellett is, az Emberiség hitvallása mellett.

Szekszárd, 1920. márc.

400. CSAK A DALRA

I.

Egyenes úton mentem én –
ti kitértetek jobbra-balra.

Ti szavakra figyeltetek
én csak a dalra, csak a dalra.

Szörnyü dal volt, szörnyü dal!

Némulj meg, pajtás, ne kiálts,
és vedd a sírást hasztalannak:

aki hallotta ezt a dalt,
a szíve süketült meg annak.

Szörnyü dal volt, szörnyü dal!

II.

Gondolj a zengő tengerekre!
gondolj a Sorsok iszonyú
muzsikájára, szent ereklye
csókjára, titkos alkonyú

szigetekre, bús-badar

ópiumokra, meztelenbe
fúlásra, múlás, indulás
csengetyűjére, esztelenre,
vad valóságra, mely varázs...

Szörnyü dal volt, szörnyü dal!

III.

Ti szavakra figyeltetek:
s szomorú a szavak hatalma:

nem hallatszik át a dal.

De hát jobb volt-e énnekem
menni nem nézve jobbra-balra

a hang után mely őrületbe csal?

bitók alatt, ágyúzugásban,
vakok módjára, millió
csapdák közt, béna megszokásban

s hipnotizálva kábuló

fővel menni, bús ital

rabja módjára, csak a dalra
figyelve menni, különös
züllésben, semmi mást se hallva
és minden célra közönyös...

Szörnyü dal volt, szörnyü dal!

IV.

Némulj meg, pajtás, ne kiálts,
és vedd a sírást hasztalannak:

aki hallotta ezt a dalt,
a szíve süketült meg annak –

Szörnyü dal! Szörnyü dal!

Nyugat, 1920. ápr. 3.

OSZK Országos Széchényi Könyvtár

401. KÉTSÉG ÉS REMÉNY KÖZÖTT

[...] Különös volt ez a költői szerep, amelyet a kor kínált Babitsnak. 1920 első hónapjait ugyanis a reménytelenség és a felcsillanó remény, a nemzeti tragédiaként várt békekötés biztos előérzete és a lelkek legmélyén valamilyen csodában való kétségbeesett hit egyformán színezett. A béketárgyalások során és végén azonban fokozatosan nyilvánvaló lett: mindenféle ilyen reménykedés – önámítás. A történelminek érzett Magyarország visszavonhatatlanul szétesett. A belpolitika sem kínált biztatóbb távlatokat. Horthy erőszakos megválasztása 1920. március 1-jén végképp szertefosz-

latott minden reményt, amely valamilyen demokratikus kibontakozást várt. A költő egyéni életében, személyes sorsában is végigélte a veszélyeztetettség különböző fokozatait. Babits – a nemzeti tragédia és személyes bizonytalanság okán (hiszen ne feledjük: most „bűnhődött" a két forradalom alatti közszereplőéért) azt hitte: a magyarság ugyanúgy a lét és a nemlét határára sodródott, mint ahogy 1836-ban, a reformországgyűlés berekesztésekor, vagy 1849-ben, a világosi fegyverletétel után. Ebben a veszélyhelyzetben pedig – emlékezhetett a neki mindig oly kedves Vörösmartyra és Tompára – a nemzet biztatást vár és kíván a költőjétől. Babits elfogadta ezt a történelmi felszólítást: megírta *A könnytelenek könnyei*t [...]

Sipos Lajos

402. A KÖNNYTELENEK KÖNNYEI

Szavak, ti mondatlan szavak,
meddig biztassalak?
Mit ültök rokkant ajkamon,
mint dermedt madarak?

Avagy enyémek vagytok-é,
vagy, rám bízott sereg,
apáktól és egy nemzettől
örökbe nyertelek?

Jaj, a tábornak, melyben a
hadsereg fogva – jaj
a kasnak, melyben fájva nyüzsg
s ki nem röpül, a raj!

Szálljatok szét, gyötrő szavak!
Mit zsongtok itt nekem?

Minden füleknek szóljatok,
és minden nyelveken,

s zokogva, hajh, hogy annyi szív
hiába onta vért,
a könnytelenek könnyei
legyetek a honért!

Szemeink száraz fellegek,
s miként az aszu táj,
sivár a lelkünk, zsibbad és
nem tudja már, mi fáj.

Tél tél után, év év után,
négyszer hajtott a galy,
vakon, nagy kényszerek között
harcolt a bús magyar.

Harc harc után, nyár nyár után
ötször lehullt a lomb:
oly híven adta mindenét,
s oly ingyen, a bolond!

Ki vérünk ízét ismered,
tégy vallást, karszti kő,
s ki jól tudod jajunk szavát,
vad omszki levegő,

valljatok, magyar csillagok,
védjétek a magyart:
volt-e dalunk, vagy sóhajunk,
mely nem békét akart?

Mint aki méccsel intene,
balgán, a Nap elé,

ugy lobogtattunk álmokat
a Szeretet felé.

Szemeink száraz fellegek,
s miként az aszu táj,
sivár a lelkünk, zsibbad és
nem tudja már, mi fáj.

Ó, mécsünk nem világitott:
házunk' gyujtotta fel
s gyűlölet pokla lett a hely,
hol élni, halni kell.

Szakadjatok ki, bús szavak!
Sem élet, sem halál:
egy őrült nemzet eleven
megnyilt sírjában áll.

S a sírt népek veszik körül,
öröklő káröröm;
és kígyó csúsz a sír fölött,
de virág nem terem.

Kígyók közt, marva, fájva, halld,
a költő éneke
s sziszegve rokkant ajkamon,
óh népek nemzete,

egy ezredévből, nagy világ!
riadva, földadog –
Hazámnak hangja, gyenge bár,
de néma nem vagyok.

Nyugat, 1920. ápr. 15.

403. GYÖRGY OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1920. ápr.

[...] elragadtatással olvastam a *Nyugat*ban a *Könnytelenek könnyei*t. Nagyon szeretem a verseidet, de ez különösen tetszett [...]

404. SZALADVA FÁJÓ TALPAKON

Én csak azt szeretném tudni, mi lesz ezután?
Annyi lángon átláboltunk, annyi vad csudán,
annyi véres kínon, kékes dekadencián
égő lábbal állunk itt az Óperencián.

Partos Óperenciának semmisége int:
rá sem érünk félni tőle; megtorpanva mind
csak a kínt jajgatjuk, a bizsergő, tompa kínt,
kapkodva csallános táncban égő talpaink.

Ó, milyen bál bírt bennünket eddig hajtani?
Olyan e homály előttünk, mint a hajnali
köd a bús kicsapongónak, kinek ajkai
kínos csókoktól sebessek, tánctól sarkai.

Krisztus urunk, jöjj, jelenj meg méltóságosan,
fájó lábunk hűs kezedbe fogd jóságosan,
könnyel öntözd meg helyettünk imádságosan,
ne engedd, hogy elepedjünk ily halálosan!

Nyugat, 1920. máj. 1.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

SZIGET ÉS TENGER

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Babits Mihály Dömösön géppel írja a Kártyavár c. regényét (1923)

405. „...MINDEN ÉRDEKLŐDÉSÉVEL AZ IRODALOM FELÉ FORDULT"

[...]1920 januárjában Babits megjelentette kisprózai alkotásainak gyűjteményét, a *Karácsonyi Madonnát*, és a *Pávatollakat*, műfordításait, az év folyamán egy bécsi kiadó felkérésére *Erato* címmel közzétette a világirodalom 63 szerelmes versét, elkészült a *Purgatórium* fordításával, lexikon-cikket írt az angol irodalomról, tárgyalt egy francia regény lefordítása ügyében. Szabó Lőrinccel és Tóth Árpáddal együtt pedig a teljes magyar Baudelaire-kötet összeállításán dolgozott [...]

Babits 1920 utolsó heteiben az 1917-től kezdődő időszak költői lezárására is készült: ekkor állította össze a *Nyugtalanság völgyét* [...]

Sipos Lajos

406. PINTÉR JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1920. jún. 18.

[...] Dante-fordításod megküldéséért fogadd igaz köszönetemet [...]

407. ERDŐS RENÉE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1920. júl. 2.

[...] Megkaptam a *Purgatoriot* és érte s a beleírt megtisztelő sorokért fogadja legmelegebb hálámat [...]

A nemzet, melynek ezt a nagy munkát ajándékozta meghálálhatni aligha fogja Önnek [...]

408. GÁRDONYI GÉZA – BABITS MIHÁLYNAK

Eger, 1920. júl. 3.

[...] Köszönöm, hogy remek és nemes munkáját nekem is megküldötte.

Ha még nem fogott bele a *Paradicsom*ba, ajánlanám: olvassa el előbb *Bhagavad Gitát* [...] *A Paradicsom* oly gyenge és unalmas része Dante trilógiájának, hogy félretehetné a *Gita* kedvéért [...]

409. KLEIN, STEFAN I. – BABITS MIHÁLYNAK

Frankfurt a. M., 1920. nov. 15.

[...] mai postával feladtam címére pénzlevélben négyszáz márkát, 300 márka a *Genius*ban megjelent *Mythológiá*ért – 100 márka a *Frankfurter Zeitung*ban megjelent *Karácsonyi Madonna* – és a *Wieland*ban megjelent *Kezdődik Éliás testvér hiteles története* c. legendáért [...] Több novella eddig nem jelent meg [...]

410. KARÁCSONYI MADONNA

Regényes legenda, 1907

1

Hármat fordult a nagy kulcs visszafelé, s a fakó fájú vasas kapu a kőapostolok alatt meg se rengett; a kecskearcú sekrestyés elbicegett a téren. Gyönyörű éjszaka volt; a csillagok azzal a hideg tisztasággal lobogtak, mellyel csak télen tudnak. A nagy, gót torony kíváncsian nyújtotta nyakát, mintha tekintetével követné a belőle távozó kucsmás alakokat a szűk mellékutcákba.

A levegő üvegből volt, és minden átlátszó, s az óraütés hangja mint a kristály csengett.

Karácsony éjjele volt.

2

Artúr lovag házából tivornya zaja hallatszott, döngött a hordó, céda lányok sikolya, duzzadt potrohok nevető rengése. Ezüstserlegek csengése karcolta az éji levegő hűvös üvegét.

De a szent percek egyházi illata bejárta a részeg lelkeket, és a lármás csarnokban teológiai vita folyt.

– Mi történhetik most a zárt egyházban, és mi érheti, ha ki azt meglesné?

– No, ott most öregapád táncolhat halottas gúnyában, ha ugyan felnyomhatja levéznult karjával az ormótlan követ, amire Gerhardus mester olyan hülyének véste rá az arcát.

– Addig igyál hát, míg téged is a kő alá nem dugnak – ordít egy kicsattanó hatorrú levente.

– Bizonyosan tudom – mondta Páter Lucentius, a házi pap, és megtágította cingulusát –, bizonyosan tudom. hogy ilyenkor asszonyunk, Mária jár egyedül a dómban, és a kisfiát viszi fényes karján, és mennyei világosság tölti be a hajót. Párizsban, ahol az isteni tudományt hallgattam, a halhatatlan Abelardus mester a legmélyebb titkokba is beavatott.

Szűz Mária jár a templomban, ilyenkor, egyedül.

3

Borfoltok a vastag asztalon, hányásfoltok a lócákon és padlón.

– Én – mondta Artúr lovag –, én szeretném látni Miasszonyunkat, amint a templomban járkál, egyedül.

– Azt pedig, aki látja – mondta Páter Lucentius –, azt pedig, aki látja, élve nem marad.

– Majd jön öregapád – szólt egy másik vitéz –, majd jön öregapád, és magával hív.

– Most azért is elmegyek – felelt Artúr lovag –, elmegyek, s megnézem. Mert csüggednek a gyertyák, és homály szövi be pókhálóval a boltozatot. Ott azonban most égi fény ragyog, azt mondja a barát. Ti pedig disznók vagytok, és nem méltók, hogy

veletek legyek. És én nem félek semmitől, az öregapámtól legkevésbé, mert ő pipogya volt addig is, amíg élt.

– Részeg vagy, öcsém – szólt egy nagybajuszú.

– De nem fog bejutni – bizonyítgatta fontosan Bor vitéz. – Nincs ember, aki e szent éjszakán megint kinyissa a templom ajtaját; nincs ember, aki ne félne Istentől.

– A rossz lélek száll bele – jegyezte meg Páter Lucentius.

Jöttek a szolgák lobogó fáklyákkal. S a lankadt vendégsereg Artúr nyomában kivonult a hűs levegőre. A lányok sikoltoztak és fáztak. Az izzadt lovagok támolyogtak és félrementek.

Csak Kádár vitéz, aki már nem tudott járni, maradt a teremben. Nem lelte az ajtót, s a falnál befogózott egy ős üres fegyverzetébe; azt hitte, hogy pajtás. A rozsdás vassal falba ékelt vasbábu nem bírta a részeg ember súlyát, s vele együtt zajjal a földre terült. Kádár csókolgatta, s homlokát hűtötte a hűs vason, s berendította rondaságaival, s fetrengtek, mint két disznó. S a koppantatlan gyertyák hanyatló világa hosszú, rémes fénysávokban táncolt ez idilli képen.

A nagy feszület elborult a falon.

4

– Hé, sánta ördög, pokol sekrestyése, szakadna rád az öreg pillér, tudom, felébrednél.

– Nem, nem tehetem, uraim, nem tehetem, elkárhoznék. Az uraknak mindegy; szegény ember legalább a másvilágon üdvözüljön.

– Ne bántsátok, nem vesszük el tőle a kulcsokat, bűn lenne. Az éj gyönyörű, a tél csodálatos. Nézzétek azt a sok fene párkányt, árkádot, rozettát. Van ám itt mibe kapaszkodni. Az Isten is mászásra teremtette a frankusok templomait.

– Az emberek nem mernek kinézni odúikból, mert hallanak, hahaha! Ki mulathat karácsony éjjelén? Gonosz rémek lehetnek! Hahaha. Pedig most pompás ám idekint, és jobb a levegő a bornál: hűvös, csillapító.

– Vaj, alszik-e a pap?

– A gonosz lélek szállt meg benneteket – ismételgeté Páter Lucentius.

– Részeg vagy, öcsém, és magasan vannak az ablakok. Az első párkányról levisz az ördög, és kitöröd a nyakadat.

– De nemigen ivott.

– Nem volna nála jobb tornász a vajda udvarában. Zára várát megmászta egy ostromon.

– Látni akarom Máriát. Milyen lehet? Olyan-e, mint festik?

– Hogy jutsz fel? Hogy jutsz be? Hogy jutsz le?

– Istentelenség. Ne kísértse kegyelmed az Istent.

– Quintus Curius – vagy Curtius – vagy Sestercius – fránya verje a nevét – megleste az asszonyok sacrificiumát, és belecsapott a mennykő. Olvastam a románusok históriájában.

– A diákok religióját az ördög találta ki. De én nem félek az ördögtől sem. A Jézuska megszentelte Antoniust, aki színről színre akarta őt látni. Én nem riadok semmitől, hogy a szent Szüzet lássam.

– Mindig ilyen volt. Bolond – szólt a nagybajuszú.

– De Antoniusról igazat mond – morogta Lucentius. – Asszonyunk, kegyelmezz! Belészállt a Szentlélek Úristen.

A lányok vastag keszkenőket terítettek a sekrestyés háza előtti padra, és ráültek. „Cseppet sincs hideg – mondogatták. – Nagyszerű a fekete karácsony." Egy részeg ember az utca mellé dőlt.

– Ez a templom olyan, mint a bábeli torony. Ne mászd meg, ne kísértsd az Istent!

– Az Isten velem van. Milyen tiszta az ég!

5

A keze egészen áthűlt, amint a márványtűkbe és kőrózsákba kapaszkodott. Végre fenn volt az első párkányon.

– Bim! Bam! – az óriási óra ütött a feje fölött. Állt már nagyobb magasságokon, de most szédült. Nem csoda. Nem baj.

Szétnézett. Az ablakok már mind sötétek voltak. A messze

dombon látta várát. Lenn a téren az emberek... Istenem! Az emberek!

Mindehhez semmi köze. Benn, a kövek mögött más világot sejtett.

A hold élesen sütött, és besárgította a köveket.

A kövek egész jó lépcsőt csináltak. A párkányok egymást érték. Az árkádokba megkapaszkodhatott. A rozetták réseibe bedughatta a csizmája hegyét. A kis kőobeliszkekbe meg lehetett támaszkodni.

A félpillérek fejére rá-ráült. A lapos ormokon végigsétált. Ágaskodva fogózott párkánytól párkányig. Nem félt semmit. A meredek támaszkövön nyugodtan imádkozott.

A hold bevonta őt. Messziről tán egy mozgó dísznek látszott, mint egy fali gyík. Mint a dóm zergéje, nem félt semmit.

Egyre azon bámult, mily nagy itt, ami alul nézve kicsi. A filigrán cifraságok közelről ormótlan kolosszusoknak tetszettek.

Még egy lökés, és az ablakot éri. Ó, itt vigyázni kell. A párkány oly keskeny, hogy alig lehet megfogózni. Az ablak vastag, festett üveg. Egyetlen kis táblája volt tárva, szellőztetés végett. De azon nem fért be. Az ablak vastag, festett üveg.

Szent Erzsébet volt ráfestve a rózsákkal. Így visszafelé, halványan látszottak az éles, színes vonalak. Artúr alig tudott megkapaszkodni.

Harci csákánya mindig az övén volt. Az egyik kezével kapaszkodott, a másikkal kivette a csákányt. A keze didergett, meredt. Ingott. Visszakapaszkodott csákányos kezével. A csákányt leejtette.

A csákány nagyot koppant. Zengett, visszazengett.

Lemászott a csákányért. Nem nézett a mélységre. Vigyázva visszamászott. Teljesen józan volt és számító.

Jól megkapaszkodott, hátravetette a csákányt, és számítva nagy lendülettel ütött. Szent Erzsébet zuhanva, csörömpölve széthullott.

Rá is hullott a fejére; behunyta a szemét. Mit tesz az?

Bedugta a fejét: sötét volt. Csak a hold szűrődött át a színes ablakokon, kísértetiesen.

Semmi.

Szédítő mélység és magasság. Belép a belső párkányra. Járt-e itt már ember? S ilyenkor? A finoman szőtt félhomály elfogja a lelkét. A fenyőforma kőívek egymásra borulnak. A fekete pillérek dús lába ködbe vész. Rejtelem, rejtelem. Az oszlopok árnyai új oszlopok, elfeküdt oszlopok. A kőerdő nesztelen. Mily kicsiny az ember. Íme, egy befalazott végtelenség. A legszebb, amit földi kéz alkotott...

Ah, szűz Mária, segíts! Nem volt ő már így egyszer? Ült ő már egyszer ezen a párkányon, nézett a homályba. Álmában. Ült ő már itt. Borzasztó, borzasztó.

Ha innen lebukna!

Most feláll, lassan jár, támaszkodik a falhoz. Ott csillár: a párkányszögletről át lehet lépni a csillárra. Onnan majd látni a hajót egészen.

Szűz Mária, ne hagyj el! Szent Erzsébet, bocsáss meg!

Milyen por mindenütt.

Miért is jött ide? Valamit látni akart.

A távolban, lent rezgően izzik az örökmécs.

Most... egy nagy lépés... A nagy csillár meging... hintáz... Ráül a csillárra, szétveti a combját, mint a paripán. Lelógatja a lábát a homályba. Az aranyzsinórba kapaszkodik; az aranyzsinór nem szakad le. Hintáz.

6

Halk zene, finom fény.

Mária, aranyvirág, megindul az óriás hajóban. Ki tudja, honnan jött, s hova megy? Ki meri kérdeni? Amint közelebb, közelebb jön, a középre árad a fény. Nem éles fény, csak gyönge és édes, s az Ő isteni alakjából árad. A sarkok, a szögletek homályban maradnak. Halk, távoli zene hallatszik, gyermekhangok, s a homályból apró angyalfejek ütik ki magukat, alig észrevehetően, szárnyas gyermekfejek.

Artúr szíve dobog, s a nagy csillár hintáz.

Az angyalok királynéja jön, jön. Nem a lábával lép, csak leng, tova, leng a holdsarlón. Ez egy fényes fénysarló fényből a lába alatt. Halkan, halkan leng az isteni alak. Magas és karcsú és szép, olyan, mint egy elefántcsonttorony. Halkan, halkan suhan. A ruhája sötét és mégis fénylő és hosszú és lengő, eloszló. Sötét haja lágyan elomlik. Enyhe dicsfény köríti fehér homlokát.

A holdsugár keresztül-kasul szövi a belső teret; de ki látja? Az izmos pillérek árnyai eltűnnek.

Mária, tenger csillaga, libeg a lapuló sötétség tengerén. Halkan libeg a pillérerdőn, a színes, íves ablakok között. Felhőbe borult fent az óriási bolt. A padsorok titkos angyalkákkal telnek. A magas kóruson, az orgona sípjai között angyalfejek röpködve játszanak bújósdit. Az orgona fehér billentyűin Szent Cecília átlátszó ujjai suhannak.

Dalol az angyalnép.

Mária, mennyországnak kapuja, méltóságosan száll. Nagy, fényes keszkenő simán födi Asszonyunk vállait. Áldó szemei ragyogó ablakok, melyeken a mennyországba látni. Hét tőr döfi szívét. Mária, Magyarország védasszonya, szeretettel mosolyog.

Csobban a keresztmedence, megelevenedik a szegények bibliája, a kőszentek hódolni jönnek Máriának.

Mária, Istennek anyja, karján tartja fiát. Fiát viszi, és fiára néz a fájdalmas anya. Szívében hét tőr. De az isteni gyermek fényes arca mosolyog. Mária halkan, halkan előbbre száll.

7

Artúr lovagot másnap a kecskearcú, sánta sekrestyés összezúzva találta a kövön, a nagy csillár alatt.

Nyugat, 1909. dec. 16.

411. „EGY BIZONYOS MENNYISÉGŰ FANTASZTIKUM VAN MINDEN NOVELLÁBAN...”

[...] Egy bizonyos mennyiségű fantasztikum van minden novellában. Még a legrealisztikusabbakban is, abban az egy-kettőben, amelynek a téma megragadásában és ábrázolásában elérnek a naturalista írásmód szélső merészségéig. Ezekben a fantasztikus elemet éppen ez a merészség elegyíti s az író visszatartott humora, mellyel a dolgokat szemléli. A legtöbb novellában a fantasztikum közvetlenebbül jelenik meg. Ez a második réteg, a legfelsőnek realitása alatt. Mégse lehet mondani, hogy Babits novellái a szó szokott értelmében fantasztikus novellák. Más és több van bennük, mint a fantázia szabad és a valóság nehézkedési törvényeit kijátszó játéka. A két felső réteg alatt van egy harmadik, és ez tulajdonképpen a lényeges. Metafizikai rétegeknek lehet ezt talán nevezni. Az emberi élet rejtelmessége, a lét megmagyarázhatatlan és mégis magyarázatot kívánó titka minden novellának a végső témája. Különböző oldalairól, különböző eszközökkel igyekszik az író ezt a titkot megközelíteni. Néha belefúrja magát, néha csak játszik vele. Nem megfejteni akarja, mert hiszen megfejthetetlen [...]

Schöpflin Aladár

412. BABITS MŰHELYÉBEN

[...] a forradalmas novemberben, katonaruhában, levágott önkéntes tizedesi csillagokkal ... kerestem fel. Verseket és műfordításokat vittem hozzá. Jöjjek el megint, egy hét múlva [...] Egy hét múlva: „Kérem, nyugodtan ki lehetne adni, de azt ajánlom, hogy várjunk. A forma teljesen kész. De hát a méh is a sejteket készíti el előbb, a tartalom azután jön.” Alighanem az elveim, az ítéleteim keltették fel tehát a figyelmét; hisz olyan kezdő voltam még! Fiatal neveket említett, Sárközi Györgyöt és Komjá-

thy Aladárt; mélyen alattuk éreztem magamat. S meghívott: legközelebb ne a *Nyugat*nál – akkor a Vilmos császár úton – keressem, hanem a Reviczky utcában, a lakásán.

Harmadik találkozásunkkor Stefan Georgét olvastuk együtt; borral kínált meg, és összetegeződött velem. Azt hittem, a világ legnagyobb rendjele gyúl ki a mellemen és szívemben a nap. Csak fiatal költők tudnak rajongani a mesterükért. Az egyetemen kívül lassanként már csak őhozzá jártam... Aztán elmúlt a kommün. Akkor magához vett, nála laktam, mintegy két évig. [...] Ő kezdett angolul tanítani. S mennyi mindenre még!... Előttem dolgozott az akkori műhelye előtt kezdett kiépülni az enyém...

Babits tulajdonképpen nem tanított; az én tapasztalataim szerint csak általánosságban és egészében bírálta a hozzá érkező kéziratokat, és senkit sem segített olyan értelemben, hogy javított volna egy versen, vagy megmutatta volna a helyes megoldást. A műhelyben inkább csak elvekről esett szó, mindig és mindenütt érvényes elvekről; a gyakorlatba nem avatkozott bele, vagy sokkal kevésbé, mint amennyire később, mondjuk, akár csak én is hajlamos lettem. Őrizte, néha már-már azt hittem őrizte a titkait; vagy pedig túlságosan respektálta a kéziratokat, a mások egyéniségét, a legkisebb kezdőkét is...

[...] villámgyors ész volt. És igen gyors munkás, amikor nem oldozta szét a figyelmét a szórakozottság. Ezekben az években fejben dolgozott, s igen komplikált verses műveket nagy részleteikben készen vetett papírra. Kissé később is elhűltem rajta, hogy milyen hamar, három-négy hét alatt, elkészült a Baudelaire-fordításaival. Szeretett séta közben fogalmazni, utcán, kertben, a szobákban járkálva; ülve kevésbé, kávéházban talán soha vagy csak legnagyobb kényszerből... Apró ceruzavégeket tartott a mellényzsebében, azokat kaparta elő az ujjával, s velük kanyarította korrektúrák hátára, papírdarabokra, levélborítékokra, ami épp akadt, akármire, a verssorait, nyugtalan, elrángatott betűkkel... Ha lendületben volt és jókedvű, igen hamar elkészült komoly költeményekkel éppúgy, mint afféle játék versekkel –

mert játékos természet is volt, s ilyenkor derűs –, afféle előre megadott formájú, rímű és tárgyú és sokszor nyilvánosságra hozhatatlan vicc versekkel, amilyenekkel, ha öregek, ha fiatalok, mindig és mindenütt bolondoznak a költők [...]

Szabó Lőrinc

413. A *KELETMAGYARORSZÁG* SZERKESZTŐSÉGE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1920. dec. 10.

[...] Erdély, a szabadságok hajdani klasszikus hazája elbukott [...] Mi, Erdély száműzöttjei, akik az Erdéllyel egységes hajdani Magyarország élő és a Nagyalföldön kóborló, lázadó lelkiismeretének valljuk magunkat, minden eszközt megragadunk arra, hogy a rónák magyarságának is életre keltsük ma még szunnyadó lelkiismeretét [...]

Hálára kötelezel, hacsak pár sor írást – valami kedves apróságot – beküldenél december hó 20-ig [...]

414. CSILLAGOKIG!

Ó, szomorú téli sötét, te szennyes fekete bársony!
Örülök annak a kis résnek a függönyömön,
mert rajta a végtelen Terek mélyébe látni,
csillagokig!

A szomszéd szobákból az Élet örök ritmusa, alvó
kedves életek lélekzése – ó, ti
meleg Erők titkos munkája, kik jöttök az Idő
fenéktelen mélyeiből!

Élet vagyok én is, meleg erő – gyűlöljön aki rossz!
Magyar korok mélyeiből, nagyapákon, apákon át
ide értem ahol kilátok a csillagokig,
csillagokig!

Gyűlöljön aki rossz! S szeressen a jó! Mert nem nézek
én mást ezután
csak testvértüzek lobogását, nem hallok én mást ezután,
csak testvéréletek ritmusát tér meg idő
fenéktelen mélyeiből!

Aludj, barátom! s építsd erőidet a jövőnek!
Aludj, testvér! ó, bár mind testvérek, emberek, lelkek,
kéz kézben, erőt erő táplálva, mint áram áramot,
törnénk föl csillagokig!

1920. dec előtt
Nyugat, 1920. dec. 1–16.

415. NYUGTALANSÁG VÖLGYE

Vélemények, kritikák

Babits új kötete [...] a legtipikusabb kifejezője a magyar líra legújabb alakulásának. A szabad vers, sőt a prózai költemény formái uralkodnak a kötetben, ami Babitsnál meglepőnek látszik, pedig azt hiszem, az ő sok arca közül az mutatja a legigazibbat. Talán semmi sem áll távolabb tőle, mint a parnasszizmus, bármennyire ezt tükrözik kivált első kötetei. Mert Babits költészetének a lényege egy ősi, kozmikus erejű ritmusérzék, mely rendívüli virtuozitással párosulva, játszi könnyedséggel tört be a legnehezebb és bonyolultabb formák igájába, és dús bőséggel termelte a legváltozatosabb versfajtákat [...]

Király György

Független Szemle, 1921. febr.

Kényelmesebb kritikusai szeretik elintézni a Babits-problémát azzal a már közhellyé vált megállapítással, hogy Babits inkább művész, mint költő. Ez a tétel szerintem használhatatlan. Szavak művésze, rímek, asszonáncok, ritmusok, forma és tartalom harmónikus összeillesztésének művésze: mi volna és mi lehetne a költő egyéb? Költő és művész között hol van ellentét, melynek választóvizében Babitsnál a művészség praeponderanciája megmutatkozik? És ha a költő a szavak ésatöbbik művésze, ki volna költőbb költő Babitsnál? Azt kell hinni, hogy ez az ítélet elhamarkodott és revizióra szorul.

Ilyen revizióra legújabb kötete: a *Nyugtalanság völgye* bő alkalmat nyújt. A *Herceg, hátha megjön a tél is*, a béke édes harmóniájával, a rímek, asszonáncok és alliterációk bódító és lenyűgöző zuhatagával zsongított. A *Recitátió* [!] haragos akcentusai a dúló háború rettenete ellen egyetlen sikoltó tiltakozásba fulladtak; a *Nyugtalanság völgye* nem egyéb, mint küllentől és az élesen ellentétes eszmei áramlatok forradalmaitól tépett haza és a vergődő költő lelke e tépett hazában. [...]

E kötetről írván, a *Nyugtalanság völgyé*ről, nem tudom elhallgatni egy örömömet. Korábbi verseiben Babits egy-két verse híján *csak* az a preciziós műszer volt, aminek előbb látni véltem. Mondjuk: aeol-hárfa, amely a szél zúgása szerint zeng. Ó maga, a költő, teljesen elzárkózott előlünk, gőgös szemérmessége gátlásait nem tudta, vagy nem akarta áttörni. Legújabb versei közül néhányban már megmutatja önmagát is, ha még csak tájképeken is: régi dombhegyen a présház fölött, a *Régi kert*ben, útban a présház felé, rendszerint otthoni, szekszárdi tájakon. Csak éppen egy felködlő pillanatra látjuk, de elegáns és finom alakja így is meghatóan és gyöngéden mutatkozik meg, és azt a reményt csillantja, hogy legközelebb talán még jobban kilép szigorú és szomorú magányából, és segít megrajzolni azt a portrét, amellyel e sorokban hiába küszködünk. [...]

Szegedi István

Magyar Helikon, 1921. jan. 1.

Babits ma szabad verseket ír, és új könyvének, amelyben egy magába esett ember céltalan sóhajait és tehetetlen rángásait kaligrafálta ismét szép sorokba, a *Nyugtalanság völgye* címet adta. És ezzel a kötettel kapcsolatban így írnak a kritikusok:

„Babits új kötetét nemcsak a legelső hely illeti meg az összes verses művek között, hanem formában is a legtipikusabb kifejezője a magyar líra legújabb alakulásának. A szabad vers, sőt a prózai költemény formái uralkodnak a kötetben, ami Babitsnál meglepőnek látszik, pedig azt hiszem, az ő sok arca közül az mutatja a legigazibbat." Aztán: „Ezek a versek erősen aktuálisak, egy szomorú kor legégetőbb problémái forronganak bennük..."

Szóval, Babits megint utánaújhodott egy áramlatnak. Egy fejedelmi gesztussal ledobta magáról a „rímek zengő kösöntyűit, az ékes, drága hímű palástokat", és zarándok módra járja a „nyugtalanság völgye ösvényeit". Igen, ez a Babits, akit már láttunk más csillagok alatt is járni: most a fehérterrorral körülzárt és embervérrel dekorált magyar völgyben egyszerű, szürke köntösben zarándokol, és énekli a természet „halk és hatalmas zenéjét" amely annyira „egy a csönddel, mint a tücskök zaja őszi este."...

Ezek után mi innen, távolról, kidobottan és kiéhezetten, de vérünkben az új művészet gyökereivel és akaratunkban az új világ teremtésével, csak ennyit kérdezünk Babitstól, a költőtől, és az ő jóhiszemű kritikusaitól: – Nyugtalanság völgyében, ami nyilván Horthy-országot is szimbolizálja kicsit, a természet halk és hatalmas zenéje valóban annyira egy a tücsök muzsikájával?

S ha nem, akkor mért vándorol ma a költő „aktuális" verseiben az alázatosság köntösét magára borítva?

Kassák Lajos

Bécsi Magyar Újság, 1921. márc. 18.

416. „BABITS MIHÁLY ÉS TANNER ILONA HÁZASSÁGOT KÖTÖTTEK..."

1920 decemberében és 1921 januárjában három Babits-mű jelent meg a *Nyugat*ban: a *Szerelmes vers,* az *Énekek éneke* és egy prózai alkotás: a *Költészet és valóság.* Ezek a művek különböztek az 1919 decemberétől sorjázó Babits-költeményektől. Nem az aktuális társadalmi élmény nyomait viselték, mint *A könnytelenek könnyei,* nem a *Nyugtalanság völgyén* átlábaló költő hangulatát őrizték, mint a *Szaladva fájó talpakon.* A két vers és az egy „novella" a magánélet lehetséges alakulásáról szóltak [...] Az 1921. január 15-i *Nyugat*tal egy időben a *Világ*ban és más újságokban egy kis hír is megjelent. Eszerint: Babits Mihály és Tanner Ilona házasságot kötöttek.

A három alkotás és az újsághír között azonban csak látszatra lehet kapcsolatot találni. A *Szerelmes vers* [...] egy régebbi költemény, az *Énekek éneke* az *Erató* számára készített fordítás, a *Költészet és valóság* pedig [...] Boncza Berta, Ady özvegye és Babits találkozásának, 1919 tavaszától 1920 augusztusáig [Boncza Berta és Márffy Ödön házasságkötéséig] tartó kapcsolatának emléke volt [...]

Ilyen előzmények után látszólag csak a dolgok szövevényes kapcsolódása magyarázhatja meg Babits hirtelen döntését. Tanner Ilonát ugyanis alig ismerte: a házasságkötés előtt mindössze ötször találkoztak [...]

Sipos Lajos

417. KI VOLT TANNER ILONA?

1895. december 10-én született Budapesten. Anyjának, Kögler Antoniának ősei Sziléziából, apjának, Tanner Bélának nagyapja Svájcból kerültek Magyarországra. A német nevű szülők gyereke csak iskolásként kezdett el magyarul beszélni. A tanu-

lással végig problémái voltak. A helyesírással még asszony korában is bajlódott [...] mindenáron és minden erővel ki akart törni helyzetéből. Ez a kitörést, kiemelkedést különböznivágyást kereső szándék űzte az irodalomhoz is: [1920-ban] elküldte verseit a Herczeg Ferenc-féle *Új Idők*nek, a Kiss József szerkesztette újságnak, *A Hét*nek [...] és végül a *Nyugat*nak is. S miután a *Nyugat* szerkesztősége verseit válasz nélkül hagyta, június 30-án [...] levélben kérte Babits közbenjárását [...]

[Tanner Ilona vagy ahogy Kazinczy Ferenc feleségét idézőn hamarosan nevezték:] Török Sophie 1921 augusztusára-szeptemberére egyre inkább férje első olvasója, kritikusa, műveinek rajongó csodálója és Babits segítőtársa lett. Ő levelezett Babits hazai és emigráns íróbarátaival és a kiadókkal [...]

Sipos Lajos

418. [MA ÚJRA CSILLAGOS...]

Ma újra csillagos. Csillagai az égnek
– Lásd mára mind kijött – lakodalomnak égnek
és dobogó szíved drága zenéjü hangja
szegény ijedt szived lakodalmunk harangja
s elfog a büszkeség, amíg dobogja: Bim bam!
hogy ilyen gyönyörűt tartok a karjaimban
s hallgatom ajkadat, a véreset, a pirost
s ugy gyűröm ujjaid, mint egy darab papírost
mint gyónócédulát, mint szerelmes levélkét
amelyre leirád szivednek első vétkét
s mikor tanácstalan melletted álltam árván
s láttam hogy mind nem ér semmit a sok szivárvány
melyet valami nap bágyadt egemre festett
s hogy az egész világ szive nekem a tested
s láttad hogy életem belehull bús tüzembe:
e drága levelet csusztattad a kezembe.

És néha azt hiszem hogy semmi, semmi, semmi
hogy egyek ne legyünk, már meg nem tudja tenni
és máskor azt hiszem hogy minden, minden, minden
ellenem esküdött – de ha szemed tekintem
akkor nyugodt vagyok, szívembe száll a béke
mint aki tóba néz és a tóban az égre
s hallgatom szívedet, amint dobogja: Bim bam
a gyönyörrel, gyönyörűm! gyötörlek karjaimban

1921

419. ELSŐ SZEKSZÁRDI UTAMRÓL

1921. január vége felé – talán négy-öt napos házasok lehettünk – egyszer csak azt mondja Mihály:

– Van nekem Szekszárdon egy öreg édesanyám! El kellene utaznunk hozzá, hogy megmutathassalak neki [...]

[...] mindjárt másnapra tűztük ki az utazás idejét, s olyan izgatott készülődéssel fogtunk a csomagoláshoz, mintha föld körüli útra indulnánk.

– Csak mentül kevesebb poggyászt vigyünk! – mondta izgatottan, mert mindig mindentől oly könnyen felizgul! S szemében láttam szinte diákos félelmét, ahogy elképzeli az utat nővel, sok poggyásszal, zűrzavaros és izgatott fel- és leszállások pánikjában.

Így hát én angol kosztümömhöz egyetlen váltó selyemblúzt vittem csak, könnyű hamupipőkeként érkezve kedvesem szülőházába [...]

A szekszárdi állomáson Mihály öccse várt ránk, s nem emlékszem még egy, az ünnepélyességében ennyire hiánytalanul boldog útra, mint amit most tettünk, a vasúttól a régi Babits-házig. A vármegye parádés hintója vitt minket, a bakon ünneplőbe öltözött hajdú feszített, s mi alig győztük a csodáló és mosolygó köszöntéseket viszonozni – én úgy éreztem magam férjem mellett, mint bevonuló királynő [...]

Megérkeztünk, íme, megláttam a házat, ahol Mihály született s ahol kedves gyermekéveit élte. [...]

Mihály anyja sírt s húga, Angyus is. Nem tudtam, mit mondjak ennek a szép, ezüsthajú öregasszonynak, akinek nagy barna szeme hasonlított az én kedvesem szeméhez. [...] – Édesanyám! próbálkoztam halkan, de nem is figyelt rá, őt minden gyereke Anyikának szólította. Az első negyedórára nem is emlékszem, mit mondtak nekem.

Érkezéskor megcsókoltak, aztán a nagy szemérmes zavarban ruhaelszedéssel, kézmosással, kályhánál való melegedéssel telt el az idő, aztán arra emlékszem, hogy az ebédlőszalon sarkában ültünk, még ebéd előtt, s Mihály anyja gyöngéd bizalmassággal egy fontos tanácsot adott nekem jövendő asszonyéletemre; közelhajolva hozzám, hogy szavait meg ne hallja más: – Kérlek, vigyázz, Misi mindig elvágja a zsilettpengékkel a törülközőket! Ne engedd neki, hogy ő mossa ki a beretváját! [...]

Török Sophie

420. TIMÁR VIRGIL FIA

[...] Timár Virgil fölment szobájába. Ő csak ott érezte jól magát, a könyvei között. Bort nem ivott, a kártyát nem szerette. Fülei irtóztak az artikulátlan, kvaterkás diskurzustól. Ottfönn kedvelt latin szentjei vártak rá, a költő Ambrus, a filozóf Ágoston, a szellemes, urbánus Jeromos. Mellettük elfeledte a Lesinszky öblös hangját, a Szádi Márk irígy, papi pletykáit, a Szoboszlai megvető abbéfölényeskedését. Milyen messze volt ő minden rendtársától... és mégis csak itt tudott élni a klastromban. A szerzetesi élet legnagyobb áldása nem az együttélés, hanem a különélés szabadsága, a cellábavonulás nagy lehetősége. A rendházban nem uralkodott a testvériség szelleme: rejtett kis civódások, lappangó ellenszenvek és féltékenységek hálói feszültek celláról-cellára; de Timár Virgilt mindenki megszokta

semlegesnek tudni. A rendtársak szívesen adták meg egymásnak azt a szabadságot, amit maguknak is megkívántak. S Timár ártalmatlan volt, nem sok vizet zavart.

– Igazi szerzetes – mondták, és szelíden gúnyos tisztelettel nézték, mikor fölhajtva a tejszínes kapucinert, fölment szobájába.

A szerzetesi cellára itt csak az imazsámoly emlékeztetett, polcán, a breviárium mellett, kis vázában egyszerű virágok hervadtak. A bútorzat régimódi úriszobáé volt, plüss karszékek, kissé sablonos íróasztal. A falakon régi olasz mesterek képeinek reprodukciói, melyeket itáliai útjaiból hozott haza Timár. A könyvespolcon Aquinói Tamás Summájának szép, chagrinkötésű kiadása, s a földön, a falhoz támasztva, a Bollandisták néhány óriás, folió kötete, Zircről, a rend könyvtárából valók. Timár olvasni kezdett, de hamar abbahagyta és az ablakhoz ment.

Az ablak a rendház nagy kertjére nyílott, hatalmas, régi fákra, melyek nyaranta a szobát kellemes félhomályba borították. Timár szórakozottan nézett ki az olvadozó napfényfoltokra, a lombok s utak közé. Különös dolog! Valahányszor rendes napibeosztása csak a legcsekélyebb mértékben is meg volt zavarva, – akár látogatót várt, akár szokatlan helyre kellett mennie –, mindjárt az egész napját vesztette el. Mintha gondolatát lefogták volna ebbe a nyügös életbe! Megbénultak a lelke szárnyai... Nem szállhatott többé olvasmányaival a régi szentek pusztái, barlangjai felé, vagy a teológiai gondolatrendszerek matematikailag kimért és mégis misztikus palotáiba. Világtól elszokott csigaéletének, finom, érzékeny magányosságának eredménye volt ez. [...]

Nyugat, 1921. aug. 1–16.

421. KOMJÁTHY ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Újpest, 1921. aug. 14.

[...] *Timár Virgil fia* c. kis regényedről beszéltek a Centrálban és többen azt állították, hogy ez a legjobb műved. Ez megint

csak azt igazolja, hogy saját magaddal szemben táplált skrupulusaid csakis idegességedben lelik magyarázatukat [...]

422. KŐNIG GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Balatonfüred, 1921. aug. 23.

[...] Meggyers [...] figyelmeztetett a *Nyugat*ban megjelent regényedre. Nagy élvezettel olvastuk. Engem különösen kettő érdekelt benne. Először is a probléma, melyet nagyon érdekesnek tartok, aztán meg Timár alakja, ki nézetem szerint a regény legjobban sikerült alakja [...] Vitányi alakjával kevésbé voltam megelégedve, ez csak mint Ignotus-portrait elsőrendű, a regényalaknak, ki Pista lelke fölött győzedelmeskedik, egy ideálnak kellene lennie, Vitányi azonban még komikus is. (Annyira elevenül állott előtted Ignotus, hogy még olyasmit is felvettél róla Vitányi jellemébe, a mi a kívánt jellemképet egészen fölösleges módon, vagy pláne helytelen irányba tolhatná el. Arra gondolok, mikor elmondod róla, hogy két napilapnak dolgozik, még pedig egy conservativ lapnak és egy progressivnek.) [...]

423. A *TIMÁR VIRGIL FIA*... A VÁLTOZÓ IDŐBEN

[...] a *Timár Virgil fiá*t nem sorozhatom semmi más prózai írás közé [...] Tárgya, kiemelve keretéből, egyszerű, hétköznapi. Az öregedő paptanár magához emel egy árva diákot, az ő lelki fiát, s neveli őt, a lelki apa remegő gyengédségével, míg aztán lassan és természetesen elhódítja tőle a haladó élet, a vérszerinti apa. Csöndes küzdelme szellemnek és anyagnak – dualista, a mély mivoltában katolikus mű –, a rajz éles vonalaival. A meghatottságot hideg kéz igazgatja, a spiritualizmust az előadás realizmusa hangsúlyozza az ellentét erejével. Egyetlen egy „szép" részlete nincs. Az egész „szép". Amint az író kibontja a mesét, sohasem sietve, az indító-okokat idején elhelyezve és gazdasá-

gosan fejlesztve, szemünk előtt érik meg mondanivalója, s a várakozásban, akárcsak az írónak, nekünk is örömünk telik. Nyelvezete sem „egyéni". Semmis szavakkal tud festeni, nem kér kölcsön a lírikustól, megveti azt az „egyéni" nyelvet, mely az elbeszélésben csak modorosság, és többnyire hézagot takar. Hangjában rejlik a líra, az elbeszélés igazi lírája, az erő pedig a kerekded, önmagában zárt, tökéletes szerkezetében, mely Thomas Mann velencei novellájához hasonlítható [...]

Kosztolányi Dezső

Nyugat, 1922. nov. 1

*

[...] Gyermekkoromban, a kilencvenes évek elején, erősen mozgolódni kezdett Magyarországon az antiszemitizmus: hát én az antiszemita hecckáplánokat nem tudtam másnak látni, mint érthetetlen és komikus lényeknek. Papi gimnáziumba jártam. Az intézetben egyetlenegy zsidó fiú volt, az is az én osztályomban. Ezt az egy zsidó fiút mindenki megkülönböztetett tapintattal kezelte, a tanárok is valósággal kivételeztek vele: mindezt éppen azért, valami furcsa szánalomból, hogy ez a szegény fiú – zsidó. Mondhatnám: ennek a fiúnak protekciója volt a zsidó származása. Mellesleg: az eredménye az lett ennek a bánásmódnak, hogy a fiú érettségi után azonnal kikeresztelkedett. [...]

[...] az egyetemen kerültem először zsidókkal közelebbi barátságba. S mivel ugyanekkor eszméltem rá először a magyar állapotok kulturálatlanságára is, egy időben egyenesen a magyar művelődés mentsvárának kezdtem tartani a zsidóságot. Mert nagyon megszerettem néhány zsidó ismerősömet. Csak hálával gondolhatok rájuk: az ösztönzésekre, amelyeket tőlük kaptam, s arra, hogy hittek bennem, ők először. [...]

A kommün alatt eszméltem először a zsidókérdésre, mint magyar problémára. Pontosabban szólva, felmerült előttem az a kérdés, hogyan hat a zsidó szellem a magyar kultúrában. A zsidó szellemnek nem a legkiválóbb képviselőire gondoltam itt,

hanem az átlagára. Minden fajban, mint fajban, van valami nagyszerű, de van valami kellemetlen és agresszív is. A magyar zsidóságában ez elsősorban a szellemi élet terén jelentkezett, mint egy felelőtlen s a nemzeti tényekkel nem számoló zsurnalizmus. De éreztem, hogy egyetlen faj szelleme sem homogén, s hogy ezért, mihelyt általános érvényű elméletet állít fel az ember, már meghamisítja a dolgokat. Ezért nem is mondtam ki teoretikus ítéleteket: hanem megrajzoltam bizonyos jelenségeket. Ismeri a *Timár Virgil fia* című regényemet, amelyben ezt megtettem. A regény kész volt már a kommün alatt, de két évig hevertettem a fiókomban, mert féltem, hogy félreértik. Csak a feleségem kívánságára adtam ki akkor is – és akkor is félreértették. A regényben szereplő zsidó íróban többen magukra véltek ismerni. Pedig én igazán senkiről nem akartam ott portrét rajzolni – ha egy-egy vonást át is vettem általam is igen tisztelt zsidó írók arcáról –, nem egyes embereket akartam én ábrázolni, hanem egy tipust. Hogy is formulázhatnám meg? A sznob, mégpedig a kereszténységgel sznoboskodó zsidó kellemetlen típusát. De ha a kommün alatt talán csírázni kezdett bennem valami antiszemitizmus, a kurzus alaposan kiölte. [...]

Közli Komlós Aladár

Múlt és Jövő, 1926. nov.

*

Teremtő indiskréció

Neovojtina 5. par.

[...] Van [a *Timár Virgil fia* c.] regénynek egy figurája, egy zsidó aforizma-író, Vitányi nevű, ki kacérkodik a katholicizmussal s általában kacér s magakellető egyéniség. Van ez embernek egy-két adata, mely egyenesen az én életemből vétett, – én talán tragikumot s áldozatokat tudok megettük, de kifelé látszódhattak így. A figura inkább érdekes, mint becses vagy jóleső, s akit tükröz, nem teszi tükrébe. Mindenfele énrám ismertek benne, én

magam is – noha legbecsületesebb önismerettel sem tudom magamat ilyennek s maga Babits is kijelentette – utóbb mellettem mint társ, mint barát, mint ember, mint költő mellett is hitet téve – hogy nem engem gondolt vele. Hiába: a tövise megvan bennem, s nem hiszem, hogy Babitscsal ez életben úgy tudnék lenni, mint voltam vele annak előtte. Azonban a Vitányi Vilmos figurájára úgy emlékszem mintha találkoztam volna vele, s a Timár Virgil regénye él bennem, amig meg nem halok. Gondolni talán nem szeretek rá, de mint olvasó hálás vagyok érte.

Ignotus

Nyugat, 1927. febr. 1.

*

Indiszkréció az irodalomban

Ignotus írt egy cikket – neovojtinát – a *Teremtő Indiskrécióról.*

Ez a cikk szinte követeli az írók hozzászólását; s ki szólhat hozzá több és fájdalmasabb joggal mint én? Így mondhatnám: ki szólhat személyesebb joggal? Noha a kérdés egyáltalán nem személyi kérdés; vagy inkább: igenis személyi, de mennél személyibb, mennél fájóbban, élesebben az, annál mélyebb, általánosabb érdekű mindenkire nézve, aki emberek közt él, és az Emberről ír. Ignotus ugyanis többek közt célzást tesz arra a furcsa és kedvetlen ügyre is, mely *Timár Virgil fia* című regényemmel kapcsolatban támadt közöttünk: ahol az egyik szereplőben némelyek magának Ignotusnak alakját vélték fölismerni. Mondom, személyi és mégsem személyi ügy: mert hisz igazában minden regényírónak ügye ez, s magának a regényírásnak ügye. [...] Ignotus cikkében ép az Irodalom személyi vonatkozásai mélyültek mintegy irodalomfilozófiai problémává – az író és környezete, a Valóság és Költészet viszonyának valóban vojtinai problémájává –, s Ignotus e ponton az Irodalom és Élet szembenállásának nem kevésbé vitális helyére tapintott rá, mint hajdan ama régibb Vojtina.

Mert hogy a költő hogyan áll meg az Időben, s micsoda tragikumhoz, földi érzéseinek, legszebb barátságainak s leghívebb ragaszkodásainak mily szomorú föláldozásaira vezethet már maga az, hogy egyszerre él a saját korában és egy nagyobb s időkön felülálló létben is: az ha nem is immanens problémája az Irodalomnak, mégis a leglényegbevágóbbak egyike. [...]

A magasabb irodalom azonban [...] nem ily korszerű és személyes hatásokat céloz; nagyobb céljai vannak, s a korra és személyre igazában nem is lehet tekintettel másképp, mint korlátlanul fölhasználva azt eszköz és anyag gyanánt. A pamflet-író portrékat fest, s kötelessége találóan festeni azokat; az igazi Regény azonban nem pamflet, sem nem történetírás vagy életrajz; hacsak nem oly életrajz, mely *teremti* az életet, amelyet lerajzol: mint ama Teremtő, ki megformálta Ádám agyagszobrát, s evvel már megalkotta magát Ádámot is – s Akiből minden művész, még a legnagyobb is, érez magában egy parányt. Ám a művész, még a legnagyobb is, nem a semmiből teremt, mint Amaz, s örökkévalóságnak szánt alakjait az Idő gyermekeiről mintázza – innen egy vonást, onnan egy színt amonnan egy formát, – válogatva és összerakva, s minden mozdulat külön ellesve [...]

Nyugat, 1927. márc. 16.

*

[...][Timár Virgil] Néha kétkedve, lelkében a lázadás csíráival gondolt arra, hogy a bűnnek megvan a földi értelme, de a jóság nem tud mit kezdeni magával! „Imái nem segítettek rajta. Az Isten nem válaszolt neki; s ő nem volt elég gazdag már, hogy kielégítse a párbeszéd egy néma Istennel, hogy mindig csak adjon, és sohase kapjon. Néha kedve volt sírni, mint gyermekkorában, jelentést kívánt, mint a szentek; bálványra lett volna már szüksége, mint egy látcsőre, amely Istent közel hozza hozzá. Az ember, ha már nem fiatal, az Istennel együtt sem elég többé önmagának. Timárban földerengett az élet titkos igazsága: hogy csak az él igazán, aki másért él. A szeretet az Isten grádicsa."

E monológ során Babits a maga kereszténységének egyik legsúlyosabb problémáját fogalmaztatja meg Timár Virgillel, s ez a kérdés új meg új változatokban ott dereng az egész neokatolius irodalom mélyén is. Babits egész életében párbeszédet folytatott a néma Istennel. Versek sokasága bizonyítja, hogy e párbeszéd őt sem elégítette ki. Benne is felmerült Timár Virgil tétova kérdése: miért van az, hogy a bűnnek van értelme és létele me, a jóság pedig nem találja helyét és kiterjedését. [...]

Rónay László

*

[...] A *Timár Virgil fiá*ban a belsőre, ha tetszik, a lélek sorsára, a lélek történésére esik tehát a hangsúly. Regénye kezdőlapján maga az író is „a lélek fajfönntartási ösztönében" jelöli meg hőse belső cselekményvilágának mozgató indokát. Az olvasó persze első olvasásra jobban szeretné, ha „a lélek önfönntartási ösztöné"-ről szólna inkább, mint ahogy azt is szívesebben venné, megint csak első hallásra, ha Darwintól vagy legalább Darwinnak mesterükkel szembeforduló tanítványaitól venné ezt a megjelölést s nem Goethétől; jobban átgondolva azonban, másodjára már belátja: a megfogalmazás is, a forrás is így igazán jó. Mert bár a szerző nagyon is kedvvel él Darwinnal is, és az ő biologizmusa ellen a *lélek nevében* lázadó utódainak is az élettanos jellegű szóhasználatot – lázadásuk ellenére is – erősen megtartó kifejezéskincsével, a központi fogalom, amelynek mindezt alárendeli s amelynek jegyében mindezt értelmezi, mégis a keresztény, az ágostoni platonizmusnak Spinozán és Goethén átszűrt *Erósz-fogalma*, *Erósz-képzete*.

Az általa értelmezett biopszichologikus képzelet- és fogalomkincs persze erősen vissza is hat a központi, a regény világát értelmező Erósz-képzetre és Erósz-fogalomra, s magához is alakítja azt. Konkrétan annyit jelent ez, hogy az életnek az a megragadása, amelyet a századvég és a századelő biopszichologikus alapozású világ- és emberszemlélete Babitsnak nyújtott, az élet

végső, nála akkor már erősen platónias cél- és értékkijelöléseit megkülönböztetően karakterizáló erővel hatja át.

Ennek jegyében azt is mondhatnánk teljes fogalmi, gondolati elvontságra szűrve és szűkítve: Babits regénye azt a folyamatot ábrázolja, amint a lélek testetlen, nemiség nélküli, időtlen, sem életet, se halált nem nemző szerelme a szellem iránt testiséggel, nemiséggel, életet és halált nemző időbeliséggel telik el. Vagy másképp s az ő szavaival: csonka, a csonkított *Erósz Uraniosz* a maga csonkaságára ébred, s a telt és termékeny *Erósz Kroniosznak* kénytelen átadni vagy legalább vele megosztani a helyét. Azzal az elégikus kihangzással, hogy ezzel viszont egyrészt lebegő időtlenségének, örökkévalóságának, mulandóság és halál fölött állásának érzetéről, képzelt tudatáról, illúziójáról kell lemondania, másrészt anyagtalan, harctalan, szenvedéstelen, tisztán szemlélődő kívül- és fölülállásának tárgyiasságától is meg kell válnia. *Vitányi Vilmos* materiális világának valódibb voltát, ki nem iktatható jelenlétét tudomásul kell vennie *Timár Virgil* lebegő lelkiségének, engednie kell neki, vágyvigaszul azzal a halványan csillanó melankolikus reménnyel, hogy „közös" fiukban, *Pistában* majd egyesül s kölcsönösen kiegyensúlyozódik és kiegészül a kettő [...]

Németh G. Béla

*

[...] Timár Virgil ciszterci tanárban könnyű felfedezni Babits Mihály arcvonásait. Már papi mivoltánál fogva is konzervatív, de vonzza a másság, nyílt szellemű ember, aki Pista nevű tanítványát – egy prostituált árva és apátlan fiát – rendkívüli rokonszenvvel és a homoszexualitás határát súroló atyai gyöngédséggel neveli, ami a környezete szemében gyanússá teszi. Amikor a fiút édesapja, a budapesti zsidó Vitányi Vilmos – egy magabiztos, szkeptikus, szellemes bestselleríró – megkeresi, és magával akarja vinni, a két apa, a testi és a lelki apa párbajából Pista lelkéért Vitányi kerül ki győztesen: ő, aki mint Mefisztó

Faustnak, azt ígéri a becsvágyó ifjúnak, hogy bevezeti majd a nagyvilágba. Babits nyitva hagyja a kérdést, hogy Pista azért választja édesapját, mert dacol a vidéki környezettel, amely megveti Vitányit és idegenkedik tőle, vagy egyszerűen a nagyvárosi élet lehetőségei csábítják, mert úgy érzi, hogy a kisváros poshadt levegőjében elsenyvedne tehetsége. A provinciális, keresztény tradicionalizumus párviadala ez a nagyvárosi kultúra kísértéseivel.

A párviadal Babits lelkében zajlott le. Persze mondhatni, hogy Babits személyes ellenszenvét és talán fogyatékossági érzéseit is belefestette Vitányi portréjába a pesti bulvársajtó népszerű íróival szemben, akik többnyire zsidók voltak, és akikről azt írja, hogy semmit sem vesznek egészen komolyan, hogy fölényesen beszélnek dolgokról, amelyekhez nem értenek, hogy frivolak és szkeptikusak. Ez a kritikája emlékeztet Karl Krausra, aki zsidó létére kipellengérezte Heine modernista, könnyed, zsurnalisztikus stílusát. Ahhoz Nietzschének kellett lenni Németországban, hogy valaki megköszönje Heinének, hogy a könnyedség „francia betegségével", Voltaire, de Laclos, Prévost abbé és Diderot szellemességével beoltotta a „Herr Professor"-ok nehézkes írásmódjához szokott német nyelvet. Babitsot, a tudós költőt a *Divina Commedia* komoly fordítóját nyilván riasztotta a Heinét mesterükké választó korabeli újságírók feuilletonjainak sikere. Megjegyzem hogy Vitányi modorát, amelyet Babits mint tipikusan zsidó viselkedési formát írt le, Maupassant valószínűleg úgy kezelte volna, mint egy párizsi szalonentellektüelnek egy tőle idegenkedő, vidéki ember által megrajzolt karikatúráját. A különbség abban van, hogy Magyarországon a nagyvárosiasságot főleg a budapesti, zsidó entellektüelek reprezentálják.

Figyelemre méltó, hogy az a Babits, aki a rasszizmust megvetette és elvetette, regényében a zsidó faji jelleg felismerésére adott példát. Főhőse, Timár Virgil csak Vitányival való találkozása után értette meg majdnem örökbe fogadott, hőn szeretett fiának számos tulajdonságát, amely azelőtt nyugtalanította, különösnek, idegennek tetszett neki: „szellemi rugékonyságát, ér-

zékenységét az új eszmék iránt, vonzódását a forradalomhoz, duzzadt ajkait, szemei csillogását, mindazt, ami izgatta, de ugyanakkor vonzotta is a fiúban". Az idegenkedésnek és vonzódásnak ezt az ambiguitását a zsidóval szemben a filoszemita Adynál is megtaláljuk, és Thomas Mannál, aki Naphta alakját a csak alig ismert Lukács György után faragta. Természetesen a zsidó származású magyarokban faji tulajdonságokat felfedezni még nem jelent antiszemitizmust, mint ahogy provincializmust mint magyar jellemvonást kihangsúlyozni sem jelent magyarellenességet. [...]

Fejtő Ferenc

Népszabadság, 1996. szept. 28.

424. ADY BARÁTAI

Ady barátai összejöttek a múlt hét vasárnapján, és elhatározták, hogy nem engedik feledésbe menni a nagy magyar költő életének legkisebb emlékét sem. E célból összegyűjtik a morzsákat, s ami csak e gazdag élet asztalán maradt a Lakoma után, mely amíg tartott, az istenek lakomájához hasonlított.

– Ahol ketten összejöttök az én nevemben, ott én vagyok a harmadik – mondotta Krisztus –, s így jöttünk mi össze Ady nevében ezen az őszi vasárnapon, hogy velünk legyen Az, aki a „szívekben él", s akinek igazi halála bizonnyal csak a magyarság halála lesz.

Próféták igéjének életük adja meg a zengést; próféták életét már a *Biblia* följegyzi. De Ady az Élet Prófétája, s élete kétszeresen hozzátartozik próféciájához – nincs semmi jelentéktelen ebben az életben, s minden kis mozzanat, mint a Szibillák könyvében minden lap, sorsokat rejt.

Ady barátai összeszedik emlékeiket és közkinccsé teszik. Könyveket adnak ki, Adyra vonatkozó adatoknak tárát; fölkutatnak mindent, a Jövendő irodalomtörténete és a magyar Szív

hűséges ereklyetartója számára. Nem „rubrikázzuk" őt, hanem megmutatjuk; s ez jogunk és kötelességünk. Ady nem magának élt, s ő maga legjobban tudatában volt, hogy élete nem az övé.

Szimbolikus élet!

Az apró események, egy-egy vers születésének körülményei. Ady beszélgetései, elejtett szavai, elfelejtett vagy kéziratban maradt művek, alkalmi apróságok, töredékek és levelei, minden egyes sora – semmi sem oly kicsi, hogy ne érdekelne minket De munkánkban osztozni kívánunk.

Azt akarjuk, hogy Ady minden barátja velünk legyen.

S Ady barátai nagyon sokan vannak.

Mindenki, aki olvasta s érteni tudta őt, aki utána ment, aki hű volt hozzá ebben a szomorú országban: mind az ő barátja.

Ady magasan van, de kezét nyújtja minden magyar felé.

Mi tehát felhívunk minden magyart, aki barátja, hogy segítsen nekünk. Aki egy morzsát őriz, egy véletlen morzsát a gazdag asztalról, hozza hozzánk morzsáját, hogy a Nagy Magyar Asztalt gazdagítsuk vele. Akinek a legapróbb adat van birtokában: gondoljon mireánk.

Felkértük Ady két tudós barátját, Dóczy Jenőt és Földessy Gyulát, hogy rendezze emlékeinket és szerkessze kiadványainkat. Ők szívesen fogadják mindenkinek támogatását.

A nemzet kötelességét vállaltuk magunkra; s e szegény, tépett nemzet nem vetheti meg leggazdagabb fiának örökségét.

Nyugat, 1921. nov. 16.

425. „... MÚLTJÁHOZ, CSALÁDJA TÖRTÉNETÉHEZ FORDULT"

[...] 1921-re Babits túl volt pályája, sorsa fordulóján.

A *Nyugtalanság völgye* jelezte: [...] távolodott a pályakezdés szecessziós-tárgyias lírájától; a prózai alkotások sokasodása 1918-tól bizonyította: változás történt a műfajok világában; a

Timár Virgil fia és a két részletben: 1919-ben és 1920-ban Szabó Lőrincznek diktált önéletrajz azt erősítette: a versek elszórt utalásai után gyermekkorához, múltjához, családja történetéhez fordult [...]

Babits számára a múlt családjában, személyes sorsokban a magyar történelmet és az utolsó 80 év eszményeit egyformán jelentette [...] „Magyar korok mélyeiből nagyapákon, apákon át/ ideértem..." írta a *Csillagokig!* című versben. 1921 tavaszán, olaszországi útján, nem messze Firenzétől, „Fiesole csodálatos dombján, a világ egyik legszebb látványa előtt: nem törődve még e látvánnyal sem, teljesen befele fordult szemmel, belső látványokba veszve..." kezdte el írni nagy regényét, a *Halálfiai*t. Ehhez a regényhez néhány momentumot kölcsönzött a családdal távoli rokonságban lévő, velük különben Szekszárdon telekszomszédságban lakó Geiger család életéből, többek között Geiger Valéria, később – férje nevét használva – Dienes Valéria sorsából [...]

Sipos Lajos

426. ID. BABITS MIHÁLYNÉ – BABITS MIHÁLYNÉNAK

Szekszárd, 1921. máj. 26.

Édes Ilonkám!

Annyiszor és oly sokszor óhajtottam már Nektek írni mégis csak ma jutok a levéliráshoz, igazán alig tartom lehetségesnek hogy oly rémitő soká mit sem tudhatok Rólatok, megvallom elszomorit az a meggyőződésem hogy Te ép oly rossz levélíró vagy édes Ilonkám mint az én kedves Misikém, a kinek sajnos alig jutok eszébe. Örülök tudni azt hogy Ti Édesem avval az egész boldogsággal tértetek vissza Olaszhonból a mily boldogsággal az oda való utazást elhatároztátok, rövid és igen kevés volt az a tudósítás a mit Tőletek onnét is kaphattunk, mégis nagy öröm és megnyugvás volt számomra tudni azt hogy Misit

a messze idegenben is a Te szerető gondviselésed környezte a mit ő bizonyára igyekszik is megbecsülni.

Pisti junius közepére tervezi a budapesti utazását, azután már mi is nagyon szeretnénk Benneteket látni, a nagy baj az hogy most sincs itthon cseléd megfelelő, de abban bizom hogy Ti ott inkább szerezhettek használhatót, a kit magatokkal hozhattok ugye igy jó lenne?

Ugy szeretném látni kis háztartásod mondja Pista mily örömmel és jó kedvvel vállalkozol a házi teendőkre. Angyusnak most kezdődnek a hosszu napjai az iskolában, sajnálom szegényt ebben a nagy melegben Pisti tanul nap estig, közbe uszodába jár.

Hogy irjak valamit a Geigerék tragédiájáról, onnét kezdhetném hogy Geiger egy iparosnak fia a kit szülei jogásznak neveltek és mint ilyen hogy szüleire ráijesszen mert mint jogász adosságokat csinált, néhány napi lapba betette, hogy a Városligetben agyonlőtte magát mit édes anyja elolvasván szörnyet halt, azután egy igen fiatal gyerekleányt elvett és mellette a szinésznőket equipirozta és mikor meg egy csinos asszonyka megtetszett neki, a feleségére ráparancsolt, hogy avval kössön barátságot, annyira, hogy egyformán is öltözködtek és mikor azután a felesége rájött, hogy miért kell neki evvel a legjobb barátságba lennie válni akart akkor azután a barátné férje követelte hogy vegye el a feleségét, a mi meg is történt. Mindezeket inkább szóval lehetne elmondanom, hisz Geiger Vali édes anyjával igen jó barátságban éltünk sőt Geiger is annyira alkalmazkodó előzékeny fiatal ember volt hogy lépten nyomon le kötelezett bennünket alig lehetett kitérni az ő udvarias készségének, és mégis menekült tőle minden ismerőse, annyira éreztük, hogy ezen embereknek itt lehetetlenné kell válnia, tényleg mint teljesen ruinált ügyvéd távozott innét, akkor elvált tőle második felesége is, aki egy igen szép kellemes, és jó módu szülők gyermeke volt, az első házasságából 2 leánya mig másodszor 2 fia volt, azután már Valitól hallottam hogy Bpesten már harmadszor nősült és nemrég nyomorúságban halt meg, az unokanővére a mostani főispánnak felesége, nagyon gazdag emberek.

Jollehet evvel már el is késtem Misi számára, inkább szerettem volna a Rólatok való érdeklődésemnek eme sok irásommal kifejezést adhatni, kérlek irj édes Ilonkám csakhamar sokat nekem e napokban is sokat gondolok reátok t.i. Angyus neve napja lesz a mikor sok látogatónk szokott lenni és a mikor sütkérezünk is valami jókat a mit bizony legörömestebb Veletek tartanánk meg sok csokkal és szerető

öleléssel

427. BABITS MIHÁLY – MIKES LAJOSNAK

Szekszárd, 1921. júl. 7.

[...] ez a legalkalmasabb cím. *Halál-fiai:* ez vonatkozhatik a háború előtti kor gyermekeire, az egész háború előtti Magyarországra; de vonatkozhatik általában az emberekre is: mert nem vagyunk-e mindnyájan a *halál fiai* [...]

Az én regényem a kilencvenes években kezdődik, és Nagy-Magyarország utolsó évtizedeiről szól. Egy halálraítélt világ rajza. Inkább családok, mint egyének története [...]

428. „HA CSAK AZ ÉLETRAJZUNKAT ÍRJUK MEG: AZ IS TÖRTÉNELMI REGÉNY"

[...] A történet dunántúli derűs szőlőhegyeken kezdődik, fazsindelyes tanyákban, nagy kádak és prések közt, a bőség és a boldogság lankadásában, amely akkortájt ráfeküdt a magyar lelkekre. Mi, akik ma férfiéveinket éljük, csodálatos ernyedés korában nőttünk föl; ez még az Ady előtti idő volt, a millennium kora [...]

A magyar középosztály elszokott a küzdelemtől, biztos, gondtalan hivatalokban ült, majdnem elszokott az élettől is. Az ős apátia új alakban ébredt; egy új Pató Pál-típus alakult ki. A

nemzet olyan volt, mint az alvó utas az országúton, némi kis pénzzel a zsebében, amelyet könnyű lesz elvenni tőle, s apró álmokkal a fejében, melyeket könnyű elfeledni...

Kisváros és kicsinyes etikett uralkodik a lelkekben. S még kicsinyesebb az asszonyok élete, még ideáltalanabb. Az unalom jegyesei ők, s apró napi gondok vértanúi. Minden nagyban és igaziban való hit elveszik, s a Szerelem frázissá törpül, mint a Haza. Egy bolondos ember és egy frázisokban megtévedt asszony ideges szimptómái ennek a világnak [...]

Anyák és apák tragédiájában fiuk és lányuk sorsa érik: s ez a regény épp annyira a fiuk regénye, mint az apáké. Két nemzedéken megy keresztül, s akik az elején kisgyerekek voltak, a végén átveszik a hősök szerepét. Ezek már mi vagyunk, akik új Magyarországnak nevezzük magunkat; rövid hajnal, mely zivatarba borult. Lázas ébredés egy egészségtelen déli álom után [...]

Közli Kárpáti Aurél

Pesti Napló, 1921. szept. 25.

429. ELEK ARTÚR – FÜLEP LAJOSNAK

Budapest, 1921. okt. 3.

Kedves Barátom,

csak a minap küldtem el levelemet. Most főként azért írok, mert közben találkoztam Babitscsal, sőt hívásra náluk is jártam. Nos hát levelemet igenis megkapta, de már csak a magáénak elküldése után s akkor is egy nappal elutazása előtt. Az Ön levele pedig Pesten érte utól. Ecco. Különben nyakig ült otthon (Szekszárdon) a regényében. Mint mondja, vívódva írta és írja meg újra. A *Pesti Napló*ban éppen ma, vasárnap jelent meg az első folytatása. Elolvastam. Érdekesen indul, bár a stílusában van valami kissé erőltetett pattogás, olyanféle, amilyen Móriczból erőltetés nélkül szokott kijönni. Mikor arról beszéltem neki

– Babitsnak – hogy Szekszárd milyen szép hely, maga is áradozva kezdett róla beszélni. Pedig Öntől úgy tudtam, hogy nem igen fogékony a szépségei iránt. De olyanfélét talán valamelyik rossz percében mondott. Költőnk kitűnő színben és húsban van. Az arca valósággal megkerekedett. Öröm ránézni. [...]

Várom híreit a Signoráról s mind a kettejüket szeretettel üdvözlöm.

Son Alessio

430. HALÁLFIAI

Első fejezet

Évek

1.

A szőlőt már régen leszedték, de még a szüret állt. Már a tanyákban új munka kezdődött; és még mindig itták az áldomást.

Nem a vidám, nótás szüret volt ez, hanem a bús szüret. Nem a hegyről megnyílott végtelen láthatár, hanem csak a ködös udvarú, üvegburás gyertyának fényköre, öngyilkos lepkék légióival: ősz és kora esték, kártya és kába kor. Nem nők s fiatalok, csak henye férfiak, zord politizálók: az elkeseredett magyarság csücsült fel a hegyre, strázsálni, míg a jövő mámorok leve forr.

Ilyen volt a Rácz Józsi halálos szürete.

A hegy letarolva, a szőlőlevél vörösen fonnyadt már, csak a vincellér dolgozott a présház homályában, egy szál gyertyánál, s a Cenci ügyelt rá ösztönös asszonyi gondjával, késő estig a tömzsi kád mellett, nyomkodva, mint egy férfi, must festette sulykolójával a bugyborgó törkölyt, s veszekedve a munkások borjárandóságán; – de Józsi bácsi künn ült a présház előtt, a nagy malomkőasztalnál, vendégeinek töltögetve a bort, s szentül hitte, hogy ő éppen most hasznos kötelességet teljesít, mint a felesége, sőt még fontosabbat: mert a vendég az első.

– Mit ért ahhoz az asszony? Komoly dolgokról van szó – mondogatta; s csakugyan, nem kisebb dolog kavargott itt a bor gőzében, mint:

MAGYARORSZÁG SORSA!

Ó! Kavargott a bor gőzében, vergődött az éji lepkékkel, az üvegburás gyertya körül, mely olyan, olyan kis tért világított be! S azon az estén, eső kerekedvén, beszorultak a tanya kis földes szobájába. Sűrű volt a levegő pipafüsttől, borgőztől, lármától és a túlzott vacsora terhétől; sűrű keserűség s mámor az agyakban. S Józsi bácsi egyszer csak, vörösen és egy hang nélkül, lefordult a székről.

Lett nagy kavarodás. [...]

Második fejezet

Napok

5.

Döme bácsi kiállt a kertajtóba, s nézte a felhőket. Ahogy naponta százszor is megtette.

Unatkozott. Hűs, vastag falú szoba mélyében ült folyton, félhomályban, egy régi kanapén, s negyvennyolcas újság apró betűs lepedőjének sűrű hasábjain lankadt két vén szeme. S ki-kilépett egyre – mint öreg admirális a parancsnoki hídra –, s megállt, tenyerét fektetve a szegény Stancitól hímzett házi sapka alá –, s nézte a felhőket.

Különös bodorodások látszottak az égen, valami hirtelen, sárga sötétedés; másfelől vékony ezüstszálak úsztak el a halvány délutáni holdnál. Az öreg Döme a napot kereste tenyerének rózsaszín ernyője alatt, úgy állva ott, még daliás háttal, mint hajdan ifjú katona korában a Perczel Móric táborában. Csakhogy most mindjárt könnybe folyt a szeme, s fekete ókulárét keresett elő egy hosszúkás tokból. [...]

Döme bácsi benyitott szobájába. Szétszálltak a kísértet pillangók. Egyik fölröppent rögtön a csipkefüggönyre, másik ott ingott a Stanci néni varróasztala fölött a széles ablakdeszkán, ahol még most is ott hevert a megboldogultnak varrókosara. Az öregúr leült a régi kanapéra, végignyújtotta fölrakott lábait, s behunyta a szemét. De makacsabbul a rét lepkéinél, behunyt szemen át is karikáztak, lengtek, suhantak a nap apró emlékei, az elpusztíthatatlan kék és lila foltok.

Döme bácsi a nádszék felé nyúlt, hol a boros üveg és pohara várták domborulataikhoz idomult tenyerét. Az alkohol tündére szelíd nemtő volt Döme bácsinak; nem csábító démon, ki szenvedélybe és nyomorba vezet. Ó, a világért sem! Csak hűvös enyheség a nyári napokra. Vízzel itta a bort. De most váratlan könnyűség éreztette izmaival, hogy az üveg üres, s vén szíve megörült: néhány percre megint volt új teendője. Fölkelt, s vállára fektette nagy plédjét (mert a pincébe készült), majd gyertyát keresett. Vén ezüsttartóba dugta be a gyertyát, melyre még szegény Stanci horgolt vastag pamutkráglit, s meggyújtotta. Egy perc, s öreg, de még kemény léptei a hátsó udvar tégláin kopogtak, a gyertya vörösen pislogott a világos napban, nagy kulcsok, sötét üveg és szürke bádogtölcsérek voltak a pléd alatt. Bort hozni, ezt oly kevéssé bízta volna másra, mint költő rímeit. [...]

Pesti Napló, 1921. okt. 2.

431. KLEIN, STEFAN I. – BABITS MIHÁLYNAK

Frankfurt a. M., 1921. okt. 30.

Igen tisztelt Uram,

itt küldöm Kurt Wolff leszámolását, amelyet ma megkaptam. A könyv kapcsolatban uj német nyelven megjelenő munkával biztosan ismét fog nagyobbszámu vevőt találni. – A kis regényt és a novellaskönyvet illetőleg napról napra várom a döntést! Mihelyt kapok értesítést, a levelet beküldöm. Legyen kegyes, a

mellékelt leszámolást eltenni. – *Megkapta a 100 márkát, amit pénzeslevélben* küldtem? A három elfogadott novella eddig meg nem jelent és így még nem kaptam honoráriumot. *Nagyon kérem, értesítsen póstafordultával, hogy mi van uj regényével!* – Szeretnék a kiadónál jó feltételeket elérni, de ez csak ugy lehetséges, ha az uj regényre hivatkozhatom, mivel a *„Golyakalifá"*-nak oly csekély sikere volt. Azonkívül, mint már írtam, szeretném Kurt Wolffot arra rábírni, hogy adja ki „összegyűjtött" munkáit! – Akkor nagyobb reklámot csinálna a könyveknek és ugy nagyobb sikerre is lenne kilátás. –

Mivel néhány íróval más feltételek mellett szerződtem mint eddig és nem akarom, hogy önnek rosszabb feltételei legyenek, a *Timár Virgil fia* és egyéb műveire vonatkozólag a következő feltételeket ajánlom: – az első kiadás honoráriumából mindegyikünk 50% kap, ugy szintén a laphonoráriumokból, – a többi kiadásból ön 75%, – és nekem 25% marad. Az első kiadásnál az 50% méltányosnak találom, mivel egy normális terjedelmű regény legépeltetése körülbelül 1000 márkába jön (3 márka oldalanként, papiros nélkül!) – Mivel utolsó leveleimre feleletet nem kaptam, nagyon kérem, feleljen lehetőleg póstafordultával!

Sokszor üdvözli igaz tisztelője

Stefan I. Klein

432. FENYŐ MIKSA – VASS JÓZSEFNEK

Budapest, 1922. jan. 11.

[...] Babits Mihályt vagy három hét előtt beidézte a rendőrség toloncházi osztálya, és egy régebbi verséért, melyben a rendőrszellem lázítást vélt felismerni, most csaknem három évvel a vers megírása után eljárást indít meg (tehát nem az ügyészség) s Babitsot büntetéssel sújtotta, ami abból áll, hogy mint a fennálló társadalmi rendre veszélyes egyént „nyilvántartja". Igaz, ez a legenyhébb büntetés, de nekem Kegyelmes uram azóta az az

érzésem, hogy nem kérek abból a rendből, melyre Babits költészete veszélyes lehet. [...]

433. VASS JÓZSEF – FENYŐ MIKSÁNAK

Budapest, 1922. febr. 3.

Tisztelt Barátom,

január hó 11-én kelt nagybecsű soraid nyomán azonnal érintkezésbe léptem az illetékes rendőrhatósággal. Teljesen igazad van. Babits óriási költő, egyénisége külön elbírálást érdemel. Örömmel közlöm Veled, hogy e felfogásomnak sikerült érvényt szereznem: Babits töröltetett abból a szégyenteljes listából.

Szíves figyelmedet, hogy ti. felhívtál az anomália orvoslására, megköszönve őszinte tisztelettel vagyok

készséges híved:
Vass s. k.

434. KORNFELD MÓRIC – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1922. jan. 25.

Igen tisztelt tanár Ur!

Fogadja kérem, feleségem nevében is, hálás köszönetemet azért a jóleső érzésért, hogy még emlékezik azon órákra, melyeket együtt töltöttünk. Igen sajnálom, hogy azok már a multé; legyen szabad remélnem, hogy megismétlődnek a jövőben.

Szíves üdvözlettel
őszintén tisztelő híve
Kornfeld Móric

435. ISMERETLEN – OSVÁT ERNŐNEK

Arad, 1922. február 8.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Ismerve Szerkesztő úrnak előzékenységét, erre hivatkozva, nem merem hinni, hogy kérésemet megtagadja, amellyel egy nagy szivességgel terhelném, mert ebben a nagy elzártságban magam nem tudom ezt megtenni.

Nagyon kérem a mellékelt összeg felhasználásával hacsak egy szál élővirágot is eljuttatni a nagybeteg költőnek Babits Mihálynak. Egy általa is ismeretlen igaz, nagy tisztelője szeretné kifejezésre juttatni azt az őszinte aggodalmat mellyel gondolatban betegágyánál van.

Ugy-e ezt nem tagadhatja meg? Amennyiben az összeg nem volna elegendő kérem ezt b. lapjában tudomásomra hozni, ellenkező esetben kérem az esetleges felesleget a legközelebb utjába kerülő szegénynek adományozni.

Ne vegye neveletlenségnek névtelenül kérem ily szivességre s az aláirás elmarad de nem tartom fontosnak még a nagy költő előtt sem nevem közlését.

Szivességét hálásan köszönöm.

436. BABITS MIHÁLY – SZILASI VILMOSNAK

Budapest, 1922. február 25.

Kedves Vilikém!

A feleségemnek diktálom ezt a levelet. Én most lábadozó vagyok, alig szabad mozognom, dolgozni semmit, karlsbadi kúrán és diétán élek. A betegségem komplikált volt, az orvosok maguk sem voltak tisztában vele, állandó nagy lázam és tűrhetetlen fájdalmaim voltak.

Alighogy a regényemet befejeztem, rámereszkedett ez a nya-

valya, s meggátolt engem abban, hogy Neked az ígért hosszú levelet megírjam.

Most hát, kedves Vilikém először is nagyon köszönöm a két szép könyvet, küldeményedet, amelyet éppen akkor kaptam meg, mikor már jobban lettem, és tudtam gyönyörködni benne, nézegetni. Mindkettővel nagyon nagy örömet okoztál nekem és sokat tudnék és szeretnék Veled beszélgetni az antológiáról. Most ugyis, miután fekvésre és olvasásra vagyok kárhoztatva, görög könyveket szedtem elő és azokkal mulatok.

Mi itt még, eltekintve a sok bajtól, ami ezen a télen ért, nem élünk valami fényesen. A munkámmal sem vagyok megelégedve, a regényt befejeztem, de még alapos átdolgozásra szorul, s ugy számítom, még néhány hónapi munkát ad. A viszonyok rosszak. Könyveim még nem jelentek meg, de most már hamarosan jönnek. Egy novelláskötet és egy uj tanulmánykönyv a réginek uj kiadásával együtt. Karácsonyra csak a régi *Laodameia* jelent meg külön kiadásban, illusztrálva; ebből mindenesetre juttatok hozzád egy példányt, csak még azt nem tudom, hogyan, talán magunk kivisszük Hozzátok.

Tudniillik erős és komoly szándékunk kedves meghívásotokat elfogadni és meglátogatni Benneteket a nyáron: eleinte ugy tervezték, hogy a tavasszal, mihelyt jobban leszek, de miután még most nagyon gyenge vagyok, s minthogy Te is írtad, hogy kényelmesebb Neked a nyáron, akkorra halasztottuk a kirándulást. Feleségem is most még igen gyenge, főleg a betegségemmel járó nagy strapától: de legalább majd jót tesz neki a levegőváltozás, ő is alig várja, hogy Veletek megismerkedhessék.

Kedves Vilikém, nagyon köszönöm meghívásodat, képzeld el milyen jó lesz nekem kimenekülni kissé ebből az itteni környezetből és megint mint régen, filozofálgatni Veled élvezve a szép vidéket és a nyugalmat.

Nagyon örülök, hogy mint írod, jól folyik a dolgod és jól érzed magadat.

Paliról nem sokat tudok, Angliából egy levelet kaptam tőle, válási históriájáról hallottam, s egy ifju hölgy, aki itt mint ba-

rátnője és menyasszonya szerepel, meglátogatott nemrég, hírt vinni neki rólam.

Aladár a miniszterelnökségen van kisebb hivatalban bátyja protekciójával. Most különben ő is beteg, izületi gyulladása volt.

Most sietek befejezni levelemet, hogy hagyjak helyet a feleségemnek is, aki szintén akar néhány szót írni. Kérlek üdvözöld nevemben kedves nődet, s a viszontlátásig add át kézcsókomat. Téged pedig kedves Vilikém mégegyszer köszönve meleg érdeklődésedet és figyelmedet, a régi nagy barátsággal ölellek és maradok igaz híved

Mihály

437. BABITS MIHÁLY – SZILASI VILMOSNAK

Budapest, 1922. jún.

Kedves Szilasiék!

Nagyon köszönjük a szíves és gyors értesítéseket; hogy mindeddig nem ment el válaszunk, a közbejött pünkösdi ünnepek okozták; most sietek megírni ami első és legfontosabb:

július elején lehetőleg első napjaiban akarunk elindulni – és mi is már alig várjuk ezeket a napokat! Különösen én, gondolhatod, mennyire szeretnélek már látni, kedves Vilim! Azt gondolom leveledből, hogy ez az időpont nektek is megfelel, s nekünk is jó. Az útlevél iránt már most megtesszük a lépéseket. Természetesen addig még az időpontra nézve pontosabban meg fogunk levélben vagy sürgönyileg állapodni, hogy megállapított helyen és időben találkozhassunk.

Ilonka is, – a feleségem – ég már az izgalomtól, hogy lásson és megismerjen benneteket.

Az útirányra nézve teljesen aszerint fogjuk csinálni, ahogy Vili elgondolta és jónak látja: azaz csakugyan Bécsből Bregenz felé.

Ilonka éppen most figyelmeztet arra, hogy neki is van vonat-

kozása Freiburggal: ami csak még növeli az örömét ezen a kiránduláson. Ilonka tudniillik német származású és a dédanyja éppen freiburgi nő volt.

Én persze nem vagyok német származású, és nem is nagyon jól tudok németül, amint ez nem ismeretlen előtted; s így bár irodalmilag tökéletesen ismerem ezt a nyelvet, a társalgásban nem leszek nagyon erős. De ez talán nem lesz nagy baj, mert hisz akivel elsősorban és különösen sokat akarok beszélni, az még nem felejtett el magyarul.

Ki sem mondhatom, mennyire örülök, hogy mindenről megint beszélhetek veled mint azelőtt! Levélben, hiába, én nem tudok beszélgetni; teljesen, lehetetlenül képtelen vagyok a bő és közvetlen levelezésre. – Egy pár könyvet is vihetek neked, és egy új könyvemnek legalább a korrekturáját, ami azt hiszem, nagyon fog érdekelni.

Igaz, Ilonka mondja, hogy kérdezzem meg, vigyek-e magammal fekete ruhát, vagy estélyruhát vagy valamit?

Még hátra volna, hogy magunkról írjak vagy az itteniekről valamit; de erről inkább lehet majd beszélni. Én most egészen jól vagyok; de betegségem még hagyott némi nyomokat (az epében), s azok úgy látszik teljesen még nem tűntek el. Együtt jártunk orvoshoz Ilonkával: ő arzéninjekciókat kapott, én strychnint.

Aladár is hosszan beteg volt; izületi gyulladásban, s most Balaton-Hévízre utazott.

Most kérlek, jelentsd kedves nődnek kézcsókomat és üdvözletemet a viszontlátásig; feleségem is sok-sok meleg üdvözletet küld, köszöntve ismeretlenül mindkettőtöket. Örülök, hogy meg fogjátok őt ismerni. A viszontlátásig, kedves Vilikém; oly örömmel és izgalommal gondolok erre, hogy szinte attól félek, hogy az utolsó pillanatban közbejön valami. Ölel régi szeretettel

Mihály

438. RÉGEN ELZENGTEK SAPPHO NAPJAI

A líra meghal. Nagyon is merész
kezekkel téptük a kényes leány
hegedü-testét, vad-vad hangokig
csigázva, hogy ma már csak nyögni tud
s hörögni mint halódó... Nincs ütem
jajában többé, nincs se szó, se tag:
az értő agy s zenés szív nem beszél,
csak a tüdő liheg, csak a torok
kiált s a szédült gyomor álmodik.
A líra elhal, néma ez a kor.

Kinek szólsz, lélek? Mondják, milliók
nyögését nyögd ma, testvérek vagyunk
s mit ér a szó, amely csupán *tiéd?*
De istenem, hát testvér az, aki
nem hallja meg testvére panaszát,
ha nem *övé* is? Önző a világ:
csak közös inség, közös láz, közös
zavar dadog – a többi csönd s magány.
A líra meghal, és a szerelem,
mint a galambok csókja, hangtalan.

Óh kedvesem! Magunknak szól a dal.
Régen elzengtek Sappho napjai.
Csókolj! A líra meghal, és a bús
élet a kettes csöndbe menekül.
Az ember hajdan ember volt, s szive
itta az embert, testvérszív; – ma nyáj,
megúnt baján kérődző. Légy sziget
s várj napot a mocsárból! Különös
gubók szülhetnek pillét. Mit tudod?
Az istenek halnak, az ember él.

Nyugat, 1922. aug. 1.

439. NÉMETEK

Német úton, 1922 nyarán

Nem voltam Németországban háború óta.

Azelőtt se sokat. Ha a kóborlás örök szelleme – a nyugaton kóborlás ördöge, mely őseinket is annyit zavarta – oldalamba vágta sarkantyúját, melegebb és kevésbé teuton tájakat kerestem, s az elvont németet elvontan ittam inkább, betűk folyamai mellé guggolva. Oh, boldog *Wanderjahre!* A világ a mienk volt, Európa édes és tarka országunk, ahova senkinek se kellett útlevél; testünk, lelkünk ott járt, ahol akart. Ma még a lélek útjait is zárt kapuk állják, aranykulcs kell hozzájuk: valuta! A betűk folyamai is apadoznak, mint szegény ember pincéjéből a bor. A világ megszűkült, s Európából Közép-Európa maradt számunkra – mint egy nagy kalitka. Szegény a szegényeknél van csak otthon, s sohasem volt még annyi magyar Németországban, mint az idén nyáron. Majd annyi, mint amerikai. Csakhogy az amerikai nem vendég, hanem sáska – idegen –, úr, aki batyuzni jár; prokonzul és gyarmatosító. A magyar, az társ, osztályosa a katasztrófának. Otthon vagyunk. Összenéz velünk a német, együtt szidjuk az „idegent"; a veszteség összehozza az embereket.

– *Nichts für Ausländer!* – mondja a harcias a szőke angolnak, s aztán hátrahív bennünket külön, az üzlet egy különzugába, s ott kínálja, amit csak kívánunk, mi nem vagyunk neki külföldiek.

– Mi az az önök pénzében? – vág ki a jó Geschäftsmann egy lehetetlen summát, de megtudva, hogy magyarok vagyunk, tizedére száll le. Száz márka az idegennek az Eintritt a galériába; magyarnak csak tíz. Bizonyos, hogy egy kicsit Németországhoz számítanak. Bizonyos, hogy itt kísért az *Imperium,* ez a Mitropa, a német glóbus, s a magyarnak nincs oka szeretni, sőt történelmi joga nem szeretni. Mégis, a mai sivár földaraboltságban, jólesik ez az egység is. Modern emberek vagyunk; hazafiak és világpolgárok egy időben; ösztöneinknek kell egy ország, de nem elég egy ország. Mennél mesterségesebb ketreceket eszel

ki a politikai bölcsesség, annál inkább vágyunk – legalább nagyobb és mind nagyobb ketrecre.

A német világ ma egy nagy ketrec mindenkinek, akinek kicsiny a valutája.

Aztán e német világban, helyzetében, karakterében van ma valami izgató, fontos, talányszerű. A háború előtt ezt nem vettük számon. Valami naiv történtést éreztünk akkor a németben, kultúrájában, militarizmusában és indusztrializmusában egyformán: naiv, nehézkes és lelkiismeretes történtést; mosolyogtunk rajta, bár némi tisztelettel. A háború a tiszteletet a félelemmé növesztette; s ma, amikor német földre léptem, szinte úgy tűnik fel, hogy egy különös érzésben osztozom, aminek nincs párja a világtörténetben.

Valami idegen, babonás erővé nőtte ki magát a német psziché a nem német népek fantáziájában.

Mit fog csinálni lesújtottságában az óriás, micsoda érzések, szándékok, remények és titkos gondolatok hánykódnak a fejét vesztett és vergődő testben?

Lábak, amelyek a sárkány nyakára léptek, remegnek és idegesen topognak a bizonytalanságtól.

Az az izgalom, az az elfogódás, amivel például a franciák beszélnek és írnak a németről, határos a megszállottsággal, a természetfölöttiben való hittel. Fölényes szellemek elvesztik minden fölényüket, remeg a toll az írók kezében és valószínűtlenségig, démoni arányokba túloz minden vonást.

S ez az izgalom többé-kevésbé átragad mindenkire, aki manapság teuton földre lép.

Illetődve nézünk körül a Rossz Kávé hazájában.

Szándékosan címzem így Németországot. Minden apró körülmény szimbolikus lehet és szimbolikus is, de úgy érzem, keresve sem lehetne ma jobb szimbólumot nevezni erre a nemzetre, mint a Rossz Kávé szimbólumát.

A Rossz Kávé pszichológiájában bizonnyal van valami a tiprott sárkány pszichológiájából.

Németország az az ország, ahol olcsóbb a cukor, mint másutt, s ahol a kávét mégis keserűen isszák.

Amint a határon átértél, búcsút kell mondani a babkávénak.

S a palmin és margarin!

Németországban senki sem főz zsírral! Az egész ország takarékoskodik. Nem azért, mintha rá lennének utalva: annyi fényűzést ők is megengedhetnének maguknak, mint mások. Németországban a gazdag ember éppúgy takarékoskodik, mint a szegény; hacsak igazi németnek tartja magát.

Miért?

A tiprott sárkány dacosan összehúzta magát a tipró sarkak alatt.

Kérdezd meg.

– Németek vagyunk és kötelességeink vannak – ezt fogják mondani. Szóról szóra ezt fogják mondani: hazafias szólamokat, egyszerű háztartási kérdésekre. Nekik nem frázisok: ők komolyan vesznek mindent, elsősorban a kötelességet.

Ha német földön vagy: a Kötelesség légkörében vagy. Akkor veszed észre igazán, mikor kijutsz. A határállomáson, már Passauban, mondjuk, egyszerre mintha más világba csöppennél; ez Ausztria: borravalóra leső hordárok, valutával nyerészkedő pincér, drága szivarok és késéssel induló vonatok – akkor eszmélsz rá, hogy Németországban mindebből mennyire nincs semmi. A gépies szolidság és pontosság országa az. Semmi se drágább, mint kell, semmi se kevesebb vagy később, mint éppen kell – igaz, hogy semmi se jobb vagy édesebb, mint kell.

Egyik épp olyan kötelesség, mint a másik.

Kötelesség a pozitív is, meg a negatív is. Amint a német, ez a tudós barbár, tud kötelességből tudományt és kultúrát csinálni, beleélni magát kötelességből a legkülönbözőbb népek kultúrájába és túltenni rajta; perverzebb lenni, ha kell, csupa lelkiismeretességből, a franciánál, éppúgy mint praktikusabb az angolnál, és művészetérzőbb az olasznál; amint tudja kötelességből és programszerűleg élvezni a természet szépségét, rucksackkal és szeges csizmákkal: úgy tudja kötelességből elkerülni a *strengs-*

tens verboten ezer tábláit is, úgy tudja – kötelességből – meginni a rosszkávét és keserű teát.

Lebzselő franciák és zsákmányoló amerikaiak szemében titokzatosnak és félelmetesnek tűnhetik föl ez a nép, mely így lesújtottan, ahelyett, hogy a kétségbeesés gondtalanságának engedné át magát, mint az osztrák vagy fantasztikus szenvedélyekben vonaglana, mint más lesújtott nép: ahelyett spórol a kávén és a tisztesség túlzásaiban tobzódik, mint akinek célja, dolga, élnivalója van, s azért fönn akarja tartani megmentett vagyonát, jó hírnevét, cukrát és becsületét.

Mondom, az idegen különösnek érezheti, begombolkozott makacsságnak és titokzatos céltudatosságnak, ezt az egész attitüdöt, ezt a kicsinyességeket is átható hallgatag nagy hitet. Talán ellenszenves ez, mint a *Táifun* japánjai ellenszenvesek; de a németek dacos munkája, magába vonult törtetése ma nem ellenséges az Emberiség szent céljaival, nagy Egység felé vágyódásával. Ellenkezőleg: a kitaszított nép nagy törtetése ez, mely nem akar kitaszított maradni, mely dacosan dolgozik tovább az emberiség nagy munkájában, s ezer áldozat árán is megszerzi a jogot és az eszközöket, hogy együtt élhessen szellemben azokkal, akik kitagadják. Talán sehol sem láttam ezt meghatóbban, mint a tudományok házában, a freiburgi egyetemen, ahol egy fiatal tudóssal beszéltem, aki az egyetem docense és kiváló filozófus.

– A franciák visszahúzódnak – mondja, mikor a nemzetközi tudományos érintkezésről kérdezem –, de az angolok annál előzékenyebben közelednek felénk. Bizony baj van a könyvekkel: alig tudjuk kiadni kutatásainkat, csak a legfontosabbak jelennek meg. (A híres német tudományos könyvpiac elárvult!) Nincs pénzünk. Nem tarthatjuk a francia és angol folyóiratokat. De azért ne gondolja, hogy nem olvassuk őket. Tudományos intézeteink szövetkeztek, egy-egy példányt hozatnak és itt sokszorosítva szétküldik. Berlinben előállított egzemplárokban kapjuk kezünkhöz Párizs, London és a Harvard legújabb eredményeit. Hogy vannak önök Magyarországban? Dolgoznak-e?

Íme, ez a német: nincs pénz, nincs kávé, nincsenek könyvek, Wilamowitz-Möllendorf alig tudja kiadni Platónját. – Nincs pénz, nincs Szentlélek – mint Samuel Butler mondja. – De francia és angol folyóiratok vannak....

Pesti Napló, 1922. szept. 10.

440. BABITS MIHÁLYNÁL

Budapest, 1922. okt. 19.

[...] – Hogyan vélekedik Magyarország és Erdély közötti kulturális kapcsolat felvételéről?

– Magyarország és Erdély között a kulturális kapcsolat felvételét feltétlenül szükségesnek tartom. Hiszen csak analóg példákra hivatkozva is megállapíthatjuk, hogy az angliai angol, az amerikai angol s a gyarmatokon élő angol, vagy a nagynémet, a csehországi német, a szepesi szász, a Temesvár körüli sváb és a szebeni szász mind egy és egységes kifejezői a német vagy az angol kultúra géniuszának.

Ha ennek a kulturális kapcsolatnak jelenleg külpolitikai akadályai is vannak, törekedni kell arra, hogy ezek az akadályok a minimumra csökkenhessenek. A magyar könyvtermés egyik legjobb piaca Erdély. A *Nyugat*nak is sok híve volt Erdélyben. Alig van szebb emlékem, mint az a fogadtatás, amellyel annak idején az erdélyi, elsősorban is a kolozsvári és marosvásárhelyi közönségem megtisztelt.

– Mi a véleménye a jelenlegi magyar irodalomról?

– Bizony, a magyarországi magyar írók erős és tragikus helyzetbe sodródtak. A közönség mindegyre gyérül, pedig az irodalom legfontosabb motorikus ereje éppen ez. Igaz, hogy érthető az olvasóközönség ily megdöbbentő megfogyatkozása. Eddig a szellemi középosztály adta a legtöbb olvasót. Ma ezek lerongyoltan verejtékeznek a mindennapi megélhetésért.

A kiadók az üzlet szempontjai szerint igazodnak, s ezek a

szempontok mind, mindjobban távolodnak az irodalom szempontjaitól. Így az írónak, aki a tiszta irodalomhoz ragaszkodik, majdnem lehetetlenné válik a megélhetése. Legtöbben idejük és energiájuk nagy részét más munkába kénytelenek ölni.

Tudok olyan íróról, aki már évek óta nem hallatta szavát, mert az újságírás idegromboló robotja teljesen kerékbe törte. Bizony nem csoda, ha kiváló tehetségek elhallgatnak, elvesznek vagy a kétségbeesés szélére sodródnak, amikre szomorú példákat lehetne mondani.

A másik nagy betegsége a mai magyar irodalomnak a politika. Lett légyen az konzervatív, radikális vagy bármely politikai szektához tartozó tollforgató, az értékmeghatározó rendszerint a politikai pártállás. Ezt kétségtelenül a háborúvég, a forradalmak s a háborús béke minden tekintélyt romboló befolyása idézte elő a lelkekben.

Aki ezt a szellemet viszi az írásba, lehet hogy kitűnő politikus, de aligha igazi és fölényes író. Aki ítélkezik, nem állhat be a felek zsivajába. A napi politika és az általános emberi tragikumot kifejező írás között nagy a különbség.

– Mi a véleménye a jelenlegi erdélyi magyar irodalomról?

– Kétségtelenül károsnak tartanám, ha a magyar irodalom a külpolitikai változások miatt több ágra szakadna. Tehát káros lenne egy külön felvidéki, külön erdélyi, külön vajdasági magyar irodalmat felélesztení. Ezért mondhatnám bátran, hogy ez az Erdély különhatároltságát, külön irodalmi demarkációját jelentené. Erdély, ha államjogilag le is törődött az ezeréves nemzettestről, a lélek integer, s a lelket politikai választóvízzel nem lehet megölni.

Örvendek annak, hogy Erdély elsőnek találta meg a hangját. Ez a hang a magyar pszichéből fakad, s ez a hang nekünk kedves és rokon. Az erdélyi magyar papok, tanárok és tanítók a magyar kultúra bástyaőrei. A magyarság örök élete titkának kulcsa az ő kezükbe tevődött le.

Az új írókból nagyon, de nagyon keveset ismerhetek. Ugyan ez érthető is, hiszen nemcsak zárkózott életem, de Magyaror-

ságnak Erdélytől való súlyos elszigeteltsége is eleve lehetetlenné teszi a velük való rég óhajtott megismerkedést. Leginkább és legsűrűbben Reményik Sándor nevével találkozom, akinek tehetségét már régen, a *Fagyöngyök* című kötete óta, ismerem és becsülöm. A *Pásztortűz* bizonnyal kitűnő szolgálatot tesz az erdélyi magyar ügynek.

– Milyen munkán dolgozik, és mik a legközelebbi tervei?

– Jelenleg a Dante *Il Paradiso*-ját fordítom, amely minden bizonnyal ez év karácsonyára kerül könyvárusi forgalomba [...]

Ilyés János Jenő interjúja

Pásztortűz, 1923. 2.

441. PARADICSOM

Előszó

A Dante-ünnepségek lezajlottak. A magyarság megmutatta, mily mértékben volt ereje és akarata kivenni részét a Föld egyik legnagyobb szellemének kincseiből. E lelki communiónak papja a fordító is; s a magyar nyelv aranypohara minden esetre méltó, hogy belőle osszák az áldozat borát.

Büszke vagyok nyelvemre! ez az első érzésem, mikor befejezem a nagy munkát, melyre Stefan George „alig tart elegendőnek egy emberéletet". Munkám bizonnyal tökéletlen; mégis jobb, mint reményleni mertem s hiszem, hogy a magyar költői nyelvnek oly lehetőségeit ígéri (ha nem is teljesíti), melyeket csak a mi nemzedékünk kezd sejteni igazán. Az az érzésem, hogy bármely más nyelven lehetetlen lett volna ezt a feladatot – még így is – megoldani.

A feladatnak talán legnehezebb része ép a *Paradicsom*, nemcsak súlyos, filozofikus tartalmánál, hanem a Zene és Szárnyalás azon magasabb igényeinél fogva is, melyeket a fordítóval szembeállít. Nagy súllyal röpülni hatalmas mótor kell; s a Poé-

zis birodalmában talán még sohasem történt meg ily tökéletesen a Súly és Lebegés misztikus házassága.

Budapest, 1922. karácsony

442. PEKÁR GYULA: ÜNNEPNYITÓ

Beszéd a Petőfi Társaság 1922. évi nagygyűlésén

Harang szól a nemzeti kegyelet templomában, megkondulnak a Petőfi-esztendő harangjai s a szavuk, mint megannyi bronz turulmadár, szárnyalva száll országgá-világgá, zengeni, hirdetni, hogy a magyar nép poéta-üstököse halhatatlansági pályáján egy század múltán ím visszatér s elhaladva a magyar glóbus felett, lángesze ébresztő lángsugarával nemzetére ismét rárágyog. Porban e nemzet... ám a viharban élt Petőfit vonzza vihareleme s épp azért születik ő újjá e mai világviharban, hogy erőt, hitet, szárnyat adjon nekünk, ennek a porban fetrengő, bánatos magyar jelennek. Csonka testen csonka szárnyak [...] Harang szól, zúgnak a Petőfi-harangok, a szavukra máris egy Tihannyá válik az egész csonka haza: ünnepélyről ünnepélyre százszoros ekhóval visszhangozza a magyar szabadság evangelistájának a nevét. A segesvári nagy Eltűnt hazatér ... de vajon honnan, mely sírból támad fel? Hisz nincs tudott, nincs jellel ékes sírja. Mint a kelták, a legendák Artus királya, Ő, a magyar költőkirály is eltűnt, el ifjan csataviharban, abban az örökké rejtelmes pillanatban, midőn, ahogy előre megálmodta volna, elnyelte őt az „acéli zörej, a trombita hangja, az ágyúdörej", midőn most hetvenhárom éve ott a fehéregyházi úton elesett, el, karddal a kezében s nem másért, nem romboló nemzetközi gonosz ábrándokért, hanem az egy nemzeti magyar legszentebbért, a Szent István-i szent haza integritásáért. És testén át fújó paripák száguldtak tova és összetiporva... Nincs sírja, de tán Isten akarata ez, a magyarok istene akarja, hogy déltől éjszakáig, ke-

lettől nyugatig minden szélgörgette magyar rög Petőfit a magáénak vallhassa, hogy véges-végig ezer futamatnyi földeken az egész magyar hon a Petőfi sírja legyen, hogy a vész percében bárhova boruljunk is le hívő és hívó lélekkel, a honi föld minden porszeméből Petőfi támadjon fel. Ím, itt most az a vészperc, s a magyar világnak mind a lángoló négy sarka felől a Költő alakja tornyosodik elénk, az ő szava zeng – e szó védő, vádoló, haragvó, e szó szerető, aggódó, szitkozódó s hetvenhárom év előttről kardként vág bele, ágyúként dörög rá az akkori messze jövő, a ma eseményeire:

Szegény magyar, beh magad vagy
Ezen a föld kerekén...
– – – – – – – – – – – – – –
Szégyen, szégyen, egykor mi valánk a sorsnak
Számadó könyvében a legelső számú
S most leghátul állunk semmit se jelentve?
– – – – – – – – – – – – – –
Te rác, te horvát.. tót, oláhság.
Mit marjátok mindnyájan a magyart?...
Hollók vagytok, ti, undok, éhes hollók,
De a magyar még nem halotti test...
– – – – – – – – – – – – – –
Oroszlánokkal vívtunk hajdanában
És most e tetvek egyenek meg?
– – – – – – – – – – – – – –
Ébredj, ébredj, istenverte nemzet...
Addig ostorozlak, nemzetem, míg végre
Feldobog szíved, vagy szívem megszakad!

Messziről, a történet messzeségéből szól s mi mégis a legaktuálisabb jelen közvetlen közeléből halljuk szavát. Él Petőfi, feltámadt, itt van már közöttünk, benne újra az Ő viharelemében s tán azért is lehet őt most igazán megérteni, Őt, akit minden más zseninél jobban bevon az a nagy magyarázhatatlanság,

mely a legnagyobb költőzseniket, mint felhő a csúcsokat, oly titkolódva környékezi. [...]

443. PETŐFI

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ez az esztendő a Petőfi esztendeje, s ezen a verseknek szentelt délelőttön a magyar versnek arról a csodájáról kell beszélnem önöknek, aki Petőfi volt. Hogyan látjuk őt ma?

A csillag megszületett, kialudt, száz év múlt el, s fénye utazik a jövők és messzeségek felé. A meztelen fény utazik, levetve csillagtestét, tiszta fény, szabadon, anyag nélkül, eltépve minden szálat, amellyel az Anyag gravitációja megkötötte.

A tiszta fény – gondolnánk – a tiszta, desztillált igazság és igazságosság! – de mekkora? mily erős? milyen a színe? alakja? ki mondja meg? Ahány szem, annyiféleképpen látja. A fény él, utazik, lobog, egyformán, halhatatlan; de a szem előtt rezeg folyton, fölgyúl, ködbe lábad, és változik... Vedd, tudós, prizmádat, állítsd föl spektrumát, s ítéld meg a „század ítéletét"!

Különös dolog a hírnév, ez a halál utáni igazság: nagy igazság, mely ezer apró tévedésből szövődik eggyé, csalhatatlanság, mely megannyi csalódás összege. Bizonyos, hogy Petőfi hírneve is, mely oly méltó és olyan egységes, csupa méltatlanságon és ellenmondáson alapul. Vajon az-e Petőfi, akit például – kevés kivétellel – a külföld lát benne? Az a romantikus sablonhős? az a tipikus „legendás szabadságköltő"? tiszteletre méltó, de nem sok érdekességű s nem sok eredetiségű legenda. Nincs-e oly távol ő ettől, mint amennyire a primitív ősiség a sablontól, az örök gyermek született szabadságrajongása valamely kor középszerű politikai ideáljaitól csak lehet? [...]

Mikor mi, Hölgyeim és Uraim, e dicsőséges évforduló alkalmából mégis beszélni akarunk erről a kimondhatatlan kincsről, nem negélyezhetjük a tudós szerepét, s nem hozzuk magunkkal

kémcsöveinket; csak ünneplők vagyunk, boldog birtokosok, akik dicsekszenek, újra előveszik, mutogatják egymásnak a kincset, mint a család, ha újra fölgyújtja a karácsonyfa gyertyácskáit, egy örök karácsonyfát; egy örök kincsnek örülünk mi újra, amelyről szinte úgy érezzük, hogy nemcsak mindig lesz, hanem mindig volt is: annyira ősi, olyan természetes, mint a levegő; friss és primitív kincs, amelyről egyformán nehéz elhinni azt, hogy már százéves, és azt is, hogy csupán százéves!

Ez a mi kincsünk különbsége a szomszédok kincseivel szemben, a Petőfi primitívsége a modern líra többi nagyjai közt. A mi kincsünkben van valami ősi, a mi költőnkben valami egyszerű, szinte homéroszi, aminek hiába keressük párját az egész modern irodalomban. A tiszta tükör látása ez; nem a modern és rafinált líra. Más nagyjai a világlírának maguk alkotnak világot maguknak; a külső világ számára nincs szemük. Petőfi minden érzése a külső világnak szól; dühe, lelkesedése, könnye és mosolya mind csak ezt illeti, ezt a képekkel és történetekkel teli tarka mindenséget. Tiszta rezonancia ő; nem a titkosan hullámzó tengerszem, hanem az alföldi tó, melynek minden mozgása nyíltan és csalhatatlan követi az időjárást. Mily jóízűt kacag azon, ami nevetséges! Mily őszintén nekibúsul mindenen, ami szomorú!

Ó, feledhetetlen április! Tiszta, párátlan ég, melyen oly élesen rajzolódik a táj! A költő szeme friss, tiszta megvesztegethetetlen, mint egy gyermeké; a legkisebb részlet sem kerüli ki figyelmét; csupa realizmus. De ez nem a készakart modern realizmus, hanem természetes, öntudatlan, mint a Homéroszé. Természetes, realisztikus fantázia, primitív, mint a gyermeké; s azért Petőfi az egyetlen is a modern lírikusok között, akit a gyermek is teljességgel megért, követ, szeret. Mindannyiunk gyermekkori költője ő.

S a látásnak evvel a primitívséggel együtt jár az érzés és erkölcs primitívségével, ősisége. Bizony, akik Petőfiben csak az excentrikus zsenit látják, a forradalmárt, lázadót, a szokványos élet megvetőjét: azok külsőségek megtévesztettjei, s sohasem tekintettek a költő lelkének igazi mélyébe. A forradalmár, a lá-

zadó költő karakterisztikumja külföldön – és nálunk is például Adyban – a visszahatás a polgári erkölcs ellen, új erkölcs vágya, szabadulás mindentől, ami ősi és megszokott. Ezzel szemben Petőfit legmélyebb hajlamai és nézetei az ősihez és a rendeshez vonzzák. Jobban vizsgálva még lázongásain, rakoncátlankodásain, zseniáliskodásain is az *ősi és rendes* színeit érezzük. Nem hozzátartozik-e az ősi és rendes életfolyamathoz, hogy a fiatalság lázadjon, és kitombolja magát? Petőfit, akit már eleve mint kivételesen jó fiút ismertük meg, élete végén mint kitűnő férjet és boldog apát látjuk viszont...

Az ősiség maga az egészség, s Petőfi valósággal tipikus egészséges kedély; amihez éppúgy hozzátartoznak erőtől és önbizalomtól duzzadó túlzásai, mint az ősi erkölcs mély érzése, a habozásra való képtelenség vagy az optimizmus. Petőfi forradalmiságában semmi sincs a dekadensek forradalmiságából; sőt annak éppen ellentéte. Petőfi maga a megtestesült egészség [...]

Petőfi világnézetét nem szabad az Idő, a politika szemüvegén nézni: mert ősi az, és innen van a múlttal terhelt Időn. Az ősi Igazság szava, mely tán egy korban sem lesz teljesen időszerű, s mégsem szabad elnémítani soha; meg kell hallgatni mindig, mert *mértéke* az Időnek: hozzá kell mérni a Kort. Borzasztó komplikált időket élünk: a politikus nehéz fegyverzetben, a Múlt egész súlyával a vállain viseli a Jövő felelősségét; nem szabad megnehezítenünk amúgy is nehéz helyzetét. De kérnünk kell: hallgassa meg a költő szavát, mint ahogy egy gyermek ártatlan és merész szavát meghallgatná; ő, a Múlt és Jövő embere, hallgassa meg az Örök Jelen emberét, az Időtlent; és engedje meghallanunk nekünk is – mert ha befogja füleinket, vagy túlkiáltja a hangot: olyanná válik, mint az utascsapat s vezetője, aki birkózva és kanyarogva a sűrűség ezer akadályai közt, elveszti szem elől a Csillagot, mely messze céljának égtáját mutatja. A költő szava mutatja a nagy célt, a szabadságot és emberséget, mely végre is mindannyiunk célja; s akinek nem célja, nem méltó arra, hogy a költőt ünnepelje. Bizony, ha a mai ünneplőket látom, sokszor elszorul a szívem, és kétkedve kérdem: azt ünneplik-e ezek Pe-

tőfiben, aki *ő* volt?, s nem csak magukat ünneplik-e? Mily egészséges haraggal fordulna ma némely ünneplője ellen ő, aki oly rettenetes versben átkozta meg a terméketlen fügefát: *Avagy virág vagy te, hazám ifjúsága?* Mondom, elszorul a szív, kétkedik az agy, és keserű vers kívánkozik az ajkakra:

Petőfi koszorúi

„Avagy virág vagy te, hazám ifjúsága?"

Hol a szem, szemével farkasszemet nézni?
Ki meri meglátni, ki meri idézni
az igazi arcát?
Ünnepe vak ünnep, s e mái napoknak
szűk folyosóin a szavak úgy lobognak,
mint az olcsó gyertyák.

Szabadság csillaga volt hajdan a magyar,
de ma már maga sem tudja, hogy mit akar:
talány zaja, csöndje
és úgy támolyog az idők sikátorán,
mint átvezetett rab a fogház udvarán
börtönből börtönbe.

Ki ünnepli ŐT *ma,* mikor a vágy, a gond
messze az Övétől, mint sastól a vakond
avagy gyáván bujik,
s a bilincses ajak rab szavakat hadar?
Csak a vak Megszokás, a süket Hivatal
hozza koszoruit.

Óh, vannak koszoruk, keményebbek, mint a
deszkák, súlyosabbak, mint hantjai kint a
hideg temetőnek!...

Kelj, magyar ifjúság, tépd le a virágot,
amelyet eszméinek ellensége rádob
emlékére – kőnek!

Kelj, magyar ifjúság, légy te virág magad!
Nem drótos füzérbe görbítve – légy szabad
virág szabad földön:
hogy árván maradva megrablott birtokán
mondhassa a magyar: „Kicsi az én szobám,
kicsi, de nem börtön!"

Avagy virág vagy te? ... légy virág, légy vigasz!
Legyen lelked szabad, legyen hangod igaz
az Ő ünnepségén:
Koporsó tömlöcét aki elkerülte,
most hazug koszorúk láncait ne tűrje
eleven emlékén!

1922. dec.

444. TORMAY CÉCILE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1923. márc. 7.

Kedves Babits,

Ha nem hajtana a legközelebbi napokban nyugtalan végzetem Debreczen felé, levél helyett útnak erednék magam, hogy élőszóval köszönjem meg azt a nagyszerű ajándékot, melyet a magyar irodalom kincses asztalára tett. Megindultan és tisztelettel vettem kezembe az oriási alkotás harmadik kötetét. Nagyot tett, mikor ezt nékünk, szegény magyaroknak ideadta, végtelenül kedveset tett, mikor nekem is elküldte. Köszönöm szívemből és köszönöm a szép ajánlást, mellyel a gyönyörű könyvet feldíszítette. „Tormay Cécilenek igaz rokonérzéssel Babits Mihály." Úgy szeretem ezt olvasni! A gőgös Babits Mihály nem

mondaná ezt, ha nem úgy lenne, és én nem tudnék ennek a nemes és nyugodt, erős igének olyan tiszta, nyugodt erővel örülni, ha nem visszhangozna a lelkem.

Így van ez jól. Maga tudja rólam, milyen mindent odaadóan szeretem mindazt, ami magyar és én is tudom fajom nagy dalnokáról, hogy ha olykor haragosan, daczosan hátraszegi is a fejét, rázza is az öklét, – a szívében az van ami az enyémben.

Köszönöm, hogy elküldte Dante magyarszavú Paradicsomát, a magyar remekbeöntött halhatatlanságot.

Ünnepek lesznek a napok amelyeken olvasni fogom.

Sok köszönést küld
Magának, kis feleségének
Tormay Cécile

445. RÁKOSI JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1923. márc. 10.

Tisztelt Babits ur,

Megköszönöm abbeli szíves figyelmét, hogy Dantéja harmadik részét megküldötte nekem. És külön köszönöm meg a nekem küldött példányba írt megtisztelő dedikációt.

És felhasználom az alkalmat arra is, hogy őszinte szívvel gratuláljak a nagy munka befejezéséhez. Boldognak lehet mondani azt az embert, a ki így testtel és lélekkel bele tud merülni egy nagy alkotás csodavilágába. Ez annyi, mint mikor egy hódító birodalmat hódít magának, egy uj világot, kincseket, majdnem életével.

Üdvözlettel és tisztelettel s köszönetem megismétlésével

Rákosi Jenő

446. OSVÁT ERNŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1923. márc. 12.

Kedves Mihály,

Czikkednek az a correcturája, amelylyel a G. O. és a J. Gy. jelentőségét feltüntetni akaró szavakat összevonod, azt hiszem: nem szerencsés. Azt, hogy G. O. előbb kezdte, mint Ady – azért szabad, sőt azért kell felemlíteni, mert G. O. rendkívüli eredetiséggel, mint ujító előzte meg Adyt; míg J. Gy. csakugyan néhány nappal előbb írta volna is az első verseit, mint A., – azonban bizony nem sok önállóságot mutatott. Azután a „termékeny" jelző egyikre sem talál: J. Gy. szapora, G. O.t csak az mutatja termékenynek, hogy abból a kevésből, amit írt, a későbbi idő számára alig veszett el valami. Végül: a „nagyértékű" nagykendőjén nehéz két ilyen különböző értékű költőnek megosztoznia.

Remélem, ha kissé elgondolkozol észrevételeimen, igazat tudsz majd adni nekem.

Barátsággal:
Osvát Ernő

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

447. BABITS MIHÁLY – OSVÁT ERNŐNEK

MÁSOLAT

Budapest, 1923. márc. 12.

Kedves Barátom!

Tegnapi beszélgetésünk végén te egy oly megjegyzést tettél, amit nem hagyhatok szó nélkül. Úgy emlékszem szóról szóra azt jelentetted ki, hogy én a legbölcsebb konzekvenciát vontam le akkor, amikor neked egy bizonyos kívánságodat teljesítettem.

Ez a szó engem oly váratlan érintett és annyira meglepett, hogy abban a pillanatban nem tudtam semmit sem felelni rá.

Mondanom sem kell, hogy én kívánságod teljesítésével nem konzekvenciát vontam le, hanem éppen ellenkezőleg engedményt tettem, mikor bizonyos – véleményem szerint jogtalan de érthető érzékenységek iránti tekintetből elnéztem neked sőt bizonyos mértékig elfogadtam egy olyan szerkesztői tanácsot, amit minden más esetben felháborodással utasítottam volna vissza.

Az a kifejezés, hogy konzekvenciákat vontam le olyan színben akarta föltüntetni a dolgot, mintha én nem önként szívességet tettem volna, hanem nyomás előtt hajoltam volna meg, s megvallom ez a gondolat majdnem arra bírt, hogy cikkemen mégsem tegyem meg a megígért változtatást. Ettől csak az tartott vissza, hogy ezt a változtatást nem csupán a te kedvedért, hanem még inkább Gellért kedvéért ígértem. Annyival azonban tartozom magamnak, hogy azt az attitűdöt, amelyet szavaid velem szemben jelezni látszottak, nemcsak a leghatározottabban visszautasítsam, hanem egyúttal megtegyek minden lépést annak megakadályozására, hogy ez az attitűd velem szemben bárkitől is egyáltalán mégegyszer lehetséges legyen. Addig is azt az egy konzekvenciát már most levonom, hogy a színdarabot, amit neked előadásra átengedtem, visszaveszem, s kérlek hogy ezt azonnal vedd tudomásul.

Még egyet: ne gondold ezt az ügyet szavakkal és kimagyarázkodásokkal elintézhetőnek. Az az érzésem, hogy ezúttal nem érhetem be szavakkal, mert nem a szavak hanem a mögöttük levő attitűd bántott meg, melynek megváltozásához a szavak kevés garanciát nyújtanak. Te éveken át míg együtt szerkesztettük a *Nyugat*ot, velem nem természetes és őszinte hanem hogy úgy mondjam, politikus attitűdöt foglaltál el, amely szavaidnak értékét nagyon csökkenti. Sohasem éreztem, hogy ugyanazt gondolod amit mondasz. Mikor ezt a szerkesztést veled elvállaltam, két dolgot kötöttem ki: először bizonyos vétó jogot (előre megjegyezve, hogy ezt nem esztétikai szempontokból kívánom gyakorolni); s aztán azt a jogot hogy egyes közleményeket a *Nyugat*ban én is elhelyezhessek. Mindkét jogot a legnagyobb liberalizmussal s irántad való teljes tisztelettel kezeltem és a vétó-

joggal annyira emlékszem, egyetlen egyszer sem éltem, s a másikat is csak ritkán, kivételes esetekben gyakoroltam. De valahányszor gyakoroltam, te majdnem mindig nehézségeket támasztottál, nem őszinte és természetes ellenvetésekkel, hanem valami különös makacssággal és hallgatagsággal (pl. a Komjáthy-ügyben); s ez szinte arra látszott kiszámítva lenni, hogy engem kiről tudod hogy konciliáns ember vagyok és nem harcos természet, kifárasszon az ellenkezésben, s miután semmi kívánságom sem ment simán, szokjak le a kívánságokról. Én csakugyan nem vagyok harcos, sem politikus, s miután energiámat a munkámra kell fenntartanom, nem vállalhatom ezeket az örökös kicsinyes surlódásokat; de még kevésbé vállalhatom tovább hogy rendkívül szerény kikötéseim illuzórikusak maradjanak s magam az állandóan visszautasitható és visszaszorítható ember, nevemhez és poziciómhoz méltatlan szerepében álljak.

El vagyok szánva hogy ennek a dolognak mindenképpen véget vetek, s addig is elküldöm ezt a levelet, hogy álláspontomat őszintén és féreérthetetlenül leszögezzem.

Üdvözöl:

448. SIPOS DOMOKOS – BABITS MIHÁLYNAK

Dicsőszentmárton, 1923. márc. 21.

Igen tisztelt Mester

Egy erdélyi iró első könyve kopogtat be önhöz ezzel a levéllel. Küldök nehány kritikát is, nem azért, hogy velük véleményét befolyásoljam, hanem hogy tájékoztassam arról, milyen hatást váltott ki itthon e könyvem. Teszem ezt azért is, mert úgy látom az ideérkező budapesti megnyilatkozásokból, hogy ott nem ismerik kellőleg az erdélyi irodalom helyzetét.

Bármennyire át vagyunk hatva itt attól a gondolattól, hogy a kényszerű és szomorú viszonyok folytán megindult és öt év alatt már valamivé fejlődött erdélyi irodalom nem lehet más mint az

egyetemes magyar irodalom szerves része, mégis meg kell állapitanunk, hogy magunkra hagyva, teljesen elvágva Budapesttől: itt a magunk erején egészen sajátos erdélyi hangokat szólaltatunk meg.

Önnek nincs miért beszélnem arról, hogy mik az erdélyiesség jellegzetességei, – jobban ismeri őket bizonyára, mint én. Egy azonban bizonyos, bármennyire is együtt szenvedjük a magyarországi magyarokkal a balsorsot, bármennyire is egyek vagyunk az egyetemes magyar gondolatban, – az a szellem amit röviden a „Kurzus" névvel kell jelölnöm, itt a legjobbak lelkében s a tömegek lelkében sem talált talajra s mi: az erdélyi szellemi gárda nagy többsége, a magyar értékek megvédését másképpen képzeljük el, mintahogy ott a Thormay [!] *Napkelet*je, itt az alig olvasott *Pásztortűz*

Sajnos, nekünk is megvannak a házi bajaink, mik között a legszomorúbb az, hogy szépirodalmi orgánumainkat egyfelől a Pestről emigráltak nekiszaladása, másfelől a szintén Pestről szivárgó „kurzushangok" a közönség előtt ellenszenvessé tették, úgy hogy a mai közöny mellett erősen kell törnünk fejünket: hogyan lehet a kiszikkadt talajban erős gyökereket verni.

Szóval a külső, nem művészi tényezőkkel kell elsősorban számolnunk. Hiába: légüres térben még művészet sincs!

De nem csüggedünk! Olyan erők vannak itt, hogy van remény: lesz élet!

Ma még heroszi munka egy könyv megjelentetése, de talán eljön az idő, hogy megnyílnak a kiadói ajtók.

Ehhez azonban egy út van. Minden akadályon át: Budapest.

Erdélyből kell indulni, Pestre kell érni s onnan visszatérni ide. – És jól van ez így! A magyar kulturközösség elszakíthatatlanságát ám jelezze itt is, hogy csak a budapesti fényjelzés az igazi!

De hogyan juthatunk mi oda? Sehogy, ha Önök nem segítenek. Ülhet asztalom fiókjában s a másében is regények kézirata évekig, ha csuda nem történik. S ezt a csudát ma Önöktől, nagyjainktól várjuk, kérjük.

Kérem Önt, igen tisztelt Mester, ha elolvasta könyvemet s

érdemesnek tartja arra, írjon róla a *Nyugat*ba, esetleg valamelyik napilapba s – ha van reá mód helyezze el valamelyik novellámat a *Nyugat*ban.

Könyörgök, ne vegye rossz néven e hosszú levelet, e sok kérést. Ha századrésznyi jóindulattal fogadja, mint amekkora bizalommal én írtam, bizonyosan meg lesz kérésem sikere.

Tisztelője:
Sipos Domokos

449. TORMAY CÉCILE – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1923. ápr. 9.

Kedves Babits,

Legutóbbi beszélgetésünk rokonszenves impressióitól, a napok mulásával mindinkább elkülönül két kijelentése, melyre, belső nyugtalanságom kényszerít, hogy visszatérjek.

Az egyik – bizonyosan emlékszik rá, – szomorúsággal vegyes megdöbbenést, a másik súlyos aggodalmat váltott ki belőlem.

A Károlyi-forradalom utolsó napjaiban megjelent *Szózat* czikkére tértünk volt át, mikor a kérdéssel kapcsolatban megjegyezte, hogy ma ugyanazt írná meg de nem ugyanúgy.

Szomorúságomat ez a kijelentése okozta és ez váltotta ki megdöbbenésemet, és azt a felkiáltásomat: ne mondja ezt, ne mondja! – Aggodalmamat az a megjegyzése idézte fel, hogy Hatvany Lajos czikkének helyet akar adni folyóiratában.

Sokat tépelődtem azóta, talán nem jól értelmezem szavait, talán másként gondolta mindezt? Igen kérem, írja meg nekem, milyen okok késztetik arra, hogy az időadta távlat, a nemzettragédia minden kínja, a rettentő országomlás daczára melyet elsősorban épen az idézett ránk, hogy a destruált magyarság hazája földjét sem szeretni, sem megvédeni nem tudta, – még mindig fenntartja akkori véleményét? Hatvany czikkének közlési szándékával kapcsolatos aggodalmamat illetően pedig, írja meg

kérem, ellehet-e vonatkoztatni az írást az írótól, ha az író, aki a maga irodalmát propagatorikus célokra használja fel, részese a nemzettragédia felidézésének, hontalanná tett, földönfutó (magyar) nemzedékek szerencsétlenségének és végeredményben egy ezeréves ország szörnyű megcsonkításának?

Kérem nyugtasson meg felfogását illetőleg, amennyiben az módjában áll.

Szíves válaszát igen várja
Tormay Cécile

450. A JOBBAK ELMARADNAK

Utak, kik szétszaladtok a hazába
és sorompókra leltek oly hamar,
ne vigyétek ki bús hirünket innen.

Csak mint a fuldoklóét ujja csücske,
áldozat bárányáét szalagok,
csak mint hegedhetetlen sebnyilások.

Minket lekötve tart egy furcsa léthez
mágus Szokás vagy szoptatós Remény:
álmodunk és vergődünk álmainkban.

Husunkba tépünk, mint az elvarázsolt;
némák vagyunk és süketek; a vér
betölti szánkat, vér kavarg fülünkben.

Őrületünk előtt már semmi korlát:
ó jaj, a táblákat mi összetörtük!
ó jaj, bölcs véneinket megtagadtuk!

Nem előre kell nézni a magyarnak:
a régi erkölcs jobb volt; régi mód,
régi szavak, régi ész, régi oltár.

Megvonva tőlem jövők jósa lenni,
barbár korok vátesse visszavágy
mikor még Róma állt s az ősi Vallás.

Ó magyarok! Haragszik tán az Isten!
Havas tavasz korbácsa sujt; a nép
nyomorg s a gyilkolásban leli üdvét.

Jön a Barbárság, mint havas tavasz,
korbáccsal a kezében; már az ének
eresz alá némul; és az a Jobb,

aki nem ért és elmarad korától.

Budapest, 1922. ápr. 16. előtt

451. A SZEGEDI ÚJSÁGÍRÓK EGYESÜLETE – BABITS MIHÁLYNAK

Szeged, 1923. ápr. 30.

Mélyen Tisztelt Kartársunk!

Juhász Gyula irodalmi pályafutásának 25 éves évfordulóját egy nagyszabásu matiné keretében óhajtjuk megünnepelni ebben a hónapban. Juhász Gyula olyan elhagyatottságban, olyan szűkös viszonyok között tengődik ebben a vidéki porvárosban, hogy az ő ismert pesszimizmusa kezd megint veszedelmes búskomorsággá fajulni. Szeretnénk, ha ezt az átkos betegséget, amely őt a multban hosszu ideig oly szomorú meddőségre kárhoztatta, ezzel az országos ünnepséggel megelőzhetnénk és ismét szárnyat

adhatnánk Juhász Gyula költészetének, valamint hogy némi anyagi segítséget juttathatnánk neki a matiné jövedelméből.

A Szegedi Ujságírók Egyesületének vezetősége elhatározta, hogy a május 13-án tartandó matinén való közremüködésre Babits Mihály, Kosztolányi Dezső és Szabó Dezső kartársakat kéri fel, mint akik mindig jóbarátai és támogatói voltak Juhász Gyulának és mint olyanokat, akiket Szeged irodalmi közönsége rajongásig szeret és igen nagyra becsül. Mi azt reméljük, hogy Juhász Gyula érdekében ez a kérelmünk nem találhat visszautasításra Önnél már csak azért sem, mert ugy gondoljuk, hogy Juhász Gyula támogatásával a magyar irodalomnak tennénk szolgálatot. A Szegedi Ujságírók Egyesülete a mélyen tisztelt Kartárs Ur összes felmerülő költségeit megtéríti, legnagyobb kényelmet és teljes ellátást biztosít számára, egy-két napi itt tartózkodása alatt. Önre bízzuk azt is, hogy a matinén, amely a tágas és szép, 1400 főnyi befogadóképességű Belvárosi Moziban lesz, miről fog előadni és milyen hosszan. Biztosíthatjuk, hogy a város közönsége óriási érdeklődéssel, lelkesedéssel fogadná Önt.

A matiné május 13-án, vasárnap délelőtt 11 órakor lesz. Kérjük szeretett Kartárunk *azonnali* szíves értesítését, hogy szerény meghívásunkat elfogadja-e, esetleg ha 13-án akadályoztatva lenne, a matinét elhalasztanánk 20-ra, pünkösd vasárnapjára.

Kartársi üdvözlettel
Pór Tibor

Azonnali kimerítő válaszát kérjük, esetleges kívánságainak megjelölésével, az alábbi címre:

Pór Tibor hírlapíró,
Szeged.
a *Szeged* szerkesztősége.

452. B. TANNER ILONA ÉS BABITS MIHÁLY – JUHÁSZ GYULÁNAK

Budapest, 1923. máj. 29.

Mellékelten küldöm a képeket, szerencsére elég jól sikerültek, csak a bankett-kép romlott el, amint előrelátható volt. Mindenik képre firkáltam valamit, ha nem szereti, le lehet nyírni. Én igazán nagyon örülök, hogy ilyen kedves emlékem marad a gyönyörű szegedi napokról. Az összes képeslapokba leadunk belőlük, igy aztán az elmúlt szép jubileumnak lesz egy kis utózajgása.

Móra Ferencnek és Szalay rendőrfőkapitánynak egyidejűleg küldök a csoportképekből, de most arra kérném kedves Juhász Gyula talán valamelyik önkéntes titkára segítségével szerezze meg nekem a csoportképen szereplő aranyifjúság cimét, hogy küldhessek nekik is a képekből, s jelöljék meg, melyik képből kivánnak. Talán felirom a neveket: Etsy Emilia, Réti Ödön, Eintus, József Attila, Pór Tibor (a mi kedves fáradhatatlan impresszáriónk!) Vér György, Fest Guido, Erdős Árpád, Nagyfalusi Andor s még egy fiatal ember, akinek a nevét sajnos elfelejtettem s akinek a feje a csoportképen a Magáé mögött látszik, és Szigeti.

Éppen most érkezett a *Szeged* – nem tudom, ki küldte, ezért a Maga levelében köszönjük meg a kedves figyelmet.

Nagyon sajnálom, hogy el kellett jönnünk Szegedről, irigylem magát hogy olyan kedves környezetben élhet! – Hazafelé jól utaztunk, mint a mellékelt fotografia is mutatja. Látogasson meg bennünket mielőbb kedves Juhász Gyula, 31-ig itt talál minket pesti lakásunkban, Úrnapján kimegyünk Gizellatelepre.

A kedves néninek sok csókot és kézcsókot küldök, nővérét s a többi ismerősöket üdvözlöm. Magát szeretettel köszönti

B. Tanner Ilonka

Szeretettel üdvözöl s okvetlen elvár Pestre igaz híved

Babits Mihály

453. JÁSZAI MARI – BABITS MIHÁLYNAK

1923. máj. 25.

Kedves jó Babits uram és barátom!

Egy kicsit átkérődzve a dolgot, úgy találom, hogy az mégsem lehet, – egy élő embert versfölmondással ünnepelnem! – ahhoz már nem vagyok elég könnyű. Hanem ha tetszik – a Maga édes kedvéért –, szívesen fölolvasom ott valamelyikök magasztaló beszédét.

Kérem, telefonálja meg ma du. 3-4 között, sohasem 1 és 3 között, szívem.

Ilonkát csókolom. Szerető hívük

Jászai

454. BABITS MIHÁLY – AZ ATHENAEUM IGAZGATÓSÁGÁNAK

Budapest, 1923. máj. 26.

Az Athenaeum irodalmi és
nyomdai r.t. Tek. Igazgatóságának
Budapest

Kívánságukra, tekintettel a súlyos és bizonytalan könyvkiadói viszonyokra, ezennel beleegyezem abba, hogy verses munkáim első kiadásának példányszáma ezentúl ne 3000, hanem 2000 (Kettőezer) legyen. Beleegyezem továbbá abba is, hogy a mai naptól fogva fölveendő előlegeimet Önök valorizálják, vagyis amikor az előlegek ellenértéke esedékessé válik, az elszámolásnál tekintetbe vehessék az előleg és az esedékesség napján a korona zürichi jegyzésének differenciáját, amennyiben ez a differencia akár fölfelé, akár lefelé két pontnál többet tenne ki. Két pontnál kisebb differencia nem számít.

Teljes tisztelettel
Babits Mihály

455. BABITS MIHÁLY BESZÉDE OSVÁT ERNŐ ÜNNEPÉN

Kedves Barátunk! engedd meg, hogy a *Nyugat* nevében a mai szép napon átnyújtsuk Neked emlék gyanánt művészünk új érmét, amelyről a Te nemes és okos fejed néz ránk. Jól tudjuk, hogy akik annyira egymáshoz nőttek, mint Te és a *Nyugat*, azoknak nincs szükségük emlékre: legszebb emlék Tenéked maga az új magyar szellem nagyszerű orgánuma, tömött évfolyamainak sűrű kincseivel, melyeknek bányásza Te voltál. Mégis, nekünk jobban esik, s talán Neked is kedves lesz, hogy ily művészi relikvia legyen hirdetője ennek az összetartozásnak, testi ércben is szimbolizálva, amit az új magyar szellem története lelkek ércébe fog vésni. Fogadd szívesen s gondolj szeretettel és megbocsátással reánk is, régi s annyiszor hálátlan munkatársaidra.

Nyugat, 1923. jún. 1

456. KLEIN, STEFAN I. – BABITS MIHÁLYNAK

Frankfurt a. M., 1923. jún. 3.

Igen tisztelt Uram,

Keleti Márton ur megírta nyaralóhelyéről elfogja nekem küldeni a regény folytatását. – A regényt – *türelmetlenül* várom! – Ma egy sürgős ügyben fordulok Önhöz. – Egy négy kisebb kötetből álló magyar novellásantológia első kötetébe felvettem a *Mythologie* c. elbeszélését, – az antológia számára nagyon sürgősen szükségem van néhány életrajzi adatra, – talán a legcélszerűbb lenne, ha az *Érdekes Ujság dekamerón*jában megjelent önéletrajzát elküldené, – de *lehetőleg póstafordultával!!!* Azt is szeretném tudni, hogy mikor küldi a regényt, – hogy eszerint beosszam munkámat. –

És még egyet: a *Gólyakalifát* – és – az első fejezet után ítélve – uj regényét is el tudnám helyezni orosz fordítás számára. Ez

financialis szempontból is meglehetős összeget jelent, mivel ívenként öt dollárt fizetnek. Nagyon sok könyv jelenik meg most orosz nyelven. A moszkvai állami kiadóhivatal havonta 150 könyvet hoz ki, – és az a törekvésünk, – hogy minden irodalmi becsű munkát orosz nyelven kihozzanak. – A könyvek kiállítása nagyon egyszerű, de nem ízléstelen. – Kérem, nyilatkozzon ehhez a ponthoz lehetőleg azonnal. – Legközelebb ki akarom küldeni néhány könyv német fordítását, – és természetesen, – ha Önnek ez ellen nincsen kifogása – a *Golyakalifá*-t is kiküldeném! – A legtöbb íróval ugy állapodtam meg, hogy a német fordítás alapján készült fordítások honoráriumából 25% kapok, – és Önt is erre szeretném kérni, mivel német honoráriumokból megélni nem lehet! –

Kérem mielőbbi feleletét! –

Szívélyesen üdvözli igaz tisztelője
Stefan I. Klein

457. RÉVAY JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1923. jún. 12.

Kedves Uram,

R. Rolland egy közös ismerősünk révén az Ön versei iránt érdeklődik. Nagyon kérem, szíveskedjék németre vagy franciára lefordított verseit (akár a Horvát Henrik fordításait, akár egyebeket, de mindenesetre egyebeket is és mellőzhetetlenül pacifista-verseket) leíratni s hozzám eljuttatni, hogy elküldhessem neki. Megjegyzem, hogy Horvát: *Neue Ungarische Lyrik*-je már megvan neki [...] Ugyancsak szeretne további Ady-fordításokat is kapni. Talán ebben az utóbbi ügyben kaphatnék Öntől tanácsot és segítséget.

A Hatvany-féle gyűjtemény Ady-fordításait ismeri R. R., de nincsenek meg neki. Talán ezt is el lehetne juttatni hozzá.

Mindenesetre kérem szíves válaszát és nagyon örülnék, ha

közbenjárásommal én is hozzájárulhatnék ahhoz, hogy a nagy mester az Ön csodálatos költészetét megismerje. Ezzel is, az Ady-fordítások közvetítésével is az új Magyarország nagy kultur-érdekeit szolgáljuk.

Szíves üdvözlettel

őszintén tisztelő igaz híve
Révay József

458. KUNCZ ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1923 nyara

Kedves Barátom,

Átvévén a kolozsv. *Ellenzék* Mellékletének szerkesztését, első dolgom, hogy Hozzád forduljak a támogatásodat kérjem. Eléggé nem jellemezhetem, milyen fontos érdek az, hogy ez a ma már több mint 20.000 pldban megjelenő lap jó irodalmat adjon s m.szági részről a legmagasabb színvonalat [...] állítsa föl.

Az a kérésem Hozzád, hogy minden hónapban legalább egy írást küldj le hozzánk. Légy jó ajánlottan feladni a címemre *Strada Regala 5* meneszteni. Legnagyobb szükségem volna novellára. De nagyon jó volna bármilyen írás Tőled. Minthogy szept. 15 körül jön az első reformált szám – már kabalából is a te írásoddal szeretném megnyitni. Azért légy szíves az első – mondjuk novellát – sürgősen elküldeni.

Legcélravezetőbbnek azt tartanám, ha havi 1 írásért megjelölnéd *leiben* az igényeidet s én azt minden hó 1.-én átutaltatnám Neked, hogy rendszeresen beilleszthesd költségvetésedbe.

Nem kell hangsulyoznom, hogy mennyire csak a te érdekedet képviselem a honorárium-kérdésben – de nagyon kérlek, hogy az itteni nem nagyon virágzó anyagi helyzetre is légy tekintettel. Itt a Melléklet egy hasábjáért 75 lejt fizetnek. Ezt tájékoztató alapszámnak mondom. Azt hiszem 400 lejig föl tudnak Veled szemben menni egy átlagos hosszuságu közlemé-

nyért. Talán ebben a havi fixumban kellene havi 1 novelláért megállapodni. Ez azt én propozícióm. Mindenkép légy szíves sürgősen közölni válaszodat. (400 lejért ma itt 60.000 Krt fizetnek)

Remélem jól érzed magad. A Nagys. Asszony két fotografiaközlési jogát itt eladtam 100 lejért, amelyet az első havi részlettel küldök. Én itt egyelőre csak addig maradnék, amíg a munkát beállítom. Azután föllátogatok Pestre. Nagyon szomorú, társtalan vagyok. Viszont sok szép tennivaló lenne itt. Várom türelmetlenül küldeményedet.

Ilonkához az a kérésem, hogy támogasson erdélyi izoláltságomban a [...] te munkálkodásodat biztosítsa

(levelem minden részletét légy jó másokkal szemben hallgatásba takarni)

Igaz szeretettel és tisztelettel köszönt
őszinte barátod
Kuncz Aladár

459. DIENES VALÉRIA – BABITS MIHÁLYNAK

Oberammergau, 1923. aug. 7.

Kedves Mihály,

minthogy nem tudom bizonyosan, kijössz-e kedves feleségeddel ezen a nyáron is erre a barátságos alpesi vidékre, levélben háborgatlak meg a következő kérdéssel: foglalkoztál-e a relativitás elméletével s volna-e kedved s hajlandóságod Bergsonnak erre vonatkozó könyvéről, mely rövidesen megjelenik magyarul, valamelyik rendelkezésedre álló lapban megemlékezni. Azt hiszem, nem kell mondanom, hogy a magyarországi olvasóközönségen kívül engem is, sőt Bergsont is lekötelezned vele még akkor is, ha csak ezt az alkalmat használnád fel ennek a problémának átgondolására.

Ha igenlőleg válaszolnál (levelezéstől való irtózásodat ismerve igen természetesnek sőt szeretetre méltónak találnám, ha

kis feleséged írna pár sort) – akkor intézkedném, hogy a Pantheon a könyv megjelenésekor egy példányt azonnal hozzád juttasson. A könyv nagyon szép és Pál, a nagy relativitás-szakférfiú, a magyar szövegnek az eredetivel való összehasonlítása közben helyenként szintén erősen megmagasztalja. Ezt csak azért mondom hozzá, hogy dicséretemet ne redukáld teljesen a tanítvány bámulatára mestere iránt.

Szép volna, ha a nyáron mégis találkozhatnánk, nagyon szeretném Ilonkádat megismerni és szívből köszöntöm. Téged is a régi baráti érzéssel

Dienes Valéria

460. BABITS MIHÁLY PORTRÉJA

[Rippl Rónai József Babits] arcképét 1923 nyarán és kora őszén festette és először októberben került kiállításra az Ernst Múzeumban (ahonnan Fenyő Miksa megvásárolta.) A képet látva elevenítette fel élményeit Kosztolányi: „Babits Mihállyal találkoztam a dömösi papkertben, hol a magas fűben, szilvafák alatt már hajnalban kopogott szorgalmas írógépe. Feltűnően nagy volt a haja, s azt tanácsoltam, kissé nyírassa le. Nem szabad panaszolta, nem lehet, megtiltotta valaki. Az orvos? Nem. A költő? Az sem. Kicsoda? A mester, ki pingálni kezdte. Két hónapig láttam aztán, amint viseli rendeletre, meleg és zilált, természetes parókáját, melyet ősz elejével is vitt a művésznek. Becsületesen sáfároskodott. Egyetlen hajszála sem hiányzott. Mégis valami baj történt. Ő, ki betegen ült le a képhez, közben a vidéki nyugalomban megedződött, lesült. Orvosa nagyon meg volt vele elégedve. De a festő nem. Az kétségbeesetten látta, hogy arcáról eltűnt a gyönyörű naspolyaszín, szemgödreiből az érdekes rozsdazöld árnyék, s meggyógyult, ami egy modelltől legalábbis tapintatlanság. Sokáig kellett dolgoznia a piktornak, míg a képet valahogyan kigyógyította."

A portré a Kelenhegyi úti műteremben készült el. Babits betegeskedése után. A festés menetéről kevesebbet tudunk, mert a költő nem írt arról. Megmaradt viszont az a fénykép, amit felesége, Török Sophie készített. A *Babits Emlékkönyv* 1924-es dátummal szerepelteti. Címe: *Rippl Rónai műtermében.*

[...] A fotográfia világosan mutatja, hogy Rippl elsősorban a homlok arányainak megváltoztatásával jellemzett, mondott lényegeset a költőről. Babits egyéniségének hasonlíthatatlanul különös volta tükröződik a képen. Mivel a fej átszellemült kifejezése és kezének finoman ívelt ujja vétették magukat legelőbb észre, a festő erre összpontosítja a figyelmet környezetének puha kék-szürke-vöröseiből. Szembefordul az arc, mégsem néz a szemlélőre. Befelé fordul a tekintet, mint az íróarcképeken általában. Az említett fénykép szerint az eredeti háttér egy nagyméretű, süppedő bőrfotel, illetve a műterem berendezése. A különbség Rippl eszményítő törekvésére utal. Ugyanakkor a karakterhűség a mester és a modell mély rokonszenvén alapuló barátságát bizonyítja [...]

Laczkó András

461. BABITS MIHÁLYNÉ ÉS BABITS MIHÁLY – SZILASI VILMOSNÉNAK

Budapest, 1923. nov. 19.

[...] Nyáron nagyon készülődtünk, hogy pár napra kiruccanunk Hozzátok, oly szép volt az a nyár, hogy nem csoda, ha szerettük volna megújrázni. De útlevél ügyektől féltünk, mert terhetekre se akartunk lenni, azonfelül Mihálynak erősen kellett dolgoznia, így hát megültünk a jó öreg Duna mellett, egy hónapot a gizellatelepi Újságíró üdülőben, s két hónapot a szomszédos Dömös plébániáján, itt kaptunk kedves lakást, s Mihály a nagy kertben félig-meddig befejezte a *Kártyavár* című regényt. Sokat csónakáztunk, vendéglőben étkeztünk, így elég kellemes

nyár volt, persze ez a hepciáskodó örvényes Duna nem olyan kellemes csónakázó hely, mint a gyönyörű Starnbergi tó. Itthon Mihály nekiállt regényét végleg befejezni, ez sikerült is egy hét előtt, hanem utána beteg lett, s most egy hete fekszik, de már hál Isten jobban van.

Két könyve jelenik meg karácsonyra, a *Kártyavár* és egy illusztrált mesekönyv, ha kész lesz, kaptok belőle. [...]

462. KÁRTYAVÁR

Egy város regénye

I. § Bevezetés, melyben az író maga lovát dicséri

Gyermekkorunkban én és a testvérem – és rokongyerekek – egy sajátos játékot eszeltünk ki egymással.

Apáink hivatalnokemberek voltak: akták és aktapapírok szerte hevertek nálunk otthon is. Ó mennyi görbelábú, nagyhasú török pasát pingáltam, se-füle-se-farka versikét firkáltam annak idején azokra a kemény, ropogós, kékes árkusokra, amiken olyan szép, gusztusos, gömbölyű betűkkel volt odanyomtatva felülről:

Ő FELSÉGE A KIRÁLY NEVÉBEN:

és lejjebb ez a rejtelmes szó:

Indokok:

Egyszer aztán arra a gondolatra jöttünk, hogy az aktákból valóságos akták legyenek, kicsiben: játékakták elképzelt pörökről, elképzelt bíráknak és kigondolt nevű miniszteréknek nagycirkalmas aláírásával. A pörökből lassanként történetek nőttek, mesék, amiket szőttünk-fontunk, bogoztunk végérhetetlenül, mindenikünk tudott valamit hozzátenni, egymást szülték az ira-

tok és a pörök szereplői mind jobban és jobban megelevenedtek a fantáziánkban: valóságos emberek lettek ezek, akik éltek, akartak, csaltak, loptak, birtokokat szereztek, eladtak, panaszokat emeltek s védekeztek, fellebbeztek és prókátorokat mozgósítottak. A prókátorok, a bírák, a miniszterek ismét élő személyek voltak maguk is: »új jogalanyok« , akik tettek-vettek, akikkel történtek események: a táblabírót kúriai bíróvá léptették elő, a fiskálist valami »homályos ügy« miatt kitörölték az ügyvédi kamara lajstromából, a kormány megbukott, a király megkegyelmezett valami gyilkosnak.

Apránként egész országunk támadt így és megtartottuk az első népszámlálást. Hosszú ívek listáiba róttuk a csupán papiroson létező lakosságot, gyermekes pedánssággal rendeztük gyülekező irattárunkat, mely egy egész kis világ egyetlen valóságát képezte és nem engedtünk azontúl semmilyen eseményt nyom nélkül elrepülni: anyakönyvet vezettünk a születésekről, esküvőkről és halálozásokról, házakat építettünk, adás-vételi szerződéseket kötöttünk, mappát csináltunk a városhoz, lerajzoltuk a fundusokat, telekkönyvbe róttuk az adósságokat. Folyt a játék hónapokon át, új istenek s egy gondolt ország királyai lettünk s már nem éltünk a magunk világában: ha beszélgettünk, egy képzelt élet híreit ujságoltuk egymásnak és a felnőttek meg nem értettek bennünket.

Nos, olvasó, hasonló játékra hívlak meg téged. Egy várost fogok alapítani én is, nem messze különben, csak itt mingyárt a főváros mellett és benépesítem emberekkel és nevezni fogom *Újváros*nak. Hiába keresed Újvárost a mappán: Újpestet fogod találni és Kispestet és Rákospalotát és Erzsébetfalvát. Mind csak tökéletlen exemplárok! Újváros a negyedik dimenzióban áll és lakóit sem ismerhetted soha. Rájuk ismersz mégis? Meglehet! Istenem! az emberek mind olyan egyformák. De meg ne lepődj, ha becsületes ismerősöd a játékban gazságot követ el, vagy különös képességeket árul el, amit fel nem tettél róla. Nem ő az, olvasó: bajsza tán hasonlít, de az orra már más. Játék ez, kiosztott szerepekkel: noha volt idő, mikor ez a játék rámnehezedett,

rámült, mint egy fojtó álom; – az álom mélyülhet lidércnyomássá, mégsem valósággá. Újváros csak álom s már álomlétét is megrázta az idő, mely valóságnak s álomnak egyformán gyilkosa. Régi regényt fogsz olvasni, talán nem is érdekel már: gúnyjául a sorsnak, a játék, amiből rémálom és lidércnyomás lett, ma már jámbor ábránd, multak dicsősége és nagyzolás...

Akkor kezdtem még ezt a kis játékot, mikor velünk a *nagy játékot* kezdték: hazánkkal, életünkkel, vagyonunkkal és gyermekeinkkel – mit csinálthattunk volna? gyengék voltunk! s nem az volt-e a legboldogabb, aki gyerek módjára játszott a pad alatt, s akit egy gondolt élet eseményei jobban érdekeltek, mint véres hírlapjaink? De jaj, gyöngék voltunk, s a nagy játék tovább győzte vérrel, mint a kicsi kedvvel és erővel. A játék abbamaradt s száz esztendő után nyúlok hozzá újra: mert amint mondják, hogy »száz mérföld a Duna«, száz esztendő az idők vér-Dunája. De játsszuk csak tovább: mint a gyermek a szörnyű árvízben, ha felkapaszkodhat egy deszkára, felejti a veszélyt s folytatja játékát. Ime Újváros – egy pillanatig egy új, hazárd és szennyes Magyarország szimboluma! Valami bűzlik Dániában s lehet, hogy mindannyian egy kártyavár romjai alatt fuldoklunk. Nosza, rothadásból és omladékból is – építsük tovább játékvárosunkat!

463. ÉLET ÉS IRODALOM

Babits életének színterei, környezetének alakmásai a *Kártyavár*ban

A *Kártyavár* – *A gólyakalifá*hoz, a *Halálfiai*hoz, a *Timár Virgil fiá*hoz és a *Hatholdas rózsaker*thez hasonlóan – szintén bővelkedik életrajzi elemekben. Ebben az alkotásban azonban nem Babits sorsának egyes mozzanatai jelennek meg, mint a fentebbi alkotások mindegyikében. Itt a személyes élet-elemek helyett a város, a neki 1911 őszétől 1 évig otthont adó Újpest az inspiráló. [...]

Az a vasútvonal, melyen Partos Kálmán, a regény főhőse Újvárosba érkezett, Újpest és Rákospalota között szelte át a várost alapító Károlyi István gróf birtokát [...]

Ettől az állomástól lehetett elindulni a regényben a Hunyadi, a valóságban akkor is, ma is az Árpád úton a központ felé. A villamos előbb áthaladt a vasúti sínek feletti fa-felüljárón, ahol az 1882-ben Ybl Miklós által tervezett Clarisseum épületegyüttese volt [...] Az Árpád úton, ahol számos kávéház, üzlet, bank, szórakozóhely, természetesen „zálogház és cselédközvetítő" is volt, (az akkori és mostani) Kassai utca sarkán emelkedett egy háromemeletes épület, a város híres találkozóhelye, a Vigadó, amelybe – a szórakozóhely megszűnése után – az Apolló mozi (ma: Lux Filmszínház) került.

Az Árpád út és István út kereszteződésétől Babits gyalog közelítette meg a gimnáziumot. Útja ilyenkor mindig elhaladt a Városháza mellett, a Singer-féle Otthon Kávéház előtt. A városháza, melyet 1899-ben Bőhm Henrik és Hegedűs Ármin tervei szerint kezdtek építeni és 1900-tól szolgált hivatalként, arányos tömegével, két tornyával, gazdag díszítésével, településen belüli elhelyezkedésével a századforduló városi építészetének mindenképpen feltűnő és jelentős teljesítménye volt. Az István út felőli oldalon, kétszint magasságú ablakok mögött díszes tanácsterem készült, az épület földszintjén (ma már nem létező) üzleteket alakítottak ki, melyek bérleti díja az épület üzemeltetésnek költségeit vagy annak egy részét volt hivatott fedezni [...] A városháza mögött már akkor is piac működött, közepén az 1881-ben emelt katolikus nagytemplommal, amely mai alakját 1908-ban kapta. Az iskolába vezető út a piac mellett vitt, érintette a Conservtorium épületét. [...] A piac mint a település kereskedelmi központja 1911–1912-ben zsúfolt és rendezetlen volt. Valószínűleg mindenkinek, aki erre járt, ugyanúgy feltűntek a piszkos piaci bódék, a dinnyehéjjal és kukoricacsutkákkal teledobált aszfalt, mint Partos Kálmánnak. A piac közelében, a Lőwy és Deák utca sarán állt a *Magyar királyi állami főgimnázium* egyemeletes épülete. [...]

A helyszínek mellett Babits a regény néhány alakjához is kölcsönzött vonásokat a valóságtól. A regény egyik kulcsfigurája Madár János, a polgármester. Madár személye néhány vonatkozásban felidézi a város első polgármesterét, dr. Ugró Gyulát. Az 1865-ben született Ugró kisgyermekkorától Újpesten élt. Alig 13 esztendős, amikor barátaival megalapította az Újpesti Közművelődési Kört. Jelentős politikai szerepet is vállalt a Függetlenségi 48-as Párt elnökeként. Rövid ideig az *Ellenzéki Újság* főszerkesztője, a *Szabad Hon* szerkesztője. 1906-ban Újpest főbírájává, 1907 augusztusában a város első polgármesterévé választották. Meghatározó szerepe volt a város fejlesztésében. 1912-ben nyugdíjba vonult. Babits újpesti tartózkodása idején az ellenzéki újságok vele kapcsolatban előszeretettel emlegettek panamákat, a városi pénzek pontatlan kezelését. Későbbi tevékenysége azonban ezeket a gyanúsításokat nem igazolja: 1918-ban ugyanis egy évig ismét polgármester lett, majd képviselőként vett részt a közéletben, megírta a város monográfiáját, s 1949-ben, mint köztiszteletben álló aktív ügyvéd halt meg Újpesten. A regény másik fontos szereplőjéhez, Kerbolt Gyulához szintén valóságos személytől, Tanos Pál egykori községi bírótól kölcsönzött Babits néhány vonást. Tanos 1889–1891 és 1892–1896 között viselt hivatalt, s mint Ugró bizalmasát és támogatóját 1909. február 3-án elnöki tanácsadóvá választották. A regény lapjain feltűnik Adamec főszámvevő, akinek modellje néhány vonatkozásban talán Kiszela Vilmos főszámvevő volt, meg Balásy főjegyző, aki – dr. Jamatzky Sándor valós tisztségviselőhöz hasonlóan – „a város történetét írja". Létező személy volt Negyedi Szabó Béla, aki jelentős szerepet játszott Újpest közéletében újságíró-szerkesztőként és politikusként (talán Nagy Tatár Vilmos alakjában villant föl). Szerepel Kárász Gábor magángimnázium-tulajdonos, akiben Wágner Manót, a Rákospalotán 1872-től működő, közmondásosan könnyen érettségi bizonyítványt adó intézmény, a helybeliek szerint „a Wágneráj" irányítóját lehet sejteni [...] Jelképes szerephez jut a történetben Hirschfeld gyáros. Hozzá feltehetően Wolfner Lajos szolgálta-

tott (részben) mintát. Az egykori tímár, aki 1912-ben halt meg, s akit Babits személyesen is ismerhetett, nagy karriert futott be: 1848-ban, 24 évesen honvédként vett részt a szabadságharcban, 1851-ben a község esküdtje, 1854 és 1873 között törvénybíró, a század elején már a leggazdagabb iparosok egyike, az általa alapított bőrgyárat jóval az államosítás után is a helybeliek egyszerűen „a Wolfner"-nek mondták; 1904-ben iparszervező érdemeiért I. Ferenc Józseftől „újpesti" előnévvel báróságot kapott [...]

Sipos Lajos

464. „A *KÁRTYAVÁR* TÖBB SZEMPONTBÓL IS MARADANDÓ..."

A háború elején Babits Mihály a *Nyugat*ban regényt kezdett *Kártyavár* címmel. A regény alakjai egy vidéki nagyváros miliőjében élnek, torzsalkodnak, kicsinyeskednek, panamáznak, sikkasztanak és közben tönkre közigazgatják a várost. A Babits látó szeme olyan friss, élő alakokat állított be, hogy Újpesten – ahol Babits még nemrégiben tanárkodott – döbbenve észleltek fel az emberek: A *Kártyavár* színhelye Újpest!

A *Nyugat* olvasóinak száma megszázszorosodott Újpesten és minden számnál izgatottan várta a közönség, ki a friss alak, ki az új ember, aki az új folytatásban Babits regényében felvonul. [...]

Falus Ferenc

Világ, 1918. aug. 6.

*

Az egyoldalú, kiélezett naturalizmus minden bűne megvan a *Kártyavár*ban. Először az aljasnak, a rútnak, a piszoknak halmozása. [...] Ez nem az élet képe, ez rikító túlzás [...]. Már pedig a naturalista költőnek nem szabad elvetni magától az igaz-

ság látszatát. [...] S mennyi teljesen fölösleges rút dolog a *Kártyavár* részleteiben! Nyíltan vagy félreérthetetlen célzásokban az olvasó elé terítve az emberek életének olyan mozzanatai, amelyekről nem szokás beszélni, éppen azért, mert rútak s amelyekről Babits beszél, noha semmi sem következik belőlük a regényben. [...] S Babits, a művész, most az egyszer még művészi érzékét is eladja: teletömi regényét érdektelen leírásokkal és jelenetekkel, összevissza hányja az eseményeket, mintha szántszándékkal tenné kuszává, zavarossá a cselekményt, hogy aztán a naturalisták művészi kánonja szerint, befejezetlenül hagyja.

Ebben a sivár forgatagban, az életnek ebben a szennyes torzképében egészen elmerülnek a regény alakjai. Kár, nagy kár, mert Babits egész sorát vonultatja fel a jól megrajzolt figuráknak. [...]

Császár Elemér

Új Nemzedék, 1923. dec. 30.

*

Egy új Babits mutatkozik csodálkozó szemünk előtt, amilyennek még sohasem láttunk. Nem csak a *Kártyavár* című regény, [...] hanem a költő is új. Elhaltak a tiszta harmóniák. A játék kedvéért való nemes játék kemény, célratörő teleológiának adta át a helyét. [...] Egy új Babits támadt elénk, és mi még kételkedve állunk [...] nem tudjuk, vajon örülnünk, mérgelődnünk vagy felháborodnunk kellene rajta. [...] Az események rohanásában [...] az újvárosi notabilitásoknak egész tömegét ismerjük meg. De ők valamennyien olyan hasonlóak egymáshoz, akár intrikálnak, akár hosszú beszédeket tartanak, miközben a polgármester pórázon vezeti őket [...] A nagy tehetségű, ma már egészen elfeledett Tolnai Lajos írt ilyen kulcsregényeket. [...] Tolnai Lajos immár vien jen [...] Babits Mihály pedig a modern magyar irodalom csúcsán áll. Honnét ez a csodálatos találkozás? [...] Inkább illendő a részünkről, hogy nyugodtabb napokat és vidámabb kedvet kívánjunk neki, melyek távoltartják tőle ezt a zsidó kedélytelenséget, és visszaadják számára a szép, kiegyen-

súlyozott hellén derűt. Mert csak e hősi derű kedvező atmoszférájából virágozhatik ki Babits művészete [...]

Sebestyén Károly

Pester Lloyd, 1924. jan. 12.

*

[...] Itt van például Babits Mihály regénye, a *Kártyavár*, amely egyik legjellemzőbb alkotása ennek a klasszikusan hűvös, nyugalmában és nyugtalan, új művészi problémák felvetését és megoldását sóvárgó költő-írónak. Témája: hogyan épül fel a magyar főváros szemétdombján egy miniatür Chicago vagy New York? Hogyan hangolódik át az amerikai stílus, a belülről fűtött üzleti láz nagyszerű muzsikája, a mi félszeg, szegényes életünk szorító keretei között, hamisan nyekergő dudaszóra? [...] A legaktuálisabb regény. Kitapinthatóan érzik rajta a kor, amelyben született. [...]

Kárpáti Aurél

Genius, 1924. febr.

*

Kedves Mihály,

attól tartok, tulajdonképpen nem is vagyok arra illetékes, hogy bírálatot mondjak *Kártyavár* regényedről. Emlékszel rám, mikor ezt a könyvedet tervezted és elkezdted írni, napról-napra együtt töltöttük a délután jó részét [...] és nagyon sokat beszélgettünk tervedről [...]. Te elmondtad nekem azokat az élményeket és tapasztalatokat, amelyekből a regény az elmédben kiformálódott, beszéltél az egyes alakokról, azoknak modelljeiről [...]. Ismeretlen emberek, akikről nekem beszéltél, ismerőseimmé váltak, ahogy leírtad őket előttem, módomban volt látni, hogy mint kelt benned a valóságból képzelet és mint forrtak ki benned az ismert és megfigyelt alakok a regény szereplőivé, egy kompozició részeivé, mint hoztad őket viszonyba egymással, mint alakítottad a költő

szent szabadságával sorsukat, mint állítottad be őket abba az újvárosi levegőbe, abba a társadalmi perspektívába, amely egészen a te felfedezésed, a te fantáziád kizárólagos tulajdona.

Regény hős nélkül – a *Hiúság Vására*nak ezt az alcímét odatehetted volna te is könyved címlapjára. Nem akartad egyetlen személy köré koncentrálni azt az esemény-sort, amelyet regényedben elmondasz. Egy nagy milieu-rajzot akartál, úgy adni egy város életének teljes képét, főpontjaiban megvilágítva, legjellemzőbb tipusaiban és egyéneiben perszonifikálva, legkülönbözőbb társadalmi osztályainak keresztmetszeteiben. Mintegy reflektor fényszóróját vonultattad végig ezen a városon [...]. Erre kellett neked egy külön alak, Partos járásbíró, akit most helyeztek ide Újvárosba, akinek tehát az összes dolgok újak, meglepők, váratlanok, akinek a történő dolgok alakulására semmi befolyása sincs, de azért belebonyolódik mindazokba a furcsa és szokatlan dolgokba, amelyeket a regény el akar mondani. Ezzel nemcsak a pápaszemet kapja meg az olvasó, melyen át a történő dolgokat nézheti, hanem megkapja a dolgok furcsa, meglepő rendkívüli voltának a folytonos jelzését is, a distanciát, amelyben a cselekvényhez állnia kell. Ezért úgy érzem, a járásbíró alakja nagyon szerencsés kompozicióbeli lelemény.

Te, emlékszem, tudatosan eseménydús, fordulatos mesét akartál adni regényednek, nem bántad, ha egy kicsit detektiv-regényszerű is [...]. Ezért vetted bele regényedbe az olyanféle jeleneteket, mint az éjszakai kaland a Seling-féle lebújban [...]. A teljes realizmussal ábrázolt detektivregény jelenetet egy kompozició szerves részévé tetted és ezzel fölemelted, magasan anyagának jelentősége fölé. [...]

Fölfedezted és megelevenítetted a város egy különleges tipusát, a nagyváros melletti kisváros furcsa alakulatát, mely a nagyváros szemétjéből verődött össze, tradiciótlanul, bizonytalanul, hirtelen, – ez a te személyes tulajdonod, melyet előtted nem látott senki és nem értett, úgy mint te, senki. [...]

A te Újvárosod, Mihály, egyetlen példányban meglévő különlegesség. De van benne sok olyan, ami általános. Szándékos-

ság-e vagy ösztönöd sugallata, hogy a te Újvárosod képében benne van a háború előtti Magyarország képe is?

Schöpflin Aladár

Nyugat, 1924. ápr. 1.

465. GELLÉRT OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1923. dec. 15.

Kedves Mihály,

Elmondtam Ernőnek, milyen furcsa helyzetbe hozott az, hogy tegnap ötletszerűen és mástól kellett először hallanod, hogy Móricz-számot szervezünk. Ernő ugyan magának tartotta fenn, hogy erről veled beszéljen, de minthogy látogatását sok baja és dolga miatt egyre halasztani kénytelen, én mégiscsak szóbahoztam volna, ha tegnap éppen eszembe jut. Ernő azt mondta, hogy azért is ragaszkodott hozzá, hogy erről személyesen és ne telefonon vagy levélben értekezzen veled, mert ezt az alkalmat akarta felhasználni arra, hogy bizalmasan elbeszélgessen veled egy rég tervezett Babits-számról is. – A Móricz-számnak, mint talán már mondtam, az a terve, hogy lehetőleg minden fontosabb könyvéről más írjon és arra kérünk, válaszd ki azt, amellyel legszívesebben foglalkoznál

Ölel
Oszkár

466. A GYÉMÁNTSZÓRÓ ASSZONY

I. változat [cím nélkül]

Ragyogj aki fény vagy
Bizony, Móricz Zsigmond, szükség van a fényre
vetni amaz őrült asszony útjai elébe,
tántorgóvá tette nem vélt, nem várt vesztesége

azt se tudja már, hogy lába merre lép
jobbra is, balra is árok, meredék
s minden lépten szórja kincsét erejét.

Gyémántja és gyöngye gurul szerteszéjjel:
ő csináltvirággal, üveggyöngyfüzérrel
ékesíti magát: még csillagtalan éjjel

II. változat [cím nélkül]

A vak Idők útján, a történet éjén
Egy őrült asszony fut a meredék szélén

(Kell a fény, kell a fény.)

Óh mennyit aggódtunk, testvér, miatta
S néztük hogy fut szörnyű partokon eszelősen

S ki gyémántokat hagyott el, csináltvirág-
s üveggömbfüzért aggat magára

melyek gáncsolják lábait.
Kialudt lámpása. – Mégis valami ragyog még útja elé.
Nem a csináltvirág s üveggömb ragyog,
hanem az a gyémánt amit elhagyott.

Ragyogj, gyémánt ragyogj! Szükség van a ragyogásra!
Kincsek a parton, kincsek az útszélen, ragyogjatok mind, mind.

Még diadalút lesz a kálváriából
és sebei rózsáknak tetszenek a fényben.

Óh titokzatos fény! nem várt glória!
Diadalút lesz igy a kálvária
Mig a sebnek is rózsává kell világosulnia.

A gyémántszóró asszony

Móricz Zsigmondnak

Éjszaka ez, testvér!... Szükség van a fényre,
vetni amaz őrült asszony útjai elébe:
kit tántorgóvá vakított szörnyű vesztesége.

Óh, hány fiat vesztett! mennyi vagyonát
taposták szét talpas, süket katonák!
idegenné zárták tőle legjobb otthonát.

S azt se tudja már, hogy lába merre lép:
jobbra is, balra is árok, meredék
s minden lépten szórja, veszti kincsét, erejét.

S míg gyémántját, gyöngyét így hullatja széjjel,
ékeskedik csináltvirág- s üveggömbfüzérrel,
mely gáncsot vet lábainak, ahogy küzd a széllel.

Lámpása a szélben – hagyta – kialudt:
vak tátongó mélység szélén fut és egyre fut –
mégis fény ragyogja be, s nem sötét az ut.

Nem a csináltvirág s üveggömb ragyog,
hanem az a gyémánt, amit elhagyott:
még az árokba is utánaragyog!

Ragyogj, gyémánt, ragyogj! szükség van a fényre,
szegény őrült asszony útjai elébe;
mert anyánk ő s a miénk minden vesztesége.

Nyugat, 1924. febr. 16.

467. FIATALOK

Ez egyszer pedig nem is könyvről lesz szó, hanem egy levélről... melyben még meg sem született könyvek szelleme villan föl. Mióta ezeken a lapokon – ahogy bejelentettem előre – gyakorolom az „ellenségcsinálás nemes művészetét": levelek zápora zúdul rám, gombostű, mérgezett nyíl és bajnoklándzsa vegyest. [...]

De ezeken a lapokon, melyek a komoly kritikát akarják szolgálni, semmiféle érzékenykedésnek, lírának nincs helye. A bennem élő s örökké bíráló „tanár úr" elnyomja ezt. S ha mégis idehozok egy levelet, melyet „lírai sóhajom" váltott ki egyikéből az új költőgeneráció legrokonszenvesebb és legkitűnőbb tagjainak, nem azért teszem, hogy újabb lírai sóhajjal feleljek, hanem azért, mert ez a levél kritikai perspektívákat nyit, melyeket igazán ideje már irodalmunk szeme elé hozni.

A perspektíva távlatában az új nemzedék áll.

Az érkezők, akik végre talán csakugyan itt vannak már, a falanx új sora mögöttünk, akiket oly kíváncsian, s olykor kétkedve vártunk. Sárközi néhány sorom által, amit „hálátlan fiakról" írtam, „örökségemet életemben tékozlókról", „feledkező adósokról" és „kis, jó mozgású epigonokról" – az egész új generációt érzi megtámadva, és a nemes fiatal évek kedves, kopjatörő lelkességével kel a védelmére Szép, bátor, őszinte, helyenként kemény, mégis meleg és mértéktartó levelét egészben idézném, ha nem volna sok helyt egészen személyes...

– Igenis, tanultunk Öntől – írja –, tagadhatatlanul fogadtunk el kovászt a mi tagadhatatlanul új sütetű és új ízű kenyerünkhöz. Ezt a kovászt azonban Önök is megkapták, nem közvetlen elődeiktől, hanem egy ugrással visszafelé, az előző nagy generációtól. Vagy nem nyitott Ön előtt is új világokat Vörösmarty vagy Arany? Mibennünk él Vörösmarty, Arany, Berzsenyi, Petőfi... s él most már Ady és Babits is, de élünk mi is! S éppolyan meghökkenve és méltatlanul megbántva állunk az Ön fullánkos sorai előtt, mint Ön állana, ha a föltámadt Vörösmarty arcába

kiáltana: Félre, jó mozgású kis epigon!... Nem viselünk háborút az előttünk jártakkal – de íme, éppen az, akiben még érezzük a rokont mindannyian, új utakon kalandozó, viaskodó, új tájakon és időkben „zsákmányoló" fiatal – magyar írók: éppen az üzeni a háborút!... „Mit tudtok ti, hogy véleményetekkel törődjem?" De mi tudunk, tudni fogunk, alkotunk és alkotni fogunk, utunkon változatlanul megyünk előre, s minden bántalom ellenére változatlanul szeretjük Önt.

Mélységesen rokonszenves szavak, s bizonyos, hogy aki ezeket írhatta, az én szavaimat nem érdemelhette... de nem is ahhoz szólanak. Semmi esetre sem szólnak éppen Sárközihöz, aki talán tudja, hogy személyileg mindig szeretettel s költői munkásságában a legjobb várakozással figyeltem őt, magam lévén gyakran, legújabb időkig, közvetítője a nyilvánosság felé. Tőle különösen hangzik a vád, hogy én féltékeny és értetlen volnék a fiatalabb írókkal szemben: de nem is személyi vádakról van itt szó, s tudom, hogy Sárközi nem a maga bajnoka. A nemzedékek egymáshoz való viszonyáról van szó és különösen a ma induló nemzedék irodalmi helyzetéről: elvi kérdések, melyekről nagyon is illő és érdemes a nyilvánosság előtt beszélni. [...]

Az irodalomban bevett szokás az apagyilkosság, akárcsak egynémely vad törzseknél: lélektan indokolja, erkölcs szentesíti igen sok esetben. Az író hasonlít talán az ókori Nemi papjához, aki állását csak akkor kaphatta meg, ha elődjét sikerült megölnie. Sárközi hivatkozik a mi harcainkra, a *Nyugat* régi harcaira... de maga érzi legjobban, hogy az ő nemzedékének sorsa és helyzete kivételes, és nem involvál harcot.

– Mi nem viselünk háborút az előttünk jártakkal – mondja; fáradtak vagyunk mi már a hiábavaló harcokra – teszi hozzá, kissé talán fiatalosan szenvelgő gesztussal. Nem *hiábavalót* kellett volna mondania, hanem *céltalant.* Igazán, miért is harcoltak volna? Ki állta útjukat? Kellett-e zárt kapukat döngetniök? Nem saját kezünkkel nyitogattuk-e föl előttük? Nem ismerjük félre indulásuk nehézségeit, jól tudjuk, mit tesz az „egy szétrontott ország szegény, megtépett s a nemesebb szóra már-már süket

fiai közt" vállalni az íróhivatást, kilátása nélkül sikernek, pénznek, közönségnek, gyakran még a térnek is, ahol legjobban szívükhöz nőtt munkáik napfényt láthatnának. De tehetünk-e mi ezekről a bajokról, melyeket magunk is megsínylünk? Nem iparkodtunk-e rajtuk mindenképpen enyhíteni? Nehezítettük-e az ifjak útjait a saját szellemi sorompóink szembehelyezésével? Kárhoztattunk-e mi valamit csak azért, mert új volt, és a mi irányainkkal meg nem egyezett? Mint elődeink tették velünk szemben. Volt-e más szempontunk, mint az írók tehetsége s a művek jósága? Mi szükség lehetett itt harcolni s korlátokat döngetni, melyek nem léteztek? Egyéneknek volt talán okuk olykor egy csatára – irányoknak és elveknek aligha. Ha az új generáció az új irányt, az új irodalmi elvet jelenti: jöhetett az bátran! mi ugyan nem álltunk az útjába.

Jött-e?

Lassan.

Sárközi szemrehányást tesz nekem, hogy „elnézve a fejük fölött", azt kérdeztem egyszer: hol vannak a fiatalok? De gondoljon csak rá, mikor kérdeztem ezt? Évekkel ezelőtt, még a háború alatt: akkor még valóban hol voltak ők? Aki volt is, nem ért oly magasra, hogy el ne lehetett volna nézni a feje fölött. Azóta megjöttek, megnőttek, a darucsapat itt van, s „talán egy-egy büszke sólyom is akad közöttük" – mint Sárközi mondja. Könnyű nekik teljes fegyverzetben jelentkezniök: hisz készen kaptak egy nagyszerűen megújított nyelvet, örökölték egy kiművelt modern irodalom pompás és rafinált eszközeit: nem kellett nekik mindent újra teremteni a semmiből vagy a régiből, mint nekünk. A gazdagság csak a gyengének gyengítő: az erősnek erő. S ha tudjuk is méltányolni helyzetük nehézségét, ha érezzük is, mily csüggesztő feladat lehet kitűnni, újat hozni még az Ady hatalmas korszaka után: számba kell venni előnyét és erejét is annak, akinek ily eszközök állnak rendelkezésére, hogy új mondanivalóját, ha van neki, mennél tökéletesebben elmondhassa.

Van-e hát?

Bizonyos, hogy például a mai líra érzésében, attitűdjében

nem lehet ugyanaz, mint a háború előtti. A fiatalok közül sokan érzik ezt, mélyen átélve a nagy nemzeti és emberi katasztrófát. Van olyan, akit ez az átélés a Petőfi eszközeihez hajt, hogy a régi egyszerűséggel és közvetlenséggel reagálhasson: van, aki az átélés lelki hatásait mélyíti ki magában: erkölcsi és vallásos emberséget, ami egész Európa fiatal irodalmában ébredezik. Ez az a spiritualista irány, amely mindenütt tradicionális és mégis modern; mert nem a formára, hanem a mondanivalóra veti a hangsúlyt: él az öröklött eszközökkel, nem ambicionálja azok megújítását, hanem csak fölhasználásukat egy új, lelkibb, emberibb világhangulat szuggerálására. Sárközi ebben egy olasz és francia testvéreivel, s mikor egy alkalommal éppen lakásomon találkozott a fiatal olasz irodalom egyik legkiválóbb tagjával – Mario Carrera volt a *Giornale di Poesia* szerkesztője –, öröm volt éreznem a testvériséget a két ifjú szavaiban, nézeteiben, érzéseiben... Az európai kultúrának alig van biztatóbb, vigasztalóbb jelensége, mint ez a testvériség.

S igazán, aki ezt az új, hittel és erkölccsel megújult, keresztény lelket vallja és kifejezni törekszik, mint Sárközi is, azt alig nevezném epigonnak, még ha formában teljesen elődeire támaszkodnék is.

De vajon szemben áll-e velünk? Vajon szükséges-e támadnia minket? Lehet, hogy a l'art pour l'art egy-egy nagyon is exkluzív képviselőjére közönnyel tekint: mint Sárközi jelzi is, de akkor nincs igaza, mert hisz ezek a lenézett l'art pour l'art-osok köszörülték az ő fegyvereit, melyekkel ma már bízvást harcba szállhat. De legtöbbünk nem is állt meg a fegyverköszörülésnél, hanem ment maga is harcba a fiatalokkal! Nem éreztük-e mi is annak a szükségét, aminek ők? Nem vagyunk-e igazán testvérek, idősebbek és fiatalabbak?

Csakugyan, kultúránknak oly korszakában élünk, mely ebben az egyben legalább szerencsés: amikor irodalmi apagyilkosságra igazán semmi szükség, s a nemzedékek vállvetve dolgozhatnak a jövő nagy munkáján, ahogy Sárközi kifejezi: a nemzet nevelésén.

Mi idősebbek ezt a testvériséget mindig mindenképpen vál-

laltuk is. Magam sem vethetek ebben magamnak szemére mulasztást. Hány darufiókát én kapattam szárnyra, hány ifjú írónak vezettem első lépéseit, harcoltam érte a szerkesztőkkel, kerestem számára kiadót, még kenyeremet és fedelemet is megosztottam egyikkel-másikkal, ínséges években. Hisz majdnem személyenként, fiainknak érezhetnők őket...

És mégis, mindjobban valami furcsa hidegség és kényelmetlen érzés választ el legtöbbjüktől.

Semmi sincs, amit nem helyeselhetnénk az új nemzedék bevallott irányában és céljaiban, s mégis sokszor nélkülözzük a természetes hálát és kapcsolatot, mely velük összekötne. Mi, akiket ostoba politikumok s a magyar közélet vezető köreinek kultúránk igazi életétől való elzárkózottsága arra kárhoztatnak, hogy az ősz hajszálakkal fejünkön s lehiggadt, szinte konzervatív világnézettel agyunkban be nem vett és udvarképtelen forradalmárokként szerepeljünk a nálunk idősebbekkel szemben: a fiatalok előtt gyakran úgy érezzük, hogy lebunkózni való öregekként állunk az útjukban. Sokszor többé-kevésbé burkolt formában, értésünkre is adták, hogy hajlandók bennünket lebunkózni. Sárközi eltalálta: azokat a keserű szavakat közvetlen egy támadás adta ajkamra, talán (barátaim erről akarnak meggyőzni) nem oly szándékos s nem is olyan súlyos, mint amennyire fájt, mégsem mehettem túl rajta, két okból. Az egyik: kétszer fáj, ami azoktól jön, akikkel jót tettünk, a másik már elvi: hogy lehet ez? Hogy nézhet reánk ily szemmel egy nemzedék, mely eszközeiben teljesen miránk támaszkodik, céljai nem ellenkeznek a mieinkkel, s mindeddig egyetlen művet sem alkotott, amit a mi nemzedékünk műveinek első falanxába lehetne helyezni?

Minthogy belső okok nincsenek és nem képzelhetők, marad a külső tény: hogy utukban állunk. [...]

Szomorú dolog, hogy szavaim azt a látszatot kelthetik, mintha sajnálnám az ifjaktól sikereiket. Szomorú tünet volna, ha ezt el is hinnék. Féltékenység? Láttam én már nagyobb fényeket is – s most ezekre legyek féltékeny? Egyik-másik még tán nem

feledte el, hogy első sikereit nekem köszönheti, hogy anyagi és szellemi támogatással segítettem minden lépésében, mindaddig, amíg segítségemre rászorult. Így segítettem minden tehetséges fiatal írót, aki hozzám fordult, s fogok ezentúl is segíteni. De csak egyetlen okból: mert tehetségesnek gondolom. Nem juttatom napfényre műveit, míg biztos nem vagyok, hogy ezek a művek jók, és érdeke, hogy napfényre jussanak. Az ő érdekéből viszem ki s nem a magaméból (hogy megnyerjem magamnak). Nem írok róla kritikát, míg nem írhatom minden dicsérő szavát igazi súllyal és meggyőződéssel. Nem vagyok hajlandó udvarias dicséretekkel körém toborzani az ifjú nemzedéket, rosszallásom elhallgatásával vagy opportunista frázisokkal óvni körükben népszerűségemet. Nem vagyok hajlandó leborulni a kelő hold előtt, inkább ne süssön rám! Nem fogok bókolni az új szultánnak, aki még gyermek, és sokszor bizony inkább verést érdemelne.

De szeretem őt, szeretem még ha korholom is. Legyen nagy uralkodó, mire megnő! A nap néha holdnak látszik a köd mögött. Ködös reggelre virradtunk. Talán nap, talán nap! Szeretem őt, még ha korholom is, szeretném, még ha ő nem szeretne is.

De Sárközi szép és kedves levele szeretetéről beszél.

Nyugat, 1924. febr. 3.

Országos Széchényi Könyvtár

468. FÓTHY JÁNOS – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1924. febr. 9.

Kedves Mihály!

Izgalommal, szinte remegve olvastam e percben *Fiatalok* című a Nyugat legutóbbi számában megjelent írásodat. Talán gyerekes fellángolásnak látszik, hogy utána rögtön, ellenállhatatlan belső parancs hatása alatt leülök, hogy írjak Neked, de ez a belső parancs már régi keletű és csak alkalomra várt, hogy tetté váljon. A tett azonban ezuttal is elmarad és mindössze néhány szó lesz Hozzád.

Ha olyan korban élnénk, amely egy Babits Mihályt megérdemelne, akkor a *Nyugat*ban elhangzott szavaidtól meg kellene semmisülnie annak, akihez és akiről a szavak szólnak. De ma mindenben a trösztök és konszernek korát éljük és az ilyen trösztökön és konszerneken belül élők és áskálók füle nem túlságosan érzékeny a kívülről és a Legmagasabb Ormokról jövő szózatok irányában. Mit törődnek ők a Szeretettel, attól eltekintve, hogy ez ma divat és költői világnézet, legalábbis kifelé és mit törődnek ők az Ítélettel ha a konszern füzértáncában lejthetnek az Érvényesülés körül?

Nem Mihály, nem volt igazad mikor ezt a cikket megírtad. Akikről, helyesebben akiről szól, már régen nincsenek, helyesebben nincsen ott, ahol azok vannak, akikről és akikhez még szólni érdemes, akik megérdemlik azt, hogy Babits Mihály akár csak egy pillanatnyi fájdalmat is érezzen miattuk, ha távolról is, de örömet okoznának neki. Azok nem a „fiatalok" és nem *azok* a „fiatalok", akikről cikkedben szólasz. Azok, illetve: az, nagyon is öreg már, öregebb mint minden Akadémia. Öreg az irigységben, a félelemben mindenki mástól, aki lehetne, öreg az önzés és a kiszáradt szív nagyszerű kendőzésének tudományában. „Collektív ifjuság" és nem bizonyos „nagy Egyetemesség" ügyes szólamaival felemelve, öreg a felejtésben, hogy kik voltak Mesterei, Columbusai és kiknek kenyerét fogyasztja ma is még költészetben, mintahogy fogyasztotta egykor másképpen is, – öreg, öreg, öreg az Mihály.

De fiatal vagy Te, akinek ez és ilyen csúnyán és modernül emberi dolgok még fájni tudnak, fiatal vagy Te, aki még akkor is fiatal leszel, Prospero, ha bizonyos Kalibánok már régen egyek lesznek a földdel, melytől elszabadulni nem tudnak soha.

És Mester maradsz és vagy, amint voltál is mindig olyanok számára, akik nem kerestek, mert abban találtak meg amit alkotsz, akik sohasem fogják megtagadni, hogy a Te kenyereden éltek a versben és nem fognak megtagadni mert nem laktak fedeled alatt másképp mint a Szépségben. Akikre tán rossz és hazúg fényt vetettek Előtted olyanok akikről csak most tudod,

hogy rossz és hazúg a saját fényük és azok, akikre e rossz és hazúg fény hullott róluk, tán egykor megnyilatkoznak Előtted mint akik az igazi „fiatalok", ha már nem is azok többé.

Szeretném ha e sorokat úgy vennéd, ahogy íródtak: nagyon spontán, és nagyon őszinte kiömlésnek. És annak a nagy szeretetnek, ragaszkodásnak és hódolatnak jeléül, mellyel irántad mindig viseltettem, de amelyet mutatni nem tudtam soha.

Híved
Fóthy János

469. A FIATALOK

[...] A cikkel egyáltalában nem foglalkoznánk, mivel a cikk nem bennünket, a l'art pour l'art-ral mereven szembenálló fiatal művészeket, hanem a fiatal *Nyugat*ot, Szabó Lőrincet és társait érintheti, hiszen csak őreájuk vonatkozhat az a kitétel, hogy „kikkel kenyerem és fedelem megosztottam s akiket én segítettem a nyilvánosság elé" (mi sose kértünk s így sose kaptunk Babitstól semmit), de a cikknek címében levő általánosítás, „A fiatalokhoz" kényszerít arra, hogy álláspontunkat Babitséval szemben leszögezzük.

Nem tartjuk egyenes és jóhiszemű dolognak, hogy akkor, amikor Babitsot az általa nevelt és kolportált epigonok egyike méltatlanul és jogtalanul megtámadta, ezért ő úgy vegyen elégtételt, hogy egy – ha még annyira lírai hangú – cikkben a fiatalság egyetemét nevezze hálátlan tanítványnak, epigonnak és meg nem engedett eszközökkel dolgozónak.

Igenis, mi nyíltan és bátran hirdetjük, hogy a l'art pour l'art-ral – amelynek Magyarországon legkiválóbb képviselője Babits – nem értünk egyet. Mi hisszük és hirdetjük, hogy a hitnélküli, világnézettelen művészet ma becstelen játék, de elismerjük és mindig el is ismertük, hogy a művészet fejlődésében a l'art pour l'art szükséges és termékeny állomás volt. De csak volt, felada-

tát már elvégezte, a művészetet külső, formai eszközökben gyarapította, – azonban ma, az élet súlyos megpróbáltatásai között már nem lehet eleven érték, építő erő, egyetlen és tiszta út. Ma elmélyült, az emberi lélekbe leszálló és utat mutató művészet kell. Művészet, amely a vergődő ember hitkeresésének, tisztaság és egység utáni vágyának hű és igaz tükre legyen, amely célt mutasson és feleletet adjon a kétely sikoltó szavaira. Ilyen művészetet követelünk mi, a fiatalok, akik a formának a l'art pour l'art nyújtotta minden gazdagságát elhajítottuk magunktól, hogy a múlt tehertételeitől szabadultan keressük azt az utat, amely a lélekhez, minden emberi művészet örök forrásához vezet.

Ezért helytelen s úgy érezzük, kissé a jóhiszeműség hiányával való Babits cikke, mert ma a fiatalság, mint ezt Osvát Ernő egy színházi lapnak adott interjújában mondotta, nem a meglevő irodalmat folytatja, hanem valami egészen újat, az eddigivel teljesen ellentéteset akar teremteni. Bizony – ezt megállapítjuk, – Osvát, akivel különben sok elvi kérdésben nem értünk egyet, helyesebben és tisztábban látja az irodalom jövő fejlődését Babitsnál, akinek a fiatalok iránt sokat hangoztatott szeretete csak abban merült ki, hogy felnevelt és világra segített egy halottan született, a mai korban gyökértelenül álló s a l'art pour l'art gazdag formakincsével mondanivaló hiányában erősen visszaélő, fiatalságában is koravén írói csoportot, amelyben – tisztelet a kivételnek, ha ugyan ilyen is van benne – az irodalom már csak mint formális kifejezési lehetőség és kenyérkereseti alkalom jelentkezik. Ez különben minden epigonirodalom közös jellemző tulajdonsága s épp ezért különös, hogy Babits megütközik epigonjainak azon a mohóságán, amellyel az arriváció érdekében a zsurnalizmus szolgálatába állottak. Ez csak szükségszerű megismétlődése egy már korábban lejátszódott irodalmi folyamatnak. Az Arany–Petőfi-epigonok ugyanezt csinálták Babitsék fellépése előtt, amíg aztán ezt a zsurnaliszta lírát a teljesebb felkészültségű l'art pour l'art művészek tönkre nem tették, hogy utánuk a hitteljes művészet bontakozásának idején, a l'art

pour l'art epigonjai rokoni és baráti kapcsolatok révén újra életrekeltsék. [...]

Raith Tivadar

Magyar Írás, 1924. febr. 2.

470. A VÉN KÖTÉLTÁNCOS

I.

„Nosza feszítsd ki font köteled
kösd lábra táncos cipellődet.
Fogd kézbe hosszú súlyzórudad:
tudnád-e még, mint egyszer tudtad?
Amíg élsz, ugrálj! Lássuk, hires!
Győzi-e jobban más ha kiles?
Kilestük titkod, csináljuk is
még néha-néha cifrázzuk is.
Lépted habozó, bokád remeg,
könnyekbe vakul gyönge szemed:
de a mi falkánk halad, halad
előre, vissza könnyen szalad.
Felhők mezője lábunk alatt:
mit bánjuk, mi van a felhők alatt!"

II.

Addig beszélnek: fogom magam
kihozom súlyos aranyrudam
fölveszem táncos cipellőmet
vonom kötelem felhők felett.
Jól tudom, mi van a felhők alatt:
szájas mélységek, szúrós falak.
Mint roncsolt arc a fátyol mögött,

olyan a táj és rajta a köd.
Szikla kisebzett, föld megrepedt.
Görcs húzza össze a hegyeket.
Borzong a bozót, az erdő fut,
lázas a város, elakad az út
minden bérc fojtott tűz-csobolyó
vonaglik ágyában a négy folyó.

III.

Kínpanoráma! iszonyu sors!
Óh bús bátorság, mire sodorsz?
Bár volnék könnyű, hólyag gyanánt,
ne látnék semmit, jó vak gyanánt.
Szirt engem öklel, tűz nekem fáj
fojtó folyó és tályogos táj.
Kásás hidegláz! zöld szédület!
Lerúgom táncos cipellőmet.
Szorul a szívem, ámolyodom
vad vízbe ejtem aranybotom.
Óh folyó, ránts le iszapodba!
Vak tűz, égess el kicsapódva!
Temess el, erdő! Taposs el, út!
Boldogtalan ki magasan fut.

Nyugat, 1924. márc. 1.

471. RÉVAY JÓZSEF – BABITS MIHÁLYNAK

Mátyásföld, 1924. febr. 16.

Kedves jó Uram, rám hárult az a tisztesség, hogy az Ön költészetének latin vonatkozásairól megemlékezzem a *Nyugat* B-számában. Sajnos, az *Erato* és a *Pávatollak,* továbbá a *Recitativ* nincs birtokomban, (az utóbbi keserves években jó volt, ha ke-

nyérre telt; könyvre nem, pedig ez nekem a kenyér!). Nagyon kérem, adja át fiamnak ezt a 3 kötetet. A hét végén, használat után, szivesen visszaküldöm őket. Mondanom sem kell, hogy ha fölösleges példányai vannak belőlük, hálásan el is fogadom. Ezt azonban ne vegye revolverezésnek.

Mikor küldünk valamit R. Rollandnak?

Minden szerdán és szombaton a Centralban tanyázom.

Szives üdvözlettel készséges híve
Révay József
Mátyásföld, Hársfa ucca 3.

472. DÓCZY JENŐ ÉS FÖLDESSY GYULA – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1924. febr. 29.

Igen Tisztelt Uram,

Ady Endre pesti barátai elhatározták, hogy a költő életére és költészetére vonatkozó érdekesebb adatokat összegyűjtik rendezik és az *Ady Muzeum* koronként megjelenő köteteiben közre adják; az adatok gyűjtésével és az Ady-Muzeum-nak ennek az irodalomtörténeti adattárnak szerkesztésével alulírottakat bízták meg.

Ma már a publikálásra érdemes anyagból annyi gyűlt össze, hogy a szerkesztőség a *Muzeum* első kötetét már a tavasz folyamán – lehetőleg áprilisban – ki szándékozik adni. Ez az első kötet főleg Ady nagykárolyi, zilahi debreczeni és váradi életével foglalkozik, de a későbbi évekre vonatkozólag is hoz érdekesebb cikkeket.

Mivelhogy tudomásunk van róla, hogy Önnek a költő említett életszakára vonatkozólag saját tapasztalatai alapján értékes mondanivalói lehetnek, tisztelettel felkérjük: szíveskedjék azokat írásba foglalni és a szerkesztőség címére minél előbb beküldeni.

Bár a legcsekélyebb mértékben sem akarjuk Önt befolyásolni, mégis ha kérnünk szabad, azokra a megfigyelésekre, körül-

ményekre, kisebb nagyobb tényekre métóztassék különösen sulyt helyezni, melyek Ady belső, lelki fejlődése szempontjából különösen érdekesek s melyek az ő akkori gondolkozását, érzületét, társadalomról, irodalomról, politikáról, életproblémákról vallott akkori felfogását illusztrálják s megvilágítják lelki és költői fejlődését. Nagyon érdekelne bennünket tudnunk: mik voltak a korbeli olvasmányai irodalmi nézetei, tervei és hogy milyen tekintetben hathatott rá fejlesztőleg Nagykároly, Zilah, Debreczen és Nagyvárad? – Természetesen ha Ön Ady későbbi élete folyásával ismerős, a későbbi évekre is méltóztassék kiterjeszkedni; azt is kérjük, hogy az esetleges birtokában lévő érdekesebb leveleket is méltóztassék vagy eredetiben vagy másolatban rendelkezésünkre bocsájtani. Magától értetődik hogy az eredeti leveleket gondosan megőrizzük s felhasználás után visszaszármaztatjuk. A beérkezett cikkeket a legnagyobb liberalizmussal kezeljük, a mai viszonyok közt elérhető legmagasabb írói honoráriumról pedig a kiadóvállalat gondoskodik.

Abban a reményben fordulunk Önhöz, hogy vállalkozásunk nagy jelentőségét épp ugy érzi mint mi, s a maga részéről minden lehetőt megtesz, hogy ez sikerüljön. Mert az hogy egy nagy költő halála után kevés időre rá ilyen nagyszabásu adatgyűjtés induljon meg az egész világirodalomban páratlan jelenség, ami azonban csak vállvetett munkával sikerülhet.

Végül még csak annyit jegyzünk meg, teljesen mindegy, hogy Ady-ra vonatkozó emlékeit azon nyersen, vagy irodalmi formában öntve bocsátja-e rendelkezésünkre. A főszempont az adatok hitelessége.

Kérjük méltóztassék bennünket mielőbb értesíteni, mikorra számíthatunk nagybecsű közlésére?

Kiváló tisztelettel vagyunk

az Ady-Muzeum szerkesztői
Dóczy Jenő
Földessy Gyula

473. DR. PAPP – BABITS MIHÁLYNAK

Esztergom, 1924. márc. 12.

Nagyságos Babits Mihály úrnak
író
Budapest, Reviczky u. 7.

Vonatkozással Nagyságodnak hozzám intézett szíves megkereső soraira, a kérdezett ügyben van szerencsém a következőkben felvilágosítással szolgálni.

A pinczés présház a hozzá épített nagyobb lakószobával, konyhával, kamrával és mintegy fél magyar hold területű szőllővel nyomban beköltözhető, illetve elfoglalható és az Erős Ferenc és nejével mint tulajdonosokkal történt megbeszélésem szerint magánúton legvégső ára 40.000.000 korona. Itt megjegyezni kívánom, hogy ezen ingatlanság f. évi március hó 23-án d.e. 11 órakor az irodámban megtartandó önkéntes árverésen a legtöbbet ígérőnek eladatni fog, feltéve természetesen, hogy addig megfelelő (vevő) nem jelentkezik, aki azt magánúton megveszi.

Az ingatlan úgyszólván a város belterületén van, legutóbb lett a tulajdonosok által nagyobb beruházási tőkével az egész épület cseréppel befödve, úgy hogy az összes épületek teljesen kifogástalan karban vannak. Maga a hely ahol az épület fekszik a városhoz igen közel, mindjárt az első határnál van, 15 perc alatt a város szívétől megközelíthető, gyönyörű tisztás laposan fekszik, kitűnő kútja, vize és ózondús levegőjű vidéken.

Nagyságod ha komolyan reflektál az ingatlanra, legcélszerűbb lenne, ha személyesen azt megtekinteni ide Esztergomba elfáradna és ha méltóztatik velem megérkezésének pontos idejét közölni, ugy szívesen kalauzolom. Ha Ön reggel 6 órakor bármely napon Budapestről a nyugati pályaudvarról elindul, úgy 9 órára Esztergomban van, még aznap d.u. 2 órakor innen visszautazhatik, úgy hogy 5 órakor d.u. ismét Budapesten lehet.

Talán legcélszerűbb lenne megtekintés végett 15-én, e hét

szombatján jönnie, amikoris nekem tárgyalásmentes napom lévén, több időt tudnék szentelni a kérdéses ügynek.

Fogadja tiszteletem kifejezését, mellyel vagyok

kész szolgája
Dr. Papp

474. TÖRÖK SOPHIE NAPTÁR-FELJEGYZÉSEIBŐL

1924. márc. 18. Esztergomban házvételért
27. Esztergomban házat vettünk
ápr. 11. Reggeli vonattal Terivel Esztergomba. – Bevásároltunk
13. A Dómban misén
15. Felásattuk és beültettük a kertet. Esti vonattal Pestre, Teri Győrbe [?]
máj. 13. Tipary telefonon értesített házunk bedűléséről, déli vonattal Esztergomba utaztunk, este kijött Wodicska építész, Tipary és Olajos, később kávéházban
14. Déli vonattal Pestre. Nagy L. Nagy Z. Tóthék
17. Teri reggeli vonattal, mi déli hajóval Esztergomba jöttünk
19. Felhoztuk a podgyászunkat
24. Este kávéházban. (de. Tipary és Kárpáti),
25. Tipary és Kárpáti. Anyus és Márta reggeli vonattal jöttek, este hazamentek
29. Féja Géza és Bányai Kornél fiatal pesti költők, kik jelenleg tanárok az Esztergom Tábori fiúinternátusban, meglátogattak de.
31. Tipary
jún. 2. Elkezdték a bedűlt fal építését
8. de. Bazilikában

13. Befejezték bedűlt falunk építését
18. Wodicska
19. Sárközy reggeli vonattal jött. Bányai és Féja tanárok a Táborból. Sárközy este Pestre ment
23. du. Tipary és Einczinger

júl. 7. Elkészült a pincénk. Mihály reggeli vonattal Pestre ment. 4-kor jött vissza.
16. Einczinger és felesége. Este mindannyian színházban. Istambul rózsája
17. Bányai és Féja
30. de. Tiparyval érseki képtárban. Tiparynál (Képet vettünk tőle.)

475. GYÖRGY OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Székesfehérvár, 1924. márc. 1. után

Kedves barátom!

Néhány hónap óta ujra járatom a *Nyugat*ot, bár nehezen, mert drága, ott olvastam szép versedet („Két ing között a meztelen kebel"), s ott azt a polemikus válaszodat, melynek előzményeit nem ismerem, s így nem is tudom, hogy jogos volt-e a panasz, és mégis, öregen is, a fiatalok mellé állottam, s azt kérdeztem magamban, nem bántál-e velük is méltatlanul, vagy nem őszintén, mint ahogy velem tetted. Ha nem kisérném oly mély érdeklődéssel minden müvedet, ha nem érezném magam most is oly közel hozzád, haragudnom kellene rád, hogy amit a gyöngébb fiataloktól sem tagadtál meg (tőlem) a megjelenés lehetőségét tőlem, méltatlanul, megvontad ezt is. Te, aki korán szóhoz jutottál, alig értheted meg, mi az: némának maradni, mily bántó, ha a szavakra anincs meg a visszhang, mert én belső kényszerből írtam mindig, s nincs bennem elég becsvágy, hogy ez sarkalna mégis.

Félre ne érts. Nem barátomhoz fordulok hozzád, hogy pártfogolj, de (úgy) mint idegen birához, ki ma már elkerülhetetlen

ott vagy, a hol a mai szük magyar lehetőségeket osztják. Csak arra kérlek: ne légy hamis, kétszínű hozzám, s ahol annyi egészben rossz munka jelenik meg: kirakott páncél a nyelv páncélja, mely hang, de belül: semmi, ott ne légy igaztalanul szigorú bíró hozzám: szeplőimért talán.

Emlékezz rá: több versemet dicsérted és elfogadtad a *Nyugat* számára.

Mért nem jöttek ezek? (a Bot; az Ady-versek). Vagy miért nem írtad meg, hogy más (talán Osváth?) az oka? Sokáig őt okoltam, de most, hogy az *Est* lapjaiban próbálkoztam, megint tebeléd ütköztem, s minden tudásom szerint jó verseimet tiltotta ki a szavad onnan, ahol annyi sokkal gyöngébb vers és novella jött – mástól.

Magam is szigorú szemmel nézem magamat, de itélni tudok.

Most kérlek: légy őszinte hozzám, írd meg, kihez forduljak, hogy a *Nyugat*ba írhassak, kihez, hogy az *Est*be, és kérlek, ha használni nem tudsz, talán jóhiszemű, de igaztalanul szigorú ítéleteddel ne árts legalább többé.

Ime ezért nem küldtem hozzád oly régen semmit, de most úgy érzem, igazabb barátság ez az őszinte szó, mint némán haragot hizlalni, – bár te is igaz szót adnál!

Ölel igaz hived
György Oszkár

476. IGNOTUS – BABITS MIHÁLYNAK

Bécs, 1924. ápr. 2.

Kedves Mihályom,

most kapom a *Nyugat* Babits-számát, s szégyellem és fáj a szívem, hogy *én* nem vagyok benne, ki egyik első fogadtalak egykor az irodalomban. Tudd be ugyanazon állapotomnak, ami miatt (mi még fontosabb volna) leveledre sem tudtam eddig felelni. Pedig sok és komoly mondanivalóm volna, úgy személyi, mint világnézeti stb. nézeteimről s vonatkozásairól volna lírám

elmondani, elméletem kifejezni, ítéletem megokolni való. De egyelőre, nem bírom – tehát – itt adom előlegbe azt a személyi részét, melyet minap, leveled vétele után, már éreztettem volt: hogy én irántad semmiben nem változtam volt regényed olvasása után sem, viszont melegen érzem, jónak, hogy mint leveled meggyőzően fejti ki, Te sem változtál. Szeretném, ha legalább szóban elmondhatnék néked mindent, mi bennem hatodik éve meggyűlt s mind szűntelen motoz, nagyon szép volna, ha Zsigával együtt (ki tervezi) te is felnéznél ide.

Régi barátsággal, melegen szorítja meg kezed

Ignotus

477. BABITS MIHÁLY MINT „FÖLDBIRTOKOS"

A kaszárnya málladozó falát megkerülve, a kis kálvinista templom mellett indulok felfelé, a vízmosásos úton Babits Mihályhoz. A költő pár hónap előtt egy kis házikót vett itt, Esztergomban, az Előhegyen. Azazhogy nemcsak házat, hanem mellette egy kis földet is. „Birtokot", amely legalább akkora, hogy házának árnyéka legfeljebb alkonyattal nyúlik túl – a mesgyéjén. A kapaszkodó meredek, a nap erősen süt. Körül lombos gyümölcsfák zöldje, friss fű, itt-ott virágzó vadrózsabokrok s léces szőlőkertek. Az út mellett csörgő patak szalad lefelé. Már messziről idevirít Babits házának festetlen, faragott deszkaverandája.

Kiugró ormon áll a ház s a legszebb kilátóhely a városra. Hogy felérek, kifújom magam, s letekintek a sűrű házsorokra, amelyeken túl a Duna szigetet övező, kétfelé szakadt ezüstpántlikája csillog. Mögötte hosszan elnyúló, kékpárás hegyek. Az már Csehszlovákia. Hegyes tornyok csipkézik a festői tájképet, s fenn a hegyen, a bazilika két első, kisebb tornyával s nehéz kupolájával csakugyan olyan most, mint egy óriási csiga – ahogy a költő első esztergomi verse láttatta. Elgondolkozva nézem. Kilencven esztendő előtt, a nagyapám gyermekszemei még látták épülni ezt a monumentális templomot. Fürge talján munkások

cipelték akkor a nagy kváderköveket, rakták a tornyokat, míg maguknak kis házakat ragasztottak lakásul a sziklás hegy aljába.

Babits Mihályt a verandán találom, írógépe előtt. Asztala tele van görög könyvekkel. Az *Oedipus király* fordításán dolgozik. Eredeti formában fordítja a halhatatlan tragédiát, jambikus trimeterekben. Beszélgetésünk során elmondja, hogy semmi koncessziót nem kíván tenni a színpadnak. Az eredeti versformát is ezért nem cseréli fel a színpadon annyira bevált ötödfeles jambussal.

– Ha a görög színészek el tudják mondani ezt a verset, el tudják mondani a mieink is. Bár azt tapasztaltam, hogy még a Nemzeti színészei közül is csak nagyon kevesen érzik a vers lelkét, igazi lényegét...

Munkája már vége felé halad. Inkább csak simítások vannak még hátra. Babits szinte gyerekesen tud örülni a kis háznak, a konyhakerti palántákkal tarkázott, tenyérnyi földnek, amelynek már termése is van, szép, piros hónapos retek. Nem győz betelni a csodálatos kilátás szépségeivel – asztalán ott a messzelátó –, s még azt is megbocsátja, hogy a legutóbbi nagy zápor alámosta a ház egyik falát, úgy, hogy az bedőlt. A kőművesek most dolgoznak rajta. A városba nemigen jár le, itt tölti napjait a hegyen, a mélykék ég alatt, a zöld fák, füvek, virágok és madarak társaságában. Sokat és frissen dolgozik. A nap bronzos feketére sütötte az arcát. Olyan, mint egy hindu.

Kárpáti Aurél

Pesti Napló, 1924. jún. 5.

478. DAL AZ ESZTERGOMI BAZILIKÁRÓL

Épen olyanok mint otthoni dombjaim:
alattam, fölöttem egy kis darab *enyim*.
Távolabb a város, és túlnan látszik a
szemközti dombról a komoly bazilika.

Hoc erat in votis... S ne jutna legalább
a jóknak annyi föld, hol megállhat a láb
nyugodtan és bölcsen, s kinyúlhat égig a
lélek, mint dómjával ott a bazilika?

Rossz föld, de megterem itt legalább a csend
virága, nyugtató lótuszom, s odalent
kertem az egész táj, hol óriás csiga
kétszarvú dómjával e bölcs bazilika.

De túl már cseh határ... Idegen katonák
s szuronyos szólamok szorítják a Dunát,
mely ma friss ér helyett zsibbasztó pántlika:
áldástalan nézi a hűs bazilika.

Egy kis darab *enyim*... De hát hol a *mienk*,
amit épúgy védjen a törvény és a rend?
Hogy bölcs nemzeteken bíró ököl s iga
legyen, miért hagyod, óh szent bazilika?

Ne bánd ma, lelkem! Itt fölülről egyhatár
minden; és kék és zöld, s szálló szem s gyors madár
tanítják, hogy nagy az Isten és kicsik a
nemzetek, és a Menny különb bazilika.

Óh ős Templom! azur architrávod alatt
tűrd és áldd meg ezt a csöndes fecskefalat.
Csönd van itt; csak egy-egy kocsi vagy talyiga
zörg föl a városból, s zeng a bazilika.

Mérföldjáró öreg csizmákban a vihar
erre toppan olykor szürke lábaival:
az se soká marad; elszáll és nincs hiba:
mint orgona után néma bazilika.

Az Est, 1924. máj. 11.

479. BABITS ANGYAL – BABITS MIHÁLYNAK

Szekszárd, 1924. jún. 2.

[...] Itthon [...] mindenki biztat hogy folyamodjak az igazgatóságért

[...] arra kérnélek nem volna-e olyan embered aki utána tudna nézni a minisztériumban a dolgok mostani állásának [...]

480. BABITS MIHÁLY – SZILASI VILMOSNAK

Budapest, 1924. jún. 16.

Kedves Vilim!

Amint látom, Ilonka sem helyet, sem írnivalót nem hagyott nekem: ugy hogy kénytelen vagyok egészen uj papirost és uj témát kezdeni. Szeretnék valamit magamról írni mert csakugyan bűnösnek érzem magamat hosszu hallgatásomért. De hát tudd meg hogy én itt olyan állandó munkahajszában élek, hogy nem annyira időm, mint energiám hiányzik egyszerűen ahhoz az elhatározáshoz hogy leüljek és egy levelet megírjak vagy egy könyvet elküldjek. Amint ilyenkor történni szokott, épen azokat a leveleket írom meg legnehezebben, amiket legjobban szeretnék megírni; mert azok megírása érzelmileg komolyabb elhatározás; s épen azok elhanyagolása aztán legsulyosabban is fekszik lelkiismeretemen – s ez a meggyűlt súly még nehezebben mozdulóvá tesz.

Az a hajsza amiről beszéltem, az írásából élő író hajszája, ami Magyarországon nagyon komoly dolog. Itt nem lehet pihenni percre sem; itt mindíg ujra kell bebizonyitani az embernek hogy él. Itt a nagy munka kedvéért nem lehet visszavonulni és egy ideig hallgatni. Itt negyvenéves korára automatikusan „megvénül" az író. Itt nem elég írni, hanem intrikálni kell, küzdeni kis törtetők ellen, akik bennünk csak az akadályt és a vén marhát látják, s tudatlanságuk oly önérzethez segíti őket, mely

nagy erő a mi folytonos szkepszisünkkel és nagyobb súlyrakományunkkal szemben. Ezek (a dolgok) az állapotok engem is, aki a politikában eminensen ügyetlen vagyok, – mihelyt ugy fordult a dolog hogy nekem is irodalomból kellett megélnem – nyílt összeütközésbe hoztak az irodalom kis konclesőivel és irigyeivel, és ma igazán ferde és küzdelmes helyzetben vagyok. Hozzájárul ehhez a megélhetés bizonytalansága, amelyet nem tudok megszokni. [...] S mindezek közben dolgozni kell: komoly, nagy művekre koncentrálni figyelmemet, abban a biztos tudatban, hogy ezek a mai helyzetemben semmiesetre sem arathatnak nagyobb vagy lényegesebb sikert, s állapotomon igazában nem változtathatnak. S amellett egy csomó ember ellenséges lesz, mert nem tudok még velük is törődni, az ő irodalmi ambícióikat kellőleg támogatni. Azok, akiket segítek, haragusznak mert nem segítem még jobban: tehetségük jogain és lehetőségein felül. Egyesek másfajta ügyességekkel hatalomra vergődnek s első dolguk engem megtámadni. Ma az egész úgy nevezett „fiatal nemzedék" ellenségem: én vagyok szemükben a fekete vénség. Én aki a konzervatív körök előtt kiátkozott forradalmár vagyok, aki pl. ki vagyok tiltva az állami színházak színpadáról vagy a hivatalos pódiumokról ahol az engem támadó „fiatalok" szabadon megszólhatnak. S amellett pénzszerzési lehetőségeim egyre kevesebbek, s néha a holnap is bizonytalan... A pozíciókat mindenütt tehetségtelen, s minket szemtelenül utánzó, de óvatos és ügyes fiatalemberek foglalják el. Jól tudod, hogy nem vágyom a pozíciókra (hisz valamikor magam is megszerezhettem volna őket) de ez a bizonytalan, hecces és önmagam szemében is megalázó élet igazán nem nekem való.

Bocsáss meg hogy elpanaszkodtam, de festeni akartam azt a hangulatot amely olyan nehézzé tette nekem hogy azokra gondoljak, akikre és amikre legjobban szeretnék gondolni; amely megbénítja sokszor minden mozdulatomat, még azt is, amivel egy levélpapírost kivennék a dobozból... Óh ha itt láthatnálak benneteket! Azt hiszem sokat tudnánk beszélni, sokkal többet mint két éve. Remélem, akárhogy is, nem mulik sok idő s látni

fogjuk egymást. Addig is innen Esztergomból, ígérem, többször fogok írni s lassankint talán megírok mindent... Kedves Vilim, hidd el, senki barátom nincs, s ma is ugy gondolok rád, mint az egyetlenre (Aladár mellett, akivel most szintén ritkábban találkozom.)

Szívből ölel és Lilinek is sok üdvözletet küld

régi, hű barátotok
Mihály

481. GELLÉRT OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1924. jún. 16.

Kedves Mihályom, –

Az Oedipus-kézirat 16-25 lapjai a nyomdából csak ma kerültek vissza, – mellékelem.

Fenyő nevében is kérlek, *írj az Athenaeumnak és Révainak, hogy műveidből egy-egy példányt a Nyugat a stockholmi Nobel-könyvtár számára megkaphasson.* Dr. Leffler Bélát ugyanis, aki a St. Magyar Társaság elnöke, a stockholmi Nobel-könyvtár igazgatója felkérte, hogy az újabb magyar irodalom legkiválóbb termékeit a könyvtár számára szerezze meg.

A Nobel-könyvtár igazgatója azonban megemlítette, hogy a könyvtár jelenleg nincsen olyan anyagi helyzetben, hogy eddigi magyar könyvgyűjteményét a sajátjából egészíthesse ki, – viszont nem tartja méltányosnak, hogy emiatt éppen a kisebb nemzetek modern irodalmának ismerete szenvedjen kárt. A könyvtár magyar részében ott találhatók Arany, Petőfi, Jókai művei, de tíz év óta ezt a gyűjteményt nem bővítették. – Azáltal, hogy a magyar irodalom kiválóbb alkotásai az utolsó évtizedben nem kerülnek a N-könyvtárba, az a veszély származott, hogy a Nobel-bizottság teljesen megfeledkezett a magyar írókról, annál is inkább, mert eddig sem a M.T. Akadémiának, sem más illetékes magyar tudósnak és egyetemi tanárnak nem jutott eszébe,

hogy a magyar íróra fölhívta volna a St. Nobel-bizottság figyelmét. – (Szószerint idézek abból a levélből, amelyet dr. Leffler Béla küldött Fenyőhöz.)

Szeretettel ölel:
Oszkár

482. KUNCZ ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Kolozsvár, 1924. jún. 19.

Kedves jó Barátom, ne haragudj, hogy ilyen sokáig nem írtam, de részint a sokfelé való utazás és részint egyéb minden időmet lekötő munkálatok annyira lefoglaltak, hogy nem jutottam levéliráshoz. Most azonban több dolgot szeretnék megbeszélni s épp azért nagyon kérlek, hogy a levélben említett tervekre vonatkozólag küldj mentől előbb sürgős választ.

A zilahi református kollegium július hó 20-án és 21-én Zilahon és Érmindszenten az Ady-szülők aranylakodalmával kapcsolatosan Ady-ünnepeket rendez és az érmindszenti házra emléktáblát helyez. A rendezőség megbízott hogy puhatolódzak nálad, vajjon eljönnél-e erre az ünnepségre? Hivatalos meghívót küldeni fognak, de szeretnék tudni, hogy nem ütközik-e Nálad különösebb akadályba. Bárminemű szereplésre nem lehet gondolni, csupán a jelenléted volna nagyon fontos. Én a magam részéről azt gondolnám, hogy ez jó alkalom volna neked Ilonkával együtt lejönni és itt egy-két hetet eltölteni. Gondoskodnám arról, hogy nagyon kellemes környezetben kedves embereknél és szép helyen töltsétek el mint vendégek ezt a két hetet. Ha valahogy nyári programoddal ezt össze tudnád egyeztetni, igen nagy örömet szereznél nekünk. Verseidért, Ilonkának a kéziratairt feküsznek bizonyos összegek a kasszában, úgyhogy itt a szükséges zsebpénz rendelkezésetekre állana. Ilonkát nagyon kérem, hogy ne haragudjon novelláinak késedelmes leközléséért, de a jó alkalmat kell várnom, hogy kellőképen esetleges

folytatásokban le tudjam adni azokat. Olvasom az itteni lapokban, hogy házvételi tervedet megvalósítottad. Nem tudom, hogy levelemet vajjon már nem saját kis házadban olvasod el.

Az erdélyi ünnepségek s itt tartózkodásod sok szépséget ígér. Hacsak lehet gyertek el. Válaszodat mielőbb várom

őszinte igaz barátod:
Kuncz Aladár

483. GOMBOS BÉLA – BABITS MIHÁLYNAK

Zombor, 1924. júl. 2.

Igen tisztelt Uram,

a *Nyugat* Babits száma csak most érkezett el hozzám, most olvastam el, úgy egy ültömben, elejétől végig és úgy elöntötte a melegség szívemet Önnel szemben, hogy kikívánkoznak e sorok belőlem és engedelmét kérem, hogy elkésve bár, egész lényem szeretetét itt a nagyok koszorújához fűzzem, én, a nagyon is gyenge, nagyon is kezdő, hátulbaktató, de aki azonban minden tisztultabb érzésemmel a *Nyugat* és a *Nyugat* papjai felé tekintek, imádattal, csodálattal, ki nem alvó, égő, szomorú vággyal. –

Hónapról-hónapra olvasom a *Nyugat*ot, benne az Ön írásait, aztán máshol is és megvallom gyakran kellett volt megállanom egy-egy sornál ujra átolvasnom, mert nem értettem meg, nem tudtam alászállni a szavak mélyére és még valami, nem tudtam Önt elképzelni az írások mögött. Egy régi képe élt itt bennem, az *Érdekes Ujság Dekameron*jából. Sokszor néztem ezen szemeit, vonásait, száját és soha nem tudtam elképzelni, hogy ez a Babits Mihály írta a *Gólyakalifát*, a *Kártyavár*at igen, de a *Gólyakalifát* csak az a Babits írhatta, akit Rippl Rónai festett itt az ünnepi szám elejére. Ez a portrait és a Babits szám pár írása olyan közel hozták hozzám, hogy most olvasva, ha még mindig nem is értem meg minden írását, de írásaiba beleélem Önt és ez különös élvezettel és csodálattal tölt el.

Pár hónap előtt írás jelent meg Öntől, „Könyvről–könyvre" czím alatt a *Nyugat*ban a fiatalokról. Annyira kedves, meghitt, atyai, jóakaratú, komoly tanáros vagy nem is, Babitsos volt ez az írás, hogy nem tudtam betelni véle, majdhogynem könnyekig meghatott az a simogató kéznyujtása, mellyel felénk fordult fiatalokhoz, ahogy már többször is segítő kezét adta... Mi érezzük azt legjobban, kik itt nem csak szótlanságra vagyunk kárhoztatva, de meg nem értő, nagyképűsködő emberekkel körülvéve; érzem, mit jelent Babits Mihály biztató szava és hálás vagyok érte, valamennyi, akár tehetségesebb, akár kevésbé tehetséges, akaró fiatal nevében.

Rövid nagyon az Út, mely mögöttem van, nehéz küzködés, míg egy-két írás fenn, a fővárosban megjelenik: az *Új Idők*ben egy-két napilapban. Nem célelérés, csak lépések, mégis egyetlen sikerről meg merek és meg tudok emlékezni, mikor Fodor Gyula egy elbeszélésem átküldte Önöknek, melyre Osvát Ernő azt üzente, hogy beszélni óhajtana velem. Vagy egy évvel később, ősszel kerültem fel, Osvát Ernő elmondatta velem az elbeszélés tartalmát és pár elismerő szóval bocsájtott el. – Babits Mihály és ez a pár szó, akikbe kapaszkodva remélek, szeretnék, akarok magamnak lépésről-lépésre utat törni.

Szabadjon három versem itt átnyujtanom.

Mély tisztelelettel
Gombos Béla

484. KOMJÁTHY ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Újpest, 1924. júl. 5.

[...] Ami Angyus ügyét illeti feltétlenül biztassátok. Én Elemérrel beszélni fogok (ő tudtommal igen szívélyes viszonyban van Klébelsberggel) s meggyőződésem, hogy maga Ángyán sajtófőnök is készséggel fog közbelépni a siker érdekében. Nem hallgatom el azonban azt a véleményemet, hogy Klébelsberg rendkívül örülne, ha te, kedves Mihályom, személyesen mennél

el hozzá s pártfogását kérnéd Angyus számára. Majdnem bizonyos, hogy boldog lenne ha valamit tehetne a kedvedért [...]

485. SZILASI VILMOS – BABITS MIHÁLYNAK

Feldafing, 1924. júl. 7.

Drága Mihályom!

Nagyon-nagyon köszönöm leveled. [...] Leveled után is csak még nagyobb a kívánság bennem: viszontlátni téged és beszélni veled. Talán meggyőzhetnélek róla, hogy pessimismus beszél belőled, s azért nem látod, hogy egy nagy generationak, az enyémének, mely bizton jobb, mint amelyik most Magyarországon uralkodik, – te vagy és maradsz mindig szellemi vezére, s rég túlnőttél már azokon a határokon, amelyeken belül normális emberi mértékek alkalmazhatók. Ez az idő bizton nagyon rövid ideig tart még s ami jobb idő jöhet az a te időd, akivel szemben kora mindig csak adósságokat halmoz. Hogyan gondolhatod te, hogy neked kell magadat mindig ujra legitimálnod? A publikum marad el tőled, nem te a publikumtól s amit eddig nyujtott neked, az mind csak előleg. Sokat, majdnem minden nap olvasom most verseidet és prózai irataidat s mindennap uj örömöket és uj tanulságokat fedezek föl. Ez a szaggatott és öntudatlan idő bizton könnyelműen bánik veled, de e szaggatottság és öntudatlanság elmúlóban van, – ezt inkább sejtik kívülállók, mint akik benne vannak s a te számodra annyit jelent még az egész: egy kis időt kivárni. – Drága kis Ilonka feleséged leveléből még mindíg merítek egy kis reménységet, hogy talán kijöttök. A szeptember hónap is oly szép még itt, hogy bátran és nagy örömmel hívhatunk akkorra is benneteket (augusztusban nem vagyunk itthon, a szülőkkel találkozunk valahol), s bizton felüdítene egy kis utazás. Ha ez lehetetlen, legkésőbb karácsonyra mi hazamegyünk, én részemről első sorban hozzád megyek, ki legközelebb állsz hozzám, s remélem bebizonyíthatom, mennyi-

re nekem van igazam veled szemben. Még mindnyájan oly elején vagyunk a tevékeny életnek, boldog te, aki mögött a produktiv kor elején már egy (egész) élet munkája van; hogyan lehetne neked elcsüggedni. Az elmult évek fantasztikusabbak voltak a pokolnál, – most mivel elkezdődik érett korod produktioja bizton nyugodtabb idő, gondtalanabb termelés és természetes körülmények fogják szolgálni halhatatlan geniedet és alkotóerődet. A legtöbb embernek azt kell mondani a te korodban: még előtted az egész élet. Te mögötted van már egy élet és előtted egy, bizton nyugodtabb s elmélyülőbb, mint az elmult, s fölkészülve, éretten, a bölcsességgel gazdagon kezdesz hozzá. Érettebben és bölcsességgel gazdagabban ma senki nálad. Mit törődsz bármivel: az idő a te szövetségesed, minden nap. S az anyagi gondok meg olyanok, hogy mindig vannak és soha sincsenek. Mindig vannak, de mindig elintézhetők. S a te esetedben csak azon mulik, hogy valaki praktikus akadjon, aki az elintézést kezébe veszi. [...]

Ölellek mindkettőtöket
igaz nagy szeretettel
Vili

486. BABITS MIHÁLY – MIKES LAJOSNAK

Esztergom, 1924. júl. 25.

Kedves Mikes bácsi!

Itt küldök négy verset és két tárcát. Ezek avval a verssel együtt (*Dal az Esztergomi Bazilikáról*) amely még áprilisban vagy májusban jelent meg az Estben, az akkor megállapított díjszabás szerint épen fedik az előlegemet. Felvettem ugyanis Mikes bácsitól 2.500.000 Kor. Előleget; ebből lemegy

5 vers (á 300.000)	1.500.000
2 tárca (á 500.000)	1.000.000
az összesen épen	2.500.000

(A regényre felvett pénz külön rovat alá esik.)

Már most tekintve a lakbérnegyedet és egyéb ily szörnyűségeket, tekintve továbbá hogy az Athenaeum-számlát mennél kevesebb uj előleggel szeretném megterhelni; és hogy a regényeimen nyugodtan dolgozhassak: hadd kérjek Mikes bácsitól ujabb (és mentül magasabb!) előleget. Ezt én, bármily magas, nagyon hamar le fogom törleszteni, mert még több ily apróságra való tervem és anyagom van; s ha a lakbér nem fenyegetne, nem is kérném a pénzt előre. Lehet hogy már a legközelebbi napokban uj küldeményt küldök. S talán (arra kérem) azóta már emelkedett is a honorárium.

Arra kérem hát kedves Mikes bácsit, küldessen nekem – lehetőleg azonnal – 3.000.000 azaz hárommillió koronát; ide, Esztergomba. A címem:

Esztergom, Előhegy.

Egyébként minden jót kívánok, és Mikes bácsinak, valamint az egész Mikes-családnak Ilonkával együtt sok üdvözletet küldöm.

Babits Mihály

mikor lesz szerencsénk Esztergomban?

Pádi elmondhatja hogy érdemes kijönni!

U.I. Közben eszembe jut amit Mikes bácsi egyszer említett: a kéziratokat mindjárt az *Ellenzék* számára is átadnám Mikes bácsi révén. Eddig Kuncz Dadinak egyenesen küldtem, de ez nagyon nehézkesen ment, mert nehézkes vagyok a küldözgetésben, viszont Dadi óriási késésekkel küldi a honoráriumokat (most is nagy összeggel [...] tartozik nekem.) Pedig ez is számomra jól eső pénzt jelentene. A falunk leomlása és az építkezés, mely emiatt szükségessé vált, igen megviselte erszényemet. [...]

487. IGNOTUS – BABITS MIHÁLYNAK

Bécs, 1924. aug. 4.

Kedves Mihályom,

szeretném szóban megmondani, így írásban félek, nem érzed eléggé, mily komolyan kérlek, hozd a mellékelt verseket a *Nyugat*ban s fedezd fel egy kicsit költőnőjüket.

Én egyszer már szóltam róla Fenyőnek, adtam is neki egy pár verset, az idemellékeltek közül a *Be fog esteledni*, s *Elalvás előtt* ezekből valók. Fenyőnek és, gondolom, Osvátnak nem tetszettek; lehet igazuk volt, engem megkaptak a versek, mert megéreztem bennük a magot, mely (azóta, egy év után) a többi idemellékeltben (kivált: *Ádám* és *Forduljatok egész arccal felém*-ben) úgy érzem: csírába kapott sőt ki is nőtt. Küzdelmes kifejezővágy és néha szentimentálisan egyszerű kifejező siker kap meg engem e versekből, mely csataterei a kínlódásnak, mit írójuk intellektusa tudatlanságával s szóérzéke és formasejtelme verselésbeli gyámoltalanságával folytat. Sokkal érdekesebbnek és értékesebbnek érzem, mint legtöbbjét egy öreg ügyességgel s alexandrikus kulturával, de egyéniség és saját hozomány nélkül jött fiataloknak.

Mondom: kérlek, törődj vele, és, mindenesetre tudasd, ha elolvastad a verseket, hogy rád is hatnak-é?

Tisztelettel híved
Ignotus Hugo

488. BABITS MIHÁLY – FALUDI JENŐNEK

Esztergom, 1924. szept. 8.

Igen tisztelt Vezérigazgató ur,

igaz, hogy a 12 előadásból álló sorozat tervének megállapítása talán csak pár órai munka, de innen távolból, ahol nincs

módomban az emberekkel érintkezésbe lépni, s minden szükségesről azonnali tájékoztatást szerezni, mégsem egészen könnyű feladat ez, s csak olyan megoldása képzelhető, amelynek még bizonnyal módosulnia kell. Az előadások témáját nem lehet megállapítani függetlenül az elgondolható és rendelkezésre állható conférencier-k személyétől, s viszont nehéz ily távolból elgondolni ennyi témához hozzáértő s kellően sulyos nevű embert, akikről mindenikről vagy személyes tapasztalatból vagy megbízható forrásból tudjam azt is hogy mint előadó képes a közönséget lekötni. Egyes kérdésekről levélileg tájékozódtam: a választ minden percben várom. Ezeknek a soroknak a célja főleg az hogy Vezérigazgató urat megnyugtassam: legfelebb 2 nap alatt kezében lesz az előadás-sorozatnak oly kész tervezete, melynek alapján meg lehet kezdeni a conférencier-kkel való tárgyalást.

Bizonyos hogy a dolgot könnyebben és gyorsabban elintézhettem volna, ha Pesten maradok. De én itt egy nagy munkán dolgozom, amely erős koncentrációt és elvonultságot igényel. Ezt a koncentrációt és elvonultságot minden áron meg szeretném őrizni még egész szeptember folyamán: ugy hogy csak október elsejétől kezdve állhatnék teljesen a Vezérigazgató Ur rendelkezésére. Kérem, szíveskedjék ezt tekintetbe venni, mielőtt véglegesen megállapodnánk.

Itt érzem helyét annak is hogy megállapodásunk anyagi oldaláról határozott propozíciót tegyek. Mindenesetre fix összegben óhajtok megállapodni; s érzésem az, hogy nevem és munkám előadásonként legalább 2-2 1/2 milliót, havonta tehát mintegy 4-5 milliót meg fog érni. Ha Vezérigazgató Ur ezt az összeget körülbelül méltányosnak tartja, kérem, méltóztassék pontosabb ajánlatát címemre közölni.

Addig is a tervezetet – mihelyt lehet: alighanem még ma vagy holnap – küldöm.

Maradok kiváló tisztelettel kész híve

Babits Mihály

489. SINKÓ ERVIN – BABITS MIHÁLYNAK

Bécs, 1924. szept. 8.

Igen tisztelt uram,

jó pár hónap előtt küldtem Önnek verseket, kérve legyen szíves azokat a *Nyugat*ban elhelyezni. Ön akkor volt szíves válaszolni, hogy betegsége miatt a verseket Osvátnak adta át – azóta én semmit a dologról nem hallottam.

Az óta megjelent <...> (Keresztkötés alatt itt) küldött versskötetem. Nagyon lekötelezne, ha fáradságot venne magának az elolvasásához és a *Nyugat* foglalkozna a könyvvel. <...> lehetséges volna, hogy ujabb írásaim közül valami a *Nyugat*ban megjelenjen, örömest küldenék és kérem is Önt legyen szíves erre nézve ha csak pár sorban is, értesíteni engem.

Címem: Franz Spitzer
Wien XIX. Barakke 43.

Őszinte tisztelője
Sinkó Ervin

490. JÁSZAI MARI – BABITS MIHÁLYNAK ÉS BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1924. szept. 14.

[...] nem tudom mikor látlak? Tehát csak jóegészséget kívánhatok a drága Mihálynak és szívből üdvözöllek mind a kettőtöket. [...]

491. TÖRÖK SOPHIE NAPTÁR-FELJEGYZÉSEIBŐL

1924. okt.	2.	Mihály influenzás lett
	7.	Mihály rosszul lett 39 fok lázzal
	8.	esti vonattal elutaztunk Esztergomból
	9.	Kaposy doktor Mihályon vérhast állapított meg

10. Kaposy [...]
25. Mihály izületi gyulladást kapott
26. Kaposy
27. Schöpflin és Tóth Árpád. Kaposy [...]
nov. 6. Kaposy
7. Várkonyi főorvos. Simándi. Kallós Ede tanár, Widmar. Tóthék. Nagy Zoltán
8. Kaposy
12. König Gyuri. Kaposy Nagy Z.
13. Mihály fotelben töltött fél napot. Ali
14. Mihály: 38.3. Influenzával lefeküdtem. Kaposy kétszer
15. Márta. Anyus. Schöpflin. Teri hazautazott. Várkonyi és Kaposy
16. Márta. Anyus. Kaposy. Nagy Z. Tóth Árpád. Ali
17. Bányai. Rédey Tivadarék. Kaposy. Várkonyi. Márta. Anyus
18. délelőtt: Walikovszky mentőkkel bejöttünk a Bálint klinikára
19. Kaposy. Anyus. Gellért
20. Angyus. Krikovics [?] Lajos, Komjáthy Aladár. Romana. Móricz Zsigmond. Anyus.
21. Anyus. Szilasi Jenő
22. Ali. Anyus. Buday Kálmán
dec. 12. Röntgenezték Mihályt. Kosztolányiék. Komjáthy néni és nővére
13. A lakáson voltam. Ali, Komjáthyné, Józsa Imre
24. Kolta, Förstner és Szilasi doktorok és Schill tanársegéd nálunk vacsoráztak a klinikai különszobában. (Délelőtt lázas voltam, Schill megvizsgált)

492. BABITS

Látogatás a nagybeteg költőnél

Babits, csak így egyszerűen, keresztnév nélkül, ahogyan az irodalomtörténetről való beszélgetésük során szokás nevezni azokat a férfiakat, akiket a kultúrvilág ismer. Babitsnak hívják, s keresztnév nélkül írják az olaszok „az újkori világirodalom egyik jeles költőjét", a mi Babits Mihályunkat. A *Giornale di Poesia* legutóbbi száma vezető cikket írt Babits Mihályról abból az alkalomból, hogy a *Nyugat* egyik korábbi számában Babits egy olasz verseskötettel foglalkozott. Ezt az olasz szépirodalmi lapot forgatjuk, míg a betegápoló, a nagybeteg költő hűséges hitvese előkészíti látogatásunkat.

Csak ma van a betegnek olyan napja, hogy veszély nélkül beszélget, tegnap még szigorú tilalmat írt elő az orvos, Kaposy Ferenc dr., az idősebb Kaposy József, a hírneves Dante-kutató fia, a költő barátja. Az első látogatók előttünk a *Nyugat* szerkesztőségéből Schöpflin Aladár és Tóth Árpád, de minket is bebocsátanak, nem vagyunk idegenek.

A nagy, az egész falat beborító könyvszekrény előtt áll a betegágy. A költő nagy szenvedéseken ment át, amelynek nyoma ott maradt az arcán. Sokáig erős lázzal küzdött, s bizony a táplálkozás rendes módját hosszú ideig lehetetlenné tette a belek beteges állapota, s így nem csoda, hogy az egyébként sem telt arcidomok kissé megvánnyadtak. Az első beteglátogató napra gondosan megborotválkozott, s már-már mosolyog is. Bágyadtan int, de kezet nem nyújt. A betegségének új fázisa izomgyulladás, amelyet a betegség alatt szerzett influenza maradványának vagy következményeinek mond az orvos. Csaknem mozdulatlanul, tehetetlenül fekszik. Fájdalmai vannak. Nem is várja, míg szólunk, ő kérdez.

– Mondjatok valami újságot. Beszéljetek Móricz Zsiga premierjéről. Hogy hívott, hogy menjek el a főpróbára, s már úgy is volt, hogy elmehetek, amikor ez az izomgyulladás megbéní-

tott. A második felvonást ismerem, s ha a többi is olyan, igazán remekmű lehet. Ugye nagy sikere van? Képzelem, hogy jó előadásban milyen tetszést arathat *A vadkan*. Alig várom, hogy láthassam.

Elmondjuk az eseményeket és azt, hogy a sajtó egyhangúlag milyen magasztaló hangon írt a darabról. Int a szemével:

– A többit tudom – mondja.

A betegségéről kezd beszélni, gyengéden elkezdjük a szót, és arról a két versről és novelláról kérdezzük, amit még lázas betegsége alatt diktált feleségének.

– Már kétszer olvasta föl a feleségem ezeket, de még nem tudom, hogy vagyok velük. Nem tudnék most hozzányúlni, úgy érzem, hogy én vagyok bennök, de mégis várok, míg jobban felenged a rajtam ülő teher. Magam is kíváncsi vagyok, hogyan fognak hatni akkor rám. Bár semmi különösség sincs bennük. (Amikor látta, hogy el akarjuk kérni, hirtelen elibénk vágott.) Nem, senki sem olvashatja, míg én ki nem adom a kezemből.

Közben folyton szól a telefon, ismerősök, barátok, sőt idegenek is érdeklődnek, s halljuk, hogy az állandó válasz: „Egyformán, láz már nincs, reméljük, hogy most már gyors tempóban halad a gyógyulás."

Még jobban ki akarjuk vonni a betegség köréből, s terveiről beszélgetünk.

– Egy régi, kedves tervem megvalósítására gondolok. Monstre regényemet akarom megírni. A címe: *Halálfiai*. A nyáron még azt hittem, hogy karácsonyra könyv lesz belőle, de jó lesz, ha húsvétra elkészülök vele. Húsvétra egyébként egy új verseskötetet is összeállítok.

Egyelőre fázom, néha meg melegem van, már ahogyan a betegség dirigálja. Még nem szabad olvasnom, de meg nem is tudok, a könyvet sem bírom el, pedig itt van mellettem az én kedves Martiálisom.

A betegápoló int, búcsúzunk, de előbb megígértette velünk; hogy ezentúl már gyakrabban jövünk, s egy kicsit megharagudott, mikor lefényképeztük...

Künn a költő felesége, aki hősies önfeláldozással ápolja a beteget, mintha tőlünk is biztatást várna, amit egyébként a gondos és nagyszerű orvosi kezelés kétséget kizáróan nyújt. Köszöni a figyelmet, mialatt felénk mosolyog két gyönyörű kisleány, a költő leányai [!], akik természetesen nem menekülhetnek a gép elől. Az ápolónő, a feleség, elhárította magáról a megtiszteltetést.

A csendes józsefvárosi utcán egykedvűen jártak az emberek, nincs zaj, mintha az utcán is tudnák, mint a költő lakásában és az egész házban, hogy beteg van a háznál.

– gl. – [*Gerő László*]

Esti Kurír, 1924. okt. 31.

493. BUDAY KÁLMÁN – ID. BABITS MIHÁLYNÉNAK

Budapest, 1924. dec. 1.

Kedves Auróra!

A lapokból értesültem először, hogy kedves fiad betegsége miatt a Bálint-klinikára ment be s épen meg akartam őt látogatni, amikor leveledet vettem.

Azóta kétszer is láttam Misit a klinikán és Bálint tanárral is beszéltem állapotáról. Misi kicsit sovány és a fájdalmak által, amelyek különösen éjjel jelentkeznek, meg van viselve de azért nincs rossz hangulatban, élénk, felesége pedig nagy gyöngédséggel ápolja.

Bálint tanár azt mondta nekem, hogy az ízületgyulladásokat a vérhas utóbajának tartja s az ilyen eredetű ízületgyulladások elég makacsak, viszont azonban nem szokták a szívet megtámadni s csak idő kell, hogy a baj hevessége alábbhagyjon.

Ezt Misinek meg is mondták s ő el van szánva a türelemre, étvágya újabban javult s a klinikán gondos ápolásban van része.

Időnkint meg fogom látogatni ezután is és tudósítani foglak állapotáról.

A nyáron sajnálattal hallottuk, hogy gyengélkedtél, azóta remélhetőleg helyreállt az egészséged.

Ilonkával és kedves gyermekeiddel együtt sokszor ölel szerető rokonod:

Kálmán

494. CSÖVEK, EREK, TEREK

Bálint-klinika

Csövek,
csövek,
kórházi cellám falain,
hideg és meleg vezeték,
hideg, meleg, rideg csövek,
erek,
erek,
erekkel folynak a falak,
erekkel eleven a ház,
eres nagy szürke szörnyeteg;
hideg,
meleg
folyik szét, árad és apad.
Hogy fojt a vattás levegő!
Hő gőzben hullámzik a ház,
piheg,
remeg,
lázas nagy szürke testüreg:
rengnek a falak, búg a lift,
élő sejt módján minden ágy
hideg,
meleg

vacogó lázakat cserél,
vacogó életet cserél
(az élet árad és apad)
(beteg)
(beteg)
cserél élőt és holtakat.
S az élő fullad és fogoly,
de a halott kimegy, kimegy,
mehet,
mehet,
szabad mezők közé, ahol
fölötte föld, alatta föld,
egészséges szép barna föld,
erek,
terek,
és minden sejtek szabadok
és a halott megéled ott,
míg *itt* az élő haldokol.

Pesti Napló, 1924. dec. 25.

495. BABITS BETEGSÉGEI

[...] Ha megnézzük az 1924–25-ös kórlapját, akkor már ilyeneket találunk: epehólyag gyulladás, sárgaság. Az egyik kezelőorvosa epekőre is gyanut talált. Kialakult nála egy sokizületi gyulladás, amit a kezelőorvosok érdekes módon vérhas utáni következménynek tartottak [...] érdekes módon, mert a sokizületi gyulladás mégiscsak elsősorban a mandulagyulladás következménye szokott lenni. Liebermann Tódor tanár, korának egyik legnevesebb gégésze volt, már 1924. november 21-én megállapítja, hogy „piciny mandulákból nyomásra ömlik a genny". Tehát az izületi bajjal való összefüggés valószínűbben ...., tehát mandula-eredetű, mint dizentériás, tehát mint vérhas.

Babits ebben az esetben, a bejegyzés szerint torokfájásra is panaszkodott [...] Később kezelőorvosa lett ennek a kornak egyik legkitűnőbb belgyógyásza, Sill Imre főorvos. Ő már azt írja a Klinika egyik orvosának, Förster Gyulának, hogy Babits Mihályt szívizomgyulladással kezelte [...]

Varga János interjúja dr. Szállási Árpád körzeti orvossal, orvostörténet-kutatóval

496. A FRANKLIN TÁRSULAT – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1924. december 31.

Nagyságos Uram!

Van szerencsénk Nagyságodat értesíteni, hogy részvényeseinknek ma tartott közgyűlése Nagyságodat alapszabályaink 22. §-a alapján három üzletév tartamára (1924. julius – 1927. junius) társulatunk Irodalmi Tanácsának tagjává egyhangulag megválasztotta.

Örömmel üdvözöljük Nagyságodat Irodalmi Tanácsunk tagjai sorában, szíves támogatását és közreműködését kérve e reánk háramló kulturális feladatok teljesítésében.

Kiváló tisztelettel
Rákosi Jenő, Szász Károly

497. PINTÉR JENŐ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1925. jan. 5.

Kedves Barátom!

Meg fog érkezni cimedre az uj életre támasztott *Irodalomtörténet* című folyóirat most megjelent füzete. Kérem szíves intézkedésedet, hogy folyóiratodból küldjenek számomra csere-

példányt. (Budapest, I. Attila-utca 1.) Amint majd meglátod, folyóiratunk pazar bőséggel foglalkozik a *Nyugat*tal, mert számba akarunk venni minden irodalomtörténeti jelentőségű mozzanatot olvasóink és az utókor részére.

Sokszor üdvözöl:
Pintér Jenő
tanker. kir. főigazgató

498. GELLÉRT OSZKÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1925. jan. 18.

Kedves Misikém!

Kérlek, üzend meg, hogy nincs-e kifogásod Szép Ernő, Krúdy Gyula, Lengyel Menyhért és Révész Béla nevének a főmunkatársi névsorban való feltüntetése ellen.

Szeretettel ölel
Oszkár

499. KORNFELD MÓRICNÉ – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1925. jan. 20.

Kedves Babits,

Fenyő barátunk elküldte szép versének kéziratát s nagyon köszönöm kedves figyelmét melynek nagyon örültem.

Igaz sajnálattal értesültem hosszú betegségéről s szívből remélem, hogy most már gyorsabb tempóban halad gyógyulása s így nemsokára alkalmam lesz kedves feleségével is megismerkedni.

Addig is ismételt köszönettel sokszor üdvözlöm

Kornfeld Móricné

500. KLEIN, STEFÁN I. – BABITS MIHÁLYNAK

Badenweiler bei Müllheim, Hotel Römerbad, 1925. jan. 20.

[...] a *Frankfurter Zeitung* [...] 150. márkát fizetett [...] Azt hiszem, rövidesen sikerült a *Torony árnyéka* és a *György, a favágó* fordításait is elhelyeznem [...]

Most végre hamarosan a *Kártyavár* fordítás is el készül [...]

Nagyon kérem, legyen szíves további elbeszéléseket küldeni [...]

501. A VÖRÖSMARTY AKADÉMIÁRÓL

Néhány kiváló íróbarátom keresett föl nemrégiben, s fölvetették előttem a kérdést: nem volna-e itt az idő arra, hogy a *Nyugat* megállapodott írógenerációja auktoritatív testületté tömörüljön, s e tömörülés erejével próbáljon irányítóan hatni a mai irodalmi anarchia közt?

E beszélgetésből sarjadt ki a Vörösmarty Akadémia fölújulásának gondolata. Ma már kipattant a napilapokban is, s a közönség méltán vár az ellenőrizhetetlen hírekről illetékes magyarázatot.

Jól ismerjük az érveket, amiket az írói tömörülések ellen fölhoznak. Tudjuk, hogy az írónak, mikor ír, egyedülségében van az ereje, s a Társaság minden beleszólása inkább bénítja, mint segíti. S meglevő irodalmi társaságaink nem adtak oly példát, mely alkalmas lett volna aggodalmainkat eloszlatni. Az irodalom elhivatalosodottságának, klikkbe szerveződöttségének átkát melyik nemzedék érezte annyira a maga bőrén, mint a mienk?

Mégis – barátaim ezt a nézetet fejtették ki – tömörülnünk kell, ha másért nem, éppen a tömörülések ellen: társaságra van szükség a társaságok ellen. Irodalmi életünk körül van bástyázva ártalmas tömörülésekkel, a konzervatív körök hivatalos társaságaitól, melyek a költészetet is politikai béklyókba akarják szorítani, egész a történésre szövetkezett vagy programokat tuk-

máló fiatal hadakig. Irányaiknak maga a csoportosulás – mint a beszédnek a többes szám – bizonyos súlyt és tekintélyt ad, s mind jobban és jobban megzavarja az igazi kritikának jóformán teljes hiánya miatt úgyis tájékozatlan közönséget.

Ezzel szemben mai irodalmunknak igazi *középhadserege*: a *Nyugat* nemzedéke, mely koránál és tradícióinál fogva egyaránt szemben áll a minden újat elgáncsoló maradisággal éppúgy, mint a szükség nélküli vagy ki nem érett forradalmakkal, melynél a fölmutatható életmű gazdagsága együtt van a munkaerő teljességével, mely soraiból, Adyn kezdve, a legnagyobb nevekre, s a közönség közt valóban országos hatásra hivatkozhat, mely a XX. század magyar költészetét tulajdonképpen megalkotta, s máig is főként képviseli: ez a nemzedék pusztán tagjainak egyéni tekintélyével adott ellensúlyt, szinte véletlenül, állandóság és társasági szentesítés nélkül.

Pedig bizonyos, hogy éppen ez a generáció van hivatva, egységében a mai magyar irodalmi élet zűrzavara között az igazi Tekintély forrásává lenni. Ahol ez a nemzedék tömörül, ott az egész mai magyar irodalom tömörülhet: hisz aki igaz érték ma literatúránkban, vagy hozzánk tartozik, vagy bizonnyal közelebb áll érzésében hozzánk, mint a saját generációjának szélsőségeihez. [...]

Nem egyszerű társulatnak éreztük szükségét, hanem Akadémiának, azaz auktoritatív testületnek.

Ezt szimbolizálja a Vörösmarty Akadémia neve. S mert tekintélyt akartunk teremteni, amely nem képzelhető gyökér és hagyomány nélkül, ebben a névben egy régi nagy magyar költőre hivatkoztunk, mintegy felelet gyanánt is azoknak, akik a hagyományok és nemes ősök megtagadásával vádolnak bennünket.

Igen, a *Nyugat* generációja forradalmat csinált: de mi ellen volt ez forradalom? Csupán az előttünk járók elsekélyesedett, sablonba fogult látókör nélküli, zsurnalisztikus irodalma ellen! Nem az igazi, nagy magyar költészet, nem a szent és nemes magyar ősök ellen!

Sőt: bizonyos szempontból a *Nyugat* irodalma inkább vissza-

térés volt az ősök szabadabb, bátrabb, magasabb, európaibb szelleme, mélyebb, önismerőbb, fájdalmasabb magyarsága felé. [...]

Mily eszközökkel valósíthatja meg egy irodalmi társaság a nagy feladatot: tekintélyt és egységet teremteni irodalmi életünkben?

Először is: tagjainak megválasztásával, mely maga már tekintélyi aktus és ítélet. De szükséges, hogy ez a választás tökéletesen szigorú s mindenféle párttekintetektől ment legyen. A szigorúságot biztosítja a tagok számának korlátozása: ez a szám eredetileg harminc volt, s legfeljebb negyvenig emelhető. Pártatlanságát pedig mindjárt alakulásakor kimutatta az Akadémia azzal, hogy akiket mai irodalmunk legjelentékenyebb erőinek ítélt, jobbról és balról, korukra és irodalmi irányukra vagy álláspontjukra való minden tekintet nélkül meghívta tagjainak sorába, s nyilván ezentúl is így fog cselekedni.

Másodszor: nemzetközi kapcsolatok megteremtésével, melyek irodalmunkat európai felelősségének tudatára ébresztik, bekapcsolva Európa szellemi életének nagy és eleven vérkeringésébe.

Harmadszor: nagyobb pályadíjak kitűzésével, melyeket a Goncourt-díj módjára évenkint az azon esztendőben megjelent legjobb könyveknek ítél meg. Az ily ítélkezés és a vele járó vita nagyon alkalmas irodalmi közvélemény teremtésére és irányítására, s részben pótolja, részben életre hívja azt a kritikát, ami mai irodalmi életünkből oly sajnosan hiányzik.

Negyedszer: nyilvános ülések tartásával, belépődíj nélkül. Ezek az ülések bizonnyal nagy közönséget fognak vonzani. A közönség nevelésében, az irodalmi figyelem vezetésében nagy szerepük lehet. Az ott bemutatott művek kellő hangsúlyt nyernek, s a megnyitó beszédekben elhangzott vélemények kihívják a visszhangot: mindez az irodalompedagógiának oly módszereihez tartozik, melyekkel más irodalmi társaságok már régóta élnek.

De hiába élnek velük akkor, ha tekintélyük nem támaszkodhatik tagjaik nevének súlyára s műveiknek vitathatatlan magasrendűségére. Azonban: kell-e ettől félni annál a társaságnál, melynek bölcseje fölött Ady állott, s melynek ügyeit ma Móricz

Zsigmond vezeti? A Vörösmarty Akadémia első névsora, mely a mai magyar irodalom legkülönb neveit foglalja magában, elég biztosíték arra, hogy sikeres működésének alapfeltétele, a presztízs, nem fog hiányozni. Presztízs a szó legjobb értelmében: a *teremtő presztízs!* És ha ez megvan, akkor a Vörösmarty Akadémia irodalmi életünknek igazi irányítója lehet, anélkül hogy az író szabadságát – mint egyéb társaságok – bármiben is megkötni akarná.

Nyugat, 1925. ápr. 16–máj. 1.

502. SCHÖPFLIN ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1925. máj. 20.

Igen Tisztelt Uram!

A Vörösmarty-Akadémia tagjainak nagy része körében felmerült az a kívánság – (melynek Babits Mihály a *Nyugat* legutóbbi számában hangot is adott) – hogy az Akadémia tevékenységét ujra meg kellene kezdeni. Ezt a dolgot szeretnők megbeszélni egy baráti vacsora keretében s nagy súlyt helyezünk arra, hogy ezen az Akadémia tagjai teljes számmal jelenjenek meg. Nagyon kérem tehát a többi kollegák nevében is, jöjjön el szombaton 23-án este 9 órakor a Pálffy étterem különtermébe (II. Pálffy tér 4.).

Kérem szíves válaszát alábbi címemre, levélben vagy telefonon, számíthatunk-e megjelenésére.

Maradtam szíves üdvözlettel

Schöpflin Aladár
főtitkár

Budapest, I. Lovas u. 18. Telefon: Teréz 16-09.

503. SCHÖPFLIN ALADÁR – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1925. jún. 5.

Kedves Mihály,

a Vörösmarty-Akadémia dolgairól akarlak röviden értesíteni. Füst Milán végre megkapta a régi alapszabály-tervezetet a mint nekem jelentette, már dolgozik is az uj alapszabályokon. Arra azonban, hogy elkészüljön és hogy Kosztolányival és Nagy Zoltánnal is megvitassa a dolgot, kell neki egy kis idő. Ezért azt beszéltük meg, hogy a legközelebbi értekezletet nem június 10-én tartjuk, hanem 14-én vasárnap. Ez azoknak a kollégáknak a kívánsága is, akik szerkesztőségben vannak elfoglalva, s hétköznap nem tudnának eljönni. A meghívókat a jövő hét elején szétküldöm.

Ignotustól levelet kaptam, melyben lélekbeli jelenlétét közli, Barta Lajos nevében is. Kemény Simon is tudatta, hogy csak azért nem jött el a multkori értekezletre, mert elkésve kapta meg a meghívót. Ambrus Zoltánnal is beszéltem a dologról, – aktív részvételt persze nem várhatunk tőle, de meg nem jelenéséért kimentette magát.

Ennyi történt mindössze. Ha csak lehet, rendezkedjél be ugy, hogy 14-ére bejöhess, mert fontos, hogy az ugynevezett komoly elemek ott legyenek, Készülj el, kérlek, tanácskozás vezetésére. Móricz Zsiga mostani állapotában szegény nem vállalkozik rá, már pedig erélyes elnök kell, mert különben széthullik a vita, medertelen összevissza csevegés lesz belőle. Életbevágó kérdésnek tartom, hogy az alapszabály-ügyet most komolyan elintézzük, végleges elhatározásokra jussunk és az egész ügyet elintézzük.

Talán tudod, hogy a *Nyugat* dolga elintéződött annyiban, a mennyiben a Génius átvette Fenyő részvényeinek a felét. A tulajdonképeni akciót csak októberre kezdik meg, addig duplaszámokat adnak. Itt is neki kellene látni a munkának, hogy a folyóiratot színvonalra állítsuk, – különösen az irodalmi rovatot tartom nagyon fontosnak.

Osvátról kedvező hírek vannak, állapota javulóban van, beszélő képességét visszanyerte, de láza még van.

Ti persze jól éltek ebben a szép tavaszi időben, szép magányotokban. Mit dolgozol most?

Ha nem egyenesen a hajóról jösz a vasárnapi értekezletre, szeretnék veled előtte találkozni, – talán felhívhatnál telefonon?

Ilonkának kezeit csókolom, téged szeretettel üdvözöllek.

Schöpflin Aladár

504. BABITS MIHÁLY A VÖRÖSMARTY AKADÉMIA CÉLJAIRÓL

Az új írói társaság erős magyarságra és erős európai szellemre törekszik

(A Reggel tudósítójától)

A Margitszigeten vasárnap délután érdekes irodalmi esemény játszódott le. A magyar írók egy csoportja értekezletet tartott, amelyen jelentős lépéssel vitték előbbre a Vörösmarty Akadémia megalakulását. A szigeti értekezleten Babits Mihály elnökölt, jelen voltak: Schöpflin Aladár, Kosztolányi Dezső, Szép Ernő, Füst Milán, Nagy Zoltán, Laczkó Géza, Tóth Árpád, Gellért Oszkár, míg Móricz Zsigmond, Molnár Ferenc, Szomory Dezső és Krúdy Gyula kimentették elmaradásukat. A társaság, amint ismeretes, már 1918-ban megalakult Ady Endre elnöksége alatt, működését azonban a szervezés munkája közben megakadályozta a proletárdiktatúra. Most újra igyekszik megkezdeni működését. Így elsősorban a szervezkedést kell befejezni, az alapszabályokat megállapítani, a hatósági jóváhagyást megszerezni, hogy az Akadémia zavartalanul működhessék. Ezekről a kérdésekről volt szó a vasárnapi értekezleten, amelyen egy előbbi alkalommal erre a célra kiküldött bizottság nevében Füst Milán előterjesztette az alapszabály-tervezetet. A jelenlevők megvitatták a tervezetet és azt elfogadták.

A *Nyugat* szerkesztősége részéről bejelentették az értekezleten, hogy a *Nyugat* 10-10 milliós pályadíjat tűz ki egy elbeszélésre és egy kritikai esszére, és a Vörösmarty Akadémiát kéri föl, hogy a pályázat eldöntésére bírálóbizottságot küldjön ki. A novellapályázat bírálóbizottságába Osvát Ernőt, Gellért Oszkárt és Kosztolányi Dezsőt, az esszépályázat bírálóbizottságába pedig Osvát Ernőt, Babits Mihályt és Schöpflin Aladárt küldte ki az értekezlet.

A Vörösmarty Akadémia, amint ez az alapítók megbeszéléseiből kialakul, céljai szerint a magyar irodalomnak az utolsó 25 év alatt kifejlődött kiváló munkásait akarja maga köré egyesíteni. Céljai tisztán irodalmiak, a politikát teljesen kizárja. A tagok száma szigorúan meghatározott. A végleges elnökséget a később megtartandó alakuló közgyűlésen választják meg. Annak idején Ady Endrét választották elnökül, és azóta a tagok közül is többen elhaltak: Kaffka Margit, Kiss József és Bródy Sándor, akik helyeinek betöltése felől később fognak intézkedni.

A Reggel munkatársa megkérdezte Babits Mihályt a társaság céljai felől, amelyet a következőkben foglalt össze.

– A Vörösmarty Akadémia célja – mondotta –, hogy a mai irodalmi anarchiában és zűrzavarban egységet és tekintélyt tudjon létesíteni. Ezért nevezzük Akadémiának. Vörösmartyról pedig azért nevezzük, mert ennek a magyar költőnek a szellemével egyszerre tudjuk jellemezni az erős magyarságra és erős európai szellemre való törekvést. Akadémiánk a háborús és a politikai mentalitással szemben a magyarság kulturális létének akar hangsúlyt adni. Liberális, semmit sem zár ki, súlyt helyez a magyar irodalom integritására. Olyan aktivitásra gondol, amellyel ma a kritika teljes hiányát irodalmunkban ellensúlyozni tudja, a közönséget tájékoztatja, vezeti és az irodalomnak bizonyos központot ad, amely egyformán távol áll a maradiságtól és az éretlen forradalmiságtól.

A Reggel, 1925. jún. 15.

505. BABITS MIHÁLY – FÜST MILÁNNAK

Esztergom 1925. jún. 22.

Kedves Milán!

Köszönöm szívességedet amellyel a szóbanforgó ügyről értesítettél, s köszönöm kész barátságodat is mellyel kétségeim eloszlatásához hozzájárultál.

Azt írod hogy meg akartok győzni bennünket felfogásotok <...> elvi helyességéről. Erről engem nem is kellett meggyőzni: ezt, amint láttad, én azonnal elfogadtam s utólag is csak annyiban támadtak kételyeim amennyiben a javaslat – mások, vagy csak az én, most már látom, valóban tulzott, érzékenységem előtt – ha csak egy pillanatra is, azt a színt nyerhette, mintha benne az elvi szempont mellett személyi szempont is érvényesült volna – s az akkor csak ellenem irányulhatott. Ez a gondolat, ez a külszín, ez a lehetőség fájt nekem. Örülök hogy ezt a látszatot meg lehet szűntetni annélkül hogy az uj alapszabályok általam is nagyon helyeselt <...> tendenciáján csorba esnék: Schöpflin írja hogy a szóbanlevő módosítást ő az én kételyeimtől teljesen függetlenül is szükségesnek tartja, az elnökhelyettesítés nehézségeire és formátlanságaira való tekintettel. Az hogy a végrehajtó bizottság öt tag helyett hatból áll, semmiképen sem lehet aggályos ha ez a hatodik tag époly sűrűn cserélődik mint a többi; hogy így mondjam: automatikus sűrűséggel.

A javaslat szelleme tehát, ugy gondolom, nem szenved csorbát az én érzékenységem miatt: ha nem gondolnám ezt, én volnék az aki semmiképp sem egyeznék bele a változtatásba. Persze hogy amit ez a szellem céloz, azt tökéletesen elérhetjük-e: más kérdés. Emberek vagyunk, Milán, s ha valamit együtt csinálunk, tekintettel kell lennünk egymás emberi gyarlóságára, s érzékenységére. Ezt én, mint talán legérzékenyebb s leggyarlóbb, most megmutattam. Gondolom, ez az eset hozzá fog járulni ahhoz hogy ezentul óvakodjunk akár egymás érzékenységét érinteni, akár a magunkénak rémképeit tulságos komolyan

venni. Szükséges ez az óvakodás: mert nekünk össze kell tartanunk, ha annak amit kezdtünk, érdemes eredményét akarjuk látni. Elég érzékenységgel sőt ellenséges hangulattal kell megkűzdenünk, ugy látom, *kifelé.*

Én, ujra mondom, csak örülök az uj alapszabályok törekvésének, hogy az ilyesmit (lehetőleg) már előre kiküszöbölni akarja. A magam részéről, remélem, többet nem fogok személyes érzések miatt nehézséget okozni, s még egyszer köszönöm hogy megmutattátok mily alaptalan volt mostani érzékenykedésem is.

Szíves üdvözlettel maradok

igaz híved
Babits Mihály

506. SIKABONYI ANTAL – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1925. júl. 3.

Mélyen tisztelt Uram!

Egy nagy nemzetközi bizottság Romain Rolland hatvanadik születési évfordulójának megünneplésére készül. A bizottság élén Georges Duhamel, Stefan Zweig és Maxim Gorkij áll. A titkár – Emil Roniger – felkért, segíteném hozzá a Bizottságot, hogy Magyarország is méltón legyen képviselve, egy-egy kis cikkel, abban az emlékkönyvben, amely a télen fog megjelenni francia, angol és német nyelven.

Bátorkodom kérni a Bizottság nevében mélyen tisztelt Uramat, hogy legkésőbb október közepére egy cikket Romain Rollandról megírni és azt hozzá eljuttatni szíveskedjék.

Ugy gondolom, nemzeti érdekünk, hogy Magyarország is részt vegyen ebben a nagy munkában, s nagy jelentőséget tulajdonítok annak, hogy mélyen tisztelt Uram a munkatársak között legyen.

A nagy bizottság titkára azt szeretné, ha az emlékkönyv négy-öt magyar munkatársa együtt állapítaná meg a cikkek tár-

gyát, hogy így a cikkekből együttesen domborodnék ki: Romain Rolland Magyarországon.

Most szabadságra utazom, de julius 13–16-ika között Pesten leszek, igen kérem mélyen tisztelt Uramat, hogy addigra válaszával megtisztelni szíveskedjék. S amennyiben szerencsés leszek kedvező választ nyerni, kérem, méltóztassék alkalmat adni, hogy a jelzett időben, bemutatva a hivatalos írásokat is, személyesen beszélhessek mélyen tisztelt Urammal a dologról.

Őszinte tisztelője
Sikabonyi Antal

507. TÓTH ÁRPÁD – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1925. júl. 22.

Kedves Mihályék, hát jó, elmegyünk, ha szétnyomnak is bennünket a vasárnapi vonaton; szétnyomott állapotunkban is azt olvashatjátok majd ki johainkból, hogy szeretünk benneteket. Tehát: vasárnap a reggeli vonattal érkezünk: ÉN, továbbá: nő-m és Nagy Zoltán. (A legkisebb betűvel írt fél eszi a legtöbbet!) A vonathoz ne strapáljátok le magatokat, hiszen már tudjuk az utat.

Csókok, üdvözletek Tóthéktól

508. SÁRKÖZI GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1925. szept. 10.

Kedves Barátom!

Fejes igazgatónak elmondtam, hogy regényedet még karácsony előtt be tudnád fejezni. Mivel a karácsony könyvkereskedői szempontból néhány héttel előbbre esik, mint ahogy azt a katholikus Anyaszentegyház megállapította, abban maradtunk, hogy ha október első napjaiban át tudnád adni a regény eddig

elkészült részét és legkésőbb november első napjaiban a teljes kéziratot, akkor még karácsonyra ki lehetne hozni a könyvet. Ha továbbra is jól folyik a munka, talán be is tudod erre az időpontra fejezni. Így áll az ügy. A viszontlátásig üdvözöl

Sárközi György

509. BABITS MIHÁLY ÉS BABITS MIHÁLYNÉ – SÁRKÖZI GYÖGYNEK

Esztergom, 1925. szept. 22.

Kedves Sárközi,

akit szeretnék nagyon kedves kisfiúnak címezni, ha illene, tehát: én írok ismert és kiálhatatlan „üzleti" ügyekben Magának, mert Mihály gőzerővel dolgozik a regényen. Tehát először is köszönjük levelét és kedves fáradozását. Elseje körül Mihály át tudna adni kb. 250 gépírt oldalt, – (miután mi halaszthatatlan falépítési ügyben még 1-én túl is itt leszünk [...]

[...] kérem írjon mielőbb. Mihállyal együtt szeretettel és barátsággal üdvözöljük

Babits Ilonka

Kedves Györgyöm!

Mint Ilonka megírta, 250 gépírt oldal körül kész (mintegy 100 jönne ehhez még hozzá, remélem, szintén nagyon hamar.) A 250-et elsején már teljesen végleges állapotban adhatom át; most javítom. Szeretném, ha azonnal szednék; akkor mihelyt szedést kaptam, küldöm a német fordítónak, aki nagyon sürgeti.

Gyere, ha teheted és szívesen teszed, érte személyesen

Ölel

Mihály

510. BABITS MIHÁLY – SÁRKÖZI GYÖRGYNEK

Esztergom, 1925. okt. 2.

Kedves Barátom!

E sorokkal egyidejűleg postára adom a regény első 250 lapjának kéziratát, Fejes igazgató címére. Arra kérlek, értesíts, hogy a kézirat megérkezett-e?

Ha szép idő van, nem jönnél ki egy vasárnap? Itt nagy változások vannak.

Amíg lehet itt dolgozom.

Ölel:

Babits Mihály

511. SÁRKÖZI GYÖRGY – BABITS MIHÁLYNAK

Budapest, 1925. okt. 3.

Kedves Barátom!

Kéziratod szerencsésen megérkezett, s a jövő héten nyomdába adjuk. Versköteted ugyancsak hétfőn jelenik meg, néhány példányt postán elküldetünk.

Jövő vasárnap, 10-én, ha az idő jó lesz, kimegyek hozzátok a változásokat megtekinteni. Feleségednek kézcsók s ölel

Sárközi György

512. ÖRÖKKÉK ÉG A FELHŐK MÖGÖTT

(Vallomás helyett hitvallás)

Az első könyvem első oldalára a „soha-meg-nem-elégedés" himnuszát írtam be... Nincs jogom hát panaszkodni, ha ma is

elégedetlenül futok még; sokat szereztem, sokat el is dobtam; egy vállrándítással; gesztusaim idegesek voltak és türelmetlenek; soha le nem ültem egy pillanatra sem; gazdagságomban szegénynek éreztem magamat és fáradtságomban nyughatatlannak; nemcsak a könyvembe, homlokomra is fel van írva a „soha-meg-nem-elégedés". Futottam hősen, szüntelen, lélekzetlen; olykor szinte elbukni látszottam; s hasonlítottam ahhoz a fához, melynek koronáját földig csapja a szél... Mi tart fönn? Mi a gyökér, mely nem szakad el? mely elpusztíthatatlan táplál valami kimeríthetetlen erővel: „A hit az élet ereje: az ember, ha egyszer él, akkor valamiben hisz... Ha nem hinné, hogy valamiért élnie kell, akkor nem élne..." Ezek a szavak, Tolsztoj szavai, járnak az eszemben, s vizsgálom, mit hiszek? Ó, örökkék ég minden felhők mögött; kiirthatatlan optimizmus!

Hiszek abba, hogy élni érdemes. Talán nincs célja és értelme, mert „cél és értelem" emberi fogalmak: a világnak nincs rájuk szüksége. A világ több, mint minden emberi; hiszek a világban, mert eszem el nem éri.

S mégis hiszek az észben, hogy ameddig ér, hűséges szolgája annak a Valaminek, amit el nem ér... Építse életünket: s ahogy egy vers jobb lesz és nem rosszabb, ha az ész építi (csak ott álljon az építész mögött a gazda is!) – akként legyen már egyszer jobb életünk. Esztelen iszonyokon ment át Európa (esztelen volt az én életem is): jöjjön most már az Ész!

Én hiszek a harcban, az ész harcában a vak erők ellen, melyek: a világ vak erői, vagy az én lelkem csüggedései és indulatai... Igaz: ezek a vak erők hozzátartoznak ahhoz a minden észnél magasabb Valamihez, amiben végre is meg kell nyugodnom: de a harc is hozzátartozik, s az is, hogy eszem a saját törvényeit kövesse, s aszerint vezessen... Magunk is része vagyunk tán a vak erőknek: de ezt bízzuk csak a vak erőkre...

Vallom azonban a bölcsességet is: harcom nem megy túl a józanság vonalán: magamban is érezem ami ellen küzdök, s tudom, hogy minden rombolás engem rombol. Nem is rombolni akarok, inkább építeni: az ész halkan hasson a tényekre, mint a delej: nem ellensége az erőknek, hanem egy erő a többi közt, együtt építve velük. Az erők a mult, az ész a jövő: egymásba kapaszkodó fogaskerék.

Magyar vagyok: lelkem, érzésem örökséget kapott, melyet nem dobok el: a világot nem szegényíteni kell, hanem gazdagítani. Hogy szolgálhatom az emberiséget, ha meg nem őrzök magamban minden színt, minden kincset, ami az emberiséget gazdagíthatja? A magyarság színét, a magyarság kincsét! De mily balga volnék, ha ugyanakkor más színt, más kincset el akarnék venni, vagy meggyengíteni!

Én hiszek a testvériségben: a színek együtt adják ki a képet, a hangok együtt adják a koncertet. Nemzet ne a nemzet ellen harcoljon: hanem az ellen, ami minden nemzet nagy veszélye: az elnyomás és a rombolás szelleme ellen! Micsoda leckét kaptunk ebből éppen mi, magyarok! És micsoda hiba: másnak tenni, amit magunknak nem kívánunk – holott már avval, hogy másnak megtettük, ajtót nyitottunk neki, hogy velünk is megtörténhessék.

Én katholikus vagyok; azaz hiszek a nemzeteken felülálló, egész világnak szóló *katholikus* igazságban! Más szóval: hiszek az *igazságban,* mely túl van a politikán, életünk helyi és pillanatnyi szükségletein: az én egyházam nem nemzeti egyház! Nem vagyok puritán: az én üdvösségemnek nem elégséges az, ami szükséges: ami itt és most szükséges.

Hiszek a feleslegben. Abban, ami túl van a családon és fajon; abban, ami túl van a meszelt falakon. Elvégre lehet élni meszelt falak közt is; de ez nem katholikus élet. A fal véd; de zár is. Én képeket akarok látni a falakon, hogy újra kinyissák elém a világot...

Hiszek a művészetben, mely kinyitja elénk a világot, mely kiröpít a pontból és pillanatból, mely katholikussá és a kozmosz polgárává avat; *l'art pour l'art* ez és mégsem *l'art pour l'art:* mert éppen az, hogy nem helyi és pillanatnyi célért harcol, éppen az teszi egy nagyobb ügynek harcosává. Hiszek a művészetben, mely nem tagad meg semmit, sem a *l'art pour l'art-t,* sem a naturalizmust; de túlnő mindeniken, mert nem rabja semminek. Hiszem, hogy érdemes...

Hiszek a lélekben, mely szereti a világot; annyira szereti, hogy újracsinálja, annyira szereti, hogy meg sem elégszik vele. Ha érdemes a világ, érdemes szeretni is, érdemes másolni, érdemes a fantáziának folytatni is. Hiszek az alkotásban, mely a lélek nyelve; nem mindenkié, csak a magosabb lelkeké; mint a nyelv sem minden állaté. Hiszek a munkában...

Χαλεπα τά χάλα Ámi szép, az nehéz; az anyag ellenáll, s az én lelkem csüggedései és indulatai... Hiszem, hogy ez a nehézség is hozzátartozik a szépséghez, mint a harc és szenvedés a világhoz. Hiszek a harcban, mely szüli a vágyat a békére. S hiszek a békében. Hiszek a harmóniában, melyre vágy a lélek, a szépségben, melyért kiáltoz az anyag, a szeretetben, melyért epednek a népek. Hiszek a nehézben, hogy nem lehetetlen! Ha nem hinnék benne, magam tenném lehetetlenné. Oly bűn, melyre nincsen föloldozás. Csak a hit teheti lehetségessé.

Ember vagyok, s hiszek az emberben. Nem is az emberben. Az ember vakon botorkál; de a világ nyitja és súgja útjait. Az ember primitív lény, de az állat még primitívebb. Nem állatot kívánok, nem is embert! Többet!

S ha néha elfáradok, s az állatot és anyagot irígylem: ez nem hitem megtörése, csak erőmé, mely nem semmi, de nem minden... Derék erő, s majd megnyugszik egyszer, de nem fogy el. Hiszem... Nyugodt kinccsé lesz és örök haszonná.

513. „ITT A HALK ÉS KOMOLY BESZÉD IDEJE"

A költő nyilatkozik új verseskönyvéről

[...] – A *Sziget és tenger* az ötödik verseskönyvem. Olyan, mint a komolyabb öcsök, akik szüleinknek vénebb korukban születtek már, noha még nem tartom magam egészen vénnek. De elképzelem régi könyveimet, s meglep, hogy mind-mind más, és ez az új is ennyire más lett. Az első – *Iris* – a fiatalság önkénytelen kiömlése volt, csupa tarkaság, minden látvány, inger, történet, gondolat azonnal verssé vált. A másodikban – *Herceg, hátha megjön a tél is!* – a klasszikus szépséget kerestem; szobrot faragni, zenévé olvadni akartam. A *Recitativ* már befelé fordult, kényszerülten nyűgöző élmények, nagy magányok sóvárgásai s a rettenetes háború első döbbenete töltik meg ezt a könyvet. Azután keresztülmentem a *Nyugtalanság völgyén*; minden meginogni, elveszni látszott, és egy iszonyú kábulat emléke lett a negyedik könyvem. Így értem el az ötödikhez, amely talán nyugodtabb, ámbár sorai mögött még a régi nyugtalanság remeg.

„Régen elzengtek Sappho napjai" – ezt írom az új kötet legelső versében: és csakugyan, nagyon távol vagyunk a szép versek, rímek és csengések idejétől, amikor a költők egyéni búbaja, szerelmei és bánatai ejtették meg a gyenge szíveket. Mi foghatja meg a mai sokat szenvedett embert a poézisben? Sokan azt hiszik, hogy hitet és örömet kell adni, vígaszt és balzsamot csepegtetni. De a mai lélek nem képzelt beteg, hogy hazugságokkal gyógyítsuk. Én úgy gondolom, az öröm még messze van, és hit helyett, amit önáltatás nélkül adni tudunk, inkább csak a remény van közel. Mindenesetre nem magamról – magamnak akartam nyögdicsélni ebben a könyvben. Ma oly időket élünk, mikor mindannyiunk sorsa egyetlen hajszálon függhet, s Magyarország és Európa nem puszta nevek többé, hanem életünk alakító közegei, mint a víz és a levegő. Mindannyiunknak van mondanivalónk egymáshoz, mint ahogy nagy-nagy betegségek

idején mindenki orvos lesz, és valóban gyógyít is, ha nem orvossággal, legalább sóvárgásával és szeretetével. [...]

– A fent említett mondanivalón van a hangsúly új könyvemben, mely formában egészen egyszerű, és nem akar kitűnni sem virtuozitásával, sem szabadsággal. Kiáltás volt elég: most úgy érzem, itt a halk és komoly beszéd ideje. Barbár áramlatokat látok körös-körül, a szellemi kultúra hitele sokakban megingott: sport és tánc sodra kapta el a világot. Ha a költészet versenyezni akar az idegen áramokkal, és beáll sportnak és táncnak, ha nem tud adni egyebet és fontosabbat: alul marad a versenyben. Más sportról és táncról álmodik a költő: mely csupa lélek, mint a régi görögöké, s jaj a versnek, mely maga is csupa test akar lenni, csupa ököl és láb. Ez a legnagyobb anyagszerűtlenség lenne, ahogy a művészek kifejezik. A költő márványa is, vésője is a lélek.

Most veszem észre, hogy magáról az új könyvről keveset beszéltem. De hát ez nem is az én feladatom. Jobb szeretek könyvben beszélni, mint könyvről. A címet is megmagyarázza maga a könyv. A *Sziget és tenger* motívuma minduntalan visszatér ezekben a versekben – s ez természetes is. Boldogabb korokban az emberi sorsok habjai voltak egy nagy sorstengernek: ma úgy állunk korunkban idegenül, mint a sziget, melynek a körüle zajló tengertől csak félnivalója van. Ilyen sziget volt ez években különösen minden emberi nyugalom és boldogság. Ebben a könyvben is vannak versek lopott nyugalomról, szerelemről, primitív hegyi tanyámról Esztergomban, ahová Robinson módjára bújok el nyaranta azzal a jó baráttal és legkedvesebb társsal, aki a feleségem, és úgy gondolom, a nyugalomnak ezek a versei úgy hathatnak, mint aki a szigeten áll és a tenger zaját hallja.

Pesti Napló, 1925. okt. 20.

514. „NEM EMLÉKSZEM ILYEN KÉTSÉGBEESETT ŐSZINTESÉGRE...”

A Sziget és tenger c. verseskönyvről

„Érzésben, gondolatban a régi Babits, csak hangulatban talán kesernyésebb, szellemben fáradtabban [...] szomjuhozza az életet, a nagy, bátor, szabad vizeket, mint valaha, de azért csak most is merengve üldögél az élet tengerének partján s hervadt vágyak virágaiból fon koszorút ideges ujjaival. Hangos szóval hirdeti, hogy élni, hinni érdemes [...] de verseinek csak elemében van benne a tenger, az *ő* igazi világa most is csak érzéseinek: csüggedéseinek és fáradt indulatainak kis szigete, melynek partjait már csak [...] éppen annyira érintik a tenger hullámai, hogy a szigetlakó Robinson-lelkében vágyakat ébresszenek, képzelődésre hajtsák s megtöltsék agyát furcsa illuziókkal, irreális képzetekkel, karakán ideákkal, melyekben aztán a költő hisz rendületlenül, mint egyetemes, katolikus igazságban. Kedves, poétikus, játékos dolog ez s rávall a régi Babitsra. [...]

Formaproblémák most mintha kevésbbé izgatnák. [...] Néha ugyan felszedi lábaira táncos cipellőit, kifeszíti a magasba gyantás kötelét, kezébe veszi a hosszu súlyzórudat, de ez már csak inkább emlék, mutatvány, inkább csakhogy megmutassa: most is tudja, ahogy régen »a vén kötéltáncos«.

Azzal az érzéssel tesszük le uj verseskönyvét, amivel kezünkbe vettük: kevés ilyen költője van Magyarhonnak.

Acherontinus [Dóczy Jenő]

Magyarság, 1925. okt. 25

*

Most olvastam el, egy félóra alatt, hatása alatt vagyok. Akarok is lenni: szeretném, ha a hangja, színe, melege, idegessége közvetlenül villódzna át azon, amit írok róla, ha felismernék „rajzomon egy-egy vonást, mit szellemujja von.” [...] Szinte

félelmes látvány: nem emlékszem ilyen kétségbeesett őszinteségre, mint ami itt tárul elénk – a haldokló Ady hűvös formalizmussá fakul mellette. De értsen meg, aki átlapozza és talán csodálkozik borzongásomon – itt nem érzések és ösztönök őszinteségéről van szó: az érzéssé, ösztönné vált, érzésnél, ösztönnél mélyebbre idegződött *gondolatok* őrjöngő őszintesége keres magának utat, kifelé. A Gondolat vérben és gyomorban és májban van itt már, s úgy sikolt fel, bárhol érintsék a testet, mint más költőnél az úgynevezett *érzés*, primitiv formája a gondolatnak [...]

Csak gondolattal lehet reagálni rá: ez a költő képtelen mást adni, mint gondolatot[...]

Ady, mondják, próféta volt – látnok, megjósolta bűnbe esett nemzetének bűnhődését, mint Ézsajás. *Egy* nemzetét csak. Babits, e különös, csaknem eszelős könyvében, mely a negyvennyolcas nemzet összeomlása utáni Vörösmartyt juttatja eszembe, kora túl van a próféták korán – Keresztelő János, valakit sejt, valakit ígér kínzó látomásaiban: az ő nemzetéből származó valakit, akihez nemcsak az ő nemzetének lesz köze.

Karinthy Frigyes

Nyugat, 1925. nov. 1.

*

[...] A könyvet *Örökkék ég a felhők mögött* címmel pár oldalas bevezetés nyitja meg s e bevezetés a gyűjtemény egyik legszebb költeménye. [...]

Babits régebbi kötetei csak a kevésszámu kiválasztottakhoz szóltak, új könyve szól mindenkihez. A tulkulturált művész visszaegyszerüsödött emberré. S az egyszerüség adja meg a kollektiv jelleget. [...]

Mégis a kötet legszebb versét *(Régen elzengtek Sappho napjai...)* a régi Babits irta, a maga „Légy sziget!" jelszavával. [...]

A régi sajátos Babits-vonásokat azonban az új versek is őrzik. Babits formatökélyéhez, a stilusszépségeihez kétség nem férhet. Kevés poéta ismeri, szereti, élvezi a szót annyira, mint

ő. Valósággal inyence a szónak. Vissza-visszatér egy-egy régi, százesztendős szóhoz beleplántálja azt az eleven mái nyelvbe, bár ezzel a szót korántsem akarja népszerűsíteni. Igen szerencsésen használja például a régi *keserédes* [!] összetételt; de használja a *tömecspárt*-t is, amely pedig – nem avult voltánál, de hangalakjánál fogva – igazán nem illeszthető versbe.

Bisztray Gyula

Pásztortűz, 1925. nov. 15.

*

Újtátrafüred, 1925. nov. 25.

Drága Mihálykám,

megkaptam a könyvet, remek, nagyon-nagyon köszönöm, a legnagyszerűbb könyvek egyike: Annust is megkaptam, itt van két hétre, szintén a legnagyszerűbbek egyike. Na.

Kezeiteket csókolja

Páditok

*

[...] Babits, aki már a háboru előtti irodalom föltünő jelensége volt, nem állott meg akkori magaslatán. Emberi megértéssel és megérzéssel követi a külső és belső események utját 1914-ből 1925-be. Legujabb versei nem határkövek a tegnap és a ma lirája között, hanem a ránkvirradó kor proféciái. Odaadással teli emberi dokumentumok, gyönyörü hitvallás, méltó, hogy fiatalok kórusát vezesse [...]

Babits Mihály magyar és katolikus mivoltát hirdeti [...]. Itt közeledik a magyar katolikus Babits az orosz Dosztojevszkijhez, vagyis sok mindenben, amiért Dosztojevszkijt a magáénak vállalja a haladás nagy ügye. Meggyőzőbben nem hirdethet internacionalizmust senki, mint a magyarságát hirdető Babits Mihály. [...]

Balogh Vilma

Szocializmus, 1925. dec. 1.

[...] És az Isten-sóvárgás mellett még egy fenséges akkordja van: a hazaszeretet borús kicsengése. Mindazok, akik az igaz magyarságot vélték nélkülözni Babits lelkében, megdöbbenve kell, hogy megálljanak a hazavesztés fájdalmának ez előtt az önkéntelen, de visszafojthatatlan kitörése előtt. Nem tudom, mi ébredhet e versek olvastakor azoknak a lelkében, akik annak idején meghurcolták és éles kövekkel dobálták: – én nem merném összehasonlítani azoknak nemzeti érzését ezzel a szenvedélyes hazaszeretettel. Vannak versszakai, amelyek a magyar hazaszeretetnek leghatalmasabb megvallásai közé tartoznak. [...]

Zs. [Alszeghy Zsolt]

Élet, 1925. dec. 20.

*

[...] Babits költeményeinek ez az új csoportja sem „intézhető el" bármily aprólékos „beszámolás"-sal: becsületes kritikai megbeszélése szélesebb alapvetésű tanulmányt kívánna, mely felvetné líránk utolsó húsz esztendejének minden komoly problémáját; s Babits művészetének gazdagságát, egyre megújuló költői arcát, saját leleményében meg nem rekedő mozgalmasságát leginkább annak megismerése mutathatja, hogy ilyen, a magyar líra jelenével szembenéző tanulmány középpontjául kívüle mást valójában elgondolni sem bírunk. [...] meggyőződésem, hogy a mai költészetbe a legtöbb fejlesztő indíték, a kompozíciónak s költői kifejezésnek legtöbb továbbképzésre alkalmas mintája a Babits működéséből került: „sziget"-e tekintetében mintegy mágnesszigetévé lett a mai magyar líra minden számottevő kezdeményezésnek. [...]

[...] Babits legújabb könyve mindenekelőtt a költő munkásságának megkapó művészi egyöntetűségét mutatja. [...] Babits alkotóművének e szervessége önmagához való hűségéből következik; s nem maga-alkotta *modor*hoz marad hű, hanem az „égi gazda"-alkotta művészi *jellem*éhez. [...] Mi a Babits békehitvallásáról – mit most e kötet prózai előszavában újra manifesztál – éppen e folyóiratban egyszer már nyilatkoztunk. Akkor a mű-

vész autochton látását, legsajátabb világnézetét élesen és személyesen elkülönítettük minden politikumtól. Most ez új könyve új alkalom, hogy hitvallásának szépségét és emberségre-eszméltető erejét hálával fogadjuk. Az állatiság és emberiesség sokezeréves tusakvásában igazi művész állhat-e máshova, mint az emberség pártjára? E megnyugvással oly ritkán szolgáló korban nem habozunk a valóban megnyugtató jelenségek közé számítani, hogy Babits Mihály – érzelmileg – a maga helyén áll.

És mégis... Van ebben a tiszta békekonfesszióban [...] valami, ami esetleg – nem kívánatos álomfejtések prédájával is lehet. Babitsban a „zenés szív" fiúi fájdalommal fogadja magába a meggyötört édesanya, az „elsüllyedt ország" tragédiáját. A magyar irredenta [...] benne az igazság szomjúsággal és hitével sikolt és rohamoz a „ma-épített falak" ellen (*Csonka-Magyarország)*; vérségi vonzalmára pedig *Hazám!* című hét-tételes nagy szimfóniájával (napjaink egyik legmélyebb hazafias költeményével) üt pecsétet.

Hanem a „zenés szív" mellett Babits békeálmába bele-logikázik az „értő agy" is, mely gyászunkban egyszersmind penitenciatartást is vállal képzelt háborús falánkságunkért, vélt békebontó *hübrisz*-ünkért. Elhiggyük-e Babits szavára, hogy ez az önmagát is gúzsbakötötten védő nemzet az önvédelemnél többre is tört; „... Brutus mondja, hogy nagyokra tört, s Brutus derék, becses egy férfiú..."

Az „értő agy" azután egész elméletet dolgoz ki a kétféle nemzetvédelemről: más – úgymond – a nemzeti szellem védelme a szellem fegyvereivel s más a hazai talaj védelme gyilkoló fegyverekkel („holt rög" „élő lékek" stb.). Talán rámutassunk, hogy a politika-gyűlölés – *ily fokon* – nem is jár olyan messze a politikától? [...]

Mi elszoruló szívvel látjuk, hogy Babits a magyar intellektuális közösség egyik, értékes rétegétől hovatovább elszigetelődik, anélkül, hogy erre bármi igaz okot éreznénk. S aztán még elborultabban azt látjuk, hogy ez elszigeteltsége kiszolgáltathatja őt olyan „intellektuális" álmok megkörnyékezésének is, me-

lyek – láttuk ezt is! – nem mindig oda jutnak el, ahová lobogóik intenek. A *Sziget és tenger* művészi értékelésében talán adtam annyi jelét a kritikus megértésnek, hogy ebben a vonatkozásban is ejthessek egy őszinte szót, amúgy csiszolatlanul, amint szívemből tollamba került; őszintét és – sajnos – céltalant.

Mert hogy céltalan: a felől semmi kétségem sincsen... [...]

Rédey Tivadar

Napkelet, 1925. dec.

*

Babits Mihály ma az u.n. modern költők feje és a másik tábor szerint a legnagyobb élő magyar lirikus. [...] Nehéz feladat nekem mint műalkotásokat méltatni ezt a [...] kötet verset, mert lelki valóm úgy van berendezve, hogy csak arról tudok képet adni, amit megértek, ezek közül a versek közül pedig igen kevés férkezik az értelemhez – érzésvilágomhoz több, de annak a hangulatnak, amelybe ringatnak, nincs köze az esztétikához!

Ha ugyan töröm szegény fejemet, egy-egy sort, egy-egy versszakot csak megértek valahogy ebből a két kötetből, de már egy-egy verssé kristályosodott érzés- vagy gondolatfolyamatot csak kivételesen, s akkor is hiába kapva a bennük föltünedező költőiség után: kisiklik S ha megérteném is az olyan Babits verseket, mint a *Hús-szigetek a kőtengerben,* vagy *Csövek, erek, terek,* mit nyernék ezekkel a rímbe szedett köznapiságokkal. [...]

Babits kötetében pedig meglepett, hogy ez az író, akit kiforrott, a maga sajátos rendszerében kikristályosodott írónak tartottunk, újra forrni kezd, forrni és – tisztulni. Hogy a kötet címének szimbolumát folytassam, csónakja elindult a tulsó partról. Még bizonytalanul imbolyog a két part között, közelebb van a másikhoz, de orra már a mienk felé fordul: fölébredt vallásos öntudata és magyar érzése, s behatolt költői világába. Még csak óvatosan, szinte szégyenkezve nyilvánul – számunkra kevés, amit ad, a tulsó partiaknak sok – de a folyamat megindult. Ha tovább erősödnék, s az érzések tisztulásával párhuzamosan gondolatairól

is lepattogzanék a mindennapiság ráragadt sara; ha nem keresné szándékosan a homályt, s ismert formaművészetét a régi bravurral csillogtatná, nagy nyereséget jelentene irodalmunknak.

r.v. [Császár Elemér]

Új Nemzedék, 1926. jan. 2.

*

Az első arc a korszerű, vagy ha úgy tetszik, a nemzedéki [...] A késői impresszionista stílus az övék, amely gyorsított és erőltetett ütemben keverte össze a századvég irodalmi elveit, a nálunk késő beérett régi külföldi hatásokat, a tizes évek egyszerre társadalomjavító és művészgőggel elkülönödő tendenciáit és egy nyelvújítás forradalmi eredményeit egységes ízléssé [...]

A második arc a fejlődő, vagy ha úgy tetszik, az alkalmazkodó. Az irodalmi eszmények változnak, a korszellem fiatalokon keresztül új feladatokat vet fel, és az öregedők kötelessége az állásfoglalás [...]

A háború már kilendítő élmény volt Babits számára, és a háború utáni szellem érzékeny idegzetét még jobban megtámadta. Külső zaklatások gyötrik, a bukott forradalomban esztéticizmusát is temeti, a hangosodó felújulásban természetes konzervativizmusa nem találja meg a helyét. Ady kidőltével a nemzet költője, olyan problematika nyomul be a költészetébe, amely eddig a költő-artifextől távol állott.

Hajszolt lelke a *Sziget és tenger* előszavában hitvallást tesz az én, az igazi katholikum, a kultúra és a béke ügye mellett, vállalja múltját és régi eszményeit. Nincs mit megtagadnia, mégis átalakul. Ha költészetét addig a képzelt szerepjátszás jellemezte, s stílusát a dekoráció, most hangban és mondanivalóban személyesebbé válik [...a] nemzeti és politikai aktualitás a háború előtti hangjától eltérően szokatlan erővel nyomul be a költészetébe. Kapcsolatos ez bizonyára a vezéri szerep felerősödött érzésével, de egyben a távoli szépségeket, idegen díszleteket, pusztán ornamentikát kereső lélek reakciója. „A vén kötél-

táncos" ráeszmél, hogy táncos cipellői, könnyű bokája alatt a szétszakadozott felhők mélyén borzalmas, roncsolt a táj, szenved a föld. „A sziget nem elég magas" – panaszkodik egy másik verse. A megbújót megkeresi a külvilág, a tegnap gondtalant a mai gondok [...]"

Halász Gábor

Erdélyi Helikon, 1933. aug.-szept.

515. A GAZDA BEKERÍTI HÁZÁT

Léckatonáim sorban állnak már, pici
földem a földből kikerítve, könnyü szál
dzsidások módján állnak őrt, hatalmasan
igazságukban; ők a törvény, ők a jog,
erőm, munkám, nyugalmam és jutalmam ők,
s jel hogy *vagyok;* sün-életem tüskéi e
szakadt létben, kizárva minden idegent,
de átbocsátva ami még közös maradt
a testvérek közt: táj varázsát, távoli
egek pirossát, és a tejnél édesebb
levegőt; mostanában ugyan e szeles
október hidegét is, aki április
karmosabb öccse –

Óh mi edzve karmosabb
öcsökhöz már, kincses tavalyból érkezett
bátyák magunk: mit, hízelegni a modern
szeleknek? Ősz ez! barbár, gyilkos és hazug.
Szemtelen ősz! Nyárnál hangosabb! Csupa vad
zaj, tusa, tánc! Ezer madár alatt a fák
nem ingtak-zengtek ennyire! De élet e
lárma és rángás? Csöndben érik a csira
a föld alatt; halk a termékeny éj; a fű
növése lassú: *ez az élet!* Kertem, ódd

a magvat ami megmarad kincses tavaly
füvéből és barbár szelekkel ne törődj!

Jöhet a vad tánc, tépő, részeg, ál-buján
vetkőzni csontig a virágokat; jöhet
a vak kacaj ápolt növényeinkre; majd
a fehér-csuhás vezeklő, a tél; te csak
maradj a tavaly őre! s ha a jövevény
lenézve így szól: „*Én vagyok az Új*" – feleld:
„*A Régi jobb volt!*" – Hősi léceid mögött
mint középkori szerzetes dugott a zord
sisakos hordák, korcs nomádok, ostoros
képégetők elől pár régi könyvet: úgy
dugd magvaid, míg, tavasz jőve, elesett
léckatonáid helyén élő orgona
hívja illattal a jövendő méheit.

Nyugat, 1925. okt. 16.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

JEGYZETEK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Ambrus 1963	AMBRUS Zoltán, *Levelezése,* s. a. r. FALLENBÜCHL Zoltán, előszó DIÓSZEGI András, Bp., 1963.
Apró 1983	APRÓ Ferenc, *Babits Szegeden,* Szeged, 1983.
Babits Bibliográfia 1998	BABITS Mihály, *Bibliográfia*, összeáll. STAUDER Mária és VARGA Katalin, Bp., 1998.
Babits 1977	BABITS Mihály, *Arcképek és tanulmányok,* vál. és jegyzetekkel ell. GÁL István, Bp., 1977.
Babits 1978	BABITS Mihály, *Esszék, tanulmányok,* összegy., a szöveget gond., az utószót és a jegyzeteket írta BELIA György, Bp., 1978.
Babits 1979	BABITS Mihály, *Az európai irodalom története,* a szöveget gond., a jegyzeteket írta BELIA György, Bp., 1979.
Babits 1982	BABITS Mihály, *A gólyakalifa. Kártyavár. Timár Virgil fia. Elza pilóta,* szerk. és a jegyzeteket írta BELIA György, Bp., 1982.
Babits 1984	BABITS Mihály, *Halálfiai*, s. a. r. BELIA György, Bp., 1984.
Babits 1987	BABITS Mihály, *Novellái és színjátékai,* a szöveget gond., a jegyzeteket írta BELIÁNÉ SÁNDOR Anna, Bp., 1987.
Babits 1993	BABITS Mihály *Összegyűjtött versei,* a szöveggond. KELEVÉZ Ágnes munkája, Bp. 1993.
Babits 1997	BABITS Mihály *A gólyakalifa,* s. a. r. ÉDER Zoltán, *Kártyavár,* s. a. r. a Babits Kutatócsoport. BABITS Mihály műveinek kritikai kiadása. Regények I., szerk. SIPOS Lajos, Bp., 1997.
Babits 1998	*Babits Mihály levelezése 1890–1906,* s. a. r. ZSOLDOS Sándor, Babits Mihály műveinek kritikai kiadása. Levelezés, szerk. SIPOS Lajos, Bp., 1998.

Babits Adyról 1975	*Babits Adyról. Dokumentumgyűjtemény,* vál. és szerk. GÁL István, Bp., 1975.
Babits családi lev. 1991.	*BABITS Mihály családi levelezése (1890–1911),* összeáll., bev., jegyz. CSISZÁR Mirella, Dunatáj, 1991/1.
Babits Emlékkönyv 1941	*Babits Emlékkönyv,* szerk. ILLYÉS Gyula, Bp., 1941.
Babits és Balázs Béla 1988	*Babits és Balázs Béla. Levelek, cikkek, tanulmányok,* szerk., jegyz. TÉGLÁS János, Bp., 1988.
Babits és Bálint György 1987	*Babits és Bálint György. Levelek, cikkek, tanulmányok,* szerk. és a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1987.
Babits és Csinszka 1994	*Kedves Csinszka! Drága Mis! Babits és Csinszka levelezése,* összeáll., a szövegeket gond., az utószót írta NEMESKÉRI Erika, Bp., 1994.
Babits és Illyés 1992	*Babits Mihály és Illyés Gyula levelezése,* összeáll. TAKÁCS Mária, Szekszárd, 1992.
Babits és Móricz 1983	RÁDICS Károly, *Hogyan vagyunk meg nélküled? Babits Mihály levelei Móricz Zsigmondhoz,* Dunatáj, 1983/4.
Babits és Móricz levelezése 1956	*Babits Mihály és Móricz Zsigmond levelezése,* közzéteszi BELIA György és MÓRICZ Virág, Csillag, 1956/4.
Babits és Pap Károly 1989	*Babits és Pap Károly,* szerk. TÉGLÁS János, Bp., 1989.
Babits és Radnóti 1974	*Radnóti-dokumentumok a Babits-hagyatékban,* közli: GÁL István, Vigilia, 1974/1.
Babits és Sárközi 1985	*Babits és Sárközi. Levelek, tanulmányok,* szerk., vál., a szöveget gond., a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1985.
Babits és Szekfű 1984	*„Hisz régesrégóta tudom, mennyire ugyanazon vonalban haladunk..." Szekfű Gyula levelei Babits Mihályhoz,* a leveleket gond. és közzéteszi MONOSTORI Imre, Új Forrás, 1984/4.
Babits és Tamási 1976	*Tamási Áron levelei Babits Mihályhoz,* közli GÁL István, Alföld, 1976/9.
Babits és Tessitori 1981	*Egy elmaradt szekszárdi Babits-est doku-*

mentumai. Babits és Tessitori Nóra levélváltása, Dunatáj, 1981/1.

Babits és Tóth Árpád 1980 — *Babits és Tóth Árpád,* szerk. GÁL István és TÉGLÁS János, Bp., 1980.

Babits ... szekszárdi levelei 1991 — *Dallá ringott bennem kétség és láz. Babits Mihály (és Török Sophie) szekszárdi levelei,* szerk. VADAS Ferenc, s. a. r. CSISZÁR Mirella és VENDEL-MOHAY Lajosné, Szekszárd, 1991.

Babits–Szilasi 1979 — *Babits–Szilasi levelezés,* összeáll., közreadja, bev. írta GÁL István, s. a. r. és a jegyzeteket írta KELEVÉZ Ágnes, Bp. é.n. [1979]

Belia 1983 — BELIA György, *Babits Mihály tanulóévei,* Bp., 1983.

Biharfüred 1990 — BABITS Mihály, *Biharfüred, Egy meghiúsult írótalálkozó néhány dokumentuma,* szerk., vál., a szöveget gond., a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1990.

BJKL 1959 — *Babits–Juhász–Kosztolányi levelezése,* s. a. r. BELIA György, Bp., 1959.

BMKL 1993 — BABITS Mihály, *Kéziratai és levelezése (Katalógus),* I–IV., összeáll. CSÉVE Anna, KELEVÉZ Ágnes, MELCZER Tibor, NEMESKÉRI Erika, PAPP Mária, Bp., 1993.

Buda 1994 — BUDA Attila, *Babits Mihály és Újpest,* Újpesti Helytörténeti Értesítő, 1994/2.

Buda 1996 — *A Babits család levelezése,* szerk., vál., a szöveget gond., a bevezetést és a jegyzeteket írta BUDA Attila, Babits Könyvtár 2., szerk., SIPOS Lajos, Bp., 1996.

Dienesék levelei 1982 — *Dienesék levelei Babitshoz,* szerk., a szöveget gond., az életrajzokat és a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1982.

Éder 1966 — ÉDER Zoltán, *Babits a katedrán,* Bp., 1966.

Éder 1989 — *Egy angol–magyar műveltségközvetítő. Válogatás Békássy Ferenc hátrahagyott írásaiból,* vál., szerk., a szöveget gond., az életrajzot, a bibliográfiát és a jegyzeteket összeáll. ÉDER Zoltán, Bp., 1989.

Éder 1997 — ÉDER Zoltán *A regény* [*A gólyakalifa*] *ke-*

	letkezése, kiadásainak és fogadtatásának története, utóélete=Babits 1997
Elek Artur 1984	*Elek Artúr Babitsról. Levelek, tanulmányok* összeáll. jegyz. TÉGLÁS János, Bp., 1984.
Fülep 1992	FÜLEP Lajos, *Levelezése,* szerk. F.CSANAK Dóra, Bp., 1992.
FÜST Milán levelei 1992	*Füst Milán kiadatlan levelei,* közli PETRÁNYI Ilona, Kortárs, 1992/12.
Gellért 1962	GELLÉRT Oszkár, *Egy író élete. A Nyugat-szerkesztőségében,* I–II. Bp., 1962.
Hatvany 1985	HATVANY Lajos *Levelei*, vál., szövegg. HATVANY Lajosné és ROZSICS István, jegyz. HATVANY Lajos és ROZSICS István
A Helikon... levelesládája 1980.	*A Helikon és az Erdélyi Szépmíves Céh levelesládája (1924–1944)* I–II. közzéteszi MAROSI Ildikó, Bukarest, 1980.
It	Irodalomtörténet
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények
József Attila 1976	JÓZSEF Attila, *Válogatott levelezése*, s. a. r. és a jegyzeteket írta FEHÉR Erzsébet, Bp., 1976.
Juhász 1981	JUHÁSZ Gyula *Összes művei, Levelezés I. 1900–1922,* szerk. BELIA György, Bp., 1981.
Juhász Géza 1987	JUHÁSZ Géza, *Levelesládája*, vál., s. a. r. JUHÁSZ Gézáné és LÉVAY Botond, jegyz. LÉVAY Botond, Bp., 1987.
Kabdebó 1983	KABDEBÓ Lóránt, *A költő és egy szerkesztő (Babits és Balogh József kapcsolata) = Mint különös hírmondó. Tanulmányok, dokumentumok Babits Mihály születésének 100. évfordulójára,* szerk. KELEVÉZ Ágnes, Bp., 1983.
Kardos 1972	KARDOS Pál, *Babits Mihály,* Bp., 1972.
Kelevéz 1998	KELEVÉZ Ágnes, *A keletkező szöveg esztétikája,* Bp., 1998.
Kenyeres 1989	KENYERES Zoltán, *A Nyugat története rövid előadásokban,* Új Írás, 1989/2.
Kosztolányi 1994	KOSZTOLÁNYI Dezső, *Levelek–naplók, s. a. r. RÉZ Pál, Bp., 1994.*
Kosztolányi 1996	KOSZTOLÁNYI Dezső, *Levelek, naplók,*

egybegyűjt., s. a. r. és a jegyzeteket írta RÉZ Pál, Bp., 1996.

Kuncz 1982 — KUNCZ Aladár, *Levelek*, s. a. r. JANCSÓ Elemérné MÁTHÉ SZABÓ Magda, jegyz. JUHÁSZ Andor, Bukarest, 1982.

Külley 1990 — KÜLLEY Lea, *„...lengve int búcsút a kert..."* Szekszárd, 1990.

Lukács 1981 — LUKÁCS György, *Levelezése (1902–1917)*, vál., szerk., jegyz., életr. mutató, időr. áttekintés, névmutató FEKETE Éva, KARÁDI Éva, ford. BOROS Miklósné, FEKETE Éva, KARÁDI Éva, Bp., 1981.

Mikes Lajos levelesládájából 1968 — MIKES Lajos, *Levelesládájából*, s. a. r. ILLÉS Ilona, Bp., 1968.

Móricz 1984 — *Móricz Zsigmond a Nyugat szerkesztője*, vál., szerk., utószó TASI József, s. a. r. és a jegyzeteket írta H. BAGÓ Ilona, PAPP Anna, TASI József, TÓTH Anna, Bp., 1984.

Művészek 1981 — *Művészek levelei Babitshoz*, szerk., jegyz. TÉGLÁS János, vál. GÁL István, TÉGLÁS János, Bp., 1981.

Osvát 1985 — *Osvát Ernő a kortársak között*, vál., összeáll., s. a. r. KŐSZEG Ferenc és MÁRVÁNYI Judit, előszó MÁRVÁNYI Judit, jegyz. BENEDEK Mihály, Bp., 1985.

Rába 1981 — RÁBA György, *Babits Mihály költészete 1903–1920.*, Bp., 1981.

Rába 1983 — RÁBA György, *Babits Mihály*, Bp., 1983.

s. a. r. — sajtó alá rendezte

Sipos 1971 — SIPOS Lajos, *Adalékok Weöres Sándor pályakezdéséhez*, It, 1971/3.

Sipos 1979 — SIPOS Lajos, *Adatok a Halálfiai geneziséhez*, Literatúra, 1979/1.

Sipos 1987 — SIPOS Lajos, *Fogarastól Újpestig. Tallózás Babits Mihály levelesládájában*, Hevesi Szemle, 1987/5.

Sipos 1989 — SIPOS Lajos, *A prózaíró Babits*, Dunatáj, 1989/1.

Sipos 1994 — SIPOS Lajos, *Zrínyi Velencében, Esti Kérdés, Balázsolás, Jónás imája*=99 híres ma-

gyar vers és értelmezése, szerk. SZÉKELY Éva, Bp., 1994.

Sipos 1995 — SIPOS Lajos, *Babits Mihály és György Oszkár pályakezdése,* Árgus 1995/6.

Sipos 1997 — SIPOS Lajos *Babits életének színterei, környezetének alakulásai a regényben* [*a Kártyavárban*]=Babits 1997

Sipos 1998 — SIPOS Lajos, *A Nyugat „csendes válsága" 1923-ban*=A Nyugat-jelenség (1908–1998) szerk. SZABÓ B. István, Bp., 1998.

Sipos 1999[1] — SIPOS Lajos, *Babits és a Békássyak*, Irodalomismeret, 1999/1–2.

Sipos 1999[2] — SIPOS Lajos, *Kassák és Babits*=In honorem Czine Mihály, szerk. GÖRÖMBEI András, KENYERES Zoltán, Debrecen, 1999, 119–127.

Szabó Lőrinc Napló... 1974 — SZABÓ Lőrinc, *Napló, levelek, cikkek,* vál, s. a. r. KABDEBÓ Lóránt, Bp., 1974.

Téglás 1976 — TÉGLÁS János, *Babits tanár úr,* Bp., 1976.

Téglás 1991 — BABITS Mihály, *Haza a telepre*, szerk., vál, a szöveget gond., a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1991.

Téglás 1996 — *A vádlott: Babits Mihály. Dokumentumok, 1915–1920.,* szerk., vál, a szöveget gond., az utószót és a jegyeteket írta TÉGLÁS János, Babits Könyvtár 3., szerk. SIPOS Lajos Bp., 1996.

Téglás 1997[1] — BABITS Mihály *„Itt a halk és komoly beszéd ideje." Interjúk, nyilatkozatok, vallomások,* szerk., vál, a szöveget gond. és a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Babits Könyvtár 1. szerk. SIPOS Lajos, Celldömölk, 1997.

Téglás 1997[2] — *Babits és a Petőfi Társaság*, szerk., vál, a szöveget gond., a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1997.

Tóth Árpád 1973 — TÓTH Árpád *Levelei* s. a. r. KOCZTUR Gizella közreműködésével KARDOS László, Bp., 1973.

Töttös 1983 — TÖTTÖS Gábor, *Babitsról Babitsért. A*

Tolna megyei sajtó elfeledett dokumentumai, Szekszárd, 1983.

Vendel-Mohayné 1974 — VENDEL-MOHAY Lajosné, *„Áll a régi ház még..."* Szekszárd, 1974.

Weöres 1998 — WEÖRES Sándor, *Egybegyűjtött levelek*, I–II., szerk. BATA Imre és NEMESKÉRI Erika, a jegyzeteket készítette NEMESKÉRI Erika, az utószót írta BATA Imre, Bp., 1998.

*

< > — A kéziratban áthúzott, de olvasható vagy kikövetkeztethető részek; a törölt szöveg e két jel közé kerül.

<...> — A kéziratban áthúzott vagy törölt, olvashatatlan szöveg.

*

A jelen gyűjtemény Babits Mihály alkotásaiból, 10.000-nél több, általa írt – neki küldött levélből, a művekre vonatkozó utalásokból, a köteteket fogadó kritikákból ad válogatást.

A *terjedelmi korlátok* parancsoló kényszere folytán csupán az lehetett a cél, hogy mindenekelőtt az eddig nem publikált vagy nehezen elérhető anyagokból dokumentáljuk az életpálya egyes szakaszaiban a meghatározó *szólamot*, felvillantsuk az összefüggéseket, jelezzük az eredeti művek (mindenekelőtt a tanulmányok és kritikák) részleteivel és a levelekkel azt a szellemi légkört, melyben kibontakozott a költő versgondolkodása, poétikai szemlélete, irodalomértelmezése. Mivel ebben az értelemben elképzelhető „megközelítő teljesség" volt a cél, ezért a kiválasztott művekből és levelekből nagyon sokszor csak részletek olvashatók itt (a levelek esetében, ha a szöveg felénél rövidebb passzus került a válogatásba, elmarad a megszólítás és az elköszönő formula).

A dokumentumok *helyesírása* ugyanakkor a legteljesebb „összevisszaságot"-ot mutatja. Ennek alapvető oka, hogy az eredeti szövegek betűhív formában jelennek meg itt *első közlésként*. Ha a levél vagy bármilyen dokumentum valahol már olvasható volt, akkor a *hivatkozott hely írásmódja érvényesül*. S mivel akad szövegközlés, amelyik „kijavította" a hibákat, érvényesítette a központozás mai szabályait, elfeledve, hogy a századelőn létezett ugyan „iskolai" helyesírás, a szépírók azonban a legteljesebb szabadsággal kezelték anyanyelvüket (Babits

például úgy írta a szavakat, ahogyan „hallotta"), meg voltak öregek, akik a századelő helyesírási reformját nem vették tudomásul, s életük végéig az általuk tanult módon rögzítették a gondolataikat (ezért még az 1920-as években is olvasható például a „c" hang jelölésére „cz" forma); továbbá azért, mert a levélírók között többen még egyetlen levélen belül sem következetesek – mindezért a leírásban nincs egyöntetűség. A leveleket nem számítva érvényesül mindez a szépirodalmi alkotások írásképén is. Mindenhol olvasható a megírás és az első megjelenés kelte, a verseknél azonban az *Összegyűjtött versek* (Babits 1993), a prózai és drámai alkotások, továbbá a műfordítások estében Belia György és a Beliáné Sándor Anna által gondozott kötetek helyesírása a meghatározó; a szövegeket innen közöljük Babits névaláírása nélkül. Akkor azonban, ha e gyűjteményekben nem szereplő szöveget közlünk (továbbá akkor, ha a jelzett gyűjteményekben szövegromlás tapasztalható, az első megjelenés szövege szerepel – ugyancsak névaláírás nélkül – az időnek és helynek megfelelő helyesírással). A jegyzetek révén mindez könnyen megállapítható *szövegeredet* ismeretében. A kép így talán még érdekesebb. Van ugyanis (mindenekelőtt) az id. Babits Mihályné leveleiben feltűnő *gyakorlatlan szövegformálás;* megőrződött az idős rokonok – meg Kozma Andor, Rákosi Jenő, Berzeviczy Albert és mások írásaiban – a *túlretorizált nyelvhasználat*; élesen elüt ettől a Nyugat nemzedékeinek stílusa: ezek a *költői beszéd*ből is őriznek formákat.

A parancsoló terjedelmi határok kikényszerítették a *jegyzetek* hallatlan megrövidítését is. Magyarázó megjegyzések kizárólag az életpálya és az adott probléma megértését segítik, nem oldják fel az idegen nyelvű fordulatokat, csak elengedhetetlen mértékben hoznak információt a szerzőről (mindössze azokat az adatokat sorjáztatva, melyek az érvényes időpontig minősítik a törekvéseket). A jegyzetek használhatóságát a két köteten belül a számbajöhető másik szöveg sorszámának feltüntetése szeretné biztosítani. Mindezekre gondolva, az egyes Babits-dokumentumokat értékelő szövegek lelőhelyét sem adjuk meg külön.

Takarékoskodni kellett a hellyel a *névmutató* esetében is. Itt nem szerepelnek pl. az egymást könnyen váltogató cselédek, a Bálint Klinika ápolónői, orvosai és az egyszer véletlenül előforduló személyek.

A DOKUMENTUMOK JEGYZETEI

1. A szakvizsgai folyamodáshoz kívánt önéletrajz impuruma

Közli: Téglás 19971:5–10.

Id. BABITS Mihály (Szekszárd, 1844. dec. 18. – Pécs, 1898. máj. 12.): szekszárdi törvényszéki bíró, 1888-tól a budapesti királyi ítélőtábla bírója, 1891-től haláláig a pécsi királyi ítélőtábla bírája. ID. BABITS Mihályné KELEMEN Auróra Paulina Eufrozina (Szekszárd, 1855. jún. 29. – Szekszárd, 1945. dec. 1.). Házasságukból született a költő, BABITS Mihály – továbbiakban: BM – (Szekszárd, 1883. nov. 26. – Budapest, 1941. aug. 4.), BABITS Angyal Irén Sarolta (Szekszárd, 1886. máj. 5. – Budapest, 1935. márc. 29.), BABITS István (Pécs, 1895. szept. 21. – Budapest, 1983. szept. 15.). A családról részletesen Buda 1996:35–38.

3. A ház...

In: Vendel–Mohayné 1974:11.

5. Apám, anyám...

In: BABITS Mihály, [*Önéletrajz a gyermek és ifjúkor éveiből*] Szabó Lőrinc lejegyzésében. Közli: Téglás 1997[1]:59–61.

6. id. Babits Mihálné – id. Babits Mihálynak

Közli: Buda 1996:154–155.

BABITS Angyalka, Irén, Sarolta a születési anyakönyvi kivonatban Angelikaként szerepel, a családok és ismerősök egész életében Angyalkának, Angyalnak, Angyusnak nevezték. Biológia-testnevelés szakos diplomát szerzett az Erzsébet nőiskolában. 1908-tól haláláig a szekszárdi polgári leányiskolában dolgozott (Buda 1996:36).

7. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: Babits 1998:8, 364.

Harkány, a család kedvelt gyógy- és fürdőhelye volt. BM-nak innen ÚJFALUSY Imre (1828–1910), az anyai ágon rokon szekszárdi ügyvéd hozta a dombornyomású levélpapírt ajándékba.

8. Misike első verse az elemi iskolai időből

Idézi: Vendel-Mohayné 1974:35.

9. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: Buda, 1996:158.

10. Babits Mihály – Kelemen Józsefné Raácz Cencinek

In: Babits 1998:10–11, 365–368.

KELEMEN József (Szakcs, 1828. ápr. 11. – Szekszárd, 1876. dec. 31.): a költő anyai nagyapja, 1849-ben a komáromi vár egyik védője (vö. **3**) 1854. máj. 1-jén kötött házasságot RAÁCZ Innocentiával (Zomba, 1832. febr. 21. – Szekszárd, 1912. jan. 19.), akit a család Cencinek, Cenci néninek szólított. Az ő gyermekük volt KELEMEN Ilona Klára Innocencia (Szekszárd, 1860. jan. 25. – Szekszárd, 1943. febr. közepe), a Nenne, valamint KELEMEN Imre (Szekszárd, 1870. júl. 8. –?), 1891-ben Pécsett joggyakornok, később 1895-től Szekszárdon aljegyző, 1897-től a budapesti királyi törvényszéken jegyző, 1922-től a szekszárdi törvényszék elnöke (Buda 1996:15–28). A családban használatos neve Bimbis az Imre ritkán előforduló becéző alakja.

BM pécsi diákként bizonyára osztálytársaival szerkesztette a *Történelmi lapok*at; erről más adat nincs.

A vers egy köszöntőgyűjteményből való, BM az alkotás utolsó sorát megváltoztatta.

11. Petőfiből, Aranyból jöttem rá, ... mi a költészet

A jubiláns Babits Mihály elmondja, hogyan lett költővé ő, aki valamikor „undorodott a versírástól”. BENDE László interjúja.

In: Téglás 1997[1]:230, 486–487.

12. A gimnazista...

Közli: Belia 1983:85–87.

CSOKONAY Zsigmond (1868–1955): a gimnázium alsó négy osztályában volt BM osztályfőnöke (Babits 1998:18, 37, 376).

13. „Másodikban határozott irodalmi hajlamaim voltak..."

BABITS Mihály, [*Önéletrajz a gyermek és ifjúkor éveiből*] Szabó Lőrinc legyezésében. Közli: Téglás 1997[1]:70–76, 464–466.
BUDAY Dezső (1879–1919), BM unokatestvére, jogász, 1906-tól Kolozsvárt egyetemi tanár, jogi, szociológiai és szépirodalmi munkák szerzője, 1919-ben a kecskeméti direktórium tagja. Ez év novemberében Orgoványban kivégezték (Buda 1996:18). KAZÁR Emil (1843–1922): író, hírlapíró.

14. Halálozás

In: Töttös 1983:50.

15. Kvártélyon és koszton

BABITS Mihály, [*Önéletrajz a gyermek- és ifjúkor éveiből*] Szabó Lőrinc lejegyzésében. Közli: Téglás 1997[1]:76–77.

KELEMEN Mihály (1840–1841?–1919): 1891-ig honvéd főtörzsorvos, a pozsonyi honvédkerület törzsorvosa. Nyugdíjaztatása után Pécsett lakott, kedvteléseinek és a közügyeknek élt, hathatósan támogatta rokonait. Kelemen Mihály sógora volt BUDAY Béla (?–1900). Buday Béla és KELEMEN Tekla (?–1902) házasságából tíz gyermek született. BM a családból legszorosabb kapcsolatban BUDAY Dezsővel volt (l. **13.**) – Buda 1996:15–16.

17. Diákkorunkban ebből fordítgattunk

In: Babits 1979:333.

18. Az önképzőkörben

In: Belia 1983:116–122.

19. „Miska jeles diák volt..."

Idézi: Belia 1983:91, 95.

20. „Kilenc évet töltöttem Pécsett"

In: *„Szellemi életem ébredése, egész diákkorom története Pécshez fűz"*, Pécsi Napló, 1925. dec. 25. Közli: Téglás 1997[1]:151–153.

21. A szakvizsgai folyamodáshoz kívánt önéletrajz impuruma

Közli: Téglás 1997[1]:7–10, 453–455.

BODNÁR Zsigmond (1839–1907): író, irodalomtörténész, filozófus. 1875-től a budapesti egyetemen magántanár. BM dolgozatát az Új Világ 1903. szept. 30-i száma hozta. SIMONYI Zsigmond (1853–1891): nyelvész, 1889-től a budapesti egyetem rendes tanára. NÉGYESY László (1861–1933): irodalomtörténész, esztéta, nyelvész. BM 1901-től vett részt a Magyar stílusgyakorlatok című szemináriumán. PAULER Ákos (1876–1933): filozófus. Az ő javaslatára ismertett BM a The Monist című amerikai pszichológiai folyóirat cikkeiből néhányat 1905-ben a Magyar Filozófiai Társaság Közleményeiben. BARTAL Antal (1829–1909): klasszika-filológus.

22. Budapesten

In: Belia 1983:131, 135.

24. Epizód

In: Belia 1983:129–130.

LANDERER Elza Margit (1886–1952): Babits Angyal fiatalkori barátnője, tanítónő (Buda 1996: 36).

25. Az egyetemen...

In: *Írók vallomásai: Babits Mihály.* Közli: Téglás 1997[1]:117.

26. A vers titka

A jubiláns Babits Mihály elmondja, hogyan lett költővé ő, aki valamikor „undorodott a versírástól", BENDE László interjúja. Közli: Téglás 1997[1]:230–231.

SZABOLCSKA Mihály (1861–1930): költő a népnemzeti iskola követője, a modern költészet – elsősorban Ady – ellenfele.

27. „Váradi Antalok és Ábrányi Emilek kora volt ez..."

In: Babits 1978, II:483.

VÁRADI Antal (1854–1923): író, költő, újságíró, 1907-től a Petőfi Társaság főtitkára.

ÁBRÁNYI Emil (1850 v. 1851–1920) költő, újságíró, műfordító, az újromantikus-retorikus közösségi igényű költészet híve. PÓSA Lajos (1850–1914): költő, újságíró, Az Én Újságom szerkesztője

28. Stílusgyakorlatok

In: PÓK Lajos, *Babits Mihály alkotásai és vallomásai tükrében,* Bp., 1970, 39. – KOSZTOLÁNYI Dezső, *Írók, festők, tudósok,* Bp., 1958, II, 309–310.

GYÖKÖSSY Endre (1880–1957): költő, író, a debreceni *Bokréta* antológiák társszerzője. RITOÓK Emma (1868–1945): író, esztéta, műfordító, 1920–1932 között a Fővárosi Könyvtár főkönyvtárosa. BENEDEK Marcell (1885–1969): író, irodalomtörténész, műfordító, 1919-ben a budapesti egyetemen a francia irodalom előadója. CZÓBEL Ernő (1886–1953): irodalomtörténész, textolóus. VÁGÓ Béla (1881–1939): magántisztviselő, szociáldemokrata, majd kommunista politikus, a KMP egyik alapítója. SCHMIDT (helyesen: SCHMITT) Jenő (1851–1916): filozófus

29. Ez 1903-ban lehetett...

„Juhász Gyula bűne az én fellépésem" – mondja Babits Mihály. VÉR György interjúja. Közli: Téglás, 1997[1]:113.

30. A Spinoza szobor előtt

A vers eredeti címe: *Antalkovszky (helyesen: Antokolszkij) Spinoza szobrának egy másolatára* (Kelevéz 1998:249, 264). ANTOKOLSZKIJ, Mark Matvejics (1843–1902): orosz szobrász. Párizsban élt, jó barátja volt Munkácsy Mihálynak és Justh Zsigmondnak.

31. „Antokolszkijnak... Spinoza szobrára Babits verset írt"

In: Rába, 1981:13–15.

Rába György ebben a tanulmányrészletben az alábbi jegyzeteket írta (a szerző eredeti számozási rendje szerint): „... ez az egyetlen monista, akiről némileg különvéleményem van."[13]= BJKL 1959: 3. – „A (spinozai, tágabb értelemben vett) szellem első és egyetlen tudomása a különbség"[14]= BJKL 1959:31.„...cipeli olvasóját a világnak elütő jelenségei elé[15]=IGNOTUS, *Babits*=Nyugat, 1909. II. 97. – „a tudat a különbségnél kezdődik"[16]=B.M., *Játékfilozófia*= B.M., Gondolat és írás, Bp.,

1922, 90. – „... de a kettő rendje ugyanaz"[17]=L.SPINOZA *Ethikája* (F. BALOGH Ármin és ALEXANDER Bernát, 1919, II. XVII. tétel és bizonyításai. 65–7). –.. írja Karinthy[18]= KARINTHY Frigyes, *Széljegyzetek a „Gólyakalifa" olvasása közben,* Nyugat, 1924, I, 504. –... mondja Szabó Lőrinc[19]= Sz.L. *Babits műhelyében,* Magyar Csillag, 1943, II., 706. „... hiányoznak belőle a határozott *nem*-ek.[20]=DIENES Valéria, *Ilyennek láttam,* Magvető Almanach, 1966, 1, 244. – „... elsőszülöttei ikrek voltak".[21]= BJKL 1959:31. – ... példázó alkotásnak tekinti.[22]=FARKAS Ferenc, *A kettős viszonyulás kérdése B. M. életművében,* It, 1972, 75. – ... tanítja az *Etika*[23]= SPINOZA, i.m. (a IV. XVIII. tétel bizonyítása, 1, 187). JUSTH Zsigmond (1863–1894): író, irodalomszervező. DIENES Valéria; *Geiger* (1879–1978): Bergson tanítványa, filozófus, táncteoretikus, műfordító, BM másodunokatestvére, néhány életrajzi momentumát a költő felhasználta a *Halálfiai*ban Hintás Gitta alakjában. Dienes Pál felesége (vö. **232**).

32. A lírikus epilógja

A vers a Szeged és Vidékében *Csak én* címmel jelent meg (Kardos 1972:574).

33. A pályakezdő költő ars poeticája

In: Rába, 1981:19–20.

Rába György ebben a tanulmányrészletben az alábbi jegyzeteket írta (a szerző eredeti számozási rendje szerint):

...1903 júniusából való költeménye[41]= Az *Angyalos könyv*ben az *Újabb költemények* élén álló, ötrészes *Szonettek* körül a legelső, és alatta a kézírásos dátum: „1903. jún." [...]„... az alany számára a tárgy."[42] = SCHOPENHAUER, *Die Welt als Wille und Vorstellung,* 1818, 2, 3–4. – „... merő elképzelés".[43]= *Die Welt alls Wille...* (i.m. 3, 218–9). – ... melynek föloldása44 a megsemmisülés = „kein Wille: Keine Vorstellung, keine Welt" – vágja fejünkhöz Schopenhauer, L. *Die Welt als Wille ... (i.m.486)* –. ... képi megfogalmazása.45= „Wehe! Es kommt die Zeit, wo der Mensch nicht mehr den *Pfeil* seinen Sehnsucht über den Menschen hinaus wirft..." Friedrich NIETZSCHE's Werke.7. *Also sprach Zarathustra,* Leipzig, Kröner Verlag, é.n. [1910], 19. – ... kifejezését kísérő toposz[46]="És ha az én alfám és omegám, hogy minden nehéz könnyűvé, minden test táncossá, minden szellem madárrá váljék; és valóban, ez az én alfám és omegám (L. Szeged és Vidéke), 1906. ápr. 29.)

34. György Oszkár – Babits Mihálynak

In: Sipos 1995:47–53.

GYÖRGY Oszkár (1882–1945?): költő, műfordító, BM-lyal együtt, 1901 őszén került a budapesti egyetemre magyar-francia szakra. 1904 nyaráig György Oszkár volt BM egyik legközvetlenebb barátja, (feltehetőleg) közösen készültek Baudelaire fordítására.

35. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: Babits 1998:71–72.

A levélrészletben – feltehetőleg – a korábban írt ódáiról és szatíráiról van szó, közöttük – esetleg – a *Himnusz Iriszhez*, az *Óda a bűnhöz* című alkotásokról (vö. Kelevéz 1998. 249–266).

36. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: Babits 1998:86, 432–433.

39. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: Babits 1998:74–78, 425–429.

KOMJÁTHY Jenő (1858–1895): költő, az 1900-as évek elején Babitsék az ő tiszteletére Komjáthy Társaságot akartak alapítani.

40. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:88–91, 433–435.

A *Bomoljatok ti* kezdetű vers – feltételezhetően – a *Némuljatok...* kezdetű, máig kiadatlan alkotás, mely 1902. Legvégén készült (vö. Kelevéz 1998: 249.)

41. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: Babits 1998:94–100.

42–43. György Oszkár – Babits Mihálynak. – Babits Mihály műfordításai

In: Babits 1998:94–100, 443–444. – Babits 1981:279, 230–233, 268.

BM összesen négy alkotást fordított le Nietzschétől: *A realisztikus festő*, a *Boldogságom*, *A hét pecsét* és a *Délen* (vö. **50)** című műveket. *A*

semmi vágya című Baudelaire-versről és fordításról György Oszkár (e levél nem közölt részében) ezeket írja: „... nagyon szép mint vers is, és a fordítás hangja érezteti azt a kietlen pesszimizmust, ami csak Leopardiban van meg..."

44. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: Babits 1998:127–132, 453–455.

BM harmadéves korában, tehát az 1903–1904 tanévben – leckekönyve szerint – hallgatta (legalábbis: felvette) Alexander Bernát három kollégiumát, ezek közül kettőből az 1904–1905. tanév első félévében kollokvált, illetve osztályzatot szerzett. Ekkorra már érlelődött benne az általa „pszicho-filológiai"-nak nevezett vizsgálódási mód gondolata, egy esetleges Arany Jánosból írandó doktori disszertáció (*Arany János az 1877. év második felében* című) terve. A „filozófiai kondició", melyről itt szó esett, bizonyára egy elképzelhető munkára, netán státusra vonatkozik (Belia 1983: 190–191).

45. A tudatlíra...

In: Rába, 1983:18–19.

47. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:133–140, 455–458.

A „Haza és szerelem" bizonyára az 1847. jan. 1-jén írt „Szabadság, szerelem!" című jelmondattá vált Petőfi-sor. ZALAI Béla (1882–1915): filozófus, Babits kollégája és barátja, a Négyesy-féle stílusgyakorlatok résztvevője.

48. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: Babits 1998:145.

Feltételezhetően ekkor dolgozott BM az *Arany János az 1877. év második felében* és az *Arany mint arisztokrata* c. munkáin. A levélszövegbe beleszőtte Juhász tervezett dolgozatának a címét. (Mi is hát a művészet?)

49. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:150–153, 466–467.

Kosztolányinak, akinek az 1904. nov. 17-én elküldött versek, közöttük

a *Nincs kísértet!* tetszett, ekkor a Budapesti Hírlapban állandó rovata volt *Heti levél* címmel.

50. Első megjelenése Budapesten

In: *Babits Emlékkönyv* 1941, 160–161.

HEGEDŰS Gyula l. Hegedűs-Bite Gyula (**84**). MOHÁCSI Jenő (1886–1944): író, újságíró (Vö. **43**),

51. Vallomás olvasmányairól

Könyvek könyve. 87 magyar író vallomása olvasmányairól, összeáll. KŐHALMI Béla, Bp., 1918. Közli: Téglás 1997[1]:34.

52. Babits tanárai

In: Belia 1983:156–180.

GYULAI Pál (1826–1909): író, költő, kritikus, 1876-tól 1902-ig a budapesti egyetem professzora, a Budapesti Szemle szerkesztője. BEÖTHY Zsolt (1848–1922): író, irodalomtörténész, 1882-től a budapesti egyetem esztétika professzora. DÉZSI Lajos (1868–1932): irodalomtörténész, 1902-ben lett a budapesti egyetem magántanára, 1921-től a szegedi egyetem professzora.

53. A szakvizsga

In: Belia 1983:207–208.

SZINNYEI József (1857–1943): nyelvész, 1883-tól a budapesti egyetemen a finn nyelv és irodalom magántanára, 1893-tól az ural-altáji összehasonlító tanszék vezetője.

54. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: Babits 1998: 158–159, 474.

BM legelső prózai kísérleteiről van szó, köztük talán a *Mese a Decameronból* című novelláról. (vö. Sipos 1989:5–6.)

55. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:159–160, 475.

BM az 1905. máj. 26-án volt szakvizsga után hazautazott Szekszárdra,

és készült elfoglalni gyakorlóéves helyét a Ciszterci Rend Bajai Katolikus Főgimnáziumában.

56. Gyakorlóév Baján. – 57. Családi kapcsolatok. – 58. Helyfoglalás Szuperéknél. – 59. Hatholdas rózsakert

In: Éder 1966:7. – Belia 1983:213. – Külley 1990:10, 38, 50, 59–60. – Belia 1983:214,

60. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: Babits 1998:161–164.

BM – Kosztolányinak szóló levele szerint – korábban két verset ígért Juhásznak. E a két alkotást küldi most: a *Lichthof* címűt (melynek végleges címe *A világosság udvara)* – l. **23.** – és a *Példabeszéd*et. SZÁSZ Károly (1892–1905): költő, író, műfordító, a hazafias és a patetikus vallásos költészet művelője.

61. Kelemen Mihály – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:172, 485–486.

A Babits-családban – a kor általános szokásrendje szerint – a családtagok nevenapjukon mindig köszöntötték egymást (vö. **15.**) A Mihálynap szept. 29.

62. Werner Adolf – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:173, 486–487.

WERNER Adolf (1867–1937): magyar-görög-művészettörténet szakos tanár, 1904-től a bajai gimnázium igazgatója, 1924-től zirci apát. MAGYARÁSZ Ferenc (1887–?): teológus, paptanár, tárca- és vezércikkíró.

63. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: Babits 1998:176–178, 491–492.

Feltehetően az **54.** dokumentumban említett novelláról szól.

64. Megjelenése az iskolában

Ruppert Miklós, az egykori tanítvány leírását idézi Belia 1983:241.

65. „...a ciszterek csodákat tudnak mesélni róla"

Wzentek Irén visszaemlékezését idézi Belia 1983:217–218.

(A visszaemlékező nevét a szakirodalom „Zwentek" alakban őrzi. A bajai Külley Lea, akinek családjában elevenen megmaradt BM ottani tartózkodásának emléke, – az **58.** tételben említett könyvének 45. oldalán – közli a család síremlékét, melyen minden kétséget kizáróan a fenti név olvasható.) A ház asszonya SZUPER Mihály (?–?) nyugalmazott honvédhuszár százados felesége, Ilka néni volt.

66. György Oszkár – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:188–189, 500.

A javasolt közös Baudelaire-kötet nem készült el. György Oszkár *A rossz virágai* címmel 1917-ben kiadta az általa lefordított verseket. A teljes gyűjtemény, BM, Tóth Árpád és Szabó Lőrinc fordításában 1923-ban jelent meg (vö. **70**).

67. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:189–193, 501–502.

1909. febr. 7-én vagy 9-én jelent meg Ady Endre harmadik kötete, az *Új versek*, amelyet azonban a sajtó már 1905 októberétől reklámozott. Febr. 4-én a Budapesti Naplóban volt olvasható Juhász Gyula három verse: a *Géza király*, a *Gellért püspök* és a *Mathias rex, Magyar szonettek* főcímmel. – KISS József (1843–1921): költő, *A Hét* című lap szerkesztője, aki – többek között – Ady, Babits, Juhász, Kosztolányi, Krúdy, Móricz, Szép Ernő műveit is közölte.

68. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: Babits 1998:193–199, 503–506.

Ady versei a Jövendőben: *A csókok átka* (1903. ápr. 26.), *A másik kettő* (1903.dec. 6.) *Midász király sarja* (1904. aug. 7.), *Jártam már Délen* (1905. jan. 29.), *A lelkek temetője* (1905. máj. 7.). – ANDRÁSSY GYULA, ifj. (1860–1929): politikus, az Alkotmány Párt vezetője. PIKLER Gyula (1864–1937): jogfilozófus.–

Paris (pontosabban: *Párizs*) című versét *A Holnap új versei* című antológia közölte 1909-ben. – BM apai nagyapja KELEMEN József volt (l. **3**, **10**).

69. Kosztolányi Dezső – Csáth Gézának és ifj. Kosztolányi Árpádnak

In: Kosztolányi 1996:97–98.

70. Babits Mihály – György Oszkárnak

In: Babits 1998:199–200, 506–507.

A Baudelaiere-fordításokhoz: l. **66.**

71. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: Babits 1998:202–203.

73. Édes az otthon

Ezt a verset BM korábban küldte el Kosztolányinak, aki 1906. ápr. 2-án a neki legjobban tetszett versek között említette (a *Wayside Inn* és a *Páris* társaságában). Ez utóbbi két alkotás különben benne volt az 1906. márc. 25-e előtt kelt levélben (Babits 1998:202–234, 235, 509–510); az *Édes az otthon*ról Kosztolányi megemlékezett az 1906. márc. 25. – ápr. 4. között kelt levélben: „Az *„Édes az otthon"*-t kivülről tudom. Bámulatosan szemléletes gyönyörű sorok ezek:

> Keresztútnál, hol tócsa poccsant
> máskor, – most por füstölg eléd,
> izzadtan áll meg s *levest* **loccsant**
> az ebédet vivő cseléd [...]

In: Babits 1998:238–239.

Az 1915-ös Nyugatbeli közlés a központozásban és a refrénben nem egyezik ezzel a változattal.

75. Babits alakrajzai és helyzetversei

In: Rába 1983:37–39.

76–79. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:236–242, 512–523; 243–244, 514–515; 245–246, 516–517; 246–247, 517.

80. Pedagógiai vizsga

In: Belia 1983:248. Külley 1990:140.

FINÁCZY Ernő (1860–1935): 1901–1930 között a budapesti egyetem ped. professzora, neveléstörténettel, didaktikával foglalkozott. PAUER Imre (1845–1930): a budapesti egyetem filozófia professzora 1886-tól.

81–83. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:248–249, 519–520; 250–251, 520–521; 255, 526.

Kosztolányi 1906. jún. 1-jétől a Budapesti Napló munkatársa lett. A lap főszerkesztője ekkor KABOS Ede (1864–1923): író, újságíró, Ady és a modern költészet híve volt. BM az ő kérésére elküldte több versét, bár ekkor – a kevésbé sikeres pedagógia vizsga és a bajai gimnáziumhoz való esetleges végleges kinevezés ellehetetlenülése miatt – a hangulata igen nyomott volt.

84. Kosztolányi Dezső és Hegedűs-Bite Gyula – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:270–271, 531–533.

HEGEDŰS-BITE Gyula (1887–1953): író, újságíró, a Komjáthy Jenő Társaság egyik alapítja, 1906-tól a Pesti Napló rovatvezetője, később a Budapesti Hírlap, majd a Magyar Nemzet szerkesztője. MÁRKUS László (1882–1948): író, rendező, kritikus. HEVESI Sándor (1873–1939): író, rendező, színigazgató. GERGELY József (1871–1916): katolikus lelkész, 1906-ban a Magyar Szemle szerkesztője. A Magyar Szemle az itt felsorolt verseket közölte a „Babits-számban", 1906. aug. 30-án.

85. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: Babits 1998:275–276, 535–536.

BM feltehetően Kosztolányi *Négy fal között* című kötetének kivágatgyűjteményét olvasta – ennek darabjai az *Árkádok alatt*, az *Egy őrülthöz*, a *Fasti* és a *Magyar szonettek*. Juhász *Maris* című verse A Hét 1906. febr. 25-i számában jelent meg.

86. Rendelet

Idézi: Apró 1983:13.

87. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: Babits 1998:291–292, 551–552.

BALASSA Ármin (1861–1924): ügyvéd, lapszerkesztő, a Szeged és Vidéke című lap főszerkesztője. CSERZY Mihály (írói nevén: HOMOK): borbélymester, alkalmi író.

88. A szegedi állami főreáliskolában. – 89. „...sorra lefestem kollégáimat"

In: Apró 1983:43; 32–41. – Babits 1998:286–290, 549–550. – BM, *Kun József*, Nyugat, 1912. júl. 1, 66.

90. Lakásai

Apró 1983:19. – Babits 1998:287. – Apró 1983:24. – Juhász Gyula, *Babits Szegeden,* Nyugat, 1924. ápr. 1, 511–512.

92. „Botránykő volt ez a vers..."

In: NEMES NAGY Ágnes, *A hegyi költő*, Bp., 1984:63–69.

93. Juhász Gyula – Babits Mihálynak

In: Babits 1998:293–295, 553–555.

BOROMISSZA Tibor (1880–1960): festőművész. FARKAS Imre (189–1976): költő, színműíró, zeneszerző.

94. „Alapos készültségű tanár..." – 95. Szeged és Vidéke

Idézi: Apró 1984:50; 85–86.

96. id. Babits Mihályné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/179/11.

97. Babits Mihály kérvénye Apponyi Albertnek. – 98. „... a folyamodó kérelmét nem teljesíthette"

In: Apró 1984:92–96. – Éder 1966:33.

A középiskolák, köztük a szegedi főreáliskola, átlagosan évente egy külföldi ösztöndíjra ajánlhatott valakit a tantestületből. A tanári kar

megszavazta BM kiküldését, az elutasítás éppen ezért mindenkinek váratlan volt.

100. „... folytatólagosan helyettes tanárul alkalmazom..."

Idézi: Apró 1984:103.

101. Kosztolányi Dezső – Juhász Gyulának

In: Juhász 1981:159–160.

102. id. Babits Mihályné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/179/5.

103–106. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: BJKL 1959:161–162, 165; 166–168.

RÉVÉSZ Béla (1876–1944): író, újságíró, a Népszava és a Budapesti Napló munkatársa, könyvet írt Adyról. – Babits *Fekete Ország* című verse, melyet Kosztolányi kért, nem jelent meg a Népszavában.

108. „... Nagyvárosi legenda... a *Mozgófénykép*"

In: Rába 1983:34–35.

109. A színikritikus

In: Apró 1983:115.

111. Juhász Gyula – Babits Mihálynak

In: Juhász 1981:171.

113. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: Juhász 1981:172–174, 412–413.

BM versei, a várakozással ellentétben, nem jelentek meg a remélt helyeken. A Vasárnapi Újságban – a szerkesztői üzenetben – Schöpflin Aladár ezt írta a *Turáni indulóról*: „Érdekes kvalitások vannak benne, szeretnénk azonban öntől egyebet is látni, bizonyosan akadnak *egészebb* dolgai is."

114. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: Babits családi lev. 1991:25.

115. „Babits Mihály ... áthelyezése kívánatos"

Közli: Apró 1983:123.

116–117. Juhász Gyula – Babits Mihálynak

In: Juhász 1981:178, 414;180, 415.

Ez az első híradás az eredeti terv szerinti *Hétmagyarok*, a végleges változatban: *A Holnap* antológiáról. A gyűjtemény példája Maurice Boissard antológiája, melynek címe (helyesen): *Poètes d'aujourd'hui*. A kötet szerkesztője ANTAL Sándor (1882–1944): újságíró, költő, szobrász.

118. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: Juhász 1981:184, 416.

119. Babits Mihály

Közli: Apró 1983:146–147.

120. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: Juhász 1981:188–191, 418–419.

121. Juhász Gyula – Babits Mihálynak

In: Juhász 1981:191, 419.

122. „Fogaras messze volt..."

BABITS Mihály, *Fogaras*. In: Babits, 1978, II:555.

Az írás 1937. dec. 25-én jelent meg a Pesti Naplóban (vö. **143**).

123. „Nem volt nála naivabbul Európa hívő"

In: Sipos 1987:66

125. Lenkert u. 9.

In: ILLÉS Sándor, *Babits Mihály fogarasi lakásai*, ItK, 1997/5–6., 585.

TOMTSCHKO, Ida (lánykori neve OLMÜTZER Ida, 1872–1938): TOMTSCHKO Balázs András özvegye, a házukban lévő szobát csak férje halála után, 1909. febr. 7-ét követően adta ki. BM feltehetően az első bérlője volt. OLMÜTZER, Helene (1919. –), Tomtschko Ida keresztlánya. Az itt olvasható szöveg a vele készített interjú része.

126. „...magányosan, visszavonultan élt"

In: SALLÓ László, *A világítótorony hősiessége. Babits Fogarason,* Brassói Füzetek, 1994/6., 9–10.

127. A nagyváradi antológia. – 128. A semmi költője

Lakatos István, *A Holnap és utókora.* – Antal Sándor, *Babits Mihály.* In: *A Holnap*, szerk. TÉGLÁS János, Bp., 1986, 255, 84.

Az antológiában – Ady, Babits, Juhász, Balász Béla mellett – szerepelt DUTKA Ákos (1881–1972): költő, újságíró, aki *A Holnap városa* címmel regényes korrajzot írt Nagyváradról; EMŐD Tamás (1888–1938): újságíró, költő, dalszövegíró; MIKLÓS Jutka (1884–1976): költő.

130. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: Juhász 1981:194–195, 429.

133. Osvát Ernő távirata Babits Mihálynak

Közli: BASCH Lóránt, *Két literátor (Osvát és Babits),* It, 1958/2., 234.

134. A *Nyugat* nem a semmiből nőtt ki...

In: Kenyeres, 1989:3–4.

135. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: BJKL 1959:183, 310

136. A véglegesen elfogadott költőszerep...

In: Sipos 1994:305–306.

139. „A filozófusok nem igen foglalkoztak a semmi eszméjével..."

In: BERGSON, Henri, *Teremtő fejlődés*, ford. DIENES Valéria, Bp., 1930:251–257.

140. id. Babits Mihályné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/179/23.

142. Kún József – Babits Mihálynak

In: Apró 1983:187.

143. Fogaras

In: Babits 1978, II. 557–559.

144. „... egy kis cukrászlányt szerettem."

In: BISZTRAY Gyula, *Babits fogarasi évei*, ItK, 1956. 3., 300–310;/4., 431–446.

Bisztray Gyula ebben a tanulmányban felidézi 1937-ből török Sophie keretes elbeszélését, melynek témája egy férfi és egy nő kapcsolata volt. A költőnő a kéziratot később megsemmisítette, megőrizte azonban azt a részt, melyben a férfi (a férje, azaz BM) elmondja egy ifjúkori szerelmének a történetét. A cukrászlány históriája felvillan a *Halálfiai* utolsó fejezetében is. A *Sugár* című vers is ennek a szerelemnek az emlékét őrzi.

146. Kollányi Boldizsár – Babits Mihálynak

In: BJKL 1959:311

KOLLÁNYI Boldizsár (1874–1921): mérnök, költő, újságíró, Nagyváradon kataszteri főmérnök, Ady baráti körének tagja.

147. Juhász Gyula – Babits Mihálynak

In: Juhász 1981:208–209, 425–426.

RÁKOSI Jenő (1842–1929): publicista, író, 1891–1925 között Az Újság főszerkesztője, 1925-től a Pesti Hírlap munkatársa.KENEDI Géza (1853–1935): író, hírlapíró, 1902-től Az Újság főmunkatársa. LAM-

PÉRT (helyesen: LAMPÉRTH), Géza (1873–1934): író, 1905-től a Petőfi Társaság tagja.

148. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: Juhász 1981:210.

149. Fenyő Miksa – Babits Mihálynak

In: Osvát 1985:143.

KEMÉNY Simon (1882–1945): költő, író, újságíró, a Budapesti Napló, A Hét, az Új Idők és a Magyar Figyelő munkatársa (vö. **131**, **134**).

150–151. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: BJKL 1959:188–189, 313.

BIRÓ Lajos (1880–1948): író, újságíró, 1907–1914 között Az Újság belső munkatársa, a Károlyi-kormány idején külügyminisztériumi államtitkár. ANDOR József (1871–1918): író, szerkesztő.

154. Hatvany Lajos – Ady Endrének

In: Hatvany 1985:66.

HATVANY Lajos (1880–1961): író, kritikus, irodalomtörténész, mecénás, 1911-ig a Nyugat egyik szerkesztője, 1917–1919-ben a Pesti Napló irányítója. Részt vett a Nemzeti Tanács munkájában. 1919-ben emigrált. 1927-ben visszatért Budapestre.

156. Fenyő Miksa – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/438/30.

FENYŐ Miksa (1877–1972): kritikus, a Nyugat egyik alapítója, 1908–1917 között egyik szerkesztője, 1921–1929 között főmunkatársa, 1914-től 1925-ig társkiadója. A Gyáriparosok Országos Szövetségének másodtitkára, majd ügyvezető igazgatója. Pénzügyi kapcsolatait felhasználva sokat tett a Nyugat fennmaradásáért (vö. **134**).

157. Babits Mihály talán a legnagyobb nyelvművész...

In: LUKÁCS György, *Új magyar líra* = L.Gy., *Magyar irodalom – magyar kultúra*, szerk., vál. FEHÉR Ferenc, KENYERES Zoltán, Bp., 1970, 54–55.

158. Fenyő Miksa – Babits Mihálynak

In: OSZK fond III/438/6.

160. „Ekkor jutottam el a görögökhöz..."

A jubiláns Babits Mihály elmondja, hogyan lett költő, ő, aki valamikor „undorodott a versírástól". BENDE László interjúja.

Közli: Téglás 1997:230–231.

163. Babits Mihály – Kosztolányi Dezsőnek

In: BJKL 1959:193.

164. id. Babits Mihályné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond/III/35/27.

165. Révész Béla – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1074/1.

166. Babits Mihály – Elek Artúrnak

In: OSZK Levelestár

168. „Bergson műveit... még 1908-ban ismerte meg..."

In: Rába 1983:62–63.

169. Bergson Babitsról

In: VITÁNYI Iván, *Beszélgetés Dienes Valériával.* Idézi: Téglás 1991:292.

171. Az alkotás legszembetűnőbb vonása maga a beszédfolyam

In: Sipos 1994:312–314.

173. „... Az önkívület szikráival villogó drámai költemény"

In: Rába 1983:60–61.

174. Szilasi Vilmos – Babits Mihálynak

In: Babits–Szilasi 1979:28–29.

SZILASI Vilmos (1889–1966): filozófus; 1919 őszén emigrált, a freiburgi egyetemen Husserl és Heidegger után a filozófiai tanszék vezetője lett. PÉTERFY Jenő (1850–1899): esszéíró, kritikus, 1888-tól egyetemi magántanár.

176. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak

In: Babits–Móricz 1938:30–31.

BM itt – feltételezhetően – az 1908-ban megjelent *Erdő-mező világa* című „verses állatmesék" iránt érdeklődött.

177. Horvát Henrik – Babits Mihálynak

In: Sipos 1987:70.

HORVÁT Henrik (1877–1947): műfordító. Medgyaszay Vilma férje. 1908-tól Nagyváradon, 1912-től Budapesten volt tanár. Az 1920-as években a *Brassói Lapok* irodalmi rovatát vezette, az 1930-as években Budapesten élt.

178. Babits Mihály – Horvát Henriknek

In: MTA Ms 848/1.

179. Fenyő Miksa – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/58/6/b

180. Kirándulás Olasz- és Franciaországba

In: Éder 1966:71.

181. Szirmai Albert – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981:54.

183. Balázs Béla – Babits Mihálynak

In: Babits és Balázs Béla 1983:7.

184. Lukács György – Babits Mihálynak

In: Lukács 1981:246.

LUKÁCS György (1885–1971): esztéta, filozófus, a Tanácsköztársaság idején népbiztos. 1919 szeptemberétől 1945-ig Bécsben, Berlinben, Moszkvában élt. Lukács György feltételezhetően a *Megjegyzések az irodalomtörténet elméletéhez* című művét és a *Lélek és a formák* című kötetét küldte el BM-nak.

185. Ignotus – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/58/6/a.

186. Gávra Miklósné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/2411.

187. Franyó Zotán – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond/III/463.

Ezt a levelet a BMKLK nem regisztrálja

FRANYÓ Zoltán (1887–1978): műfordító, költő, 1910-től különböző lapok és folyóiratok – közöttük Az Est, A Hét, a Nyugat – munkatársa. Az itt említett folyóirat – feltehetőleg – csak terv maradt.

190. Fenyő Miksa – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/438/10.

191. Babits Mihály – Lukács Györgynek

In: Lukács 1981:280–282.

BM a Renaissance támadásaira utalva az ott 1910/11, 514-522.oldalon olvasható Pogány József-féle *Arany kontra Petőfi* című tanulmányra utal (vö.**188**,**189**). POGÁNY József (1886–1938?) kritikus, újságíró, politikus. *Arany János politikai nézetei*ről írt doktori disszertációt. 1918 végétől vezető szerepet töltött be a forradalomban. 1920-tól emigrációban élt.

192. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: OSZK Fond III/58/7.

193. Fenyő Miksa – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/438/11.

Az itt jelzett kötet 1911 februárjában jelent meg *Két kritika* címmel, a *Petőfi és Arany*, illetve *Az irodalom halottjai* című írásokkal.

194. Babits Mihály – Füst Milánnak. – 196. Füst Milán – Babits Mihálynak

In: PIM Kézirattár, V. 4140/178/1. – *Füst Milán kiadatlan levelei,* közzéteszi PETRÁNYI Ilona, Kortárs, 1992/12., 34–35.

Füst Milán feltételezhetően az 1910. szeptemberi Nyugatban megjelent *Laodameiá*ról ír.

195. Fenyő Miksa – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/438/12.

199. Fenyő Miksa – Babits Mihálynak

In: Osvát 1985:168–170.

Feltételezhetően a Nyugat 1911. jan. 16-i számában közölt *Huszadik, huszadik század* című novelláról van szó.

202. Paulovics István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1002.

203. Fenyő Miksa – Babits Mihálynak

In: Osvát 1985:168–170.

205. Babics [!] Bihály

In: KARINTHY Frigyes, *Igy írtok ti,* é.n. [1920], propaganda kiadás, 19–21.

206. Móricz Zsigmond – Babits Mihálynak

In: Babits és Móricz levelezése 1956:665.

207. Kosztolányi Dezső – Babits Mihálynak

In: BJKL 1959:197.

210. Babits Mihály kiadatlan mesedrámája

In: TÖRÖK Sophie, *A második ének. Babits Mihály kiadatlan mesedrámája,* Magyar Csillag, 1942. ápr. 1. 199–203.

211. Kiss Ernő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1729/95.

212. Újpest, Rákospalota

In: Sipos 1997:625–626.

213. „Utálatos egy város ez..."

In: Éder 1966:110–111.

214. A nagy modern, Babits Mihály Újpesten

Idézi: Éder 1966:89.

215. Juhász Gyula – Babits Mihálynak

In: Juhász 1981:240–241.

A Juhász által említett „magányos és mélylelkű magyar" Komjáthy Jenő (vö. **39**), aki Szakolcától(ahol Juhász Gyula a helyi gimnázium tanára volt) nem messze, Szenicen volt polgári iskolai tanár.

216. Tanítványai és kollégái

In: Éder 1966:116–117, 106–109. – Buda 1994: 4–6.

DÉKÁNI Árpád – az iskolai évkönyv szerint – számtan, rajzoló geometria, szépírás tanár, a halasi csipke megalkotója. FISCHER Izidor magyar, latin szakos tanár, klasszika-filológiával s művészettörténettel foglalkozott. SZIGETI Gyula görög nyelvet és irodalmat tanított, a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából görög szótárt állított össze. HENDEL Ödön (1882?–1925) történelem és földrajz szakos volt, rajongott az olasz kultúráért, a *Dizionario del Risorgimento*

Italiano számára megírta az olasz szabadságharc magyar résztvevőinek életrajzát. KOMJÁTHY Aladár (18941963): költő, író. Az 1911/12. tanévben, a VII. gimnáziumban, Babits Mihály volt az osztályfőnöke. 1918-tól jelentek meg írásai a Nyugatban. 1940-ben Baumgarten-díjat kapott.

217.–218. Babits Mihály – Móricz Zsigmondnak

In: Babits és Móricz 1983:31. – Babits és Móricz levelezése 1956:666.

221. Juhász Gyula – Babits Mihálynak

In: Juhász 1981:247–248, 442.

A dráma, melyről Juhász itt ír, talán *A második ének* című alkotás lehet; ez jelent meg 1911 októberében a Nyugatban.

222. id. Babits Mihályné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/179/53.

223. Dante

In: Kardos 1972:120.

225. Ismeretlen – Babits Mihálynak

In: Buda 1994:12.

BM Újpestre, tehát a főváros közvetlen közelébe kerülését heves sajtóháború kísérte. 1911 szeptemberétől az év végéig a Világ, a Népszava és a Nyugat is bekapcsolódott a vitába. Ez utóbbiban Gellért Oszkár és BM hárította el a vádat, mely szerint a költő a Fogarasról történő áthelyezés érdekében belépett a Mária Kongregációba (Éder 1966: 91–101). A polémia mindenesetre alkalmas volt arra, hogy nyilvánvalóvá tegye ismét: „a politikus-lét és a művész-lét egymással szemben álló két lehetőség" (Sipos 1987: 67).

227. Önkommentár

In: Téglás 1997[1]:17.

228. „Félre, vakult csökevények..."

In: Rába 1983:88.

229. Jászi Oszkár – Babits Mihálynak

In: Jászi 1991:197.

231. Dienes Valéria – Babits Mihálynak

In: Dienesék levelei 1982:31–32.

232. Az áthelyezés terve

In: Éder 1966:136.

Az igazgató, aki miatt BM nem érezte jól magát, KLIMA Lajos (1870–?): író, újságíró, lapszerkesztő, több fővárosi lap munkatársa volt. Az áthelyezés ügyét DIENES Pál tanár, Geiger Valéria férje (vö. **31**) intézte (vö. **354**). (Dienesék levelei 1982:169–170). GAÁL Mózes (1863–1936): ifjúsági író, 1914-től Az Én Újságom című gyermeklap szerkesztője; ő szervezte meg azt a tisztviselőtelepi gimnáziumot, melybe ekkor várták BM-t.

233. Gaál Mózes – Babits Mihálynak

In: OSZK fond III/471.

Országos Széchényi Könyvtár

234. Ignotus – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/610/34.

Szüllő Géza 1912. okt. 31-én értesíti BM-t a sikeres közbenjárásról. Eszerint – nyilván ZICHY János gróf (1868–1944) vallás- és közoktatásügyi miniszter személyes döntésével – B. a tisztviselőtelepi gimnázium tanára lett. Állomáshelyét nov. 16-án foglalta el.

235. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: OSZK Fond III/58/10.

236. Juhász Gyula – Babits Mihálynak – 237. Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: Juhász 1981: 262–263; 264–265.

Juhász BM helyére szeretett volna kerülni az újpesti gimnáziumba. A terv azonban nem sikerült.

238. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: OSZK fond III/58/11.

239. A Tisztviselőtelep

In: Téglás 1976:13–14.

241. Szabóky utca 54.

In: Téglás 1976:16–18.

242. Dr. Szántó – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1858/7.

A Révai Testvérek Kiadó megbizottja, dr. Szántó Andor értesíti BM-t a kötet megjelenéséről.

244. Kozma Andor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/792/1.

KOZMA Andor (1861–1933): költő, publicista, a népnemzeti iskola követője, 1910–1918 között országgyűlési képviselő.

245. Rákosi Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1038/1.

246. Hendel Ödön – Babits Mihálynak

In: Buda 1994:15.

247. Soós Nándor – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1650/52.

A levél verzóján a költő ceruzaírásával: „Soós Nándor rendőrkapitány Pécs"

249. A *Vakok a hídon* két motívumkincs kereszteződési pontja

In: KELEMEN Péter, *Hermeneutikai analízis. Babits Mihály: Vakok a hídon = Műelemzés-műértés*, szerk. SIPOS Lajos, Bp., 1990.

251. Pintér Enő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1018/1. Ezt a dokumentumot BMKL nem jelöli.

252. id. Babits Mihályné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/178.

253. Komjáthy Aladár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/753/7.

Az itt szóban forgóalkotás *A gólyakalifa* című regény.

254. „... közös konyhából étkeztünk."

In: DIENES Valéria, *Ilyennek láttam,* VEZÉR Erzsébet interjúja. Idézi: Téglás 1991:273–274.

257. Fenyő Miksa – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/438/21.

258. „...az a fontos, amit mondunk"

Idézi: Téglás 1997[1]:36.

259. Békássy Ferenc – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/258.

BÉKÁSSY Ferenc (1893–1915): költő, műfordító, történész, irodalomtörténész. 1913-ban Cambridge-ben, a King's College diákjaként megírta a *Magyar költészet 1906 óta* című tanulmányát. 1914-ben a háború hírére hazajött Angliából, huszárönkéntesnek állt; 1915. jún. 22-én Bu-

kovinában hősi halált halt (Éder 1989:57–61). Halálhírét véve BM tanulmányban búcsúzott tőle (vö. **274**).

260. Versbeszéde 1912 után módosult

In: Rába 1981:445.

262. Hadüzenet Szerbia ellen

In: GRATZ Gusztáv, *A dualizmus kora. Magyarország története 1867–1918,* Bp., 1934, II. 282–283.

263. Komjáthy Aladár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/11.

264. Babits Mihály – Komjáthy Aladárnak

In: MTA Ms 10.506/20.

265. Komjáthy Aladár – Babits Mhálynak

In: OSZK Fond III/753/12.

266. „...minden másképp lett"

In: BABITS Mihály, *Curriculum vitae* 1939=Babits 1978, II:682–683.

268. „A ... legjobb szándékú embereket is áthatotta a vérgőz"

In: ZWEIG, Stefan, *Búcsú a tegnaptól,* ford. MÉSZÁROS Károly, Bp., 1945. 237.

270. Napló

In: BALÁZS Béla, *Napló,* Bp., 1982, I., 64.

271. Babits István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/41/78.

272. id. Babits Mihályné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/179/64.

273. Babits Angyal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/35/54.

276. Babits Mihály a vers keletkezéséről

In: Téglás 1996:8–9.

277. A *Játszottam kezével* múzsája

In: Rába 1981: 475–476.

278. Révész Ilus

In: Éder 1966:167–169.

RÉVÉSZ Ilus (1892–1981): az érettségi után a budapesti iparművészeti főiskolára iratkozott be, közben Dienes Valériánál megismerkedett a mozdulatművészettel, majd Párizsban folytatta tanulmányait. DIENES Barna (1895–1950): református lelkipásztor. 1919 nyarán tért haza. Házasságot kötött Révész Ilussal. 1921-ben kivándoroltak az Egyesült Államokba, ahol előbb lelkipásztor, utóbb püspök lett. (Dienesék levelei 1982:175–179.)

279. Dr. Gyulai Ágost – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1877/6.

280. Levél

In: Dunántúli [RÁKOSI] Jenő, *Levelek.*Idézi: Téglás 1996:41.

281. Jegyzőkönyv – 282. Babits Mihály myilatkozata

In: Téglás 1996:58–61.

283. Babits István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/41/27.

284. Lendvai István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/831/1.

LENDVAI István (1888–194 márc.?): költő újságíró. Versei az Életben

és a Nyugatban jelentek meg. 1918 őszén részt vett az Ébredő Magyarok Egyesületének megalapításában. A II. világháború idején a Mai Nap és a Magyar Nemzet munkatársaként bátor hangú cikkekben bírálta a hitlerizmust. A nyilas hatalomátvétel után elfogták, bebörtönözték. Halálának oka és ideje ismeretlen.

285. Királyért, lobogóért

Idézi: Téglás 1996:108–109.

287. A babits-ügyhöz

In: Téglás 1996:146–148.

288. A Március Kör – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/614.

289. A Petőfi Társaság új tagjai

In: Téglás 1996: 202–204, 497–498.

„Már 1915 novemberében nyilvánosságra került, hogy a Petőfi Társaság tagjainak sorába készült választani a hadifogságba levő Gyóni Gézát és Babits Mihályt [...] A december 18-i választás eredményét a Bácskai Hírlap *Irodalmi ítélet* című cikkében így értékelte: „Ez az ítélet mindenek felett erkölcsi elégtétel az orosz rabságba esett háborús költőnek, a magyar vértől pezsdülő, magyarimádó Gyóni Gézának, szemben a félrevonulók és megbújók költői szektájával, akik a babájuk kisujját nem adják királyért, hazáért." (I.h.) GYÓNI Géza (1884–1917): költő, 1910-től a Soproni Hírlap, majd a Bácskai Hírlap szerkesztője. 1914-ben bevonult katonának, Przemysl eleste előtt repülőgépen hozták haza a körbezárt és ostromlott városban készült versek kéziratát; a kötet 1915 márciusában jelent meg Magyarországon.

290. Buday Dezső – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/319/3.

291. id. Babits Mihályné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/179/69.

292. Soltész Juci – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1827/154.

293. „Babits Mihály ... nem folytatja tanári működését"

In: Téglás 1996:221.

294. A Budapestvidéki Tankerületi Főigazgatóságon

In: SZILASI Vilmos, *Rövid emlékezés Babits Mihályra* Idézi: Babits – Szilasi 1979:22–23.

WOLFNER József (1856–1932): könyvkiadó és –kereskedő. 1885-ben azonos nevű unokabátyjával és Singer Sándorral megalapította a Singer és Wolfner vállalatot, melynek – részvénytársasági formában – 1923-tól elnök-vezérigazgatója volt. HERCZEG Ferenc (1863–1954): író, lapszerkesztő, 1904–1920 között a Petőfi Társaság elnöke, 1927-től a felsőház tagja, 1929-től a Reviziós Liga elnöke.

295. Kivonat

In: Téglás 1996:221.

297. A N*yugat*-matinén, a Zeneakadémián 1916. márc. 26-án

In: SZENTIMREI Jenő, *Rólad álmodott, Erdély*=Babits Emlékkönyv 1941:93.

298. „A közösség felé fordult szószóló tisztét felvállalta"

In: Rába 1983:132–135.

299. „...*a Recitativ* határkő Babits pályáján"

In: Kardos 1972:180.

300. „Az én utcám" a Reviczky utca

Az írás a Pesti Naplóban jelent meg 1926. dec. 25-én. Idézi: Téglás 1997[1]:182–183.

303. Babits István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/41/31.

304. Kovács László – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/791/36.

305. –306. Babits István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/41/32,33

307. Moholy-Nagy László – Babits Mihálynak

Közli: BODRI Ferenc, *Moholy-Nagy László levelei Babits Mihályhoz,* Tiszatáj, 1972/8.,32.

MOHOLY-NAGY László (1895–1946): festő, fotográfus, szakíró. A Tanácsköztársaság bukása után Bécsben a Ma-csoporthoz csatlakozott, később a weimari, ill. a dessaui Bauhaus tanára lett. Az egyik változat szerint valószínű, hogy az 1905–1913 között a szegedi állami főgimnáziumban tanuló Moholy-Nagy kisdiákként került kapcsolatba Babitscsal (I.h.). Más forrás (Apró 1983:141) inkább azt valószínűsíti, hogy a költő és a majdani képzőművész Budapesten találkozott egymással, akkor, amikor Moholy-Nagy joghallgató volt.

308. „Nemzedékek is szervezkednek..."

In: SZABÓ Dezső, *Keresztelőre,* A Tett, 1915, nov., 1, 3. – BABITS Mihály, *Ma, holnap és irodalom* Nyugat, 1916. szept. 15.= Babits 1978, 434–438. – KASSÁK Lajos, „A rettenetes nagy hamu" alól Babits Mihályhoz, Nyugat, 1916. szept. 15. =K.L., *Válogatott művei,* szerk. SÍK Csaba, Bp., 1983. II. 578. – OSZK Fond III/857.

309. Juhász Géza – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/655/1.

310. Tóth Árpád – Bródy Pálnak

In: Tóth Árpád 1973:103–104, 367–368.

Feltehetően Balázs Béla *Tristán hajója* című verséről van szó. Tóth Árpád itt HAUSER Arnold (1892–19789) filozófus, művészetszociológus véleményét idézi.

311. Herczeg Ferenc – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/568/1.

312. A VI. kerületi főgimnázium

In: Éder 1966:256–257.

313. Ezerkilencszáztizenhat utolsó hetei

In: VÁRKONYI Nándor, *Pergő évek,* Bp., 1976, 58.

314. Ignotus – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/610/49.

315. Herczeg Ferenc – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/568/2.

Herczeg Ferenc – feltehetően – Shakespeare *A vihar* műfordítását vagy *A gólyakalifa* című Babits-kötetet köszönte meg. BM nyilván valamelyik frissen megjelent könyvével kívánta megköszönni Herczeg közbenjárását az állásügy elintézésében.

316. Surányi Miklós – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1159/1.

317. „...nem írt verset"

In: Rába 1981:510.

319. Végzés. – 320. A N*yugat*ot elkobozták .– 321. „Sorozásra mentem..."

Idézi: Téglás 1996:241–243.

322. Hatvany Lajos – Babits Mihálynak

In: Hatvany 1985:304–305.

323. Békássy Istvánné – Babits Mihálynak

In: Téglás 1996:254–255, 511.

BÉKÁSSY Istvánné BEZERÉDJ Emma (1865–1944) BÉKÁSSY Ist-

ván (1863–1917?) főispán felesége, Békássy Ferenc (l. **259**) édesanyja, az ún. főnemesi rang nélküli ősi nemesi család, a 15. századtól jelentős szerepet játszó Lőrenti nemzetség leszármazottja. Angol könyveket fordított, a Nyugatban az 1920-as évektől versei, műfordításai, kritikái jelentek meg Rosti Magda aláírással (Sipos 1999[1]).

324. A költő a bíróság előtt. – 325. A *Nyugat*ot elkobozták. – 326. Istenkáromlás

In: Téglás 1996:255–256; 262–263; Babits 1978:471.

327. „Felfüggesztettek az állásomból"

In: *Beszélgetések Babits Mihállyal,* BOROS Ferenc interjúja. Közli: Téglás 1997[1]. 38.

328. Juhász Illésné – Babits Mihálynak

In: Juhász 1981:331.

331. Zempléni Árpád – Ambrus Zoltánnak

In: Ambrus 1963:282.

ZEMPLÉNI Árpád (1865–1919): költő, műfordító. 1902-től a Petőfi, 1911-től a Kisfaludy Társaság tagja. AMBRUS Zoltán (1861–1932): író, kritikus, újságíró, A Hétnek és a Nyugatnak munkatársa, a Petőfi és a Kisfaludy Társaság tagja, 1917-től a Nemzeti Színház igazgatója, a Baumgarten díj kuratóriumának tagja.

332. Zsolt Béla – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1408/4.

ZSOLT Béla (1895–1949): költő, író, újságíró, 1929-től A Toll főszerkesztője.

333. A Petőfi Társaság Babits Mihálynak

In: Téglás 1997[2]:25.

PAKOTS József (1877–1933): újságíró, 1911–1920 között a Petőfi Társaság főtitkára, 1932-től az Írók Gazdasági Egyesületének elnöke.

335. Babits István – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/41/38.
Ezt a dokumentumot a BMKL nem jelöli.

337. A Nőegylet műsoros estélye

In: Töttös 1983:80.

338. Wolfner József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1390/2.
A dokumentumot a BMKL nem jelöli.

339. Isac, Emil – Babits Mihálynak

In: RÁBA György, *Emil Isac levelei Babits Mihályhoz és Kosztolányi Dezsőhöz*, ItK, 1959, 3, 332–335.

ISAC, Emil (1886–1954): román költő, műfordító, publicista. 1913-tól a Nyugat munkatársa. *Az eke* című prózai költeményét 1932-ben „A 25 éves Nyugatnak" ajánlotta. Az 1920-as évek végétől Erdély művészeti és színházügyi főfelügyelője.

340. Babits Mihály – Isac, Emilnek

In: VARGA József, *Beszámoló romániai tanulmányutamról,* MTA I. Osztály Közlemények, 1955/3–4., 466.

341. „Visszafojtott, lázas hangulatban van az ország."

In: Sipos 1976:9–15.

343. Babits és a N*yugat* – 1916/1918

In: Kenyeres 1989:10–11.

344. Lovagrend

Idézi: Sipos 1976:139–140.

345. Közeleg a vég

In: BÖHM Vilmos, *Két forradalom tükrében,* München, 1923, 30.

346. A forradalom lelke

In: JÁSZI Oszkár, *Magyar kálvária-magyar föltámadás. Két forradalom értelme, jelentősége és tanulságai,* Bp., 1989., 46.

347. Szabó Ervin – Babits Mihálynak

In: GÁL István, *Babits és Szabó Ervin barátsága,* Jelenkor, 1968/11., 1013.

348. Jászi Oszkár – Babits Mihálynak

In: GÁL István, *Jászi Oszkár és köre,* Magyar Nemzet, 1975. márc. 20, 8.

349. Babits Mihály – Baumgarten Ferencnek

In: OSZK Fond III/145/287/1.

350. Babits Mihály – Komjáthy Aladárnak

In: MTA Ms 10.506./17.

351. Ignotus – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/610/13.

352. „Ezt a háborút elvesztettük"

In: KÁROLYI Mihály, *Hit, illúziók nélkül,* ford. LITVÁN György Bp., 1977, 135–136.

353. A forradalom...

In: BÖHM Vilmos, *Két forradalom tüzében,* München, 1923, 45.

354. Két emlék

In: Téglás 1996:275–276.

DIENES Pál (1882–1952): matematika-fizika szakos tanár, Geiger (a házasságkötés után: Dienes) Valéria férje (vö.**31**). A tisztviselőtelepi gimnázium tanáraként került szoros barátságba BM-lyal. Tagja volta Galilei Körnek, részt vett a Társadalomtudományi Társaság munkájá-

ban. A Tanácsköztársaság győzelme után a budapesti egyetem vezető oktatója. A bukás után elvált feleségétől, emigrált több angliai egyetemen tanított.

355. Az első pillanatban

Idézi: Téglás 1996:276–279.

356. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: OSZK Fond III/57/2.

357. A Vörösmarty Akadémia megalakulása. – 358. A Magyar Nemzeti Tanács – Babits Mihálynak – 359. Értesítés Babits Mihály nyugdíjazásáról – 360. Kelemen Ilona – Babits Mihálynak

In: Téglás 1996:289–290; 291–282; 294–295;300.

361. Babits professzor és a többiek

Idézi: Téglás 1996:308–309.

Az egyetemek szükséges megújításának és Babits esetleges egyetemi tanárságának az ügye 1917 áprilisától napirenden volt. 1918. nov. 5-én a Pesti Naplóban ez volt olvasható „... az írók fájva látják, hogy a poeta doctus Babits Mihály nem praelegál"; nov. 17-én pedig Földi Mihály vele indítja azoknak a névsorát, akik „hiányoznak" a filozófiai és irodalmi fakultásról. Az újságokból a költő családja is értesült e tervekről már január legelején (Sipos 1976:62–64). KUNFI Zsigmond (1879–1929): tanár, publicista, szerkesztő, a Szociáldemokrata Párt egyik vezetője, 1918-ban a Nemzeti Tanács tagja, a Károlyi-kormányban munkaügyi és népjóléti, a Berinkey-kabinetben közoktatásügyi miniszter, a Tanácsköztársaság kikiáltása után 1919 júniusáig közoktatásügyi népbiztos.

362. A *Nyugat* – Babits Mihálynak

In: Babits Adyról 1975:68. Ezt a dokumentumot a BMKL nem említi.

363. „A *Nyugat* íróinak nevében..."

In: Babits Adyról 1975:72–74.

Babits halálára Ady verset írt, melyet nem publikált (vö: SIPOS Lajos, *Babits Mihály ismeretlen verse Adyról* It, 1973/2., 451–452).

364. Leitner (Bölcs) Ödön – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/2401.

365. Tisztelők – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1969/108.

366. Kunfi Zsigmond – Babits Mihálynak

Idézi: Sipos 1976:47–48.

367. Az igazi haza

Idézi: Téglás 1996:320–324.

Benedek Marcell szerkesztésében, Supka Géza közreműködésével 1919. febr. 15-én Új Világ címmel ifjúsági folyóirat indult. Ennek volt nyitó cikke *Az igazi haza.* Az Új Nemzedék 1919. március 8.-i számában Lendvai István Babits szemére vetette a cikkben megjelenő békevágat, a megértésre felszólító gesztust, a revans gondolatának elutasítását. Erre a cikkre hivatkozva indítottak később Babits ellen eljárást hazaárulás címén. A cikk egyik oka volt a tanárságból való elbocsátásának is (Sipos 1976:54–56. – Vö. **398, 432, 433**).

368. Supka Géza – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1158/1.

SUPKA Géza (1885–1956): író, régész, műtörténész. 1918-ban a Nemzeti Múzeum igazgatója, 1918 őszétől a Károlyi-kormány követe Prágában. 1926–1931 között a Literatura alapító szerkesztője.

369. Boncza Berta – Babits Mihálynak

In: Babits és Csinszka 1994:16

BONCZA Berta (1894–1934): költő, emlékiratíró. Ady Endre felesége

(akitől a játékos Csinszka nevet kapta, melyet haláláig használt). 1919-ben közte és BM között személyes kapcsolat alakult, egy erdélyi újság már házasságuk hírét is felröppentette. 1922-ben MÁRFFY Ödön (1878–1959) festő és grafikus felesége.

370. [Az Antikrisztust kelni láttuk őt]

In: Téglás 1996:342–343.

371. Vegyesek

In: Téglás 1996:341–342.

372. Babits órái az egyetemen

In: Sipos 1976:65–66.

373. Boncza Berta – Babits Mihálynak

In: Babits és Csinszka 1994:34.

374. Babits Mihály – Boncza Bertának

In: Babits és Csinszka 1994:70.

376. Babits Mihály – id. Babits Mihálynénak

In: OSZK Fond III/57/1.

377. Babits Mihály – Boncza Bertának

In: Babits és Csinszka 1994:75.

378. A diktatúra végső pillanatai

In: ILLYÉS Gyula, *1919 augusztus* = I.Gy., *Hajszálgyökerek,* Bp., 1971, 370–371.

380. „... Megbukott a proletárdiktatúra"

In: BORSÁNYI György, *Kun Béla,* Bp., 1979, 195.

381. A Magyar Írók Szövetsége – Babits Mihálynak. 382–383. Babits Mihály Szabó Dezsőnek

In: Téglás 1996:376–381, 535.

1919. aug. 12-én közel kétszáz író és újságíró megalakította a Magyar Írók Szövetségét Szabó Dezső elnökletével, Lendvai István ügyvezető elnöksége mellett (vö. **284).** BM ehhez a Szövetséghez ajánlja G[áborjáni] Szabó Lőrincet, volt egyetemi hallgatóját, akit hamarosan majd lakásába fogad, s akit bevon az *Erato* és a teljes Baudelaire–fordításba is.

384. Szabó György – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1164.

385. Babits Mihály levelet írt A Magyar Írók Szövetségének!

In: Téglás 1996:381–383.

386. ifj. Hegedűs Sándor – Babits Mihálynak. – 387. Középiskolai Tanári Fegyelmi Bizottság Elnöksége – Babits Mihálynak

In: Téglás 1996:414;415.

388. Magyar költő kilencszáztizenkilencben

In: Babits 1978, I:646–666, Téglás 1996:391–414.

Ez az írás indítja a Budapestet megszállva tartó román hadsereg cenzúra-hivatalának engedélyével (a több mint hat hónapi szünet után megjelenő) 1919. novemberi Nyugatot. A tanulmány és az itt közölt, korábban írt vers, a *Szittál-e lassú mérgeket* kezdetű költemény pontosan jelzi: a politika relatívumait egész pályáján elutasító Babits miként szegezi szembe az etikai elvet az alakuló új világgal (Sipos 1976: 82–100). A Nyugat, melynek az 1919-es évfolyamát Babits egyedül szerkesztette, ekkor egészében is ezt mutatja: a lap Móricz nekrológját hozza Zempléni Árpádról, közli Karinthy emlékező cikkét Csáth Gézáról és Tóth Árpád fordításában Oscar Wilde művét, *A readingi fegyház balladáját* (Sipos 1998:164.)

389. Szilágyi Jolán – Babits Mihálynak

In: Téglás 1996:421–423, 540.

A komunista emigráció sohasem bocsátotta meg Babitsnak a *Magyar költő kilencszáztizenkilencben* című tanulmányt, mint ahogy a berendezkedő új világgal szembeni ellenérzést érzékelő hatalom-gyakorlók és hatalomhoz közel-állók (vö.**449)** sem tértek igazán napirendre az írás fölött. Balázs Béla 1938-ban a Moszkvában megjelenő Új Hangban, Lukács György 1941-es tanulmányában, Révai József számtalan nyilatkozatban éles hangon foglalt állást a költővel szemben; ez az ellenszenv lehetetlenítette különben 1949 után a Babits-művek megjelentetését. 1919 őszén Stern Jolán és Szilágyi Jolán levele és a jobboldal erős kampánya egyszerre érte a költőt (Sipos 1976:99–100). Mindkét (egyformán gyalázkodó) levél decemberben jutott BM-hoz. Az első írója STERN Jolán (1896–?), Hevesi Gyula népbiztos felesége. Az itt olvasható második szerzője SZILÁGYI Jolán (1895–1971): grafikus, Szamuely Tibor népbiztos felesége volt.

390. Magyar költő kilencszáztizenkilencben

In: Téglás 1996:416–420.

391. Ismeretlen – Babits Mihálynak

Közli: Sipos 1998:165.

A levél magántulajdon, a BMKL a dokumentumot nem regisztrálja.

392. Jegyzőkönyv a Petőfi Társaság rendkívüli közgyűlésén

In: Téglás 1996:439–441, 543–544.

1920. okt. 10-én BIRÓ Lajos (vö. **150–151**) PALÁGYI Lajos (1866–1933) költő és kritikus is erre a sorsra jutott.

393. Szeben Károly – Babits Mihálynak

In: Téglás 1997[2]:124.

395. Boncza Berta – Babits Mihálynak. – 396. Babits Mihály – Boncza Bertának

In: Babits és Csinszka 1994:109; 114–115.

397. Komjáthy Aladár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/753/22.

BM ekkor Komjáthy Aladárral és Szabó Lőrinccel lakott együtt. A levél szerint Komjáthy a Táltos Kiadó megbizottjával tárgyalhatott a *Recitativ* 2. kiadásáról (erre 1920 augusztusában került sor); ugyanígy járhatott el a Bécsben kiadandó szerelmes-erotikus versek ügyében: ennek a kiadása 1921-ben valósult meg.

398. Fegyelmi határozat

In: Téglás 1996:446–447, 544–545.

BM – mint legalább tíz szolgálati évet állami alkalmazásban volt tanár – jogosult volt állami nyugdíjra. A nyugdíj-folyósítást megszüntető végzés felülvizsgálatára 1927-ben került sor, így 1928. jan. 1-jétől a költő ismét megkapta a szolgálati éveinek megfelelő ellátmányt.

399. Purgatórium

In: DANTE, *Komédiája. Második rész. A purgatórium,* ford. BM., Bp., 1920, 7.

401. Kétség és remény között

In: SIPOS Lajos, *Egy versmodell és a költői pálya. Babits Mihály: A könnytelenek könnyei*, Literatura, 1983/1–4., 278.

403. György Oszkár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/532/33.

405. „... minden érdeklődésével az irodalom felé fordult"

In: Sipos 1976:120–121.

406. Pintér Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1018/7.

407. Erdős Renée – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/405/1.

ERDŐS Renée (1879–1956): író, költő, 1904-től *Az Újság* bécsi, majd római, firenzei tudósítója.

408. Gárdonyi Géza – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/491.

409. Klein, Stefan I. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/735/9.

KLEIN, Stefan, (1889–1960): műfordító, a Nyugat első nemzedékének szerzőit fordította németre. 1916 és 1930 között intenzív levélkapcsolatban volt BM-lyal. (SÁLI Erika, *„Igaz tisztelője Stefan I. Klein"*, Új Dunatáj, 1996/3., 21–30.)

411. „Egy bizonyos mennyiségű fantasztikum van minden novellában..."

In: SCHÖPFLIN Aladár, *Babits Mihály, a novellaíró* =Sch. A., *Válogatott tanulmányok*, vál, szerk., a bev. tanulmányt írta KOMLÓS Aladár, Bp., 1967, 499–500.

412. Babits műhelyében

In: SZABÓ Lőrinc, Babits Műhelyében, Magyar Csillag , 1943. dec. 15, 701.

413. A Keletmagyarország szerkesztősége – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III. A dokumentumot a BMKL nem jelöli.

416. „Babits Mihály és Tanner Ilona házasságot kötöttek..." – 417. Ki volt Tanner Ilona?

In: SIPOS Lajos, *Adatok Babits Mihály házasságáról,* Dunatáj, 1978, 34–38.

419. Első szekszárdi utamról

In: TÖRÖK Sophie, *Naplójegyzetek,* vál., szerk., a jegyzeteket írta TÉGLÁS János, Bp., 1996, 251–280.

420. Timár Virgil fia

In: Babits 1982:385–386.

421. Komjáthy Aladár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/753/24.

422. König György – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/797/5.

423. A Timár Virgil fia... a változó időben

In: KOSZTOLÁNYI Dezső, Írók, festők, tudósok, s.a.r. RÉZ Pál, Bp., 1958,I.253. –*Beszélgetések a zsidókérdésről,* KOMLÓS Aladár interjúja, idézi: Téglás 1997[1]:179–180. – IGNOTUS, *Teremtő indiskréció,* Nyugat, 1927. febr. 1. – Babits 1978,I:166–167. – RÓNAY László, *Szabálytalan arcképek,* Bp., 1982, 31. – NÉMETH G. Béla, *Babits, a szabadító*, Bp., 1987. 34–35. – FEJTŐ Ferenc, *Babits Mihály*, Népszabadság 1996, szept. 28.

424. Ady barátai

In: Babits Adyról 1975:149–151.

425. „... múltjához, családja történetéhez fordult"

In: SIPOS Lajos, *Az író és regénye. A Halálfiairól,* It, 1976/2., 319–320.

426. id. Babits Mihályné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/181/1., 181/45. A két dokumentumot a BMKL nem regisztrálja. A levelet Buda Attila szívességéből közlöm.

427. Babits Mihály – Mikes Lajosnak

In: OSZK Fond III/890/1.

MIKES Lajos (1872–1930): újságíró, szerkesztő, műfordító. Az 1920-as években az Est-lapok irodalmi rovatvezetője, az Athenaeum Kiadó lektora.

428. „Ha csak az életrajzunkat írjuk meg: az is történelmi regény"

In: *Babits Mihály*, KÁRPÁTI Aurél interjúja. Közli: Téglás 1997[1]:83.

429. Elek Artúr – Fülep Lajosnak

In: FÜLEP Lajos *Levelezése,* II, szerk. SZ. CSANAK Dóra, Bp., 1992, 62.

FÜLEP Lajos (1885–1970): író, filozófus, művészettörténész. 1927-től Zengővárkonyban református lelkészként szolgál. Elsőként adott hírt a dunántúli egykéről. 1934-ben Németh Lászlóval és Gulyás Pállal megalapította a Választ.

430. Halálfiai

In: BABITS Mihály, *Halálfiai,* szerk: TÉGLÁS János, az utószót írta GÁL István és TÉGLÁS János, Bp., 1981, 5–6, 68–70. Ez a kiadás a Pesti Naplóban 66 folytatásban megjelent első regényváltozatot tartalmazza. Ez a variáció a végleges alkotás harmada (Sátordy Nelli hazaérkezésével, a dióveréssel ér véget). A szövegszervezésben, az alakok rajzában, az utalásrendszerben egyaránt eltér az 1927-es változattól.

431. Kelin, Stefan I. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/735/23.

432. Fenyő Miksa – Vass Józsefnek. – 433. Vass József – Fenyő Miksának

In: Téglás 1996:461–464.

A közölt levélben BM toloncházi idézésének okaként egy korábban írott vers szerepel. A szakirodalomban – Fenyő Miksa fejtegetésére utalva – olvasható, miszerint nyilván a *Húsvét előtt* az inkriminált al-

kotás; az is vélelmezhető – olvasható ugyancsak Fenyő Miksánál –, hogy „általában a költészete" váltotta ki a retorziót. Valószínűbbnek tűnik, hogy *Az igazi haza* című cikkről lehet szó: a legelső vizsgálódást a (feltételezhetően jóindulatú), rendőrségi alkalmazott lezárta azzal, hogy az inkriminált újság „nem lelhető föl."

434. Kornfeld Móric – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/766/1.

435. Ismeretlen – Osvát Ernőnek

A levelet a BMKL nem jelöli, a szöveg eredetije az OSZK a Fond III/1969. számú csomagban található.

436–437. Babits Mihály – Szilasi Vilmosnak

In: Babits–Szilasi 1979:54–55,57–58.

BM *Halálfiai* című regényének befejező részét 1922. jan. 14-én közölte a Pesti Napló. – 1922-ben a *Timár Virgil fia (Novellák)*, valamint a *Gondolat és írás* jelent meg; BM feltételezhetően ezekből igért Szilasinak. A levélben szereplő Pali – Dienes Pál.

439. Németek

In: Téglás, 1997[1]:96–99.

BM feleségével – Szilasi Vilmosék meghívására – 1922. júl. 20-án indult el Budapestről Bécsen át Freiburgba. Útjuk során találkoztak Martin Heideggerrel (aug. 1-jén), Déry Tiborral, aki – Szilasiné unokatestvéreként – ugyancsak itt vendégeskedett aug. 9-e és 30-a között; szept. 2-án értek Bécsbe (Török Sophie naplófeljegyzése); innen – feltehetően – szept. 3-án érkeztek haza.

440. Babits Mihálynál

In: Téglás 1997[1]:107–111.

BM 1908. júl. 24-étől 1911. júl 27-éig volt a fogarasi gimnázium tanára. – 1918. máj. 4-én részt vett a Nyugat kolozsvári és jún. 9-én a folyóirat marosvásárhelyi irodalmi matinéján. – REMÉNYIK Sándor (1890–1941): költő, 1921-től a kolozsvári Pásztortűz főszerkesztője, 1926-ban az Erdélyi Helikon alapító tagja. 1937-ben és 1941-ben Bumgarten díjat

kapott. *Fagyöngyök* c. kötete 1918-ban jelent meg. – Babits – Török Sophie naplóbejegyzése szerint – 1922. szept. 9-én kezdett bele a *Paradicsom* fordításába. „Három hónapig – olvasható a Mohácsi Jenőnek adott interjúban 1922. dec. 4-én (Téglás 1997[1]:103) – alig mozdultam ki a szobámból, folyton ezen dolgoztam. A munka, mondhatom, ki is fárasztott. Révaiék már ki is nyomtatták az új könyvet, karácsonyra fog megjelenni..."

441. Paradicsom

In: DANTE, *Isteni színjáték,* ford. BABITS Mihály, jav., új kiadás, Bp., 1940, 5.

442. Pekár Gyula: Ünnepnyitó

Petőfi könyv, a Petőfi Társaság megbízásából szerkesztette CSÁSZÁR Elemér és FERENCZI Zoltán, Bp., 1923. 30–36. Idézi: *Jöjjön el a te országod...*, vál. és szerk. MARGÓCSY István, Bp., 1988, 128–130.

443. Petőfi

BM 1923. jan. 7-én a Lipótvárosi kaszinóban, jan. 14-én pedig az Újpesti Színházban mondta el az emlékbeszédet (vö. Babits 1978, I:723, 831). A kézirat első fóliájának verzóján a következő feljegyzés olvasható: „Ezt üzenem: elég a frázisból! Ne csináljatok Petőfiből is frázist! Ha nem ismeritek, vagy nem akarjátok ismerni az igazi arcát: inkább ne beszéljetek róla! És főleg ne gondoljátok, hogy Petőfi úgy gondolkozott, mint ti! Vagy ha azt hiszitek, hogy világnézete ma már nem igaz, vagy nem aktuális: ne ünnepeljétek! Babits Mihály." (Vö. BABITS Mihály, *Cikkek, interjúk,* szerk. TÉGLÁS János, Bp. 1984.) – A *Petőfi koszorúi* c. vers a Nyugatban jelent meg 1923. jan. 1-jén.

444. Tormay Cécile – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1309/3.

TORMAY Cécile (1876–1937): író, 1922-től a Napkelet szerkesztője. Klebelsberg Kuno javaslatát közvetítve hívta meg BM-t főszerkesztőnek, aki a javaslatot elhárította. Török Sophie naptárjegyzete szerint Tormay Cécile 1923. márc. 29-én látogatta meg őket, Babitsék pedig ápr. 5-én adták vissza a vizitet.

445. Rákosi Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1038/2.

446. Osvát Ernő – Babits Mihálynak. – 447. Babits Mihály – Osvát Ernőnek

In: BASCH Lóránt, *A két literátor,* It, 1958/2., 236–238.

A két levél az 1920. jan. 1-jétől, a Nyugat közös szerkesztésének kezdetétől számítható fokozatosan növekvő feszültséget jelez a két szerkesztő között. BM túlzottnak, személyiségét egyre inkább sértőnek érezte Osvát tevékenységét. Mivel mindketten tisztában voltak a Nyugat jelentőségével, ezért a sérelmeken túltették magukat (vö. Sipos 1998).

448. Sipos Domokos – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1141.

SIPOS Domokos (1892–1927): író, költő. Első könyve, az *Istenem, hol vagy?* című elbeszéléskötete 1922-ben jelent meg.

449. Tormay Cécile – Babits Mihálynak

In: Sipos 1976:145–146.

451. A Szegedi Újságírók Egyesülete – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1902/83. A BMKL ezt a levelet nem jelöli.

Pór Tibor 1923. ápr. 7-én kelt levelében jelezte: Szabó Dezső felajánlotta, hogy a Juhász-jubileumra szóló meghívást – tekintettel „a másik két író"-ra (Babitsra és Kosztolányira), akik „fiatalkori barátai Juhásznak" – semmisnek tekinti, nehogy ők miatta „teljesen tiszteletre méltó elvi okokból" ne vegyenek részt az ünnepségen.

452. B. Tanner Ilona és Babits Mihály – Juhász Gyulának

In: BJKL 1959:32.

453. Jászai Mari – Babits Mihálynak

In: Művészek 1981:97–98.

BM – feltételezhetően – az Osvát-ünnepségen való fellépésre kérte föl Jászai Marit, aki a versmondást ezzel a levéllel hárította el. Az Osvát-ünnepségre máj. 27-én került sor.

456. Klein, Stefan I. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/735/45.

457. Révay József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1067.

RÉVAY József (1881–1970): író, műfordító, klasszika-filológus. A Tanácsköztársaság alatt egyetemi tanár, a bukás után fordításaiból élt.

458. Kuncz Aladár – Babits Mihálynak

In: Kuncz 1982:29.

KUNCZ Aladár (1885–1931): író, szerkesztő. Az I. világháború idején a Franciaországban rekedt írót internálták. 1923-ban Kolozsvárra költözött. 1926-ban – Bánffy Miklóssal és Kemény Jánossal – megszervezte az írók évenkénti találkozóját, Bánffy Miklóssal és Áprily Lajossal 1928-ban megindította az Erdélyi Helikont.

459. Dienes Valéria – Babits Mihálynak

In: Dienesék levelei 1982:80–81.

460. Babits Mihály portréja

In: LACZKÓ András, *Ecset és toll. Rippl-Rónai József és az irodalom*, Bp. 1983, 105–106.

RIPPL-RÓNAI József (1861–1927): festőművész, emlékiratíró. Megfestette BM, Móricz Zsigmond, Szabó Lőrinc, Schöpflin Aladár portréját.

461. Babits Mihályné és Babits Mihály Szilasi Vilmosnénak

In: Babits – Szilasi 1979:76–77.

462. Kártyavár

In: Babits 1997:151–153.

463. Élet és irodalom. Babits életének színterei, környezetének alakmásai a Kártyavárban

In: Babits 1997:623–631.

465. Gellért Oszkár – Babits Mihálynak. – 466. A gyémántszóró asszony

Gellért Oszkár felkérő levelére Babits azonnal válaszolt: mindenképpen részt vesz az ünneplésben – írta –, csak azt nem döntötte el még, hogy verssel, visszaemlékezéssel vagy tanulmánnyal köszönti-e Móriczot. A Babits hagyatékban található feljegyzések szerint – feltehetően január elején – vers-köszöntőn kezdett el dolgozni. A költeménynek (melynek itt két változatát és végleges formáját közöljük) négy variációja ismeretes (Vö. SIPOS Lajos, *Adalékok egy vers keletkezéstörténetéhez=Emlékkönyv Szathmári István hetvenedik születésnapjára,* szerk. LACZKÓ Krisztina, Bp., 1995).

467. Fiatalok

In: Babits és Sárközi 1985:105–122.

SÁRKÖZI György (1899–1945): költő, író, műfordító, 1918-tól a Nyugat munkatársa, 1919–1938 között az Athenaeum lektora, 1935 és 1938 között a Válasz szerkesztője.

468. Fóthy János – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/458/2.

FÓTHY János (1899–1979): író, műfordító, költő. Első kötete *Üvegház* címmel 1921-ben jelent meg.

469. A fiatalok

In: Magyar Írás, 1924/2., 17–18.

471. Révay József – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1068/1.

472. Dóczy Jenő és Földessy Gyula Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1578/34.

DÓCZY Jenő (1891–1937): író, kritikus, irodalomtörténész. Kiadta Ady válogatott verseit, Földessy Gyulával szerkesztette az Ady-múzeum köteteit. FÖLDESSY Gyula (1874–1964): irodalomtörténész, Ady baráti körének tagja, Ady „poéta adminisztrátora". Kiadta a költő fiatalkori verseit és *Az utolsó hajók* címmel a posztumusz kötetet.

473. Dr. Papp – Babits Mihálynak

Ezt a dokumentumot a BMKL nem tartja nyilván.

474. Török Sophie naptár-feljegyzéseiből

In: *Török Sophie naptára* s. a. r. PAPP Zoltán, kézirat.

1924. márc. 27-én Babitsék Esztergomban az Előhegyen telket és kis nyaralót vásároltak. A „nyári lakban" írók, költők, művészek látogatták BM-t. A látogatók felírták nevüket a veranda falára. A ház megvételében, a ház körüli ügyek intézésében Babitsék legfőbb segítője volt EINCZINGER Ferenc (1879–1950): takarékpénztári tisztviselő, 1938-tól igazgató, festőművész volt. A ház falának bedőléséről TIPARY Dezső festőművész értesítette Babitsékat.

475. György Oszkár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/532/35.

476. Ignotus – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/610/16.

A Nyugat 1923-ban Osvát-, 1924 februárjában Móricz-, 1924. ápr. elején Babits-számot adott ki. Ez utóbbiban – többek között – Móricz Karinthy, Kosztolányi, Tóth Árpád, Dienes Valéria köszöntötte BM-t.

477. Babits Mihály mint „földbirtokos"

In: Téglás 1997[1]:135–136.

479. Babits Angyal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/35/130.

480. Babits Mihály – Szilasi Vilmosnak

In: Babits–Szilasi 1979:80–81.

481. Gellért Oszkár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/498/16.

482. Kuncz Aladár – Babits Mihálynak

In: Kuncz 1982:44.

483. Gombos Béla – Babits Mihálynak

A dokumentumot a BMKL nem regisztrálja.

484. Komjáthy Aladár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/754/1.

Komjáthy Aladár féltestvére, SZÚDY Elemér ekkor a Miniszterelnökség sajtóirodájának a vezetője. KLEBELSBERG Kunó (1875–1932): vallás- és közoktatásügyi miniszter volt 1922–1931 között.

485. Szilasi Vilmos – Babits Mihálynak

In: Babits–Szilasi 1979: 81–83.

486. Babits Mihály – Mikes Lajosnak

In: Mikes Lajos Levelesládájából 1968:50.

487. Ignotus – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/712/6.

Feltételezhetően MOLINÁRY Gizella (1896–1978) verseiről van szó. A költőnőtől az *Elalvás előtt* és az *Alázatos áhitat Ádám előtt* jelent meg 1924-ben.

488. Babits Mihály – Faludi Jenőnek

In: PIM Kézirattár, V. 1632.

489. Sinkó Ervin – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1139/1.

SINKÓ Ervin (1898–1967): költő, író, irodalomtörténész. 1919-ben az Internacionálé című lap alapítója. 1920-tól Szabadkán rejtőzködött, 1921–1926 között Bécsben fizikai munkás, statiszta, a Testvér című krisztiánus lap munkatársa, kiadója, az 1930-as években Zürichben, Bécsben, Párizsban és Moszkvában él. 1924-ben és 1925-ben versei nem jelentek meg a Nyugatban (vö. **722**).

490. Jászai Mari – Babits Mihálynak és Babits Mihálynénak

In: Művészek 1981:99–100.

492. Babits. Látogatás a nagybeteg költőnél

In: Téglás 1997[1]:139–141, 474.

BM 1924. okt. elején megbetegedett: izületi, majd szívizom gyulladást kapott. Nov. 18-án befeküdt a Bálint-klinikára, ahonnan jan. 24-én Szekszárdra utazott, itt pihent febr. 12-éig.

493. Buday Kálmán – id. Babits Mihálynénak

In: Buda 1996:404–405.

495. Babits betegségei

In: PIM Kézirattár

496. A Franklin Társulat – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1745/2.

497. Pintér Jenő – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1018/10. Ezt a levelet a BMKL regisztrálja.

498. Gellért Oszkár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/498. A levelet a BMKL nem regisztrálja.

499. Kornfeld Móriczné – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/767/3.

KORNFELD Móricz (1887–1967): nagyiparos, bankár, KORNFELD Zsigmondnak (1852–1909), a Magyar Általános Hitelbank igazgatójának a fia. 1917-től levelezett BM-lyal. A Nyugat egyik pénzügyi támogatója volt. A meghívásokat és a tiszteletpéldány-köszöneteket helyette felesége intézte.

500. Klein, Stefan I. – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/735/78.

502–503. Schöpflin Aladár – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1115/15–16.

A Vörösmarty Akadémia 1918. dec. 1-jén alakult (vö. **357**). A valamikori alapítók 1925-ben szükségesnek látták a társaság újraalapítását.

504. Babits Mihály a Vörösmarty Akadémia céljairól

In: Téglás 1997[1]:146–148.

505. Babits Mihály – Füst Milánnak

In: PIM Kézirattár V. 4140/178/4.

506. Sikabonyi Antal – Babits Mihálynak

In: OSZK Fond III/1131.

SIKABONYI Antal (1886–1948): irodalomtörténész, kritikus, az OSZK-ban, majd a Külügyminisztériumban könyvtáros.

507. Tóth Árpád – Babits Mihálynak

In: Tóth Árpád 1973:260.

508. Sárközi György – Babits Mihálynak

In: Babits és Sárközi 1985:23, 183.

FEJES Sándor (?–?): a két világháború között az Athenaeum Könyvki-

adó Vállalat és Nyomda kiadói osztályának vezetője, 1934–1939 között a vállalat egyik ügyvezető igazgatója. – BM a *Halálfiai* 1922-es hírlapi változatát 1925-ben mindenképpen be akarta fejezni. Erről a munkáról van szó.

509. Babits Mihály és Babits Mihályné – Sárközi Györgynek

In: Babits és Sárközi 1985:24–26, 188.

A *Halálfiai*t ekkor már Klein, Stefan I. is sürgette. 1925. okt. 22-i levelében a Frankfurter Zeitung érdeklődéséről számol be; az újság számára ugyanis két fejezetet már előzetesen lefordított a regényből.

510. Babits Mihály – Sárközi Györgynek

In: Babits és Sárközi 1985:28.

511. Sárközi György – Babits Mihálynak

In: Babits és Sárközi 1985:29, 189.

A *Sziget és tenger* című verseskötetről van szó, amelyik –feltehetően – 1925. okt. 5-én jelent meg.

512. Örökkék ég a felhők mögött. Vallomás helyett hitvallás

Ez a szöveg az 1924. ápr. 1-jei Nyugatban (a Babits-különszámban) folyamatos szedéssel jelent meg. A *Sziget és tenger* kötet nyitódarabjaként újraközölt alkotás kurzivált folyamatos szövegként olvasható; ebben a változatban a „katholikus", az „igazság", a „l'art pour l'art" – ez utóbbi háromszor – vastagított betűtípussal jelent meg. Az itt közölt variáció – az 1993-as változathoz képest – az „igazság" szót is vastag szedéssel hozza, hasonlóan minden más verskiadáshoz.

513. „Itt a halk és komoly beszéd ideje." A költő nyilatkozik új verseskönyvéről

In: Téglás 1997[1]:148–150.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

TARTALOM

Első kötet

„Életem egy kis vidéki városban kezdődött..." 5
„Hogy minek készültem? Írónak, írónak!" 23
„Országos hírű poéta lettél" 91
„Az én életemben a legnagyobb fordulópont a háború volt" 257
Sziget és tenger 375
Jegyzetek 529
A rövidítések jegyzéke 531
A dokumentumok jegyzetei 539

Második kötet

Új klasszicizmus felé 5
„Örök feladatban élek..." 437
„...már csak egy nyaláb testi fájdalom..." 643
Jegyzetek 749
A dokumentumok jegyzetei 751
Mutatók 827
A Babits-művek mutatója 827
Névmutató 834
Utószó 859

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár
OR.SZ.SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

99/10761a

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Argumentum Kiadó – MTA Irodalomtudományi Intézete – Petőfi Irodalmi Múzeum
BABITS SOROZATA

Babits Mihály kéziratai és levelezése. Katalógus I–IV. Összeállította Cséve Anna, Kelevéz Ágnes, Melczer Tibor, Nemeskéri Erika, Papp Mária. Bp., 1993.

Babits Mihály bibliográfia I–II. Összeállította Stauder Mária, Varga Katalin. Bp., Argumentum Kiadó – Magyar Irodalom Háza – MTA Irodalomtudományi Intézete, 1998.

Kelevéz Ágnes: A keletkező szöveg esztétikája. Genetikai közelítés Babits költészetéhez. Bp., Argumentum Kiadó, 1998.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Nyilvánvalóan ahhoz, hogy valamely irodalmat egyáltalában világirodalmi jelenségnek tekinthessünk, a minimumkövetelmény, hogy valóban része legyen a világirodalomnak, kifejezője részlegesen annak, amit egészében a világirodalom fejez ki. Az irodalom – s ez lesz első nézőpontunk róla – *kifejezésnek* tekinthető: s minek a kifejezése? A népek lelkének – mondhatnók egyszerűen –, de ez még, ha egészen igaz volna is, nem volna világirodalmi szempont. Azonban nem is egészen az, mert az egyes irodalmak nem népek, nem is országok, hanem nyelvek és kultúrák szerint különülnek el egymástól, s az, amit a nemzeti irodalmaknál a *nemzet* szóval jelölünk, voltaképp nyelvi és kulturális közösség.

Magyar irodalom, 1913

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ISBN 963 9191 38 8
9 789639 191389